

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

IX. BIND.

JYDE-KØTSCHAU.

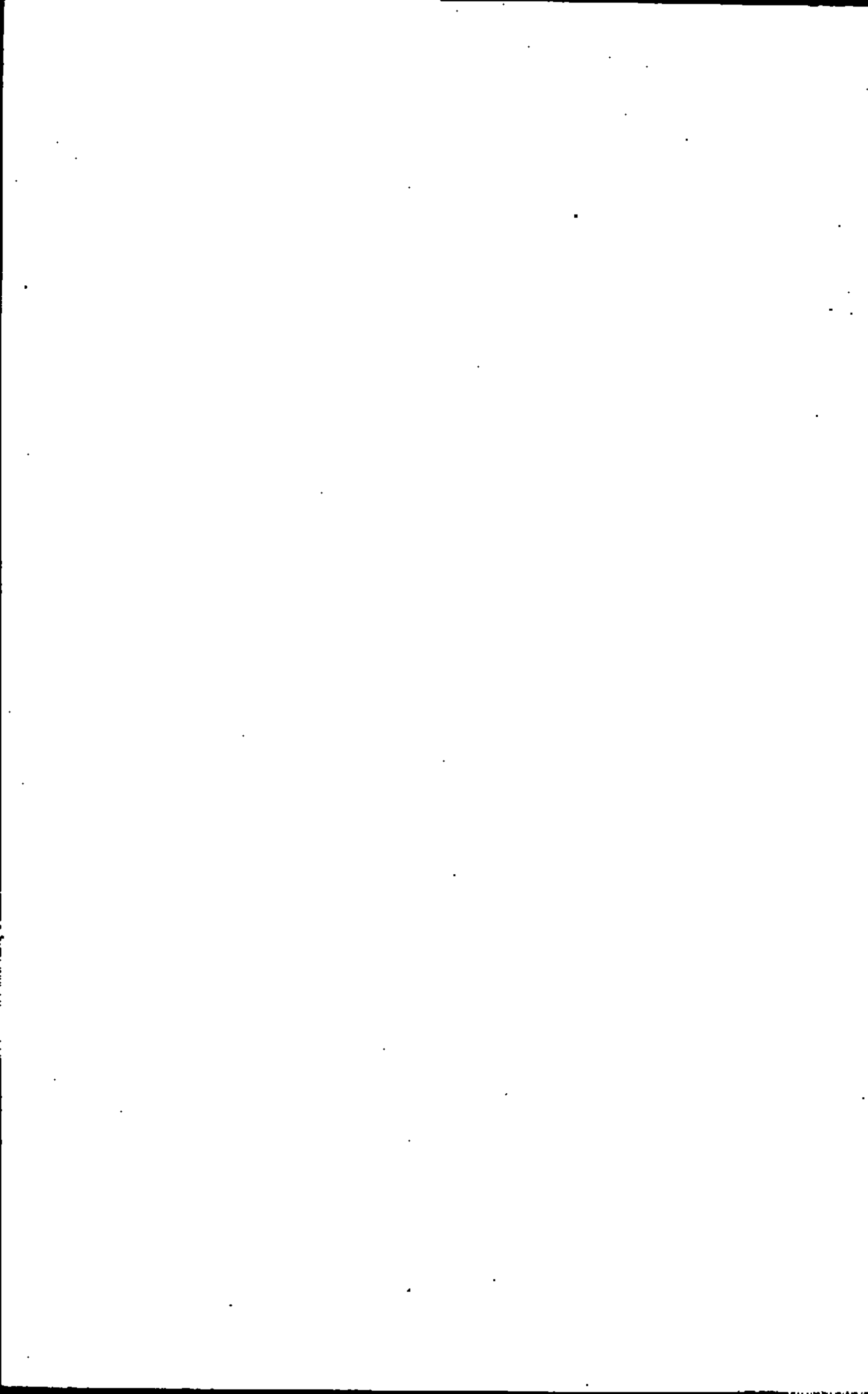

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (P. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1895.

Jyde, Niels, —1282, Kansler hos Erik Glipping. Formodentlig fulgte han i denne Stilling umiddelbart efter Biskop Niels af Viborg ved dennes Død 1267, og han blev ligesom sin Forgænger en trofast Støtte for Kongen under den store Strid med Ærkebiskop Jacob Erlandsen. Da denne i 1268 atter var draget til Rom for her at føre sin Sag, og den for Kongen ret gunstig stemte Pave Clemens IV var død i Nov. s. A., sendte Erik N. J. til Rom i Forening med Ærkedegnen i Aarhus, Peder Aaby; de havde en ubegrænset Fuldmagt til at handle paa Kongens Vegne og skulde i et og alt underkaste Sagen den tilkommende Paves Voldgift. Først i 1271 blev Pavestolen dog besat ved Valget af Gregor X, og Aaret efter lykkedes det at komme til et Forlig med Ærkebiskop Jacob, hvorved Stridspunkterne henskødes til en Voldgift i Danmark, et Udslog, hvormed Kongen sikkert var vel tilfreds. N. J. nævnes som Kansler sidste Gang i et Kongebrev af Juli 1282 og døde inden Udgangen af dette Aar. *Kr. Erslev.*

Jünger, Edvard Frederik, f. 1823, Mekaniker. J. er født 19. April 1823 i Holbæk, hvor hans Fader, polsk Emigrant, Major Frederik Gottlieb J., var ansat i Toldvæsenets Tjeneste; Moderen var Johanne Therese f. Hesse. Efter sin Konfirmation kom han, efter først at have gjort Tjeneste paa Herredskontorerne i Kolding og Vordingborg, paa Bregentved Godskontor. Hans Interesser gik imidlertid i mekanisk Retning, og efter at have hørt Raad hos H. C. Ørsted søgte han 1848 Uddannelse i den polytekniske Lærestalts Værksteder, hvortil en anbefaling fra Ørsted skaffede ham en Understøttelse af Grev Knuth til Knuthenborg. Paa en med den Reiersenske Fonds Hjælp foretagen Udenlandsrejse (1850—52) uddannedes han videre hos Frauenhofer og Ertl i München, Steinheil i Wien

osv. Strax efter sin Hjemkomst etablerede han sig derpaa, støttet af Staten, den Reiersenske Fond og Grev Knuth, og fra det Jüngerske Etablissement udgik der nu en Række dygtige Instrumenter, blandt hvilke særlig skal nævnes Ækvatorealet til den store Kikkert i Kjøbenhavns nye Observatorium (1861) og et lignende til Observatoriet i Lund. Det til Faget knyttede fine Arbejde ødelagde imidlertid J.s Øjne, og i 1868 overdrog han da sit Etablissement til Mekanikus C. P. Jürgensen (s. ndfr.), hvorpaa han i 1869 rejste til Udlandet, hvor han opholdt sig til 1873, navnlig i Krain og Dresden. Da han fik Tilbud om at overtage Bestyrelsen af Holme-gaards Glasværk, vendte han imidlertid tilbage og forestod nu dette Værk i 11 Aar (1873—84), hvorefter han har privatiseret i Kjøbenhavn. 1867 udnævntes han til Universitetsmekanikus og Professor. — 20. Nov. 1852 ægtede han Caroline Anna Melcher (f. 31. Okt. 1825), Datter af Proprietær Peter Johan M. i München og Otilia f. Seidelin.

Nyrop, Bidrag t. d. danske Industris Hist. S. 118 ff.

C. Nyrop.

Jürgensen, jvfr. Jørgensen.

Jürgensen, Christian, 1805—60, Matematiker, Søn af kgl. Staldskriver, senere Konferensraad, Lorentz J. og Christiane Kirstine f. Hansteen, er født i Kjøbenhavn 19. Maj 1805. Efter i 1823 at være bleven Student fra Metropolitanskolen og at have taget 2. Examen (med Udmærkelse) valgte han vel Juraen som Brødstudium og tog fuldstændig juridisk Examen 1828, hvorefter han 1828—37 var Fuldmægtig ved Søetatens Sportelkassererembede; men ved Siden af Juraen tog han imidlertid strax fat paa Mathematikken, først under Degen (IV, 225) og efter dennes Død 1825 under hans unge Efterfølger, v. Schmidten, der baade ved sin faglige Dygtighed og ved sin alsidige Dannelse fik en Indflydelse paa J., som denne vedblev at se tilbage paa med Taknemmelighed. Den første Prøve, som J. aflagde paa sin matematiske Dygtighed, var en Besvarelse af Universitetets Prisopgave, for hvilken han i 1827 vandt Guldmedaillen. 1832 erhvervede han Magistergraden for en matematisk Afhandling om Rækker. Denne gav Anledning til nogen Polemik med v. Schmidts 2 andre fremragende Disciple Fallesen (V, 56) og Ramus, med hvilke J. endnu samme Aar efter v. Schmidts Død konkurrerede om Universitetets Professorat i Matematik. Dette blev vel givet til Ramus; men J. blev kort efter dels ansat som Lector matheseos ved Søetaten (1833), en Plads, som han, fra

1835 med Titel af Professor, beklædte, indtil den nedlagdes i 1853, dels samme Dag som Ramus (1834) optagen i Videnskabernes Selskab, der i 1830 havde tilkjendt et Skrift af ham om Differential-ligninger sin Sølvmedaille. Efter Ramus' Død blev J. 1857 Professor ved Universitetet, i det han samtidig forblev i en Stilling, han havde tiltraadt i 1842, og som han stedse viede megen Flid og Interesse, nemlig som matematikkyndig Meddirektør for Statens Livsforsikringsanstalt. Samme Stilling havde han ogsaa 1842 faaet i den almindelige Enkekasse, hvis Historie 1775—1845, da den ophævedes, han har skildret i et Skrift, som udkom i hans sidste Leveaar. Han døde 15. Dec. 1860.

I Løbet af de 20 Aar, i hvilke J. var Lærer i Matematik for videregaaende Søofficerer, en Gjerning, som han havde kjær, har han skrevet en Række Lærebøger, dels elementære, nærmest bestemte for Søkadetakademiet, dels saadanne, som vare bestemte for Tilhørerne ved hans videregaaende Foredrag. Blandt de første har «Arithmetik og Algebra» (1836) fortjent og faaet en saadan større Udbredelse, at den kunde udkomme 3 Gange (3. Udg. 1846). Blandt de sidste bør nævnes «Differential- og Integralregning» (1840). Den i samme Lærerstilling foredragne «Analytisk Mekanik» udkom først efter hans Død 1861.

J.s personlige matematiske Undersøgelser findes i Afhandlinger, som dels ere publicerede af Videnskabernes Selskab, dels i Crelles «Journal f. d. reine u. angewandte Mathematik». De sidste og nogle af de første ere paa Fransk. En Del af dem indeholder analytiske Behandlinger af Spørgsmaal vedrørende Rotationers Sammensætning, derunder Foucaults Pendulforsøg. I andre gaar han videre paa de Veje, som vare aabnede ved Abels store Opdagelser vedrørende Integralerne af algebraiske Differentialer — Arbejder, der ikke gjøre deres Forfatter mindre Ære, fordi det senere viste sig, at deres Resultater allerede fandtes i den nu berømte Afhandling af Abel, som Pariser-Akademiet alt for længe lod ligge hen.

Medens J. syslede med disse Æmner med en Matematikers Kjærlighed til sit Fag, fastholdt han bestandig den Tanke, at det er ved sine Bidrag dels til Naturvidenskaben, dels til den almindelige Dannelse, at Matematikken skal hævde sin Betydning. Selv en Mand med fin Følelse og en ved det dobbelte Studium næret alsidig Dannelse, med stor Kjærlighed til Musik, som han dyrkede med Held, og med megen Interesse for Filosofien, særlig J. H. Fichtes, vilde han, i Tilslutning til v. Schmidten, at ogsaa hans

eget Fag skulde være et Led i det større hele. Hertil ansaa han, som han allerede i 1838 har udviklet i «Maanedsskrift f. Litteratur», den overleverede Form for den elementære Mathematik for at være for ensidig rettet paa den formelt logiske Uddannelse. Mere frugtbar, mente han, at en almenfattelig Gjennemgang af den højere infinitesimale Analyse og dens simpleste Anvendelser i Naturvidenskaben vilde være. Den rette Plads herfor var ikke Skolen, der dog maatte give de elementære Forudsætninger, men derimod det første Universitetsaar. J. beklagede af denne og mange andre Grunde i høj Grad Afskaffelsen af anden Examen, og han arbejdede til sin Død paa dens Gjenindførelse. I Mangel heraf erhvervede han i 1855 Tilladelse til i Metropolitanskolens ældste Klasse at gennemgaa Begyndelsesgrundene af den matematiske Analyse og dens Anvendelser efter den lille Bog af dette Navn, som han i den Anledning udgav. Dette Forsøg blev dog ikke gjentaget. Ved Universitetet, hvor J. kort efter ansattes, søgte han vel ved Valget af sine Forelæsningsæmner at virke i lignende Retning; men dels savnede han en passende Tilhørerkreds at virke paa, dels forblev han kun kort i denne Stilling. Større var den Indflydelse, han i den havde paa de egentlige matematikstuderende. Vel søgte disse den sammenhængende Undervisning i den højere Mathematik paa Polyteknisk Lærestalts Kursus, hvortil J. ikke var knyttet saaledes som hans Formand og Efterfølger; men ved enkelte særlige Forelæsninger og Øvelser og fremfor alt ved personlige Raad og Vejledning og ved Anvisninger, der vare velkikkede til at fremkalde selvstændigt Arbejde i den Retning, der passede bedst for hver enkelt, har han øvet en meget gavnlig Indflydelse paa flere. Mindst følte J. sig sikkert tiltalt af den Examination ved den daværende lille Præliminærexamen, som fulgte med Professorstillingen, og hvor hans milde Sind og hans Følelse af, hvor usikker en Prøve var af forskjellig forberedte, ganske unge Mennesker ved en Mand, der saa dem første Gang, ofte bleve misbrugte til at fremkalde en gunstigere Bedømmelse ved at vække hans Medlidenhed.

J. havde, kort før han blev Professor, haft den store Sorg ved en pludselig Død (1856) at miste sin Hustru, Johanne Cathrine f. Kraft (f. 1815, Datter af Kapitajnlieutenant Chr. Fr. K.), som han havde ægtet 1842.

(F. Algreen-Ussing) Til Minde om Dr. Chr. Jürgensen (1860). Erslew, Forf. Lex. De statsgaranterede danske Livsforsikringsanstalter (1892).

H. G. Zeuthen.

Jürgensen, Christian, f. 1846, Læge. Han er en Søn af Toldkontrollør Jacob J. og Agnes Marie Gabriele f. Walter og fødtes 27. Juni 1846 i Aabenraa. Efter Skolegang i Flensborg dimitteredes han 1865 fra det v. Westenske Institut i Kjøbenhavn og tog Lægeexamen 1873, hvorefter han var Kandidat paa Frederiks Hospital. 1876 foretog han en Studierejse med særligt Sigte paa Ernæringslæren og Fordøjelsesorganernes Sygdomme, for hvilke Sygdomme han 1889 oprettede en Klinik i Kjøbenhavn, ligesom ogsaa Æmnet til hans Doktordisputats s. A. hentedes derfra. 1890 foretog han med offentlig Understøttelse en ny Rejse for at studere Brødbagning og Bageriforhold. I populære Skrifter og Indlæg har han virket paa dette sit specielle Omraade. — 1881 ægtede han Institutbestyrerinde Harriet Mary Valborg Beckwith-Lohmeyer, Datter af Civilingeniør, Revisor ved Gasværket Ch. Will. B.-L.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Jürgensen, Christopher Peter, f. 1838, Mekaniker. Han er født 30. Okt. 1838 i Gjesing ved Randers, hvor hans Fader, Christian Andreas J., var Landmand; Moderen var Jesmine f. Christensen. Efter sin Konfirmation kom han i Lære i Kjøbenhavn (1851—59) hos optisk Instrumentmager Jul. Nissen, og samtidig besøgte han Teknisk Institut, hvor han fik Præmie for Graving. Med et lille Stipendium fra Instituttet for Metalarbejdere besøgte han i 1860 paa en Udenlandsrejse nogle af sit Fags største Værksteder, men allerede s. A. tog han Arbejde hos E. Jünger (ovfr. S. 1), hos hvem han blev, til han i 1868 overtog hans Etablissement som sit eget. I den Tid, han arbejdede hos Jünger, havde han oftere besøgt Udlandet. Det gjaldt om at holde Skridt med Udviklingen der, og at han havde gjort det, viste han i sit Etablissements Instrumenter. Bl. a. forsynede han Søforterne med Distancemaalere og Strømfordelingsborde m. m. til Søminetjenesten, Observatoriet med en Opstilling til dets store Zoneinstrument, Videnskabsmænd i Ind- og Udland med forskellige Instrumenter, f. Ex. Gonimetre til krystallografiske Undersøgelser; han havde Norges og Sveriges Torpedovæsen til Kunde, ikke at tale om, at han sendte Nivellerinstrumenter til baade Amerika og Avstralien. Særlig skal det endnu mærkes, at han for R. Malling Hansen (VI, 634) overtog Forarbejdelsen af dennes Skrivekugle; Patentet af 1872 lyder paa begges Navne. Ved Udstillingerne i Kjøbenhavn 1872, Wien 1873 og Paris 1878 fik han 1. Klasses Medailler. Det er naturligt, at Elektriciteten ikke blev ham fjærn.

Ved den elektriske Udstilling i Paris 1881 fik en af ham og Etatsraad L. V. Lorenz konstrueret Dynamomaskine Guldmedaille, og Aaret efter toge de Patent paa den. Ja, Elektriciteten gjorde sig efterhaanden saa stærkt gjældende, at en Udvidelse af hans Etablissement blev nødvendig. 1887 gik det over til et Aktieselskab, «C. P. J.s mekaniske Etablissement», af hvis 3 Direktører han siden har været den ene. Det besørgede nu en Række elektriske Lysanlæg, og det var Siemens & Halske i Berlin «i Forbindelse med C. P. J.s Etablissement», som Københavns Magistrat i 1890 sluttede Kontrakt med angaaende Etableringen af Byens elektriske Centralstation. Nogle af dets seneste Arbejder er Lysmateriellet m. m. til Middelgrundsfortet og Københavns Landbefæstning. 1875 udnævntes J. til Professor. — 30. April 1870 ægtede han Bolette Margrethe Larsen (f. 13. Jan. 1847), Datter af Skomagermester i Aarhus Lars L. og Anna Caroline Dorthea Kirstine f. Liisberg.

Nyrop, Bidrag t. d. danske Industris Hist. S. 121 ff. Industriforeningens Tidsskr. 1886, S. 357 ff. C. Nyrop.

Jürgensen, Georg Urban Frederik (Fritz), 1818—63, humoristisk Tegner, var eneste Søn af Urmager Frederik J. (f. 1786 † 1843) og Vilhelmine Rebekka f. Dichmann (f. 1792 † 1842) og blev født 25. Okt. 1818 i København. F. J. gik først i den københavnske Borgerdydskole, derefter i den christianshavnske, hvor han til sidst kom i Huset hos Bestyreren Niels B. Krarup. Han blev trods sine kunstneriske Anlæg uddannet til Urmager; 1838—40 var han i Udlandet. Han var fuld af Inventioner, men kunde ikke gjøre dem frugtbringende og var aldeles ikke anlagt for det merkantile. I længere Tid opholdt han sig hos den astronomiske Professor H. C. Schumacher i Altona, og denne priste varmt J.s gode Anlæg for Astronomi; men J.s Fader vilde, at Sønnen skulde blive ved den fædrene Profession. 14. Dec. 1842 ægtede han sin Kusine Maria Elisabeth Dichmann (f. 12. Nov. 1818 † 26. Dec. 1843), Datter af Kapitajn Fred. Chr. D. og Sophie Frederikke f. Qvistgaard. Efter hendes tidlige Død var han ganske nedbrudt og glædeløs, og i 1848 overlod han sin Forretnings Bestyrelse til en anden for selv at beskæftige sig med Tegning og Maling. I 3 Aar var han i Huset hos Maleren Roed som dennes Elev. Det hypokondre og sarkastiske i denne bundsande, i sit inderste hjærtensgode, men stille og ordknappe Mand lod ham se skarpt paa Verdens Usandhed og Forfængelighed, og i sine talrige humoristiske, improviserede

Pennetegninger med de vittige Underskrifter frigjorde han sin Satire, men sparede for Resten heller ikke sig selv. Et Udvalg af disse Tegninger udkom i 3 Samlinger og senere i en Udgave med en biografisk Indledning af P. Hansen. Han malede ogsaa, var meget musikalsk og skrev med Lethed Vers. Som Offer for sit daarlige Bryst og sit Hang til stærke Drikke døde han 24. Marts 1863.

Nær og Fjern 1879, Nr. 336 f.

Nic. Bøgh.

Jürgensen, Johann Christian, 1744—1823, Instrumentmager, er født 7. April 1744 i Byen Slesvig, hvor hans Fader var Bager. Han oplærtes til det samme, men samtidig med at han drev Professionen, øvede han sig i mekaniske Sysler, ja byggede et Klaver. Da han 1769 giftede sig, opgav han helt Bageriet, etablerede sig som Pianoforteinstrumentmager og vakte i denne Stilling en vis Opsigt. Han nævnes stadig i Tysklands Musiklexika som den dygtige Fabrikant, og denne Ros bevarede han som fysisk og optisk Instrumentmager, da han med Iver udviklede sig ogsaa i denne Retning. Allerede 1784 opsendte han en Montgolfière, og det var kun hans knappe Midler, der hindrede ham i at faa bygget en stor Luftballon af denne Art. Han nærede aandelige Interesser i flere Retninger, havde Samlinger af Mineralier, Konkylier, Gemmer, Mønter og Kobberstik ligesom et ganske betydeligt Bibliothek. Det er derfor naturligt, at han ogsaa optræder som Forfatter. ~~Det sker dog først paa hans gamle Dage.~~ 1822 udgiver han Heldvads «Chronik der Stadt Schleswig, vom 1603 bis zum 1822 fortgeführt». Hans sidste Arbejde var en Beskrivelse af Brüggemanns Altertavle. Han døde 8. Nov. 1823 i sin Fødeby, som han stadig havde været knyttet til.

Schlesw.-Holst.-Lauenb. Provinzialber. 1824, III, 81 ff. Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog 1821—26 S. 202 f. Cramer, Mag. d. Musik I (1783), S. 661 ff. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

C. Nyrop.

Jürgensen (Jørgensen), Jørgen, 1780—1845, Æventyrer, er Søn af Hofurmager Jørg. J. og Broder til nedennævnte Urban J. († 1830) og fødtes i Kjøbenhavn 7. April 1780. Han omtales i sin Skoletid som en uvorn Dreng, fuld af Spilopper, men kom tidlig til Søs, gik i engelsk Tjeneste og færdedes vidt omkring, navnlig i Sydhavet, indtil han 1806 vendte hjem og det følgende Aar, kort efter Byens Bombardement af Englænderne, ankom til Kjøbenhavn, hvor han fik Kommandoen over et Kaperskib, i hvis Udrustning

[Omkring 1800 var han den ene af de to (anonyme) Forfattere til den mærkelige „Beskrivelse u. Erleiiterung gweiet in der Nähe von Schleswig aufgefundenen Runensteine.“]

Faderen havde Del. Han skal med dette have gjort nogle Priser, men søgte hurtig over mod den engelske Kyst, hvor han i Marts 1808 efter en kort Kamp — som det synes, af temmelig tvivlsom Art — overgav sig til en engelsk Orlogsmand og som Krigsfange paa Æresord fik Ophold i London. Han kom her i Forbindelse med en Kjøbmand Phelps, hvem Øjeblikket forekom gunstigt til Spekulationer paa Island, hvor Handelen under almindelige Forhold var monopoliseret for danske Undersaatter. Efter et første Forsøg i mindre Stil udrustede Phelps et anseligt Fregatskib, der armeredes og forsynedes med Kaperbrev; foruden Ladning medførte det flere Passagerer, og desuden vare J. og Ejeren selv om Bord. Da Phelps efter Ankomsten til Reykjavik mistænkte de danske Myndigheder for at modarbejde Englændernes Handel, besluttede han ved kraftig Optræden at skræmme, i det han, hvad de nærmere Forholdsregler angaar, sandsynligvis har ladet sig lede af J.s Anvisninger. En Uges Tid efter Fregatskibets Ankomst, 25. Juni 1809, blev Stiftamtmanden, Grev Trampe, af bevæbnet Mandskab fra dette arresteret i sit Hus og uden Modstand som Fange ført om Bord paa det engelske Skib, hvor han holdtes i Forvaring; Landets videre Styrelse overlodes af Phelps stiltiende til J., der nu træder i Forgrunden og i de følgende 2 Maaneder gjør sig til Islands Enevoldshersker. Ved offentlig opslaaede Proklamationer ophævedes al dansk Myndighed, de offentlige Midler og de tilstedeværende Handelsvarer konfiskeredes, der lovedes Landet Uafhængighed og Folkestyre, dansk Gjæld slettedes osv. J. tog Ophold i Stiftamtmandsgaarden og omgav sig med en islandsk Livvagt (dog af meget beskednen Størrelse), han lod en Skanse opkaste, gav Øen eget Flag og overtog selv Regeringen, til en Nationalforsamling kunde sammenkaldes. Medens de faa danskfødte Embedsmænd afskedigedes, og strænge Forordninger mod de danske udstedtes, søgte J. at vinde de indfødte Islændere, der ogsaa kun undtagelsesvis viste aabenlys Uvilje. Endogsaa til Nordlandet udstrakte J. sin Virksomhed, i det han med nogle af sin Livvagt foretog en Inspektionsrejse tværs gennem Landet. Med Ankomsten af et engelsk Krigsskib ved Midten af Avg. Maaned fik Herligheden en brat Ende. Man satte sig i Forbindelse med dettes Kapitajn, der gjorde Phelps alvorlige Forestillinger, og 22. Avg. sluttedes en Konvention med 2 af de øverste indfødte Embedsmænd, hvorved alle J.s Proklamationer m. v. annulleredes, og Øens Bestyrelse foreløbig

overtoges af disse, medens Grev Trampe i England skulde fremstille Begivenhedernes Gang.

Hermed var denne enestaaende Omvæltning til Ende, der for udenforstaaende synes ubegribelig, medens den dog er ret forklarlig, naar henses til Islands fuldstændige Forsvarsløshed og den daværende absolute Mangel paa Centralisation, ligesom man ogsaa mente, at J. optraadte med den engelske Regerings Billigelse. Til Forklaring af J.s egen Optræden tjener, foruden hans excentriske Karakter, at han aabenbart allerede paa denne Tid har følt sig som naturaliseret Englænder, uden Spor af Sympathi for sit Fødeland.

Nogle Dage efter Konventionens Afslutning afsejlede Phelps og J., som under en paa Tilbagerejsen opkommen Skibsbrand med uforfærdet Mod reddede Besætningen fra overhængende Livsfare. Efter Ankomsten til London sad J. et Aars Tid fængslet, fordi han trods sit Æresord havde forladt Landet. I Fængselet lærte han at spille, en Last, der fra nu af helt tager Magten over ham og Gang efter Gang fører ham i Ulykke. Flere Aars omflakkende Liv afbrødes ved et zaarigt Ophold i et londonsk Gjælds fængsel. 1815—17 virkede han i den engelske Regerings Tjeneste i Frankrig og Tyskland, sandsynligvis som Spion. Efter et paafølgende zaarigt vildt Liv i London straffedes han for Uredelighed med Fængsel, hvor han dog synes at have fungeret som en Art Medhjælper. En senere Dom skaffede ham Deportation paa Livstid. 1825 afgik han til Van Diemens Land, hvor han i et Opdagelsesselskabs Tjeneste undersøgte Øens Indre og oplevede mange Æventyr. Her giftede han sig og døde i Hobartstown 65 Aar gammel, altsaa 1845.

J. er mærkelig nok — til Dels ved det med Fængselslivet følgende Otium — bleven en ret frugtbar Forfatter, hvis udgivne Bøger have vakt en temmelig ufortjent Opmærksomhed i England, og hvis utrykte Arbejder i adskillige Volumina have fundet Optagelse i British Museum. Paa Dansk haves af ham en lille Piece: «Efterretning om Engelændernes og Nordamerikanernes Fart og Handel paa Sydhavet» (1807). I øvrigt skriver han paa Engelsk (som «Jorgenson») Rejsebeskrivelser, theologiske og statsøkonomiske Afhandlinger, Bladartikler, avtobiografiske Meddelelser m. v. Han fortæller godt og har haft en hurtig Opfattelsesevne, men er en overfladisk og plagierende Frasemager, hvis fuldstændige Upaalidelighed fremgaar overalt, hvor han kan kontrolleres. Snarest er J. en psykologisk Mærkværdighed, et livligt Hoved, men med fuldstændig Mangel paa moralsk Hold og behersket af Øjeblikkets

Stemning; hans Tilbøjelighed for det spændende og æventyrlige og hans Lyst til at gjøre sig gjældende blive ikke alene bestemmende for hans Liv, men gjennemsyre i den Grad alt, hvad han fortæller, at han vistnok ikke engang selv er klar over den Blanding af Digt og Sandhed, som særlig hans Fremstillinger af hans egne Oplevelser udgjøres af. Efter hans ikke faa respektable engelske Venner at dømme maa han have været en vindende Personlighed.

Museum 1892, II. Hogan, En deporteret Konge (1892). J. Jørgensen, Saga Jörundar hundadagakóns (1892). *Kr. Kaalund.*

Jürgensen, Louis Urban, 1806—67, Urmager, Søn af ndfr. nævnte Urmager Urban J., er født 26. Maj 1806 i Kjøbenhavn og oplærtes hos Faderen i den højere Urmagerkunst. Han forestod dennes Etablissement i hans sidste svagelige Aar, og efter hans Død (1830) overtog han det sammen med sin yngre Broder *Jules Frederik J.* (f. 27. Juli 1808) under Firmaet «Urban J.s Sønner». Paa en Udenlandsrejse 1831—33 uddannede han sig yderligere i sin Kunst. 1834 tiltraadte Broderen en Udenlandsrejse, men paa denne grundlagde han et selvstændigt Uretablissement i Locle i Schweits, hvor han derefter væsentlig opholdt sig til sin Død (17. Dec. 1877 i Genf), saaledes at det nu udelukkende blev L. J., der forestod Virksomheden i Kjøbenhavn. Han deltog med Hæder i en Række Udstillinger, først her i Landet (fra 1834), derefter ogsaa i Verdensudstillingerne i London 1851 og Paris 1855, men hans væsentlige Fortjeneste er, at han foranstaltede nye Udgaver og Oversættelser af forskjellige Skrifter af hans Fader. 1854 blev han kgl. Hofkronometermager. Han døde 27. Juli 1867. — 1835 ægtede han Annette Birgitte Leth Horstmann (f. 12. Nov. 1803 † 14. Jan. 1885), Datter af Major A. J. G. H. og Anna Cathrine Frederikke f. Jürgensen.

Erslew, Forf. Lex.

C. Nyrop.

Jürgensen, Rasmus Emil, f. 1839, Jurist. E. I. er født i Sønder Kirkeby Præstegaard 6. Avg. 1839 og er en Søn af senere Stiftsprovst Peter Andreas Heiberg I. († 1860) og Thomasine Elisabeth Johanne f. Koch. Han blev Student 1858, juridisk Kandidat 1864 og deltog derefter som frivillig i Krigens sidste Del. S. A. blev han Byfogedfuldmægtig paa St. Thomas, men vendte allerede næste Aar tilbage her fra med nedbrudt Helbred, blev Volontær i

Generaldirektoratet for Skattevæsenet og 1867 i Justitsministeriet, 1868 By- og Herredsfuldmechtig i Skanderborg. 1871 udnævntes han til Avditor i Hæren, 1881 til Byfoged, By- og Raadstueskriver i Randers, 1890 til Herredsfoged og Skriver i Lunde-Skam Herreder samt Birkedommer og Skriver i Grevskabet Roepstorffs Birk. 1869 ægtede han Ingeborg Marie Bierring, Datter af Sognepræst til Svindinge Frederik Ferdinand B. og Anna Serine Bertine f. Beck. -- Ved Siden af sin Embedsvirksomhed har I., trods skrøbeligt Helbred, udfoldet en livlig litterær Virksomhed. Foruden adskillige Afhandlinger i Tidsskrifter fremhæves «Haandbog i Bygningslovgivningen for Kjøbstæderne og Landet» (1887) og navnlig «Nyt Lovlexikon» (begyndt 1875), et overordentlig nøjagtigt og med Føje meget paa-skjønned Arbejde. Ved sin opsigtvækkende Artikel i «Dagbladet» 1882 «Vore uægte Børn» gav I. Stødet til den Bevægelse, som af-fødte den nyere Lovgivning om saadanne Børns Retsstilling.

Jul. Lassen.

Jürgensen, Urban, 1776—1830, Urmager, er født i Kjøbenhavn 5. Avg. 1776. Faderen var Hofurmager *Jørgen J.* (f. 1745 † 1811) og Moderen den som gammel Kone af H. C. Andersen højt skattede Anna Leth f. Bruun. Faderen har Betydning for det danske Urmageri. 1781 etablerede han sig med Statens Hjælp, og 1785 begyndte han i Hvalsø vest for Roskilde at forsøge paa at gjøre Urmageriet her i Landet til en national Industri. Hans Fabrik gik dog over Styr under Krigen med England. Sønnen blev Urmager som Faderen, og efter at være oplært hos denne gjorde han med Understøttelse af Fonden ad usus publicos og den Reiersenske Fond en 5aarig Udenlandsrejse, paa hvilken han arbejdede hos de største Urfabrikanter i Neuchatel, Genf, Paris og London. 1801 kom han vel uddannet i saa vel Praxis som Theori tilbage til Kjøbenhavn, hvor det tegnede til, at han skulde etablere sig sammen med en fransk Urmager Etienne Magnin, der den Gang arbejdede her, understøttet af Staten, men efter Faderens Ønske overtog han Ledelsen af dennes Værksteder som hans Associé, og den Anseelse, de alt havde, forøgedes nu i væsentlig Grad. Hans store Dygtighed gjorde sig hurtig gjældende. 1804 bekostede Staten Udgivelsen af hans Værk: «Regler for Tidens nøjagtige Afmaaling ved Ure», som han Aaret efter udgav paa Fransk, og som efter hans Død udkom i nye Udgaver baade paa Dansk, Fransk og Tysk, der hurtig udsolgtes. Samtidig fik han Videnskabernes Sci-

skabs Medaille (1804) for en Afhandling om Maaden, hvorpaa Ur-fjedre forfærdiges paa Maskine og hærdes, og Landhusholdnings-selskabets store Guldmedaille (1805) for et af ham opfundet Thermo-meter. Det var ogsaa ham, der først indførte Brugen af Staal i Steden for Messing til Cylinderhjulet, hvorved Cylinderuret fuld- endtes som solid Tidsmaaler. I stort og smaat greb han ind, og da han 1807—9 var paa en ny Udenlandsrejse for at styrke sin af anstrængt Arbejde nedbrudte Helbred, vidste han i Neuchatel at blive oplært i den her hjemme hidtil ukjendte Kunst at gjennembore ædle Stene. Efter sin Faders Død (1811) fortsatte han Virksomheden alene, og han havde den Tilfredsstillelse, at hans Frembringelser søgtes ivrig saa vel i Udlandet som Indlandet og da navnlig hans Kronometre, af hvilke han i henved 20 Aar dog kun frembragte o. 50, saa omhyggelig var Tilvirkningen. Det er herefter naturligt, at han 1818 udnævntes til kgl. Søurmager, at det i 1822 blev over- draget ham at observere Søetatens Længdeure, og at han i 1826 blev Medlem af Landhusholdningsselskabets Kunstkomité, men hvad der var en usædvanlig Aæresbevisning, er, at han, den industri- drivende, 1815 blev valgt til Medlem af Videnskabernes Selskab. Hans Bidrag til Selskabets Skrifter og Schumachers «Astronomische Nachrichten» vise imidlertid, at han fuldt kunde hævde sin Plads. Efter nogen Tids Sygelighed døde han 14. Maj 1830. — I Neu- chatel havde han 1801 ægtet Urmager Frédéric Houriets Datter Sophie Henriette H., der døde i Kjøbenhavn 24. Jan. 1852, henved 72 Aar gammel.

Erslew, Forf. Lex. Ursin, Mag. f Kunstnere og Haandværkere IV, 111 ff. Rawert, Danmarks industr. Forhold S. 220 f. 224. Industriforeningens Kvartals- beretn. 1865, S. 78 ff. G. Pedersen, Urmageriet i vor Tid. *C. Nyrop.*

Jürgensen, Wilhelm (Nikolaus), 1789—1827, Forfatter, var født i Byen Slesvig 5. Marts 1789, studerede Jura i Kiel og Göt- tingen og tog Embedsexamen i Slesvig 1812. Her virkede han siden som Sagfører indtil sin Død, 5. April 1827. Foruden «Ge- dichte für meine Kinder» (Slesv. 1826), «Gedichte» (Slesv. 1827) og en Del Bidrag til «Zeitung f. d. elegante Welt», «Nordalbingische Biene», «Eidora» og andre Tidsskrifter har han især skrevet Smaa- ting for Scenen, særlig Enaktslystspil, som til Dels findes i den af Kotzebue grundlagte «Almanach dramatischer Spiele».

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

C. A. Nissen.

Jürs, Johann, 1808—57, Sproglærer, fødtes i en holstensk Landmandsfamilie i Siethwende i Grevskabet Rantzau 21. Dec. 1808. Han gik i Latinskolen i Glückstadt, men maatte forlade den, da Faderen døde. I 1830 ægtede han Anna Rebecca Wibeke Olsen og rejste i 1831 til Kjøbenhavn, hvor han i 1833 blev ansat som Lærer ved Petri Realskole, 1834 tillige ved Mariboës Skole. Fra 1839 til sin Død, 14. Dec. 1857, virkede han som Lærer i Tysk ved Landkadetakademiet. Han var i mange Aar en af de mest ansete Tysklærere i Kjøbenhavn og udgav sammen med Professor Rung den velbekjendte «*Deutsche Dichter*» (1843) og en tilsvarende prosaisk Læsebog (1845), som i en lang Aarrække ved Siden af Hjorts Læsebog dominerede vor tyske Læsebogslitteratur.

Erslew, Forf. Lex.

C. A. Nissen.

Jæhnigen, Carl Frederik, 1813—87, Musiker. J., Søn af senere Undergraver ved Trinitatis Kirke Carl Johan Gottlieb J. (f. 1776 † 1858) og Ellen f. Grønholdt, blev født paa Langeland 7. Febr. 1813. Af sin Fader, en indvandret tysk Musiker, modtog J. sin musikalske Uddannelse. Som Dreng var han ansat ved Regimentsmusikken og var senere i nogle Aar Valdhornist i det kongl. Kapel. Da han tillige besad theoretisk Uddannelse, blev han 1857 ansat som Kantor ved Holmens Kirke, i hvilken Stilling han forblev til sin Død, 24. Juli 1887. Af hans Kompositioner er kun udkommet nogle smukke Salmemelodier, hvoraf flere bruges i Kirken. Med sin Hustru, Christiane Oline Emilie f. Jensen, havde han efternævnte 2 Sønner. — *Carl Emil Valdemar J.*, f. 5. Maj 1844, uddannede sig som Violinist under V. Tofte og blev 1883 Musiklærer ved Sorø Akademi og Organist ved Sorø Kirke. — *Viggo Amadeus J.*, f. 25. Avg. 1848, uddannede sig som Bassanger og optraadte paa Koncerter. 1880 blev han Kantor ved Matthæuskirken i Kjøbenhavn og 1883 ved Roskilde Domkirke.

V. Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Jöhnke, Ferdinand Henrik, f. 1837, Søofficer. J. er født 11. Maj 1837 i Kjøbenhavn, Søn af Snedkermester Josias J. (f. 6. Marts 1809 † 10. Juni 1862) og Henriette f. Lindsted (f. 25. Okt. 1810 † 13. Jan. 1890), blev Lieutenant i Søetaten 1857 og Kapitajn 1874. 1885 udnævntes han til Kommandør og Chef for Søminekorpset. Blandt hans Togter kan nævnes 1858—59 med Korvetten «*Heimdal*» til Vestindien, 1864 om Bord i Fregatten «*Niels Juel*», hvor han

deltog i Affæren ved Helgoland. Aaret efter var han i Fyr- og Vagervæsenets Tjeneste, 1868—69 med Krydseren «Diana» i Vestindien. 1869 var han Chef for Kanonbaaden «Schrødersee», 1875 for Kanonbaaden «Falster», 1876 for Kanonbaaden «Møen» (begge Prøvetogter), 1878 næstkommanderende i Fregatten «Sjælland». J.s Virksomhed har væsentligst været knyttet til Søminevæsenet, af hvis Udvikling han har indlagt sig betydelig Fortjeneste, og hvis Virksomhedsomraade under hans Forvaltning er blevet meget udvidet. Allerede som Lieutenant ansattes han derved, 1879 blev han Afdelingschef for det aktive Søminevæsen og forblev i denne Stilling, indtil man 1885 overdrog ham Kommandoen over Korpset. — Da Forsvarssagen i Aaret 1876 under den politiske Partistrid blev stærkt drøftet, udgav J. en Bog, «Flydende Forter», hvori han tog Ordet for et Forsvar af Hovedstaden fra Søsiden ved Hjælp af saadanne. Med urette blev dette rent saglige Skrift taget til Indtægt af Landets Venstreparti, hvilket i Forbigaaende bragte ham i et noget skjævt Forhold til en Del af hans Kolleger; J. selv er aldrig optraadt som aktiv Politiker, uagtet han med sin hurtige Begavelse kunde synes velskikket dertil, og det ikke har manglet ham paa Opfordringer. — Han er gift med Julie Sophie f. Reitzel (f. 31. Okt. 1830), Datter af Boghandler Carl Andreas R. og Sophie f. Thostrup.

C. With.

Jørgen (Georg), 1653—1708, Prins, var anden og yngste Søn af Kong Frederik III og Dronning Sophie Amalie og fødtes paa Kjøbenhavns Slot 21. April 1653. Moderen, som nærede en stor Forkjærlighed for denne Søn, der, som født efter Faderens Tronbestigelse, af hende egentlig betragtedes som den nærmest berettigede til Tronen, kaldte 1661 den unge, begavede Otto Grote (VI, 206), senere bekendt som hannoveransk Minister, til Danmark for at lede den unge Prinses Opdragelse. Grote var dog mere Hofmand og Statsmand end Pædagog og var ikke altid i Stand til at afpasse sin Undervisning efter sin lidet begavede Elevs Standpunkt. Da han i 1665 traadte i hannoveransk Tjeneste, afløstes han af daværende Professor i Historie i Sorø Christen Lodberg, og dennes mere jævne Undervisning passede bedre for Prinsen. Lodberg fulgte ogsaa Prinsen som Konfessionarius paa hans Udenlandsrejse, der tiltraadtes i Maj 1668 under Ledelse af Prinsens Hofmester, Christian Günther v. d. Osten. Rejsen gik til Holland og der fra gennem de spanske Nederlande til Frankrig, hvor Prinsen opholdt sig næsten

et helt Aar og havde god Lejlighed til at se Ludvig XIV og hans Hof paa nært Hold. Efter et kort Besøg i England gik Rejsen til Italien, hvor der gjordes længere Ophold i Rom og Venedig. I sidstnævnte By modtog Prinsen Underretning om sin Faders Død og skyndte sig nu hjem gennem Tyskland.

Ved testamentarisk Disposition af 14. Nov. 1665 havde Kong Frederik III fastsat, at Prins J. efter hans Død skulde have Vordingborg Amt som Len paa Livstid med Hovedgaardene Beldringe og Lekkende samt en aarlig Livrente af 30000 Dlr. og en Kapital paa 300000 Dlr. Prins J. synes ogsaa en kort Tid at have haft Hovedgaarden Frydendal, indtil denne mageskiftedes til Christoffer Parsberg for Jungshoved, hvilken Gaard Prinsen saa fik. Ved sin Hjemkomst overtog Prinsen strax Vordingborg, og da der ikke fandtes nogen passende Bolig, opførtes der i Aarene 1671—73 et Jagtslot i italiensk Stil, det saakaldte «Prins Jørgens Slot». Derimod trak Udbetalingen af de 300000 Dlr. længe ud. 1681 fik Prinsen i Betaling en Fordring paa Hertug Christian Albrecht af Gottorp, og Hertugen gav ham Pant i Femern; da Pengene endnu ikke vare betalte 1683, satte Kong Christian V sin Broder i virkelig Besiddelse af Femern, hvilket gav Anledning til en Række Stridigheder, der først endtes ved Forliget i Altona 1689, hvori England og Holland paatog sig at betale Prinsen Pengene.

Prins J. var, medens der byggedes paa Vordingborg, igjen rejst til Udlandet i Foraaret 1672 for at sætte sig ind i Krigskunsten ved de franske og tyske Hære og for at besøge sine 2 Søstre, der vare gifte med Kurprinserne af Sachsen og Pfalz. 1673 vendte han hjem, og kort efter blev der pludselig Udsigt for ham til at vinde en Krone. I Polen var nemlig Kong Michael død 30. Okt. 1673, og den danske Resident i Danzig meldte strax, at Prins J. var paa Tale i Polen som Kandidat til Tronen; han kunde ogsaa være et passende Parti for Forgængerens 21aarige Enke, en Søster til Kejser Leopold af Østerrig. Ophavsmanden til denne Plan viste sig at være en danskfødt Mand, Johan Nicolai Krondahl, der var Hofjuveler hos Enkedronningen. Han kom kort efter til Hamborg og satte sig i Forbindelse med den danske Regering, der dog i Begyndelsen nærrede store Betænkeligheder ved Sagen. Enkedronning Sophie Amalie drev imidlertid ivrig paa, og da man ogsaa fra anden Side fik Bekræftelse paa, at der baade ved det polske Hof og hos Adel og Prælater virkelig var Stemning for Prinsens Valg, sendtes Christoffer Sehested i Jan. 1674 til Polen for nærmere at

undersøge Sagen og blive enig med Polakkerne om Betingelserne for Valget. Foruden en betydelig Understøttelse med Tropper og Penge havde Krondahl nemlig krævet, at Prinsen skulde gaa over til Katholicismen inden Valget. Sehested fandt i Polen et stort Parti for Prinsen og kunde desuden gjøre Regning paa Understøttelse af det østerrigksindede Parti. Paa selve Valgdagen valgtes dog Kronstorfeltherren Johan Sobieski, da Religionsspørgsmaalet gjordes til det alene afgjørende, og Sehested heri ikke kunde give noget bestemt Løfte. Om nogen selvstændig Optræden af Prins J. i denne Sag kunde der naturligvis paa Grund af hans Ungdom ikke godt være Tale, dog ser man, at han vægrede sig ved at skifte Religion og i alle Tilfælde krævede Tilladelse til at holde luthersk Gudstjeneste i sit eget Kammer.

I Krigen mod Sverige deltog Prins J. i Felttoget 1677 og var med i det blodige Slag ved Landskrone 14. Juli, hvor baade han og Kongen personlig toge Del i Kampen og maatte hugge ned for Fode omkring sig; i Okt. s. A. var han med Kongen paa den bekjendte Overfart fra Pommern til Sjælland, hvorunder de begge nær havde mistet Livet.

Det var imidlertid nu paa Tiden at skaffe ham et passende Giftermaal. I 1675 nævnedes han som en af Prinsessen af Tarents Tilbedere, men dette Parti vilde naturligvis støde paa bestemt Modstand baade hos Kongen og Enkedronningen. Efter at en Plan om en Forbindelse mellem J. og en Kusine fra Celle var opgiven, foresloges der 1683 af Frankrig et Parti, der aabnede glimrende Udsigter. Det var et Ægteskab med Hertugen af Yorks yngste Datter, Anna. Da Carl II af England var barnløs, og hans Broder Hertugen af York kun havde 2 Døtre, hvoraf den ældste, Marie, var gift med Vilhelm af Oranien, hvilket Ægteskab imidlertid var barnløst, vilde Englands Trone en Gang tilfalde Prinsesse Anna. Christian V gik ind paa Forslaget og lod den danske Gesandt i England anholde om Prinsessens Haand. Kongen og Hertugen samtykkede, og Partiet offentliggjordes strax ved det engelske Hof. I Juli 1683 sejlede Prins J. med sit Følge til England, og 28. Juli foregik Formælingen i St. James.

Naar Prins J. havde tænkt sig at skulle komme til at spille en vigtig Rolle i Englands og Evropas Historie som Prinsesse Annas Gemal, blev han dog skuffet. Englænderne have altid betragtet fremmede med en vis Mistro, og Mistroen mod Prins J. forøgedes ved, at Giftermaalet var kommet i Stand ved fransk

Mellemtkomst. Strax efter Brylluppet maatte hele Prinsens danske Hofstat vende hjem; Christian Sigfred Plessen, der havde været Prins J.s Overkammerer siden 1677, vedblev dog at staa i privat Tjenesteforhold til ham som Bestyrer af hans Godser i Danmark og at være hans betroede Raadgiver. Hans Besøg i England vakte dog stor Jalousi, og Hertugen af York skrev endog en Gang, da Plessen rejste hjem, til Danmark for at forhindre, at han nogen Sinde mere kom til England. Man mistænkte ogsaa en Tid Prins J. for at nære katholske Tilbøjeligheder. Da Vilhelm af Oranien landede i England 1688, fulgte Prins J. i nogen Tid den kongelige Hær, men flygtede siden om Natten fra Kong Jacob og sluttede sig til Oranieren, skjønt den danske Gesandt opbød al sin Indflydelse for at forhindre det. Baade Prins J. og hans Gemalinde vare allerede den Gang fuldstændig under den senere Hertug af Marlboroughs og hans Hustrus Indflydelse, og denne i Forening med Kong Jacobs haabløse Stilling vandt Sejer over deres Betænkeligheder. Prins J.s Færd ved denne Lejlighed vakte nogen Mistenning hos Christian V, men ved Plessens Mellemtkomst hævedes denne dog, særlig da Danmark kort efter sluttede sig til det engelsk-hollandske Parti. Som Belønning for sin Tilslutning til Revolutionen udnævntes Prins J. 1689 til Hertug af Cumberland, Jarl af Kendal og Baron af Ockingham, og hans Gemalindes Apanage forhøjedes. Forholdet mellem de 2 Svogre og deres Gemalinder blev dog snart meget køligt. Trods gjentagne Anmodninger fik Prins J. ingen militær Stilling, og da Lord og Lady Marlborough 1692 forvistes fra det engelske Hof, og Prinsessen ikke vilde afskedige Lady Marlborough, der var hendes Hofmesterinde, maatte hun og Prins J. ogsaa forlade Hoffet. Efter Dronning Maries Død 1694 blev Forholdet dog noget bedre. Ved sin Tronbestigelse 1702 søgte Dronning Anna at skaffe sin Gemal Kongetitelen, men det mislykkedes; derimod fik han en rigelig Apanage og udnævntes af Dronningen til Generalissimus over Hæren og til Storadmiral. Det var dog kun tomme Titler uden reel Magt; den virkelige Kommando over Hæren førtes af Marlborough, og et Admiralitetsraad styrede i Prinsens Navn Flaadens Anliggender.

Prins J. levede overordentlig lykkelig med sin Gemalinde, der med stor Omhu plejede ham under hans mange Sygdomme. En stor Sorg for dem var det, at alle deres mange Børn døde, i Regelen strax efter Fødselen. Prins J., der i sine senere Aar led meget af Asthma og Vattersot, døde 8. Nov. (n. St.) 1708 i Kensington.

Prins J. har i England faaet en meget haard Dom i den nyere Tid. Særlig har Macaulay spottet stærkt over hans Dumhed og Indolens. Som saa ofte har Macaulay dog vistnok her været noget uretfærdig. Prins J.s Begavelse var ikke stor, men at han gjorde et noget indskrænket Indtryk, særlig ved Carl II's vittige og spottelystne Hof, skyldtes vist dels andre Mangler, dels hans vanskelige Stilling, der paabød ham stor Forsigtighed i sine Udtalelser. Han var som Faderen tavs og tilbageholden og havde meget vanskeligt ved at udtrykke sig; den samtidige Biskop Burnet siger ogsaa om ham, at han vidste meget mere, end han forstod at udtrykke, ligesom han ogsaa roser hans milde og hensynsfulde Optræden og pletfrie Livsførelse. Han var en Fjende af alle Intriger og søgte ikke paa nogen Maade at skaffe sig uberettiget Indflydelse. For Danmark vedblev han altid at nære stor Interesse og Kjærlighed og søgte ved forskellige Lejligheder at virke til Gunst for sit gamle Fædreland, men hans politiske Indflydelse var ikke stor; dog skriver den svenske Gesandt Leijoncrona ved Prinsens Død, at «Danmark i ham mistede et godt Rygstød».

Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 87 ff. Brasch, Det polske Kongevalg 1674. Brasch, Prins Georg af Danmark (1890). Dictionary of national biography XXI.

L. Laursen.

Jørgen Ulrik, o. 1615—1655, Æventyrer. I Efteraaret 1650 henvendte en vis Andres Galla[r]t fra Valencia sig til den danske Resident i Madrid, Henrik Villumsen Rosenvinge, og fortalte, at han i sin Hjemstavn havde stiftet Bekjendtskab med en Dansker, som kaldte sig «Don J. U.» og sagde, at han var Søn af Christian IV og Kirstine «Marsvin»; denne Person havde nylig skrevet til Grev Valdemar Christian, Kongens Søn, for at gjøre sin Herkomst gjældende. Residenten afviste Beretningen som Opspind eller Vanvid, men holdt dog noget senere et Forhør over Manden, hvori denne berettede, at han var født 1614 eller 1615 og var bleven opdragen i Sorø Akademi indtil omtr. det 13. Aar; derefter var han rejst udenlands med en russisk Afsending paa Kongens Befaling, havde siden opholdt sig i Polen, hele 5 Aar ved Kejserhoffet i Wien, hvor han antog den katholske Religion og lod sig kalde Georg eller «Jürgen» (Ulrik var han døbt), derpaa havde han begivet sig over Amsterdam til Frankrig, stadig betragtet som værende af kongelig Byrd. I la Rochelle lod Kong Christian ham tilstille 7000 Dukater; med dem rejste han til Vestindien, hvor han gav sig til at være Sørøver (Flibustier). Han kom tilbage til Paris

med mange Penge paa Lommen, hvilke han satte over Styr. Da han havde dræbt en Franskmand i en Duel, maatte han tilbage til Vestindien, hvor han paa ny drev Sørøverhaandværket, men ikke saa heldig som første Gang. Til sidst havde han taget Tjeneste, først paa et hamborgsk Skib, dernæst paa en spansk Fregat som Baadsmandsmat, og havde været viden om, bl. a. i Ostindien; men i Valencia var han bleven arresteret for Gjæld. Fra Fru Kirstine havde han efter eget Sigende faaet flere Breve kort før Christian IV's Død og fra «sin Fader Kongen» et, men uheldigvis var det bortkommet; og han kunde nævne adskillige danske Adelsmænd, som han kjendte, navnlig fra Sorø Akademi. Erklæringen sendtes til nogle danske Stormænd. Gallat, der havde Penge til gode hos Don J. U. og mente at kunne gjøre en god Forretning, hvis hans Protegé, «Kongesønnen», blev legitimeret, besluttede at følge med ham til Danmark. I Marts 1651 kom de til Helsingør, men i en temmelig daarlig Forfatning, da de havde lidt Skibbrud under Norge. De skreve strax til Kong Frederik III, og Kongen lod dem hente til Kjøbenhavn. Her blev Don J. U. virkelig anerkjendt af Hoffet som Søn af Christian IV, maaske for at ærgre Kirstine Munks Slægt, som intet vilde have med ham at gjøre. Af Kongens egen Kasse — det vides der — udbetaltes ham i 1652 først 50 Rdl. og senere en mindre Sum. Man maa dog ikke tro, at Frederik III satte synderlig Pris paa ham; thi Don J. U. bestilte næsten intet andet i Kjøbenhavn end at svire de faa Aar, han endnu havde tilbage at leve. I 1655 mødte han paa Knippelsbro en Brygger-svend, der ikke vilde kjøre af Vejen for «Prinsen»; de kom i Skjænderi, som endte med, at Bryggeren slog Don J. U. ihjel med en Stang. Han begravedes i Holmens Kirke uden nogen Højtidelighed.

B. Smith, Grevinde Ulfelds Hist. I, 196 ff. Holberg, Danmarks Hist., ved Levin, III, 130 ff. Gigas, Grev Rebolledo S. 78 ff. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. xxii.

E. Gigas.

Jørgensen, jvfr. Jürgensen.

Jørgensen, Adolf Ditlev, f. 1840, Historiker, Rigsarkivar. J. er født 11. Juni 1840 i Graasten. Faderen, Farver Markus Adolf Jürgensen (f. i Flensborg 13. Dec. 1807, † 11. Avg. 1883), var en kraftig Personlighed, Formand for den danske Forening i Sundeved; Moderen, Marie Elise f. Bahnsen (f. i Aabenraa 13. Okt. 1812, † 29. Marts 1844), var Søster til en af Danskhedens Forkæmpere i

Nordslesvig, Raadmand M. B. (I, 448). 1853 kom J. i Flensborg Latinskole, men forlod Skolen 1857 og begyndte at lære Landvæsen paa Avnbølgaard i Sundeved. En Gigtfeber gjorde imidlertid Ende paa Landmandsplanerne; J. fik fornyet Lyst til Læsning, gennemgik i Løbet af en Vinter de 2 øverste Realklasser i Flensborg Latinskole, tog i Foraaret 1859 Afgangsexamen (med Udmærkelse) og kom til Kjøbenhavn for at blive Polytekniker eller studere Naturvidenskab, men optoges snart af Undervisning og lod Skjønletteratur, Filosofi og Historie trænge Naturfagene i Baggrunden. 1863 blev J. ansat som Hjælpelærer ved Latinskolen i Flensborg med Løfte om at blive Adjunkt og Bibliothekar ved et paatænkt offentligt Bibliothek for Slesvig, men afskedigedes under Okkupationen 1864 og vendte tilbage til Kjøbenhavn. Under den almindelige Skuffelse og Sorg søgte J. til Fortiden for at finde Hvile i den; det var med andre Ord de stærke Indtryk af den nationale Ulykke, der gjorde ham til Historiker. Anbefalet ved sine første Afhandlinger blev han fra 1. Jan. 1869 Assistent i Kongerigets Arkiv, Rentekammerafdelingen; 1874 rykkede han op til Fuldmægtig, og ved C. F. Wegeners Afgang blev J. Gehejmearkivar og overtog i Kraft af den samtidig indtrædende Nyordning tillige Ledelsen af Kongerigets Arkiv (fra 1. Jan. 1883), hvorefter han lod foretage store Omordninger i de forenede Arkiver og lettede Adgangen til dem. Ihærdig arbejdede J. imidlertid for en videregaaende Centralisation af vort Arkivvæsen og saa sine Bestræbelser sætte Frugt i Loven af 30. Marts 1889; som Rigsarkivar stilledes han nu i Spidsen for Rigsarkivet med tilhørende Provinsarkiver. 1886—87 førte J. Forsædet i den efter hans Opfordring nedsatte Kommission til Overvejelse af Administrationens Forsyning med Papir, hvis Undersøgelser have virket til Forbedring af vor Papirfabrikation.

J. har udfoldet en ualmindelig rig historisk Forfattervirksomhed. Allerede 1868—71 brød han sig Vej ved en Række skarpsindige Afhandlinger; flere af disse bleve samlede til «Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen» (1871), der omfatter Studier over sønderjyske Æmner, historiske Folkeviser og vor ældste Historieskrivning. Fortsatte Studier over Folkeviserne offentliggjordes 1875 i «Hist. Maanedsskrift». 1874—78 udkom J.s «Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling», et Hovedværk i vor historiske Litteratur. Indtil 1880 udsendte J. fremdeles talrige kritiske Afhandlinger vedrørende middelalderlige Forhold: «Bidrag til Oplysning af Middelalderens Love og Samfundsforhold» I—IV (1872 og 76), «Om Dane-

broges Oprindelse» (1876), «Det gamle danske Kongevaaben» (1879) o. m. fl. Efter 1880 have J.s Studier væsentligst omfattet Æmner af den nyere Tid. Særlig har J. skrevet en Række Biografier: «Georg Zoega» (1881), «Niels Steensen» (1884), «Hans Adolf Brorson» (1887), «Johannes Ewald» (1888) og fremfor alt det ualmindelig opsigtsvækkende og betydningsfulde Skrift «Peder Schumacher Griffenfeld» I—II (1893—94), og udgivet Fru Heibergs Selvbiografi med oplysende Tillæg (4 Bd., 1891—92). End videre findes fra hans Haand en Del Afhandlinger, mest vedrørende sønderjyske Forhold, saaledes «Sønderjyllands Indlemmelse i den danske Krone 1721» (1885), «Christiern II paa Sønderborg» (1887 og 92), «Den ældste lutherske Kirkeordinans i den danske Kirkeprovins» (1889), «Kong Christian VIII og den danske Sag i Nordslesvig» (1894) o. fl. a., til Dels offentliggjorte i Tidsskriftet «Sønderjyske Aarbøger», der væsentlig skylder J. sin Tilværelse. Ogsaa de «2 Foredrag om Sønderjylland» (i «Festskrift til A. F. Krieger» 1887) og Foredraget om Danskhedens Bevarelse i Nordslesvig (1889) vidne om J.s levende Sympathi for hans Landsmænds nationale Kamp. Til Middelalderens Historie er J. næsten kun ved ydre Foranledning kommen tilbage i Afhandlinger som «Synspunkter for Opfattelsen af Valdemar Atterdags og Dronning Margrethes Historie» (1883), «Helgenskrinene i St. Knuds Kirke» (I—II, 1886—87), nye «Undersøgelser vedrørende Danebroge og det danske Kongevaaben» (1887), «De historiske Folkeviser og Niels Ebbesen» (1891), «Kampen mellem Kongerne Svend og Valdemar 1157» (I—II, 1890—91) osv. Tillige har J. udfoldet en smuk Virksomhed i Folkeoplysningens Tjeneste, især ved «40 Fortællinger af Fædrelandets Historie» (1882, 3. Opl. 1892), der ere blevne supplerede med «Fortællinger af Nordens Historie» I—II (1893), men ogsaa ved «Sønderjyderne i den danske Hær» (1876), 1. Del af et paatænkt Hele, og «Valdemar Sejer» (1879), en Oversættelse af Kilder til denne Konges Historie. Som Chef for Arkivvæsenet har J. forestaaet Udgivelsen af de forenede Arkivers og senere Rigsarkivets Skrifter, hvorved han især har søgt at oplyse den danske Centraladministrations Historie og gjøre Rede for Arkivets Indretning. Selv har han udarbejdet «De danske Rigsarkivers Historie» (1884) og offentliggjort betydningsfulde Aktstykker i «Kongeloven og dens Forhistorie» (1886) og «Regeringsskiftet 1784» (1888). I Slægt med denne Forfattervirksomhed er ogsaa det ældre Skrift «Udsigt over Centraladministrationens, Domstolenes og de offentlige Samlingers Bygningshistorie» (1882).

J. behandler de forskjelligste Æmner af vor Historie lige fra Oldtiden og til vore Dage; men overalt træder hans udprægede Forfatterindividualitet kjendelig i Møde. I Regelen søger han at sprede nyt Lys over den Sag, han sysler med, og naar ofte til overraskende Resultater. Med Forkjærlighed skildrer han Personligheder med rigt aandeligt Indhold; dristig trænger han ind i deres Sjælelivs Dybder, og med vidt Blik for Samfundsudvikling ser han dem i Sammenhæng med deres Tid. Skarp Kritik og levende Fantasi gaa Haand i Haand og fremkalde en sjælden Energi og Flugt i Tanken, medens Granskningens Understrøm er en varm Fædrelandskjærlighed, der har faaet sin alvorsfulde Grundtone fra de tunge sønderjyske Minder, og Granskningens Udbytte iklædes en Form, der — ligesom ogsaa J.s mundtlige Foredrag — baade er klar og fængslende.

J. blev 1882 Medlem af Danske Selskab og 1883 af Videnskabernes Selskab, udnævntes 1894 til Kommandør af 2. Grad af Danebrog og blev s. A. af det filosofiske Fakultet kreeret til Æresdoktor. 1869 ægtede han Ida Marie Pedersen (f. i Randers 17. Okt. 1847), Datter af Sæbesyder F. P. C. P. († 1876) og Jacobia Martine f. Erstad.

Universitetsprogr. ved Reformationsfesten 1894.

Hans Olrik.

Jørgensen, Alfred Peter Carlslund, f. 1848, Gjæringsfysiolog. A. J., Søn af Kjøbmand Jørgen Peter J. og Christine f. Albers, er født i Odense 16. Okt. 1848, besøgte Skaarup Seminarium 1865—68, var Huslærer i Kjøbelev paa Laaland 1868—70 og blev 1872 Student (Privatist). Han studerede derefter Botanik, samtidig med at han ernærede sig som Lærer i Kjøbenhavn, og foruden populære Afhandlinger i «Tidsskr. f. popul. Fremstill. af Naturvidenskaben» samt i Forening med Emil Chr. Hansen en Oversættelse af Darwins Rejse om Jorden publicerede han i Halvfjerdserne nogle botaniske Undersøgelser om Rodens Anatomi. Ogsaa nogle naturhistoriske Lærebøger forfattede han, af hvilke en har opnaaet 4 Oplag. Spørgsmaalet om Forfalskning af Levnedsmidler, der kom op paa den Tid, førte ham ind paa praktiske Undersøgelser og Publikationer i denne Retning. Omtr. fra 1880 af arbejdede han udelukkende i gjæringsfysiologisk og gjæringsteknisk Retning. Han oprettede 1881 et gjæringsfysiologisk Laboratorium, der dels er indrettet som Undervisningsanstalt for Analytikere og Teknikere, dels som analytisk Anstalt med særlig Tilslutning til det System,

som E. Chr. Hansen (VI, 609) i de følgende Aar indførte ved sine gjennemgribende Reformers paa Gjæringsomraadet. Det har indtil 1894 været besøgt af henved 400 studerende fra mangfoldige Lande baade i og uden for Evropa. Han har publiceret en Mængde Afhandlinger om gjæringsfysiologiske Spørgsmaal og om Mikroorganismer i forskjellige, mest udenlandske, Tidsskrifter. En Haandbog, «Die Mikroorganismen der Gäringsindustrie», er udkommen i 3 Udgaver og oversat paa Engelsk og Fransk. Siden 1885 har han udgivet dansk «Zymoteknisk Tidsskrift». — Han ægtede 21. Juli 1881 Camilla Fanny Augusta Lund, Datter af Sagfører Niels L. og Fanny Jacobine Cathinka Emma f. Marx. *Eug. Warming.*

Jørgensen, Bendt Søborg, 1815—88, Landøkonom, hørte til en sjællandsk Gaardmandsslægt og fødtes 19. Sept. 1815 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Hans J., drev et Gjæstgiveri; Moderen hed Anne Kirstine f. Søborg. Barndomsaarene gik deres rolige Gang; den frejdige, kraftige Dreng fik en forstandig, temmelig stræng Opdragelse; han holdtes borte fra Gjæstestuen, men ved at omgaas de Bønder, der søgte Faderens Forretning, og ved hvert Aar at besøge Farbroderen, der ejede Gaard i Bringe, vakte tidlig hans Interesse for Landbruget. Han blev 1830, efter Konfirmationen, foreløbig anbragt paa Kontoret paa Frederiks Hospital, men alt i samme Aar indtraadte han som Værkstedselev paa den Aaret før oprettede polytekniske Lærestanstalt. 3 Aar efter tog han Examinand-examen, 1836 Examen i Mekanik og 1838 Examen i anvendt Naturvidenskab. I de følgende 5—6 Aar stod J. famlende over for sin Livsopgave, og hans Virksomhed sigtede ikke mod et bestemt Maal. Paa Opfordring af Selskabet for Naturlærers Udbredelse og paa dettes og Landhusholdningsselskabets Bekostning forestod han i Sommeren 1838 Forsøg over Produktionen af hollandsk og engelsk Ost paa Knabstrup, og den følgende Sommer anlagde han et Teglværk ved Adalersborg. Man omgikkes i disse Aar med Planer om at udvinde Jærn af Alen i Jylland, og J. rejste paa Rentekammerets Bekostning 1839 til Tyskland for at blive bekjendt med Jærnu-smeltning, 1840 til Sverige og Norge. I et Par Aar beskæftigede han sig saa med teknisk-kemiske Undersøgelser og forestod bl. a. Indkjøb af Myremalm, som bragtes til Carlshütte ved Rensborg, hvor den prøvedes med daarligt Resultat.

I en lille Selvbiografi angiver J., at han 1843 «begyndte specielt at studere Landbrug». Han vandt i dette Aar den af Viden-

skabernes Selskab udsatte Præmie for Besvarelsen af Opgaven: «Nøjagtig Beskrivelse af de i Danmarks forskjellige Dele anvendte Metoder til Tørvens Forkulling saa vel som en Sammenligning af Produkternes Mængde, Beskaffenhed og Omkostninger», og det blev da overdraget ham at undervise i Ostefabrikationen paa Sørupgaard og Ledreborg.

Spørgsmaalet om en Ordning af den theoretiske Landbrugsundervisning var paa disse Tider aktuelt. Olufsen og Begtrup (II, 38) havde fra Aarhundredets Begyndelse holdt landøkonomiske Forelæsninger ved Universitetet; disse vare imidlertid standsede ved Begtrups Død 1841, men fremragende Mænd som H. C. Ørsted, Forchhammer og Collin vare levende interesserede i atter at faa dem i Gang, og J. — hvis Interesse for den landøkonomiske Undervisning nu var vakt — uddannede sig da paa Opfordring af disse Mænd som Agronom. 1844 begyndte J. «den store landøkonomiske Studierejse», der i kommende Aar saa ofte omtales i hans Forelæsninger. Først undersøgte Hjemlandets Landbrug, det næste Aar stævnedes han syd paa; længst opholdt han sig paa Landbrugsakademiet Eldena ved Greifswald, medens der gjordes et kortere Studieophold hos den store Banebryder Liebig i Giessen og paa Hohenheim. I Paris studerede han om Vinteren 1845. Det næste Aar gennemrejstes vide Egne af Tyskland, Schweits, Holland og Belgien, medens Rejsen afsluttedes 1847 med Besøg i Storbritannien og Irland.

J. havde ikke blot kastet sig over det theoretiske Studium, særlig Agrikulturkemien, og Landbrugets tekniske Forhold, men han havde ogsaa grundig sat sig ind i de landøkonomiske Skolers Organisation, og ved sin Hjemkomst var han da saa at sige selvskrevet Medlem af den Kommission, som 1847 nedsattes i Anledning af Forhandlingerne om Oprettelsen af en Højskole i Sorø, der særlig skulde tage Sigte paa at meddele Undervisning, der tjente til det borgerlige Livs Fremme. Med Christian VIII's Død og Krigens Udbrud faldt imidlertid Planen; som frivillig meldte J. sig ved Fanen, han afgik som Underofficer til Hæren paa Als, avancerede til Sekondlieutenant, men permitteredes i Nov. under den 7 Maaneders Vaabenhvile, og hans Krigerbane var dermed afsluttet. Man var i visse Kredse misfornøjet med, at J., paa hvis Uddannelse der var ofret saa meget, var gaaet med i Krigen; man ønskede ham knyttet til regelmæssige Forelæsninger, og i Begyndelsen af 1849 holdt han da med Landhusholdningsselskabets Under-

støttelse nogle Foredrag paa den polytekniske Lærestalt. Om Sommeren s. A. fremkom han med en «Plan for Ordningen af en systematisk Landbrugsundervisning ved den polytekniske Lærestalt», der i det væsentlige blev godkjendt, og 1. Okt. s. A. blev han udnævnt til Docent i Landbrugsfagene ved Lærestalten, hvor hans Forelæsninger i Forbindelse med Undervisningen paa Veterinærskolen paa Christianshavn og i Naturvidenskaberne paa Lærestalten kunde benyttes som et nogenlunde afrundet theoretisk Landbrugskursus.

J. kom altsaa, Begtrup ufortalt, til at bryde Banen for det landøkonomiske Studium her hjemme. Opgaven var vanskelig, Foredragsplanen skulde bygges op fra nyt af, der fattedes en Forsøgsmark og specielle Samlinger, og J.s Mangel paa oratorisk Evne og praktisk Uddannelse gjorde ham Opgaven end vanskeligere. Til dens Løsning medbragte han paa den anden Side et solidt naturvidenskabeligt Kundskabsgrundlag og en levende Interesse for Sagen; som Tiden gik, vandt han Erfaring og Øvelse, de første Aaringers Kritik forstummede efterhaanden, og hans Avditorium fyldtes med en betydelig Kreds af unge studerende. Med rette vilde Landmændene imidlertid ikke slaa sig til Ro med den saaledes planlagte Ordning for det højere Landbrugsstudium. Paa Landmandsforsamlingen i Kjøbenhavn 1852 blev der nedsat en Kommission til at arbejde for Oprettelsen af en Landbohøjskole, og J. blev Medlem saa vel af denne som af den Regeringskommission, der 1854 nedsattes vedrørende den samme Sag. I begge Kommissioner fik han stor Indflydelse, og sikkert skyldtes det i væsentlig Grad hans udholdende Energi, at det ved Loven af 8. Marts 1856 «angaaende Oprettelsen af en Veterinær- og Landbohøjskole» lykkedes at gennemføre Planen om en udelukkende theoretisk Lærestalt ved Kjøbenhavn i Modsætning til Forslaget om en praktisk-theoretisk Anstalt paa Landet, der særlig blev ivrig forfægtet af N. E. Hofman (Bang) (I, 506). I det hele turde der tilkomme J. en Del af Æren for, at Landbohøjskolen fik en for de Tider ganske fortrinlig Organisation.

Ved Højskolen virkede saa J. i henved en Menneskealder, fra dens Aabningsdag 23. Avg. 1858 til 1. Nov. 1886, som Lærer i Landøkonomi. Længe arbejdede han fortræffelig ved Skolen. Vel var han ikke nogen lysende Videnskabsmand, og vel hørte han ikke til dem, der flytte Mærkepæle inden for deres Videnskab, men fra sine naturvidenskabelige Studier og sine talrige Rejser i

Ind- og Udland havde han erhvervet sig et Fond af solide Kundskaber og en Erfaring, som han længe kunde øse af. Han var en over for de praktiske Krav forstaaende, ædruelig Theoretiker, der undgik alle løse Hypotheser; til sin Lærergjerning nærrede han stor Kjærlighed, han forstod at vinde Indgang for sin Undervisning hos de unge Mænd, der fra den praktiske Virksomhed under Guds aabne Himmel søgte ind til Højskolens Avditorier; med Tillid og Forstaaelse lyttede de til hans Ord, og der udviklede sig ofte mellem Lærer og Elev et Hengivenhedsforhold, der varede for stedse. Men J.s Virksomhed ved Landbohøjskolen havde ogsaa sin Revers: han var ikke nogen perfektibel Natur, han levede saa at sige paa det en Gang erhvervede Kundskabsfond som paa en Kapital, der ikke fornyes, og efterhaanden som Udviklingen skred frem, og den landøkonomiske Videnskab specialiserede sig, blev J.s Undervisning forældet, og der hengik længere Tid, end ønskeligt var, inden hans omfattende Fag deltes i enkelte Grene, og Undervisningen gik over til unge Kræfter.

1855 valgtes J. til at være en af Landhusholdningsselskabets 3 Præsidenter, og 9 Gange gjenvalgtes han, til han i Efteraaret 1883 frabad sig Valg. I en Aarrække havde han til Kolleger i Præsidiet Etatsraad E. Tesdorpf (fra 1860) og Grev Holstein-Holsteinborg (VIII, 49), og under disse 3 Mænds Avspicier undergik det gamle Selskab en Foryngelsesproces, der atter bragte det i levende Rapport til Landbruget. Og skyldtes det end Holsteins og først og fremmest Tesdorpf's Initiativ, at Selskabet tog nye Opgaver op, havde J. med sin ædruelige Natur og sin medfødte bonsens Æren for, at de bleve gennemførte paa en solid Maade. Han har dog ogsaa fremfor nogen anden knyttet sit Navn til enkelte Foranstaltninger i Selskabets Historie: ham var det, der (1857) bragte den Foredragsvirksomhed i Gang i Selskabet, der fortsættes den Dag i Dag, og ved hvilken Videnskabens Lys ofte og paa udmærket Maade er kastet ind over Landbruget, og det var hans Initiativ og Udholdenhed det skyldtes, at Selskabet uddannede og ansatte en Mælkerikonsulent, — at altsaa Professor Segelcke optog sin for Danmarks Mælkeridrift epokegjørende Virksomhed. Var J.s Gjerning i Landhusholdningsselskabets Tjeneste i lange Tider saaledes særdeles fortjenstfuld, gik det dog til sidst her som ved Højskolen, at han blev for længe paa sin Plads, og hans stærkt konservative Naturel lagde i de senere Aar en lovlig stærk Hemsko paa Selskabets Initiativ.

Fra 1853—66 var J. Redaktør af «Tidsskrift for Landøkonomi» i Forening med J. C. Hald (VI, 491). Han skrev vel en Del Afhandlinger til Tidsskriftet, i 12 Aar saaledes de af ham paabegyndte Agerdykningsberetninger, men hans Lyst til at bruge Pennen var for øvrigt ikke stor, og næppe nogen af hans Afhandlinger ejer større videnskabelig Værdi. Og dog hævede hans Redaktørvirksomhed i høj Grad Tidsskriftets Niveau, han udvidede det betydelig, og han bevægede en Kreds, navnlig af yngre Videnskabsmænd, til at skrive deri, saa Tidsskriftet ved hans Bestræbelser blev det Kildeskrift, det stadig er vedblevet at være.

J.s Stilling, først ved Lærestalten, senere i Landhusholdningsselskabet og ved Landbohøjskolen, førte naturlig med sig, at der ogsaa paa andre Omraader inden for Landbruget blev lagt Beslag paa ham. Han var Dommer ved Landmandsmøder og Udstillinger, Regeringens tilsynshavende ved flere af de offentlig understøttede Landbrugsskoler og dens delegerede ved Udstillingerne i London 1851 og 1862, i Paris 1856 og 1878. I de yngre Aar var han jævnlig ude paa Foredragsrejser, og 1853 begyndte han med offentlig Understøttelse sine regelmæssige, velbekjendte Ferierejser, der bragte ham i Forbindelse med saa mange Landmænd. Og endelig kan det nævnes, at han 1868—79 var Formand for Kjøbenhavns Amts Landboforening. Ved denne Virksomhed erhvervede han sig mange Venner, og den Kritik, der ofte i tidligere Dage havde mødt ham, navnlig fra Praktikernes Side, forstummede efterhaanden og afløstes af Hengivenhed og Veneration, affødt af hans brave Personlighed og Forstaaelsen af, at han i væsentlig Grad havde bidraget til i vide Kredse af Landbefolkningen at sprede den Oplysning, paa hvilken Nutidslandbrugets Udvikling er baseret.

J. fik Professortitelen 1852. Han udnævntes til Kommandør af Danebrog af 2. Grad 1880 og af 1. Grad 1886. Han døde ugift 7. Dec. 1888.

Tidsskrift f. Landøk. 5. R. VII. Ugeskrift f. Landmænd 1888, II. Vort Landbrug 1888. Landmandsblade 1888. Illustr. Tid. XXX, Nr. 11. Hjemmet 1879, Nr. 2. Landbrugs-Ordbogen III. Erslew, Forf. Lex. *H. Hertel.*

Jørgensen, Carl Thorvald, f. 1819, Officer. J. er født 21. Jan. 1819 i Frederikshavn, hvor hans Fader, Kancellisekretær Hans Jacob J. (f. 1784 † 1819), var By- og Herredsfoged; hans Moder var Grethe Marie f. Landt (f. 1794 † 1846). Han indtraadte i Landkadetkorpset i 1832 og blev i 1837 Sekondlieutenant à la suite ved

Kronens Regiment. I 1838 afgik han fra Landkadetkorpset og traadte i Nummer ved Regimentet, men blev strax efter Elev paa den kongl. militære Højskole. Ved Afgangen fra denne i 1842 udnævntes han til Premierlieutenant i Ingeniørkorpset og ansattes ved Ingeniørtropperne i Kjøbenhavn, hvor han forblev til 1847, i det han dog samtidig, fra 1844—47, forrettede Adjudanttjeneste ved Ingeniørkorpset. Fra 1847—53 var han beskæftiget ved den Korpset underlagte Vejtjeneste i Kongeriget med de Afbrydelser, som Krigsaarene foranledigede. Han var i disse ansat ved Feltingeniørdetachmentet og deltog i Slaget ved Slesvig 23. April og Fægtningen i Sundeved 28. Maj 1848, i Udfaldet fra Fredericia 6. Juli 1849 samt i Fægtningen ved Helligbæk 24. Juli og Slaget ved Isted 25. Juli 1850. Under Krigen avancerede han i 1848 til Kapitajn af 2. og i 1850 til Kapitajn af 1. Klasse. Fra 1853—56 stod han atter ved Ingeniørtropperne og fungerede samtidig som Lærer i Vejbygning ved den kongl. militære Højskole samt var Medlem af Kjøbenhavns Vej- og Bro-lægningskommission. 1856—63 virkede han paa ny ved Vejtjenesten og var i nogle Aar Amtsvejinspektør i Svendborg Amt samt i 1861 Borgerrepræsentant i Odense; 1860 tillagdes der ham Majors Karakter. I Krigen 1864 var han ansat ved Ingeniørkommandoen ved den aktive Armé og deltog i Fægtningerne ved Mysunde 2. Febr. og ved Vejle 8. Marts. Efter Krigen overgik han paa ny til Vejtjenesten, men i 1865 ansattes han som Kommandør for Ingeniørtropperne og ved den nye Hærlovs Ikrafttræden i 1867 forfremmedes han til Oberst og blev Chef for den nyoprettede 1. Ingeniørbataillon. I denne Stilling forestod han det Kommando af Ingeniørtropper, som efter Stormfloden i 1872 sendtes til Laaland og Falster for foreløbig at udbedre den skete Skade. Han blev Chef for Ingeniørregimentet ved dettes Oprettelse efter Hærlovsændringen af 1880 og beholdt 23. Jan. 1884 paa Grund af Alder Afsked af Krigstjenesten med Generalmajors Karakter.

J. har store Fortjenester af Ingeniørtroppevæsenets Udvikling, saa vel hvad Personellet som Materiellet angaar. Det var saaledes efter hans Initiativ, at der efterhaanden tilvejebragtes Reglementer for de forskellige Tjenestegrene, hvorved Uddannelsen traadte ind i et fast Spor, ligesom det var under hans Virksomhed som Troppeschef, at det betydelige Materiel skabtes, som Feltingeniørtjenesten kræver. Sine Erfaringer paa Vejvæsenets Omraade nedlagde han i 1865 i et Værk, betitlet «Praktisk Vejledning i Vejes Bygning og Vedligeholdelse». Han udnævntes 1873 til Kommandør af Danebrog

af 2. Grad og 1882 til Kommandør af 1. Grad. — J. ægtede 1. Jan. 1847 Magdalene Barbara Bruun (f. 1. Marts 1827), Datter af Fabrik-ejer Johannes Iver B. (III, 170). *V. E. Tychsen.*

— C. T. Jørgensen, der allerede, før han traadte ud af Militær-etaten, havde grundlagt en betydelig Samling af danske *Mønter* fra 1448 indtil Nutiden samt af danske Jetons og Tegn, stiftede 1885 «Møntsamlersforeningen i Kjøbenhavn» og har herved bidraget meget til det numismatiske Studiums Fremme. I 1888 udgav han en Beskrivelse af danske Mønter fra 1448 indtil Nutiden, i hvilken han supplerer og fortsætter det ældre Møntværk, og den nævnte af ham stiftede Forening, der 1889 forandrede sit Navn til «den numismatiske Forening», har paaskjønnet J.s Virksomhed ved i 1889 at lade præge en Medaille til hans Ære. *P. Brock.*

Jørgensen, Cecilie, † 1890, s. Jørgensen, Christian (ndfr. S. 30).

Jørgensen, Christian, 1812—69, Skuespiller, fødtes 18. Febr. 1812 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Restavratør, og antoges i en ung Alder som Elev ved det kongl. Theater; her kunde han imidlertid ikke erholde Lejlighed til at prøve sine Kræfter, hvorfor han 1831 drog til Christiania, hvor han 5. Okt. debuterede paa det Strømbergske Theater, og efter dettes Brand 1835 overgik han 1837 til det nye Theater. Allerede da stod han højt som Skuespiller og besad derhos en lykkelig Perfektibilitet, der tillod ham bestandig at gaa fremad i sin Kunst. Han lagde allerede strax saa megen Dygtighed for Dagen baade i Elsker- og Karakterroller, at han snart blev en af Theatrets hyppigst anvendte Kunstnere og sikreste Støtter. I de Oehlenschlägerske Tragedier var han selvskreven til Hovedrollerne, ligesom han udmærkede sig i en Mængde Roller i de moderne franske Lystspil, de gamle engelske Skuespil, de Shakspearske Dramer, de Holbergske Komedier, de Heibergske Vaudeviller, ja endog i Operaen, hvor hans gode Basstemme gjorde sig vel gjældende ved Siden af hans fortræffelige Spil. Med et Stipendium af Theaterkassen, en den Gang cnestaaende Udmærkelse, besøgte han 1839 for sin Uddannelse Berlin, Hamborg og Kjøbenhavn, fra hvis Scene han sikkert oftere hentede Inspirationer, og af hvis Skuespillere han nærmest maa sammenlignes med Professor Nielsen; en Avtoritet som Henrik Ibsen har endog sat J. over denne højt ansete Skuespiller. Han var af Middelstørrelse, havde en god Figur, et udtryksfuldt Ansigt og Minespil, et klangfuldt

Organ, ligesom hans Sprog og Deklamation vare mønstergyldige, hans Sikkerhed og Anstand aldrig svigtende. Ogsaa som Instruktør har J. haft megen Indflydelse paa sine samtidige ved Theatret. Han havde det Held at virke sammen med et Kuld af Skuespillere, der foruden sin egen, til Dels meget betydelige, Begavelse til Christiania overførte og bevarede Traditionen fra det danske Theaters allerbedste Tid, og som præsterede et Samspil baade i det klassiske og moderne Drama, som Christiania Theater aldrig senere har kunnet opvise. 1861 opnaaede han St. Olavs Ordenen; dette var første Gang, at en Skuespiller i Norge hædredes paa denne Maade. J. forlod Theatret i Foraaret 1863, hvorefter han bosatte sig i Kjøbenhavn og afgik her ved Døden 29. Maj 1869. — Han blev 1838 i Christiania gift med *Cecilie Gade* (f. i Kjøbenhavn 19. April 1814, † sammesteds 7. Nov. 1890), en Søster af Balletdirigenten L. H. G. (V, 527) og en meget dygtig Skuespillerinde, der først gjorde sig bemærket i Syngespillet og senere i Skuespillet som en fortræffelig Fremstillende af Karakterroller baade i den højere og lavere Genre.

(Norsk) Illustr. Nyhedsblad 1852, Nr. 63. Aftenposten 1894, Nr. 402.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Jørgensen, Christian Peter Julius, f. 1851, klassisk Filolog og Arkæolog, Søn af Kammerfourér Christian Hermann J. og Juliane Kirstine Augusta f. Hansen. J. er født i Frederiksborg 8. Avg. 1851, blev 1869 Student fra Metropolitanskolen, 1876 filologisk Kandidat, 1883 Lærer (1886 Adjunkt) ved Metropolitanskolen, 1888 tillige Assistent ved Møntsamlingen. — Paa en Rejse i Italien og Grækenland (1886—87) studerede J. bl. a. Æmnet for sin Doktor-disputats: «Kvindefigurer i den archaiske græske Kunst» (udk. 1888). Medens hans videnskabelige Produktion i øvrigt er af ringe Omfang, har han udført et betydeligt og frugtbart Arbejde for at fremme filologisk litterært Liv her hjemme (1892 Generalsekretær ved det 4. nordiske Filologmøde; fra 1875 Formand for Filologisk-historisk Samfund).

Chr. Blinkenberg.

Jørgensen, Haldor Ferdinand, f. 1831, Præst, Søn af Provst Otto Fred. Chr. J. (f. 4. Avg. 1809 † 2. Maj 1858) og Charlotte Christine Emilie f. Tøxen (f. 1810 † 1856). J. er født 4. Dec. 1831 i Kjøbenhavn, blev Student fra Metropolitanskolen 1851 og tog theologisk Embedsexamen 1855. S. A. gik han som Missionær til Grønland, hvor han ansattes ved Godthaab Station. Efter sin Hjem-

komst 1869 blev han ansat som Lektor i Grønlandsk og 1877 udnævnt til Ministeriets Konsulent i grønlandske Sager. 1872 blev han Sognepræst i Førslev i Øster Flakkebjærg Herred og 1881 i Havdrup og Solrød i Tune Herred. Han ægtede 1855 Ida Emilie Augusta Preisler (f. 1837). — Han har besørget Udgivelsen af Kleinschmidts grønlandske Ordbog (1880) og af den reviderede og udvidede grønlandske Salmebog, udgivet et nyt grønlandsk Kirkeritual og en Alterbog samt en Oversættelse af Balslevs Katekismus og er Medarbejder af den grønlandske Bibeloversættelse. Som Regeringens Konsulent har han desuden haft Sæde i flere Kommissioner.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 184.

L. Koch.

Jørgensen, Henriette Nicoline Thomasine, 1791—1847, Skuespillerinde. Jomfru J., Datter af Bogholder ved den almindelige Enkekasse Gert Diderik J. og Henriette f. Rose og født i Kjøbenhavn 19. Juni 1791, spillede allerede som ung Pige jævnlig Komedie i «Borups Selskab» og fik derved Øjnene op for, med hvilke store dramatiske Evner hun sad inde. Det vakte alligevel Opsigt, da hun besluttede sig til at debutere paa det kongl. Theater, thi i hin Tid var det en stor Sjældenhed, at Damer af det højere Bourgeoisi helligede sig Scenen. Hun kom dog ikke til at angre dette Skridt, thi hun blev snart en af Scenens ypperste, og sjælden eller maaske aldrig har det kongl. Theater haft et mere aandsmodent og mere alsidigt Talent at opvise. Hun var af Middelhøjde med en rank, meget smuk Figur, som hun førte med ualmindelig Anstand. Ansigtet var ikke regelmæssig smukt, men oplivedes af et Par i en sjælden Grad intelligente Øjne, og den noget haarde Talestemme forstod hun at bruge med stor Virtuositet saa vel i det alvorlige som i det komiske Fag. Mærkelig nok optraadte hun første Gang paa det kongl. Theater, hvor hun allerede i Okt. 1815, inden sin Optræden, fik fast Ansættelse, som Deklamatrice, i det hun 23. Marts 1816 medvirkede ved Mad. Frydendahls Aftenunderholdning. Grunden hertil var, at Jfr. J. allerede fra «Borups Selskab», hvor hun var vant til at fremsige Prologer og Epiloger, var kjendt for sin sjældne Evne til at fremsige Vers, en Kunst, hvori hun ogsaa bestandig stod som en af de første. Hendes rigtige Debut fandt Sted 7. Maj s. A. som Clementine i «Besøget» og faldt meget heldig ud, da hun i sit fine, gjennemdannede Væsen og i sin elegante Holdning havde ypperlige Betingelser for at fremstille Verdensdamen; men allerede hendes 2 paafølgende Roller —

Magdelone i «Julestuen» og Goneril i «Kong Lear» — skulde vise, hvor omfattende hendes Talent var. Der fandtes saa at sige ikke det Fag, hvori hun ikke var i Stand til at gjøre Fyldest; hun, der den ene Aften spillede Dronning Elisabeth i «Maria Stuart» med sand kongelig Højhed, kunde Aftenen derpaa opvise et Lune saa bredt, saa fyldigt og saftfuldt, at hun endnu i mange komiske Roller — Madam Rust i «Sparekassen» eksempelvis — staar som uovertruffen paa den danske Skueplads. Af hendes stærkt vekslede Repertoire kan nævnes: 1816 Fru Mønstrup i «Dyveke», 1817 Lady Milford i «Kabale og Kjærlighed», 1818 Birgitte i «Røverborgen», 1820 Dronning Bera i «Hagbarth og Signe», 1821 Nille i «Erasmus Montanus», Philocyne i «Melampe», 1822 Lady Sneerwell i «Bagtalsens Skole», 1825 Lady Macbeth, 1826 Frk. Trumfmeier i «Aprilsnarrene», Thusnelda i «Stærkodder», 1828 Grethe i «Kjærlighed uden Strømper», 1829 Dronningen i «Hamlet», 1832 Magdelone i «Det lykkelige Skibbrud», 1833 Deborah i «Tordenskjold», Ragnhild i «Dronning Margareta», 1834 Baronesse Pelikan i «Kjærlighed ved Hoffet», 1837 Fru Guldborg i «Svend Dyrings Hus», 1839 Morgiane i «Aladdin», 1843 Fru Bittermandel i «Aprilsnarrene». Allerede i Begyndelsen af Fyrterne begyndte hun at tale om at trække sig tilbage fra Scenen, thi hvad hun mindst af alt vilde, var at overleve sig selv. Maaske anede hun allerede den Gang, at hun bar paa den Sygdom, der 17. Nov. 1847 skulde lægge hende i Graven. Hun optraadte sidste Gang 26. Juni 1845 som Else Skolemesters i «Barselstuen». I hende mistede den danske Skueplads ikke blot en Kunstnerinde af allerførste Rang, men en Kvinde, der ved sin sjældne Intelligens, sit ædle Hjærte og sin uplettede Karakter var højagtet og elsket af alle.

Edgar Collin.

Jørgensen, Jakob Kristian Konrad, f. 1849, Bogtrykker og Redaktør. Konr. J., født 26. Marts 1849 i Rostrup ved Mariager, Søn af Skolelærer Peter Michael J. (f. 1813 † 1878) og Karen Kirstine f. Jensen (f. 1815 † 1884), besøgte 1866—67 K. Kolds Højskole i Dalby og var derefter et Aars Tid Friskolelærer i Maale ved Kjærteminde. 1868—69 gik han paa Askov Højskole, blev derefter Lærer ved denne og styrede desuden en Friskole sammesteds indtil 1874. J. var nu i 2 Aar Redaktør af «Kolding Folkeblad» og grundlagde i April 1876 Ugeskriftet «Højskolebladet», som han siden har udgivet og til Dels redigeret, og som har vundet en stor Udbredelse. 1878 indrettede han et selvstændigt Bogtrykkeri

i Kolding og forbandt dermed en Forlagsboghandel, begge Forretninger af et betydeligt Omfang. Han var end videre 1878 Medstifter af og indtil 1885 Forretningsfører for «Dansk Højskoleforening», blev 1882 Formand for det nystiftede Højskolehjem i Kolding og har haft væsentlig Del i dets senere Udvikling; var 1879—86 tilsynshavende Direktør i Kolding Folkebank, 1885—89 Formand for Vejle Amts Skytteforening og er siden 1888 Medlem af Styrelsen for V. Brückers Frimenighed. Endelig var han 1886—94 Landstingsmand og hørte som saadan til det forhandlende Venstre. — J. ægtede 1887 Maren Nielsen Nørby (f. 1854), Datter af Kalkværks-ejer Jens N. N. ved Kolding. *Emil Elberling.*

Jørgensen, Jens, 1806—76, Gaardejer og Politiker, fødtes 28. Febr. 1806 i Uldum ved Vejle og var Søn af Gaardejer Jørgen Jensen (f. 1779 † 1867) og Karen Mortensdatter (f. 1781 † 1866). Han købte 1832 en Farbroders Gaard i Holtum, men solgte den 1846; ejede et Par Aar en anden Gaard i Bøghalle, men blev 1847 Medejer (med Faderen) og 1851 Eneejer af den store Bjerregaard i Aale Sogn ved Horsens. Allerede fra Barndommen var han religiøs vakt, thi hans Moder hørte til de saakaldte «stærke Jyder», og han holdt tidlig gudelige Forsamlinger i sit Hjem. 1833 kom han i Forbindelse med Peder Larsen (Skræppenborg) og tog megen Del i hans Møder, hvilket flere Gange paadrog ham Tiltale og Bøder. Senere (1849) sluttede J. sig til Grundtvig og var ogsaa en værdig Repræsentant for den grundtvigske Retning: en varm Fædrelandsven og Talsmand for borgerlig og kirkelig Frihed, derhos sindig og varsom i sin Færd og aldrig nogen blind Partigænger. Han var 1842—46 Medlem af Sogneforstanderskabet, 1845—51 af Vejle og 1859—65 af Skanderborg Amdsraad; var 1852 Medstifter af Dr. G. Winthers nørrejske Brandforsikring og dens Viceformand fra 1857 til sin Død; ligeledes 1862 Medstifter af den jyske Folkeforening og senere Medlem af dens Bestyrelse. Ogsaa havde han i mange Aar Sæde i vore lovgivende Forsamlinger. 1848 valgtes han til den grundlovgivende Rigsforsamling og blev næste Aar Medlem af Landbokommissionen. 1852 valgtes han til Landstinget og var den eneste Bonde, der fik Plads i det store Udvalg om Arvefølgesagen; han stemte imod det kongl. Budskab. Han blev derefter Folketingsmand for Koldingkredsen indtil 1858; talte 1855 for Sognebaandets Løsning (ligesom 10 Aar senere for Valgmenigheder) og stemte imod Fællesforfatningen. Han blev 1857 af Folke-

tinget valgt til Rigsraadet, hvor han 1862 tog Ordet for Valgrettens Udvidelse og 1863 stemte for Novemberforfatningen. 1864—66 søgte han dels i Rigsraadets Folketing, dels i Rigsdagens Lands-ting at faa Junigrundloven gjenoprettet, og endelig var han 1869—73 paa ny Folketingsmand (for Vejle Amts 5. Kreds). Han hørte vel til det forenede Venstre, men vilde ikke stemme for at nægte Finanslovens Behandling i Okt. 1873. Døde 16. Febr. 1876. — J. ægtede 1830 Maren (f. 1804 † 1849), Datter af Gaardmand Søren Jensen i Uldum, og 1850 Kirsten (f. 1818 † 1890), Datter af Gaardmand Christen Henriksen i Dons. 1881 rejstes en Mindesten over ham i Uldum.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 214. Dansk Folketid. 1877, Nr. 1 ff.

Emil Elberling.

Jørgensen, Jens Johannes, f. 1866, Forfatter. Johs. J. er født i Svendborg 6. Nov. 1866, Søn af Skibsfører Jørgen Chr. J. og Marie Elisabeth f. Johansen. Efter at have gaaet i Svendborg Realskole kom han 1882 i Latinskole i Kjøbenhavn, blev Student 1884, Cand. phil. 1885, studerede lidt Filologi, siden Zoologi, men lod omsider Examensstudierne falde for at søge sit Udkomme ved litterær og journalistisk Virksomhed (ved «Kjøbenhavns Børs-tidende» 1889—92). Han debuterede i «Nutiden» 1886, udgav 1887 «Vers», en Samling Digte fra 1885—87, derefter 3 Fortællinger: 1888 «Foraarssagn», 1890 «En fremmed», 1892 «Sommer». S. A. udkom «Stemninger», Vers og Prosa fra 1887—92. Derpaa fulgte 2 Fortællinger: «Livets Træ» (1893) og «Hjemve» (1894) samt en Digtsamling: «Bekjendelse» (1894). Desuden har han i 1891—92 offentliggjort kritiske Forsøg over franske og engelske Digtere og oversat en Række Bøger af Bourget, Goncourt, Rosny, Loti og Poe. — J.s Fortællinger handle oftest om ét Æmne: en ung Mand kommer til Hovedstaden, higende efter Livets Nydelser, men fattig og forsagt. Han drages ind i lave Elskovsæventyr, hvor hans sarte Skjønhedssans saares, men hans Attraa holder ham fangen. De Frugter, han kan naa, smage bitre, fordi han forud i Fantasien har holdt Gilde paa dem. Hans Længsel søger da tilbage til Hjemmets Strand og Skove eller til Religionens Fred og Renhed. J. naar højest som Lyriker. Hans Sprog er særdeles udsøgt, næsten til Overmaal; hans Digte have stor Stemningsfylde, navnlig Naturbillederne ere kyndig og kjærlig skrevne, ridsede i Staal og opløste i Musik. Som Redaktør af Tidsskriftet «Taarnet» (1893—95)

har J. været Talsmand for en saakaldt symbolistisk Litteraturskole efter nyere fransk Mønster. — J. blev i Febr. 1890 gift med Amalie Ewald (f. 5. April 1869), Datter af Urmager Axel Gustav E. og Karin f. Grib.

Niels Møller.

Jørgensen, Jørgen, 1818—92, Skolemand og Journalist, blev født 20. Nov. 1818 i Haderslev, hvor Faderen var Avlsbruger og Vognmand. Som Barn blev han undervist paa Tysk og lærte først Dansk i en senere Alder. 1838 dimitteredes han fra Skaarup Seminarium, blev Aaret efter Lærer ved Borgerskolen i Kolding, 1843 ved Opfostringshuset og senere ved Kommuneskolerne i Kjøbenhavn samt Huslærer hos Gehejmeraad Tillisch. 1850 udnævntes han til Overlærer («Skrivemester») ved Borgerskolen i Aabenraa og fik Skolesproget her forandret fra Tysk til Dansk. J. skrev i de dansksindede Blade i Slesvig og fik derved Lyst til stadig journalistisk Virksomhed. Han forlod derfor Aabenraa 1861 og redigerede «Ringkjøbing Avis» til 1880 og derpaa «Nyborg Dagblad» 1881—85. I et Par Aar drev han nu Landejendommen Søviggaard ved Varde og flyttede endelig til Kjøbenhavn, hvor han døde 24. Febr. 1892. Som Lærer i Hovedstaden var han 1848 Redaktør af «Tidende for alm. dansk Skolelærerforening», skrev desuden nogle Skolebøger og en Pædagogikkens Historie, nærmest med Hensyn til Folkeskolens Udvikling (1848). En Omarbejdelse af denne Bog gik tabt ved Vallø Slots Brand 1893. I Aabenraa var han en af Lederne for den danske Befolkning i Sønderjylland og meget afholdt af denne. Under Grundlovskampen stillede han sig til Folketingsvalg i Ringkjøbing, men faldt for Sylvester Jørgensen. I sine sidste Leveaar oppebar han en aarlig Understøttelse af Statskassen. Gift 16. Maj 1846 med Ursula Maria Olsen, Datter af Avlsbruger H. O. i Kolding.

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Jørgensen, Jørgen Christian, 1815—76, Bogtrykker og Journalist, født 4. Febr. 1815 i Korsør, Søn af en omvandrende Musikant, blev siden 1822 underholdt af Odense Fattigvæsen i Maribo og var efter sin Konfirmation først Lærling i et Bageri, men 1831—35 i Byens Bogtrykkeri. (Hans Ungdomsliv er skildret i Schandorphs Fortælling «En fattig Drengs Æventyr».) 1836—39 var J. Sætter i Kjøbenhavn og derefter i Odense, hvor han 1842—45 tillige var Overopsynsmand ved Daareanstalten. Han stod i for-

troligt Forhold til Carl Bagger og redigerede 1844 en kort Tid «Fyns Avis» for Ove Thomsen. 1845 overtog han Bestyrelsen af Bogtrykkeriet i Nykjøbing paa Falster for sin Svigerinde Enkefru Laub (blev senere Medejer) og var indtil sin Død Redaktør af «Laaland-Falsters Stiftstidende», som blev et af de bedste og mest selvstændige Provinsblade (især under den politiske Kamp 1854). Han købte 1848 tillige Bogtrykkeriet i Maribo og var indtil 1863 Udgiver (men ikke Redaktør) af «Laalandsposten». Med utrættelig Iver havde J. efterhaanden lært sig flere fremmede Sprog og til-egnet sig et nøje Kjendskab til den danske Litteratur. I de senere Aar knyttede han til Bladet flere københavnske Medarbejdere af den yngre litterære Retning. J. var 1856 Formand for Østifternes Kjøbstadsforening og 1857—59 Borgerrepræsentant. 1852 valgtes han i Maribo Amts 2. Kreds til Folketingsmand (stemte imod Toldloven) og i Maj 1853 i 4. Kreds, dog kun for faa Maaneder. 1859—66 havde han Sæde i Landstinget og stod her midt imellem det national-liberale Parti og Bondevennerne (stemte 1866 imod den nye Grundlov). Døde 17. Juni 1876. — J. ægtede 1845 Jacoba Thomsen (f. 1809 † 1866), Datter af den senere Nationalbankdirektør og Etatsraad Jacob T. (f. 1771 † 1836) og Dorothea Rebecca Cæcilia f. Heber (f. 1787 † 1814).

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdagskal. Lollandsposten 18. Juni 1876. Lolland-Falsters Stiftstid. 27. Juni 1876. *Emil Elberling.*

Jørgensen, Jørgen Georg, f. 1838, Døvstummelærer. J. er født i Kjøbenhavn 26. Juli 1838 og Søn af Skomagermester Hans Vilhelm J. og Ane Marie f. Hancke. 1857 dimitteredes han fra Jonstrup Seminarium og blev s. A. Lærer ved det kongl. Døvstummeinstitut i Kjøbenhavn. 1862 tog han Artium og Philosophicum. Han ægtede 15. Juni 1866 Petra Emilie Birgitte Capito, Datter af Naalemagermester Johan Peter C. — J. har taget levende Del i Forhandlingerne om den heldigste Ordning af vore Døvstummeforhold og den bedste Methode for de døvstummes Undervisning. I det københavnske Institut, der oprindeligt underviste efter Tegnemethoden, indførtes 1849 tillige Taleundervisning paa Forslag af Forstanderen, Professor Heiberg (VII, 265), der havde fulgt det Forsøg, som 1846—49 blev gjort med Talemethoden af Cand. theol. V. Dahlerup, som først bragte denne Methode her til fra Tyskland. Under den følgende Forstander, Malling Hansen (VI, 634), udvidedes disse Taleøvelser endnu mere, og efter 1867 henvistes alle uegentlige og

alle svagt begavede døvstumme til J. Kellers Anstalt for at undervises efter Talemethoden. Men baade Anvendelsen af denne Methode ved de egentlige døvstummes Undervisning og Sondringen af de forskjellige Arter af døvstumme bleve yderligere fremhjulpne af J. 1869 havde han i en Afhandling i Almindelighed anbefalet en forbedret Elementarundervisning for at undgaa de mange Sinker blandt de døvstumme Elever, men han blev først fuldt ud vunden for den rene Talemethode, efter at han paa en Studierejse 1874 havde besøgt Døvstummeinstituttet i Riehen ved Basel, der udmærkede sig ved en omhyggelig Udskillelse af de daarlig begavede døvstumme og ved fuldstændig Udelukkelse af ethvert Tegn ved Undervisningen. I 2 paa Tysk udgivne Skrifter («Zwei deutsche Taubstummenanstalten», 1875, og «Aufruf an die Lehrer u. Freunde der Taubstummen», 1876) tog han indtrængende til Orde for at følge dette Exempel her hjemme. Paa begge Punkter tog nu den tidligere begyndte Udvikling stærkere Fart, samtidig med at J.s Udtalelser fremkaldte baade i Tyskland og hos os et livligt Ordskifte om Talemethodens Værd. Da der paa Forslag af Malling Hansen ved Lov af 22. Marts 1880 oprettedes et Døvstummeinstitut i Fredericia efter Talemethoden, hvilket toges i Brug 1881, og hvortil nu alle danske døvstumme Børn indkaldes for senere at fordeles mellem de forskjellige Anstalter, blev J. dets Forstander og søgte energisk at gennemføre den rene Talemethode, samtidig med at han arbejdede paa Anstaltens Udvidelse, saa at den nu er Landets største Døvstummeskole. Sondringen af de «uegentlige», «egentlige» og «svagt begavede» døvstumme blev ogsaa fremmet ved Loven af 1880 og sker endnu fuldstændigere, efter at der i Henhold til Lov af 11. April 1890 er opført et Institut i Nyborg for uegentlige døvstumme paa Forslag af en i 1888 nedsat Kommission, i hvilken J. havde Sæde. Ved at føre den under Heiberg, Malling Hansen og Keller begyndte Udvikling et godt Stykke fremad har J. bidraget til, at Danmark for Tiden indtager en fremskudt Plads i Henseende til Døvstummeundervisningen. *Joakim Larsen.*

Jørgensen, Lars, 1792—1849, Landmand, er en Søn af Gaardcjer Jørgen Andreasen og Karen Olsdatter og fødtes 28. Jan. 1792 i Udlejre i Frederiksborg Amt. Han dimitteredes fra Jonstrup Seminarium 1814, begyndte at undervise, men opgav det for at kaste sig over Landvæsenet. Fra 1818 bestyrede han Faderens Gaard, som han overtog 1825. J. var en for sin Tid sjælden oplyst og

energisk Bonde, som derfor ogsaa havde mange Tillidshverv at røgte: han var Sognefoged og Lægdsmand, Medlem af og i 6 Aar Formand for Sogneforstanderskabet for Ølstykke Sogn osv. Ved Christian VIII's Tronbestigelse 1839 var han Medlem af en Lykønskningsdeputation fra Frederiksborg Amt, og han havde forfattet den Adresse, der overrakte Kongen, og i hvilken der udtaltes Ønsket om Indførelsen af almindelig Værnepligt. For sin Egn var han en Foregangsmand, og ved hans Initiativ oprettedes 1834 en landøkonomisk Forening, der bestod, til «Frederiksborg Amts Landboforening» stiftedes 1843. J. ægtede 7. Sept. 1822 Johanne Margrethe Sørensdatter († 1864) og døde 12. Sept. 1849.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 442. Rugaard, Fremrag. danske Bønder.

H. Hertel.

Jørgensen, Lavrids, f. 1849, Afholdsmand. Han er født 29. Okt. 1849 i Nørre Kollemorten ved Vejle, hvor Forældrene vare Gaardmandsfolk. Efter at han i en 3 Aars Tid havde opholdt sig som Landvæsenselev paa et Par større Gaarde, kom han 1871 paa Lyngby Seminarium, hvorfra han 2 Aar senere dimitteredes. Kort efter overtog han Faarup Højskole, som han ledede, indtil han fik et Lærerembede i Horsenseggen. Ved Siden af sin Lærergjerning drev han en omfattende journalistisk Virksomhed. Vendepunktet i J.s Liv indtraf i Efteraaret 1880, da han paa et Møde i Horsens hørte den norske Amerikaner, Farmeren Joh. F. Hansen tale for den den Gang endnu her hjemme ukjendte Afholdssag. J. blev strax vunden for Sagen og satte fra nu af al sin kraftige Naturs Energi ind paa at bryde Vej for den her i Landet. Og det skyldes fremfor alle ham, at det Forsøg, der fra Methodisternes Side gjordes paa at benytte Afholdssagen i religiøst Øjemed, blev afværget, og at den rent folkelige Fane blev hejst over Arbejdet for denne Sag. For udelukkende at kunne tjene den nedlagde han sit Lærerembede, og han har senere under vanskelige økonomiske Forhold dels som Foredragsholder og dels som Redaktør og Forfatter udfoldet et meget energisk Arbejde i Afholdssagens Tjeneste. Væsentlig i dette Øjemed oprettede han 1882 sammen med A. Holck det udbrede Ugeblad «Ugens Nyheder», og han har udgivet en lang Række af Skrifter, hvoraf mange ere udkomne i adskillige Oplag og ere blevne oversatte paa flere Sprog. Han er Medlem af flere udenlandske Afholdsselskaber. — 1875 ægtede han Karen Byrgesen (f. 8. Dec. 1849).

C. Christensen.

Jørgensen, Peter Nicolai, 1805—50, Forfatter, er født i Kjøbenhavn 24. Febr. 1805. I Græbes Officin lærte han Bogtrykkerkunsten og fik 1829 Bevilling til at maatte etablere sig som Bogtrykker i Hovedstaden næste Aar. Han døde i Kjøbenhavn 13. Maj 1850. — J. hører til de «litterære Bogtrykkere», som Danmark lige fra Christiern Pedersens Dage har haft ikke faa af. Hvad han skrev, var harmløse Ubetydeligheder — mest af humoristisk Natur —, og i en Tid, hvor Vittighedsblade, Revueviser og komiske Kalendere vare noget næsten ukjendt, vandt hans Monologer («Bonden i det russiske Dampbad», «Bonden og Hydro-Oxygen-Gas-Mikroskopet», «Bonden i Tivoli» o. fl.) et stort og taknemmeligt Publikum.

Sophus Bauditz.

Jørgensen, Sophus Mads, f. 1837, Kemiker. J. er Søn af Skræddermester Jens J. og Caroline f. Grønning og er født i Slagelse 4. Juli 1837. I 1847 blev han optaget i sin Fødebys lærde Skole, men 1852 overflyttedes han til Sorø Akademi. Hans Lyst til Studeringer og boglig Syssel blev allerede tidlig vakt ved Paavirkningen af hans Svoger Realskolelærer C. Chr. Carlsen og Søster (Institutbestyrerinde i Slagelse) og ved Omgangen i deres Hus. Opholdet i Sorø Skole, der var i Besiddelse af flere fortrinlige Lærere, navnlig i Naturfagene, virkede yderligere fremmende paa denne Lyst. I 1857 blev J. Student fra Sorø. I sin Studietid havde han Regensen, Kommunitetet og senere det Smithske Stipendium. Han kastede sig strax over Studiet af den rent videnskabelige Side af Kemi og var den første her hjemme, der tog Magisterkonferensen i Kemi (1863). I 1864 vikarierede han som Assistent paa Universitetslaboratoriet og studerede og manuducerede de følgende Aar, indtil han 1867 blev Bestyrer af den polytekniske Lærestalts kemiske Laboratorium efter Jul. Thomsen. I 1869 fremkom J.s Doktordisputats: «Overjodiderne af Alkaloiderne», og 2 Aar senere blev han Lektor i Kemi ved Universitetet. Samme Aar (10. Nov: 1871) ægtede han Louise Wellman, Datter af afdøde Divisionskvartermester ved Holmen Chr. W. og Marie f. Gleerup. 1887 blev J. udnævnt til Professor i Kemi ved Universitetet (med Anciennitet fra 1871), og 1892 fik han Fribolig paa den nye polytekniske Lærestalt. — J.s store Arbejdsdygtighed, logiske Sans og omfattende Viden inden for hans Fags Omraade have i høj Grad været tagne i Brug af det offentlige ved mangfoldige Tillidshverv. Allerede 1870 blev han af Finansministeriet udnævnt til Medlem af

«Sukkerkommissionen», 1871 kom han ind i Direktionen for Rosenborg Brøndanstalt, 1872 blev han teknisk Konsulent for Toldvæsenet, 1885 Medlem af Carlsberg-Fondets Bestyrelse, 1889 Formand i Carlsberg-Laboratoriets Bestyrelse og s. A. Medlem af den langvarige Farmakopékommision, der med Møder flere Gange ugentlig først afsluttede sin Virksomhed i Slutningen af 1892. 1893 blev J. Formand for den af Teknikere og Kunstnere bestaaende «Gipskommision», der var nedsat af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet for at tage forskjellige Forhold vedrørende Afstøbningerne i de offentlige Samlinger under Overvejelse.

Som Lærer i Kemi har J. øvet en meget stor Indflydelse paa Studiet af den Videnskab, han dyrker. Den Grundighed og i højeste Grad samvittighedsfulde Omhu i Udførelsen af Arbejdets kemiske Teknik, der have gjort J.s Undersøgelser til sande Mønsterarbejder inden for den nyere uorganiske Kemis Omraade, har han forstaaet at indpode sine Elever, saa at man ikke alene ved Valget af Æmner, hvormed der arbejdes, men ogsaa ved hele Arbejdsmetoden kan henregne et relativt stort Antal yngre danske Kemikere til «den Jørgensenske Skole». Hans personlige Elskværdighed og humane Optræden over for Elever og undergivne har naturligvis ogsaa bidraget betydelig til Studiernes Fremme. Gjennem sine Forelæsninger og fortrinlige Lærebøger («Uorganisk kvantitativ Analyse», 1869, «Organisk Kemi», 1880, «Uorganisk Kemi», 1888, og en Række mindre Lærebøger) har han paavirket en endnu langt større Kreds af studerende. — J.s egne videnskabelige Arbejder have i de senere Aar saa godt som udelukkende bevæget sig inden for den uorganiske Kemis Omraade og tilmed inden for et begrænset Gebet, Metalammoniakforbindelserne. Hans første større Arbejde, «Nogle Analogier mellem Platin og Tin» («Vidsk. Selskabs Skrifter» 5. R., VI), staar noget mere isoleret, men kort derpaa paabegyndte han en Række Undersøgelser over organiske og uorganiske Overjodider — herunder henhører hans ovennævnte Doktordisputats —, og gennem Opdagelsen og Undersøgelsen af en hel Række Overjodider af Koboltammoniakforbindelser blev han efter at have fuldført Studiet af Overjodiderne ledet ind paa Studiet af selve Metalammoniakforbindelserne. Hans Undersøgelser ere offentliggjorte i «Journal f. prakt. Chemie» lige fra 1870 til 1892, da han blev Medudgiver af det nystiftede «Zeitschrift f. anorgan. Chemie». Med matematisk Stringens parret med en fortrinlig Teknik har J. forstaaet at gennemføre sine vidtstrakte Undersøgelser over disse

komplicerede Forbindelsers Konstitution og derved med Held overført Strukturkemiens Grundsætninger, der hidtil væsentlig kun vare gjorte gjældende for organiske Forbindelser, paa den uorganiske Kemis Omraade. Hans Arbejder slutte sig i denne Henseende paa mange Punkter til de af andre skandinaviske Forskere — navnlig Cleve og Blomstrand — paa andre lignende Omraader samtidig udførte Undersøgelser. J. har end videre bearbejdet 2. Bd.s 2. Afdeling og hele 3. Bd. (Metaller) af det af K. Kraut udgivne 6. Oplag af L. Gmelins store «Handbuch der anorganischen Chemie» (Heidelberg 1875—81). Enhver Kemiker er i Gjæld til J. paa Grund af den enestaaende Nøjagtighed og Paalidelighed, hvormed dette Hovedværk i den kemiske Litteratur er blevet udført, men Arbejdet er des værre aldrig blevet sluttet. — 1874 blev J. Medlem af det danske Videnskabernes Selskab og er desuden Medlem af flere udenlandske lærde Selskaber.

Universitetsprogr. ved Reformationsfesten 1870.

K. Rørdam.

Jørgensen, Stephan, 1758—1834, juridisk Embedsmand og historisk Forfatter, er født 18. Sept. 1758 paa Vemmetofte, hvor hans Fader, Jørgen J., siden Ejer af Knabstrup, da var Forpagter. Hans Moder hed Magdalene f. Lindemann. Han blev Student 1776, tog 1779 juridisk Embedsexamen og blev derpaa Medlem af det juridisk-praktiske Selskab. Efter en længere Udenlandsrejse 1782—83 købte han Rønnemosegaard ved Bogense, udnævntes 1785 til Vice-landsdommer i Fyn og Langeland og giftede sig 15. Juni næste Aar med Anne Sybille Borring († 13. Nov. 1849), Datter af Kjøbmand B. i Bogense. 1789 blev han Byfoged i Rudkjøbing og Herredsfoged paa Langeland, 1802 Byfoged i Faaborg og Herredsfoged i Salling Herred, 1805 Assessor ved Landsoverretten i Viborg og Justitsraad, 1819 Etatsraad. 1826 tog han sin Afsked og døde i Kjøbenhavn 3. Sept. 1834. — J. var en dygtig Embedsmand og gav Stødet til mange Forbedringer i de Kjøbstæder og Landjurisdiktioner, hvortil han var knyttet. Han havde mangesidige Interesser og studerede meget, hvorom Skriftet «Nogle Frugter af mit Otium som Olding og forhenværende Embedsmand» (1834) bærer Vidnesbyrd. Blandt hans Skrifter maa særlig nævnes «Efterretninger om Rudkjøbing» (1796) og «Efterretninger om Faaborg» (1815). Han udgav ogsaa «Beviset for det formentlige Slægtskab mellem Dr. Martin Luther og Stamfaderen til den Lindemannske Slægt, med vedføjet Beskrivelse af mit eget Levnedsløb» (1827).

Erslew, Forf. Lex.

O. Nielsen.

Jørgensen, Søren, f. 1838, historisk Forfatter. J. er født af Bondestand 16. Juni 1838 i Ørbæk i Fyn. Efter Konfirmationen kom han ud at tjene, blev siden Gartner, men hans i Barndommen udviklede Læselyst drog ham videre frem, saa han 1860 blev optaget paa Skaarup Seminarium, hvor han tog Afgangsexamen 1863. Derpaa blev han Hjælpelærer i Haarslev i Fyn og 1864 Lærer i Kistrup i Øster Hæsinge Sogn, i hvilken Stilling han siden er forbleven. Han var i nogle Aar Medredaktør af «Nord. Skoletidende» og holdt til 1870 en Fortsættelsesskole. 1886—92 var han Medlem af Sogneraadet og Formand fra 1889. Siden 1881 har han været Bibliothekar paa Hvedholm og ved Karen Brahes Bibliothek. Paa virket af N. Rasmussen Søkilde har han i mange Aar dyrket historiske Studier og i Forening med denne 1880 udgivet «Efterretninger om Hillerslev og Øster Hæsinge Sogne». En Mængde Bidrag, navnlig til det sydlige Fyns Herregaardes og Bondestands Historie, har han meddelt i forskjellige historiske Tidsskrifter og i «Fyns Stiftstidende». 1877 udgav han «Efterretninger om Faaborg Kjøbstad».

O. Nielsen.

Jørgensen, Valborg Bodil Emilie, f. 1872, Danserinde. Hun er født i Kjøbenhavn 19. Nov. 1872, Datter af optisk Instrumentmager Jørgen Adolf J. (f. 2. Dec. 1822) og Christiane Poulina f. Egelund (f. 13. Febr. 1835 † 26. Juli 1890). Hun kom, næppe 7 Aar gammel, paa det kongl. Theaters Balletskole, undervistes først af Solodanser Krum, senere af Balletmester Emil Hansen, havde som Barn mange Smaaroller saa vel i Balletten som i Skuespillet — f. Ex. Lille Margrethe i «Strandby Folk» og Zerline i «Alferne» —, dansede som 14aarig sit første Parti som Eskimopigen i «Fjærnt fra Danmark» og spillede senere Kadetten Edmund i samme Ballet. Hendes egentlige Debut var 24. Nov. 1891 som Sylfiden i Balletten af samme Navn, og her frapperede hun ikke blot ved sin betydelige koreografiske Færdighed, men tillige ved en fin, sjælfuld Mimik og var fra det Øjeblik selvskreven til de kvindelige Hovedpartier i Balletten. Blandt de større mimiske Roller, hun siden den Tid har udført, kan nævnes Astrid i «Valdemar», Hilda i «Et Folkesagn», Ragnhild i «Brudfærden i Hardanger», Foraaret i «Foraarets Komme» og Sylvia i Pantomimen «Statuen».

Edgar Collin.

Jørgensen Jomtou, Johan, 1791—1866, Litterat. J., der var født 7. Marts 1791 i Maribo og Søn af Jørgen Pedersen Jomtou,

blev Vævermester ligesom Faderen; men tidlig paavirket af Rousseau og lokket af sin store Lærenemhed, Forfængelighed og Enthusiasme søgte han anden Virksomhed. Han blev Skuespiller, tog derpaa dansk-juridisk Examen (1818) og blev Sagfører i Maribo; senere var han Bestyrer af et Skriftstøberi i Kjøbenhavn, men opgav ogsaa dette for alene at vie sig til litterær Gjerning. Han skrev Digte og udgav Tidsskrifter («Tilskueren» 1831—34, «Skillingsbladet» 1834 osv.), hvori han bl. a. behandlede offentlige eller sociale Forhold. Christian VIII havde allerede som Prins ladet sig blænde af den uegennyttige Mands Begejstring og hans mange, men lidet sammenhængende Kundskaber; han sendte ham 1840 paa Udenlandsrejse til Tyskland, Østerrig og Schweits og lod ham udarbejde et «Udkast til en Kriminallov» (der udkom 1848). Efter Kongens Død ophørte den aarlige Understøttelse, som var givet J., og han levede nu alene af sine Skrifter (saaledes de historiske Bøger «Struensee», 1852, «Caroline Mathildes Livshistorie», 1858); paa sine gamle Dage maatte han ved flere Maaneders Fængsel afsone nogle alt for frimodige Udtalelser om Frederik VII. Den noget forstyrrede Mand med det karakteristiske Udseende hørte til Kjøbenhavns Originaler. I «Diorama», paa hvis Titelvilde Christus, Rousseau og J. ere fremstillede (1858), gav han sin Selvbiografi. Han døde 30. Dec. 1866.

Erslew, Forf. Lex.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Kaalund, Hans Vilhelm, 1708—67, Forfatter, blev født i Jersi (ved Kjøge), hvor Faderen, Jens K. († 1721), var Præst. Slægten stammer fra Kalundborg, hvorfra Familienavnet er taget. Moderen, Elisabeth Marie f. Eggers, indgik nyt Ægteskab med Eftermanden i Embedet, Mag. Barth. Schytte, som underviste Drengen, indtil denne blev sendt til Kjøbenhavn, hvor Farbroderen Konferensraad og Højesteretsassessor K., efter hvem han var opkaldt, tog sig videre af ham og lod ham privat dimittere til Universitetet 1727. 3 Aar efter fik han Attestats, laa paa Borchs Kollegium 1732—34 og var derefter udenlands i 2 Aar paa det Lassenske Stipendium. Under sit Ophold i Udlandet har han rimeligvis faaet Magistergraden. 1741 blev han ordineret som Feltpræst ved Fodgarden og kom med Hjælpetropperne til Hannover. 1743 kaldedes han til Præst i Vorbasse og Grene i Ribe Amt, men blev allerede 1745 afsat og dømt fra Embedet for Lejermaal. Han flyttede til Kjøbenhavn og levede her til sin Død, 28. Juni 1767, som berygtet Lejlighedsdigter, der ved Bryllupper og Ligfærd brandskattede Hovedstaden med sine Rimerier, som han sendte rundt i Husene med vedlagt Regning. Jac. Baden fortæller, at naar denne Næring slog fejl, lod han sin Hustru dø og begrave og beskattede Byen med Sømmeskud til hendes anstændige Begravelse, hvilken saaledes blev foranstaltet mere end én Gang. Man har fra hans Haand en stor Mængde trykte Lejlighedsdigte. Hustruen hed Alexandrine f. Tissing og døde i Kjøbenhavn 1765, 44 Aar gammel.

Danske Saml. III, 340. Baden, Universitetsjournal II, 80. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantzen.*

Kaalund, Hans Vilhelm, 1818—85, Digter. Jacob Langebeks Datter blev gift med Adelsmanden Oberst J. C. Kaalund,

en Verdensmand, der satte mange Penge over Styr; deres Søn Premierlieutenant Marinus Nicolaus K. (f. 1790 † 1832) ægtede en Skorstensfejerdatter fra Randers, Juliane Marie Schmidt, og fik nu Ansættelse som Toldbetjent i Kjøbenhavn. Den yngste af dette Ægtepars Sønner var Hans, der fødtes 23. Juni 1818 (paa hans Daabsseddel staar der 27. Juni, men Moderen paastod, at han var født 23.). Sønnen arvede sin Faders Lune og sin Moders Frejdighed og udprægede Nerverliv; tidlig røbede han Begejstring. Han var forgudet af sin Fader, der ofte tog ham med til Ungkarlegilder, hvor han skulde agere den gode Samvittighed; hjemme læste de sammen humoristiske Skildringer og morede sig udmærket derved. Han følte sig dog mest tiltrukken af sin Moders Slægt og elskede især Morfaderen højt; denne, der var flyttet til Kjøbenhavn, havde tit Sønesønnen som Gjæst, og da hele Familien der var begejstret for Poesi, reve de Drengen med sig. — Han var ikke gammel, da han blev sat i en lille Skole; senere kom han i det v. Westenske Institut; men Skolelivet fængslede ham kun lidet, hvorimod han elskede at færdes i Naturen.

Da han var 14 Aar gammel, døde Faderen, og Moderen fik kun lidt at leve af; der voxede nu en vis Smaalighedens Aand frem i hende, og han følte, det snævrede ham ind. 15 Aar gammel blev han konfirmeret og lærte paa denne Tid at kjende Bogholder ved den grønlandske Handel C. A. Muhle, i hvis Hus der kom mange Kunstnere. Det var bestemt, at han gjennem sin Farbroder i Vestindien skulde anbringes ved en Plantage der; men saa traf han hos Muhle Billedhugger Freund, og da han havde røbet Anlæg for bildende Kunst, anbragtes han som Lærling i Friends Atelier. Her fik han Kammerater som Jerichau, Conradsen osv.; men Arbejdet dreves lovlig frit og uden videre Kontrol, saa K. lærte ikke meget. Om Vinteren gik han paa Kunstakademiet, og her var det, at Jerichau hævdede, han havde mere Evne til at male end modellere, hvorfor K. tog Penselen i Haand, men drev det ikke til at frembringe mere end 2 Billeder. — I disse Aar var han stærkt optagen af Grundtvig; han hørte ham prædike og gik til Lindbergs Foredrag paa Kalkbrænderiet, hvor han dog følte sig saa meget uden for det hele, at han tegnede humoriske Karikaturportrætter af Forsamlingens Deltagere.

Baade K. selv og hans nærmeste kunde nok skjønne, at han ikke var kaldet til at blive bildende Kunstner. Allerede i Friends Atelier havde han forelæst Kammeraterne Digte, som vandt Bifald;

saa traf det sig en Dag, at P. O. Brøndsted indfandt sig der og fattede Interesse for den unge Mand; han hørte, at K. havde Lyst til at «tage Artium», men fraraadede dette, samtidig med at han nærrede sin Protegés Lyst til at studere Historie og Skjønletteratur, under hvilket Studium han vejledede ham. I Sommeren 1838 gjorde K. Opsigt ved sit Digt til Thorvaldsen og endnu mere næste Aar ved Mindesangen over Frederik VI. Hans evige Higen udkastede store Planer om Udenlandsrejser og Liv blandt Nordamerikas Indianere, og Vagabonddriften i ham fandt Tilslutning hos hans Ven Jerichau, som vilde, at de sammen skulde *gaa* til Rom. Denne Plan blev imidlertid kuldkastet ved, at K. fik stærk Nervefeber. Som Rekonvalescent flyttede han ud til Bagsværd og kom snart til at elske den smukke Egn om Fure- og Farumsøen saa højt, at han 4 Aar igjennem tilbragte sin Tid i Farum fra Foraaret til langt ud paa Efteraaret og tit noget af Vinteren med. Hos Præsten Aagaards var han hurtig hjemme og besang dem i sit Digt: «Til Familien i Præstegaarden». I Farum dirigerede han «et muntret Sommerfugleliv» i Hjem og Skov, paa Sø og Mark, og det var en stor, ungdommelig og frejdig Kreds, han førte an i en frisk, elskværdig Tilværelse. Hans naturbeskrivende Digte ere saa godt som alle fremkomne der ude. Det gjærede stærkt i ham, og han var i uafbrudt aandelig Virksomhed. I enkelte Øjeblikke følte han en umaadelig Angest for, at hans Liv var forkvaklet, og at han aldrig mere skulde faa sammenknyttet de sonderrevne Traade i sit Indre; at der foregik en Udvikling i ham, var han sig bevidst, hans Aand og Hjærte følte større Harmoni, over for Verden svandt hans Fjendskab, og hans indre Væsen fornåm Ro og Tillid; men møjsommelig søgte han efter digterisk Form for sit aandelige Liv. Han frembragte en Mængde Vers, Tragedier og Epopeer, som dog aldrig bleve overgivne Offentligheden. Derimod udgav han i 1840 «Samlede Digte» og «Kong Haldan den stærke», hvilke Bøger han indleder med varme Udtalelser om, hvad han skylder Oehlenschläger. Digt-samlingen modtages gjennemgaaende med Spot og Haan, og dog indeholder den «Konen ved Leddet i Frederiksdal», «Frederik VI», «Niels Ebbesens Minde» osv. En mildere, men dog ikke meget anerkjendende Omtale faar hans Epos, der var stærkt paavirket af Oehlenschläger og Tegnér og mindre originalt end Digtene. Begge disse Bøger røbe Fantasi, Energi og Begejstring. Der gik nu 2 Aar, saa udkom «Valkyrjen Gøndul», ligesom de før nævnte Bøger skrevet i Farum. Dette sidste Værk viser stort Fremskridt hos

Forfatteren; trods det forfejlede i Digtets Sammensætning og trods det, at dets Aand er uadækvat med dets Stof, er her Oprindelighed, Flugt og Kraft, virkelig Storhed og Skjønhed, og der er megen Dygtighed i Versslyngningen. Digtets Opgave er at vise, hvorledes Lysten til jordisk Hæder styrter det begavede Menneske i Fordærvelse; men med rette blev der gjort opmærksom paa, at denne Anskuelse er fremmed for den hedenske Livsbetragtning. Pressen forbigik næsten ganske dette Arbejdes Fremkomst. — Med «Fabler og blandede Digte» (1844) trængte K. langt mere igjennem. I Bladpressen fik han omtrent lutter Ros, og det var navnlig P. L. Møller, der i en længere Afhandling ydede ham stærk Anerkjendelse. Da han i Slutningen af 1844 sammen med J. Th. Lundbye udgiver «Fabler for Børn», bliver der ham mindre Ros til Del; men det gaar rigtignok ogsaa ud over Lundbye. I de følgende Aar producerede han ikke meget; han skrev nogle Anmeldelser af Kunststillinger og udkastede sammen med Poul Chievitz Planen til «En Fortid»; end videre udgav han fra 1845—47 sammen med J. C. Gerson «Maanedsskrift for Børn», hvori han skrev forskellige Stykker i Prosa og Digte som «Den firbenede Gadestryger» (Proletar), «Bjørnen som Rytter», «Nisserne paa Vandring», «I Staden og paa Landet» osv. — Hans pekuniære Existensmidler vare ringe; dels støttedes han af Christian VIII, dels af Grev Moltke-Bregentved og sin Ven Kapitajn Fr. Schack, i hvis Hjem paa Christianshavns Kaserne han om Vinteren havde Ophold. Christian VIII vilde gjerne have benyttet K. til i Pressen at virke for hans Sag; men da dette ikke vilde lykkes, trak Kongen sig tilbage fra ham. K. vilde aldrig træde i noget Partis Tjeneste; han holdt i disse Aar Omgang med Folk som Hostrup, P. L. Møller, Kr. Arentzen, J. P. Grüne, Dr. Dampe og M. Goldschmidt, hvilken sidste ofte befrugtedes af K.s mundtlig fremsatte Ideer, hvorfor Vennerne kaldte K. for «Goldschmidts Jordemoder». Han var fremdeles meget optagen af Grundtvig.

Saa kom 1848! Paa mange Maader greb Tidsaanden ham, og han skrev forskellige patriotiske Digte. I 1849 blev han ansat som Hjælpeintendant ved Armeen, og i denne Egenskab deltog han i Ryes Tilbagetog i Jylland. I 1850 opholdt han sig som Ambulanceforvalter mest i Kolding. Efter Krigen maatte han for at skaffe sig Existensmidler tage Plads som Huslærer hos Gaardejer Larsens Enke paa Nordskov, nær Odins Høj ved Hellebæk, hvor han førte et meget ensomt Liv blandt Mennesker, der end

ikke anede, at han var Poet. Fra denne Periode stamme Digtene «Ensomt Liv» og «Vinteraften paa Landet».

3 Aar havde han opholdt sig paa Nordskov, da hans trofaste og hjælpsomme Ven Etatsraad Edv. Collin overdrog ham at bestyre et ham tilhørende Teglværk paa Strandmosegaard syd for Humlebæk. Med sin gamle Iver og Interesse for det praktiske kastede K. sig over Gjerningen der og udkastede talrige Planer, med hvis Gjennemførelse han dog ikke havde Lykke. Ogsaa der tilbragte han 3 Aar; saa blev Teglværket solgt, og atter stod han uden Existensmidler. Til Kjøbmand J. B. Jensens Hus her ude var han bleven sympathetisk knyttet og forelskede sig i dets unge Datter Cathinca. Hans Digt «Maaske» forberedte deres Forlovelse, som fandt Sted 6. Juli 1856, lige inden hans Afrejse der fra.

For en kort Tid fik han nu Ansættelse ved Mønten i Kjøbenhavn, hvor han skulde optælle gamle Markstykker. Dette aandsfortærende Arbejde forlod han for at overtage en Plads ved Telegrafvæsenet i Haderslev; Gjerningen der enerverede ham meget, og han fik tillige gjentagne Anfald af Blodgang. Længselen efter hans Brud affødte det bekjendte Digt «Til hende». Hun raadede ham resolut til at opgive den Stilling, som aldeles ikke passede ham, og han fulgte hendes Raad. Det blev da hans Plan at ned sætte sig som Boghandler i Haderslev; men af Pengemangel maatte han opgive alle Forhaabninger i den omtalte Retning. Efter 1 Aars Ophold derovre drog han tilbage til Kjøbenhavn. Her samlede, udvalgte og rensede han sine tidligere Digte, og Resultatet blev «Et Foraar», der udkom i 1858 og vakte stor Opmærksomhed og Beundring (6. Udg. 1886). «Selskabet for de skønne Videnskabers Forfremmelse» udbetalte ham en Pengebelønning.

Det var hans Haab, at den Anerkjendelse, han nu havde vundet, skulde bevirke, at han kunde komme i en fast Stilling. Snart tilbød ogsaa Fængselsdirektøren C. N. David ham at blive Overlærer ved det nyoprettede Vridsløselille Fængsel, og denne Plads tiltraadte han i Dec. 1859, samtidig med at Anstalten blev tagen i Brug. 6. Marts 1860 viedes han til nysnævnte Cathinca Julie Jensine Jensen (f. 16. Sept. 1836). — Hans daglige Gjerning bestod nu i at holde Foredrag for, besvare Forespørgsler af, undervise og i Cellerne samtale med de mange forskjellige Fanger, holde Regnskaber og Oversigter i Orden osv. Den Omstændighed, at han altid helst havde villet indlade sig med problematiske Naturer, bevirkede, at de fleste Fanger interesserede ham; men han ind saa

snart, at det ikke var let at lære dem at kjende. Han troede paa Menneskenaturen, selv i dens dybeste Fornedrelse, og behandlede alle med stor Omhu, «med koldt Hoved, men varmt Hjærte». Tappert kæmpede han for Cellesystemet og havde paa flere Omraader haarde Kampe at bestaa for at gennemføre sine Principper. Fangerne fik han i Tale, vandt deres Tillid og erhvervede sig mange Venner iblandt dem. Det var et strængt, selvoptugtende Liv, han førte der, flere Gange gennemgik han heftige Sygdomme — Blodgang, Kopper —, og hans Legeme svækkedes derved. Oplivelse og Styrke hentede han paa sine ugentlige Besøg hos Aandsfrænder i Hovedstaden og ved en større Rejse, som det Anckerske Stipendium bragte ham i Stand til at gjøre (1863), og paa hvilken han besøgte Stockholm, Schweits, Frankrig, London og Tyskland; den digteriske Frugt heraf var «Rejsetummel». Han siger ensteds: «Jeg er Menneske mer, end jeg er Digter», og det hørte ogsaa til de store Undtagelser, at han paa Vridsløselille skrev Vers. Imod Slutningen af sit Ophold der ude forfattede han Dramaet «Fulvia» (1875), hvis skjønne Enkeltheder og klassiske Aand alligevel ikke kunne dølgge, at hans Begavelse gik i anden Retning end det dramatiske. 2 Aar efter udsendte han, ogsaa der fra, sin fortrinlige Digtsamling «En Eftervaar» (4. Opl. 1889). Imellem denne og «Et Foraar» laa hele hans lange Fængselsperiode; Fastheden, Sikkerheden, Viljekraften, Kortheden, det fuldmodne og optøjede i den nye Samling bære Præget deraf. Ligesom i «Fulvia» kæmper han her for Resignationen og Kompromiset. Versene ere mejslede af en Billedhugger. Snart efter omarbejdede han «Fulvia», saa det nu kunde opføres paa det kongl. Theater, hvor det længe har holdt sig paa Repertoiret og vundet betydelig Anerkjendelse. — Bemærkelig er dernæst den Sangerkrig, han førte mod den nye Digtningss Repræsentanter Schandorph og Drachmann. Af yderste Evne forfægtede K. Idealitetens Sag, og Kvintessensen af hans Mening kan siges at rummes i disse hans Ord:

Ildtilbederne af Realiteten
dem rammer jeg lige i Planeten.

Han ender med i klare Ord at skrive sig ind blandt Kristendommens Tilhængere.

Paa samme Tid som han fører denne Strid, og netop som «Fulvia» skal opføres, bryder han (i Marts 1881) efter 21 Aars Arbejde paa Vridsløselille op der fra for at søge den Hvile, hans Legeme saa haardt trængte til. Med en Pension paa 1500 Kr.

en Digtergage af 1000 Kr. og desuden nogle Rentepenge kunde han med sine nøjsomme Fordringer sikre sig et anstændigt Udkomme. Han tog nu Ophold i Valby, senere paa Frederiksberg, og følte da Poesien slaa med Vingerne, som om den først nu vilde udfolde sig i ham. De legemlige Kræfter strakte imidlertid ikke til. Ideer mylrede i hans Hoved, sit medfødte Lune og sin Evne for det epigrammatiske, som han mente ikke tilstrækkelig var kommen til sin Ret i hans Digtning, haabede han nu at skulle udfolde; han havde lagt Planen til en Roman og ønskede at benytte sine rige psykologiske Erfaringer i et Lystspil; men alt dette blev kun Forsætter. En Sommerrejse, som han i 1884 gjorde til Modum, styrkede ham meget; men Vinteren bragte atter Nedgang med sig. Det viste sig nu, at han led af Mavekræft. Efter at han havde ligget til Sengs i en Maaned og lidt meget, døde han 27. April 1885. Over hans Grav er der ved Bidrag fra danske Mænd og Kvinder rejst et smukt Gravmonument. Hans «Efterladte Digte» udgav O. Borchsenius (1885).

K. var en primitiv Digter, fri for Skole og Principper, og alle Vegne elskede han det oprindelige; derfor førte hans Ungdoms Higen ham mod Oldtidslivet, i sin Manddoms Dage søgte han til Bunds i Menneskelivet, og altid fandt han sin Trøst i Naturen. Han var Efteraarets Sanger; Foraaret, følte han, gjorde ham til en umandig Drømmer, og derfor laa det erotiske ogsaa fjærnt fra ham; Høsten derimod vakte hans Estertanke. Af al Magt søgte han gennem ihærdigt Arbejde at forme sin egen Personlighed i Overensstemmelse med sin Digtning. Det højeste, han vilde naa, var «Klarhed i Sindet, Renhed, Sjælefred, Mod til at lide, Kraft til at undvære». I hans ethiske Livsanskuelse er der mandig Tro paa Livets højere Magter, mild Alvor og stor Sundhed.

Borchsenius, *To Digtere* S. 106 ff. Z. Nielsen, *H. V. Kaalund* (1886) Kr. Arentzen, *Danske Digtere i d. 19. Aarh.* S. 212 ff. Samme, *Fra yngre og ældre Dage* S. 37 ff. N. Bøgh, *Erindringer af og om J. A. Jerichau*. Samme, *Elisab. Jerichau-Baumann*. Illustr. *Tid.* 1866, Nr. 359 f.; 1885, Nr. 31. Erslew, *Forf. Lex.* *Nic. Bøgh.*

Kaalund, Peter Erasmus Kristian, f. 1844, nordisk Filolog. Kr. K., Søn af Sognepræst Caspar Ernst K. († 1853) og Anna Helene f. Riedcwaldt († 1888), er født 19. Avg. 1844 i Søllested paa Laaland, blev 1863 Student fra Herlufsholm og bestod 1869 Magisterkonferens i nordisk Filologi. 1872 tiltraadte han en 2aarig Rejse til Island, væsentlig med det Formaal at bestemme de i

Sagaerne omtalte Lokalteter. Hovedresultatet af Rejsen blev det monumentale Værk «Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island» I—II (1877—82), hvis 2. Binds 1. Hæfte (Nordfjerdingen) han 1879 forsvarede for den filosofiske Doktorgrad. Det antikvariske Udbytte af sin Islandsrejse nedlagde K. især i Afhandlingen «Islands Fortidslevninger» («Aarb. f. nord. Oldkynd.» 1882). — Efter i nogle Aar (fra 1875) at have virket som Lærer (Adjunkt 1880) ved Metropolitanskolen opgav K. denne Stilling 1883 for at tiltræde den nyoprettede Post som Bibliothekar ved den Arnamagnæanske Haandskriftsamling, i hvilken Egenskab han udarbejdede den udførlige og nøjagtige Katalog over denne Samling (I—II, 1888—94). Sit fremragende Kjendskab til gamle islandske Haandskrifter har K. fremdeles lagt for Dagen ved Udgaverne af «Fljótsdœla hin meiri» (1883) og «Laxdœla saga» (1889—91) — af den sidste er en tysk kommenteret Udgave under Trykning —, og endelig har han i flere mindre Afhandlinger (især i «Aarb. f. nord. Oldkynd.» 1870 og H. Pauls «Grundriss der german. Philologie», Afsnittet «Sitt: Skandinav. Verhältnisse», 1890) behandlet Æmner vedrørende Islands Kulturliv under Sagatiden. — K. er Sekretær i Samfundet til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur siden dets Stiftelse (1879) og i det kongl. nordiske Oldskriftselskabs Oldskriftafdeling (fra 1891).

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Ieth og Wad, Dimitterede fra Herlufsholm I—II.

Verner Dahlerup.

Kaarsberg, Hans Sophus, f. 1854, Læge og Forfatter. K. er Søn af Sognepræst Hans Berlin K. og Emma Elise Charlotte Hilda f. Reumert og blev født i Græse 26. Jan. 1854. Efter at være bleven Student fra Herlufsholm i 1873 tog han i 1880 medicinsk Examen og nedsatte sig s. A. som praktiserende Læge i Skjelby ved Næstved. I Efteraaret 1882 blev han Kandidat paa Kommunehospitalet og foretog i 1883 en Rejse til Tyskland og Østerrig-Ungarn for at studere Kirurgi og Gynækologi. 1886 flyttede han til Glumsø. I 1889 blev han Dr. med. Foruden flere mindre Studierejser har han med offentlig Understøttelse gjort 2 større Rejser for at studere de nosologiske og fysiske Forhold hos nogle af de af Kulturen uberørte Folkeslag. Den første Rejse (i 1890) gik gennem Middelhavet over Konstantinopel og Tiflis til Kalmukhorderne paa de kirgisiske Stepper og den anden (i 1894) til Lapperne i den svenske Lapmark. — K. har udfoldet en betydelig litterær Virksomhed i forskellige Retninger. Foruden sin Doktordisputats har han

skrevet flere populære hygiejniske Afhandlinger, dernæst en større Skildring af Rejsen i 1890 («Gjennem Stepperne — til Hest og med Trespand», 1891), og endelig har han dels under Pseudonymet «Hans Juul», dels under Navn udgivet flere Samlinger af Noveller («Daarlige Tider», 1887, «Fordærvede», 1888, «Mutterlillen», 1889, og «Mennesker», 1892). Hans Arbejder bære Vidnesbyrd om et ikke ringe Talent og cre, til Trods for deres Alsidighed, gennemgaaende blevne modtagne med megen Anerkjendelse. — Gift 1. 1880 med Elise Margrethe Komtesse Platen-Hallermund (f. 30. Maj 1855, separeret 1888), Datter af Kapitajn Rud. Emil Greve P.-H.; 2. 1891 med Agnes Overbeck-Petersen (f. 28. Febr. 1864), Datter af Godsforvalter P. paa Børglumkloster.

Wad, Dimitterede fra Herlufsholm II. Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *A. Leigh-Smith.*

Kaarup, Albert, f. 1826, Handelsakademibestyrer. K. er født i Korsør 27. Nov. 1826. Hans Forældre vare Skibsfører Hans K. og Anneke f. Bache. Efter at have uddannet sig til Handelsmand dels paa Handelskontorer i Kalundborg og i Hull og dels som Elev paa Grüners Handelsakademi etablerede han 1854 sammen med en Ungdomsven en Kommissionsforretning i Kjøbenhavn, der imidlertid maatte standse under Krisen 1857. Det følgende Aar blev han ansat som Lærer i Bogholderi ved Grüners Handelsakademi, og da Grüner døde i Dec. 1858, blev Ledelsen af Akademiet overdraget til K. I denne Stilling virkede han indtil Maj 1893, da hans Helbredstilstand nødte ham til at trække sig tilbage. Nærmest til Brug for Akademiets Elever har K. udgivet flere Skrifter, af hvilke kan nævnes «Almindelig Handelsvidenskab» (5. Opl. 1895) og den lille, med særdeles godt Blik for Forretningslivets praktiske Fordringer udarbejdede veksletlige Haandbog: «Vexelen efter den nye Lovgivning» (3. Opl. 1886). 1855 ægtede han Cathinka Eulalie Dige († 1891), Datter af Kjøbmand D. i Skive. K. fik 1891 Titel af Justitsraad. *E. Meyer.*

Kaas, Bjørn, —1581, til Staarupgaard, Rigsraad, hørte til Sparre-Kaasernes Slægt og var en Broder til nedennævnte Niels K. († 1594). I sine unge Dage var han Hofsinde og var som saadan med i det Følge, der 1548 ledsagede Kongedatteren Anna til Sachsen. Senere førte han et uroligt Liv i Udlandet (s. ndfr. under Broderen Jens K.). Efter sin Hjemkomst havde han en Række betydelige For-

leninger, nemlig Vordingborg 1561—63, Helsingborg 1563—65, Malmøhus 1565—80 og Bygholm 1580—81, hvortil kom forskellige mindre Pantelen i Jylland og Skaane. I Marts 1567 optoges han i Rigsraadet, og kort efter sendtes han og Frands Brockenhuus til Søs med 6 Fæniker Knægte til Norge, hvor de kæmpede ved Oslo og efter at have faaet Forstærkning fra Bergenhus tvang Svenskerne til at opheve Belejringen af Akershus. I Slutningen af samme Aar var han en af Førerne for et Indfald i Smaaland, hvilket imidlertid mislykkedes, da de skaanske Bønder, Hærens Hovedstyrke, gjorde Mytteri, saa at Toget maatte opgives, og derefter kom han ikke til at spille nogen større Rolle i Krigsførelsen. Paa Malmøhus havde han i flere Aar (1568—73) det Hverv at bevogte den berømte Statsfange Jarlen af Bothwell. Han døde 26. Marts 1581 paa Bygholm. — Foruden Fædrenegaarden Staarupgaard ved Skive, hvis endnu staaende Hovedbygning skriver sig fra ham, ejede han Vangkjær, Kjærsgaard og Ellinggaard i Vendsyssel, Vørgaard i Helligum Herred, Tybjærggaard i Sjælland og Bjersøholm i Skaane, hvor han ogsaa opførte en ny Hovedbygning, hvis Rester endnu findes; i Hovedstaden ejede han ligeledes en Gaard. En Del af denne Godsrigdom skyldte han sin Hustru, Christence Nielsdatter Rotfeldt, der overlevede ham († 1601). Det kan endnu anføres, at Niels Hemmingsens bekjendte Skrift «Livsens Vej» (1570) er tilegnet B. K.

C. F. Bricka.

Kaas, Erik. —1520, Biskop i Viborg, Søn af Hr. Niels K. til Taarupgaard og Kaas, Landsdommer i Jylland (af Sparre-Kaasernes Slægt), og Else Glob, tog Magistergraden, var Kannik i Viborg 1501, nævnes allerede 1508 som «Electus» (udvalgt Biskop), var maaske nogle Aar Koadjutor hos sin Formand, Niels Friis (V, 445); som Rigsraad forekommer han oftere i Tidens Statsakter, men synes ikke at have spillet en større Rolle. 1514 var han tilstede ved Christian II's Kroning i Oslo. Han døde 1520. *A. Heise.*

Kaas, Frederik Christian, 1725—1803, Søofficer, Søn af Kommandør Hans K. (af Mur-Kaaserne) til Rybjærg og Hastrupgaard i Jylland (f. 16. Jan. 1683 † 21. Avg. 1737) og Agathe Rodsteen f. Banner (f. 15. Juli 1697 † 11. April 1733), er født 1. Dec. 1725. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1743, Premierlieutenant 1746, Kapitajnlieutenant 1753, Kapitajn 1755, Kommandørkapitajn 1758, Kommandør 1766, Kontreadmiral 1768, Viceadmiral 1772 og virkelig Admiral 1775. I Aaret 1750 blev han desuden Hofjunker,

1754 Kammerjunker, 1760 Kammerherre. Som Lieutenant deltog han 1751 i Kapitajn Hooglants Expedition til Marokko (VIII, 69), hvor der skulde underhandles om Traktater. Medens hans Chef midlertidig var rejst til Algier, havde K. Kommandoen over en Del medbragte Koffardiskibe, men blev grebet i Land og arresteret. Først i Maj 1753, da Traktatforholdene vare ordnede, slap han fri igjen. Ved sin Hjemkomst erholdt han Kongens Tilkjendegivelse af Tilfredshed med hans Konduite. Indtil 1760 foretog K. flere Rejser med Orlogsskibe til Middelhavet; efter sin Forfremmelse til Kommandørkapitajn blev han jævnlig benyttet som Linjeskibschef i de udrustede Eskadrer. I denne Periode falder hans første Ægteskab, i det han 1757 blev gift med Susanne Jacoba Fabritius (f. 26. Jan. 1741 † 5. Nov. 1762), Datter af Handelsmanden Michael F. (V, 37). 1764 foretog han for sit Helbreds Skyld en Rejse til Pymont; efter Hjemkomsten giftede han sig s. A. paa ny, denne Gang med Christine Elisabeth Birgitte Juul (f. 22. Maj 17 $\frac{1}{2}$ † 1796), Datter af General Ove J. (VIII, 640).

1766 indtraadte K. i det kombinerede Admiralitets- og Kommissariatskollegium, hvor han under de hurtig vekslede Adskillelser og Sammendragninger af Forvaltningsgrenene med en kort Afbrydelse hævdede sin Stilling lige indtil 1781, sluttelig (fra 1775) som 1. Deputeret og Referent for Kongen. 1768 blev han Ridder af Danebrog. Det paafølgende Aar besluttede Regeringen at sende en stærk Søstyrke til Algier for dermed at tvinge denne Stat til at overholde sine indgaaede Forpligtelser, og K., der var velkjendt med Forholdene i Afrika, erholdt Overkommandoen over Expeditionen. I Begyndelsen af Maj 1770 afsejlede han med 4 Linjeskibe, 2 Fregatter, 2 Bombardergalioter og nogle mindre Fartøjer og naaede til Bestemmelsesstedet i Begyndelsen af Juli Maaned. Da Underhandlingerne intet Resultat hidførte, vilde K. herefter begynde Fjendtlighederne; men det viste sig snart, at han havde forregnet sig. De medbragte Bombarderskibe vare daarlig udrustede og hans store Skibe alt for dybtstikkende. Med uforrettet Sag og efter at være bleven afløst af Schoutbynacht S. Hooglant vendte K. hjem og forlangte strax sit Forhold undersøgt ved Krigsret. Denne kom til det Resultat, at saa vel K. som Marinens øverste Leder, Danne-skjold-Laurwigen, og Udenrigsministeren J. H. E. Bernstorff samt Holmens Chef alle vare mere eller mindre at dadle; for K.s Vedkommende bebrejdede man ham, at han havde ført et alt for truende Sprog i Forhold til den Magt, han kunde udfolde. Der

faldt dog ingen Dom, da Undersøgelserne standsedes af Regeringen. Saa vel Bernstorff som Danneskjold-Laurwigen vare imidlertid bievne afskedigede, K. havde mistet sit Sæde som Deputeret i Admiralitetet og hans Fætter Kommandørkapitajn W. Kaas sin Stilling som Holmens Chef. Da Struensee var faldet (1772), gjenindsattes imidlertid K. strax i sit tidligere Embede, hvorimod hans Fætter W. Kaas først 4 Aar efter paa ny kom i Virksomhed som Holmens Chef. Det paafølgende Aar (1773) var K. Chef for en Eskadre i Østersøen, udrustet i Anledning af det spændte Forhold til Sverige; da dette imidlertid hurtig udjævnede sig, oplagdes Skibene allerede i Sept., uden at nogen større Begivenhed var indløben. K. vedblev herefter at bestyre Admiralitetet, men afløstes i 1781, kort efter at en ny Forvaltningsmaade var indført, hvorved man forgjæves prøvede at bringe Orden i Marinens stærkt derangerede Pengevæsen. Sine sidste Aar henlevede han i Ro. 1790 dekoreredes han med Elefantordenen. K. var Ejer af Fravgdegaard i Fyn og døde 18. Jan. 1803. *C. With.*

Kaas, Frederik Christian, 1727—1804, Søofficer, Søn af nedenævnte Admiral Ulrik K. († 1746), blev født 1. Dec. 1727, indtraadte i Marinen som Sekondlieutenant 1747, blev Premierlieutenant 1753, Kapitajnlieutenant 1755, Kapitajn 1758, Kommandørkapitajn 1767, Kommandør 1775, Kontreadmiral 1781, Viceadmiral 1790 og virkelig Admiral 1800. Strax efter sin Udnævnelse til Officer bestemtes han til at studere Skibskonstruktion, hvorfor han indtraadte som Avskultant i Konstruktionskommissionen og samtidig undervistes af Overskibsbygmester Thuresen. 1752—56 rejste han tillige med Lieutenant F. M. Krabbe ~~til~~ Udlandet for at studere; ~~2 Aar senere foretog de paa ny en Rejse, denne Gang til, Italien~~ *de besøgte England, Frankrig, tog de paa ny en Rejse, denne Gang til, Italien [for at sætte sig ind i Bygningen af Galejer* ~~hvoraf der dog kun indførtes faa i Flaaden.~~ *[det sidste Land — og Holland.* 1756 havde han sin første Chefskommando, Fregatten «Hvide Ørn» i Admiral Rømelings Eskadre. 1757 indgave han og Krabbe Tegning til en Fregat konstrueret efter nye Principper. Med Kommandør Lützow deltog han s. A. i en Middelhavsrejse med Orlogsskibet «Island»; baade Chef og næstkommanderende døde om Bord, og K. hjemførte derefter Skibet. 1757—64 var han Chef for forskellige Fregatter, mest i Middelhavet. 1765 blev han gift med Sophie Elisabeth Charisius (f. 25. Jan. 1743 † 9. Sept. 1769), Datter af Konferensraad Constantin August C. til Constantinsborg (f. 1712 † 1776) og Kirstine f. Baronesse Guldencrone. 1765—66 var han paa en diplomatisk Sendelse til Marokko, 1769 Chef

for Linjeskibet «Mars». 1771 indtraadte han i Ægteskab med Edele Sophie Kaas (f. 10. Maj 1747 † 22. Okt. 1800), Datter af Generalmajor Otto Ditlev K. († 1778). S. A. afløste han Admiral Fontenay som Chef for Søkadetkorpset; i denne Stilling forblev han til 1781, da han udnævntes til Holmens Chef som Overekvipagemester. Som saadan virkede han med Dygtighed til 1792. Af en længere Redegjørelse af ham for hans Virksomhed paa Holmen («Nyt Arkiv f. Søvæs.» II) fremgaar det, at han fik Orlogsværftet, som ved alt for knappe Pengebevillinger var kommet en Del i Forfald, kjendelig oparbejdet, derimod ikke, at Resultatet vistnok for en stor Del skyldtes den talentfulde Fabrikmester H. Gerner (V, 614). — 1792 afgik K. fra Holmen og blev 3. Militærdeputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. 1794 avancerede han til 2. og 1796 til 1. Deputeret. 1795 og 96 var han tillige Chef for Eskadrer, som til Neutralitetens Beskyttelse opererede i Østersøen sammen med svenske Eskadrer. Med sin anden Hustru fik han Nedergaard paa Langeland. Han blev hvid Ridder 1780 og døde 28. Marts 1804. *C. With.*

Kaas, Frederik Julius, 1758—1827, Statsminister, Søn af ovennævnte Admiral F. C. K. († 1803), blev født i Kjøbenhavn 24. Avg. 1758. Han blev 1770 Page ved Enkedronning Juliane Maries Hof og udnævntes 4 Aar senere til Sekondlieutenant à la suite i Ingeniørkorpset, Aaret efter til virkelig Sekondlieutenant. K. havde imidlertid, uden at Bevæggrunden dertil kjendes, kastet sig over det juridiske Studium, hvilket han drev ved Universiteterne i Kjøbenhavn og Kiel. Men samtidig opgav han dog ikke Ingeniørvidenskaben, hvad der fremgaar deraf, at han fra 1780—82 havde Inspektionen over Opførelsen af Søbatterierne ved Kronborg. Sidstnævnte Aar tog han, privat dimitteret, Examen artium, og s. A. blev han juridisk Kandidat ved Kjøbenhavns Universitet. 1783, samme Aar som han tog Afsked fra Ingeniørkorpset, udnævntes han til surnumerær Assessor i Norges Overhofret og blev s. A. virkelig Assessor i denne. 1786 blev han ved Ægteskab Besidder af Bærum Jærnværk, hvis Bestyrelse han selv overtog, og heri maa man formodentlig søge Grunden til, at han fratraadte sin Stilling ved Overhofretten 1787. 1789 blev K. Assessor i Højesteret; men allerede 1790 opgav han dette Embede og beskikkedes nu til adjungeret Lagmand over Akershus Lagdømme. 1792 traadte han som Præsident i Spidsen for Christiania Kommunalbestyrelse, hvilken Stilling han indtog indtil 1794, da han ansattes som General-

auditor og Deputeret i det norske Generalitets- og Kommissariatskollegium. Fra 1795—1802 beklædte K. Stillingen som Stiftamtmand over Akershus Stift. I dette Tidsrum, da Kysterne sattes i Forsvarsstand mod den britiske Sømagt, var K. fra 1801—2 Medlem af det norske Feltkommissariat, der skulde besørge Troppernes Forplejning, Indkvartering og Fordeling. Skjønt juridisk Embedsmand bevarede K. sin militære Interesse usvækket. Med Iver medvirkede han til Organisationen af en Borgervæbning langs det sydlige Norges Kyst. Han rejste som Stiftamtmand rundt og holdt Mønstring over Korpserne, hvis Uniform han selv anlagde, og han tilskyndede Borgerne til at danne Skydeselskaber. Ved denne militære Iver satte K. sig fast i Kronprinsens Gunst, hvad der ses deraf, at Kronprinsen i sin Korrespondance med ham undertegnede sig som hans «særdeles hengivne».

Efter at K. saaledes i et Tidsrum af 19 Aar successive havde beklædt de ovenanførte Stillinger, og efter at han havde levet sig fuldstændig ind i Christiania sociale Forhold og var bleven en Omgangsven af de anseteste Familier, f. Ex. Anker, Collett osv., kaldtes han 1802 ned til Danmark, i det han udnævntes til Justitiarius i Højesteret. 1804 skiftede K. atter Stilling, i det han blev Præsident for det danske Kancelli, under hvilket Bestyrelsen af Justits- og Politivæsenet samt Kirke- og Folkeskolevæsenet henhørte. I den første Periode af K.s Virksomhed som Kancellipræsident fandt ikke nogen større Reform Sted, da Regeringens hele Kraft blev beslaglagt af den Krig, hvori Rigerne droges ind efter Kjøbenhavns Bombardement 1807, først med England, senere ogsaa med Sverige. Da Svenskerne efter Gustav IV Adolfs Afsættelse i Marts 1809 vilde vælge den kommanderende General i Norge, Prins Christian August af Augustenborg til Tronfølger, og da Frederik VI selv optraadte som Kandidat til Tronfølgen, ønskede han under denne ejendommelige Situation at have en Mand, der var ham trofast hengiven, i Norge. 11. April 1809 udnævntes da K. til Medlem af Regeringskommissionen i Norge og til midlertidig Stiftsbefalingsmand over Akershus Stift og Amtmand over Akershus Amt. Kort efter blev han tillige Præsæs for den norske Overkriminalret. Mellem K. og Prins Christian August indtraadte et spændt Forhold, der snart gik over til Fjendskab. K. misbilligede Prinsens Krigsførelse som kommanderende General og kunde ikke forsone sig med hans Valg til svensk Tronfølger, da han ønskede, at Sveriges Krone eventuelt skulde tilfalde Frederik VI. I Følge et udbredt Rygte,

der fandt Tiltro, skulde K. have stemplet Prinsens Færd som landsforrædersk, hvad K. imidlertid nægtede at have gjort. Ved en Sammenkomst med den svenske General Armfelt i Svinesund drøftede K. en Plan om det skete Tronfølgevalgs Kuldkastelse. Frederik VI skulde i Følge hin være svensk Kronprins og adoptere Gustav Adolfs Søn, der da skulde fornæles med Prinsesse Caroline. Frederik VI fandt denne Plan under al Kritik. Efter Freden i Jønkøping og Prins Christian Augusts Afrejse til Sverige afskedigedes K. i Jan. 1810 fra de nævnte Stillinger i Norge. Ved sin Holdning over for den folkeyndede Prins og ved en Optræden, der ikke kan frikjendes for Hovmod og Forfængelighed, havde K. forspildt den Gunst, hvori han tidligere havde staaet hos Christianias Befolkning. Han vendte nu tilbage til Kjøbenhavn og overtog sit tidligere Embede som Kancellipræsident.

I den følgende Krigsperiode, da Danmarks finansielle Kræfter bleve mere og mere udtømte, anvendtes K. i en diplomatisk Sendelse, hvortil Regeringen havde knyttet Forventninger, der dog fuldstændig skuffedes. Han overbragte Kejser Napoleon i April 1811 en Lykønskning fra Frederik VI i Anledning af Kongen af Roms Fødsel. K. skulde søge at indlede Underhandling om Tilbagebetaling af de Penge, Danmark havde udgivet til det fransk-spanske Hjælpekorps; men det lykkedes ham aldeles ikke at faa Spørgsmaalet berørt. Heldigere var K. under sin Sendelse til Napoleon i Dresden i Juni 1813, da han skulde overtyde N. om, at de danske Troppers Angreb paa Franskmændene ved Hamborg i Maj 1813 kun havde været en Tilfældighed og ikke skyldtes et Systemskifte fra Kongens Side, for hvilket det dog i Virkeligheden havde været et Udtryk. Napoleon beroligedes af K.s Forklaring. I Dec. 1813 blev K. ogsaa Justitsminister. Efter Freden i Kiel udnævntes han 30. April 1814 til Gehejmestatsminister og i Avg. 1815 tillige til Chef for Kjøbenhavns Politivæsen med O. H. Hvidberg som Politidirektør under sig. Hvad K.s Virksomhed i denne Egenkab angaar, da taler Fr. Thaarup om hans «mægtige Vilje»; men under Jødefejden 1819 sporedes denne i det mindste ikke gennem Politidirektørens Optræden. K. var Medlem af den 1818 nedsatte Kommission, der udarbejdede en Oktroi for Nationalbanken, ved hvilken han som Justitsminister blev kongl. Bankkommissær. Den betydeligste Reform, der i den anden Periode af K.s Virksomhed som Kancellipræsident knyttedes til hans Navn, var Forordningen af 29. Juli 1814 om Omordningen af Almue- og Borgerskolevæsenet.

K. var i Tidens Løb kommen i Besiddelse af en Række Tilidshverv. 1802 blev han saaledes Medlem af Direktionen for det Classenske Fideikommis og 1805 Forstander for Herlufsholms Skole og Gods, 1808 Ordensvicekansler, 1824 Ordenskansler og det følgende Aar Æresmedlem af det kongl. nordiske Oldskriftselskab, ligesom han allerede 1808 var bleven Æresmedlem af Kunstakademiet. K. blev Kammerjunker 1782 (fra 1781), Kammerherre 1792, hvid Ridder 1803 og blaa Ridder 1815. Over for sine underordnede udmærkede han sig ved en human Optræden. K. døde 11. Jan. 1827, samme Dag som hans Hustru, Kirstine f. Nielsen (f. 1757), Enke efter den norske Jærnværksejer Conrad Clauson og Datter af Justitsraad, Lagmand Poul N.-^{den Datter} K.s Ægteskab var ~~barnløst~~; ~~men~~ han adopterede ^{deuden} sin Hustrus Børn af første Ægteskab, og disse adledes 1804 under Navnet Clauson-Kaas (jvfr. III, 635). Foruden Bærum Jærnværk, som han solgte 1791, ejede K. en kort Tid (1813—17) Bernstorff Slot.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1827. Tyehsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. Meddelelser fra Geh. Ark. 1886—88. Meddelelser fra Krigsarkiverne IV og VI. *A. Thorsoe.*

Kaas, Hans, o. 1640—1700, Stiftamtmand, ældste Søn af den tapre Oberst Jørgen K. (en Mur-Kaas) til Hastrup, der faldt i Fyn 30. Jan. 1658, og Karen Jørgensdatter Grubbe († 1695). Han er født paa Damsbo i Fyn og udnævntes 1673 til Amtmand i Smaalenenes og Frederiksstads Amter, hvilken Stilling han beklædte til 1687, men konstitueredes i 1676 under Indfaldet i Sverige som Generalkommissarius ved Feltarmeen og var fra 1677—83 Overkommissarius i Norge. I 1683 blev han Justitsraad og Assessor i Overhofretten samt udnævntes i 1687 til Stiftamtmand i Throndhjem, hvor hans Forhold til Generalmajor Johan Vibe i længere Tid var spændt, indtil Grev Christian Gyldenløve under sit Ophold der i 1695 istandbragte en Forsoning. Hans alt for summariske Optræden mod Throndhjems Magistrat 1691 under en skandaløs Sag paadrog ham en Reprimande. Foruden Fædrenegaarden Hastrup i Jylland havde han med sin Hustru faaet Del i Elingaard i Onsø, som han beboede, medens han var Amtmand i Smaalenene, men siden solgte, samt end videre en Ottendedel i Kanestrøm paa Nordmøre, hvorhos han ogsaa købte nogle mindre Ejendomme i Nærheden af Throndhjem. Imidlertid efterlod han kun ubetydeligt ved sin Død, der indtraf under et Besøg i Kjøbenhavn i Aaret 1700. Han blev

6. Avg. 1673 gift med Sophie Amalie Bielke (f. 1650 † 16. Juni 1703), en Datter af Rigsadmiral Henrik B. (II, 327).

Personalhist. Tidsskr. IV, 179. V, 284. Nor 1893—94, S. 85 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Kaas, Henrik Bielke, 1686—1773, Officer, Søn af den foregaaende, var født paa Elingaard i Norge 7. Sept. 1686. 12 Aar gammel kom han til Danmark som Page hos den senere Storkansler Grev Conrad Reventlow. I sit 18. Aar traadte K. ind i 2. sjællandske Rytterregiment for fra neden af at uddanne sig i Krigshaandværket. I 6 Aar deltog han i den spanske Arvefølgekrig, var med i de berømteste Slag og blev Gang efter Gang haardt saaret. Efter Slaget ved Høchstedt (1704) udnævntes han til Kornet i Livregiment til Hest, efter Ramillies (1706) til Lieutenant, efter Malplaquet (1709) til Kapitajn ved sjællandske nationale Dragonregiment og vendte nu hjem til Danmark. 1711 forfremmedes han til Major ved 2. fynske Rytterregiment og 1714 som Løn for sit «berømmelige Forhold» ved Gadebusch til Oberstlieutenant. I denne Stilling forblev han i 17 Aar, indtil han, efter i 1725 at have faaet Obersts Karakter, 1731 udnævntes til Chef for 2. jyske Rytterregiment. Dette hørte til det Korps, som i Anledning af den polske Tronfølgestrid 1734—36 sendtes til Rhinlandene, og K. blev her 1735 Generalmajor. 1746 steg han til Generallieutenant, 1753 til General af Kavalleriet og dekoreredes 1740 med Danebrogs-, 1754 med l'union parfaite-, 1760 med Elefantordenen. Under Mobiliseringen 1758 og følgende Aar var han designeret til Chef for et Reservekorps, der dog aldrig blev formeret. 1763 fratraadte han Kommandoen over sit Regiment, men benyttedes endnu nogle Aar derefter ved Inspektioner o. l. Efter henved 70 Aars hæderlig Tjeneste lukkede han sine Øjne 1. Juli 1773 paa Boltinggaard.

H. B. K. var en uforfærdet Soldat og en duelig, praktisk Officer med varm Interesse for sin Stand og sit Vaaben, men hans Begavelse som Fører har dog næppe staaet i Forhold til den høje Rang, han efterhaanden naaede op til. Hans Virksomhed under Felttogene ved Rhinen, den eneste Gang, han fik Lejlighed til aktivt at optræde i en højere Kommandopost, er i det mindste bleven skarpt kritiseret, og de Betragtninger, han fremsætter i sin Selvbiografi, tyde vel paa nogen Læsning, men ikke paa synderlig strategisk eller taktisk Indsigt — hverken naar han optræder som Forsvarer af den slappe Overledelse af titnævnte Felttog, eller naar

han, saa sent som i 1765, paastaar, at den (af Frederik II's berømte Ryttergeneraler indførte) «opkommende Maxime at jage imod sin Fjende strider mod al Erfarenhed». Men K. var i det hele en lovlig konservativ Natur, ogsaa paa det administrative Omraade en født Modstander saa at sige af enhver Reform. Over for sine undergivne, særlig «den saakaldte gemene Mand», var han en ret-tænkende og velvillig foresat; derimod beskyldes han for under Krigen i Tyskland at have gjort sig skyldig i slemme Udsugelser over for Beboerne.

K. var 2 Gange gift, men havde ingen Børn: 1. (1713) med Anne Vind f. v. d. Kuhla (f. 1684 † 26. Marts 1744), Enke efter Kapitajn Erik Banner († ved Helsingborg 10. Marts 1710) og Datter af Bendix v. d. K. til Løgtved; 2. (30. Juli 1750) med Regitse Sophie f. Baronesse Guldencrone (f. 25. Maj 1710 † 18. Dec. 1792), Enke efter Ritmester Christopher Frederik Ahlefeldt († 1749) og Datter af Jørgen Baron G. til Urup. Hun blev 1758 Dame de l'union parfaite. Med sin første Hustru fik K. Boltinggaard, med den anden Nordskov, begge paa Fyn. Den sidste Gaard solgte han; af den første tillige med Rynkebygaard, som han tilkøbte, oprettede han Stamhuset Kaaseslund, som nu, substitueret med en Fideikommiskapital, besiddes af Familien Huitfeldt(-Kaas). Som Godsejer virkede han ikke lidet for humane Formaal: istandsatte Kirkerne, udvidede Skolerne og oprettede et Hospital.

Personalthist. Tidsskr. IV og V, 285. Lærbeck, Ringe Sogn. *H. W. Harbou.*

Kaas, Jens, 1516—78, Broder til ovennævnte Bjørn K., sammen med hvem han synes at have ført et bevæget Ungdomsliv i fremmed Krigstjeneste. Da en tredje Broder, Jørgen K., paa Grund af et under et Opløb i Byen Lüneburg begaaet Drab 1552 var bleven henrettet i denne By, og det skjønt Kong Christian III gik i Forbøn for ham, erklærede de 2 Brødre Byen aabenlys Fejde, og nu blev det 1554 dennes Tur forgjæves at bede Kongen om at formane Brødrene til at holde Fred. J. K. vendte dog snart efter hjem til sit Fødeland, thi 1555—58 havde han her det lille Viskum Len. Da saa Krigen med Sverige nærmede sig, sendtes J. K. 1562 ud for at hverve Landsknægte, men snart fik hans krigerske Erfaring og Dygtighed en langt betydeligere Anvendelse, i det 1564 den fra Svenskerne i Begyndelsen af Krigen erobrede vigtige Grænsefæstning Elfsborg blev ham betroet. Der stilledes ham her en yderst vanskelig Opgave, thi Slottet var brøstfældigt

og slet forsynet med Folk, Proviant og Munion, hvortil endda kom jævnlige Mytterier blandt Landsknægtene, som knurrede over den hyppige Udebliven af deres Løn; men J. K. viste sig Opgaven voxen, og trods alle Anstrængelser lykkedes det ikke Fjenden at tage Elfsborg tilbage. Hans Skovgaard skrev allerede 1565 til Hr. Mogens Gyldenstjerne: «I Sandhed, J. K. gjør som en god Karl, man burde ikke at forlade ham», og det lykkedes da ogsaa altid at undsætte ham, inden det blev for silde. Først i Nov. 1569 fratraadte J. K. Elfsborg, i det han var bleven Øverste over samtlige Landsknægte; han gjorde da endnu i Krigens Slutning et Par mindre Tog ind i Sverige. Sine sidste Leveaar tilbragte J. K. i Ro. Alt 1567 havde han faaet Lensbrev paa Gudumlund, som han 1573 afkjøbte Kronen; desuden ejede han Vørgaard i Hellum Herred, som hans Moders Søkendebarn Fru Anne Bjørn havde testamenteret ham. Et Par større Len havde han dog, nemlig Silkeborg 1573—77 og Aalborghus fra 1577 til sin Død, 14. Dec. 1578. J. K. levede i barnløst Ægteskab med Margrethe Lange, Søster til Alkymisten Erik L. og selv af Samtiden skattet for sin Lærdom. Hun ægtede 1584 Knud Brahe (II, 594) og døde 1622. *Thiset.*

Kaas, Johan Rantzau, 1707—88, Officer, var født 1. Dec. 1707 i Vestsjælland. Hans Fader, Claus Sehested K. (af Slægten med Muren i Vaabenet), var Lieutenant ved 3. sjællandske Rytterregiment; Moderen hed Helene Dorothea f. v. Zerbst. Sønnen blev 1731 Kornet ved 2. fynske, 1734 ved Neubergs Rytterregiment, 1736 Lieutenant, 1741 forsat til Hestgarden, 1747 Major af Kavalleriet, 1750 Ritmester af Garden, 1755 Oberstlieutenant og 1761 Oberst af Kavalleriet samt virkelig Major ved Garden, 1763 virkelig Oberstlieutenant ved oldenborgske Kyrasserregiment i Holsten. Da dette opløstes 1767, blev K. sat paa Ventepenge, forfremmedes 1773 til Generalmajor og afskedigedes 1781 med Generallieutenants Karakter. Han døde 11. Febr. 1788 i Itzeho. Gift 25. Avg. 1766 med Maximiliane Dorothea Juliane v. Schomburg (Schaumburg) (f. 25. Avg. 1746 † 17. Febr. 1795), Datter af Konferensraad B. L. V. v. S. til Mehlbek, Præsident i Altona.

Personalhist. Tidsskr. V, 287.

H. W. Harbou.

Kaas, Jørgen, 1554—1619, Søn af Erik K. (af Mur-Kaaserne) til Gjelskov og Anne Emmiksen, blev født paa Gjelskov, til hvilken Gaard han selv siden skrev sig. 2 Aar gammel blev han fader-

løs og 7 Aar gammel moderløs, hvorfor han opdroges først hos sin Broder Mogens, siden hos sin Moders Fætter Otte Emmiksen til Refsø, der siden sendte ham til Henrik Rantzau til Salzau, hvem han fulgte i fremmed Krigstjeneste. Efter sin Hjemkomst fik han 1578 Bestalling som Skibschef. Senere havde han betydelige Forleninger: 1587--96 Vardøhus, 1608--14 Kjøbenhavn og 1614 til sin Død, 8. Maj 1619, Aarhusgaard. 3. Avg. 1600 havde han ægtet Dorthe Ovesdatter Juul til Mejlgaard, der overlevede ham i mange Aar. Hun synes at have været en meget selvstændig og driftig Kvinde, der foruden sin nævnte Fædregaard besad Hedegaard, Hersomgaard, Laage, Restrup og Skovsgaard. De havde ej Børn.

J. Gjødeseu, Ligpræd. ov. J. K.

Thiset.

Kaas, Jørgen, ~~1610~~ 1610—1692, var Søn af nedennævnte Mogens K. til Støvringgaard († 1656). Han arvede Del i sin Fædrenegaard samt som Enceje Gudumlund. 1649 fik han, der da var Kammerjunker hos Dronningen, Jungshoved i Forlening, og 14. Avg. s. A. havde han paa Kjøbenhavns Slot Bryllup med en af Dronningens Hofjomfruer, Margrethe Cathrine Buchwald. Jungshoved ombyttede han 1651 med Tune, Aabygge, Vemb og Hvaløer Skibreder i Norge, som han atter fratraadte 1653, da han blev Lensmand paa Rugaard. Under Krigen havde han Befaling at føre Inspektionen over Fyns Defension. I Okt. 1660 har han i Kjøbenhavn underskrevet Haandfæstningens Kassation, hvorimod hans Underskrift ikke findes under Souverænitetssakten. Da Lenene omdannedes til Amter, udnævntes J. K. 1662 til Amtmand over Rugaards Amt, men Stillingen var kun ringe; 1691 regnedes den for den slettest lønnede Amtmands-post i hele Landet. 1684 overdrog Kongen ham Brugen af Aagaard og Aagaards Mølle som Afkortning paa tilgodehavende Løn, og her er han formodentlig død, thi hans Begravelse stod 17. Juni 1692 i Haarslev Kirke. Skjønt Enken ejede Gudumlund til sin Død i Nov. 1701, forblev hun dog ogsaa boende paa Aagaard.

Vedel Simonsen, Rugaard II, 2, 27 ff.

Thiset.

Kaas, Mogens, 1576—1656, til Støvringgaard, Rigsraad, Søn af Erik K. til Lindbjærg og Kirsten Pedersdatter Galt, tilhørte Sparre-Kaasernes Slægt. Om hans Ungdom vide vi kun, at han har studeret i Heidelberg og 1590 i Leipzig. 1602—6 var han Hofjunker, forlenedes det sidstnævnte Aar med Halmstadgaard til 1613, fik derefter Ørum til 1619 og ombyttede saa dette Len med Mariager.

Som Lensmand her synes han at have udfoldet en ikke ringe Virksomhed og tog sig særlig af den forfaldne Mariager Kirkes Istand-sættelse. 1615 var han bleven Oberst for det jyske Regiment. I Marts 1624 udnævntes han til Rigsraad; s. A. sendtes han til Bützow i Meklenborg for at overvære Kongens Broder Hertug Ulriks Bisættelse og ledsagede i Sept. s. A. Christian IV til Gulland. Under Kejserkrigen fik han i Jan. 1626 Stillingen som Krigskommissær, sendtes i Marts s. A. til Brunsvig og kaldtes ogsaa i Sommeren 1627 til Krigsskuepladsen i Nordtyskland. Ved sin Hjemkomst fandt han sit Len meget forarmet, snart fulgte den kejserlige Invasion, og han flygtede til Marstrand. Efter Freden i Lybek fik han det Hverv at undersøge Forholdene i Jylland, men 1631 ombyttede han Mariager Len med det store Nyborg Len og regnedes fra da af til de fynske Raader. 1633 opnaaede han Værdighed som Ridder, var senere under Svenskekrigen mellem de Kommissarier, der havde den højeste Inspektion over Fyn, og forhandlede i Maj 1645 sammen med Rigsmarsken Anders Bille med Provinsens Adel om Bevilling af en Hovedskat. Den Vrede, som Nægtelsen af denne nedkaldte fra Kongens Side over Anders Billes Hoved, synes dog ikke at have ramt K.; men nogen fremtrædende politisk Rolle har han næppe spillet i den følgende Tid.

Derimod har han i det hele udfoldet en betydelig Virksomhed som Godsejer; han vidste at samle de fleste af sin Slægts Ejendomme paa sin Haand, afkjøbte sin Broder Niels Støvringgaard og opførte 1622—23 Hovedbygningen der, skaffede sig tillige Enebesiddelsen af Hemmestrup, til hvilken Gaard han samlede Bøndergodset, ejede desuden Gudumlund og flere andre Gaarde i Jylland og paa Fyn. Som Lensmand paa Nyborg viste han Iver for at forbedre Avlingen til Ladegaarden, men lod det gaa ud over Bønderne paa en haard Maade. Efter hans egne Udtalelser straffede han de jordegne Gaardmænd med Hensættelse i Taarnet eller anden Revselse, paalagde dem imod vanlig Skik Tærskning og forøgede Gjæsteripenge og Ægter; sin Opfattelse udtalte han med de Ord, at hvis Bønderne fik Frihed til efter egen Vilje at sige nej til, hvad der befaledes dem med Hensyn til Avlingen til Ladegaarden, vilde ingen Lensmand kunne faa den dreven. Hans Fremfærd gav Anledning til en Række Klager fra Bønderne lige fra 1649—56. 5. Okt. 1606 havde han ægtet Sidsel Friis, en Søster til Kansleren Christian F. til Kragerup; hun døde 7. Juni 1646; han selv oplevede den høje Alder af 80 Aar, i det han først døde 3. Nov. 1656.

Kaas, Mogens, 1593—1639, blev født 3. Marts 1593 og var Søn af Jens K. (af Slægten med Sparren) til Ørgaard og Ellen Stygge til Frøstrup. Til begge disse Gaarde skrives han, men efter at han 1632 havde tilkjøbt sig Krabbesholm ved Skive, blev denne Gaard hans Hovedbesiddelse. 1624 blev M. K. Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, og vistnok i denne Egenskab beordredes han gjentagne Gange til at tage Sæde i Admiralitetet. Han fratraadte Kjøbenhavn 1629, men fik i Steden Dueholm, som han beholdt til sin Død, der allerede indtraf 15. Marts 1639 paa Krabbesholm. Hans Hustru, Johanne Styggesdatter Høg (f. 19. Jan. 1595, gift 8. Okt. 1626), overlevede ham kun til 10. Maj 1639. *Thiset.*

Kaas, Niels, 1534—94, til Taarupgaard, Kongens Kansler. Faa Navne fra det 16. Aarhundrede have en saa sympathetisk Klang for os som denne Statsmands. Hos ham vare Klogskab og Arbejdsomhed, Mildhed og Fasthed forenede, og det Tidsrum, da han indtog den første Plads i Statstjenesten, hører til de ærefuldeste og lykkeligste i vor Historie.

Han var født paa Taarupgaard i Viborg Stift. Hans Fader, der ogsaa hed Niels K. (og tilhørte Slægten med Sparren i Vaabenet), var allerede død 7 Maaneder før hans Fødsel, og Moderen, Anne Bjørn, døde, da Sønnen var 5 Aar gammel. Under disse Forhold traadte Farbroderen Mester Mogens K. til Taarupgaard, der var Regnskabsprovst i Jelling Syssel og senere Kantor i Ribe Kapitel, den forældreløse Dreng i Faders Sted og satte ham i Viborg Skole, der den Gang styredes af Rektor Oluf Nielsen Skytte, hvem N. K. altid senere viste megen Taknemmelighed for den Vejledning i Lærdom og gode Sæder, han havde givet ham i hans unge Aar. Under en henved 9aarig Skolegang i Viborg lærte han, hvad Skolerne den Gang kunde yde, nemlig, ved Siden af en fylldig Kristendomskundskab, en god Del Latin, noget Græsk samt nogle dialektiske og retoriske Regler. Udrustet med denne Lærdom blev han 1549 sendt til Kjøbenhavn, hvor han af sin ældre Broder Bjørn K. (s. ovfr.), der efter Farbroderens Død (1543) var hans Værge, blev sat i Huset hos Dr. Niels Hemmingsen, der havde mange andre adelige og uadelige Kostgængere. Under dennes Vejledning udvikledes ret de fortrinlige Anlæg, som N. K. af Naturen var begavet med. Hemmingsen kunde ikke noksom rose den Skarpsindighed, hans senere saa berømte Lærling lagde for Dagen ved de dialektiske Øvelser, han anstillede med sine Disciple, og

han spaaede, at der i Tiden vilde blive en mærkelig Mand af ham. Den Færdighed i at tale og skrive Latin, som K. medbragte fra Skolen, udvikledes end mere; han fik en vis Grad af theologisk Dannelse, gjordes bekjendt med Udtog af Verdens- og Fædrelands-historien samt begyndte paa ethiske og juridiske Studier. At han skjønnede paa den Vejledning, Hemmingsen havde givet ham, fik han i sit følgende Liv rigelig Løjlighed til at vise, og han bevarede altid et trofast Vennesind mod sin gamle Lærer, ogsaa efter at denne var kommen i Ugunst paa de højeste Steder og var bleven haardt ramt af Modgang.

Efter 4 Aars Ophold i Hemmingsens Hus var det N. K.s Ønske at drage til fremmede Højskoler. Først besøgte han sin Hjemstavn, hvor han siden Farbroderens Død rimeligvis var Ejer af Taarupgaard. Under Overrejsen til Lybek strandede Skibet, der førte ham, paa Femerns Kyst, og han bjærgede kun med Møje Livet. I Maj 1554 blev han immatrikuleret i Wittenberg, hvor han blev en af Melanchthons flittige Tilhørere. Ogsaa her tildrog han sig Opmærksomhed ved sin fortrinlige Begavelse. Senere studerede han i Frankfurt ved Oderen og i Löwen. Fra sidstnævnte Sted, hvor han dvælede en Tid lang, gjorde han en Udflugt til Krigsskuepladsen, da de franske og spanske Hære stode i Vaaben mod hinanden ved St. Quentin (1557). Endelig vendte han tilbage til Fædrelandet, rigere udstyret med Kundskaber end de fleste samtidige unge Adelsmænd. Navnlig besad han en Indsigt i Historie og Statsvidenskab, som den Gang ingenlunde var almindelig, og en Færdighed i at tale Latin, der i hine Tider var af Vigtighed for den, som attraaede højere Poster i Statens Tjeneste, navnlig hvor det gjaldt Forhandlinger med Ulandet.

Ikke længe efter sin Hjemkomst blev N. K. ansat i Kancelliet, og her gjorde han sig snart saa bemærket ved Forretningsdygtighed, at der blev betroet ham betydelige Hverv, særlig under den nordiske Syvaarskrig, naar Kongen paa sine Rejser havde medtaget Kansler Johan Friis og den øverste Sekretær Hans Skovgaard, og det da tilfaldt ham at forestaa den Del af Kancelliet, som var forbleven i Kjøbenhavn. En gammel Beretning siger om den anstrængende Tjeneste, han under disse Forhold havde: «Der var mange Nætter, han og de andre af Kancelliet ikke kom ned, men maatte sidde og skrive hele Nætter over». 1568 og 69 deltog han i de frugtesløse Fredsforhandlinger med Svenskerne i Roskilde og paa Landegrænsen ved Ulsbæk. 1570 vare han og Rigsraaderne

Peder Bille og Jørgen Rosenkrantz den danske Regerings Afsendinger ved Afslutningen af Freden i Stettin ligesom ogsaa ved Forhandlingen med Sverige i Brømsebro 1572.

Efter Johan Friis' Død i Dec. 1570 fungerede N. K. som kongelig Kansler, indtil han paa Herredagen i Randers i Maj 1573 blev endelig beskikket til denne vigtige og ansvarsfulde Post, hvorved han, i alt Fald efter Rigshofmester Peder Oxes Død (1575), blev den første Mand i Riget næst Kongen. Som Embedsløn af lagdes han med St. Knuds Kloster i Odense; desuden havde han nogle mindre Len (Knubbelykke Birk paa Laaland og Rynkeby i Fyn) samt Præbender i Roskilde og Viborg Kapitler. 1577 fik han desuden Asmild Kloster.

I den lange Aarrække, N. K. forestod Kanslerembedet, indlagde han sig Berømmelse som en duelig og hæderlig Statsmand. Frederik II satte megen Pris paa ham og vilde gjerne altid have ham om sig. Kongen var ikke sjælden noget vanskelig at omgaas, men Kansleren forstod som oftest ved forsigtig Klogskab at bøje hans Sind i den Retning, som var tjenligst for Rigernes Vel. Den Mildhed forenet med Fasthed, som N. K. besad, gjorde ham godt skikket til med Held at drive vanskelige Underhandlinger og at føre dem til et heldigt Resultat. Særlig kan fremhæves hans Fortjenester ved Jævningen af de langvarige slesvigske Lensstridigheder (1579), Successionsspørgsmaalet efter Hertug Hans den ældre (1581) og Delingen med Hertug Hans den yngre (1582). Efter Freden i Stettin er en Fremgang kjendelig saa at sige paa alle Punkter af Statslivet, og man tager næppe fejl ved at tillægge Kansleren en væsentlig Del af Æren derfor.

Som Kongens Kansler var N. K. tillige Universitetets Kansler eller «øverste Konservator», en Stilling, hvortil hans Kjærlighed til Videnskaben og dens Dyrkere gjorde ham fortrinlig skikket. Mange ham tilegnede Skrifter vise, hvor stor en Tillid Skribenterne havde til ham. For Tyge Brahes og Anders Vedels videnskabelige Bestræbelser viste han kraftig Deltagelse. Selv besad han stor Kjærlighed til Historien. «Han har en saadan Hukommelse og Indsigt i Historien», skrev Jacob Ulfeldt 1585, «at om han ikke overgaar disse Tidens Historieskrivere, kan han dog visselig lignedes ved de forfarneste iblandt dem; og da han nu, skjønt han er beskæftiget med Rigets sværeste Forretninger, ikke des mindre viser sig at have en usigelig Lyst til Historien, saa tvivler jeg ej heller paa, at han en Gang i sin Tid vil opmuntre de efterladne til at fort-

sætte vore Historier efter Saxo, paa det at, hvad i dette Land af store Bedrifter mærkværdigt er hændet, derved ogsaa kan blive kundbart for Udlændinger.» Med den lærde Dr. David Chytræus i Rostock, der syslede med Nordens Historie, stod han i Brevvexling, meddelte ham Vink og Raad og interesserede sig levende for hans Arbejders Fremgang. Der berettes, at K. selv skal have forfattet en kort Udsigt over de danske Kongers Historie, der dog næppe har været bestemt til at udgives. I det hele havde han et klart Blik for Historiens Betydning og mente, at Statsmænd og de, der havde Rigers Styrelse i deres Haand, ikke nok kunde sætte Pris paa den og drage Lærdom af den. Ham skyldes det fremfor nogen anden, at en Lærer i Historien (Dr. Niels Krag) for første Gang blev ansat ved Kjøbenhavns Universitet. Overhovedet laa det akademiske Væsen ham varmt paa Sinde, om end selvfølgelig Omsorgen for hele Statens Vel var og blev det første for ham.

De sidste 6 Aar af N. K.s Levetid stillede større Krav til hans Klogskab, Fædrelandskjærlighed og Arbejdskraft end noget andet Tidspunkt af hans Liv. Da han stod ved Frederik II's Dødsleje (4. April 1588), lovede han den døende Konge at tage sig af hans efterladte, og han havde sikkert god Vilje dertil; men det viste sig senere, at det ikke altid var en let Sag at forene Pietets-hensynet mod Kongehuset med Omsorgen for Fædrelandets Tarv, der dog utvivlsomt maatte være hans første Opgave, særlig efter at det samlede Rigsraad 15. April s. A. havde overdraget ham med 3 andre Mænd af dets Midte som Regeringsraad at forestaa Rigerens Styrelse, saa længe den udvalgte Prins (Christian IV) var i sine umyndige Aar. Det maatte vel betragtes som Løn for N. K.s forøgede Arbejde, at han samtidig forlenedes med Lekkende og senere (1592) tillige med Thistedgaard. Men det var ogsaa store Vanskeligheder, han fik at kæmpe med, og mangen en Gang har han vistnok følt Regeringens Byrde hvile tungt nok paa sig. Almindelig siges, at N. K. personlig ikke havde været tilbøjelig til at indrømme Enkedronning Sophie Andel i Styrelsen af Rigerne, men at Rigsraadet vilde det anderledes, hvoraf Følgen siden blev mange pinlige Forhandlinger med Enkedronningen og hendes Fader, Hertug Ulrik af Meklenborg, Forhandlinger, som vistnok jævnlig ere gaaede en saa mild Personlighed som N. K. meget nær, men under hvilke han dog viste en urokkelig Fasthed med Hensyn til, hvad han mente der tjente Fædrelandet og den udvalgte Konge bedst. Enkelte Historikere (f. Ex. G. L. Baden) have gjort Enke-

dronningens Udelukkelse fra Regeringen til en svær Anklage mod «Oligarkerne» i det hele og N. K. i Særdeleshed. Ligeledes er der anket over, at man saa længe forholdt den udvalgte Konge den selvstændige Regering, selv efter at han 1593 af Kejseren var erklæret for myndig i Hertugdømmerne, at man opgav Kongehusets Arveret til Slesvig og Holsten og lod Christian IV blive *valgt* til Hertug der, samt at Adelen begunstigedes paa de andre Stænders Bekostning. Imod disse Anker kan der dog gjøres grundede Indvendinger. Vist er det i alt Fald, at den Politik, N. K. hyldede, var ægte dansk, maadeholden og forsigtig, saa lidt udæskende mod Udlandet som muligt og skaansom over for Folkets Skatteevne, altsammen Egenskaber ved en Regering, som siden ofte haardt have været savnede. De Aar, da N. K. stod i Spidsen for Landets Styrelse, danne ikke en Modsætning til de lykkelige Aar i Slutningen af Frederik II's Tid, men ere en hæderlig Fortsættelse af dem. Med Sandhed blev der sagt om ham ved hans Jordefærd: «Han haandhævede Lov og Ret og vilde, at det skulde gaa vel til i Land og Riger. Han raadete til og afvendte, at ingen af Rigets Stænder skulde forures imod deres Friheder og Privilegier, men herved beskyttes og beskyrmes. I daglig Omgang var han venlig og omgængelig, ingen for god. Han gjorde hver Mand til gode, fattige og rige, og sønderlig haandhævede han Guds Ære og vor kristelige Religion. Han forfremmede lærde Folk og havde dem i sin Omgængelse. Hans gode Navn og Rygte er ikke aleneste bekjendt iblandt os, men og i fremmede Lande, blandt Herrer og Fyrster og deres Raad, med hvilke han formedelst den gode Kommunikation og Forstaaelse, han har haft med dem, har holdt dette Rige i godt Venskab og Enighed.»

Det strænge Arbejde, som Kanslerens ansvarsfulde Stilling medførte, og de for hans milde og ædle Sind saa pinlige Stridigheder med Enkedronningen bevirkede, at N. K. tidlig ældedes. Han havde i et Aars Tid følt sig svag uden dog at ville give efter derfor; endnu i Forsommeren 1594 ledede han, skjønt syg, Rigsraadets Forhandlinger paa Herredagen Uger igjennem, forhørte Sager paa Rettertinget og afsagde Domme; men ved Midsommertid vare hans Kræfter udtømte. Han lod da Præsten ved Nicolai Kirke, Mester Isak Grønbæk, kalde til sig, at han skulde betjene ham med den hellige Nadvere. Det er tiltalende at læse, hvorledes den gamle Statsmand beredte sig til at vandre bort her fra. Nogle Dage før hans Død kom den unge udvalgte Konge efter hans Ønske til

ham; de øvrige Medlemmer af Regeringsraadet vare paa samme Tid tilstede; i bestemt Forudsætning af sin nær forestaaende Bortgang gav da N. K. den unge Herre forskjellige Raad med Hensyn til Regeringens fremtidige Førelse, navnlig bad han ham at bære Omsorg for Flaaden, hvorpaa Rigets Forsvarskraft saa væsentlig beroede, underviste ham om, hvilke Stater og Naboer han helst skulde holde Venskab med, samt gav ham et kort Overblik over de bestaaende Forbund og Overenskomster med fremmede Magter. Endelig overrakte han ham Nøglen til Hvælvingen, hvor Statens Arkiv og Rigsklenodierne gjemtes, i det han føjede til: «Eders Naades Herre Fader, højlovlig Ihukommelse, lovede jeg paa hans yderste, at jeg med al Magt, Raad og Troskab skulde sørge for, at Kronen kom paa eders Hoved. Men nu hindrer Døden mig deri efter Guds Vilje; dog vil jeg gjøre, hvad jeg kan, og leverer derfor herved i eders Naades egne Hænder Nøglen til Hvælvingen, hvor Krone, Spir, Sværd og Æble siden hans Død have ligget forvarede. Tager derfor Rigets Klenodier af Gud selv, bærer Kronen med Pris og Ære, regerer Spiret med Visdom og Naade, fører Sværdet med Retfærdighed og Magt og holder Æblet fast med Raad og Forsigtighed. Gud velsigne Kongen! Far nu vel Konge, far vel Riger og Lande, far vel al Verden! Kom nu, o Jesus, naar du vil, nu dør jeg gladelig.»

29. Juni 1594 døde N. K., 60 Aar gammel. Hans Bisættelse fandt 28. Juli Sted i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; Sjællands Biskop, P. J. Vinstrup, talte sande Ord om denne sjældne Mand, «skjænket og given af Gud til at tjene sit Fædrenerige og at bruges udi verdslige og politiske Bestillinger, hvis Lige man ikke finder mange». «Sin Herre og Konning haver han tjent aarle og silde saa vel som Undersaatterne med al Troskab og Flittighed og haver været, saa at sige, en Træl udi denne Verden, saa at det ikke er at forundre, at han paa det sidste er bleven mat og træt.» Efter Bisættelsen førtes Liget til Viborg Domkirke for at jordes der. Ved Universitetets Sørgefest talte Dr. Hans Slingerup og gav en udførlig og smuk Fremstilling af den bortgangne Kanslers Levnedsløb og Fortjenester. Han havde al sin Tid levet ugift, som det paa hin Tid ofte var Tilfældet med de Mænd, der nøje vare knyttede til Kongens Person og maatte følge ham paa hans Rejser. Historie-skriveren Niels Slange giver ham det Vidnesbyrd: «Han stræbte ikke efter Midler eller Formue, men hans eneste Øjemærke var at tjene Gud, sit Fædreland og sin Næste og at efterlade sig et godt

og berømmeligt Navn. Dette slog ham heller ikke fejl; thi hans Navn er endnu den Dag i Dag indenlands udødeligt, og mange udenlandske Historier tale om ham med største Berømmelse som en Mand, der i de Dage blev holdt for en af de klogeste i Evropa.»

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II. T. Lund, Christian IV's Skib p. Skanderborg Sø. *H. F. Rørdam.*

Kaas, Ulrik, 1677—1746, Søofficer, Stiftamtmand, af Murkaasernes Slægt, Søn af Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter Jørgen Grubbe K. (f. 22. Jan. 1643 † 11. Dec. 1711) og Birgitte Sophie Sehested (f. 1643 † 22. Okt. 1721), blev født i Sommeren 1677, indtraadte som Lærling i Marinen 1690, var først ansat under Niels Juel, senere et Aars Tid med Broderen Jens Juel i Sverige. 1695 gjorde han et Togt til Frankrig med Ivar Huitfeldt, var derefter i Middelhavet med Kommandør Bjørn og overgik efter sin Hjemkomst i hollandsk Tjeneste, hvor han 1696—1700 i Orlogs-, Kaper- og Koffardiskibe som Matros, Underofficer og Styrmand uddannede sig grundig til praktisk Sømand. 1697 avancerede han til Underlieutenant, 2 Aar senere til Premierlieutenant, ved Hjemkomsten 1700 forfremmedes han til Kapitajnlieutenant; som saadan gjorde han nogle Togter, bl. a. med Kongen til Norge (1704), og blev 1708 Kapitajn. 1705—9 var han paa Indrullering i Jylland, Aaret efter sendtes han til Holland for at hverve; han havde Held med sin Expedition, men maatte døje mange Farer og Gjenvordigheder, da Hollænderne havde forbudt fremmede at antage Søfolk. 1710 deltog K. som Chef for Orlogsskibet «Prins Carl» i Slaget paa Kjøge Bugt. I de paafølgende Krigsaar var K. bestandig Skibschef og lige saa anset som heldig. 1715 forfremmedes han til Schoutbynacht (efter 1710 at være bleven Kommandørkapitajn og 1711 Kommandør) og var s. A. med sin Svoger Admiral Raben i Slag med Svenskerne ved Jasmund. I Følge Riegels skal han her forgjæves have opfordret sin Chef til at benytte Sejeren; ud paa Vinteren holdt han med en mindre Eskadre Østersøen ryddelig og kom først hjem efter Nytaar. Det paafølgende Foraar gik han atter til Søs, stødte i Taage paa en langt overlegen svensk Styrke under D. Wilster og maatte flygte; ved en lige saa dristig som dygtig udført Retræte inden om Grundene ved Falsterbo undslap han sine Forfølgere og kom vel beholden til Sundet. 1718 blev han Viceadmiral. 1723—26 var han Indrulleringschef i Jylland. I en Indberetning, som den i russisk Tjeneste overtraadte D. Wilster

giver om Forholdene i den danske Marine, betegner han K. som en af dennes dygtigste Officerer («K. est sur tous les autres mon héros»). 1732 fik K. — rimeligvis ved Intriger af Admiral Rosenpalm — Afsked med Titel som Admiral og ansattes som Stiftamtmand i Bergen, hvor han forblev indtil 1737, da han flyttede til Gaarden Sandvig ved Frederiksborg; her boede han med svækket Helbred og knuget af Næringsssorger hos sin talrige Familie, hvem han foregik med det smukkeste Exempel paa mandig og taalmodig Karakter, indtil sin Død, 28. Dec. 1746. — K. var gift 2 Gange: 1. (1715) med Karen Sophie f. Rubring († 1724); 2. (1726) med Mette f. Matthisen (f. 1694 † 1770), Datter af Klokker Søren M. (f. 1653 † 1740) og Maren Nielsdatter Banner († 1719) og Enke efter Major Eberlin. C. With.

Kaas, Ulrik Christian, 1729—1808, Søofficer, Søn af foran nævnte Admiral Ulrik K. og født 21. April 1729, blev 1749 Sekondlieutenant i Marinen, 1755 Premierlieutenant, 1758 Kapitajnlieutenant, 1763 Kapitajn, 1770 Kommandørkapitajn, 1781 Kommandør, 1790 Kontreadmiral, 1797 Viceadmiral og 1804 virkelig Admiral. 1771 udnævntes han derhos til Generaladjutant og 1780 til Kammerherre. — 1760 ansattes K. som Interimsekvipagemester ved Dokken, men havde samtidig med denne Stilling en Del Udkommandoer som Fregatchef indtil 1765. Han deltog 1770 som Chef for Linjeskibet «Mars» i Schoutbynacht F. C. Kaas' mislykkede Togt til Algier og 1773 i sammes Togt til Østersøen som Chef for Linjeskibet «Ebenezzer». Efter en Del andre Togter udsendtes K. 1779 som Chef for Linjeskibet «Holsten» til Kap for der fra at konvoiere hjemadvendende Ostindie- og Kinafarere samt for at afgive Forstærkningsmandskab til de danske Kolonier i Guinea, som Hollænderne den Gang havde fortrædiget. Paa denne Rejse døde 84 Mand af Besætningen, i hvilken Anledning man efter Skibets Hjemkomst lod anstille Undersøgelser af K.s Forhold. Følgen af disse blev, at han frikjendtes for Skyld, men at Besætningernes Behandling og Bispising herefter væsentlig forbedredes. 1778, da Kommandør Walterstorff overtog Stillingen som Holmens Chef, ansattes K. i hans Sted som virkelig Ekvipagemester paa Nyholm og blev samtidig Kommitteret i Konstruktionskommissionen. Efter nok en Udkommando i 1782 overtog han 1788 Kommandoen over Sødefensionen paa Kjøbenhavns Red, men aftraadte kort efter igjen fra dette Hverv for at blive Kommandant paa Toldboden, i hvilken

Stilling han forblev indtil sin Død, 22. ~~Køb~~^{Marts} 1808. — K. blev 1768 gift med Frederikke Amalie Charisius (f. 29. Dec. 1749 † 18. Marts 1828), Datter af Konferensraad Const. Aug. C. *C. With.*

Kaas, Wolfgang, 1724—78, Søofficer, af Mur-Kaasernes Slægt og Søn af Kapitajnlieutenant i Marinen Ahasverus K. (f. 15. Nov. 1693 † 5. Marts 1744) og Anne Birgitte f. Scheen (f. 1696 † 17. Maj 1765), er født 1724 (døbt 10. April), blev Sekondlieutenant i Marinen 1743, Premierlieutenant 1746, Viceekvipagemester ved Holmen 1749, virkelig Ekvipagemester paa Nyholm 1751, Kapitajnlieutenant 1754, Aaret efter Interimshavnemester og Medlem af Havneraadet samt Medlem af Konstruktionskommissionen, 1758 Kapitajn. S. A. overtog han som ældste Ekvipagemester Opsynet med Dokken; 1762 og 63 var han udkommanderet med Linjeskibe; 1765 fik han Tilsyn med Havnens Opmudringsvæsen og blev Medlem af en Kommission angaaende Tøjhusets Adskillelse fra Landetaten. 1767 avancerede han til Kommandørkapitajn og ansattes Aaret efter i den vigtige Stilling som Holmens Chef. Efter hans Fætter Schoutbynacht F. C. Kaas' uheldige Expedition til Algier foranledigede Struensee ham afsat fra denne Post, fordi han havde været forsømmelig med Udrustningen af de medgivne Bombarderfartøjer (s. ovfr. S. 54 f.). 1774 og 75 bestyrede K., som 1769 var bleven Kommandør, derefter som Interimschef Værftet ved Frederiksværn, men da hans Modstander Gehejmeraad og Admiral Rømeling 1775 var død, og K.s Stedfortræder, Kontreadmiral F. Reiersen, var bleven afskediget, blev K. paa ny udnævnt til Holmens Chef 1776, hvilken Stilling han med Dygtighed vedblev at beklæde til sin Død, 15. April 1778. Aaret forinden var han bleven forfremmet til Kontreadmiral. — K. var gift 2 Gange: 1. (1753) med Anne Marie f. Larsen (f. 1734 † i April 1760); 2. (1761) med Frederikke Amalie f. Hagen (f. 1743 † i Febr. 1831), Datter af Apotheker i Kjøbenhavn Bernhard H. (f. 1696 † 1747) og Anne Margrethe f. Cöllner (f. 1714 † 1748).

C. With.

Kaasbøll, Eiler Christopher, 1682—1754, Præst, Søn af ndfr. anførte Præsident P. K. († 1693), blev født i Throndhjem 2. Maj 1682. Han blev Student fra Sorø 1701 og tog Attestats 1707. I Aarene 1703—8 var han Alumn paa Borchs Kollegium. Sidstnævnte Aar blev han Kateket ved den lutherske Kirke i London. 1711 var han atter hjemme og blev nu nederste Kapellan ved Frue Kirke i Kjø-

benhavn, i hvilket Embede han forblev i 21 Aar. 1712 fik han Magistergraden. 1732 forflyttedes han til Sognekaldet ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn og døde 13. Marts 1754. K. var en vel begavet Prædikant, der nød Anseelse som Taler, men samtidig kjendt som en meget verdsligsindet Mand, der, naar han havde lagt Præstekjolen, kunde bande som den værste Matros. Han var ivrig Modstander af Pietismen og havde en Mængde Stridigheder med dens Tilhængere, bl. a. med Præsten Fnev. Ewald (IV, 621). Han var 2 Gange gift: 1. (1712) med Johanne Sophie f. Møller († 1713); 2. (1715) med Bodil Elisabeth f. Hjorth († 1767).

Büsching, Nachrichten von d. Zustande der Wissenschaften II, 277 ff. Helveg, Den danske Kirkes Hist. est. Reform., 2. Udg., II, 29 f. For Litteratur og Kritik III, 235. Personalhist. Tidsskr. III, 307 f. *A. Jantzen.*

Kaasbøll, Peter, —1693, Præsident, Søn af Niels K., Amtsforvalter i Odense, der skal have haft sit Navn fra Kogsbøllegaard (nu Holckenhavn) i Fyn, hvilken han dog ikke, som det angives, kan have ejet. Sønnen var først en kort Tid Foged i Orkedalen og blev o. 1676 Stiftamtsskriver i Throndhjem, hvormed han fra 1686 forenede Embedet som Præsident sammesteds. Han opholdt sig i længere Tid i Kjøbenhavn i Anledning af en Proces med Rentemester Müller og senere hans Arvinger, hvem han som Bjærgværksparticipant skyldte 30—40000 Rdl., hvorhos han som Stiftamtsskriver var bleven den kongelige Kasse over 20000 Rdl. skyldig. Han mistede derfor 1693 ikke alene begge sine Bestillinger, men kom endog i Arrest, hvor han s. A. døde. Han synes en Gang at have været en formuende Mand, maaske til Dels gennem sit Ægteskab med Milde Schøller (f. 21. Sept. 1655), med hvem han blev gift 30. Dec. 1674; hun var Datter af Eiler Caspersen S. og Gunhild Melchiorsdatter Falch. Enken og 3 Døtre døde i Kjøbenhavn af Pesten 1711.

Personalhist. Tidsskr. III. 307; 2. R. V, 224. 233; 3. R. III. Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 336. H. Dahle, Røros Kobberværk S. 154.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Kaasbøll, Peter, 1689—1767, Officer og Genealog, er født i Throndhjem og Søn af ovennævnte Præsident Peter K. Efter sine egne Opgivelser traadte han i 1704 ind i Artilleriet, efter andre blev han 1707 Volontær. 1709 blev han Fyrværker og 1711 Stykjunker paa Akershus. Han maa senere være bleven reduceret, thi 1713 udnævntes han fra reduceret Stykjunker til Lieutenant ved

Bergens Kompagni; her fra forflyttedes han i 1715 til Livkompagniet og laa med dette i Krigsaarene i Frederiksstad. Udnævnt til karakt. Kapitajn i 1717 forflyttedes han i 1718 til Danmark som virkelig Kapitajn og laa med sit Kompagni paa Kronborg. 1726 blev han karakt. og kort efter virkelig Major og fik Kompagni i Kjøbenhavn. Da han i 1732 blev Oberstlieutenant, forlagdes han til Citadellet. 1740 fik han Obersts Karakter. 1744 ansattes han som Chef for det norske Artillerikorps. Strax efter at han var kommet op til Norge, lod han Artillerimateriellet i alle de norske Fæstninger nøjagtig gjenemgaa af Artilleriofficererne og deltog endogsaa ofte selv i disse Eftersyn, naar han paa sine Expeditionsrejser var tilstede i en Fæstning. Derefter indsendte han den sidste Dag i 1745 en fuldstændig Beskrivelse over Materiellet og en Klage over dettes i mange Retninger slette Tilstand. Han tog heri varmt Ordet for, at man ligesom indtil for o. 30 Aar siden skulde lade Jærnkanoernerne støbe i Norge. Efter K.s Indstilling tog Generalkommissariatet Sagen, som det alt 1739 havde forhandlet om, op paa ny, men den kom dog først i Gang, da Anker og Wærn i 1749 fik Monopol paa at støbe Kanoner m. m. for 20 Aar; først nogle Aar efter lykkedes det imidlertid at fremstille Kanoner, som kunde udholde Prøverne. K. naaede at se de norske Fæstninger forsynede med en stor Del i Norge nystøbte Jærnkanoerner; om han har været fuldt tilfreds med disse nye Kanoner fra Moss, turde dog maaske være tvivlsomt.

I 1756, da Posten som Chef for det danske Artillerikorps blev ledig, var det paa Tale at sætte K. i Spidsen for det, men Kongen vilde have en anden, og K. blev i Norge. Han var imidlertid 1752 bleven Generalmajor og blev 1759 Generallieutenant. Da de 3 Artillerikorpsere i 1764 bleve slaaede sammen til ét, fik K. sin Afsked med 1200 Rdl. i Pension. Han trak sig tilbage til Præstø, hvor han døde 12. Febr. 1767. Datteren søgte om militær Begravelse for ham, hvad der afsloges. — I Konduitelisterne fra 30erne siges han at være af god Middelstatur og godt Exterieur samt «von ganz guter Begriff», men ellers flittig, vigilant og at forstaa sine Ting. Som Chef i Norge viste han sig at være temmelig paastaaelig, laa flere Gange i Strid med de kommanderende Generaler, da han vilde være eneraadende over Materiellet, hvorved han opnaaede at paadrage sig Reprimander. — Han var 1725 bleven gift med Cathrine Sophie Bille (f. 1693 † 7. Dec. 1732),

Datter af Justitsraad Henrik B. til Mejlgaard og Ingeborg Kirstine f. Pentz.

Personalhist. Tidsskr. II, 2. Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 366.

P. C. Bang.

— Generallieutenant P. Kaasbøll var en overmaade flittig *Genealog*, thi hans efterladte Samlinger, der nu findes i Rigsarkivet, udgjøre 18 meget tæt beskrevne Bind og Hæfter. De egentlige Stamtavler over danske, norske og holstenske Adelslægter ere dog gjennemgaaende af meget ringe Værd, og de Oplysninger fra hans egen Tid, hvormed han supplerer sine Kilder, ere saa spredte og tilfældige (det er betegnende, at han end ikke for sin Hustrus og hendes Søskenes Vedkommende giver blot tilnærmelsesvis fyldestgjørende Oplysninger), at ogsaa de kun gjøre ringe Nytte. Da hans Samlinger imidlertid omfatte fremmed Adel, der har været her i Landet, og en stor Del Officers- og andre ansete Slægter, om hvilke ellers ikke let findes samlede Oplysninger, vil man stedse ty til dem.

Lex. over adelige Fam I, S. xxxi.

Thiset.

Kabell, Ludvig Christian Brinck-Seidelin, f. 1853, Landskabsmaler. Han er født 21. Juli 1853 i Vejlbj ved Grenaa, hvor hans Fader, Petrus K., gift med Christiane f. Brinck-Seidelin, var Præst. Efter at Faderen var bleven forflyttet til Sjælland, kom han i sit 10. Aar til Herlufsholm og var der i 6 Aar; da kom G. C. Hilker der til; ved at se paa dennes Arbejder fik Drengen Lyst til selv at blive Maler, og kort derpaa gik han i Lære hos en kjøbenhavnsk Mester. Samtidig med at han arbejdede under denne, var han — fra 1873 — Elev af Akademiet, men opnaede aldrig Afgangsbrevet; paavirket af Godfred Christensen dreves han altid stærkere mod Landskabsmaleriet, malede flittig Studier i det frie og mødte paa Foraarsudstillingen 1878 med 2 Billeder, som modtoges med Opmærksomhed; i det følgende Aar solgtes hans «Vandingssted uden for en Bondegaard» til Kunstforeningen, som ogsaa senere flere Gange erhvervede Arbejder af ham. Sammen med Brødrene Skovgaard, hvis solide Teknik fik ikke ringe Betydning for hans Udvikling, foretog han i 1880 en Rejse til Paris; senere var han med Akademiets mindre Stipendium i Tyrol og Italien. Efter sin Hjemkomst ægtede han i 1887 Rudolphine Baronesse Wedell-Wedellsborg (f. 1856), Datter af Overførster Julius Baron W.-W. og Frederikke f. Baronesse Holck. Den Sødringske Opmuntringspræmie

havde han vundet allerede i 1881; i 1883 blev den Neuhausenske Præmie ham tildelt. — K. hører som Kunstner nærmest til den Retning, der er repræsenteret af P. C. Skovgaard. Han er en fin og aandfuld Kompositør og Tegner, hvis Arbejder altid udmærke sig ved selvstændigt Natursyn og ved Klarhed i Stemningen, ofte desuden ved ualmindelig ren og samlet koloristisk Virkning. Det er mest hjemlige Friluftsmotiver, han har behandlet; dog har han ogsaa opnaaet fortrinlige Resultater under Redegjørelsen for lukkede Rum; hans lille Sovkammerinteriør fra Nestelsø Præstegaard hører saaledes i sin Art til de allerværdifuldeste danske Farvestudier.

Sigurd Müller.

Kagge (eller Kaki), **Aage**, —1296, hørte til de 9 Mænd, der paa Danehoffet i Nyborg 1287 bleve udlagte som Erik Glippings Banemænd; han nævnes sidst i Rækken og var ikke Ridder. Ligesom de øvrige fredløse søgte han Tilflugt i Norge; men da det ved Forliget 1295 tillodes Kongemorderne atter at vende tilbage, kom ogsaa K. til Danmark. Her blev han imidlertid 1296 overfaldet og dræbt af Bymændene i Viborg, der tillige fangede hans Broder Henrik Adersen.

Suhm, Hist. af Danm. XI, 9 16 224.

Kr. Erslev.

v. Kalckreuth (Kalckreutz, Kalckreuter), **Samuel Ludvig**, o. 1690—1762, Officer, var af en bekjendt schlesisk Slægt, Søn af Georg v. K. (og Hedvig Sophie v. Schildern) Georg v. K. døde 1702 i Flandern som Oberstlieutenant ved holstenske Rytterregiment, og i samme Regiment blev Sønnen 1705 Kornet og 1707 Lieutenant. ¹⁷⁰⁹ ~~Aaret~~ efter kom han til Hestgarden, blev 1715 Ritmester, 1723 Oberstlieutenant ved 1. fynske og, efter 1731 at være forfremmet til Oberst, 1734 Chef for 3. jyske Rytterregiment. 1737 blev han Staldmester hos Kongen, men traadte 1740 tilbage i Hæren som Chef for 1. jyske (1747 kaldt sjællandske) Rytterregiment i Slesvig. Resten af sit Liv var K. — der 1742 udnævntes til Generalmajor, 1747 til Ridder af Danebrog, 1750 til Generallieutenant, 1753 til Kammerherre og 1754 til virkelig General — med en kort Afbrydelse knyttet til Hertugdømmerne, i det han først i 12 Aar stod i Spidsen for nævnte Regiment (som 1741—42 deltog i Expeditionen til Hannover) og dernæst 1752—53 var Kommandant i Rensborg. I 1½ Aar kommanderede han saa Livgarden til Hest, men kom 1754 tilbage til Slesvig som Kavalleriinspektør i de nævnte Provinser. 1758 fik han Kommando over de 10 Rytter- og Dragonregimenter,

der hørte til den i Holsten samlede Hær, var tillige Chef for Livregiment Dragoner 1759—61 og derefter paa ny Kommandant i Rensborg til sin Død, 23. April 1762. Trods den høje Stilling, K. kom til at beklæde, vides han ikke at have udrettet noget ud over det almindelige. Han var 3 Gange gift: 1. med Dorothea f. Skinke (f. 1698 † 1729), Datter af Oberstlieutenant Steen S. til Bækkeskov; 2. med Hilleborg Sophie f. v. Offenbergs (f. 1707 † 1741), Datter af Kommandør Hans Christopher v. O. til Vestergaard; 3. (1744) med Eleonore Maric f. v. Ahlefeldt (f. 1707 † 1785), Datter af gottorpsk Gehejmeraad og Overjægermester Claus v. A. til Maarkjær.

Broder til fornævnte var Legatstifteren *Rabe v. K.* Han var først kongl. Page, blev 1711 Lieutenant i 2. fynske Rytterregiment, 1715 i Hestgarden, 1721 Major ved Schubarths (senere holstenske) Kyrasserregiment, 1732 Oberstlieutenant og 1737 Oberst. R. v. K., der døde ugift i Assens 13. Nov. 1743, ejede Hellestrup i Alsted Herred og Nidløsegaard i Merløse Herred paa Sjælland, hvilke Godser han legerede til en Stiftelse for 10 aldrende og trængende, vel fortjente Officerer «eller andre skikkelige Mennesker» og 10 fattige paa Godserne, ligesom han traf en Række Bestemmelser for at sikre en human Behandling af Fæsterne. Godserne bleve 1751 henlagte under Sorø Akademi med de dem efter K.s Testamente paahvilende Forpligtelser.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. 1, 254 (jvfr. 3. R. III, 317). — Hofman, Fundationer VII, 594 ff. *H. W. Harbou.*

Kalf, s. Kalv.

Kalhauge, Sophus Viggo Harald, f. 1840, Komponist. Fra Faderen, Joh. Chr. K., f. 1803, † 1871 som Organist ved Vartov Kirke (Moderen hed Sophie Charlotte f. Sundbye), og Farfaderen, Niels K., oprindelig Musikantersvend, fra 1782 Organist ved Frederikskirken, † 1821 som Organist ved Helligaandskirken, har Viggo K., som er født 12. Avg. 1840 i Kjøbenhavn, arvet sine musikalske Anlæg, der bleve udviklede af Lærere som P. Heise og Joh. Chr. Gebauer. Allerede som Dreng begyndte han at komponere — den smukke og kjendte Salmemelodi: «Urolige Hjærte» stammer saaledes fra hans 16. Aar —, og fra han i 1871 efterfulgte Faderen ved Vartov, har han gjort sig meget fortjent af Kirkesangen, særlig i de grundtvigianske Menigheder, ved Udgivelsen af Melodierne til Grundtvigs «Kirkesalmebog», hvortil han senere har knyttet 3

Tillæg. En Udenlandsrejse, foretagen 1868 for det Anckerske Legat, paavirkede hans Lyst til at skrive for Scenen, og han er en af de faa yngre danske Komponister, der have forsøgt at omplante den finere Opéra-comique-Genre paa dansk Grund; paa Kasino opførtes hans Operette «Zouavens Hjemkomst» (1868) og paa det kongl. Theater Syngestykkerne «Paa Krigsfod» (1880) og «Mantillen» (1889). End videre har han skrevet et Par Ouverturer, 6 Lejlighedskantater m. m. samt en Del Sange, hvoraf dog kun faa Hæfter ere udkomne. Til V. Fabers og C. Møllers bekjendte Visesamling «Sang og Klang» (2 Bind, 1873) har han været den musikalske Redaktør. — Efter at hans første Hustru, Johnette Kirstine f. Hamann, hvem han havde ægtet 1861, var død 1875, ægtede han s. A. Augusta Vilhelmine Ryberg.

Dags-Telegraphen 1882, Nr. 144. Schytte, Musiklex. S. A. E. Hagen.

Kalips, Oluf, —1592, norsk Kansler. I det 14. og 15. Aarhundrede forekomme af og til Personer, der have Tilnavnet Kaliber og høre hjemme i Vigen og Borgesyssel; til denne Slægt henregnes bl. a. Lagmanden i Oslo Peder Herlogsen (1534—48). Som Adel har den næppe været anset, og sidstnævnte brugte kun Bomærke, men har uden Tvivl været en nær Slægtning, om ikke Fader, til O. K., thi Kalsøen (i Skjeberg Sogn), hvortil denne skrives i 1550-Aarene, synes kort forinden at have tilhørt Peder Herlogsen. Hermed stemmer det ogsaa, at O. K. 1550 faar Adels- og Vaabenbrev og 1552, da han benævnes Væbner, bliver forlenet med Onsø Len. 1553 fik han Befaling til at være Hovedsmand paa et af de Skibe, der skulde følge Poul Huitfeldt til Island, og 1558 beordredes han til Flækkerøen. Da Kansleren Peder Huitfeldt under Syvaarskrigen anvendtes til Søs, beskikkedes O. K. i Maj 1565 midlertidig som Kansler og fik samtidig Kronens Anpart af Tienden af Skjeberg og Thorsnæs Sogne i Borgesyssel, men allerede om Høsten s. A. fik han som virkelig Kansler Følgelov til Bønderne i det til Embedet liggende Mariekirkens Provsti og Mossedal. Under Syvaarskrigen fik han oftere Befaling at sende Skibsfolk til Danmark og i 1568 selv at føre dem til Kjøbenhavn, hvor han derpaa ansattes som Lieutenant paa Peder Munks Orlogsflaade. 1569 fik han Forleningsbrev paa en Del Gaarde i Borgesyssel foruden de ovennævnte Tiender og i 1575 paa Aabygge (til 1578) og Veme Skibredder samt halve Rakkestad (til 1582), ligesom han ogsaa havde en Del Gaarde i Skibthvet og Spydeberg Sogne i Forlening til 1588.

I Aaret 1592 afgik han ved Døden paa sin Gaard Thorshof i Borge, hvortil han skrives i 1580-Aarene, medens han i 1570-Aarene skrives til Kjølborg (i Onse). Han efterlod ikke Børn af sine 2 Ægteskaber: 1. med Birgitte Iversdatter (Jernskjæg eller Baden), f. 1536 paa Hofvin (Hovindsholm), † paa Thorshof 10. Nov. 1566; 2. med Inger Jørgensdatter (Litle eller Basse), der endnu levede som en gammel og skrøbelig Enke i 1624. Hun havde faaet Livsbrev paa alt hans Gods, da han havde solgt, hvad hun ejede i Danmark, til sin Gjælds Betaling.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Kalkar, Christian Andreas Hermann, 1803—86, Præst, var en Søn af den stockholmske Rabbiner Simon Isak K. og Hedda f. Nathan († 1842). Han blev født i Stockholm 27. Nov. 1803, men da hans Fader, der stammede fra Altona, kort efter Kongeriget Westfalens Oprettelse blev udnævnt til Konsistorialraad for den jødiske Menighed i Kredsen Eschwege, kom han til Kassel, hvor han gik i Skole til Faderens Død (1812). Da tog Svogeren Kancelliraad og Prokurator ved Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn M. Delbanco sig af den faderløse Dreng, og af ham blev han sat i den kjøbenhavnske Borgerdydskole, som den Gang styredes af Professor M. Nielsen. 1819 blev han Student, og det var først hans Agt at studere Jura; men Paavirkning fra forskjellige Sider havde bragt ham i en religiøs Gjæring, under hvilken han søgte til Kapellanen ved vor Frue Kirke J. P. Mynster, og af ham blev han 7. Febr. 1823 ved Daaben optagen i den kristne Kirke. Derefter opgav han det juridiske Studium og vendte sig til Theologien.

1826 underkastede han sig theologisk Attestats, og derpaa var han en kort Tid Lærer i de klassiske Sprog ved den christianshavnske Borgerdydskole. V. Birkedal, som var en af hans Disciple der, giver ham det Vidnesbyrd, at han forstod at vække og nære de unges Kjærlighed til den klassiske Litteratur, og det Vidnesbyrd er blevet stadfæstet af dem, der fik ham til Lærer, da han 1827 var bleven Adjunkt i Odense med Latin, Hebraisk og Religion som Hovedfag. I den gamle Stiftsstad tilbragte han 16 Aar med Lærervirksomhed, efter 1834 som Overlærer, og i den Tid udgik der fra hans flittige Pen en Række, til Dels ret omfangsrige, Skrifter, der alle bære Præg af hans livlige Aand og hans udbredte Læsning. De aarlige Indbydelsesskrifter til Skolens Højtider indeholdt jævnlig mindre Afhandlinger fra hans Haand; efter de Bibellæsninger og Foredrag, han holdt i Odense, udgav han en

«Exegetisk Haandbog til det gamle Testamente» (1836—38), der naaede til Dommernes Bog, og «Forelæsninger over den bibelske Historie» (I—II, 1837—39; paa Tysk, Kiel 1839) og over den apostoliske Kirkes Historie (1840); i flere Aar (1832—35) var han Medudgiver af «Kristelig Kirketidende», i hvilken han skrev mange større og mindre Artikler; for Fyns Stifts litterære Selskab udgav han «Stemmer fra den danske Kirkes Reformationstid» (1836) og var Medudgiver af «Aktstykker til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid» (1841). 1833 vandt han i Kiel den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling om Deboras Sang, 1836 i Kjøbenhavn, ved Reformationsfesten, den theologiske for en historisk-kritisk Undersøgelse af det gamle Testaments «Klagesange». 1841 modtog han fra det hollandske (Haager) Selskab for Kristendommens Forsvar dets Guldmedaille for en Besvarelse af en Prøveopgave om det jødiske Theokrati, som blev oversat paa Hollandsk af Professor v. Hengel (Leiden 1842).

Fra sidst i April til Dec. 1842 foretog han med kongelig Understøttelse en Rejse gennem Holland, Belgien, England, Frankrig, Spanien og Tyskland, væsentlig med det Formaal i udenlandske Arkiver og Bibliotheker at samle Bidrag til Danmarks Historie i Reformationstiden. Efter sin Hjemkomst blev han (Marts 1843) udnævnt til Sognepræst i Gladsaxe og Herlev paa Sjælland, og dermed begyndte et nyt Afsnit af hans Liv. Han havde længtes efter at ombytte Lærervirksomheden med Præstegjerningen, og han haabede, at den flittige Udnyttelse af Dagen, til hvilken han tidlig havde vænnet sig, skulde gjøre ham det muligt i en stille Præstebolig at bearbejde de Samlinger, han havde hjembragt, især fra Escorial; og Gladsaxe Præstegaard laa Hovedstaden saa nær, at han jævnlig vilde kunne ty til dens rige Bogsamlinger og færdes blandt dens Videnskabsmænd. Men det var hans Tanke først og fremmest at være Præst. Sammen med Biskop Tage Müller og Præsten L. D. Westengaard udgav han en «Opbyggelsesbog for Kristne til Brug ved den private og huslige Andagt» (1844; 2. Opl. 1855), der senere (1852) blev oversat paa Islandsk; i Forbindelse med Professor C. Hermansen og Præsterne F. Helveg og C. Levinsen tilvejebragte han den saakaldte «Pragtbibel», en med Indledninger og Anmærkninger forsynet ny Oversættelse af hele Bibelen, ledsaget af Staalstik, Lithografier og Kort (1844—47). Som en Førstegrøde af sine Rejsefrugter udsendte han, med Understøttelse af Videnskabernes Selskab, et Bind «Aktstykker, henhørende til Danmarks Historie i

Reformationstiden» (1845), og han havde i Sinde med Tiden at lade følge et «Corpus reformationum Danicorum». Men da Gladsaxe Præstegaard brændte 28. Jan. 1849, mistede han ikke alene alle sine Samlinger, men ogsaa flere paabegyndte Arbejder, saa at en Afhandling om Isabella (Elisabeth) af Østerrig og den ovfr. nævnte Samling af Aktstykker bleve det eneste litterære Udbytte af hans Flid og Møje i Udlandet.

Ogsaa hans store Bibliothek med de kjære Klassikere brændte; og deri saa han et Vink om, at han nu skulde tage andre Arbejder op. Et Par Samlinger, indeholdende «Livsbilleder af Guds Riges Historie» (1856 og 58), viste, at han ikke havde mistet den gamle Kjærlighed til Historien; men fra Fædrelandets Reformationstid vendte hans Tanker sig mere og mere til Missionshistorien. 1861 blev han (indtil 1873) det danske Missionsselskabs Formand, og derved kom der mere Bevægelse i Arbejdet for Missionen. Under hans Ledelse blev der afholdt Missionsmøder i forskjellige Egne af Landet, og gjennem de tarvelige Fællesspisninger, som i Regelen fulgte med disse, fik Missionens Venner blandt Præster og Lægfolk Lejlighed til at lære hverandre nærmere at kjende. Slag i Slag fulgte fra hans Haand Skildringer af den evangeliske og den katolske Mission og af Missionen blandt Jøderne og Muhammedanerne; de 2 første bleve senere (1879) omarbejdede til en udførlig Fremstilling af «Den kristelige Mission blandt Hedningerne» i 2 Dele, og Fortællingen om Jødemissionen blev til et større Skrift: «Israel og Kirken» (1881). Som Missionshistoriker har K. samlet et stort Stof, men ikke sjælden har man Grund til at ønske en bedre Sigelse, mere Kritik og en dyberegaaende Undersøgelse. Disse Missionshistorier, der saa godt som alle ere blevne oversatte paa Tysk, have dog baade her og i Udlandet gjort en god Gjerning ved at vække og nære Interessen for Missionens Sag.

1868 søgte K. sin Afsked som Sognepræst i Gladsaxe og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han, som endnu var i høj Grad arbejdsfør, vilde ofre sig helt for Missionssagen og litterære Sysler. Fra dette sidste Afsnit af hans Liv stamme Omarbejdelse af hans større missionshistoriske Skrifter, og i det fuldendtes den Revision af det gamle Testament (1865—70), som Professor C. Hermansen foretog med ham og Stiftsprovst C. Rothe som Bisiddere. 1871 begyndte han Udgivelsen af et «Theologisk Tidsskrift», der blev fortsat til 1880. Som Theolog var K. nærmest en Discipel af Mynster og Martensen, men mere bredkirkelig og mæglende i det

theologiske, mere reformvenlig i det kirkepolitiske; derfor kom hans Tidsskrift til at udføre en lille Forligelsens Tjeneste inden for vor Folkekirke. Hans bredkirkelige Synsmaade gjorde ham ogsaa til den evangeliske Alliances Talsmand. Allerede 1855 gav han paa dens Møde i Paris Beretning om de danske Kirkeforhold, og endnu i 1879 var han, trods sin høje Alder, tilstede i Basel. 1884, da Alliancen ønskede at samles i Norden, trodsede han sine nærmeste Venners konfessionelle Betænkeligheder, og dens Møder her bleve holdte under den 81aarige Oldings Præsidium. Ogsaa i de skandinaviske Kirkemøder tog han Del, og hans gjæstfrie Hus stod altid aabent for fremmede Theologer, Missionsvenner eller Missionærer, som gjæstede vor Hovedstad. Da der (1871) blev indført faste Censorer ved den theologiske Attestats, blev K. en af disse, og lige til sin Død røgtede han dette Hverv med stor Nidkjærhed. Med livlig Deltagelse fulgte han den opvoxende theologiske Ungdom, og han udtalte ofte sin Glæde over den Ændring til det bedre, der var foregaaet med den danske Præstestands Medlemmer siden hans egen Ungdom. Til det sidste bevarede han sine Aands-evner, sin Arbejdskraft og sin livlige Interesse for alle aandelige og kirkelige Spørgsmaal, og han færdedes gjerne, som en Patriark, i de yngres Kreds. Da han efter en kort Sygdom døde 2. Febr. 1886, fulgtes han til Graven af en stor Skare, i hvilken man saa Repræsentanter for alle kirkelige Afskygninger i vort Fædreland. — 1828 havde han ægtet Eggertine Dorothea Tryde (f. 1804), Datter af Lotterikollektor Anders Holst T., og med hende holdt han 1878 Guldbryllup under almindelig Deltagelse, ikke mindst fra Enkedronning Caroline Amalies Side, til hvis nærmere Kreds K. i mange Aar havde hørt.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1878, Nr. 968. Til Minde om C. A. H. Kalkar (1886).
Fr. Nielsen.

Kalkar, Karl Otto Herman Tryde, f. 1837, Præst og Sprogmand. O. K., Søn af ovfr. nævnte C. A. H. K., er født i Odense 9. Juni 1837. Efter at have gaaet i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn blev han Student 1854 ved privat Dimission. Skjønt tiltrukken af det sproglige undlod K. at studere Filologi, nærmest af Ulyst til Læroergjerning, især for Born. Cand. theol. 1859. Som Student og som Alumnus paa Borchs Kollegium (1859—60) lagde K. sig efter semitiske Sprog, men Studiet afbrødes af en stærk Øjensygdom. K. var i nogle Aar Huslærer paa et Par Herregaarde. Han del-

tog frivillig i Krigen 1864 og udnævntes i Forsommeren d. A. til Lieutenant i Reserven. 1865 blev K. Forstander for Oddense Folkehøjskole i Salling, 1866 Andenlærer ved Lyngby Skolelærer-seminarium, 1870 forflyttet til samme Stilling ved Jonstrup Seminarium, 1884 Inspektør og Overlærer ved Viborg Kommunes Skolevæsen og 1886 Sognepræst for Himmelev og Roskilde adelige Jomfrukloster. 2. Avg. 1866 ægtede K. Ursula Glud (f. 2. Maj 1843 † 30. Nov. 1875), Datter af Sognepræst Hans Jacob G.; 14. Dec. 1877 ægtede K. Ida Augusta Nielsen (f. 14. Dec. 1845), Datter af Sognepræst Peter Frederik N. — Stærkt paavirket af Rask og N. M. Petersen begyndte K. 1868 at samle Stof til en Ordbog over det gamle danske Sprog, hvoraf 1. Hæfte udkom 1881. K. har, til Dels under meget besværlige Forhold, fortsat Arbejdet, og der foreligger nu af hans «Ordbog til det ældre danske Sprog (1300—1700)» Bogstaverne A—N (Begyndelsen af 3. Bind). Ordbogen indeholder særlig det i det gamle Sprog fra Nutidens Sprogbrug afvigende.

Oversigt ov. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1873, S. 34 ff. *P. K. Thorsen.*

Kall, Abraham, 1743—1821, Historiker, var Søn af neden-nævnte Professor J. C. K. og fødtes 2. Juli 1743 i Kjøbenhavn. Kun 13 Aar gammel blev han Student og i sit 19. Aar theologisk Kandidat (1762). Derpaa rejste han i o. 4 Aar udenlands, men opholdt sig kun i Tyskland, især i Göttingen. Under sin Rejse udnævntes han til Universitetsbibliothekar (1765) og blev efter Hjemkomsten tillige Professor designatus i Græsk (1770). Da imidlertid Professorposten i Historie og Geografi blev ledig, og ingen syntes mere værdig hertil end K., medens den græske Professur lettere lod sig besætte, maatte K. 1781 overtage denne Stilling, som han beholdt i 40 Aar til sin Død. S. A. blev han tillige Professor i Mythologi og Kunsthistorie ved Kunstakademiet.

K. havde en Hukommelse, der intet slap; han var end videre en overordentlig flittig Læser og Tilhører, og da omtrent ethvert Fag faldt lige let for hans store Tilegnelsesevne, naede han tidlig en overordentlig Viden. Han havde i Ungdomsaarene haft størst Kjærlighed til Mathematik, men paavirket af sine Omgivelser skød han disse Studier til Side for at kaste sig over den græske Filologi. Hans første Arbejder vare da ogsaa Udgifter af græske eller romerske Forfattere eller Afhandlinger i disse Æmner, og selv efter at Historie var blevet hans Embedsfag, kom han gjerne tilbage til de græske Studier og sine lexikalske Samlinger. Hans første histo-

riske Arbejde var «Den almindelige Verdenshistorie til Skolernes Brug» (1776), der skulde afløse Holbergs «Historia universalis» og i mange Udgaver holde sig gennem et halvt Aarhundrede som den almindelige Lærebog i de lærde Skoler. Det var haard Kost, der bødtes Disciplene; den med Enkeltheder overfyldte Bog meddelte paalidelig Kundskab i god Aand, men den stræbte kun i ringe Grad efter at lette Tilegnelsen, de store Mænd og de betydelige Begivenheder traadte ikke klart frem, og Fantasiens kunde Bogen ikke sætte i Bevægelse.

K. har skrevet nogle faa Afhandlinger og udgivet en Del Aktstykker, men et større Arbejde foreligger ikke fra hans Haand. Han besad ingen selvstændige Synspunkter og arbejdede mest efter ydre Opfordring; hans gode kritiske Sans ledede ham ikke ud over Løsningen af de enkelte Spørgsmaal til videnskabelige Sætninger af større Vidde eller til systematisk Behandling af almindeligere Opgaver. Der manglede K. Udholdenhed til at føre et selvvalgt Maal til Ende; nye Interesser kvalte de ældre, og Ærgjerrighedens Drivefjeder besad han ikke. Hans Undervisning fra Kathedret var efter alles Vidnesbyrd lidet beandct, i formel Henseende mangelfuld. Ikke des mindre blev K. af sin Samtid, til Dels med gode Grunde, opfattet som en af Universitetets største Prydelser, han var ogsaa en af de sidste Repræsentanter for de gamle Tiders ubegrænsede Erudition. Den Viden, som bar saa liden Frugt for K. selv, kom ved hans sjældne Redebonhed og Arbejdsvillighed til at tjene mangfoldige. Ikke blot Universitetet benyttede i høj Grad hans Kundskaber ved Programmer og andre Skrifter — 1798 beregnede han endog Almanakken —, enhver spørgende og søgende kunde være sikker paa hos K. at faa Hjælp og vejledende Vink. Han paatog sig Udgaven af 8. og 9. Bind af Suhms Danmarks-historie og ledsagede dem med værdifulde kritiske Noter. I Videnskabernes Selskab, hvori han optoges 1780, gav han nogle Meddelelser, og i Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, hvoraf han blev Medlem 1793, og hvis Formand han var fra 1816, gav han en Række Bidrag til «Nye danske Magasin».

Humanitet, Velvilje og Frimodighed vare Hovedegenskaber i K.s Karakter, og de lyste ud af hans venlige Ansigtstræk; de bragte ham ogsaa til jævnlig at tage fat paa sociale Opgaver. Han var en af Stifterne af Selskabet for Borgerdyd (1785), han skrev efter Branden 1795 om den københavnske Brandkasse, efter Bombardementet 1807 om samme Æmne, 1802 om et Understøttelsesselskab

for ugifte Fruentimmer, 1810 udgav han en Advarsel mod Livrenteselskaber, og samtidig holdt han Forelæsning over Enkekassernes Theori.

K. var ualmindelig agtet og afholdt af sin Samtid. 1808 udnævntes han til Ordenshistoriograf, 1811 til Etatsraad, 1816 fritoges han for sin Forelæsningspligt. Universitetet fejrede 1817 med Program, Kantate og Tale hans 52 Aars Embedsjubilæum, og nogle Dage senere hyldedes han paa sin Fødselsdag af et stort Antal Borgere ved en Fest paa Skydebanen, hvor man i Sang og Tale priste den lærdeste Mand siden Grams Dage. — K. var gift med Marie Anna Sophie f. Rosenstand-Goiske (gift 1774 † 1825), Datter af Professor P. R.-G. (VI, 122); han døde 5. Dec. 1821. Han efterlod sig foruden et stort Bibliothek en betydelig Formue. Hans Haandskriftsamling kjøbtes til det store kongl. Bibliothek og udgjør en særlig Afdeling af dettes Manuskriptsamling.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Lit.-Tid. 1822, Nr. 7 f. Høst, Politik og Historie V, 300 ff. Dansk Minerva V (1817), S. 51 ff. 129 ff.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Kall, Johan Christian, 1714—75, Orientalist, født 24. Nov. 1714 i Charlottenburg (ved Berlin), hvor hans Fader, Abraham K., var Præst. Kommer 1719 til Flensborg, hvortil hans Fader forflyttedes. Gaar i Flensborg Skole til 1731, undervises derpaa i Hjemmet af Faderen i Theologi, Filosofi og semitisk Filologi. Studerer 1732—35 i Jena. Kaldes 1735 af Christian VI til Lærer for de kongl. Pager, 1738 til Lærer for Kronprinsen, paa hvis Bog-samlings Sammensætning han i den følgende Tid øver den afgjørende Indflydelse. Udnævnes 1738 til Professor i orientalske Sprog ved Universitetet. Var Rector magnificus 1753—54, 1761—62, 1770—71. Død som Konferensraad 6. Nov. 1775. Var gift med Elisabeth f. Wøldike († 12. April 1791), Datter af Biskop Andreas W. i Viborg. — K. nød betydelig Anseelse som Universitetslærer. Af den 1739 nedsatte Kommission til Udarbejdelse af en ny selvstændig Bibeloversættelse var han Medlem sammen med de theologiske Professorer samt Hans Gram og E. Ewald. I Forbindelse med de theologiske Professorer foretog han til Brug for de Kennicottske Samlinger Kollation af de ved den af Staten foranstaltede orientalske Expedition til Indkjøb af orientalske Haandskrifter erhvervede 7 hebraiske Haandskrifter til det gamle Testamente, som han tillige beskrev i et Program 1766. Af litterære Arbejder foreligger desuden

fra hans Haand bl. a. en arabisk Grammatik for Begyndere, «Fundamenta lingvæ Arabicæ» (1760); fremdeles en med Noter forsynet Udgave af Fr. Rostgaards «Arabum philosophia popularis», Kommentar til en Samling arabiske Ordsprog (4 Hæfter, 1757—60, samlet 1764), samt en Række Programmer.

Nyerup, Lit. Lex. Büsching, Nachrichten von d. Zustände der Wissenschaften I, 429 ff.

J. C. Jacobsen.

Kall, Johan Christian, 1795—1858, Jurist, var Søn af Lægen Marcus Wøldike K. (foregaaendes Søn) og Marie Christiane Frederikke Johanne f. Bruun og fødtes i Roskilde 23. April 1795. Han blev Student fra Roskilde 1812, juridisk Kandidat 1816, Lic. juris 1819, s. A. Notarius ved det juridiske Fakultet, 1820 tillige Avditør, Regnskabsfører samt Lærer i Moral og Folkeret ved det kongl. Søkadetkorps, 1822 tillige Sekretær og Bureauchef i Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, 1828 Dr. juris, s. A. Kammerraad. I Begyndelsen af 1830 konkurrerede han efter Hurtigkarls Død med P. G. Bang om et juridisk Professorat ved Kjøbenhavns Universitet. Bang sejrede i Konkurrencen; K. udnævntes s. A. til Byfoged og Byskriver i Vordingborg samt Birkedommer og Birkeskriver i Vordingborgs søndre Birkedistrikt. 1834 maatte han opgive sit Bo til Skiftebehandling, blev suspenderet, og der blev indledet offentlig Undersøgelse imod ham, som endte med, at der ved Vordingborg Byrets Dom 1839 blev paalagt ham en Bøde for Uorden og Forsømmelighed i Embedsførelse; Uordenerne skyldtes dog til Dels mangelfuld Overleverelse af Embedet fra Formandens Side. Efter Ansøgning bevilgedes der ham s. A. Afsked i Naade med Pension. Derefter levede han i Kjøbenhavn og Frederiksberg, beskæftiget med litterære Sysler og journalistisk Virksomhed, navnlig som politisk Medarbejder ved «Berlingske Tidende». 1822 ægtede han Ellen Barbara Abigael Monrad, Datter af Konferensraad David M. og Clara f. Jørgensen; 1839 bleve Ægtefællerne separerede. 14. April 1858 døde han i Frederiksberg.

Sin ovenomtalte Afskedsansøgning motiverede K. ved Ønsket om at kunne ofre sig til Arbejder, «der stemme overens med min oprindelige Livsplan, mine Evner og min Fortids Forhold». Der kan ikke være nogen Tvivl om, at han i sine første Arbejder, navnlig «Systematisk Fremstilling af den almindelige Retsvidenskab» 1. D. (1825), lagde videnskabelige Evner for Dagen. Men Fortsættelsen kom ikke, hans Udvikling var brudt, og hans Begavelse

fundt kun spredte Udtryk i — ofte anonyme og psevdonyme — Smaating, navnlig i Tidsskrifter og Aviser.

Erslew, Forf. Lex.

Jul. Lassen.

Kall, Nicolai Christoffer, 1749—1823, Orientalist, den ovennævnte J. C. K.s Søn. Fødtes 25. Sept. 1749 i Kjøbenhavn, 1762—65 Discipel i Randers Skole, hvorfra han dimitteredes som Student. 1768 Alumnus paa Borchs Kollegium. 1769 theol. Kandidat. 1771 Dekan ved Kommunitetet, af hvis Disputatsers Formalisme og Ordgyderi han er ivrig Modstander. Studerer orientalske Sprog, 1775 Magister. Derpaa Udenlandsrejse 1775—77 med længere Studieophold i Göttingen, kortere i Wien, Rom og Paris. Var imidlertid 1776 blevet udnævnt til Professor i orientalske Sprog ved Kjøbenhavns Universitet. 1778—81 Kommunitetsprovst. Rector magnificus 1792—93 og 1804—5. Død som Etatsraad 4. Okt. 1823. Var gift med Agnethe Mechtildis f. Stendrup († 5. Avg. 1817), Datter af Etatsraad Jacob S. Litterære Arbejder bl. a.: «De Molecho» (1769), «Commentatio in Haggæum» I—III (1771—73) samt nogle Programmer.

Erslew, Forf. Lex.

J. C. Jacobsen.

Arnesen-Kall, Benedicte Martinette, f. 1813, Forfatterinde. Hun er Datter af Paul Arnesen (I, 336) og dennes anden Hustru og er født i Slagelse 13. Nov. 1813. Da Faderen som entlediget Rektor tog Ophold i Kjøbenhavn, blev hun sat i Skole her og var snart som hjemme i Abraham Kalls Hus. I Sommeren 1831 opholdt hun sig i Tyskland og tilbragte Vinteren 1831—32 hos sin Moders Slægt i Christiania. Et Bekjendtskab med Fru A. M. Schandorff, Stifterinden af Eugenia-Stiftelsen i Christiania, virkede æggende paa hende i Retning af Arbejdsliv, og hun overtog nu en Gouvernanteplads i Oberst Wilsters Hus. I Efteraarct 1839 fik hun et Familielegat og opgav da sin Lærerindevirksomhed for at drage til Tyskland, hvor hun besøgte Venner i Bielefeld. Her førtes hun ind paa litterært Arbejde, navnlig med spansk Litteratur, og fik stor Interesse for Arbejderspørgsmaalet. En alvorlig Halssyge bragte hende til et Aar igjennem at tage Ophold i en westfalsk Præstegaard, og først i Juni 1841 vendte hun tilbage til Danmark, hvor hun fik sit Hjem i det Kallske Hus. I 1844 var hun atter i Bielefeld, og i Avg. s. A. døde hendes Plejefader, Kammerraad, Registrator J. C. Kall (af hvem hun 5. Marts s. A.

var bleven adopteret), hvorpaa hun sammen med den afdødes Søster dannede et Hjem paa Frederiksberg. Her begyndte hendes egentlige Forfattervirksomhed med Æventyr, Noveller og Udkast til Skuespil. Oehlschläger opmuntrede hendes Talent. — I 1857 døde hendes Plejemoder, Frøken Elisabeth Kall, og hun foretog sig saa en etaarig Rejse til Rom, Neapel, Konstantinopel, tilbage over Grækenland, Tyrol, Schweits, Paris og Tyskland. I Sommeren 1860 var hun rundt i Norge, og fra 1862—70 tog hun Ophold paa Holbergs gamle Tersløsegaard, hvorfra hun gjorde Udflugter til Schweits og (i 1867) til Island. Siden 1872 har hun boet i Kjøbenhavn og atter i 1875 været paa Island. Hun har holdt Foredrag, bl. a. i Kvindelig Læseforening. Anonymt og under Mærket «Benedicte» eller med fuldt Navn har hun udgivet: «Grev Bothwell i Norge» (1853), «Min Søns Breve», en Novelle (1853), «Zillerdal», en Tyrolerfortælling (1855), «Smaaskitser fra en Islandsrejse» I—II (1869—71), «I Sorg og Glæde», Digtsamling (1870), «Gjennem Kirkeaarets Evangelier» (1872), Dramaet «Robert Bruce» (1873), «Fru Gyllembourg og hendes Værker i Forhold til vor Tid, tre Prøveforedrag» (1875), «For eller imod Kvindesagen?», Foredrag (1881), «Den spanske Trilogi, Studie over Cervantes, Lope de Vega og Calderon» (1884), «Fra det stille Liv», Digtsamling (1883), og «Livserindringer» (1889). I 1869—70 udgav hun en Oversættelse i 3 Bind af Molières Komedier.

Nic. Bøgh.

Kallundborg, s. Kalundborg.

v. Kalnein (Calnein), **Henrik Ernst**, o. 1657—1726, Stiftamtmand, kom 1695 her til Landet med Kronprinsesse Louise af Meklenborg, hos hvem han blev Kammerjunker, og udnævntes 1703 til Overhofmester ved det af Christian V stiftede kongl. Ridderakademi i Kjøbenhavn; han var den sidste Overhofmester ved dette Akademi, som faa Aar efter, 1710, ophævedes af Frederik IV, da de nødvendige Pengemidler til Institutionens Vedligeholdelse manglede. I K.s Styrelsestid talte Akademiet o. 30 Elever. Da Akademiet gik ind, udnævntes K., som 1703 var bleven Etatsraad, 1711 til Stiftsbefalingsmand i Ribe Stift og Amtmand i Ribe Amt. 1725 blev han Konferensraad og afgik paa samme Tid fra sit Embede i Ribe. Han døde 13. Nov. 1726, 69 Aar gammel. I 1704 havde han ægtet Margrethe v. Bern († 1746). — Hans Enkes Kaar have næppe været glimrende, thi o. 1748 levede Sønnen Frederik Christian v. K. paa Ribe Ladegaard «i meget kummerlige Omstændigheder».

Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV, 11.

F. J. Meier.

v. Kalnein, Wolf Henrik, —1690, Officer, hørte til en øst-preussisk Adelsslægt; hans Fader, Albrecht v. K., var Overregeringsraad og Overborggreve, Moderen hed Anna v. Kreitzen. W. H. v. K. kom i dansk Tjeneste 1677 som Kapitajn ved Lehndorffs Regiment, som s. A. blev hvervet i Brandenburg og derefter kæmpede paa Rygen og ved Stettin. 1678 blev han Oberstlieutenant mod at hverve en «Frieskadron» paa 2 Kompagnier til Fods, og da disse, med hvilke han bl. a. deltog i Helsingborgs Forsvar 1679, bleve stukne ind i sjællandske Regiment, udnævntes K. 1680 til Kommandant i Korsør. Her fra kom han 1683 til Marineregimentet som virkelig Oberstlieutenant, men i Sept. 1685 blev han kaldet til et Hverv af ganske anden Art. Der var indkommet en Del Klager over det dansk-ostindiske Kompagnis Gouvernør i Trankebar, Axel Juel (VIII, 559), og K., der som ung havde tjent i de hollandske Kolonier, antoges for at være den rette Mand til som kongelig Overkommisarius at undersøge Forholdene. K. lod sig alligevel skuffe og erklærede først Klagerne for ugrundede, men da Juel i Tillid hertil var rejst til Madras, kom K. under Vejr med, at meget dog ikke havde været, som det burde. Under et tomt Foregivende lokkede han saa Juel tilbage for at stille ham for en Krigsret, og da dennes Kjendelse gik Juel imod, tog K. ham i 1687 som Fange med til Kjøbenhavn. En Kommissionsdom her gav dog ikke K. ganske Medhold i hans Adfærd mod Juel, og hans Handlemaade hist ovre har næppe heller i andre Retninger været helt normal, selv om Kompagniet var vel tilfreds med den Maade, hvorpaa han havde varetaget dets Interesser. Bl. a. havde han, uvist hvorledes, bemægtiget sig 5 Fartøjer fra «Fjender og Kapere» og ført dem med hjem til bedste for Selskabet. Han traadte 1688 tilbage i Hæren som Oberst og blev Aaret efter Chef for den Bataillon af Prins Frederiks Regiment, som gik med Auxiliærtropperne til Irland. Her faldt han 27. Avg. 1690 ved Stormen paa Limerick i Spidsen for sin Bataillon. Gift: 1. med Maren Charisius, Datter af Peder C. (III, 439), 2. med Anna Dorothea Munk (f. 1664 † 1689), Datter af Generalmajor Laurids M.

Museum 1894, I, 254 ff.

H. W. Harbou.

v. Kaltenborn, Frands Albrecht, —1758, Officer, var Søn af Georg Albrecht v. K. til Hundsfeld i Schlesien. Han blev Page hos Hertugen af Sachsen-Meiningen og fulgte, da Hertugen 1712 solgte Danmark en Fodfolksbataillon, som Premierlieutenant med

denne. 1713 kom han til Grenaderkorpset, hvor han siden tjente i 45 Aar og forfremmedes til Kapitajn 1728, Major 1730, karakt. Oberst 1735, Kommandør for Korpset 1738, Generalmajor 1751 og Generallicutenant 1758. 10. Avg. s. A. døde han ugift i Kjøbenhavn. — Hans Brodersøn var *Carl Frederik v. K.*, født i Oels i Schlesien 4. Avg. 1723, † i Christiania 25. Marts 1800 som Generalmajor og Chef for akershusiske Regiment, Stamfader for den nulevende norske Familie K. *H. W. Harbou.*

Kalthoff, Peter, —1672, Overtøjmester. Som Bøssemager har han 1646 forfærdiget en Bagladeriffel. Her ind i Landet kom han 1648 med Frederik III og blev ansat som tilsynshavende, senere Rustmester, paa Sparepenge. 1654 blev han Arkelimester paa Tøjhuset, og, som Forholdene vare, blev K. den, der i Virkeligheden den meste Tid stod i Spidsen for Tøjhuset. Denne under Belejringens Begyndelse især vigtige Plads vides han at have udfyldt særdeles tilfredsstillende. Tillige havde han Overbefalingen over Artilleriet paa Slotsholmen og specielt Løngangsbatteriet. 1659 udnævntes han til Overtøjmester. Som saadan skulde han have Tilsyn med Ammunition osv. i alle Rigets Fæstninger; der foreligger dog intet som helst Vidnesbyrd om, at han i Virkeligheden har udøvet et saadant Overtilsyn. Han døde som Overtøjmester 1672 (begravet 22. Sept.). K. har været særdeles yndet af Frederik III og synes at have været en nærsom Tysker. Uagtet alle Gager efter Krigens Ophør reduceredes, beholdt han dog de ham en Gang tillagte 900 Rdl. lige til sin Død. 1664 overlod Kongen ham Raavaddam Mølle og siden dertil 2 Gaarde i Stokkerup By. Der indrettede han en Slibemølle og en Krudtmølle og afsluttede i 1666 en fordelagtig Kontrakt med Regeringen om Reparation af blanke Vaaben og Levering af fint Krudt. Hans Enke, Magdalene, og Søn solgte efter hans Død Møllen til Staten. *P. C. Bang.*

Kalundborg (Calundanus), Hans Pedersen, 1599—1671, Rektor, født i Kalundborg, Søn af Peder Jacobsen (f. 1571 i Varde, senere Væver i Kalundborg, † 1641) og Hustru, Bodil Christensdatter. Han dimitteredes 1624 fra Roskilde Skole til Universitetet med ypperligt Vidnesbyrd og blev efter et Par Aars Studium 1627 Hører i Roskilde og derpaa 1630 Rektor i Kalundborg. 1633 gav han Afkald paa Rektoratet og rejste til Wittenberg for at studere der. Han kom hjem igjen 1635 og tog Magistergraden, men rejste endnu

s. A. paa ny bort som Hovmester for 2 unge Adelsmænd, Niels Kaas og Ove Ulfeldt, og opholdt sig med dem indtil 1637 i Holland, England og Frankrig; paa Hjemreisen døde Niels Kaas i Blois i April 1637, og K. forfattede til hans Minde en «Dialogus elegiacus». Efter sin Hjemkomst blev han Konrektor i Roskilde 1638 og derpaa Rektor i Malmø 1639; her giftede han sig s. A. med Bodil Danclef, en Kjøbmandsdatter der fra Byen. 1641 blev han udnævnt til Rektor i Roskilde imod Biskop Brochmands Ønske, og han havde ogsaa i sin Rektortid flere Stridigheder med ham; hans Stilling under Svenskekrigen 1658 ff. var meget besværlig, da han næsten ingen Indtægter fik af sit Embede og havde en stor Familie at forsørge. 1641 var han ogsaa bleven valgt til Kannik ved Kapitlet i Roskilde og blev 1660 i Sept. paa dettes Vegne sendt til Kjøbenhavn for at deltage i Rigsdagen; s. A. overdrog Frederik III ham Forvaltningen af Kapitlets Gods. Med sin Hustru havde han 16 Børn, af hvilke 7 overlevede ham; de antog alle Navnet Schade. I hans Alderdom blev hans Søn Mag. Peder Schade hans Vicarius 1666 og bekræftedes 1669 i dette Embede med Exspektance paa Rektoratet, som han ogsaa fik efter Faderens Død, 10. April 1671. Som Rektor i Roskilde forfattede K. flere grammatiske Lærebøger i Latin, Græsk og Hebraisk; noget før sin Død skrev han et af Reminiscenser fra Seneca opfyldt Trøsteskrift for sin vordende Enke. Hun giftede sig for øvrigt igjen med Mag. Arnold Rhumann, Konrektor og Lector theologiæ i Roskilde, og døde først 1700.

A. R. Ryge, Mag. H. P. K.s Levnets Beskriv. (1759). Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 183. Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 55 ff. Rietz, Skånska skolväsendets hist. S. 367 ff.

M. Cl. Gertz.

Kalundborg (Calundanus), Søren Pedersen, 1607—57, Professor, yngre Broder til ovennævnte H. P. K., fødtes i Kalundborg 23. Okt. 1607, blev Student 1626, rejste derpaa udenlands og disputerede i Jena, blev ved sin Hjemkomst 1633 kreeret til Magister og Provst paa Klosteret, derefter 1635 Konrektor ved Kjøbenhavns Skole og 1638 Rektor sammesteds. 1646 udnævntes han til Professor ethices ved Universitetet og skrev som saadan en Række ethiske Afhandlinger; han døde 25. Nov. 1657. Han ægtede 1639 Kirsten Jespersdatter Buchmand (f. 27. Jan. 1614 † 20. Maj 1659); deres Børn antog Navnet Hjort.

Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 21 f. *M. Cl. Gertz.*

Kalv, Erland, —1373—, var en af de urolige jyske Herremænd, som i Valdemar Atterdags Tid Gang efter Gang rejste Oprørsfanen imod deres Konge. I Forening med sine Brødre Anders og Jens deltog han allerede 1350 i Jydernes Oprør; ligeledes sluttede han sig nogle Aar efter til Hertug Valdemar af Sønderjylland, men efter Niels Bugges Drab finde vi ham 1360 som Kongens Mand, der paa dennes Vegne forhandler med de holstenske Grevers Udsendinger i Ribe. Paa Danehoffet i Kalundborg, hvor den indre Fred besegledes ved gjensidige gode Løfter, var ogsaa han tilstede, og at Kong Valdemar nu nærrede Tillid til ham, viser sig deri, at han blev Befalingsmand paa Skanderborg Slot og var Kongens Fuldmægtig ved Underhandlingerne med Hansestæderne 1365. Om hans Forhold i de følgende Aar hersker der Uklarhed. Kun saa meget tør anses for givet, at han ikke *strax* har sluttet sig til Oprøret 1368, men først i Løbet af det følgende Aar, maaske nødtvungent, er gaaet over til Holstenerne. At han i saa Tilfælde har bragt den af ham bestyrede Borg, sandsynligvis Aalborg, i Fjendernes Hænder og faaet den igjen som Forlening, er utvivlsomt. Og at hans Frafald blev paaskjønnet af de holstenske Grever, viser sig deraf, at disse 1372 forlenede ham og hans Søn Jacob med det vigtige Grænseslot Riberhus. Som Indehaver af disse 2 betydelige Fæstninger optoges han efter Valdemars Sejer over Greverne 1373 i den med disse sluttede Fred og forpligtedes til at stille begge de nævnte Slotte til Valdemars Raadighed. Da var det, at Kongen modtog ham med det bekjendte vittige Udbrud, som har bragt E. K.s Navn til Efterverdenen. Efter Huitfeldt skal han have sagt: «Kalv er en god Ko, i Fjor gik han bort som en Kalv; nu er han som en Ko kommet igjen med 2». Efter den holstenske Krønnike løde Ordene derimod saaledes: «Atterdage! det er en god Kalv; med 2 Huse stak den af, som en Stud kommer den igjen med 3!» I Vejrum Sogn (Ringkjøbing Amt) fandtes 1638 en Gaard, Ravnborg, med Volde og Grave, som sagdes at have tilhørt E. K.

Thrige, Hist. Aarbog 1878, S. 219 ff. Reinhardt, Valdemar Atterdag S. 553 ff.

Møllerup.

Kalv, Jens, —1260—, Marsk hos Christoffer I (i det mindste Aar 1255) og dernæst i en Aarrække hos den unge Erik Glipping, kom til at spille en Rolle i den Tids Stridigheder. Da Jacob Erlandsen havde indviet Arnfast (I, 337) til Biskop i Aarhus (1260),

troede Dronning Margrethe, at denne Kongehusets Fjende havde fundet Ly i Øm Kloster, og 7 Gange mødte J. K. ved Klosteret for at gribe Arnfast, om det saa skulde være foran Højalteret; men hans Efterforskninger vare forgjæves. Klosterets Uven var han dog ikke; han søgte endog at mægle mellem Abbeden i Øm og Biskop Tyge af Aarhus. Senest 1272 ophørte han at være Marsk, og 1274 skjænkede han Stubber Kloster sin Gaard Vinderup; men han er ikke identisk med den J. K., der ved samme Tid lod sig optage blandt de Lægbrødre, som sluttede sig til Sorø Kloster. Han døde vistnok før 1302, og i alt Fald inden 1304, da hans Hustru, Cæcilia Nielsdatter (af Slægten Galen), nævnes som Enke; hun gav i dette Aar Penge for at løse sig fra Løfte om Pilegrimsfærd og testamenterede Godser og store Summer til mange Kirker og Klostre, men hendes Død indtraf først 28. Juli 1318. J. K. og Cæcilia havde mindst 3 Sønner. Den ene, som bar Faderens Navn († 1308), blev Kannik, siden Dekan, ved Lunds Domkapitel og stod Jens Grand nær, medens derimod Broderen Jacob var med til at fængsle Ærkebispem. I sit Skjold førte J. K., ligesom flere indvandrede tyske Slægter, Arpen (☉: Harpyjen).

Script. rer. Dan. V. Weeke, Lundekapitlets Mindebøger. *Hans Olrik.*

Kamp, Jens, f. 1845, Folkemindesamler. K. er født 11. Febr. 1845 paa Selvejergaarden Kamp-Hovedgaard i Stadil Sogn ved Vesterhavet; han gik i Almueskolen, men «fik sin egentlige Uddannelse paa Staby Højskole» under (senere Provst) A. Sørensen; 1867 tog han Skolelærerexamen fra Blaagaard. Som Lærer ved forskellige Højskoler 1868—76 (Røgen, Høng, Marielyst) samlede han Stoffet til «Danske Folkeminder» (1877), et anerkjendelsesværdigt Arbejde; af sine senere Samlinger som Lærer paa Bogo har han udgivet 2 Bind «Danske Folkeæventyr» (1879—91). Han lever siden 1891 i Kjøbenhavn som afskediget Lærer. Ægtede 1884 Marthe Juliane Neergaard. *Axel Olrik.*

Kampe, Vincentius, —1521—, Biskop, oprindelig en nederlandsk Graabroder, Munk i Kalundborg, stod vistnok allerede i Forbindelse med Christian I's Enke, Dorothea, som havde Kalundborg til Enkesæde og begunstigede Graabrødreordenen. Dette var imidlertid i endnu højere Grad Tilfældet med Kong Hans' Dronning, Christine, hos hvem Broder V. indtog en betydelig Stilling. Han blev af Paven udnævnt til Titulærbiskop af Grønland, hvilket

synes at staa i Forbindelse med de Planer, Christian II i Aaret 1514 havde med Hensyn til dette Land. Som indviet Biskop fik V., ligesom flere tidligere Titulærbiskopper af Grønland, en vis Betydning, i det han benyttedes som «Viebiskop» af flere af de udvalgte Biskopper, som aldrig fik pavelig Bekræftelse, eller under Bisperledighed. Saaledes fungerede han som Biskop i Fyn under Biskop Jens Andersen Beldenaks Fraværelse i Sverige 1520 og under hans senere Fangenskab 1521. Dronning Christine skal ved sin Død (1521) have indsat ham til Testamentarius; men han skal have tilvendt sig en Del af Kostbarhederne, hvorfor han skal være bleven kastet i Fængsel af Christian II. Han forsvinder derpaa for os i nogle Aar, indtil han dukker op i Sverige og Finland, først som Viebiskop i Upsala, senere (1526) i Aabo, hvor han tillige fik Stiftets 3 Graabrødreklostre «i Værge og Befaling». Ogsaa Gustav Vasa havde en Tid lang holdt ham i Fængsel, men senere atter taget ham til Naade. Da Joachim Rønno 1529 blev indtrængt i Roskilde Bispesæde af Frederik I uden at kunne opnaa pavelig Indvielse, forpligtede Biskop V. sig 1530 til at tjene ham «og ingen anden» som Viebiskop samt ikke at forlade Stiften uden Rønno's Tilladelse. Til Gjengæld forleenedes han 1531 med vor Frue Alter i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; dette Præbende havde han endnu i 1537.

Grønlands hist. Mindesmærker III, 193 ff. Ny kirkehist. Saml. V, 746 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 240. *A. Heise.*

Kamphøener, Bernhard Casper, 1813—46, Botaniker, født 10. Maj 1813 i Kjøge, hvor hans Fader, Bendix K., var Prokurator, og hvor han, 14 Aar gammel, blev sat i Apothekerlære. Aaret efter kom han til Viborg Apotek, men befandt sig saa ulykkelig der, at han flygtede der fra uden at have Midler til at bane sig en anden Vej. Det lykkedes ham dog at blive Student 1831. Han studerede først Medicin, senere udelukkende Botanik. Han ernærede sig væsentligst som Manuduktør, og i 1837 kaldtes han af Rente-kammeret til at docere Forstbotanik, hvilket han fortsatte i flere Aar, uden dog at have egentlig Ansættelse som Forstdocent. Hans fleraarige Sygelighed forøgede hans medfødte Pirrelighed, og hans Bitterhed giver sig bl. a. til Kjende i en Række polemiske Artikler i «Fædrelandet» (1840 og 1841). I 1842 tiltraadte han med offentlig Understøttelse en Rejse til Sydevropa, dels for sine Studiers, dels for sit nedbrudte Helbreds Skyld, fra hvilken Rejse

han noget styrket vendte tilbage i 1844, hvorefter han atter overtog sin tidligere Virksomhed. I 1845 udvalgte han til som Botaniker at deltage i «Galatheas» Jordomsejling, fra hvilken han hjemsendte betydelige Samlinger; han følte sig imidlertid utilfreds med Forholdene om Bord, hvilket i Forbindelse med hans vedvarende Sygelighed bevirkede, at han efter at have opnaaet Hovedformaalet, Nikobarøernes Undersøgelse, forlod Expeditionen i Kalkutta og naaede hjem til Kjøge, hvor han døde faa Uger senere, 20. Juli 1846. K. var af Naturen meget lidet meddelsom, og hans trykte Arbejder ere, skjønt han var en flittig og ivrig Botaniker, faa og smaa, væsentlig vedkommende Forstbotanik. Den forholdsvis store Bogsamling, han efterlod, indeholdt mange sjældne og værdifulde Værker af ældre dansk Litteratur, og i Følge hans testamentariske Bestemmelse overdroges det Universitetsbibliotheket at udtage uden Vederlag, hvad det manglede.

Schouw, Dansk Tidsskrift I, 77. Nord. Lit.-Tid. 1846, S. 366. Erslew, Forf. Lex. Botan. Tidsskr. XII, 131. *E. Rostrup.*

Kampmann, Hack, 1813—78, Herredsfoged og Politiker, født 5. Marts 1813 paa Hovedgaarden Sneumgaard i Ribe Amt, Søn af Godsejer Niels Øllgaard K. (f. 1786 † 1828) og Ane Christiane Hedevig f. Jessen (f. 1784 † 1854), blev 1831 Student fra Ribe Skole, 1835 juridisk Kandidat og 1837 Volontær i Rentekammeret, men tog i Maj 1839 til Frijsenborg for at manuducere den senere Konseilspræsident Grev C. E. Frijs til juridisk Examen (afløstes heri 1840 af Hall) og blev efter Indstilling af sin Elevs Fader 1839 Birke-dommer i Frijsenborg Birk. Her fra forflyttedes han 1852 som Herredsfoged i Rovgsø o. fl. Herreder ved Randers, et Embede, han beholdt til sin Død. Ved Siden heraf havde han i Aarenes Lob mange offentlige Hverv. Han blev 1845 Suppleant og 1848—52 Medlem af Skanderborg Amdsraad, 1850—52 Formand for Afløsningen af Husmandshoveriet i Aarhus Amt, 1851 Medlem af Komiteen for Gudenaas Sejlbargjøreelse, 1861 Formand for Bestyrelsen af Gudenaas, 1869 Medlem af Randers Byraad, end videre Formand for Randers Sparekasse og 1876 for Randers—Grenaabanens Bestyrelse. Ogsaa tog K. i flere Aar livlig Del i det politiske Liv: han var Folketingsmand for Viborg Amds 4. Kreds 1849—52 og paa ny 1855—56 samt for Randers Amds 3. Kreds 1852—53 og Medlem af Rigsraadets Folketing for sidstnævnte Kreds 1864—65. I de første 3 Aar tog K. meget virksom Del i Forhandlingerne, var Medlem af

flere vigtige Udvalg om Landboforhold og stod ligesom Bregendahl i flere Spørgsmaal (især i Fæstespørgsmaalet) Bondevennerne nærmere end Flertallet af det national-liberale Parti, hvortil han ellers hørte. Det var K., som i Nov. 1851 stillede Forespørgselen til Ministeriet om dets politiske Plan og i Marts 1852 var Ordfører for Adresseforslaget om Januar-Kundgjørelsen. Ogsaa stemte han i Jan. 1853 imod Toldloven. — K. blev 1869 Etatsraad og 1877 Kommandør af Danebrog. Død 17. Dec. 1878. Han ægtede 1840 Christiane Elisabeth Willemoes (f. 1815), Datter af Stiftsfysikus Fred. Vilh. W. i Aarhus.

Barfod, Rigsdags-Kal. N. Ø. Kampmann, Stamtavle ov. Fam. Kampmann S. 10 f. *Emil Elberling.*

Kampmann, Hack, f. 1856, Arkitekt. K. er Søn af Provst Christian Peter Georg K. (f. 17. Avg. 1816) og Johanne Margrethe Marie f. Schmidt (f. 27. April 1824) og er født i Æbeltoft 6. Sept. 1856. Han er opdraget som Murer og har gennemgaaet Kunstakademiet, hvor han fik den lille Guldmedaille 1882 og den store 1884; fra 1887 har han været Medlem af Plenarforsamlingen. K. har foretaget mange Studierejser: 1882 til Norditalien med Understøttelse af det Reiersenske Fond, 1883 til Paris, hvor han gik paa Kunstakademiet og samtidig tegnede hos Arkitekten Jacques Hermant, 1884 til Sverige, 1885—86 til Tyskland, Frankrig og Italien paa Akademiets store Stipendium, 1887 til Grækenland med Carl Jacobsen, 1894 til Holland. Blandt hans Arbejder kan nævnes: Landstedet «Miramare» ved Vedbæk (1887—88), Sygehuset i Hjørring (1888—89), Sneslev Kirkes Istandsættelse (1890), Teknisk Skole i Hjørring (1891), forskellige Præstegaarde, Kjøbmandsgaarde og Ligkapeller rundt om i Landet. Som konstit. kongl. Bygningsinspektør (fra 1892) for Jylland har han under Arbejde bl. a. Istandsættelsen af Helligaandshuset i Randers samt en ny Toldkammerbygning i Aarhus. Hans Hovedværker ere det originale og pragtfulde Provinsarkiv i Viborg (1890—91) og Carl Jacobsens yndefulde Villa ved Ny Carlsberg (1892—93). Sammen med Martin Nyrop har K. tilført moderne dansk Bygningskunst nyt Blod gennem et helt nyt Syn paa dens Opgaver; som Elev af Hans J. Holm nærer han en dyb Respekt for den Kunst, vore Forfædre have efterladt os, og værner varsomt om dens Spor; som selvstændig Personlighed hævder han principielt det indres, det konstruktives berettigede Fremtræden i det ydre. 1888 ægtede han Johanne Holm (f. 4. Juli 1868), Datter af Professor Hans J. H. (VII, 569). *Erik Schiodte*

Kampmann, Henrik, 1750—1828, Præst, Søn af Sognepræst Jens K. og Ide Sophie f. Cramer, er født i Østbirk i Aarhus Stift 6. Maj 1750. Han blev dimitteret fra Horsens 1768 og tog efter en Tid at have været Huslærer theologisk Attestats 1773. Derefter blev han Huslærer for Suhms Søn og efter sin Elevs Død (1778) Sognepræst til Farum og Værløse (1779). Her levede han ugift «i stille Ensomhed, fortrolig med Videnskaberne og den skjøne Natur, der blomstrer om hans Bolig,» til sin Død, 4. April 1828. E. Storm, Suhm, Pram og Rahbek hørte mellem hans Omgangsvener. — K. har skrevet en Lovtale over Christian III (1779), en Oversættelse af Virgils ^{Æneidi} «~~Æneida~~» (1797), om hvilken J. Baden siger, at Oversætteren har vidst at gjøre sig sin Originals Maleri og Foredrag lige mægtig, samt endelig talrige Salmer, af hvilke 47 optoges i den evangeliske Salmebog, hvor de høre mellem de bedste af de nye Salmer, denne indeholdt. 13, deriblandt «Som Morgendug mit Liv henrinder», ere gaaede over i «Salmebog for Kirke- og Husandagt».

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Kamstrup, Ole, † 1762, s. Camstrup (III, 351).

Kande, Jens, — 1326, en skaansk Adelsmand, synes først at have staaet i Ærkebispens Tjeneste, siden det 1303 var ham, der skulde modtage Skjødet paa Rønne og Herrestad Herreder, som vare udlagte Ærkestolen for den Straffebøde, hvortil Paven havde dømt Erik Menved. Senere var han dog Kongens Mand og hørte til Kong Eriks mere fremragende Raadgivere. I 1310 var han saaledes sendt til Estland, hvor han paa Kongens Vegne hævede Penge af Vasallerne og traf en Anordning om Byen Revals Befæstning. Senere optraadte han under Eriks Strid med Ærkebispen Esger Juul; han rejste til Hammershus for at forhandle med denne, og Kongen overdrog ham siden Styrelsen af Ærkestolens beslaglagte Gødsler, ligesom han medvirkede til i 1319 at faa Bornholm overdraget til Kongen. Ogsaa under Christoffer II hørte han til de kongelige Raader og opholdt sig atter i Aarene 1323—24 som Hovedsmand i Reval. Kort efter døde han 21. Sept. 1326. I sit Vaabenskjold førte han en Kande.

Weeks, Lunde Domkapitels Gavebøger S. 243.

Kr. Erslev.

Kanne, Søren Mikkelsen, 1801—60, Bonde, er bleven bekendt ved sin, af St. St. Blicher besungne Daad, da han (16. Febr.

1835) reddede Skipperen paa en i Nærheden af Grenaa strandet Jagt, i det han, da Storm og Søgang gjorde det umuligt at naa ud til Skibet med Baad, svømmede der ud med sine Heste og saaledes hentede den forkomne Mand i Land. Kongen belønnede Daaden med Redningsmedaillen og en lille Pengesum, og Beboere af Aarhus skjænkede K. et Sølvbæger. Han var født 10. Febr. 1801 i Hessel Strandhus ved Grenaa, som han senere fæstede, og hvor han boede til sin Død, der indtraf 10. Nov. 1860, da han druknede.

Hist. Tidsskrift 6. R. I. Jylland 1891—92, S. 156 ff. *C. F. Bricka.*

Kaper, Johannes, f. 1838, Sproglærer og Lexikograf. K. fødtes 28. April 1838 i Lindholm, Tønder Amt, hvor Faderen, E. L. K., var Skolelærer. Han gik i Flensborg Latinskole, hvorfra han dimitteredes 1857; tog theologisk Embedsexamen 1862. 1863 blev han ansat som Adjunkt i Flensborg, men afsat under den tyske Okkupation i Febr. 1864. Efter at have privatiseret ved Mariboers og Melchior's Skoler blev han ansat som Adjunkt ved Metropolitanskolen 1873 og udnævnt til Overlærer 1889. Gift 1. (1863) med Anna Cathrine Albertine f. Wensien († 1864), 2. (1866) med Mariane Petrine f. Branner. K. har vundet et af de mest ansete Navne som Tysklærer; han har udgivet en stor Mængde tyske Lærebøger, til Dels i Forening med andre, men hans betydeligste Arbejde er hans dansk-norsk-tyske og tysk-dansk-norske Haandordbog (1870 og 1878), som allerede have oplevet 3. Udgave. Uden for sin Lærervirksomhed er K. Medlem af Direktionen for de Massmannske Søndagsskoler og Skoleforeningen af 1866, Examinator ved almindelig Forberedelsesexamen og Censor ved Skoleembedsexamen.

Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 211 f. *C. A. Nissen.*

v. Kardorff, August Nicolai Carl, 1756—1820, Officer, født 22. Avg. 1756, Søn af Oberstlieutenant i Kavalleriet Hans Vilhelm v. K. († 1757 i Præsto) til Pannekow m. fl. Godser i Meklenborg og Ida Margrethe Charlotte f. v. Kardorff, begyndte sin militære Løbebane som Vicekorporal i 1. sjællandske Regiment Ryttere, hvor han 1774 blev Sekondlieutenant med Vagtmesters Lønning. Aaret efter blev han forsat til Livgarden til Hest, og ved dette Elitekorps avancerede han 1780 til Premierlieutenant, 1784 til Ritmester, 1787 til Major, 1791 (expederet 1796) til Oberstlieutenant, og 1798 afløste han General Castenschiold som Kommandør for Korpset. Ved Giftermaal 10. Juli 1789 med Hedevig Sophie Margrethe v. d. Lühe (døbt i Rostock 27. Okt. 1771, † 17. Marts 1829), Datter af

Kapitajn Frederik v. d. L. (f. 1737 † 1784) og Margrethe Cathrine f. v. d. Lühe (f. 1741 † 1828), var K., udnævnt til Kammerherre 1792, imidlertid kommen i Besiddelse af Godset Bøhlendorff i Meklenborg, og for at varetage dets Administration fratraadte han 1802 Kommandoen over Hestgarden og lod sig stille à la suite i Kavalleriet. Ved Englændernes Overfald 1807 meldte K., der 1803 havde faaet Obersts Karakter, sig dog øjeblikkelig tillige med en Søn til Tjeneste hos Kronprinsen, og 7. Sept. tillagdes der ham fra Hovedkvarteret i Kiel Ordre til med et kombineret Korps fra Fyn at gaa over Store Bælt, rejse en Landstorm til Hest og Fods paa Sjælland og søge at bringe Orden til Veje under den der efter Castenschiolds Nederlag ved Kjøge herskende Forvirring. Da Hovedhæren samledes paa Sjælland, fik K. Kommando over en Brigade, der først bevogtede Sydkysten, senere forlagdes til det nordvestlige Sjælland, hvor den i Avg. 1808 var virksom ved de spanske Troppers Afvæbning. S. A. var K. bleven udnævnt til Generalmajor, 1809 blev han Chef for Livregiment Ryttere, 1810 for Livregiment lette Dragoner, hvilken Chefspost han beklædte til sin Død. Ved den 1809 paatænkte Overgang til Skaane var K. udset til at føre Hærens 4. Division, og 1812 overtog han Kommandoen over denne Hærafdeling, der da havde Bevogtningen af Laaland-Falster m. v. I Begyndelsen af 1814 tildeltes ham i Kongens Fraværelse Overkommandoen paa Sjælland, og senere paa Aarct blev han, udnævnt til Generallieutenant, Chef for det 12000 Mand stærke Hjælpekorps, som Frederik VI ved Kieler-Freden havde maattet forpligte sig til at udruste *mod* Napoleon. 1815 hædredes han med Storkorset af Danebrog. 19. Jan. 1820 døde K., maaske den af Generalerne fra den omhandlede Periode, som Frederik VI saa vel fra Hjærtets som Forstandens Side skattede højest. Allerede fra Tjenesten i Hestgarden roses K. som en sjælden duelig Officer; Kongen kan ikke glemme, at han 1807 i Nødens Stund strax stillede sig ved hans Side, og 1813, i Brev til Frederik af Hessen, hvori denne anmodes om under Felttoget i Meklenborg at skaane K.s Godser saa meget som muligt, fordi «det er os magtpaaliggende, at han ser, at vi sætte den Værd paa ham, som han fortjener», siger Kongen tillige: «han er ustridigen vor første Kavallerigeneral». Kongen paatænkte ogsaa den Gang at gjøre ham til Gouvernør over Rygen, Pommern m. v., hvis disse Landsdele, som der var Tale om, tilfaldt Danmark.

G. M. C. Masch, *Gesch. der Fam. v. Kardorff* (1850). Medd. fra Krigsark. IV—VI.

S. A. Sørensen.

Karl, s. Carl.

Karlebye, Jens, † 1812, s. Carlebye (III, 376).

Karsemose, Oluf Lauridsen, 1488—1565, Abbed. Fra sin Ungdom af tilhørte han Cistercienserordenen. Da Byen Karsemose i Vinderød Sogn ligger nærmest Esrom, er det rimeligt, at han først har været Munk i Esrom Kloster, inden han gik over til Sorø. Her blev han, skjønt højt oppe i Aarne, efter Abbeden Niels Jespersens Død 1556 valgt til Abbed. Klosteret bestod, om end reformeret, til Dels i sin gamle Skik. Abbeden havde Styrelsen af det udstrakte Klostergods samt Omsorgen for Klosterets Kirker — paa Skriftestolen i Alsted Kirke findes endnu hans Navn — og for den Skole, der var knyttet til Klosteret. I denne Stilling virkede han med Ære i 9 Aar indtil sin Død, 10. Maj 1565.

Løffler, Gravskrifter i Sorø.

H. F. Rørdam.

Karstens, Jørgen, † 1717, s. Carstens (III, 407).

Karup, Carl Frederik Wilhelm Ignatius, 1829—70, Forfatter, er Søn af Skræddermester Johan Heinrich Ferdinand K. og Nicoline Sophie f. Elgstrøm og fødtes i Kjøbenhavn 26. Dec. 1829. Sin Barndom tilbragte W. K. i sin Fødeby og i Næstved. Efter sin Konfirmation i 1844 søgte han forgjæves at komme til Theatret, blev saa anbragt i Boghandlerlære, men gik snart over til at blive Bogtrykker, hvilken Gjerning han efter 2 Aars Forløb opgav for at virke som Skribent. I 1848 blev han optagen paa Jonstrup Seminarium, men s. A. forlod han dette for med Understøttelse af flere at tage Artium, hvilket imidlertid heller ikke blev til noget. I Foraaret 1852 betalte Frederik VII hans Rejse gennem Tyskland, Belgien og Frankrig til London. Efter sin Hjemkomst studerede han Kirkehistorie, og han, som oprindeligt havde sluttet sig til Kristendommen og dernæst været dens Fjende, blev nu i 1853 Katholik; snart var han med til at stifte Ansgarius-Foreningen, og det blev overdraget ham at udgive en skandinavisk Kirketidende for Katholikerne, hvilket Arbejde han ligeledes snart lod fare. Netop som han nu i 1854 vilde søge sig en Levevej i Udlandet, blev han ansat som Lærer ved den katholske Kirkeskole; han udgav flere Digtninger og Forsvarsskrifter for Katholicismen, men blev i Juli 1855 afskediget fra Skolen. Snart overdrog den katholske Kirke ham at udarbejde en ny Salmebog, og for at skaffe sig Ro hertil drog han til Tyskland. Efter sin Hjemkomst her fra kom han i

Pennefejde med Præfekt Grüder, hvilket havde til Følge, at han trak sig tilbage fra sin Virksomhed i Kirkens Tjeneste; han ernærede sig nu som Sproglærer og ved at sysle med Litteratur og Politik. I 1857 var han kommen saa langt ned, at han blev Medarbejder af Smudsbladet «Rappée». Han holdt Foredrag i «Arbejderforeningen» og blev Redaktør af Foreningens Blad. I 1858 blev han Medlem af og Repræsentant for «Folkeforeningen»; men det varede ikke længe, før han fjærnedes fra begge disse Foreninger. Nu begyndte han at udarbejde den danske Kirkes Historie under Katholicismen (udkom 1859, overs. paa Fransk og Tysk) og ernærede sig for Resten ved Informationer. I 1859 rejste han som Sekretær for den apostoliske Præfektur for Nordlandene der til, men efter 4 Maaneders Forløb opgav han denne Stilling. I Kjøbenhavn begyndte han nu paa et æsthetisk Ugeblad, «Danmark», men slap snart dette for at holde «folkelige Foredrag», der stadig bragte ham i Konflikt med Politiet; et nyt Blad, «Folkelige Foredrag eller sort paa hvidt», i hvilket han angreb Avtoriteterne, skaffede ham til sidst paa Grund af Udtalelser mod Grevinde Danner offentlig Tiltale for Fornærmelser mod Kongen. Midt under alt dette, hvorved han havde gjort sig umulig her hjemme, blev han, der havde skaffet sig Indsigt i Forsikringsvæsenet, Inspektør for Livsforsikringsanstalten «Imperiale» i Dresden og flyttede 1864 der til. Han døde der 19. April 1870. Han har forfattet en Masse Litteratur af theologisk, juridisk, politisk, filosofisk, historisk, geografisk, kritisk og æsthetisk Indhold; men intet af dette synes at have haft Livskraft i sig. Sine «Udvalgte poetiske Skrifter» udgav han 1869 i Leipzig. — 1853 ægtede han Nielsine Cathrine Rasmussen.

W. I. Karup, Mit Livs Roman (1864). Erslew, Forf. Lex. Allg. Deutsche Biographie XV. A. Nielsen, Seminarieliv i Fyrreerne S. 86 ff. Nic. Bøgh.

— Nogle Aar før C. F. W. I. Karup bosatte sig i Tyskland, havde han faaet Interesse for *Forsikringsvæsenet* og begyndte i Aaret 1862 Udgivelsen af «Skandinavisk Forsikringstidende», som han dog af Mangel paa Tilslutning maatte lade gaa ind det følgende Aar. Under Fortsættelsen af sine Studier leverede han en Del Bidrag til forskjellige tyske Forsikringstidsskrifter og udgav mod Slutningen af sit Liv foruden et mindre Skrift: «Die Lebensversicherung auf den Todesfall im Kriege» (1869) et større Arbejde: «Handbuch der Lebensversicherung» (1868—70; 2. Udg. 1874). Dette Værk vidner om en ikke ringe Belæsthed og har ikke uden Grund været en Del

benyttet. Vel er Forfatteren ikke fri for Ensidighed, og paa flere Punkter, saaledes i hans Benyttelse af Litteraturen over Dødelighedsstatistik, savner man en dyberegaaende Kritik, ligesom hans Behandling af Forsikringsvidenskaben standser paa det vigtigste Punkt: Spørgsmaalet om Gyldigheden af Forudberegningerne og Bestemmelsen af Reservefonds til Dækning af uforudsete Tab; men hans Fremstilling udfyldte ved sin Fremkomst et Savn i Litteraturen, og den har bidraget ikke saa lidet til Fremme af forsikringsvidenskabelige Studier i Tyskland.

K.s Søn *Johannes Ferdinand Georg K.*, f. 9. Maj 1854 i Kjøbenhavn, flyttede med sin Fader i 1864 til Dresden, hvor han nød Skoleundervisning, indtil han i 1869, da hans Fader begyndte at skrante, forlod Skolen for at være denne behjælpelig med hans litterære Sysler. K., der allerede tidlig røbede matematiske Anlæg, fandt efter sin Faders Død Anvendelse for disse i det store Livsforsikringssselskab «Gotha», hvor han har været ansat siden 1871. 1878 ægtede han Caroline Hess (f. i Gotha 1854), Datter af Geheime-regierungs-rath J. A. H. 1891 fik han Titel af Professor. K. har gjort sig bekendt ved grundige Arbejder i Livsforsikringsvæsenet; saaledes har han (i Forbindelse med Dr. med. Gollmer) udgivet flere Undersøgelser over Dødeligheden i forskellige Samfundsklasser efter Gothaselskabets Erfaringer; 1893 udgav han en Undersøgelse over den gothaiske Embedsmandsenkassers Status, hvori han kommer udførlig ind paa Spørgsmaalet om saadanne Kassers rationelle Indretning.

H. Westergaard.

Katholm, Rasmus, —1581, Professor, Præst, er vistnok født i Aalsø Sogn i Nærheden af Grenaa og blev Student fra Aarhus Skole. 1558 ff. nød han som fattig og flittig Student akademisk Understøttelse. 1559 tog han den filosofiske Bakkalavrgrad, og 1561 drog han til Wittenberg, hvor han studerede nogle Aar med Stats-hjælp. Efter at have taget Magistergraden her blev han efter Her-luf Trolles anbefaling 1563 kaldet til Professor i Rhetorik ved Kjøbenhavns Universitet. Snart ombyttede han dog dette Fag med Dialektik, og samtidig overdroges det ham, naar Sjællands Biskop var fraværende paa Visitatsrejser, at holde de theologiske Forelæsninger, som ellers paalaa denne. 1565—72 var han forlenet med et Kanonikat i Aarhus Kapitel. 1570 var Raden til ham at blive Universitetets Rektor; men Professorerne undsløge sig for at vælge ham, fordi han ikke var gift. Maaske har denne Tilsidesættelse

været en Tilskyndelse for ham til at indtræde i Ægteskab; thi 19. Nov. s. A. holdt han Bryllup med Elisabeth, Datter af den fhv. kongl. Kirurg Jacob Hasebard. 1572 blev han af Dr. Niels Hemmingsen kreeret til Bakkalavr i Theologien, og 1574 faldt Valget paa ham som Sognepræst ved Frue Kirke og Sjællands Stifts øverste Provst. I denne Stilling vandt han stor Berømmelse som en udmærket, ja som sin Tids ypperste danske Prædikant, ligesom Samtiden ogsaa i stærke Udtryk fremhæver hans dybe Religiositet. Da hans ovennævnte Hustru døde i en ung Alder, ægtede han 1575 Magdalene Madsdatter, Enke efter hans Formand i Præstecombedet, Salmedigteren M. Hans Thomesen, for hvis Børn han blev en god Stiffader. 1580 befalede Kongen Universitetet ved Lejlighed at tildele ham den theologiske Doktorgrad. Det skete dog ikke, da K. allerede døde 7. Nov. 1581. Hans Forfattervirksomhed indskrænkede sig til akademiske Theses og nogle danske og latinske Digte. Den endnu yndede Salme «Guds Godhed vil vi prise» er af K. oversat fra Tysk.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 557 ff. Brandt og Helweg, Den danske Psalmedigtning. *H. F. Rørdam.*

Kathrine, s. Cathrine.

Kattrup, Rasmus, f. 1848, Landmand, er født i Skjelskør 21. April 1848 og Søn af Sogneforstander Nis Christian K. og Zara Wilhelmine Christiane f. Kryger. 18 Aar gammel kom han til Landbruget, og efter en omhyggelig Uddannelse paa de bedste Læresteder, bl. a. hos Tesdorpf paa Ovrupgaard og Carøe paa Skjærvad, overtog han i 70ernes Slutning Hovedgaarden Hellerup paa Fyn i Forpagtning. K. har gjort Hellerup bekjendt som et af Landets første Avlscentre. Han har med den fødte Opdræters Blik for det enkelte Dyrs Individualitet dannet en fremragende Stamme af rødt dansk Malkekvæg, der ved Dyrskuer har taget høje Præmier og ved Landmandsforsamlingen i Randers 1894 bragte Kongepremien til Hellerup. K. har bl. a. været medvirkende ved Dannelsen af Kvægavlsforeningen «Fyn», gennem hvilken Exporten af fynsk Malkekvæg til Rusland i de sidste Aar har taget et betydeligt Opsving. Han er Medlem af forskjellige Landbrugsudvalg og siden 1890 Medlem af Statshingsteskuekommissionen. — 3. April 1879 ægtede han Eline Marie Josepha Wognsen, Datter af Godsforvalter W. *H. Hertel.*

Kauffmann, Heinrich August Theodor, f. 1819, Officer. K. hører til en Slægt, som under Trediveaarskrigen udvandrede fra Nedre Østerrig og i over 200 Aar stadig har tjent de danske Konger. Han fødtes 13. April 1819 i Rensborg; Forældrene vare Oberstlieutenant Nicolaus Gustav Hermann K. og Marie Sophie Frederikke f. Falkenberg. Efter at have gennemgaaet den kongl. militære Højskole fra 1836—40 kom han til Artilleriet som Sekondlicutenant med Aldersorden fra 1836, blev efter 2 Aars praktisk Tjeneste Premierlieutenant, gennemgik 1842—44 Generalstabsafdelingen og udnævntes i Marts 1848 til Kapitajn af Generalstaben. Som fodt Holstener fik han ingen Udkommando af Tscherning, men maatte rekognoscere Kjøbenhavns Omegn til et Befæstningsanlæg, indtil han paa egen Foranledning allerede i Maj blev Stabschef hos Kommandoen paa Als under Generalmajor Hansen og saaledes havde væsentlig Andel i Kampene ved Nybøl og Dybbøl. I Marts 1849 blev han Souschef ved «Flankekorpsset» og deltog i Kampene ved Adsbøl, Ullerup og Dybbøl, i hvilken sidste han, assisteret af Lieutenant S. Rosen, i 10. lette Bataillons Skyttelinje fratog Sachserne 2 Kanoner. Med General Bülow fulgte K. fra Flankekorpsset til Armeens Overkommando som Souschef og var med i Kampene ved Kolding, Gudsø, Udfaldet fra Fredericia 13. Maj og Slaget 6. Juli, hvorefter han deltog i Forhandlingerne angaaende Fastsættelsen af en Demarkationslinje i Slesvig. Udnævnt til Major i Avg. blev han kort efter Stabschef ved Generalkommandoen i Jylland og det følgende Aar atter Souschef ved Overkommandoen; han fik saaledes Andel i Ledelsen af Slaget ved Isted og af Danevirkestillingens Besættelse og Forsvar, medens han under Angrebet paa Frederiksstad sendtes til denne By.

Efter Krigen blev K. Stabschef ved Generalkommandoen i Slesvig og ægtede 29. Juni 1851 Mathilde Louise Jensine Fønss, Datter af Kammerherre Niels Basse F. til Hindsgavl. I 1854 fremmedes K. til Oberstlieutenant i Generalstaben og blev Chef for sammes taktiske Sektion, men udnævntes Aaret efter til Amtmand over Amterne Kiel, Cronshagen og Bordesholm, hvormed fulgte Stillingen som Kurator for Kiels Universitet og som kongl. Kommissær for Klosteret Preetz og 25 adelige Godser, samt Kammerherre. Medens K. gennemgaaende vandt den store Befolknings Velvilje — han valgtes i 1857 til Medlem af Rigsraadet —, var Stænderforsamlingen i Itzeho ham mindre venligsindet, og Regeringen bevægede ham derfor i 1860 til at træde tilbage imod at gaa som

militærbefuldmægtiget til Frankfurt; samtidig udnævntes han til Oberst i Generalstaben og Kommandør af Danebrog. Fra Frankfurt kaldtes K. i Dec. 1863 til Kjøbenhavn for at overtage Stabschefsposten ved Overkommandoen, som betroedes General de Meza. Efter Danevirkes Rømning blev K. Kommandør for 2. Infanteribrigade, hvormed han deltog i Dybbøls Forsvar samt i Kampen om Als, ved hvilke Lejligheder han viste sig som en modig og dygtig Troppfører. Ankommen til Fyn overtog K. Befalingen over 1. Division og benyttedes derefter som Underhandler med det fjendtlige Hovedkvarter, senere sammen med Kammerherre Quaade som befuldmægtiget ved Fredsforhandlingerne i Wien. Efter Hjemkomsten her fra overtog han Funktionen som Chef for Generalstaben, men udnævntes 1865 til Generalmajor og Generaladjutant for Landetaten og Chef for Kongens Adjutantstab. Som saadan tiltraadte han 1866 en Udenlandsrejse med Kronprins Frederik til Hofferne i Paris, Brüssel, Holland og England. Samme Efteraar attacheredes K. atter Kronprinsen i Anledning af dennes Tilstedeværelse ved Prinsesse Dagmars Formæling i St. Petersborg og senere Besøg ved Hoffet i Berlin.

Ved Gjennemførelsen af Hærloven af 1867 tog K., der var mismodig over dens Mangler, imod Tilbudet om Afsked, hvorefter han stilledes à la suite og udnævntes til Storkors af Danebrog. Han opholdt sig derefter for sine Børns Uddannelses Skyld 4 Aar i Schweits og fandt efter Hjemkomsten Virksomhed i det civile Liv, i det han medvirkede til Lammefjordens Tørlægning og valgtes til Formand for Livsforsikringsselskabet «Hafnia» Direktion og til Kontrolkomiteens Formand i Forsikringsselskabet «Skjold», ligesom han blev Æresmedlem af Selskabet «de danske Vaabenbrødre». Desuden attacheredes han i 1873 Kronprinsen af Preussen, i 1875 den russiske Storfyrsttronfølger og i 1888 Kong Albert af Sachsen under deres Ophold her i Landet.

K. har gjentagne Gange afslaaet Opfordringen om at overtage Krigsministerportefeuillen; derimod virkede han paa anden Maade til Fremme af Forsvarssagen, i det han i 1886 efter Professor A. Steens Død overtog Stillingen som Formand for «Forsvarsforeningen for Sjællands Stift». Som saadan har han gjentagne Gange taget til Orde i Bladet «Vort Forsvar», medens han alt tidligere, i 1884, havde taget Initiativet til Udstedelsen af et Opraab: «Til vore Vaabenfæller», i hvilket Hærens og Flaadens samtlige overordnede Førere i Krigen 1864 (for saa vidt de vare i Live og afskedigede)

indtrængende hævdede «Nødvendigheden af Befæstningssagens Gjen-nemførelse». I 1886 erholdt K. Generallieutenants Karakter.

Nationaltid. Nr. 3738.

P. N. Nieuwenhuis.

Kauffmann, Wilhelm Frederik Ludvig, 1821—92, Officer, Broder til den foregaaende, er født 25. Marts 1821 i Rensborg og kom 1838 paa den kongl. militære Højskole som Sekondlieutenant. Afgaaet der fra i 1842 blev han Premierlieutenant i Artilleriet og ansattes 2 Aar senere ved Landkadetakademiet som Skoleofficer og Lærer. I 1847 ægtede han Annette Tronier, Datter af Grosserer, Major i Livjægerkorpset Carl Chr. T. Ved Krigens Udbrud 1848 blev han Adjudant hos den kommanderende Artilleriofficer paa Fyn, men efter at være forfremmet til Kapitajn ansattes han ved 2. Batteri, og hermed rykkede han ogsaa ud i 1849 efter at have fortsat sin Virksomhed ved Landkadetakademiet i Løbet af den foregaaende Vinter. K. deltog i Kampen ved Kolding, i Ryes Tilbagetog og i Slaget ved Fredericia, hvornæst han fik Befalingen over et 24pundigt Granathalvbatteri, hvormed han deltog i Slaget ved Isted 1850. Efter Krigen blev han ansat som Lærer i teknisk Mekanik og Teknologi ved den kongl. militære Højskole, hvilken Stilling han beholdt til 1866, men varetog ved Siden heraf forskjellig anden Tjeneste. Indtil 1852 var han saaledes ved Tøjjetaten, indtil 1854 ved Brigadestaben, hvorefter han blev Chef for 4. Batteri. Som Medlem af forskjellige Kommissioner og som Forfatter til flere Artikler i «Tidsskrift f. Krigsvæsen», hvis Chefredaktør han var fra 1865—73, udfoldede han desuden en betydelig Virksomhed. I 1856 foretog han en Udenlandsrejse til Sverige, Østerrig, Sardinien, Frankrig og Belgien, overværede i 1858 en Troppesamling i Skaane og erholdt i 1860 Majors Karakter, medens han i 1862 under Troppesamlingen ved Slesvig attachededes de fremmede Officerer.

Da Krigen udbrød 1864, var K. endnu Chef for 4. Batteri, der var udrustet med 12pundige Riffelkanoner, hvilke gjorde Tjeneste som Positionsskyts under Dybbøls Forsvar. Tillige blev K. i Marts Kommandør for Batterierne langs Als Sund og senere næstkommanderende Artilleriofficer i Dybbølstillingen. Efter at vort Skyts i Skanserne for største Delen var bragt til Tavshed, fattede han den Tanke fra Als at forulempe Preussernes natlige Arbejder med sine Kanoner ved Bueskud ud over Dybbølbanken. Denne saakaldte «indirekte» Skydning fik ved denne Lejlighed sin første Anvendelse i Krigen, og dermed tilføjedes Preusserne ikke ringe Tab. Efter

Dybbøls Fald blev K. højstkommanderende Artilleriofficer paa Als, men beordredes i Slutningen af Maj til London for at yde de derværende danske Afsendinger ved Konferencen den nødvendige militære Vejledning. I Sept. sendtes han i særlig Mission til General Falckenstein, den Gang civil og militær Gouvernør i det af Preusserne besatte Jylland.

Efter Hjemkomsten blev han Formand for en Kommission til at tage Spørgsmaalet om Fodfolkets fremtidige Bevæbning under Overvejelse og beordredes i den Anledning i 1865 til England, Frankrig, Amerika og Belgien, hvornæst han blev Stabschef hos sin mangeaarige, fortrolige Ven, Artilleriets Chef, Oberst de Jonquières og Medlem af flere Kommissioner. Overvejelserne og Forsøgene førte i 1867 til Indførelsen af Remingtonriflen. Samtidig deltog han i den offentlige Drøftelse om Ordningen af Landets Forsvar og udgav 1865: «Om det danske Monarkis Forsvar i Almindelighed og Armeens Organisation i Særdeleshed» samt s. A. et Skrift om Tilbagetoget fra Danevirke, hvori han optraadte skarpt mod den tidligere Regering. I 1867 blev K. — som i 1865 havde opnaaet virkelig Majors Grad — ved Gjennemførelsen af den nye Hærlov Oberst, men da Krigsminister Raasløff frygtede hans Modstand mod denne, blev han fjærnet fra Stabschefsposten og ansat som fungerende Tøjmaster, hvilken Stilling han dog i 1868 ombyttede med den som Chef for 1. Artilleribataillon og Kommandør for Kjøbenhavns Søbefæstning, en Post af stor Vigtighed, da det gjaldt om at møde de Krav, som Skibskanonernes voxende Størrelse stillede til Kystbefæstninger. I de 11 Aar, K. beklædte den, arbejdede han stadig paa Værkernes Forbedring, men da Lovgivningsmagten ikke vilde bevilge de dertil nødvendige Pengemidler, maatte han for det meste lade sig nøje med at fremsætte de Krav, som han ansaa for nødvendige, hvis Værkerne skulde gjøre Fyldest. Dertil fik han Lejlighed som Medlem af en Række Kommissioner: den «store Forsvarskommission» (1872), den for Hæren og Flaaden fælles Søminekommission (1874), Kommissionen til Ordningen af det gjensidige Forhold mellem Kjøbenhavns Havn og Søbefæstningen (1874), som Formand i en Kystskytskommission, Medlem af en Søminekommission (1875) og Formand i en Kommission til Forsøg med elektrisk Lys (1878). Desuden overtog han flere andre Hverv og ledede 2 Vintre et Fæstningskrigsspil.

Da General Dreyer (IV, 354) i Begyndelsen af 1879 traadte tilbage som Krigsminister, var det naturligt, at Valget af hans

Eftermand faldt paa K., der paa Grund af sin overlegne Begavelse, sin uforstyrrelige Ligevægt i Sindet, sin Fordomsfrihed og sin Evne til strax at gribe en Sags Kjærnepunkt nød almindelig Anseelse i Hæren. Han blev saaledes Krigsminister 4. Jan., i det han Dagen forinden var udnævnt til General uden for Nummer. Hans Bestræbelser gik strax ud paa at ordne vort forsømte Forsvarsvæsen, og det lykkedes ham endnu i Rigsdagssamlingen 1878—79 at bevæge en Del af Venstre til at slutte sig til Forslaget om en Bevilling paa 2400000 Kr. til Anskaffelsen af 6 14 Tommers Kruppske Bagladekanoner til Kjøbenhavns Søbefæstning. Efter at have nedsat 2 Kommissioner, begge under Kronprinsens Forsæde, indbragte K. i Overensstemmelse med de af dem afgivne Betænkninger i Samlingen 1879—80 et Lovforslag om Hærens Ordning, ledsaget af Forsvarsplanen, og samtidig støttede han paa forskjellig Maade, ikke mindst ved at stille sig velvillig til Tanken om at lade Officerer holde offentlige Foredrag, den saakaldte «Forsvarsbevægelse». Det lykkedes dog ikke K. at gennemføre sit eget Hærlovsforslag, vel nærmest fordi han havde søgt Støtte hos den Del af Venstre, der havde Berg til Fører, hvorimod Folketingets Højre i Forbindelse med de moderate af Venstre i den ellefte Time vedtog et nyt Udkast, som 25. Juli 1880 ophøjedes til Lov. K. forblev, da Loven indeholdt enkelte Fremskridt, paa sin Post i Haab om at kunne løse Spørgsmaalet om Landets Befæstningsvæsen, men da Rigsdagens Flertal ogsaa i den paafølgende Samling stillede sig meget kølig til dette (derimod gennemførtes en ny Straffelov for Krigsmagten), traadte han 4. April 1881 tilbage som Krigsminister og udnævntes Dagen efter til Generallieutenant og kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt.

Indtil han i 1891 naaede Aldersgrænsen, varetog han denne Stilling med Ære, og i 1888 udnævntes han til Storkors af Dannebrog. 2 Gange, i 1883 og i 1887, var han Chef for Øvelsesdivisionen paa Sjælland, medens han i 1888 var Kejser Vilhelm II attacheret under dennes Besøg ved det danske Hof. Efter at K. med sin Konges og sine undergivnes Paaskjønnelse af hans Virksomhed havde forladt Tjenesten, flyttede han til sin eneste Datters Hjem i Nordsjælland og bortkaldtes efter et kort Sygeleje ved en stille Død 7. Jan. 1892.

Nationaltid. Nr. 4454. Dagbladet 13. Jan. 1892. Illustr. Tid. 17. Jan. 1892. Vort Forsvar Nr. 290. *P. N. Nieuwenhuis.*

Kaufmann, Asmus, 1806—90, Landskabsmaler, var Søn af Møllejer og Kornhandler Philip K. og Cecilie f. Frederiksen og fødtes i Nærheden af Haderslev 6. Okt. 1806. Han kom i Malerlære i Haderslev og uddannede sig tillige til Dekorationsmaler, saaledes at han senere i Kjøbenhavn kunde deltage i Udsmykningen af Dronningens Apartementssal paa Amalienborg. Han gik omtrent samtidig Kunstakademiets Skoler igjennem og vandt 1828 dets mindre Sølvmedaille; men da han ikke fandt tilstrækkeligt Livsophold som Maler, lagde han sig efter Lithografien og udførte i Kapitajn Krossings Stentrykkeri en Del Portrætter. Med offentlig Understøttelse rejste han 1836 til Tyskland, hvor han arbejdede som Lithograf i Dresden og München, men samtidig vendte tilbage til sit egentlige Livsmaal, Landskabsmaleriet. I Tyskland ægtede han en dansk Dame, Hofsangerinde Laura Hass († 1875). Efter Hjemkomsten arbejdede han en kort Tid som Lithograf for det Bærentzenske Institut, men udstillede ellers ret flittig som Landskabsmaler (1842—72). Han vedblev samtidig at dyrke Dekorationsmaleriet, havde et Par Gange Understøttelse til Rejser i dette Fag, saaledes for at lægge sig efter Brugen af «Vandglas». Han har ikke fremragende Betydning som Kunstner, men har gjort sig fortjent ved at testamenterer Kunstakademiet sin Formue (over 43000 Kr.) til Anvendelse som Rejselegat. K. døde 24. Juni 1890.

Weilbach, Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Kaufmann, Carl Richard Johannes, 1846—94, Forfatter og Journalist. Richard K., Søn af praktiserende Læge i Assens (senere i Nexø) Fred. Ferd. K. (f. 1813 † 1866) og Hustru, f. Jacobsen, er født i Assens 19. Sept. 1846. Han tog 1. Del af Artium ved Rønne Skole og blev i 1865 Student fra Sorø. Efter at have taget Philosophicum ofrede han sig for Journalistik og anden Forfattervirksomhed; i «Berlingske Tidende» og «Dagens Nyheder» skrev han Feuilletoner, Causerier og Anmeldelser. Under Mærket «Paul Pry» udgav han flere Biografier og oversatte meget, f. Ex. Paul Heyse og W. Jensen. Sammen med Vilh. Møller udgav han det illustrerede Ugeblad «Nutiden». Midt i Halvfjerdserne bosatte han sig i Paris, hvor han 14. Nov. 1883 ægtede den bekjendte Sangerinde og Sanglærerinde Anna Dons. Hendes Position i Parises Kunstnerverden støttede ham, og deres Hjem aabnede sig for adskillige bekjendte Mænd og Kvinder. Selv udfoldede K. en stor Virksomhed som Korrespondent for danske, norske, svenske, finske, tyske og maaske

flere Landes Blade; hans Jærnfid og Sporsans vare ham til stor Nytte, og hans lette, livlige Stil skaffede ham mange Læsere. Ved Siden af den her omtalte Virksomhed fik han dog Tid til at skrive og udgive en Del Bøger: «I Norge» (1869), «Noveller» (1874), «Fra det moderne Frankrig» (1882), «Pariserliv i Firserne» (1885), «Paris under Masken» (1887) og «Paris under Eiffeltaarnet» (1889). Sammen med William Bloch har han skrevet «Konsekvenser» (1881), der først spillede paa det kongl. Theater, senere under Titelen «Ungdomssynder» paa Folketheatret, og til den sidstnævnte Scene «Hvem er han?»; til Kasino skrev han «Valdemar Sejer». Desuden foreligger der fra hans Haand en talrig Mængde Oversættelser og ikke faa Digte. Under et Besøg i Danmark døde han i Kjøbenhavn 1. Avg. 1894. — Fru *Anna Elisabeth K.* (f. 23. Jan. 1863), Søster til Sangerinden Elisabeth C. C. Dons (IV, 298), uddannet af Fru Sophie Keller, senere af Fru Marchesi i Paris, optraadte først som Opera-sangerinde i Florents, virkede siden som Sanglærerinde i Paris og er nu efter Mandens Død bosat i Kjøbenhavn.

Illustr. Tid 1894, Nr. 46 Nationaltid. 1. Avg. 1894.

Nic. Bøgh.

Kaus, Baltser, —o. 1583, Boghandler, forekommer første Gang 1549 og driver fra 1561 sin Boghandel i St. Rochi Kapel ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; 1567 kjøber han det Hus, han boede i, af Universitetet, som han stod nær. Til Oplysning om hans Virksomhed kan meddeles, at han 1560 faar 5 Aars Privilegium paa at udgive Niels Hemmingsens Katekismusforklaring og latinske Postille, en Bog, han 16 Aar efter udgiver paa Dansk; 1575 bekoster han Anders Sørensen Vedels Oversættelse af Saxo trykt og 1577 Henrik Smids Lægebøger. Hvad han forlagde, synes at have slaaet an, thi 1573 maatte der et Kongebrev til for at beskytte ham mod udenlandske Eftertryk, og hvad hans Driftighed i det hele angaar, kan det mærkes, at han 1577 overtager Frederik II's Papirmølle ved Hvidøre. Han dør 1582 eller 1583. — Han var 2 Gange gift, sidst med Johanne Nielsdatter.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 680 ff. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. I, 131 f. *C. Nyrop.*

Kayser, Carl Johan Henrik, 1811—70, Læge, Nationaløkonom og Politiker, fødtes i Kjøbenhavn 20. Dec. 1811 og var en Søn af Sadelmager Carl Christian K. og Johanne Cathrine f. Hertz. Han dimitteredes 1828 fra det v. Westenske Institut, tog i 1834 først

den kirurgiske, derpaa den medicinske Examen, var i de følgende Aar medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital og foretog 1836—39 en Studierejse til Tyskland, Schweits og Frankrig med langt Ophold i Paris, hvor han fængsledes af Medicinens nye exakte Æra og ligesom sin Ven og Rejsefælle C. E. Fenger i lige Grad kastede sig over alle de egentlige lægevidenskabelige Discipliner og Statistikken, hvis udstrakte Anvendelse for Lægevidenskaben netop den Gang var den nye Pariseræras Løsen. Hjemvendt satte han strax sin Kraft og fremragende Begavelse ind paa at reformere den stagnerende danske Medicin i fransk Aand og grundede endnu i 1839 sammen med sin lidt ældre, intelligente Kollega A. A. B. Ahrensen (I, 160) «Ugeskrift for Læger» som Kamporgan for de nye videnskabelige Anskuelse. 1840 tog han Licentiat-, ved Kroningsfesten 1841 Doktorgraden ved 2 Afhandlinger fra den af ham den Gang med særlig Forkjærlighed dyrkede Fødselsvidenskabs Omraade; samtidig udgav han den franske Forfatter Gavarets Værk om Lovene for Statistikkens Anvendelse i Medicinen i dansk Oversættelse og lagde derved Grunden til «den numeriske Methodes» Anvendelse ogsaa i dansk Lægevidenskab. Efter i 1841 at være bleven Medlem af det kongl. medicinske Selskab og Distriktslæge i Kjøbenhavn hædredes han det følgende Aar med Valget til Præses i det nye reformatoriske Lægeselskab «Filiatrien» og udnævntes samtidig til Underacchouchør og Reservelæge ved Fødsels- og Plejestiftelsen, hvilken Post han i 1843 ombyttede med Reservekirurgikatet paa Frederiks Hospital, i det han samtidig fratraadte Redaktionen af «Ugeskrift for Læger».

Hans Hu stod nu til Lærervirksomhed ved Universitetet, og udstyret med alsidig lægevidenskabelig Kundskabsfylde ligesom Fenger var han i Stand til at overtage omtrent hvilken som helst Disciplin. Da et Lektorat i kirurgisk Pathologi 1843 blev ledigt ved A. Callisens Fratræden, tog han Del i den udskevne Konkurrence sammen med A. Buntzen og Bricka, gav ogsaa ved denne Lejlighed Vidnesbyrd om sin fremragende Begavelse, men var uheldig ved den sidste Prøve, Undersøgelsen af en Patient med Øjensygdom, og trak sig derfor til almindelig Beklagelse frivillig tilbage. Derefter kastede han sig med fordoblet Iver over statistiske Arbejder, saa vel paa den særlig medicinske som den almindelige Statistiks Omraade (s. ndfr.). Megen Opmærksomhed og Bevægelse vakte hans 1845 udgivne Skrift: «Den kongl. Fødselsstiftelse i Kjøbenhavn og den der herskende ondartede Barselseber»; det gav Stødet til Fødselsstiftel-

sens paafølgende Reorganisation og Omordning, om end des værre ikke til de forfærdelige Barselseborepidemiens Ophør. I øvrigt virkede han, efter 1845 at være fratraadt sin Stilling paa Frederiks Hospital, som praktiserende Læge i Kjøbenhavn og vandt ved sin elskværdige Karakter megen Yndest. I Sommeren 1845 rejste han i offentlig Sendelse til Nordgrønland (Diskobugten) for at undersøge en ved Kolonien Jacobshavn herskende epidemisk Sygdom. 1848 udnævntes han til Stiftsfysikus for Fyn, men blev endnu samme Aar Professor extraord. i Statistik og Statsøkonomi ved Universitetet (1850 Professor ordin.), og dermed forlod han definitivt Lægegjerningen, om end ikke Lægevidenskaben, i det hans omfattende statistiske Studier og Arbejder i de følgende Aar fremdeles for en Del behandlede den medicinske Statistik. Ogsaa til politisk Virksomhed bleve i den følgende Tid hans betydelige Evner tagne stærkt i Brug, indtil en uheldelig, tiltagende Hjernesygdom lammede hans Kraft og efterhaanden gjorde ham til aandelig og legemlig Invalid. Allerede 1865 maatte han afskediges fra sin Universitetsstilling, men Døden indtraf først 28. Avg. 1870. — Han var ugift.

Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Ugeskr. f. Læger 3. R. X, Nr. 12. 4. R. XIX, Nr. 27. Bibl. f. Læger 6. R. I, 155 f.

Jul. Petersen.

— C. J. H. Kayser som *Nationalekonom og Statistiker*. K.s Ungdom falder i en Tid, da Statistiken var ved at komme paa Mode; rundt om i Verden blomstrede den officielle Statistik op, og overraskende Fænomener bleve dragne frem og benyttede, ganske vist til temmelig forhastede Slutninger om Love, der skulde beherske hele Samfundet med samme Nødvendighed som Naturlovene. Det var navnlig Quetelet, der bar disse Tanker frem med bestikkende Veltalenhed og aldrig svigtende Tro paa sine Theories Sandhed. Det var ikke saa underligt, at disse Studier maatte øve Tiltrækning paa K., der igjennem den medicinske Statistik havde en Overgang fra sit oprindelige Fag til Statistik og andre Samfundsvidenskaber. 1840 udgav han en Oversættelse af en fransk Bog, Gavarets «Om Lovene for Statistikkens Anvendelse i Medicinen». Disse Studier fortsatte han i de følgende Aar. I «Det kongl. medicinske Selskabs Skrifter» Ny Række I (1848), der skulde begynde en ny Æra i den medicinske Statistik, hidrøre 2 Afhandlinger fra K. («Om Maanedernes og Aarstidernes Indflydelse paa Dødeligheden» og «Om Fødselsforholdene i Danmark»). Med særlig Interesse

kastede han sig over «Moralstatistik» og bearbejdede for den statistiske Kommission Selvmords- og Kriminalstatistikken (i 11. og 13. Hæfte af «Statistisk Tabelværk», begge fra 1847). I disse saa vel som andre Arbejder, beregnede paa en større Kreds, saaledes en Række Artikler om Selvmord i «Dansk Folkeblad» for 1846 — der bl. a. indeholder en interessant Række Breve fra Selvmordere — behandlede han sit Stof med megen Ædruelighed uden at lade sig friste til forhastede Slutninger.

K. har end videre udarbejdet en Nationaløkonomi: «Om Arbejdets Ordning» (1857; 2. Opl. 1865). Denne Bog bringer i og for sig ikke nye Tanker; Standpunktet er nærmest den samtidige franske og engelske Nationaløkonomi; men i den *danske* nationaløkonomiske Litteratur udfyldte den et Savn; den er skrevet med stor Kjærlighed til Æmnet, i et roligt og behersket Sprog, og med god Grund har den derfor været stærkt benyttet og kan endnu anbefales til forberedende Studium af Nationaløkonomiens Theori, selv om mange Synspunkter ere forandrede, og selv om man *nu* — med en Menneskealders Udvikling mellem denne Bog og Nutiden — kan paavise mange Uklarheder deri. Paa Grund af sit tidlig svækkede Helbred naaede K. ikke at efterlade sig noget andet større nationaløkonomisk Arbejde.

H. Westergaard.

— I den Omgangskreds, i hvilken C. J. H. Kayser færdedes, bleve efter 1848 saa mange fremtrædende og begavede Personer hendragne til *Politikken*, at det var ganske naturligt, at ogsaa han, hvis statistiske og nationaløkonomiske Studier laa Politikken saa nær, følte Lyst til at virke i samme Retning. Det var dog først, efter at han i nogle Aar havde virket som Professor ved Universitetet, at han gjorde Alvor deraf. 4. Avg. 1852 stillede han sig og valgtes i Københavns Amts 2. Valgkreds (Lyngby). Folketinget opløstes 13. Jan. 1853 som Følge af en Afstemning, hvis indirekte Følge var en Forkastelse af Regeringens Forslag om Toldgrænsens Flytning. Arvespørgsmaalet og Toldsagen havde fremkaldt en stærk Modsætning mellem Ministeriet Bluhme—Sponneck og Flertallet i begge Ting, og en lidenskabelig Agitation førtes fra begge Sider. Bondevennerne havde sluttet en Alliance med Helstatsministeriet imod det national-liberale Parti, og Tscherning, der gik i Spidsen, erklærede det for Opgaven ved de nye Valg at fortrænge saa vidt muligt alle de 50 Folketingsmænd, der havde stemt imod Regeringen. Han forlod derfor sin sikre Valgkreds i Holbæk Amts 2. Valgkreds

og stillede sig imod K., der var en af de 50. Valgkampen i Lyngby forttes med stor Heflighed og fulgtes med levende Interesse. Den endte med, at K. valgtes med 689 Stemmer imod 506, der faldt paa Tscherning. Efter den anden Opløsning i April 1853 gjenvalgtes K. 27. Maj, men ved Valgene efter Opløsningen i Okt. 1854 afløstes han i Lyngby af Proprietær A. David til Rungstedlund, og siden deltog han ¹⁸⁵¹⁻⁵⁴ i det aktive politiske Liv [hvorefter han 1858 valgtes af Landstinget til Statsrevisor. — K. indtog ikke nogen fremragende Plads i det national-liberale Parti, som han fulgte i alt væsentligt, men han var en af de solide, kundskabrige og arbejdsdygtige Mænd, som udgjorde Kjærnen i Folketinget og bidrog saa meget til den hurtige og sikre Lovgivningsvirksomhed, der udmærkede Rigsdagens første Aar. Saa længe han sad i Folketinget, var han Ordfører for Finansudvalget, en Post, som han arvede efter C. E. Fenger. Det var det vigtigste og besværligste Hverv, som Folketinget kunde give nogen; Udvalgsbetænkningen var i hin Tid ikke et Optræk af Skrivelser og Andragender med en kort Angivelse af, om et Forslag tiltrædes eller ikke, men en ræsonnerende Bearbejdelse af det store Materiale og en Motivering af Udvalgets Indstillinger, saa at Ordføreren havde et stort Arbejde, men til Gjengjæld ogsaa blev fortrolig med enhver Enkelthed. K. var en særdeles dygtig Ordfører, kortfattet og klar, og medens han ikke var i Besiddelse af nogen egentlig Veltalenhed, vidnede hans Foredrag altid om en Omhu og Grundighed, der sikrede dem Opmærksomhed og gave dem Vægt.

[som Folketings-
mand (f. en kgl. Hæ-
rets, ligesom

C. St. A. Bille.

Kayser, Harald Hartvig, f. 1817, Tømmermester og Politiker. Han er født 6. Marts 1817 i Kjøbenhavn og er Broder til den ovfr. nævnte Læge og Statsøkonom Carl Johan Henrik K. Hjemmet, hvorfra de udgik, var stærkt trykket af de daarlige Tider, men flittigt og nøjsomt, og K. tog tidlig disse Egenskaber i Arv. Da han efter sin Konfirmation (1831) kom i Tømmerlære, arbejdede han saa ihærdig, ogsaa uden for den almindelige Arbejdstid, at han 4 Aar efter selv kunde bestride Udgifterne ved at blive Svend. Han skaffede sig nu Undervisning i Mathematik, og da han over for sine Omgivelser ønskede at faa ligesom et Bevis for sine Kundskaber, indstillede han sig 1837 til den polytekniske Examinand-examen og fik den, skjønt han kun havde forberedt sig i sin Fritid. Han ophørte nu at arbejde som Tømmersvend, blev en ganske søgt Mathematiklærer og (fra 1838) desuden Tegnerlærer

ved en af Kunstakademiet oprettet Søndagsundervisning. 1842 tog han polyteknisk Examen i Mekanik, men hans Maal, at blive Tømmermester i Kjøbenhavn, maatte endnu udsættes noget. Foreløbig kom han til Norge, hvor han i Vinteren 1842—43 vikarierede som Lærer ved Christiania Tegneskoles Bygningsklasse for J. H. Nebelong, medens denne var i Udlandet, og i Nov. 1843 blev han den første Lærer, som antoges af det nyoprettede tekniske Institut i Kjøbenhavn. Han underviste her i Tegning og holdt Foredrag over Mathematik, hvad der lod ham udgive 2 smaa matematiske Vejledningsbøger (1844, 1847). Først 1845 naaede han at etablere sig som Tømmermester, ved hvilken Lejlighed han, skjønt polyteknisk Kandidat, ikke slap for at gjøre et Mesterstykke og afholde forskjellige af de Udgifter, som han i et lille anonymt Skrift («Om de nuværende Mesterprøver i Haandværkslavene») Aaret før havde udtalt sig imod. 1845 fik han tillige det første af sine senere saa talrige Tillidshverv: han blev Medlem af Kontrolkomiteen for Fredens Møllens Fabrikker, hvad han var til 1890, den længste Tid som Formand. Hans altid klare, taktfulde og dygtige Maade at optræde paa begyndte at gjøre sig gjældende. 1847 blev han Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab og allerede Aaret efter dens Formand. 1848 staar i det hele som et Mærkeaar i hans Liv. I Febr. valgtes han ind i Borgerrepræsentationen, i Maj blev han, som nævnt, Formand i Industriforeningen og i Okt. Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, ligesom det endnu kan nævnes, at han i Juni blev Sekondlieutenant i Brandvæsenet, som han var knyttet til fra 1835—64. Den hidtil ubekjendte Tømmermester begyndte at blive en betydende Person. Ved Kunstakademiet fik han en nyoprettet Stilling som Docent i Mathematik og Konstruktionslære (1853—64).

Efter hele hans Udvikling er det naturligt, at han ved Valget til den grundlovgivende Rigsforsamling stillede sig som national-liberal, men desuagtet anbefaledes hans Valg — hvad der var enestaaende — ogsaa fra den demokratiske Side, og der er da næppe Tvivl om, at han kunde have opnaaet Valg ogsaa til Rigsdagen, hvis han havde stillet sig. Men han undlod det. Han følte sig mindre draget af Virksomheden i Rigsdagssalen end i Kjøbenhavns Borgerraad, hvor hans kommunale Interesse i Forbindelse med hans praktiske Indsigt og utrættelige Arbejdsomhed hurtig skaffede ham en indflydelsesrig Stilling, saaledes som det eksempelvis kan oplyses ved, at han som et endnu forholdsvis ungt Medlem under Kolera-

epidemien i 1853 fik Sæde i den overordentlige Sundhedskommission, som da oprettedes. Hans Betydning voxede i det hele saa stærkt, at han i 1863 valgtes til Borgerrepræsentationens Formand, hvad han var til 1873 og derefter endnu 1884--85, da den senere Formand, Højesteretsadvokat Henrichsen (VII, 355), pludselig var afgaaet ved Døden. Fra 1875—94 var han Næstformand i Forsamlingen, som han stadig er Medlem af, og som i 1888 i levende Paaskjønelse af hans lange og dygtige Virksomhed lod hans Billede male. I Længden fik han imidlertid ikke Lov til at staa uden for Politikken. I det bevægede Aar 1854 kaldte det national-liberale Parti paa ham, og fra 1854—64 havde han nu for Christianshavn Sæde i Folketinget. Saa traadte han igjen tilbage, til han 1871 blev kongevalgt Medlem af Landstinget, hvad han endnu er. Og ogsaa paa Ting lærte man hurtig at sætte Pris paa ham. I Folketinget var han saa godt som uafbrudt Medlem af Finansudvalget, i Landstinget var han en Tid den ene af dets Næstformænd, og fra 1879 har det stadig valgt ham til Medlem af Rigsretten. Særlig Betydning har hans Stemme haft ved alle Byggeforetagender, bl. a. da ved Behandlingen af Kjøbenhavns Byggelove af 1856, 1871 og 1889. Men her staa vi ogsaa ved et kjøbenhavnsk Forhold, som han omfattede med stor Interesse. Paa given Foranledning oplyste og fortolkede han de 2 førstnævnte Love i Industriforeningens Tidsskrift, og som Medlem af Kjøbenhavns Bygningskommission (1857—85) deltog han i Reguleringen af deres praktiske Anvendelse. Det skal ogsaa nævnes, at han i 1857 i Overensstemmelse med, hvad han havde udtalt i sin Bog fra 1844, stemte for Næringsloven, der bl. a. fandt Støtte i Industriforeningen, til hvis styrende Kreds han hørte indtil 1866, fra 1857—63 som Næstformand efter endog 2 Gange at have været Formand, 1848—51 og 1853—57.

Industriforeningen er i det hele et godt Vidne om hans rolige, men altid uafbrudte og frugtbringende Arbejde. I hans Tid fik den nye Lov og sin egen Ejendom, ikke at tale om, at den for første Gang kom til at medvirke ved Danmarks Deltagelse i en Verdensudstilling. Hvad der dog særlig præger hans Virksomhed her, er hans Forhold til Haandværkerundervisningen; hans mangeaarige Lærergjerning førte det naturlig med sig. I et af Foreningen 1847 nedsat Udvalg til Fremme af Søndagsmøder for unge Haandværkere valgtes han til Formand, og i alle Foreningens senere Skridt for Sagens Udvikling tog han ivrig Del, hvad der førte til, at Indenrigsministeriet i 1859 valgte ham til dets delegerede i

Bestyrelsen for Teknisk Institut, hvis Formand han var 1872—74. I det tekniske Selskabs Skole, der 1876 afløste det tekniske Institut, stod han som Næstformand 1876—82, og dette Næstformandskab var fra 1879 paa Grund af Gehejmeraad Halls Sygdom et fungerende Formandskab, bl. a. ved Indvielsen af Skolens nye Bygning i 1881.

Som det heraf vil ses, har K.s Liv været en uafbrudt Virksomhed, og Rækken af de ham betroede Hverv kan endda forøges ganske betydelig. 1873—82 er han saaledes en af de 3 Direktører for Frederiks Hospital, 1874—83 er han Medlem af Kjøbenhavns Overligningskommission, 1864—93 Kontrolkommitteret i Nye danske Brandforsikringsselskab, som han er Medstifter af, osv. Og han er stadig endnu Medlem af Overformynderiets Laanebestyrelse (fra 1872), Direktør i Kjøbenhavns Brandforsikring (fra 1885), borgerlig Værge for Frue Kirke (fra 1889) samt Medlem af en Række mere private Bestyrelser, t. Ex. for den Læterstedtske Forening, Efterslægtsselskabets Skole, Fængselselskabet i Kjøbenhavn, Kjøbenhavns Handelsbank, Nørrebro's Sporvejsselskab, de forenede Oplagspladser og Værfter osv. Overalt har man ønsket hans Hjælp, overalt har han ydet et Arbejde, og saa har han endda altid været særlig virksom i alt, hvad der vedrører den sønderjyske Sag og paa en ejendommelig, intensiv Maade vidst at gjøre vel i vide Kredse saa vel direkte som f. Ex. gennem Kjøbenhavns Understøttelsesforening, i hvis Hovedbestyrelse han stadig har haft Sæde. Hans Livs lykkelige Udvikling i Forbindelse med den ham givne store Arbejdsevne lod ham tidlig føle det som en Pligt villig at træde til, hvor hans Medborgeres Tillid kaldte ham, saaledes at han for samvittighedsfuldt at kunne udrette alt, hvad der herved kom til at paahvile ham, lod det blive Skik hos sig at tage endog meget tidlige Morgentimer til Hjælp. Men saa er han paa den anden Side heller ikke nogensteds, selv ikke i indflydelsesrige Stillinger, bleven længere, end han følte, at han gjorde den vedkommende Institution virkelig Nytte. K. staar som en fuldt ud sympathetisk og helstøbt Personlighed i sin humane Tænkemaade, bramfri Paalidelighed og utrættelige Virksomhed. Da han 1895 havde været 50 Aar Borger i Kjøbenhavn, fejredes han paa forskjellig Maade, bl. a. optog Kjøbenhavns Tømmerlav ham som Æresmedlem. — 1885 blev han Kommandør af Danebrog af 2. Grad og 1892 af 1. Grad. — 28. Maj 1850 ægtede han Birgitte Alette Elisabeth Arctander (f. 1. Febr. 1828),

Datter af Fuldmægtig i Nationalbanken Vilhelm August A. og Caroline Vilhelmine Christiane Margrethe f. v. Linstow.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Dansk Rigsdags-Kal. Illustr. Tid. XXVIII. Nr. 23. XXXVI, Nr. 22. C. Nyrop, Kbhvns Tømmerlav. Samme, Industriforeningen i Kbhvn. Samme, Bidr. t. dansk Haandværkerundervisnings Hist. Berlingske Tid. 1895, Nr. 45. *C. Nyrop.*

Keiser, jvfr. Keyser.

Keiser, Reinhard, 1674—1739, Komponist, fødtes i den lille sachsiske By Teuchern og blev døbt 12. Jan. 1674. Faderen var Musiker, paa Mødreneside var han af adelig Slægt. 1685 optoges K. som Alumnus i Thomasskolen i Leipzig og fik her Joh. Schelle, Skolens Kantor, til Lærer i Sang og Musik. Sin videre Uddannelse erhvervede han sig især ved at studere gode italienske Forbilleder. Han var næppe sluppen ud af Skolen, før han komponerede sin første Opera, der 1691 opførtes ved Hoffet i Brunsvig, og da han nogle faa Aar senere havde knyttet sig til Operaen i Hamborg, begyndte han, opmuntret af Publikums Yndest, at udfolde en forbausende Produktionsevne, der, hvad Idérigdom og genial Inspiration angaar, stiller ham blandt de mest fremragende tyske Operakomponister. K. var en forfængelig Mand. Da han i 1703 sammen med en anden havde overtaget Bestyrelsen af Operaen, stege Kunstnerlykken og Adelsblodet ham saaledes til Hovedet, at han efter at have komponeret og opført en Musik i Anledning af Frederik IV's og hans Dronnings Fødselsdage ansøgte Kongen om at «ville op-høje ham i Adelstand og med Skjold og Vaaben benaade som andre Virtuoser eller og antage ham til Hofjunker», hvilket imidlertid ikke førte til det ønskede Resultat. Derimod lykkedes det ham i en senere Periode at komme i Berøring med det danske Hof. I 1721 indkaldtes nemlig et hamborgsk Operaselskab til Kjøbenhavn, og K. kom da ogsaa her til, uden at det er ganske klart, i hvilket Forhold han stod til dette Selskab, som var under Ledelse af Musikdirektør Johan Kayser, en navnlig senere temmelig ilde berygtet Person. K. var under sit Ophold i Kjøbenhavn Grev Wedells Gæst og fik som Anerkjendelse for de Værker af forskjellig Art, han komponerede til Brug ved Hoffet, Titel af kongl. dansk Kapelmester. For Joh. Kaysers Selskab, der spillede i 2 Sæsoner, skrev han Operaerne «Ulysses», hvortil Partituret findes paa det kongl. Bibliothek i Berlin, og «Der Armenier». Desuden havde han paa denne Tid en Opera «Sancio» under Arbejde, men om den

kom frem paa Scenen, er ubekjendt. Af hans ældre Værker vides Operaerne «Die unvergleichliche Psyche» og «Antoninus, römischer Kaiser», den sidste en forkortet Omarbejdelse af K.s ældre Opera «Julia», at være opførte i Kjøbenhavn. Efter at Operaforestillingerne vare ophørte, vedblev K. at staa i Forbindelse med Hoffet i Kjøbenhavn, hvor han antages jævnlig at have opholdt sig i de nærmest følgende Aar og bl. a. at have fuldført Oratoriet «David». 1726 komponerede han en Scenade eller dramatisk Kantate: «Das um den Rang streitende Friedensburg, Friedrichsberg, Friedrichsburg u. Rosenberg», der opførtes paa Fredensborg Kongens Fødselsdag. En stor Del Kompositioner af ham gik tabt ved Christiansborgs Brand 1794. 1728 udnævntes K. til Kantor ved Domkirken i Hamborg, og han komponerede fra nu af især Kirkemusik. Hans sidste Arbejde for Scenen var Operaen «Circe», opført 1734; Antallet af hans Operaer var da naaet op til ikke lidt over 100.

K. døde i Hamborg 12. Sept. 1739. Med sin Hustru, som var født Oldenburg og ofte er bleven forvexlet med den samtidige Operasangerinde Mad. K., havde han en Datter, *Sophia Dorothea Louise K.*, der ved Faderens Død blev ansat som dansk Hofsangerinde, men allerede 1742 trak sig tilbage til Privatlivet og døde i Kjøbenhavn 1768.

Mattheson, Grundlage einer Ehrenpforte. Moller, Cimbria lit. II. Gerber. Lex. og Neues Lex. der Tonkünstler. Lindner, Die erste stehende deutsche Oper. Allg. deutsche Biographie XV. Vierteljahrsschrift f. Musikwissenschaft VI (1890). S. 151 ff. For Ide og Virkelighed 1873, S. 513 ff. *V. C. Ravn.*

Keller, Johan Christopher Henrik Rummelhoff, 1830—84, Døvstumme- og Aandssvage lærer, var Søn af Fængselsinspektør paa Christianshavn Christian Nicolai K. og Sophie Henriette Magdalene f. Pers og fødtes 7. Juni 1830 i Kjøbenhavn. 1849 blev han Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1855 Cand. theol. Ved sin varme og ægte humane Følelse for al Slags menneskelig Lidelse blev han snart tiltrukket af de filantropisk-pædagogiske Ideer, hvis Virkeliggjørelse blev hans Livs Opgave. Fra 1851 havde han været Lærer ved Kjøbenhavns offentlige Skolevæsen, men da han 1856 overtog Bestyrelsen af den lille private Døvstummeskole efter Talemethoden, som V. Dahlerup og H. P. Duurloo (IV, 367) hidtil havde ledet, viede han alle sine Kræfter til Abnormskolen. 1858 opgav han sine Timer ved Kommuneskolerne, og Aaret efter foretog han en Rejse til Tyskland, hvor han især paavirkedes af Hill og blev yderligere indtaget i Talemethoden ved at se de hel-

dige Resultater, den der havde medført. Efter sin Hjemkomst paaviste han i Afhandlinger og Bladartikler dens Fortrin og virkede praktisk for den ved energisk Arbejde i sin Skole, hvor han var en livlig og vækkende Lærer. Paa anbefaling af Professor S. J. Heiberg (VII, 265) oprettede Staten 1860 de første Fripladser for uegentlige døvstumme i K.s Skole, der fra nu af kaldtes «Døvstummeskolen grundet paa Talemethoden». 1865 foreslog K. Ministeriet, at alle Indkaldelser af døvstumme Børn for Fremtiden skulde ske til hans Skole, hvor det skulde afgjøres, hvilke der skulde undervises efter Tale- og hvilke efter Tegnmethoden; men først ved ministeriel Resolution af 5. Jan. 1867 anerkjendtes K.s Skole som et officielt Led i vor Døvstummeundervisning, i det der efter Forslag af Forstander Malling Hansen (VI, 634) og K. skete det væsentlige Fremskridt, at de egentlige døvstumme Børn bleve henviste til det kongl. Institut, de uegentlige til K.s ældre Skole og de aandssvage døvstumme til en særlig, ny Skole hos K. Hans 2 Døvstummeanstalter, der nu bleve satte under Tilsyn af en af Staten udnævnt Kommission, voxede hurtig; de benyttedes i stigende Omfang af Staten, ligesaa af Kjøbenhavn og andre Kommuner samt af private. Da det faldt vanskeligt at skaffe lejede Lokaler, laante Staten 1880 de Kellerske Anstalter en betydelig Sum til Opførelse af Nybygninger. 1869 fik K. stiftet en «Forening til Fremme af den døvstumme Piges Selvvirksomhed», der oprettede en Arbejdsanstalt til Uddannelse af disse Piger for senere at skaffe dem Erhverv.

Da der ofte blev sendt K. Børn, som viste sig ikke at være døvstumme, men idiotiske, og da Anstalten paa Gl. Bakkehus kun formaaede at optage en mindre Del af Danmarks aandssvage, oprettede han 1865 en Afdeling for aandssvage Børn, baade Sinkere, uegentlige Idioter og døvstumme aandssvage. Med sin sædvanlige Energi kastede han sig over denne Sag; 1867 blev denne Skole en selvstændig Anstalt, og Elevantallet voxede efterhaanden til over 200, dels skolesøgende og dels plejendende. K. var utrættelig i sin mundtlige og skriftlige Virksomhed for de aandssvage, og da han havde en lykkelig Gave til at bevare en ungdomsfrisk, forhaabningsfuld Frejdighed under sin overvældende daglige Gjerning, fremførte han sine Planer med en Varme, der skaffede dem mange Venner og vakte Erkjendelsen af, at der burde gjøres langt mere for disse Samfundets Stifbørn. Ved K.s Initiativ nedsattes 1867 og 1873 private Udvalg og 1876 en ministeriel Kommission, hvor han

sammen med de andre Abnormskolers Forstandere drøftede Aandsvagesagen. Den sidste Kommission adopterede i sin Betænkning næsten fuldstændig det af K. 1869 i en Piece, «Om Idiotsagen», fremsatte Udkast til en gennemført Ordning: Indførelse af almindelig Skoletvang, Anbringelse af de udviklingsdygtige Individuer i Skoler og Arbejdsanstalter og de øvrige i Asyl og hos Familier, alt paa Statens, Kommunernes og Amtenes Bekostning. Foreløbig førte Kommissionens Arbejde kun til Lov af 24. Maj 1879, der bevilgede K. et anseligt Laan og et fast aarligt Tilskud af Staten til et Asyl for uhelbredelige aandssvage. Dette, kaldet «Karens Minde», oprettedes 1880 i Hvidovre Sogn, medens alle K.s Skoler laa paa Nørrebro. Fra 1879 fik han Staten til at bevilge et aarligt Beløb til voxne, flinkere aandssvages Anbringelse i Familier for at uddanne dem til Haandværk og Landbrug. Hans Plan om at oprette en Landbrugskoloni for slige Individuer blev ikke virkeliggjort, medens han levede. Inden hans Død, der indtraf pludselig 20. Maj 1884, var K.s Virksomhed fra en lille Privatundervisning paa et Kvistkammer voxet til at omfatte en Række Anstalter med henved 500 Mennesker, og hans Navn var blevet kjendt over hele Danmark og tillige i Nabolandene, saa at han ved det skandinaviske Abnormskolemøde i Stockholm 1876 valgtes til dettes Præsident. Ogsaa paa anden Maade lagdes der Beslag paa K.s store Arbejds-kraft, saaledes i flere humane Foreninger og fra 1883 i Kjøbenhavns Borgerrepræsentation. 1878 blev han titulær Professor. K. skrev i sin Ungdom et Par Digtsamlinger, og i private Kredse var han Lejlighedsdigter, saa længe han levede. Han udgav flere Lærebøger for Abnormskolen og deltog i Redaktionen af «Nord. Tidskrift for Blinde-, Døvstumme- og Idiotskolen» 1867—84. — 30. Marts 1856 ægtede han Cathrine Elisabeth Deborah Graac (f. 5. Okt. 1833), Datter af Provst Christian G. i Tranekjær.

A. Prytz, Til Minde om Prof. J. K. (1885).

Joakim Larsen.

Keller, Sophie Helene Henriette, f. 1850, Sangerinde. Som Datter af Komponisten, Syngemester Henr. Rung (f. 31. Marts 1807 † 12. Dec. 1871) og Sangerinden Frederikke Charlotte Pauline R., f. Lichtenstein (f. 21. Juli 1818 † 10. April 1890), blev Frøken S. R., der er født i Kjøbenhavn 14. Nov. 1850, opdragen i et gennem-musikalsk Hus, og Faderen uddannede hendes udmærkede Stemme-midler, saa at hun allerede havde et fra Cæciliaforeningens Koncerter fordelagtig bekjendt Navn som Sangerinde, da hun 8. Dec. 1869

debuterede paa det kongl. Theater som Agathe i «Jægerbruden». Hendes høje, fortrinlig skolede Mezzo-Sopran var af et betydeligt Omfang, og i vokal Henseende kunde hun lige fra sin Debut siges at være en fuldt uddannet Sangerinde. Hendes dramatiske Evner stode dog endnu langt fra paa samme Udviklingstrin, endskjønt hun ved sit tiltalende og takkelige Væsen strax behagede Publikum; men ved Flid og Rutine forstod hun i Aarenes Løb at udvikle sig ogsaa i dramatisk Henseende og har i de sidste 25 Aar været en af den danske Operas bedste Støtter ved sine smukke Stemmestemmer, sin udmærkede Sangkunst, sit overordentlig solide musikalske Foredrag og sit udmærkede fine Øre. Ved sit Jubilæum som Sangerinde i 1894 blev hun udnævnt til kongl. Kammersangerinde. Hun blev 14. Nov. 1877 gift med Cand. jur. Emil Charles Thorvald Keller, f. 12. Avg. 1835 (Broder til ovennævnte Professor J. C. H. R. K.), og har jævnsides sin Virksomhed paa det kongl. Theater virket meget som Sanglærerinde. Blandt hendes vigtigste Roller paa Theatret kan nævnes: Rose i «Den lille Rødhætte», Iphigenia i «Iphigenia i Aulis», Benjamin i «Joseph og hans Brødre i Ægypten», Jomfru Kirsten i «Liden Kirsten», Tove i «Tove», Colomba i «Colomba», Aase og Ingeborg i «Drot og Marsk», Benita i «Spanske Studenter», Donna Anna og Donna Elvira i «Don Juan», Ragnhild i «Oluf», Charmion i «Cleopatra», Fidelio i «Fidelio», Anna og Bjærgdronningen i «Hans Heiling», Cherubino og Grevinden i «Figaros Bryllup», Rosina i «Barbereren i Sevilla», Siebel i «Faust», Senta i «Den flyvende Hollænder», Elisabeth i «Tannhäuser», Elsa i «Lohengrin», Sieglinde i «Valkyrjen», Mathilde og Gemmy i «Vilhelm Tell», Aïda i «Aïda» og Leonore i «Troubadouren». *Edgar Collin.*

Kellermann, Caroline Vilhelmine, 1821—81, Danserinde. Jfr. Fjeldsted, som var født i Kjøbenhavn 26. Febr. 1821 og Datter af kongl. Lakaj R. H. F., kom som Barn paa det kongl. Theaters Balletskole, hvor hun uddannedes hovedsagelig under Bournonville. Første Gang gjorde hun sig fordelagtig bemærket 10. Dec. 1837, da hun som Fatme i «Brama og Bajaderen» heldig konkurrerede med en saa betydelig Danserinde som Lucile Grahn, og efter at denne havde forladt det kongl. Theater, var Jfr. F., som blev fast ansat 1838, i flere Aar Ballettens bedste Kraft paa Spindesiden. Hun var ikke nogen Skjønhed, men besad en udmærket Figur og udviklede i Aarenes Løb sin koreografiske Færdighed saaledes, at hun som Solodanserinde vandt et anset Navn, ikke blot i Kjøben-

havn, men paa flere af Udlandets større Scener. Da hun tillige var i Besiddelse af et net mimisk Talent, blev hun meget anvendt i Bournonvilles Balletter, og blandt hendes Roller kan anføres: Fiskerens Brud i «Napoli», Alix i «Den nye Penelope», Aditscha i «Zulma eller Krystalpaladset» og Palmyra i «Abdallah». Hun optraadte sidste Gang paa det kongl. Theater 1. Marts 1861 og afskedigedes ved Sæsonens Udgang. Hun var 1849 bleven gift med nedennævnte Violoncellist C. L. K. og døde 20. Maj 1881.

Edgar Collin.

Kellermann, Christian Laurentz, 1815—66, Violoncelvirtuos, blev født i Randers 27. Jan. 1815. Faderen, en Kjøbmand fra Angel, havde oprindelig bestemt Drengen til Handelen, men da Forældrene 1822 bosatte sig i Wien, og man havde bemærket hans betydelige musikalske Anlæg, gjennemgik han fra 1828—32 det derværende Konservatorium, hvor han under den bekjendte Jos. Merks Vejledning særlig uddannedes som Violoncellist. Kort efter fik han Ansættelse i Hofkapellet og senere i Carltheatrets Orkester, men da hans Hu stod til at se sig om i Verden og til at uddanne sit Talent yderligere, opgav han sin faste Stilling og begyndte paa sine vidtløftige Koncertrejser, som med faa Afbrydelser fortsattes indtil 1864, da Sygdom lammede hans Kraft. Han er saaledes optraadt 1836 i Pesth, hvor han gav sin første offentlige Koncert, 1837 i Paris, hvor han tillige med Strauss spillede for Borgerkongen Ludvig Philip, 1839 i Finland og Stockholm, 1840 i Christiania, de følgende Aar i Tyskland og Polen, 1844 i Holland, 1846 i London osv. I 1852 gik Rejsen til Donaufyrstendømmerne, hvor han i Bukarest sejerrig konkurrerede med Datidens Violoncelkonge, Belgieren Servais, og han gjorde derefter forskjellige Rejser i Rusland og Tyskland, indtil han 1857—58 i Italien naaede Højdepunktet af sin Berømmelse. Der er i det hele taget kun faa Lande i Evropa, han ikke har besøgt, og alle Vegne modtoges han med entusiastisk Bifald, men han besad ogsaa en sjælden Evne til at kunne «synge» paa sit Instrument, og det var derfor særlig som Adagio-spiller, at han vandt sine bedste Lavrbær. Her hjemme spillede han første Gang Nytaarsdag 1839 paa det kongl. Theater, blev strax ansat som kongl. Kammermusikus, og trods sin stadige Omflakken og fristende Tilbud om faste Ansættelser i Udlandet ansaa han dog Danmark som sit blivende Hjem. Her til tyede han for at finde Hvile efter sine Triumftog, her fra hentede han ogsaa sin Hustru,

ovennævnte Danscrinde C. V. K., til hvem han, betegnende nok, blev viet i Throndhjem 1849 paa en Koncertrejse i Norge. 1864 blev han, efter at have spillet paa en Koncert i Mainz, ramt af et Slagtilfælde, tilbragte saaledes et Par sørgelige Aar — hans sammensparede Formue var imidlertid gaaet tabt ved en Fallit — og døde i Kjøbenhavn 3. Dec. 1866. Af sine Kompositioner, der alle ere beregnede paa Koncertbrug, har han, beskeden som hans Karakter var, kun udgivet en enkelt: «Souvenir de Wilna», Koncert-Mazurka for Violoncel.

Illustr. Tid. VI, Nr. 291. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Kellermann, Olaus Christian, 1805—37, Arkæolog. Søn af Sekretær i Finanskollegiet P. J. W. K. og Marie Magdalene f. Broager. Født i Kjøbenhavn 27. Maj 1805 og undervist der indtil sit 15. Aar. Blev derpaa af Faderen, som var bleven Amtsskriver og Toldforvalter i Neumünster, sat i Skole i Gymnasiet i Pløen. I 1825 dimitteredes han privat til Kjøbenhavns Universitet, hvor han studerede i 2 Aar. Efter et Ophold hos Faderen paa Grund af Sygdom fortsatte han sine Studier i Kiel i et halvt Aar (under Nitzsch), derpaa i 2 Aar i München (under Fr. Thiersch) og erhvervede Doktorgraden der ved et latinsk Skrift (om Arkadernes Krigsvæsen, 1831). Rejste 1831 med dansk Stipendium til Italien og tog Bolig i Rom. Her kom han snart i Berøring med det arkæologiske Institut, som var stiftet faa Aar tidligere af den tyske Arkæolog Gerhard, og denne overdrog ved sin Bortrejse i 1833 bl. a. Udgivelsen af Instituttets Tidsskrifter til K., som i det nævnte Selskabs *Bulletino* i dette Aar udgav en Samling etruske Indskrifter. Denne Virksomhed bragte ham i Forbindelse med de fleste derværende fremmede og italienske Arkæologer; særlig sluttede han sig nær til den højt ansete italienske Indskriftkjender og Numismatiker B. Borghesi. Her fattede han den store Plan til en fuldstændig Samling af de latinske Indskrifter. Som en Art Prøve paa et saadant Værk udgav han i Rom 1835 et Skrift («Vigilum Romanorum latercula duo»), hvori han behandlede 2 kort før fundne latinske Indskrifter og forenede dermed alle andre Indskrifter, der drejede sig om samme Æmne. Dette dygtige Skrift blev anmeldt bl. a. af Madvig, og da K. selv var rejst til Kjøbenhavn, opnaaede han her, at Videnskabernes Selskab anbefalede ham til kongelig Understøttelse, ligesom Selskabet selv ydede et Tilskud. Ogsaa i Berlin og München opnaaede han af Akademierne der Understøt-

telse til sit paatænkte store Værk. Saaledes udrustet kom han tilbage til Rom i Jan. 1837. Han tog atter ivrig fat paa sit Arbejde; som Medarbejder havde han vundet Professor Sarti i Rom, og ogsaa Borghesi havde lovet ham sin Medvirkning. Men allerede 1. Sept. 1837 blev han revet bort af Kolera i Rom. 2 efterladte Afhandlinger af ham udgav Otto Jahn til hans Minde med en Levnedsskildring.

O. Jahn, Specimen epigraph. in memoriam Olai Kellermanni (Kiel 1841). Erslew, Forf. Lex. Molbech, Videnskabernes Selskabs Hist. *C. Jørgensen.*

Kellinghuusen, Peter Engelbert, 1753—1820, Farver, Søn af Hans K., en Tid Ejer af Vejstrupgaard, og dennes 2. Hustru, Mette Marie f. Peters, var født i Kjærteminde 6. Avg. 1753, lærte Farveriet i Nyborg og Kjøbenhavn og nedsatte sig o. 1778 som Farver i Odense. Som en driftig og fremadstræbende Mand, der til Fuldkommenhed forstod sin Profession og havde knyttet gode Forbindelser med Udlandet, lykkedes det ham at arbejde sig op til at blive en af Byens mest velhavende Borgere; det fra hans Farveri og Trykkeri udgaaede uldne Tøj var i lange Tider over hele Fyn en meget søgt Vare. Sin Formue anbragte han dels i Huse i Odense, dels i Marker, og i nogle Aar var han endog Medejer af en større Parcel af den udstykkede Herregaard Marienlund. Hans Formuenhed i Forbindelse med hans Retsindighed og levende Interesse for Byens Anliggender skabte ham efterhaanden en betydningsfuld Stilling i hans Kommune; 1793 valgtes han ind blandt de eligerede Borgere, hvis Formand han var 1803 og 1808, senere var han en af Tilsynsmændene ved den 1812 i Landstingshuset indrettede nye Borgerskole; men det anseligste Hverv overdroges 1816 K., da han, der længe havde været Officer ved den ridende Borgergarde og siden 1809 dennes Chef, udnævntes til Stadshauptmand eller Chef for Byens hele Borgervæbning. Efter et arbejdsomt Liv døde K. 16. Juni 1820. Hans Dattersøn C. F. Wegener skildrer ham som en noget hidsig, men hjærtensgod Mand, hvem mange skyldte Tak for Hjælp i trange Tider. Gift 26. Okt. 1781 med Anne Marie Stiller († 26. Maj 1830), hvis Fader, Cand. theol. Johan Jørgen S., var Degn i Ejby.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VIII, 31 ff. Engelstoft, Odense Byes Hist., 2. Udg., S. 367. *G. L. Wad.*

Kellner, Ludvig Stephan, 1796—1883, Officer og Mathematiker, var Søn af Lieutenant Stephan David K. (f. 1748 † 1797) og

Gertrude f. Fjeldsted (f. 1759 † 1838) og er født i Aalborg 3. April 1796. Han blev Landkadet 1810, 1813 Pagekadet med reserveret Sekondlieutenants Anciennitet af 24. Dec. s. A. i 3. jyske Infanteriregiment og ansattes 1815 ved Kronens Regiment, ved hvilket han erholdt Premierlieutenants Karakter i 1824 og blev virkelig Premierlieutenant i 1826. Fra 1828—29 opholdt han sig i Paris for at studere Deskriptivgeometri og forberede sig til Lærer, hvorefter han i 1830 indtraadte i den til Udarbejdelsen af en Plan for den kongl. militære Højskole nedsatte Kommission. Efter Skolens Oprettelse s. A. blev han Lærer i Deskriptivgeometri ved samme, hvilken Virksomhed han fortsatte indtil 1861. Ved den nyoprettede polytekniske Lærestanstalt var han Lærer i samme Fag, først konstitueret fra 1830 og senere fast fra 1838—61. Ved Siden af denne Lærergjerning underviste han tillige i Krigsbygningskunst paa Højskolen fra 1846—61. Han var imidlertid i 1834 bleven Sekondkapitajn à la suite i Ingeniørkorpset og blev ved Hærloven af 1842 Kapitajn à la suite i samme Korps, forfremmedes 1848 til Major à la suite, erholdt i 1851 Oberstlieutenants Karakter og i 1858 Obersts Karakter. Fra 1860—63 var han Chef for den kongl. militære Højskole, og han erholdt sin Afsked af Krigstjenesten 19. Dec. 1864. Efter sin Afsked opholdt han sig i Kjøbenhavn og døde pludselig uden foregaaende Sygdom 17. Jan. 1883. Han blev Kommandør af Danebrog 1863. — K. ægtede 26. Juli 1833 Augusta Sophie Elisabeth Zuber (f. 20. Okt. 1803 † 19. Maj 1857), Datter af Oberst Aloysius Ferdinand Z. (f. 1748 † 1823) og Cecilie Cathrine f. Liebman (f. 1783 † 1815).

Erslew, Forf. Lex. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893. V. F. Tychsen.

— Som *Mathematiker* har L. S. Kellner Æren af at have indført den deskriptive Geometri her i Landet. Var det end nærmest et ydre Kald, han fulgte, da han drog til Frankrig, satte sig ind i dette Fag og gjorde sig bekjendt med den Rolle, det der spillede i den højere tekniske Undervisning, har han derefter med Troskab foredraget det for de hinanden afløsende Hold paa den militære Højskole og Polyteknisk Lærestanstalt. Og har han end aldrig gjort Fordring paa Originalitet i sin Forskning, saa har han med stor Flid sammenføjet de geometriske Theorier, som da vare udviklede af Mænd som Poncelet og Dupin, med Deskriptivgeometrien, som den oprindelig var udgaaet fra Monge og hans Skole. Derved er hans trykte Lærebog i Deskriptivgeometri («Den beskrivende (de-

skriptive) Geometris theoretiske Del», 1836, «anvendte Del», 1837—39; «Deskriptivgeometri», 2. Udg., 1850—51) bleven vel egnet til at give et Overblik over de første betydningsfulde Skridt i det 19. Aarhundredes geometriske Udvikling, og trods nogen Mangel paa Præcision i Fremstillingen vidner den om tidlig Opmærksomhed her hjemme for denne Udvikling. *H. G. Zeuthen.*

Kemp, Johan Gottfried, 1751—95, Skuespiller. Johan K., hvis Forældre vare Toldbetjent Johan Peter K. (begr. 29. Juli 1773) og Inger f. Graae († 31. Jan. 1795), døbt 30. Nov. 1751 i Kjøbenhavn, blev 1772 Student og debuterede Aaret efter 2. Nov. som Frontin i «De 3 Friere». Ved sine rige Naturgaver mere end ved flittigt Studium blev han en af Publikum yndet og af Kjendene — bl. a. Rosenstand-Goiske og Rahbek — anset Fremstiller af stærkt komiske Figurer, som han med sin naturlige Løjerlighed gjorde sjælden levende; K. spillede baade Henrik- og Arv-Roller, bedst vistnok de sidste, ligesom ogsaa hans «pantsatte Bondedreng» og Jacob Skomager i «Jeppe paa Bjærgen» roses stærkt. Hans Kunstnerbane afbrødes brat: formedelst letsindig Omgang med en funden Pengepungs Indhold afskedigedes K. af Hensyn til Skuespillerstandens borgerlige Anseelse; han optraadte sidste Gang 16. Jan. 1792 som Lars i «De Vonner og Vanner». Der tilstodes ham — nominelt hans Moder — en lille Understøttelse af Theaterkassen, og 22. Nov. 1795 døde K. i meget smaa Kaar. Han var gift med Magdalene Margrethe f. Møller (begr. 11. Okt. 1784, 28 Aar gammel).

Overskou, Den danske Skueplads III. Collin, Holbergske Skuespillere. P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

Kempe, Anders, —1689, Sekterer, var født i Jæmteland i de første Aartier af det 17. Aarhundrede; om hans Slægt og Herkomst vides intet. Da han foruden Tysk ogsaa kunde i alt Fald lidt Latin, maa han vistnok have været Elev af en eller anden højere Lærestalt. Efter at han havde slaact ind paa den militære Løbebane, tjente han sig op til Styklieutenant under Kommandanten i Jæmteland Drakenstjerna, «en fornemme Chymicus», af hvem han lærte «den chymiske Kunst». Fra Alkymien blev han snart ført videre ind i den mystisk subjektivistiske Retning, der paa Reformationstiden var bleven repræsenteret af Casp. Schwenkfeld og senere videre udviklet af Val. Weigel, Chr. Hoburg og Konsorter.

Navnlig blev han stærkt paavirket af nogle Skrifter, forfattede af Paul Felgenhauer. I dennes Skrifter finder man alle de Tanker, der møde os hos A. K., denne brogede Blanding af alkymistiske og kabbalistiske Drømmerier, kiliastiske Udskejelser, rationaliserende Fornægtelse af Christi Guddom, gnosticierende Opfatning af Christus som optrædende paa Jorden iført et Skinlegeme, den falske Aandeligheds Fordømmelse af baade den gejstlige og militære Stand osv. Efter at være bleven grebet af det mystiske Sværmeri opgav K. sin militære Løbebane. Uvist hvad Aar rejste han saa til Amsterdam, hvor han lærte Felgenhauer personlig at kjende, og hvor han udgav 2 paa Svensk affattede Bøger: «*Perspicillum bellicum*» og «*Probatorium theologicum*», begge af det ovfr. skildrede mystisk-sværnerske Indhold. Med disse sine 2 trykte Skrifter vendte han saa tilbage til Jæmtland, hvor han imidlertid snart vakte slig en Storm af Forfølgelse mod sig, at han selv maatte rømme, medens en af hans Tilhængere, en Præstesøn, der havde udspreidt hans Lærdomme, efter hans eget Sigende skal være bleven halshugget.

Rømt fra sit Hjemland bosatte A. K. sig paa Gaarden Heggstad i Værdalens Præstegjæld ved Tiden omkring 1664. Her levede han nogle Aar i Stilhed, i det han blot indlod sig i «private Diskurser» og for Resten fortsatte sin Virksomhed som Skribent. 1671 besøgte han atter Amsterdam, hvor han foruden en svensk Oversættelse af et af Felgenhauers Skrifter («*Harmonia fidei*») tillige lod trykke en af ham selv forfattet Bog: «*Dedikation og Konfession*», hvoraf han hjembragte «adskillige Exemplarer» til Norge. Dette K.s Forsøg paa at gjøre Propaganda for sine samfundsnedbrydende Synsmaader vakte selvfølgelig snart Avtoriteternes Opmærksomhed. 1672 blev han udelukket fra Nadveren, paa samme Tid som Biskop Arnold de Fine søgte at omvende ham fra hans vildfarende Meninger, selvfølgelig uden noget Resultat. Strax efter at Erik Pontoppidan (den ældre) i 1673 var bleven Biskop over Thronhjems Stift, paabød han samtlige Provster at anstille Undersøgelser med Hensyn til Udbredelsen af K.s Skrifter, ligesom han ogsaa lod afæske ham en Erklæring om, hvorvidt han vilde tilbagekalde sine kjætterske Meninger og bekjende sig til den augsburgske Konfession eller ej. Enden paa disse Forhandlinger blev den, at K. ved et kongeligt Reskript af 24. Juli 1674 blev landsforvist fra Norge og hans Skrifter konfiskerede. Nogen Udbredelse havde imidlertid hans Lærdomme ikke faaet hverken i Værdalen eller paa andre Steder inden Thronhjems Stift.

Sin sidste Tid skal K. have tilbragt i Hamborg, ^{indt. (han, angivet)} ~~forraet~~ ¹⁶⁸⁸ af en rig Jøde, til hvem han ~~synes at have~~ ^{landforvist} dediceret et Skrift, blev ~~han~~ dømt til ~~Døden~~ ^{landforvist} for sine Kjætterier og sine hadefulde Udfald (mod Præsterne; denne Dødsdom blev imidlertid ikke fuldbyrdet, i det han i Steden derfor landsforvistes til Altona, hvor han kort efter afgik ved Døden i Aaret 1689.)

Daae, Nogle nye Bidrag t. den norske Kirkes Hist. (1860) S. 36 f. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 564 f. A. C. Bang.

Kempe, Poul Pedersen, —o. 1537, Magister, maaske en Slægtning eller Søn af Peder K., der 1510—34 dels var Raadmand, dels Borgmester i Kjøbenhavn og Tilhænger af Christian II og Hans Tausen samt en af Hovedmændene for Billedstormen i Frue Kirke 1530. Dog kaldes P. K. ved Indskrivningen ved Rostock Universitet 1521 «fra Børglum Stift» og ved Wittenberg Universitet 1524 «af Ribe Stift». En Tid lang skal han have holdt Skole i Torgau i Sachsen og kom her i nærmere Forhold til Luther, der, i Modsætning til den mildere Melanchthon, skal have sat Pris paa den djærve og fanatiske P. K., samt i et forbavsende fortroligt Forhold til Christian II og dennes Søster, Kurfyrstinde Elisabeth. 1525 kaldte Kongen ham til Belgien som Lærer for sin Søn Hans; men da Regentinde Margrethe ikke vilde taale den fanatiske Lutheraner ved Hoffet, maatte han allerede s. A. vende tilbage til Tyskland, hvor han fandt Understøttelse hos Elisabeth og hos Kurfyrsten af Sachsen. Efter Kongens Opfordring begyndte den sprogkyndige P. K. en Bibeloversættelse fra selve Grundsprogene, hvoraf dog kun de 3 første Evangelier og 5. Mosebog bleve færdige. Hans fortrolige Brevvexling med Kongen vidner om hans Lærdom og Iver for Evangeliet, men ogsaa om hans heftige, fanatiske og mod Katholikkerne hadefulde Sindelag. 1531 tog Kongen ham med til Norge som Kansler; medens Kongen her skulde optræde som Katholicismens Forsvarer, skildrede P. K. ham i sine salvelsesfulde Skrivelser som den bodfærdige Synder, der var blødgjort af Evangeliet. Efter Kongens Tilfangetagelse 1532 synes han at være bleven i Danmark. 1535 og 36 var han Forstander for det rige St. Hans Kloster i Viborg af Johannitternes Orden, men synes død før 7. Maj 1537, da Klosterets Gods henlagdes under Hald Len.

Allen, De rebus Chr. II exulis S. 33 ff. Allen, Breve og Aktstykker t. Chr. II's og Fred. I's Hist. I, 391 ff. Allen, De tre nord. Rigers Hist. V, 281 ff. Eline Gøyes Jordebog S. 346. A. Heise.

Kepken, Daniel, —1460—, Kansler, der betegnes som Klerk af Lüttich Stift, forekommer 1450 som Sekretær hos Tyskeren Marcellus, Biskop af Skalholt og postuleret Ærkebiskop af Throndhjem. Samtidig nævnes han som offentlig Notar med pavelig og kejserlig Bemyndigelse samt Kannik i Throndhjem. Kong Christian I brugte ham i vigtige Hverv. Saaledes sendtes han 1453 til Rom for at udvirke Pavens Anerkjendelse af Henrik Kalteisens Aftrædelse fra Throndhjems Ærkestol. 1456 var han Kongens Sendebud til Køln i Anledning af Underhandlinger med Frankrig. Fra denne Tid betegnes han som kongl. Sekretær eller Kansler. 1458 var han med i Danzig at slutte en Stilstand mellem Danmark og Polen; 1460 gjorde han med Dr. Knud Mikkelsen, Biskop i Viborg, en Gesandtskabsrejse til Frankrig; 1462 var han med i Lybek at slutte en forlænget Stilstand mellem Danmark og Polen, Preussen og Danzig. Endnu 1463 nævnes han som Kantor i Københavns Kapitel og Kongens Kansler; men dermed ophøre Efterretningerne om ham.

Rørdam, Københavns Kirker og Klostere i Middelald. S. 117 f.

H. F. Rørdam.

Ketilsson, Magnús, o. 1731—1803, Syssemand, er Søn af Præsten Ketill Jónsson til Húsavík i det nordlige Island og dennes Hustru, Guðrún Magnúsdatter, og opføres ved sin Immatrikulation ved Universitetet i Dec. 1751 som 20 Aar gammel. Efter flersidige Universitetsstudier udnævntes han 1754 til Syssemand i Dala Sysse i det vestlige Island, hvor han ved Forbindelser og Dygtighed skaffede sig en sikret og indflydelsesrig Stilling. Han var en myndig og driftig Mand med gode Kundskaber og Interesse for Oplysningens Fremme. Da der 1773 var blevet oprettet et Bogtrykkeri paa den til samme Sysse hørende Ø Hrappsey, overtog M. K. dets Bestyrelse og udgav her fra adskillige Bøger. Mærkes kan «Islandske Maanedstidender» 1773—76, det første Forsøg til et Tidsskrift paa Island, væsentlig af økonomisk og administrativt Indhold i Forbindelse med Tidsnyt og mærkelig nok skrevet paa Dansk; samt «Forordninger og aabne Breve til Island under den oldenborgske Kongestamme» i 3 Bind (1776—87, III dog trykt i København). Afhandlinger af landøkonomisk og lignende Indhold har han dels ladet udgaa her fra, dels offentliggjort i det islandske Litteraturselskabs Skrifter. Han, der døde 18. Juli 1803, var 2 Gange gift: 1. med Ragnhildur Eggertsdatter, 2. med (Enken) Elín Brynjólfsdatter.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd III. Espolin, Árbækur Íslands. *Kr. Kaalund.*

Ketting, Schweder, —1563—, lybsk Foged paa Bornholm 1556—73, har gjort sit Navn bekjendt ved sit dygtige Forsvar af Øen i den nordiske Syvaarskrig 1563—70. Han afværgede gjentagne Gange fjendtlige Landgangsforsøg, organiserede et Kystforsvar af Øens egen Befolkning, udrustede Kapere og holdt den danske Konge stadig underrettet om den svenske Flaades Bevægelser. Kong Frederik II paaskjønnede hans Virksomhed, i det han gav ham og hans Søn adelige Friheder til hans Gaard Vallensgaard og 1565 udnævnte ham til sin Jurisdiktionsfoged paa Øen. Denne Dobbeltstilling som Repræsentant baade for Lybek og for den danske Konge nødvendiggjordes vel af Krigsforholdene, men i Længden var den ikke holdbar. De lybske Fogder paa Bornholm havde aldrig været velsete af Indbyggerne, og S. K. dannede ingen Undtagelse. Allerede 1562 var der strømmet saa mange Klager ind over ham, at han blev tilsagt til at møde paa Herredagen 1563 for at staa til Regnskab. Krigen dæmpede Ophidselsen imod ham; men efter at Krigen var endt, løde Klagerne paa ny, og Lybekkerne maatte sende en Kommission til Øen for at undersøge dem. Vel slap han helskindet fra denne Undersøgelse; men da det viste sig uhensigtsmæssigt efter Krigen at have de 2 Embeder som kongelig og lybsk Foged forenede i én Person, og han som Følge heraf 1571 blev afsat fra sit Embede af Kong Frederik, sendte denne en dansk Kommission til Øen for at undersøge hans Forhold. Han dømtes nu til at yde Klagerne Erstatning, og Kongen krævede ham derpaa ogsaa afskediget fra sit Embede som lybsk Foged. Lybekkerne maatte indvillige heri, og 1573 blev han afsat. Han levede nu paa Vallensgaard et Aars Tid, men undveg da hemmelig fra Øen uden at have udredet de ham idømte Bøder. Sine sidste Aar henlevede han i Lybek. I Aakirke ses endnu den af ham over hans 2 Hustruer rejste Ligsten, paa hvilken han selv findes afbildet i fuld Rustning.

Museum 1894, II, 347 ff. Hübertz, Aktst. t. Bornholms Hist. *Møllerup*.

Keyper, Anton Joseph Christian, f. 1833, Officer. K. er født i Kjøbenhavn 30. Maj 1833 og Søn af Artillerikapitajn Anton Pauli Vilhelm Nicolai K. (Broder til efterfølgende) og Bernhardine Josephine f. Dreyer. Han blev Sekondlieutenant i Infanteriet 1851, men traadte efter at have gennemgaaet Højskolen 1857 over i Ingeniørkorpset, i hvilket Vaaben han efterhaanden avancerede til Premierlieutenant (1861), Kapitajn (1868), Oberstlieutenant (1882) og

Oberst (1890). Hans Dygtighed som praktisk Ingeniør er bleven anvendt paa flere Maader: 1878 blev han Bestyrer af Søværnets Bygningsvæsen og 1890 Formand i Kontrolkomiteen for det nye Kunstmuseums Opførelse; Aaret efter indtraadte han i samme Virksomhed for Ny Carlsberg Glyptotheks Vedkommende, ligesom han ogsaa er Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af en samlet Plan for de af Staten paatænkte Byggearbejder i Kjøbenhavn. Som en varm Ven af det kristelige Menighedsliv har han stillet sine Evner ogsaa i dettes Tjeneste; han har saaledes virket med ved Opførelsen af St. Stephanskirken (1873—74), St. Jacobskirken (1876—78) og Missionshuset «Bethesda» (1881—82). Fra 1879 har han været Medlem af Bestyrelsen for «Kirkelig Forening for indre Mission i Kjøbenhavn». — Hans Kjærlighed til Indre Mission og dens Arbejde deles i fuldt Maal af hans Hustru, *Therese Johanne Joseph* f. Schiøtz, som han ægtede 15. Juni 1869. Hun er født 14. Febr. 1847 og Datter af Sognepræst til Haslev og Frerslev Otto Mandrup S. Fru Th. K., der 1876—89 var Medlem af den ovfr. nævnte Missionsbestyrelse, har navnlig indlagt sig Fortjeneste af Arbejdet for Søndagsskolesagen i Kjøbenhavn. I Okt. 1875 oprettede hun den første Søndagsskoleafdeling under Indre Mission, og naar der nu i Forbindelse med den kjøbenhavnske Mission bestaar 46 Søndagsskoler og Bibelklasser med over 500 Lærere og Lærerinder og med 8 à 9000 Børn, da skyldes denne Udvikling for en stor Del hendes og hendes Mands Omsorg og Udholdenhed.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893 S. 104. Aarsberetningerne fra Indre Mission i Kbhvn. *V. Schousboe.*

Keyper, Leopold Joseph Friederich, 1793—1854, Officer, Son af Kontrabassist i det kongl. Kapel Frants Leopold Anton Joseph K. (f. i Neurode i Grevskabet Glatz i Schlesien, † 7. Juni 1815) og Jacobine Christiane Elisabeth f. Sørensen († 1839), er født i Kjøbenhavn 11. Sept. 1793. 1808 indtraadte han paa Artillerikadetinstittet, hvorfra han 1812 udgik som Sekondlieutenant i Artilleriet med Anciennitet af 1810. 1818 blev han karakt., 1821 virkelig Premierlieutenant. I 1822 blev han som Haandværkerlieutenant Medlem af Artillerikonstruktionskommissionen. Ved Hærplanen 1828 blev han Kapitajn og Kommandør for begge Haandværkeretaterne og tillige Kalkulator og Konstruktør ved Artilleriet, men fratraadte 1834 Pladsen ved Haandværkeretaten og blev udelukkende Konstruktør og Chef for Artilleriets Materielbureau. Fra 1822 ar-

bejdede han sammen med Kapitajn J. S. Fibiger (V, 135) paa Fremstillingen af det nye Materiel, der blev vedtaget som Systemet 1834. Sammen med Fibiger udgav han de fortrinlige ballistiske Tabeller (1834); selv skrev han i «Militært Repertorium» nogle Afhandlinger om russiske Militærforhold, og da han kunde noget Russisk, blev han i 1838—39 med Fibiger sendt til Rusland for at skaffe Oplysninger om militære Forhold der. I 1840—41 var han kaldt over til den store Militærkommission i Odense, hvis Arbejde førte til Hærplanen af 1842. Ved denne blev K. sat à la suite i Artilleriet og med Majors Karakter ansat som 3. Deputeret i General-Kommissariatskollegiet, fra hvilken Stilling han i 1848 ved Krigsministeriets Nyordning gik over i dette som Departementschef for Departementet for det materielle og havde som saadan Overledelsen af Materiellets Udvikling i de 3 Krigsaar. Han var imidlertid bleven karakt. Oberstlieutenant og Oberst i 1848 og Kommandør af Danebrog i 1849. Han tog sin Afsked i 1854 og døde kort efter, 24. Juni 1854, ved at vælte med en Vogn. K. var ugift.

K. interesserede sig ivrig for Artilleriets tekniske Virksomhed og Materiellet og var ogsaa næsten hele sin Tjenestetid knyttet hertil, men ved Siden heraf havde han stor historisk Interesse. Han er saaledes den, der i 1833 først fremsatte Forslaget om Oprettelsen af et Artillerimusæum; Sagen blev dog lagt til Side som den Gang udførlig. Han havde samlet et stort Bibliothek, især fortrinligt til Artilleriets Historie. Ved hans Død splittedes det dog ad, hvorimod den Kortsamling, navnlig bestaaende af ældre Kort, han besad, hel gik over i Kammerherre Scavenius' Samling paa Gjorslev.

Erslew, Forf. Lex.

P. C. Bang.

Keyser, jvfr. Kayser og Keiser.

Keyser, Antonius, —1553, Superintendent, blev 1533 indkaldt af Hertug Christian (III) for at være Præst i Haderslev. Rimeligvis havde han tidligere været Præst et eller andet Sted i Nordtyskland. 1537 deltog han i Forhandlingerne om Affattelse af Kirkeordinansen. S. A. blev han Superintendent i Nordslesvig, men vedblev fremdeles at være Sognepræst i Haderslev. Da Tileman v. Hussen (VIII, 178) 1542 blev beskikket til Biskop i Slesvig Stift, ophørte K.s Funktion som Superintendent; men han virkede fremdeles som Provst, og som saadan forfattede han en Anvisning for Præsterne med Hensyn til deres Embedsgjerning («Informatio pro

parochis simplicibus»). Ved den Landdeling i Hertugdømmerne, som foregik 1544 mellem Kong Christian III og hans Brødre, kom Nordslesvig under Hertug Hans. Følgen var, at K. i dennes Tjeneste atter blev Superintendent i en Del af de hertugelige Besiddelser. — Han døde i Haderslev 29. Juni 1553.

Kirkehist. Saml. 3. R. I, 57 ff.

H. F. Rørdam.

Keyser, Jens Jacob, 1780—1847, Fysiker, var Søn af Kjøbmand i Drammen J. J. Krum; hans Fødenavn var altsaa Krum, som han i 1814 forandrede til Keyser. Han blev født 1. Okt. 1780, kom 1794 i Huset hos sin Farbroder, nedennævnte J. M. Keyser i Christiania, fra hvis Kathedralskole han 1798 blev Student. 1800 blev han Elev i det pædagogiske Seminar i Kjøbenhavn for at uddanne sig for Lærerfaget og ansattes 1806 som Adjunkt ved Metropolitanskolen med Mathematik og Fysik som Lærefag; samtidig hermed studerede han Jura og blev 1810 juridisk Kandidat. En Tid fungerede han som H. C. Ørsteds Stedfortræder under dennes Udenlandsrejse. Efter at han 1812 var blevet Overlærer, entledigedes han 1813 for at forberede sig til at overtage et Professorat ved Universitetet i Christiania og ansattes 3. Juni 1814 som Professor i Fysik og Kemi. I denne Stilling virkede han til sin Død, 18. Jan. 1847, men det sidste Fag var han allerede 1837 bleven fritagen for at foredrage. Han var gift med Maria Frances f. Frederici (f. 1802 paa Barbados, † 29. Okt. 1829). — K.s videnskabelige Virksomhed er ikke af stor Betydning; foruden et Par Oversættelser har han givet nogle mindre videnskabelige Meddelelser ved de første Naturforsker møder; han har derimod nydt stor Anseelse som Universitetslærer og har været meget virksom paa det administrative Omraade, paa hvilket en Mængde vigtige Opgaver overdroges ham.

Norsk Mag. f. Lægevidensk. 2. R. II, 574 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

C. Christiansen.

Keyser, Johan Michael, 1749—1810, Biskop, fødtes 15. Jan. 1749 paa Bragernæs. Faderen, Christen Nielsen, var Kjøbmand, Moderen, Anne Rosine f. Keyser († 1754), var Datter af en Vinhandler fra Frankfurt. Da han tidlig blev forældreløs, kom han i Huset til Mormoderen, der satte ham i Skole hos Præsten Peder Hesselberg, en fremtrædende Repræsentant for den herrnhutiske Retning i Norge. 1763 blev han sendt til Frederiksborg Skole, hvorfra han dimitteredes 1765, og fik Examen philos. 1766. Fattigdom

nødede ham til at drage hjem til Norge som Huslærer, og først efter 2^{1/2} Aar kunde han atter drage til Kjøbenhavn, hvor Informationer atter optog hans Tid. 5 Aar havde han været Huslærer hos Møntdirektør Knoph, da han fik Tilbud om at ledsage 2 unge Grever Wedel fra Ostfriesland til Halle. Sygdom og Vanskeligheden ved at styre de unge Grevers Økonomi nødede ham snart til at vende tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1777 fik Attestats. Hjemkommen til Norge vandt han snart Biskop Schmidts Yndest og blev ved hans Anbefaling 1777 resid. Kapellan til Ullensaker, hvor han forblev til 1791, da han blev Sognepræst til Oslo og Tugthuset. Her havde han den Smerte, at Oslo Hospital med Kirken brændte 1794, hvorpaa han flyttede ind til Christiania, hvor han Aaret efter blev udnævnt til Slotspræst og Sognepræst til Aker. Her fik han efter Plan af den resid. Kapellan Peder Juul (1804) i Stand en bedre Ordning af Fattigvæsenet, hvorved Indtægterne forøgedes, og — som hans Eftermand Pavels siger — Sognet bebyrdedes med mange indstrømmende Fattiglemmer. Færdig med dette vilde han begynde paa en forbedret Ordning af Skolevæsenet, da han 12. Juli 1805 uventet blev kaldet til Christianssands Bispestol, hvor han døde 1. Dec. 1810.

Han var en mild, sagtmodig, gjennempastoral Personlighed, der vandt Hjerterne overalt. Som Prædikant fik han af sin Biskop 1777 det Vidnesbyrd, at de enfoldige kunde forstaa ham, og de lærde kjededes ikke ved at høre ham. I de Prædikener fra hans senere Aar, der findes, ses han at have lagt sig efter det moraliserende Foredrag, hvori han uden at afvige fra Kristendommens Grundsandheder stundum optager rationalistiske Talemaader. Som Biskop var han den hele Tid saa sygelig, at han kun lidet fik udrettet. Gift: 1. (7. Okt. 1781) med Karen Frederikke Vilhelmine f. Poppe (f. 1758 † 15. Dec. 1787), Datter af Bergmester, Assessor P. paa Kongsberg; 2. (26. Juni 1792) med Kirsten Margarethe f. Wangenstein (f. 1768 † 25. Nov. 1820), Datter af Foged Ove Henrik W. og Margrethe f. Bue.

Faye, Christianssands Bispe- og Stiftshist. S. 449 ff.

D. Thrap.

Kie—, jvfr. Kje—.

Kieler, Laura Anna Sophie Müller, f. 1849, Forfatterinde, Datter af daværende Foged i Senjen og Tromsø, senere i Inderøen, Morten Smith Petersen (v. Fyren) (f. 1797 † 1872) og Anna Hansine Kjerulf f. Müller (f. 1812 † 1889). Hun er født paa Tromsø

9. Jan. 1849. I 1870 forlod hun sit Hjem, Lø ved Stenkjær, og rejste til Kjøbenhavn, hvor hun lærte Henrik Ibsen at kjende; Vinteren 1870—71 tilbragte hun i Stockholm og tog saa over Kjøbenhavn, hvor hun blev forlovet med den, der senere blev hendes Ægtefælle, til München, Prag, Wien, Dresden og Berlin. Efter sin Faders Død i Marts 1872 forlod hun for bestandig Stenkjær og bosatte sig med sin Moder i Kjøbenhavn. 1. Maj 1873 ægtede hun Victor Thomas Joachim Kieler (f. 28. Juni 1843), med hvem hun i 1874 bosatte sig i Viborg, ved hvis lærde Skole han var bleven Adjunkt, siden i Hillerød, hvor han nu er Overlærer. En Del af Vinteren og Foraaret 1876 rejste de sammen i Elsass, Schweits og Italien. Blandt hendes senere Rejser bør nævnes den, hun i 1893 foretog til Amerika for der at repræsentere Danmark paa Verdenskongressen for repræsentative Kvinder; under stor Tilslutning har hun i 1894 rundt i Danmark holdt Foredrag over sine Iagttagelser i Amerika. I 1883 fik hun af den danske Statskasse en livsvarig Understøttelse paa 500 Kr. aarlig.

Hun har udgivet «Brands Døtre, et Livsbillede af Lili» (1869), «Skitser» (1875), «Everil», Fortælling (1876), «André fra Kautokejno, en Fortælling fra Ultima Thule» (1879), «Laurekas Korhoinen, en Fortælling fra Ultima Thule» (1881), «Min Broder Amtmanden» (1882), «En Oppositionsmand», Fortælling (1886), «Silhouetter», biografiske Skitser (1887), «Mænd af Ære», et Skuespil i 3 Akter (1890), «I en Lysengels Skikkelse», Skildring af Pictismens Udartning i Norge i Halvtredserne (1892), og «Han faldt ved Helgoland», Fortælling (1894). «Mænd af Ære» var et Indlæg mod Bohêmen og blev i Marts 1890 opført paa Kasino og i Foraaret 1891 paa Christiania Theater; paa begge disse Steder fremkaldte dette Arbejde, der i Forvejen havde vakt stor Debat, Ytringer af skarp Meningsforskjel. «I en Lysengels Skikkelse» fremkaldte stærk Opposition i Forfatterindens Fødeland, hvorimod den i Danmark hilstes med Anerkjendelse; den gav hende Anledning til i det norske «Morgenbladet» at stemple sig som særlig *dansk* Forfatterinde. Foruden de ovennævnte Værker har hun skrevet mangfoldige Afhandlinger i Tidsskrifter og Aviser.

Halvorsen, Norsk Forl. Lex.

Nic. Bøgh.

Kielman v. Kielmansegg, Frederik Christian Friherre, 1639—1714, Statsmand, Søn af nedennævnte Kansler Johan Adolf K. v. K. Han var født i Slesvig 1. Febr. 1639, studerede 1655—56 i

Leiden og Siena og udnævntes efter at være hjemvendt til Kammerjunker hos Hertugen af Gottorp og Vicehofmester. Som saadan administrerede han Biskop August Frederik af Lybeks Ejendomme og ledsagede Fyrsten paa Rejser i Udlandet. Ved Faderens Side begyndte han snart at spille en betydelig Rolle i den gottorpske Politik. Han tog ivrig Del i Oprettelsen af Universitetet i Kiel 1665, var Aaret efter Gesandt i Berlin og tilskyndede Christian Albrecht til Forbindelsen med Prinsesse Frederikke Amalie, Frederik III's Datter, 1667, i hvilken Anledning han udnævntes til Gehejmeraad. 1670 havde han væsentlig Del i Forhandlingerne med Danmark om den pløenske Arvestrid og var som Vicepræsident for den holstenske Regering uden Tvivl udset af Faderen, hvis Kræfter begyndte at tage af, til at blive dennes politiske Arvtager. 1676 toges han med Faderen og Brødrene til Fange og hensad nogen Tid i Nyborg. I April 1677 udnævntes han til Amtmand i Trittau og Reinbek og tog Ophold i Hamborg, hvor Hertugen beboede det Kielmanske Hus, men allerede i Juli fik han Befaling at trække sig tilbage til sine Godser. Saa varmt Hertugen i Begyndelsen havde taget sig af Brødrene, saa uforsonligt var nu hans Had til dem. Han havde set, hvor let de havde formaaet at udrede den store Løsesum til Kongen af Danmark, og deres Fjender søgte at overtale ham om, at deres kolossale Formue var erhvervet ved Udsugelser af hans Land. Truede med en Fiskalproces til Undersøgelse af deres Administration gave de sig under Christian V's Beskyttelse. I Aarevis dannede Brødrene K. et Tvistens Punkt mellem de 2 Fyrster, uden at der indtraadte en forsonligere Stemning hos Hertugen. 1679 ophøjedes han og hans Brødre i den tyske Rigsfriherrestand. 1701 udnævntes han til dansk Gehejmeraad. Han henlevede sine sidste Aar i Hamborg, beskæftiget med lærde Sysler, og døde her 25. Sept. 1714. K. efterlod et Bibliothek paa over 50000 Bind, der ved hans Død spredtes ad. Han ejede Satrupholm, Opdrup, Wandsbek og Kohøved. 1666 ægtede han Maria Elisabeth Ahlefeldt (f. 1643 † 1709), en Datter af Claus A. til Gelting.

v. Kielmansegg. Familien-Chronik der v. Kielmansegg S. 106 ff.

Louis Bobé.

Kielman v. Kielmansegg, Hans Henrik Friherre, 1636—86, Gehejmeraad, Broder til forrige, fødtes 29. Sept. 1636, studerede fra 1655 sammen med sin yngre Broder ved fremmede Universiteter,

var 1658—59 hertugelig Afsending i London og udnævntes 1662 til Kammerraad og 1664 til Gehejmeraad samt Aaret efter til Landraad og Amtmand paa Gottorp. 1670 fik han Amterne Kiel og Bords-holm. Efter Faderens Død blev han fra dansk Side udset til at mægle mellem Danmark og Gottorp, men Hertugens Uvilje mod ham og Brødrene umuliggjorde hans Stilling. Ogsaa han gik over til Danmark og udnævntes 1680 til Landraad, ligesom han optoges i den danske Adelstand, efter at han Aaret tilforn af Kejseren var ophøjet i Rigsfriherrestanden. 1683 blev han Gehejmeraad og Aaret efter dekoreret med det hvide Baand. Han døde 2. Juni 1686, næppe 50 Aar gammel, paa Quarnbek. Godske v. Buchwald fremhæver hans fremragende personlige Egenskaber og retsindige Karakter. K. ejede Godserne Quarnbek, Cronshagen, Bramstedt og Marutendorf, men efterlod sig dog betydelig Gjæld. Han var 2 Gange gift: 1. (1663) med Mette v. der Wisch (f. 1645 † 1674) og 2. (1675) med Dorothea Reventlow (f. 1657 † 1697). *Louis Bobé.*

Kielman v. Kielmansegg, Johan Adolf, 1612—76, got-torpsk Statsmand, blev født 15. Nov. 1612 i Itzeho af en borgerlig Familie; hans Fader, Hans Kielman, var Foged for Jomfruklosteret i den nævnte holstenske By, hans Moder hed Anna Runge. Han gik i Skole i Lybek, kom der fra til Leiden og flere tyske Universiteter, blev Dr. juris i Jena 1632 og foretog en Udenlandsrejse til Holland og Frankrig. Derpaa nedsatte han sig i Holsten som Advokat og blev 1636 slesvig-holstensk Landsyndikus, indtil Hertug Frederik III i Jan. 1637 udnævnte ham til sin Raad. I denne Egenskab benyttedes han til flere Gesandtskaber, baade til Christian IV, til Kejseren og til forskjellige tyske Fyrster; han repræsenterede sin Herre paa Rigsdagen i Regensburg 1640 og blev det følgende Aar af Kejseren ophøjet i den tyske Rigsadelstand samt udnævnt til Pfalzgreve; 1652 fik han Ret til at bære Navnet *v. Kielmansegg*, et Navn, der allerede i Forvejen bares af en østerrigsk Adelsslægt, som han skal have indgaaet en Familiepagt med. 1641 blev han Gehejmeraad, 1644 Kansler hos Hertug Frederik, og fra denne Tid begynder hans store Indflydelse og Magt. Han blev Amtmand over flere Amter, saaledes Barmstedt (til 1650), Reinbek og Trittau, Forstander for det adelige Jomfrukloster i Slesvig By, desuden 1650 Domprovst ved Kapitlet i Hamborg; af Godser ejede han Satrupholm i Slesvig og Cronshagen i Holsten. De forskjellige Stillinger skal han have benyttet til at skaffe sig betydelige Rigdomme; fra dansk Side paa-

stodes det senere, at han i rigt Maal havde solgt Embeder, modtaget store Gaver fra Udlandet og drevet Aager med Udlaan af sine Midler.

Størst historisk Betydning knytter der sig imidlertid til hans politiske Virksomhed. Thi han blev den ivrigste Tilhænger af den Forbindelse mellem Huset Gottorp og det svenske Kongehus, som allerede tidligere var begyndt; i denne Forbindelse saa han Midlet til at hæve Hertughuset til langt større Magt og fremfor alt til langt større Uafhængighed af den danske Krone, end det tidligere havde haft. Ægteskabet mellem Kong Carl Gustav og Frederik III's Datter Hedevig Eleonora (1654) blev et kraftigt Støttepunkt for hans Politik, og jo mere Udsigten til et Brud mellem Danmark og Sverige voxede i de nærmest følgende Aar, jo intimere blev Tilnærmelsen mellem Hofferne paa Gottorp og i Stockholm. K. deltog i de Forhandlinger, der i Foraaret 1657 fandt Sted i Flensborg mellem den danske Konges deputerede og Hertugens Raader, og hvor disse uddybede det kølige Forhold, der var begyndt mellem Kong Frederik III og hans gottorpske Navne; heftige Klager fremsattes over den danske Indkvartering og de haarde Skattepaalæg i Hertugdømmerne. Snart efter udbrød Krigen mellem Danmark og Sverige, Carl Gustav faldt ind i Halvøen, og Forbindelsen mellem ham og Hertugen besegledes nu ved en Overenskomst i Sept. 1657 i Kiel, hvor K. og Levin Moltke paa gottorpsk Side enedes med de svenske befuldmægtigede om et Forbund mellem deres Herrer for den begyndte Krig. Det var uden Tvivl et Udtryk for K.s politiske Stræben, naar det fra svensk Side her lovedes ved en eventuel Fred at skaffe Hertugen Løsning af Vasalforholdet til Danmark for Slesvigs Vedkommende, Afstaaelse af Svabsted Amt og Ophævelse af Fællesregeringen i Hertugdømmerne. Det blev ogsaa det store Øjeblik i K.s Liv, da han ved de Forhandlinger, som vare paabegyndte i Roskilde i Febr. 1658 umiddelbart efter den dansk-svenske Fredslutning og derpaa fortsattes i Kjøbenhavn, i Spidsen for de gottorpske befuldmægtigede og støttet til Carl Gustav og den svenske Hærs vedblivende Ophold i Danmark arbejdede paa at tvinge den danske Regering til at gaa ind paa, hvad der var lovet Hertugen i Sept. 1657. Man glemte ham ikke fra dansk Side, at han i de Dage udbrød: »Jeg vil inden 24 Timer have en kategorisk Resolution, eller jeg sender strax den Ordre, jeg har i min Taske, til den svenske Hær, at den paa ny skal optræde som Fjende». 2. Maj opnaede han, at Kongen gik ind

paa Afstaaelsen af Svabsted og Anerkjendelsen af Hertugen som souveræn Hertug i hans Del af Slesvig. Saaledes havde K.s og hans Herres hensynsløse Stræben efter Uafhængighed ført til et stort Resultat. Ved et Dobbeltspil lykkedes det dem ogsaa at komme over de Vanskeligheder, som Carl Gustavs Fredsbrud voldte. K. billigede uden Tvivl den Neutralitetsoverenskomst af Nov. 1658, som dækkede Hertugen mod de allierede Hære, der vare rykkede ind i Halvoen til Hjælp for Danmark; men ikke desto mindre vedblev der at bestaa et fortroligt Forhold mellem Gottorp og Sverige, og Freden i Kjøbenhavn i Maj 1660 sikrede paa ny Gottorp de 1658 vundne Fordele.

Imidlertid var Hertug Frederik III død (1659) og efterfulgt af Christian Albrecht, men K.s Indflydelse blev ikke rokket herved. Han blev 1662 udnævnt til Kammerpræsident, optoges s. A. i det slesvig-holstenske Ridderskab og mødtes med sin nye Herre i Virksomheden for Oprettelsen af et Universitet. Han forhandlede med Staden Kiel om de Byrder, denne skulde paatage sig til Vederlag for den Gavn, den vilde have af at være Sæde for den nye Institution, og ved Indvielsen af Universitetet 5. Okt. 1665 spillede han en Hovedrolle; han repræsenterede Kejseren og holdt flere latinske Taler. I politisk Henseende fortsatte han foreløbig den hidtil betraadte Bane; uden Tvivl var han Hovedmanden for det i Maj 1661 mellem Christian Albrecht og Carl XI's Formynderregering afsluttede Forbund, hvorved Sverige ikke alene lovede Gottorp Hjælp, naar Hertugen trængte til den, men ogsaa Neutralitet for Hertugdømmerne i deres Helhed under en eventuel Krig mellem det og Danmark; han ønskede endog optaget i Traktaten et Løfte om, at hvis Danmark bukkede under i en saadan Krig, skulde Hertugen komme i Besiddelse af den kongelige Del af Slesvig, men maatte lade sig nøje med en uden for Traktaten given skriftlig Forsikring desangaaende. Om end man fra dansk Side ikke vidste fuld Besked herom, var Mistanken til K. dog stadig levende, og man gav ham Skylden for Udgivelsen af et i Slesvig 1666 trykt, af en tidligere svensk Officer forfattet Skrift, i hvilket man saa et skarpt Angreb paa Danmark.

Ikke desto mindre foregik der netop i disse Aar en Tilnærmelse mellem Danmark og Gottorp, der satte sin Frugt i en Overenskomst i Glückstadt af Okt. 1667 og Christian Albrechts Ægteskab med Frederik III's Datter Frederikke Amalie. K. havde støttet denne Tilnærmelse og selv været i Kjøbenhavn. Imellem ham og

den mægtige danske Statholder Christoffer Gabel fandt ogsaa en livlig og fortrolig Brevvexling Sted, og de mødtes i alt Fald i én politisk Tanke, Ønsket om ad retslig Vej ved enig Medvirkning at erhverve for Kongen og Hertugen hver sin Andel i Arveretten til Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst med fælles Optræden mod Hertugen af Pløens Krav derpaa. Men hvad der saaledes syntes at skulle forsone Gottorp og Kongen, kom imidlertid til at ende med et fuldstændigt Brud. Gabels Politik havde en Modstander i Hertugdømmernes Statholder Frederik Ahlefeldt, der var K.s Fjende, og fik det snart efter ogsaa i Peder Schumacher. Man vendte sig fra kongelig Side til direkte Forhandlinger om Arvespørgsmaalet med Pløen, hvilket havde til Følge, at K. atter optog sin gamle Politik om Gottorps Tilslutning til Sverige; i Febr. 1670 truede han over for en dansk Gesandt med denne Magts Bistand, og da Christian V sluttede en Overenskomst med Pløen i Dec. 1670 og derefter ved Forhandlinger i Kjøbenhavn i Marts 1671 med Hertug Christian Albrecht søgte at faa denne inddragen i disse Aftaler, fik K. efter Hertugens Tilbagekomst til Gottorp ham til at gaa bort fra de Løfter, han havde givet Kongen. Forgjæves søgte man fra dansk Side at bestikke K. Men ved det gottorpske Hof gik forskellige Strømninger; K. følte sig i højeste Grad usikker, han frygtede endog danske Efterstræbelser mod sin Person, og i Okt. 1671 bestemte han sig til foreløbig at forlade Gottorp og tage Ophold i Hamborg, medens han overlod sine Forretninger til sin Søn Vicepræsidenten Frederik Christian.

Det mærkelige indtraadte nu, at K. i Hamborg gik over til Tanken om en Overenskomst med Danmark. Det kom stærkt frem under Forhandlinger angaaende Oldenburg mellem ham og Ulrik Frederik Gyldenløve, der strakte sig fra Efteraaret 1672 til Marts 1673; men de Aftaler, Gyldenløve enedes med ham om, vandt ikke Tilslutning hos Regeringen i Kjøbenhavn. Uvist naar vendte K. tilbage til Gottorp, og i den følgende Tid søgte han at holde forskellige Veje aabne. I Maj 1674 sluttedes et nyt Forbund mellem Sverige og Hertugen, hvorved den 1661 lovede Hjælp forøgedes, og han til Gjengjæld forpligtede sig til ikke at indgaa nogen Overenskomst med Danmark om Oldenburg og Delmenhorst uden Sveriges Samtykke. Men i Dec. s. A. fandt der et Møde Sted ved Stenderup Aa mellem K. og Statholderen Frederik Ahlefeldt; dette førte vel ikke til noget Resultat, men umiddelbart derpaa indledede K. Forhandlinger med Griffenfeld med det Formaal at komme til

en Udsoning ved et Mageskifte, saaledes at Kongen af Danmark skulde opgive sine Krav paa Grevskaberne mod et Vederlag i den gottorpske Del af Hertugdømmerne; samtidig lod han Griffenfeld forstaa, at denne personlig skulde kunne vente en Erkjendtlighed fra Hertugen, hvis det kom til Forlig.

K. havde under dette atter taget Ophold i Hamborg og ført Brevvexling der fra med Griffenfeld. Situationen nærmede sig imidlertid til sin Afgjørelse; fra dansk Side paataenkte man at overraske Hertugen af Gottorp, hvis Forbindelse med Sverige man mere og mere frygtede. Efter Indbydelse kom nu K. 18. Juni 1675 til Rensborg, hvortil Kongen og Griffenfeld vare indtrufne. Den følgende Dag forhandlede han ene længe med den danske Rigs-kansler, og Forhandlingerne drejede sig om det omtalte Mageskifte, i det K. tillige for Griffenfeld antydede, at Hertugen vilde overlade ham Steinhorst Amt. Fra Rensborg tog K. Dagen efter til Gottorp og anbefalede her Christian Albrecht at komme til et Forlig med Kongen. 25. Juni vendte de begge tilbage til Rensborg, men hurtig viste det sig her, at man fra dansk Side vilde benytte Øjeblikket. Medens Hertugen blev tvungen til store Indrømmelser, afnodtes der K. en Forsikringsakt, som han og hans Sønner maatte underskrive 13. Juli; han forpligtede sig ved denne til ikke at forlade Hertugdømmerne, ikke tage Ophold i Hamborg, men tjene Kongen og hans Søster, Hertuginde af Gottorp, med Troskab, under Tab af Ære og Formue. I den følgende Tid gjorde K. flere Forsøg paa at faa sig løst fra denne Forpligtelse, men uden Resultat. Snart efter kom ogsaa den afgjørende Time for ham. I de danske Regeringskredse gik to Strømninger imod ham, dels frygtede man hans fortsatte Intriger mod Kongen, dels saa man i ham en fortrolig af Griffenfeld, hvis Tilstaaelser kunde bruges mod denne. 6. Marts 1676 vedtog Gehejmerraadet hans Fængsling, d. 11. arresteredes Griffenfeld, d. 17. anholdtes K. og hans Sønner i Slesvig, og han førtes til Kjøbenhavn, hvor han først fik anvist Bolig i et Hus ved den nuværende Frederiksholms Kanal og senere førtes til Citadellet. Under Griffenfelds Proces fik man en Erklæring af ham om hans Forhandlinger med Kansleren angaaende Steinhorst. Der var Tale om at anlægge kriminel Sag mod ham, men han frikjøbte sig ved at gaa ind paa at betale 1 Td. Guld som Bidrag til Krigsomkostningerne. 8. Juli 1676 døde han i Citadellet af et Slagtilfælde; 16. Juli bisattes han i St. Petri Kirke i Kjøbenhavn, hvorfra hans Lig senere overførtes til Slesvig Dom-

kirke. — 2. Nov. 1635 havde han ægtet en Datter af Landkansleren Heinrich v. Hatten (VII, 131), Margrethe (f. 25. Avg. 1617), der døde 12. Dec. 1656.

Send-Schreiben eines Dennemärckischen von Adel an einen guten Freund in Deutschland (1676). Moller, Cimbria lit. I. v. Kielmansegg, Familien-Chronik der v. Kielmannsegg S. 61 ff. Allg. Deutsche Biographie XV. A. D. Jørgensen, Peter Schumacher Griffenfeld I, 104 f. II, 18 f. 233 f. 248 ff. 446 f. o. fl. St.

J. A. Fridericia.

Kielsen, Frederik Christian, 1774—1850, Skolemand, var Søn af Organist ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn Oluf K., en Skaaning af Fødsel, og Valentine Margerithe f. Dresler og fødtes i Kjøbenhavn 7. Febr. 1774. Han blev Student fra Helsingør Skole 1790 og begyndte at studere Kirurgi, men opgav snart Examensstudiet og lagde sig udelukkende efter Naturhistorie. I dette Fag blev han Lærer i Efterslægt- og Borgerdydskolen og 1797 ved Metropolitanskolen. Her blev han Adjunkt 1806 og Overlærer 1812. Af økonomiske Hensyn søgte han Afsked 1819, bosatte sig i Vordingborg og underviste som Timelærer ved Latinskolen i denne By, saa længe hans svækkede Syn tillod. 1833 flyttede han tilbage til Kjøbenhavn og døde her 18. Jan. 1850. Han ægtede 29. Maj 1808 Louise Charlotte Amalie Jacobsen (f. 2. Juni 1789). — K. oversatte en Række tyske Børnebøger, til Dels af naturbeskrivende Indhold, men gjorde sig især fortjent som Lærer og Forfatter af Lærebøger i Naturhistorie. Dette Fag var den Gang nyt i Skolerne og Behandlingen famlende. K. førte det ind i et pædagogisk Spor og skrev de første brugelige Lærebøger i Naturhistorie hos os. Han omarbejdede 1797 Funkes tyske Naturhistorie, som bl. a. brugtes ved Seminarierne, og skrev selv en større, systematisk Lærebog (1802—4) og en lille Vejledning for Begyndere (1807). Den sidste holdt sig i Skolerne en hel Menneskealder.

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Kielsen, Ole Valentin, 1775—1843, Mathematiker, er en Broder til den foregaaende og fødtes i Kjøbenhavn 10. Sept. 1775. Efter sammen med Broderen at have nydt privat Undervisning af fremragende Lærere, blandt hvilke Digteren Baggensen, kom han i 1787 i Efterslægtselskabets Realskole, hvor han til Mathematiklærer havde den dygtige Overlærer ved Metropolitanskolen Linderup. Samtidig undervistes han i de gamle Sprog af Professor Dichman (IV, 259), der i 1793 dimitterede ham til Universitetet (med Ud-

mærkelse). Her lagde han sig strax efter Mathematik og erholdt 2 Gange Guldmedaillen for Besvarelse af dets Prisspørgsmaal (1798 og 1802). Efter i nogen Tid at have ernæret sig ved Undervisning i Skoler og privat blev han 1822 kaldet til Lektor i Mathematik ved Sorø Akademi, i hvilken Stilling han døde 5. Febr. 1843. Han ægtede 1823 Karen Engeline Christensen, Datter af Farver C. Hun døde 1830. — Foruden 1. Del af en Lærebog i den rene Mathematik (1822) har K. publiceret forskjellige personlige Undersøgelser i Sorø Akademis Indbydelsesskrift. Han har udarbejdet dem uden synderligt Hensyn til den da eksisterende matematiske Litteratur, hvad der vel gjør flere af hans temmelig vidtløftige Undersøgelser overflødige, men giver andre (navnlig i Skriftet: «Om et helt Tals Oplosning i Faktorer», 1841) et ejendommeligt Præg.

Erslew, Forf. Lex.

H. G. Zeuthen.

Kierkegaard, Niels, f. 1853, Højskoleforstander og Forfatter. Han er født i Haderup Sogn ved Holstebro 6. Okt. 1853; Forældrene vare fattige Husmandsfolk, der begge døde meget tidlig, og fra sit 5. Aar opfødtes han hos fremmede i Hodsager Sogn ved Holstebro. Efter sin Konfirmation tjente han et Par Aars Tid, blev derefter Elev paa Staby Højskole og virkede saa en lille Tid som Vinterlærer i Vestjylland, blev 1872 Elev paa Emdrupborg Højskole, 1873 Vikar i Andenlærerembedet i Asminderød ved Fredensborg, 1873—75 Elev paa Blaagaards Seminarium, tog 1875 Skolelærerexamen og var derefter et Par Aar Lærer paa forskjellige Steder. 12. Nov. 1877 paabegyndte han Kjøng Folkehøjskole i Vestfyn, hvor han siden uafbrudt har virket. Siden 1881 har han udgivet Ugebladet «For Hjemmet og Ungdommen» (hed oprindelig indtil 1. Jan. 1889 «For Hjemmet og Skolen»), har end videre udgivet «Fire Fortællinger» (1884), «Morten Luther og hans Tid» (1884), «Den mandlige Ungdom» (4. Opl. 1894), «Om Ægteskabet» (2. Opl. 1893), «Om Livet i Hjemmet» (4. Opl. 1894), «Om vore Folkefester» (2. Opl. 1894), «Den kvindelige Ungdom» (5. Opl. 1892), «Bedstemoderen» (6. Opl. 1894). — Han ægtede 6. Nov. 1877 Signe Skyum fra Viborg (f. 2. Marts 1855).

Dansk Ugeblad 1873, Nr. 11. Vor Arne 1885—86, S. 28.

C. Christensen.

Kierkegaard, Peter Christian, 1805—88, Biskop, var en Søn af Høsekræmmer Michael Pedersen K. og Ane Sørensdatter f. Lund. Moderen var en Husmandsdatter fra Brande Sogn, Faderen Søn af

en fattig Fæstebonde i Sæding Sogn, 3 Mil syd for Ringkjøbing. 10 Aar gammel blev Michael Pedersen K. (f. 1756) sat til som Hjorddreng at vogte Faar paa Sæding Hede, og pint, som han var, af den knugende Ensomhed, af Sult og Kulde steg han en Dag op paa en Høj og forbandede Gud. Saa snart det gik op for ham, hvad han havde gjort, faldt det Tungsind, der tidlig havde sat Mærker paa hans barnlige Sind, dobbelt tyngende over ham; og han glemte aldrig Oplevelsen paa Heden. Den gav hele hans Liv en indadvendt Retning og voldte ham haarde Anfægtelser; til Tider anklagede han sig selv for at have begaaet Synd imod den Helligaand. Begge Sønnerne, og ikke mindst den ældste, modtog ved Omgang med den dybt religiøst bevægede, tungsindige Fader Indtryk, som ikke tabte sig, selv efter at den gamle K. som en 82aarig Olding havde lukket sine Øjne i Fred (1838), og «det forfærdelige» med Faderen kastede mørke Slagskygger over begge Sønnernes Liv.

12 Aar gammel var Michael Pedersen K. kommen til Kjøbenhavn til sin Morbroder Niels Andersen Sæding, og i hans Bod havde han lært Handelen. 1780 tog han Borgerskab som Høsekræmmer i Kjøbenhavn, men o. 1803 flyttede han til Hillerød, blandt andet fordi han haabede, at den venlige Natur kunde bidrage til at sprede de Skygger, der lejrede sig om hans Sind. Der fødtes 6. Juli 1805 P. C. K., men kort efter hans Fødsel toge Forældrene tilbage til Hovedstaden. 1816 kom P. C. K. i Kjøbenhavns Borgerdydskole, og der fra blev han 1822 dimitteret til Universitetet med Udmærkelse. 1826 underkastede han sig den theologiske Embedsexamen, og derpaa tilbragte han et Par Aar i sit Hjem, sysselsat med Undervisning og Studiet af den nyere Filosofi. Ved Midsommertid 1828 rejste han udenlands med J. F. Fenger, og i 5 Fjerdingaar opholdt han sig i Berlin for at høre Neander, Hengstenberg, Schleiermacher og Hegel og studere Kirkefædrene og Skolastikerne. Fra Berlin tog han til Göttingen, hvor han vandt den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling om «Løgnen», som baade røber hans dialektiske Evner og hans Fortrolighed med Grublrier over det ondes Væsen. Fra Göttingen, hvor Mindet om «der Disputierteufel aus dem Norden» i flere Aar levede i akademiske Kredse, tog han over Bonn, Utrecht og Löwen til Paris. Der var han i Julidagene 1830, og da Folket byggede Barrikader, blev han tvungen til at bygge med; han mindedes i sene Aar det betydningsfulde Smil, med hvilket en forbigaaende stak ham 2

Kugler i Haanden til Brug under den forestaaende Kamp. I denne tog han dog ikke Del. Ikke uden Suk forlod han skyndsomst Paris med dets rige Bogskatte for over Strasburg, Tübingen, München og Leipzig at naa hjem til det fredelige Fædreland.

Efter Hjemkomsten til Kjøbenhavn sidst i 1830 tog han atter fat paa Skoleundervisningen, og samtidig forberedte han enkelte af sine yngre Venner til Attestatsen. 1833 var han bleven udnævnt til Sognepræst for Vejerslev og Blidstrup paa Mors; men strax efter Udnævnelsen fik han Betænkeligheder, og en anden (den senere Biskop C. F. Balslev) fik Kaldet. 1834 blev der, med Godkjendelse af den gøttingske filosofiske Doktorgrad, givet ham Tilladelse til at holde Forelæsninger over Moralfilosofi, men for ogsaa at kunne udvide Lærervirksomheden til de theologiske Discipliner maatte han vinde den theologiske Licentiatgrad. I Jan. 1836 disputerede han for denne med C. Hermansen som Respondens. Hans Afhandling, der, rimeligvis paa Grund af Forfatterens theologiske Grundanskuelser, kun med Nød og næppe blev antagen — «admitti posse credit ordo theologorum Hafniensium», hedder det i Censuren paa Titelbladet —, omhandler det theologiske Systems rette Grundvold og Konstruktion, og den røber stærk Paavirkning af Grundtvig. Det er Grundtvigs Opfattelse af Daab og Nadver, af Trosbekjendelse og Skrift, der paa en ejendommelig Maade er gjort til Udgangspunkt for en Kritik af den overleverede Theologi og til Grundvold for Opførelsen af et nyt System.

Som Licentiat holdt K. exegetiske og kirkehistoriske Forelæsninger, og fra 1840 udgav han, i Begyndelsen sammen med Th. V. Oldenburg, «Nordisk Tidsskrift for kristelig Theologi» (1840—42, 4 Bd.), til hvilket han skrev en Række aandfulde Afhandlinger, der røbe hans Fordybelse i den hellige Skrift og en blændende Skarpsindighed, der dog ikke sjælden kunde udarte til Spidsfindighed. Han var efterhaanden bleven et meget skattet Led af den grundtvigske Kreds; ved «Danske Samfunds» Møder holdt han ofte Foredrag, og for Asylsagen nærede han, som andre af Grundtvigs yngre Venner, en varm Interesse. Derved kom han i Forbindelse med Dronning Caroline Amalie, og for hende gjentog han i udvidet og populariseret Form flere af sine Universitetsforelæsninger. 27. Okt. 1836 havde han ægtet Elise Marie Boisen, Datter af Biskop P. O. B. (II, 482), men hun døde allerede 18. Juli 1837. 12. Juni 1841 indgik han et nyt Ægteskab, med Sophie Henriette Glahn,

Datter af resid. Kapellan ved Garnisons Kirke Poul Egede G., og han begyndte da atter at tænke paa at søge en Præstegjerning.

1842 blev han kaldet til Sognepræst for Pedersborg og Kinder- tofte ved Sorø, og dermed indleddedes et nyt Afsnit af hans Liv. Hans Sognefolk forstode ikke ret at skjønne paa deres lærde og aandfulde Præst, men fra det nære Sorø var der hver Søndag Ud- vandring til Pedersborg for at høre hans Prædikener. I den land- lige Stilhed fortsatte han ogsaa Studierne og de litterære Arbejder, og gjennem et nyt theologisk Tidsskrift, «Fortsættelser fra Peders- borg» (1849—53, 2 Bd. og Begyndelsen af et 3.), traadte han igjen i stadigere Forbindelse med Læseverdenen. «Dansk Kirketidende» indeholdt desuden jævnlig Bidrag fra hans Haand, og paa de sjæl- landske Præstekonventer var han en hyppig og gjerne hørt Taler. Kort efter at han var flyttet til Pedersborg, saa det ud, som om han skulde miste sit Embede; han nægtede nemlig at døbe de Børn af baptistiske Forældre, der bleve bragte ham ved Politiets Hjælp. Men Uvejret drev over, skjønt han var indstillet til Afskedigelse, og da Grundloven havde bragt Religionsfrihed, var der ingen, som kunde byde ham at døbe Børn mod Forældrenes Vilje.

Da der skulde vælges Medlemmer af den grundlovgivende Rigsforsamling, stillede K. sig i Sorø Amts 2. Distrikt, men han faldt for Lektor C. E. Mundt. Bedre Held havde han ikke ved Folketingsvalget 4. Dec. 1849, men 29. Dec. s. A. blev han valgt til Landstingsmand for 3. Landstingskreds, og som saadan gav han Møde paa de 3 første Rigsdage samt i 4. Rigsdags 1. og 2. Session (1850—53) og var i dette Tidsrum ogsaa Medlem af Rigsretten. Paa Rigsdagen fremtraadte han som «Repræsentant for dem, der hverken vare Ejderpolitikere eller Helstatspolitikere, men tavse, stille Undersaatter, der ikke selvstændig havde deltaget i de store Begivenheder». Han lod oftere sin Røst høre baade i kirkelige og politiske Spørgsmaal, som i Arvefølgesagen, og hans Veltalenhed forfejlede heller ikke paa Tinge sin Virkning. Men han var for meget Dialektiker til at føle sig tiltalt af den praktiske Politik, og med Rigsdagsopløsningen 19. April 1853 var hans politiske Virk- somhed foreløbig til Ende.

Allerede da Martensen blev ansat ved Universitetet, var der Tale om at knytte K. til dette, og 1851, da Engelstoft var bleven Biskop over Fyns Stift, modtog han fra en Kreds af theologiske Studenter Opfordring til at søge det ledige Professorat. Han afslog imidlertid denne Opfordring og blev i Pedersborg, indtil han 19. Nov.

1856, paa Biskop Martensens Tilskyndelse, blev udnævnt til Biskop over Aalborg Stift. Dermed oprandt det tredje, betydningsfuldeste Afsnit af hans Liv. Vort Fædreland har uden Tvivl haft faa Biskopper, der i den Grad som K. i alle Henseender have formaaet at fylde deres Plads. I Stiftsstaden øvede han en vidtrækkende Indflydelse gennem sine Prædikener og Bibellæsninger, og han var en aandelig Kraft i Byen; det mærkedes ikke alene, naar Sekterere som M. A. Sommer udkastede deres Garn, men ogsaa naar Borgerne samledes til festlige Lag. Da var K.s Tale i Regelen Festens Glanspunkt, og han forstod at løfte alle tilstedeværende op i et rener Luftlag, hvor alt smaat og smaaligt blev glemt over Kjærligheden til Fædrelandet, dets Sprog og dets Minder, der i ham havde en begejstret Tolk. Han var, som han selv sagde, «tungmælet i Pennen», og den, der læser, hvad han har skrevet, vil ofte snuble over knudrede Perioder og idelige parenthetiske Afbrydelser af Tankens Traad; men som Taler var han henrivende og blændende. Sin største oratoriske Triumf fejrede han vel, da han paa det 1. skandinaviske Kirkemøde (1857) i 2 Foredrag, der havde Improvisationens Ynde over sig, forsvarede den grundtvigske Kristendomsopfattelse over for Rudelbach; da havde selv Modstandere Møje med at værges sig imod hans Ords Magt. Men det var ikke alene, naar han stod Ansigt til Ansigt med en udvalgt Tilhørerkreds, at han udfoldede sin sjældne Veltalenhed. I mange af Aalborg Stifts Landsbykirker har han paa sine Visitatser, der vare Festdage for Egnen, holdt store Kredse af jævne Bønder saa fangne ved sin Tale, at de lyttede til i aandeløs Tavshed uden at mærke, at Time gled efter Time.

Gjennem de aarlige Landemoder kom han i stadig Forbindelse med den største Del af Stiftets Præsteskab, og paa dem fik han Lejlighed til at udtale sig om de kirkelige Spørgsmaal, der satte Sindene i Bevægelse. Der fremlagde han gjentagne Gange sin Opfattelse af sin Broder Søren Grundanskuelse og af den pseudonyme Litteratur (jvfr. allerede Foredraget i «Dansk Kirketidende» V, 175 ff., der bedømmer Søren K. og Martensen ud fra 2. Kor. 5, 13), og paa Landemoderne i 1866 og 67 udtalte han sin Sympathi for Principperne i det i Rigsdagen fremsatte Forslag til Lov om udvidet Adgang til Sognebaandsløsning. Disse Udtalelser havde til Følge, at Konseilspræsidenten Grev Frijs 12. Avg. 1867 tilbød ham Kultusministerportefeullen, og 4. Sept. modtog han Tilbudet, efter at

Styrelsen af Theatret og det kongl. Kapel midlertidig var henlagt under Justitsministeren.

Det Program, paa hvilket han indtraadte i Ministeriet, var den paatænkte Udvidelse af Sognebaandsløsningen, som var bleven paatrængende nødvendig paa Grund af Konflikten i Ryslinge (II, 306 f.). 16. Dec. 1867 forelagde han et Udkast til «Lov om Valg- og Hjælpemenigheder», og Tankerne i dette forsvarede han i Tinget med Opbud af hele sin Skarpsindighed og med den Veltalenhed, over hvilken han endnu stadig raadede. Han mente, at Tilladelse til Dannelsen af Valg- eller Hjælpemenigheder inden for Folkekirken ikke alene kunde løse den foreliggende Knude, men ogsaa skaffe Landet nogle af de mange Præster, det trængte til, og under en ny rationalistisk Stormflod gjøre det muligt for gammeldags troende Mindretal at samle sig om Fædrenes Tro uden at fremkalde Spaltninger, som behøvede at overleve det rationalistiske Uvejr. K. havde nok ventet Modstand mod det Lovforslag, der udgjorde Hovedpunktet i hans Program; men han havde ikke ventet en saa voldsom Opposition. Det gjorde navnlig et stærkt Indtryk paa den ængstelige og legemlig svage Mand, da alle de andre Biskopper i Febr. 1868 fremkom med en Udtalelse, i hvilken de højtidelig nedlagde Indsigelse mod det af deres Kollega fremlagte Lovudkast og fralagde sig enhver Medansvarlighed, endogsaa Tavshedens. 6. Marts 1868 blev han, efter at have indgivet sin Demission, fritagen for Ministeriets Byrde og vendte da tilbage til Bispestolen i Aalborg.

I Okt. 1868 var han atter i Kjøbenhavn som Medlem af den ved kongl. Resolution af 18. Juni nedsatte Kirkekommission, og paa den spillede han en fremtrædende Rolle. Han var udgaaet fra Grundtvig, men han var ingeniunde det, man den Gang kaldte «Grundtvigianer». Det fra Faderen arvede Tungsind havde givet hans Kristendom en ejendommelig mørk Grundtone, og hans om Vestjydernes Sejhed mindende Konservatisme gjorde ham til en ubarmhjærtig Modstander af alle umodne og uoverlagte Reformforslag. Efter at Kirkekommissionens Forhandlinger (Maj 1870) vare til Ende, var hans bedste Tid forbi. Det tilbagetrængte Tungsind faldt over ham, og svare Anfægtelser formørkede hans Dage. I sit Hjem havde han ingen Opmuntring; hans Hustru var næsten i hele sit 40aarige Ægteskab († 1881) sengeliggende. I Ensomheden vendte han sin skarpe Kritik og sin sønderlemmende Dialektik mod sin egen Person og sin egen Livsgjerning, og «det forfærdelige

med Faderen» bragte ham til at føle sig som Led af en fortabt Slægt. Han fandt sig selv uværdig til at være Biskop længer, og 1875 søgte og fik han sin Afsked.

Derefter fulgte nogle Aar med store sjælelige Lidelser, under hvilke det var hans bedste Trøst at prædike for Fattiglemmerne i Aalborg, hvor han blev boende, da hans Venner skjænkede ham et Hus og en Have paa Grønnegade. Af og til holdt han ogsaa Foredrag i forskellige Egne af Landet; men hans Tungsind fik større og større Magt, og hans Selvanklager bleve mere broddede. Da det theologiske Fakultet ved Jubelfesten 1879 tilbød ham den theologiske Doktorgrad, frabad han sig den tiltænkte Ære, navnlig fordi han følte sig uværdig til at kaldes «Lærer». 27. Maj 1883, paa Kejser Alexander III's Kroningsdag, prædikede han for sidste Gang, om alle Tings Ende, der nærmer sig (1. Pet. 4, 7). Det Spand af Dage, han endnu havde tilbage, var én stor Anfægtelse, der hensatte ham i en Nat uden Stjærner. De forfærdeligste Selvanklager og Selvfordømmelser afløste hinanden, og han brændte af Begjærlighed efter at tømme den menneskelige Foragts Bæger indtil den sidste Draabe. 1884 indvilligede han i sin Umyndiggjørelse; sine Ordenstegn — han var Kommandør af 1. Grad og Danebrogsmænd — vilde han fries for, fordi han efter sit eget Skjøn var uværdig til at have dem, og han forlangte i sit Vanvid at stilles for Retten for at afgive en Tilstaaelse, ikke om nogen borgerlig Brøde, men om sin Synd og Uværdighed. Da han ikke arbejdede mere, turde han heller ikke spise; Dage igjennem nægtede han sig Føde, og naar den overvældende Sult havde fristet ham til at røre den tilbudte Mad, brød Selvanklagen atter voldsomt frem. Han tvivlede ikke om Kristendommens Sandhed, men han turde ikke selv tilegne sig Evangeliets Forjættelser paa Grund af «det forfærdelige», der var vævet ind i hans Faders, hans Broders og hans egen Historie. Endelig, 24. Febr. 1888, fricde Døden den gamle Biskop fra de store aandelige Kvaler.

K. har, i Tidsskrifter og Blade, efterladt sig en stor Mængde Afhandlinger og Taler, som kunde fortjene at samles, ikke alene paa Grund af deres eget Værd, men ogsaa fordi de afspejle en Aand, der var i Slægt med og dog forskjellig fra hans Broders. De betydeligste ere vel hans Studier over «Klippemanden og Klippetroen» («Nord. Tidsskr. f. kristl. Theol.» I), hans «Ældre Smaaskrifter» (1860) og hans 2 Afhandlinger om Almueskolens Lærebøger (1871 og 72).

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 1 f. H. P. Barfod, Til Minde om Biskop P. C. K. (1888).

Fr. Nielsen.

Kierkegaard, Søren Aabye, 1813—55, æsthetisk-filosofisk-religiøs Forfatter, er født i Kjøbenhavn 5. Maj 1813 og Broder til ovennævnte Biskop P. C. K. Faderen var en ualmindelig begavet Mand, som i sin Fritid syslede med Filosofi og Theologi og var en varm Beundrer af Biskop Mynster; men han havde tillige et tungt Sind og en mørk religiøs Livsanskuelse, Træk, som gik i Arv til Sønnen og end yderligere befæstedes hos denne ved Opdragelsen. S. K. nærede en næsten ubegrænset Ærefrygt og Hengivenhed for sin Fader; men han har tillige flere Gange udtalt, at denne menneskelig set havde opdraget ham «afsindigt» og gjort ham ulykkelig for Livstid ved allerede i hans Barndom at have læsset religiøse Forestillinger og Opgaver paa ham, der vilde have bragt næsten enhver voxen til at segne. Til Tider kunde K. føle det som en Lænke. Kristendommen kunde for ham aldrig blive det usande eller det ligegyldige, end ikke den beundringsværdige Lærebygning eller den kjærlige Haandsrækning; thi allerede i hans Barndom var den forkyndt ham som et majestætisk: du skal!, og denne Opfattelse stod saa fast og hellig for ham som selve hans Faders Minde.

8 Aar gammel kom K. i Kjøbenhavns Borgerdydskole. Mellem hans og Kammeraternes inderste Tankekreds var der allerede da et svælgende Dyb. «Barn har jeg aldrig været», siger han selv. Om fortrolige Forhold kunde der derfor ikke blive Tale. K. stod for de øvrige som en underlig indesluttet og hovmodig afvisende Karakter, og da han var lille, spinkel og yderlig kejtet, blev hans Utilgængelighed straffet med Knubs fra alle Sider. Ved saadanne Lejligheder kunde han da, selv med Fare for det værste, hævne sig paa Angriberen ved hensynsløs Spot og Ironi; allerede den Gang lærte han at sætte sin Stolthed i altid at faa Latteren paa sin Side. I øvrigt viste han sig i Skolen som en flink Latiner og blev Student 1830.

Som Student blev han indskrevet i Kongens Livkorps; men allerede faa Dage efter blev han afskediget som utjenstdygtig. Han vedblev hele sit Liv at være «legemlig set umulig». Brøchner fortæller, hvor vanskeligt det var at følges med ham paa Gaden, fordi han paa Grund af en Skjævhed i sin Bygning bestandig presede sin Ledsager ind mod Muren eller ud i Rendestenen. I dette skrøbelige Legeme boede imidlertid en efter hans egen Ytring fuldstændig sund Aand. Dog er der ogsaa her et Men at føje til. K. var sikkert udrustet med den mest glimrende, frodige og

kjække Fantasi, der nogen Sinde er set i dansk Aandsliv. Rig fra Fødselen af var den næret ved Faderens Opdragelse. K. fortæller, hvorledes Faderen ofte nægtede ham en lille Udflygt, men til Gjengjæld tog ham ved Haanden og, medens de gik op og ned ad Gulvet, fremtryllede den hele Vandring med alle dens Enkelt-heder lyslevende for hans Fantasi, saa at selve Virkeligheden ikke kunde have været tydeligere eller rigere. Og snart lærte Sønnen ham Kunsten af, saa at de nu foretog Rejsen, samtalende med hinanden om, hvad der passerede. K. havde ligeledes en ypperlig klar og skarp Tænkning. Dog blev denne aldrig skolet ved noget strengt videnskabeligt Studium. Efter at være bleven Student kastede han sig over æsthetiske, filosofiske og theologiske Studier, fordybede sig navnlig i hele den tyske romantiske Litteratur, den græske og den Hegelske Filosofi, nyere og ældre Theologi og de gamle kristelige Opbyggelsesskrifter. For Naturvidenskaberne havde han Afsmag; kun «Aandens, Frihedens Problemer» vakte hans Interesse. Intet Under derfor, at hans Tænkning egentlig sjældnere blev Organet for en virkelig uhildet Sandhedssøgen, end den blev den ganske vist overordenlig smidige og opfindsomme Talsmand for Rigtigheden af alle hans Ønsker og Længsler, en eminent Sagfører snarere end «et eminent Polititalent». Med sand Virtuositet forstod K. at dukke ned i sig selv og hente op for Lyset, hvad han fandt; men ogsaa denne psykologiske Iagttagelsesevne forvirredes tit, navnlig over for andre Objekter, af hans overvældende Fantasi. Ikke blot omtrent enhver af hans digtede Figurer er i allerhøjeste Grad hans eget Billede; men ogsaa Sokrates, Lessing, og hvem han ellers taler om, omformes mere eller mindre til det samme. Og over for fjærnere Fænomener bliver han endnu usikrere. Snart ser han alt for meget, snart næsten intet. Han aner dette selv. Det er, siger han, som om en ond Aand havde sat ham et Par Brillor paa Næsen, hvis ene Glas forstørrelser, medens det andet formindsker efter en uhyre Maalestok. — Og en Fantasi som denne maa give en tilsvarende Følelsesrigdom, der, da al Handlekraft udad til her mangler, let vil opdømmes til et lidenskabeligt Tungsind. K. erklærer selv et saadant Tungsind for sit inderste, dybeste Væsen, «den Pris, for hvilken han blev det overordentlige». Som saa alt overvældende staar det for ham, at det kun kan sammenlignes med «hans uhyre Evne til at skjule det» bag Ironi og Humor, Latter og Kaadhed. Allerede i Skolen har han jo opdaget, at de andre Mennesker ikke ere som han, men travle og

ynkelige Endelighedsvæsener, der uden Rest gaa op i deres latterlige smaa Beskæftigelser. Som en ængstelig syg eller som en Fyrste, der rejser i et fremmed Land, ifører han sig derfor det ene beskyttende Lag oven paa det andet for ikke at komme i direkte Berøring med denne fremmede Verden, naar han af og til styrter sig ud i den. I hans Skrifter ligger Pseudonym bag Pseudonym, og deres Tale er som oftest «indirekte Meddelelse». Helst sidder han hjemme paa sin «Ridderborg», fjærnt fra alt forstyrrende. Langs Væggene staa Reoler med Shakspeare, det gamle Testamente og alle hans Yndlingsskrifter, og hans Tjener holder Vagt ved den laasede Dør. Lykkeligvis har han Penge nok, og hans Fantasi er som «en flittig lille Pige», der godt kan sørge for hans aandelige Underhold. Og dog kan han ikke undvære den foragtede Verden, hvor han føler, at han ikke passer, hvor han befinder sig som «den nyhollandske Hare, hvis Forben ere alt for smaa, og hvis Bagben ere alt for store». Thi bag alt det polemiske i hans Natur, der stræbte at fortære næsten alt og alle, var endnu et allerinderste: en dyb Sympathi, en Længsel efter at være med, en Længsel efter at være Menneske sammen med virkelige Mennesker og — egentlig ogsaa en vis Længsel efter at blive paa-skjønnet, beundret for den udtømmelige Rigdom, han sad inde med. Med den menige Mand kunde han godt tale; blot ved Tanken om «de fremragende» kom han strax polemisk i Harnisk, og Mynster, «hans Faders Præst», var vistnok den eneste af de samtidige, der i alt Fald en Tid lang fandt Naade for hans Øjne. Den afdøde redelige og ærlige Poul Møller tilbød han; for Heiberg og Martensen havde han kun ringe Respekt; men han beundrede Heibergs æsthetiske Magt og Myndighed.

For dog at gjøre noget, havde han givet sig til at studere Theologi. Men han vaandede sig under Examenslæsningens Pinagtighed, og var Faderens Død (1838) ikke bleven ham som en Opfordring til dog at holde ud, havde han næppe, som det nu skete (1840), faaet Examen. Aaret efter disputerede han for Magistergraden.

Men samtidig var et af Vendepunkterne i hans Liv indtraadt. I Sept. 1840 forlovede han sig med en ganske ung, livsglad Pige. 13 Maaneder efter hævede han atter Forholdet. Hun «kunde ikke bryde hans Tungsinds Tavshed». Atter havde han prøvet paa at faa Fodfæste i Virkeligheden, og atter var han strandet. Ogsaa hun var ganske forskjellig fra ham, og det stod hurtigt klart for

ham, at han blot vilde gjøre dem begge ulykkelige. For at mildne Bruddet stræber han ved alle Haande Kunster at gjøre sig saa slet som muligt i hendes Øjne. Efter i 14 Dage, som han siger, at have trodset Folkesladderen, rejser han fortvivlet og oprevet til Berlin, hvor han forblev Vinteren over.

«Hvad jeg har tabt», skriver han i sin Dagbog: «det eneste, jeg elskede; — hvad jeg har tabt: i Menneskers Øjne mit ridderlige Ord; — hvad jeg har tabt: det, jeg altid har sat og altid skal, ogsaa uden at frygte dette Stød, sætte min Ære, min Glæde, min Stolthed i: at være trofast.» — «Havde jeg haft Tro,» hedder det senere, «da var jeg bleven hos hende.» «Troen haaber ogsaa for dette Liv, men vel at mærke i Kraft af det absurde.»

Men ved dette Tab havde han vundet i alt Fald begyndende Klarhed over «sin Bestemmelse». Forgjæves havde han hidtil grublet over, «hvad Vorherre egentlig havde ment med ham». Til «en endelig Gjerning» duede han sikkert ikke. At han i aandelig Begavelse kunde tage det op med enhver i Samtiden, havde han længe følt sig forvisset om. At han var en født Digter, stod ham ogsaa klart; men allerede fra Ungdommen af havde han jo tumlet med Problemer og Opgaver, mod hvilke Digternes «kun ere idel Spøg og Barnagtighed». Men naar han nu tog en af selve disse Opgaver op, — den sværeste af dem alle: Kunsten at leve, at magte Existensens uhyre Vanskeligheder, de Vanskeligheder, han selv kæmpede med til Døden, og om hvilke hans samtidige end næppe havde Anelse! Her var en Livsgjerning, stor nok for ham: at lære det enkelte Menneske og da først og fremmest sig selv at blive en Kristen. Thi netop deri bestod jo Kunsten. Opgaven er ikke at bevise Kristendommens Sandhed; thi det vilde være en «Frækhed», en «Judasgjerning», en «Besvigelse», da Kristendommen jo er det for Tanken absurde, paradoxe, hvad der netop redelig skal fremhæves med. Og Opgaven er heller ikke en objektiv, theologisk Redegjørelse for, hvad Kristendommen lærer; thi slig Lærdom er kun Sinkelse, der hindrer Individet i at komme til at handle. Nej, en levende, konkret, «existentiel» Fremstilling af, hvorledes man bliver en Kristen, en Fremstilling, der bruger Digterens højeste Pathos for at vække den fornødne Lidenskab og en gennemført Ironi og Humor for at hindre Læseren i at blive staaende blot objektivt begejstret — over for Fremstillingen; en Fremstilling, der bruger al Tankens Kløgt til at fremhæve og tydeliggjøre det absurde, — det er Opgaven. At K. var som skabt

til at overtage denne Opgave, staar nu tydeligt for ham. I selve det religiøses Tjeneste kunde han da udtømme hele det uendelige Væld af lidenskabelige Stemninger og dristige Tanker, der gjærede i ham og næsten truede med at sprænge ham, og samtidig havde han en ophøjet Livsgjerning: sin egen og Samtidens religiøse Opdragelse. Med en lidenskabelig, alle endelige Hensyn tilsidesættende Energi skred han til Løsningen og frembragte i de faa Aar, inden han sprængtes, en Produktion, saa omfangsrig, saa indholdsejendommelig, saa oprindelig, fængslende, æggende og vækkende, at den vistnok inden for enhver anden Litteratur forgjæves søger sin Lige.

Allerede i Faderens Dødsaar, 1838, havde han udgivet et lille Skrift: «Af en endnu levendes Papirer», en Kritik af H. C. Andersens: «Kun en Spillemand». Hvor underligt det end kan lyde, var der mellem Andersen og K. dog ikke faa Lighedspunkter: Ubehjælpsheden i det ydre, det bevægede lyriske Indre, den stærke Følelse af eget Værd, Lysten til at blive beundret og Sorgen over ikke at være det efter Fortjeneste. Men lige saa afgjørende var Forskjellen mellem den af Omverdenens Solskin levende H. C. Andersen og den i polemisk-religiøs Selvstændighed sikkert hvilende K. Betydningen af en saadan Forskjel vilde K. slaa fast, og han hævder derfor mod Andersens Geniopfattelse: Geniet er ikke et «Fløb»; nej, «Geniet gaar ligesom Tordenvejret imod Blæsten». I sin Magisterafhandling: «Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Sokrates», havde han søgt at paavise, hvorledes den berettigede, den gennemførte Ironi fremkommer, ved at et endeligt, der uden videre vil gjælde for noget, bliver stillet lige over for et uendeligt og derved belyst i sin Intethed. En saadan berettiget Ironi fandt han, om end endnu med lidt Vaklen, hos Sokrates, der tilintetgjorde Betydningen af al den samtidige endelige Viden og Handlen ved at stille den lige over for den indre Uendelighed i Individet, der er det første anelsesfulde Udtryk for det sande Gudsforhold, for «Individets evige Gyldighed». Derimod fandt han den tysk-romantiske Ironi uberettiget, da denne mod Virkelighedens Endelighed kun stiller Fantasiens Uendelighed, hvad der blot var at sætte et lavere i Steden for et højere. K. optræder i det hele her endnu som en temmelig trofast Tilhænger af Hegel. Endeligheden, Virkeligheden, «Verdenshistorien» har endnu i ikke ringe Grad hans Sympathi. I Bogen om Andersen ere hans Aands Vinger endnu udfoldede; i Disputatsen er der hist

og her endnu en vis Ungdommelighed. I «Enten—eller, et Livsfragment af Victor Eremita» er det en fuldfærdig Forfatter, der træder os i Mode.

«Som et Lyn fra klar Himmel» slog denne «store» Bog, det første af de sammenhørende Skrifter, i Foraaret 1843 ned i den danske Læseverden. En saa lidenskabelig betagende Lyrik, en saa himmelstormende Fantasi, en saa sejersikker Tænkning, kort en saa imponerende Aandsoverlegenhed havde man hverken tidligere set eller fra nogen Side ventet. Bogen lamslog næsten i første Øjeblik, ikke mindst ved det hemmelighedsfulde Slør, der for de fleste Læsere endnu hvilede over, hvad den skjulte Forfatter egentlig vilde. K. har imidlertid her blot udviklet videre, hvad han alt havde antydnet i Disputatsen. Gjennem «A's Papirer» fremstiller han Mennesket, som det ideelt set efter hans Opfattelse var i Samtiden: det «æsthetiske», nydende, i Fantasien berusede, højt over Endeligheden hævede, romantiske Menneske. Han behøvede blot at udelade visse Sider af sit eget Væsen, saa havde han i sig selv en glimrende Model. Omtrent alle de lyriske Strøtanker (Diapsalmata) ere uden væsentlige Forandringer skrevne ud af hans Dagbøger. Begejstringen over «Don Juan» var hans egen og Afhandlingen allerede tidligere til i Udtog. Afhandlingen om Antigone, Skyggeridsene og Recensionen af «Den første Kjærlighed» ere lutter mere eller mindre frie Fantasireflexioner over hans eget erotiske Forhold, der jo endnu næsten var hans eneste positive Oplevelse, men for en Fantasi som hans tilstrækkeligt som Grundlag for en hel Litteratur. Kun «Forførerens Dagbog», der da ogsaa danner en Bog i Bogen, er en friere Digtning, tilføjet for at vise den skildrede «æsthetiske» Livsanskuelses nødvendige Konsekvens og — som et Vink for «hende» om hans Slethed.

I 2. Del af Bogen imødegaar «Ethikeren», «B», i et Par Afhandlinger i Brevform stiledede til A den æsthetiske Livsanskuelse. Det er dog ikke en ren Ethik, her foredrages. Ethik, Religion og speciel Kristendom danne i Flæng Udgangspunktet for «Assesorens» Betragtninger. Han fremhæver, i det han tager fat, hvor Forførerens Dagbog endte, hvorledes Ægteskabet først er «det sande poetiske», i det det tillige rummer «Beslutningen», hvorledes Æsthetikeren bestandig forgjæves søger at faa Kontinuitet i sit Liv, og hvorledes dette Standpunkt til syvende og sidst er Fortvivlelse, fordi Aanden, det dybeste i Mennesket, ikke er kommet til sin Ret. Men det gjælder da om at fortvivle ud, om at bryde med

Fortvivlelsen ved «at vælge sig selv» og «angrende overtage sig selv ethisk». Æstetikeren er bestandig fortvivlet, fordi han har sit Liv i noget, der er uden for ham selv og ikke staar i hans Magt. Ethikeren gaar ind i alle Endelighedens Forhold af ethisk Pligtfølelse og hviler dermed samtidig sikkert i sig selv, i sit Gudsforhold. Thi det religiøse, hedder det her, er som et Svømmebælte, der gjør én lettere end den hele Verden. B sender til Slutning A en Prædiken («Om det opbyggelige i, at for Gud have vi altid Uret»), der ender med de Ord: «Kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for dig». Den er en sikkert i sidste Øjeblik løst tilhængt Ouverture til det følgende. — Et Par Maaneder efter, at «Enten—eller» var udkommet, udgav K. under sit eget Navn: «To opbyggelige Taler», helligede Mindet om hans afdøde Fader og henvendte til «den enkelte».

Det er utvivlsomt, at han hermed for et Øjeblik har anset sin Opgave for væsentlig løst. Man vil dermed forstaa Sammenblandingen af det ethiske, det religiøse og det særlig kristelige i «Enten—eller» II og tillige de Ytringer af Uvished om, hvad han nu vil, der forekomme i hans Papirer. Dog — Uvisheden skulde ikke blive af lang Varighed. Han havde i «Enten—eller» II bestemt det ethiske som det *aabenbare*, modsat Æstetikerenes Skjult-hed, som det *almene*, modsat Æstetikerenes Isolation, og dette sidste Udtryk betød for ham ikke blot: «Du skal handle med Helhedens Tarv for Øje!», men næsten ligefrem: «Du skal handle ligesom alle andre brave Mennesker: gifte dig, faa dig en Gjer-ning i Verden osv.!». Man forstaaer, at det har kostet K. en vis Overvindelse at skrive dette, og forbavses i det hele ikke ved at høre, at 2. Del af «Enten—eller» er skrevet før 1. Thi i sit Livs Begivenhed havde K. jo handlet netop paa modsat Maade, ikke alment og ikke aabenbart, altsaa ikke «ethisk». Og dog havde han handlet efter de allerbedste Bevæggrunde. Var der da en endnu højere Handlen end den ethiske? Hans næste Bog, «Frygt og Bæven, af Johannes de silentio» (Okt. 1843), drøfter dette Spørgsmaal, «hans Livs Paradox». K. tror ikke som saa mange andre Romantikere, at «Geniet» staar over Ethikken; men han mener, at Kristendommen billiger, ja fordrer et saadant over-ethisk Standpunkt.

Thi Abraham, der i det nye Testamente prises som Forbilledet, som Troens Fader, havde jo løftet Kniven mod sin egen Søn og «var altsaa ethisk set en Morder». Men altsaa maa Troens Stand-

punkt, det kristelige Standpunkt, enten være et saadant, at det kan hellige selv den mest uethiske Handling, eller Abraham, og dermed Kristendommen, maa falde. Med bidende Spot afviser K. den naive Klaring af Sagen, hvor Præsten om Søndagen lovspriser Abraham og om Mandagen med Rædsel vilde vende sig fra den enfoldige Tilhører, der vilde handle efter Prædikenen. Og lige saa umuligt finder han den «spekulative» Theologis Forsøg paa at slippe fra Vanskeligheden ved at betone de forskellige Trin i det ethiske. Agamemnon og Brutus tilsidesætte Faderkjærligheden for et højere ethisk; Abraham derimod vover at beslutte det slet og ret uethiske i Kraft af «et Privatforhold» til Gud, i Kraft af «Troen». Troen er saaledes ikke en Bagatel, som omtrent ethvert Menneske let kan have; den er en Korsfæstelse af al Fornuft, al Tænkning, thi Tænkningen bliver ved det ethiske; den er ligesom Kristendommen selv et absurd, et Paradox, der kun kan gribes i uendelig Lidenskab. At Gud blev et enkelt Menneske, den Maade, hvorpaa han blev det, Formaalet dermed osv., alt dette er lutter Paradoxer, over for hvilke Tanken kun kan gjøre ét, nemlig fastslaa Absurditeten. Troen paa Kristendommen, paa Gudmennesket, er derfor det vanskeligste af alt. Den troende staar ganske ene i Verden og kan slet ikke tale med andre, fordi disse vilde anse ham for sindssyg, ligesom Isak og Sara vilde have anset Abraham for sindssyg, hvis han havde talt om sit Forehavende. Ligesom Æsthetikeren, kun i endnu højere Grad, er den troende derfor den skjulte, «den enkelte». «Kompagniskab» er her meningsløst. Selv — tilføjer K. — har jeg imidlertid ikke en saadan Tro. Jeg kan vel drive det til i uendelig Resignation at opgive min Forstand; men «Troens Ridder» hviler glad og tryk i det absurde, ligesom Abraham levede glad med Isak efter at have faaet ham tilbage.

Hermed er da stillet et nyt Enten—eller: Enten ingen Kristendom eller en Kristendom, der sprænger det ethiske; enten Forargelse eller Tro — eller dog i det mindste en stadig Kæmpen for at vinde Troen, «det Paradox, at den enkelte er højere end det almene», «at Subjektiviteten er højere end Virkeligheden», det Paradox, der dog ogsaa gjør Existensen mulig for Individualiteter som Richard III og lignende ulykkelige «Undtagelser», «af hvem Ethikken egentlig blot gjør Nar». Og i det K. da selv vælger «den Sandhed, der opbygger» *ham*, har han igjen faaet Fodfæste efter sit Livs Konflikt og gjenvundet det Standpunkt højt over

Virkelighedens Endelighed, som han siden ikke forlader, og til hvis Forsvar og yderligere Belysning alle hans øvrige Værker tjene. Med «Frygt og Bæven» er, ikke Geniet, men den religiøse Subjektivitet sat højere end Virkeligheden; med «Frygt og Bæven» er den Kristendom, der vil lade sig forstaa, den Kristendom, der blot vil være et højere eller højeste ethisk, sat i Band og den uendelig lidenskabelige, absurde, paradoxe sat i Højsædet. Det gjælder nu om at drage Konsekvenserne. Først eksperimenterer han lidt med sin egen Konflikt.

I «Gjentagelsen af Constantin Constantius» (Okt. 1843) fortæller Forfatteren om en ung Digternatur, der bliver forlovet, men hurtig opdager, at hans egen «Aandsvirkelighed» er ham langt højere end Pigen. Hun var kun hans Muse. At leve med hende i det daglige Livs Evindelighed, føler han, vil være ham umuligt uden at gøre hende ulykkelig, og at aabenbare hende Sandheden vilde være at krænke hende. I dyb Fortvivlelse flygter han da til et fremmed Land og grubler her over Forholdet. Han finder ikke noget at angre; thi han vidste ikke, at hun saaledes kun var «Anledningen» til at vække hans Geni, og da han med denne sin givne Individualitet ikke magtede Hverdagslivets «Gjentagelser», var det jo rigtigst mod hende, at han brød af. Saa kommer han til at læse Jobs Bog, og det gaar op for ham, at «for Gud have vi altid Uret», selv om vi menneskelig talt kunne have Ret. I Ydmyghed indøver han sig nu i at forsage og vende tilbage. Da erfarer han, at Pigen er bleven gift og han dermed virkelig fri. Ligesom Job har han altsaa ved at ydmyge sig for Gud faaet alt igjen. «Gjentagelsen» er indtraadt, i det (som det forklarende hedder) visse «Undtagelser» ere saa vigtige for det almene, at de derved blive berettigede.

«Gjentagelsen» er et af K.'s mindst betydelige Arbejder; men det har sin Interesse at se, hvor nær han her kommer den sædvanlige romantiske Undtagelseslære. I den næste Bog: «Filosofiske Smuler af Johannes Climacus» (Juni 1844), søger han end yderligere at præcisere sin Kristendomsopfattelse ved en Sammenstilling af Sokrates og Kristus, i det han paa ny fremhæver, hvorledes Tanken over for den i Tiden fremtraadte Gud enten maa forarges eller gaa til Grunde i Troens Lidenskab. Tillige betoner han, hvorledes den samtidige og den senere Tilhænger ere ganske ens stillede; thi kun Troens Øjne saa i Samtiden mere end et — endog ganske ringe — Menneske; selv Miraklerne bleve jo ligesom

Taskenspillerkunster aldrig gjorde om; og lige saa svigefuld er Trøsten ved «Udfaldet» og «de 1800 Aar». Kun den, der opgiver sin Forstand og faar Betingelserne af Guden, bliver en troende.

I «Begrebet Angest af Vigilius Hafniensis», der udkom samtidig, faa vi hans Opfattelse af Bestemmelserne Syndefald, Arv-synd og Synd. Da Mennesket er en «fritvirkende Aarsag», bliver hver enkelt Synd et «Spring» og ikke en nødvendig Proces; et saadant Spring kan den kun Nødvendigheden magtende Tænkning naturligvis ikke forklare. Men den kan paavise, hvorledes en Tilstand af Angest bestandig gaar forud og ligesom lammer Individet eller gjør det svimmelt. Med stor Genialitet, men ganske vist ud fra højst vilkaarlige psykologiske Forudsætninger gennemføres nu dette i det enkelte.

I de 2 sidste Bøger var det nærmest Filosofen K., der havde Ordet. Digteren K. tager derfor Oprejsning ved kort efter at udsende en overgiven lille Bog: «Forord af Nicolaus Notabene», en Samling lystige Smaahip af en lykkelig nygift, der har maattet love sin Kone kun at skrive Forord. Med korte Mellemrum har K. end videre lige fra Aaret 1843 under sit eget Navn udsendt «Opbyggelige Taler», alle helligede hans Faders Minde og henvendte til «den enkelte». Ligesom den lange Række efterfølgende, mere særlig kristelige udmærke de sig alle ved en Skjønhed, Dybde og Inderlighed, der stille dem paa Højde med de psevdonyme Frembringelser.

Den paafølgende Bog: «Stadier paa Livets Vej af Hilarius Bogbinder» (April 1845), er en Slags Berigtigelse af «Enten—eller», i det det ethiske og det religiøse Stadium her søges holdte skarpere ud fra hinanden end tidligere. Det æsthetiske Standpunkt føres flygtig forbi Læserens Øjne som en Erindring («Symposiet»: «In vino veritas»). «Assessoren» lovpriser atter Ægteskabet, uden at han dog kommer ud over den i det hele for K. ejendommelige æsthetisk-romantiske Opfattelse af Kvinden, ved hvilken ogsaa «Forordets» Forfatter var standset. Kun gjør han nu udtrykkelig Plads for det «højere» Trin, «Undtagelsen», og dette Trin fremstilles saa i Bogens Hovedparti: «Lidelseshistorien» «Skyldig? — Ikke skyldig?» af «Frater Taciturnus», en Række Dagbogsoptegnelser, i hvilke K. med næsten gammeltestamentelig Pathos paa ny gjenkalder sig sin Livsbegivenhed, i det det nu er Tungsinde og den religiøse Uensartethed, der fremtvinge Bruddet og føre Bogens ulykkelige Helt til Troens Dørtærskel.

Og endelig tydeliggjør K. end yderligere sine Anskuelse i «Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de filosofiske Smuler af Johannes Climacus» (Febr. 1846). At bevise eller retfærdiggjøre Kristendommen historisk eller filosofisk — hedder det her — er umuligt; men Opgaven er da ogsaa den stik modsatte: at retfærdiggjøre sig selv for Kristendommen, \circ : at blive en Kristen, at fastholde det objektivt uvisse i subjektiv Inderlighed. Allerede ethisk set er Subjektiviteten, Inderligheden, Sandheden; at bekymre sig om det ydre, Følgerne, «det verdenshistoriske», skal man overlade til Gud. Ja, er der blot Inderlighed i Lidenskab, da er Individet i Sandheden, selv om det forholdt sig til det usande. Men en saadan Inderlighed, der kræver Afdøen af det umiddelbare Menneske, naas heller ikke hverken ved en Daabsattest eller ved, at man i videnskabelig Distraktion rent glemmer sin egen Existeren. Allerede det at existere religiøst, \circ : over for Gud, er en Kunst, der kræver et helt Livs Øvelse. Thi det gjælder da om at gaa absolut op i dette absolute Forhold, samtidig med at man gaar relativt op i de relative. Gudsforholdet er nemlig ikke et Forhold ved Siden af de mange andre, ej heller Summen af alle disse; men det er den religiøse et «et og alt», over for hvilket Endeligheden kun er en Spøg. Og gaa vi fra Religion i Almindelighed over til Kristendommen, bliver Vanskeligheden endnu langt større, da her Syndsbevidstheden danner Udgangspunktet og Troen paa Paradoxet Centrum. Lidelsen, der er væsentlig for al Religiøsitet, bliver dermed potenseret, og det er kun Misforstaaelse at mene, at lidt efter lidt bliver alt trygt og herligt; thi den troende faar ikke en ny Forstand, der fatter Paradoxet; snarere har den, der er glad i sin Tro, endnu slet intet Gudsforhold.

I Dec. 1845 havde K. bragt dette sidste Skrift til Trykkeriet. Han havde foreløbig faaet talt ud, havde endog faaet Tid til «En litterær Anmeldelse» (af Hverdagshistorien «To Tidsaldre», 1846) og tænkte nu paa at søge et afsides Præstekald. Da indtraadte hans Livs anden Hovedbegivenhed og forandrede alt. Det bekjendte Vittighedsblad «Korsaren», der jo næsten var en Svøbe for Datiden, havde hidtil udclukkende rost de Kierkegaardske Pseudonymer. En Tilfældighed bringer imidlertid K. i Harnisk, saa at han forlanger heller at blive udskjældt af Bladet, og dette tager ham strax paa Ordet. Sikkert havde han troet sig usaarlig i sin Højde og ikke i Øjeblikket tænkt paa, at netop det ual-

mindelige allernemtest gjøres latterligt i Folks Øjne; mulig havde han heller ikke tænkt paa sin ydre Person eller paa, at Bladet vilde trække den med ind i Kampen. Og endelig havde han sikkert ventet, at hans Daad skulde give Signalet til en almindelig Rejsning mod Tyrannen, maaske under hans Ledelse. Men ingen af disse Forventninger gik i Opfyldelse. Den store Mængde lo kun alt for villig; det jævne Gjennemsnit fik Øjet skarpere rettet mod de mange Kunstlerier og Særheder i hans Individualitet og Forfatterskab, og «de fremtrædende», som han jo i Grunden bestandig i sine Skrifter havde behandlet med udsøgt Ironi, saa ham nu med største Sindsro indhentet af Nemesis. Men dette overraskende, at den Slægt, for hvis Opdragelse han havde kæmpet og lidt, og hvis Øjne han sikkert troede dog i det mindste halvvejs at have aabnet, at den nu foretrak at følge «Korsaren» fremfor at gaa med ham: det brændte ham i Sjælen. Saa havde han altsaa atter taget fejl; Verden var ikke, som han havde troet, blot ussel; nej, den var ond, ganske som Kristendommen kunde have sagt ham det. Og ikke i enkelte Øjeblikke, men vedholdende, gennem Maaneder og Aar bore disse oprivende Tanker sig dybere og dybere ind i hans ensomme, tungsindige Sjæl og berøve ham det ringe Fond af Livsmod og Ligevægt, der overhovedet var ham givet. Sin Trøst søger han nu foreløbig alene paa den direkte religiøse Produktions Omraade («Opbyggelige Taler», «Kjærlighedens Gjerninger», «Kristelige Taler», «Liljen paa Marken og Fuglen under Himlen», «Ypperstepræsten, Tolderen, Synderinden», «En opbyggelig Tale», «To Taler ved Altergangen om Fredagen») og frembringer her, medens Kvalerne fortære hans Indre, det mest ophøjede, han nogen Sinde naaede. For hvert Fremskridt, Menneskeslægten skal gjøre, maa et Individ øfres, havde han udtalt i sin Disputats, og han gaar nu omkring med den tungsindig-glade Tanke, at han er det af Gud udsete Offer. Han undersøger (i «To ethisk-religiøse Smaaafhandlinger af H. H.», 1849), om et Menneske har Lov til at lade sig ihjelslaa for Sandheden, men kommer til det lidet trøstende Resultat, at der er Forskjel paa en Apostel og et Digtergeni; det sidste er uden Myndighed og har ikke Lov til at lægge en Ugjerning paa Verdens Skuldre. Til Tider kunde han næsten tro, at han dog var en saadan beskikket Apostel, et Sandhedsvidne, og han tænkte da paa at træde frem og dømmende foreholde Samtiden dens uhyre Afstand fra Idealet; thi selv Mynster var nu i hans Øjne kun den forsigtige, verdens-

kloge Mand, der befandt sig saa fortræffelig, saa hædret midt i al Verdsligheden. Men Stemningen slog om, og han erkjendte nedtrykt, at han dog ikke var Sandhedsvidnet; han udtalte dette i flere af de sidste Skrifter, og da han endelig efter nogen Tøven udsendte de to betydningsfulde Arbejder: «Sygdommen til Døden» (1849) og «Indøvelse i Kristendom» (1850), hvori Dommen virkelig var fældet, sætter han ikke sit eget Navn, men «Anticlimacus» paa Titelbladet og søger paa flere Maader at dække over Modsætningen. Helst vilde han have haft Mynster til selv at indrømme den; dernæst vilde han om muligt bevare Fred, saa længe Mynster endnu levede; og endelig standsedes han af vemodig Sympathi ved Tanken om al den Nød og Elendighed, han vilde vække i Hjerterne ved en uforbeholden Optræden. I «Om min Forfattervirksomhed» og «Til Selvprøvelse» (1851), begge under hans eget Navn, staar han umiddelbart ved Grænsen.

Da indtraf den tredje Begivenhed i hans Liv. Mynster dør i Jan. 1854 uden et eneste indrømmende Ord, og Martensen kalder ham i sin Mindeprædiken et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner. Dette var tusendfold, hvad K. behøvede. Den ulykkelige følte sig, som var han ramt i Hjærtet og Vaabenet vredet rundt i Saaret. Thi heller ikke den nye Repræsentant for det bestaaende havde altsaa nogen Indrømmelse. Tvært imod, han forherliger det bestaaende ved at forherlige Biskop Mynster. Og han bruger netop dette Ord: Sandhedsvidne, som K. Gang efter Gang havde fundet alt for ophøjet til Anvendelse i den slappe Nutid. Det Ord, som han, der i Lidelse og Forsagelse «gjennem hele sit Liv kun havde villet ét», gyste tilbage for at anvende paa sig selv, dette Ord brugtes nu, officielt, til at betegne den, som hele sit Liv havde staaet «nydende, hædret og æret, i klog Overensstemmelse med Sansbedraget». Over hele hans Livsgjerning er der da altsaa slaet en Streg. Den regnes for intet, eller endnu tydeligere: den regnes for en uvæsentlig, en ligegyldig Taabelighed. Som hin bedrøvelige Ridder har han kun kæmpet med Vejrmøller, og den bestaaende Kristenhed er saa uberørt af Kampen, som om denne var foregaaet paa en anden Klode. Som K. en Gang havde lamslaet sine samtidige med «Enten—eller», saaledes har Samtiden nu efterhaanden lamslaet ham. Alle disse herlige Værker, betalte med hans Livslykke, alle disse indtrængende Taler, skrevne med hans Hjerteblod, vare altsaa gaaede sporeløst hen over Slægten. Var der da «sat Vanvid» mellem ham og de andre? Var det da Kølleslag og

Øxehug, der skulde til for at vække denne «Mængde i Usandhed» og «disse Førere, der levede af at vedligeholde Bedraget»? K. tror det og begynder dermed det tredje Afsnit af sin Livsgjerning, det Skridt for Skridt bestandig voldsommere og vildere Angreb paa den officielle Kristendom (først gennem Bladartikler i «Fædrelandet» og siden gennem Flyveblade og hans eget Tidsskrift: «Øjeblikket»), som i Løbet af et Aar fortærede hans sidste Rest af Livskraft og som, hvor faa eller hvor mange Sandhedsblink der end maatte findes deri, allerede paa Grund af den lidenskabelige Voldsomhed, hvormed det endte, nødvendigvis maatte forblive foreløbig virkningsløst. Saa ufarligt regnede man det, at den angrebne Part end næppe fandt det fornødent at svare eller paa anden Maade standse Angriberen. Men dette var skjult for K. Da han 11. Nov. 1855 udaandede, var det i fast Forvisning om, at hans Død var det eneste, hans Sag endnu behøvede for at sejre. —

En uendelig tragisk Livsførelse var afsluttet. En rigt udstyret Menneskesjæl var sprængt, fortæret af den indre Modsigelse, der havde ligget skjult i den fra første Begyndelse. Hvad K. allerede som 25aarig Yngling i mørke Anelser havde udtalt: «at Familiens udmærkede Aandsevner kun vare til for gjensidig at oprive hinanden», var indtruffet. Kjækt begyndte han som den ægte Romantiker med i en Haandevending at «døbe Lidenskaberne» og sætte Fornuften, Tanken, udenfor som Hedning, han, der selv var saa rigt udstyret med Tanke, at Forsøget nødvendigvis maatte blive farligt. I lyrisk Lidenskabelighed vil han ikke undersøge, om Kristendommen er Sandheden, ikke nærmere undersøge, hvad Kristendommen lærer, men utaalmodig blot lære Menneskene at blive Kristne. Og se! trods al Anstrængelse bliver hans hele Produktion dog væsentlig en Fremstilling af, hvad Kristendommen lærer, og han ender med at se sig stillet lige over for en Kristenhed, der lærer noget himmelvidt forskjelligt, en Kristenhed med «statslønnede, dekorerede Sandhedsvidner» i Spidsen, der hævde, at Kristendommen ingenlunde er uforenelig med denne Verdens Goder, og ikke paa nogen Maade ville give ham Ret i, at Statsreligionen kun er en Parodi paa Kristendommen. Hans lyriske Utaalmodighed har hævnnet sig. At man ved Hjælp af en Snes Skriftsteder kan trække mere end én Livsanskuelse ud af det nye Testamente, at Subjektiviteten, at det, der opbygger, er Sandheden, at Troens Ridder ganske kan ligne en Rodemester, at det er let nok at sætte Forstanden til Dørs for den, som ikke har meget af den, — alle disse Udtalelser træde nu

op imod ham og hindre ham i med rette at holde Dom over Samtidens Kristenhed. Og havde han end nok saa skarpt og overbevisende begrundet sin Opfattelse af Kristendommens Lære og Fordring, vilde der dog endnu være noget i Vejen. Thi ogsaa det ethisk nødvendige Spørgsmaal om Kristendommens Sandhed er han lyrisk ilet forbi. Han, der selv udtalte, at det: at revidere de fundamentale Spørgsmaal, var i dybeste Forstand Redelighed, medens det: at tage alt som given Skik og Brug, altsaa at unddrage sig Ansvaret, var Uredelighed, han, der kæmpede saa energisk for Personlighedens ideelle Uddybelse og aandelige Selvstændighed, han har i Utaalmodighed end ikke set, hvilket afgjørende ethisk Spørgsmaal han kastede ind i Samtiden ved Udviklingerne i «Frygt og Bæven»; han, der lader Assessoren udtale, at det ethiske er saa ubestikkeligt, at det endog over for Guddommen hævder sig, han har end ikke haft Tid til at tænke paa, at i Variationerne over Abraham mangler der endnu den: at Abraham — ligesom hin Præst om Mandagen — i ethisk Harme rejser sig mod Befalingen og siger: Kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for mig! Dog, det var visselig ikke Uredelighed, der bragte K. til at overspringe dette Grundspørgsmaal. Men som det ethiske stedse var Romantikernes svageste Side, var det ogsaa hans, og dette gav sig bl. a. Udslag i den lyriske Sky, han nærede for af al Evne at prøve den Livsanskuelse, han — for at bruge et af hans egne sidste Udtryk — «geografisk» havde modtaget af Faderen. Var han i Virkeligheden selv bleven «den enkelte» og ikke blot sin Faders pietetsfulde Søn, var hans Bane sikkert bleven en anden, saa at han ved sit Livs Aften ikke tungsindig havde spurgt: Mon «Kristendommen» nogen Sinde er kommen ind i Verden? og ikke i skærende Fortvivlelse havde raabt, at til Oprør mod «Kristendommens» Gud var han med. Dog — denne Fantasi er ørkesløs. Thi just denne lyriske Trofasthed og den varme, redelige Sandhedssøgen vare lige oprindelige Magter i hans Sjæl, netop den Modsigelse, der sprængte ham.

Efter hans Død udkom hans «Bladartikler», udgivne af R. Nielsen (1857), «Synspunktet for min Forfattervirksomhed» og «Dømmer selv», udgivne af Broderen, Biskop K. (1859 og 1876), og Udtog af hans «Efterladte Papirer», udgivne af H. P. Barfod og en tysk Theolog, H. Gottsched (8 Bd. 1869—81).

Erslew, Forf. Lex. A. Bärthold, S. K., eine Verfasser-Existenz eigener Art (1873). Samme, Aus u. über S. K. (1874). Samme, Noten zu S. K.s Lebensgeschichte (1876). Samme, Die Bedeutung d. ästhet. Schriften S. K.s (1879).

Samme, Zur theolog. Bedeutung S. K.s (1880). Det 19. Aarhundrede f. Marts 1877. G. Brandes, S. K. (1877). F. Petersen, S. K.s Kristendomsforkyndelse (Chra. 1877). W. Rudin, S. K.s person och författarskap (Sthm. 1880). H. Høffding, S. K. som Filosof (1892). *K. Kroman.*

Kildal, Simon, 1761—1822, Præst, fødtes 25. Jan. 1761 paa Throndenæs, hvor Faderen af samme Navn døde som Sognepræst 25. Jan. 1761. Moderen, Mette Marie f. Lassen († 1771), var dennes 3. Hustru. Han kom ved Moderens Død til sin Svoger Sognepræst Peder Leth i Kvædfjord og fik privat Undervisning, til han 1774 kom i Throndhjems Skole, hvorfra han 1778 blev dimitteret. Han drog derpaa hjem som Huslærer hos Broderen Provst Michael K. i Ibbestad og var siden for Livet knyttet til de nordlige Egne af Norge. Han tog Attestats 1784, og s. A. blev han kaldet til Missionær i Varanger, hvor han arbejdede utrættelig blandt Søfinner om Sommeren og blandt Fjældfinner om Vinteren, til han 1788 blev udnævnt til Sognepræst paa den ublide Maasø. Han talte Finnernes Sprog med Lethed, men vandt alt andet end Sympathi hos Biskop Schönheyder, da han ved dennes Visitats 1790 holdt finsk Prædiken. Efter sit haarde Ungdomsarbejde blev han 1791 forflyttet til Stegen, hvor han satte Skolevæsenet paa en meget god Fod. 1809 fik han sin Faders Kald Throndenæs, blev 1817 Provst i Senjen og døde paa Embedsrejse 19. Juli 1822. Han var en udmærket dygtig Mand og blev derfor ogsaa 1813 Ridder af Dannebrog. Han synes at have været paavirket af Filantroperne og havde et godt Greb paa at lede Børnene til Guds Ords Kundskab gjennem Naturbetragtning. Baade aandelige og verdslige Sange skrev han i Mængde — overalt med Folkets Oplysning for Øje. Hans Iver for at faa indført den evangelisk-kristelige Salmebog maa ses i Forbindelse med denne Stræben og kan ikke opfattes som Vidnesbyrd om rationalistisk Standpunkt. I sit sidste Leveaar lagde han paa Foranledning Plan til en Oversættelse af Bibelen paa det finske Sprog og skulde gjøre et Forsøg med Marcus-Evangeliet, da Døden overraskede ham. — Gift 25. Okt. 1791 med Maren Testmann Kaurin (f. 24. Marts 1773 † 14. Maj 1829), Datter af Sognepræst Eiler Hagerup K. (f. 1745 † 1812) og Maren Marie f. Holst (f. 1752 † 1781).

Erlandsen, Tromsø Stifts Geistlighed S. 165. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 134. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrup.*

Kinast, Johannes, 1705—73, Præst, blev født i Ribe 13. Sept. 1705; Faderen hed Garlef K. Han blev Student fra Ribe 1726 og

snart efter Hører sammesteds under Chr. Falsters Rektorat. 1731 tog han Attestats, og efter at have prædikeret 1736 for Christian VI paa Frederiksberg og af Kongen faaet det Vidnesbyrd, at han syntes at være «et Fredens og Kjærlighedens Barn», blev han umiddelbart efter kaldet som første Præst ved den nys opførte Frederiksberg Kirke, hvortil i 1747 blev føjet Hvidovre som Annex. Dette Embede beklædte han til sin Død, 1. Febr. 1773. K. var Pietist og af en fredelskende, ædel Karakter. Digteren Johs. Ewald har skrevet et skjønt Mindedig over ham. Han var 2 Gange gift: 1. med Margrethe de Hemmer f. Seerup, yngste Datter af Stiftsprovst S. i Ribe; 2. med Christine f. Smith († 1808).

C. Bruun, *Falsteriana* S. 14. J. Møller, *Mnemosyne* IV, 387. 391 ff. Johs. Ewalds *Samtl. Skr., Samf.s Udg., II*, 171 f. *A. Jantzen.*

Kinch, Jakob Frederik, 1817—88, Historiker og Skolemand, er født 23. Maj 1817 i Vordingborg, hvor hans Fader, Otto Peter K. († 1852), da var Byfoged; hans Moder var Catharine Christiane Frederikke f. Brøgger († 1861). Han blev Student fra Frederiksborg Skole 1835 og tog 1844 filologisk Embedsexamen, var derpaa en kort Tid konstitueret som Lærer ved Vordingborg Latinskole og blev 1847 Adjunkt ved Ribe Kathedralskole. 1858 udnævntes han til Overlærer. K. var en meget samvittighedsfuld Lærer, der havde Kjærlighed til sine Disciple og gjerne vilde fremme deres videnskabelige Sans, men hans Nærsynethed og noget forlegne Væsen hindrede ham i at vedligeholde Myndigheden. Hans Studier, der først gik i filologisk Retning, paavirkedes snart af Omgivelserne i det gamle Ribe, til hvis Historie der paa Stedet var rige Kilder, som han granskede tidlig og silde, samtidig med at han med stor Grundighed studerede Kilderne til Fædrelandets Historie. Resultatet af en Menneskealders Arbejde blev hans Hovedværk: «Ribe Bys Historie og Beskrivelse» I—II (1869—84). 1. Del blev trykt i Ribe, og da Bogtrykkeren gik fallit, købte K. Trykkeriet, hvorved han tillige maatte blive Redaktør af «Grænsebladet», der dog snart gik ind, ligesom han ogsaa opgav Trykkeriet, inden hele Bindet var trykt. Dette Skrift, som han des værre ikke naaede at føre frem til Nutiden, er en Pryd for den historisk-topografiske Litteratur. Det indeholder Skildringer af Personer og Kulturforhold af sjælden Grundighed og yder en Fylde af Oplysninger, der gør det til et uundværligt Kildeskrift. En Mængde specielle Afhandlinger ikke alene om Forhold fra Ribe, men ogsaa

fra andre Dele af Stiftet findes i Samlinger, udgivne af det jyske historisk-topografiske Selskab, af hvis Bestyrelse han var Medlem fra dets Stiftelse i 1866 til sin Død. Af K.s andre Afhandlinger maa fremhæves hans «Bidrag til en Textkritik af de sidste 7 Bøger af Saxos Danmarkshistorie» og «Om den danske Adels Udspring fra Tinglid» («Aarb. f. nord. Oldkynd.» 1874 og 1875). K. var ikke blot stuelærd; han havde megen Interesse for det praktiske Liv. 1858—61 var han Medlem af Rigsdagens Folketing, sad i Ribe Byraad 1861—73 og 1879—85 og var et virksomt Medlem af Byens Skolekommission i at gennemføre Borger skolens Reform. Som Medlem af Byraadet blev han 1864 af Preusserne ført til Rensborg, men slap fri Dagen efter. Han havde en elskværdig Karakter, han var beskeden, hjælpsom og trofast. 1859 blev han Medlem af det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Han døde 16. Sept. 1888. 1850 blev han gift med Bertine Nikoline Krøyer, Datter af Pastor C. F. K. i Føl. Efter hendes Død, 18. Jan. 1863, giftede han sig 1864 med Kirstine Nielsine Andersen, Datter af Stiftsskriver A. N. A. i Ribe. Hun døde 7. Okt. 1885. I disse Ægteskaber havde han 15 Børn.

Erslew, Forf. Lex. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 2. R. II, 1 f.

O. Nielsen.

Kinch, Karl Frederik, f. 1853, Filolog og Arkæolog. K., Søn af ovennævnte Overlærer J. F. K., født 15. Marts 1853 i Ribe, blev Student 1870 og filologisk Kandidat 1878. I Huslærerstillinger, bl. a. i Paris, og Privatlærer i Kjøbenhavn. Ved et tekstkritisk Arbejde om den latinske Forfatter Curtius erhvervede han den filosofiske Doktorgrad i 1883 og rejste derefter udenlands. Paa gjentagne Rejser i Grækenland og Tyrkiet henvendte han særlig sin Opmærksomhed paa det gamle Macedonien og samlede Stof til et Arbejde om dette Lands Topografi i Oldtiden og dets antikvariske Mindesmærker, af hvilket Værk et Afsnit: om Galerius Maximianus' Triumfbue i Saloniki, er udkommet paa Fransk i 1890 («L'Arc de triomphe de Salonique»).

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1883.

C. Jørgensen.

Kinch, Peter Christian, 1787—1859, Departementsdirektør, var Søn af Kancelliraad, Overretsassessor Frederik Suhm K. († 7. Maj 1813) og Johanne Marie f. Hendriksen († 1. Nov. 1819). K. er født 24. Marts 1787, blev Officer i Marinen 1804 og steg til Kapitajn (1825). 1829 overgik han i Administrationen og blev 2. Deputeret i Admi-

ralitets- og Kommissariatskollegiet; s. A. Generalkrigskommissær og (efter Groves Død) 1. Deputeret. Som Officer var han 1809 og 10 ansat ved Kanonbaadsforsvaret i Nyborg og ved Randers Fjord, 1811 tjenstgjørende paa den franske Scheldeflaade, 1813 Lærer i Mathematik paa Søkadetakademiet, 1815 udkommanderet med Kadetskibet, 1819 i England paa en Studierejse, 1822 Chef for en Brig i Vestindien, 1825—27 og 29 Chef for Kadetskibet. 1824 blev han Medlem af Konstruktionskommissionen, 1831 Medlem af Sundhedskommissionen. Ved Kollegiernes Ophævelse 1848 overgik han i Marineministeriet som Departementsdirektør for 4. Afdeling og blev samtidig Generaldecisor. 1847 fik han Kommandørkorset. Han døde 23. Juni 1859. K. blev 1811 gift med Christine Marie Stadfeldt, Datter af Justitsraad S. i Randers. *C. With.*

Kinghorn (Kynghorn), Alexander, —o. 1529, Læge, en Skotte af Fødsel (formodentlig fra Kinghorn i Fifeshire i Sydskotland), blev 1513, da han var Dr. med., den første medicinske Professor ved Kjøbenhavns Universitet og Christian II's Livlæge, 1517 Universitetets Rektor, 1522 Degn i det roskildske Domkapitel. Som Læge roscs han i flere samtidige Skrifter, men han brugtes for øvrigt mest til diplomatiske Sendelser, saaledes 1519 til Skotland for at skaffe Christian II Hjælpetropper; i Jan. 1523 sendtes han til England og Skotland for at anraabe om Hjælp for Kongen. I de følgende Aar opholdt han sig i Regelen i Leith ved Edinburgh som Kongens Udsending. Paa Grund af sine Forbindelser med indflydelsesrige Personer i Skotland — han var saaledes beslægtet med Ærkebiskop Jacob af St. Andrews, der spillede en vigtig Rolle i Skotland paa denne Tid — var han velskikket til dette Hverv og ydede ved mange Lejligheder den landflygtige Konge og hans Mænd store Tjenester. Hans Brevvexling med Kongen ophører med Aaret 1529, og han er da utvivlsomt død.

Allen, De rebus Chr. II exulis S. 86 ff. Werlauff, Kbhvns Universitet til Reform. S. 65. *A. Heise.*

Kingo, Thomas Hansen, 1634—1703, Biskop og Digter, fødtes i Slangstrup 15. Dec. 1634. Faderen, Væver Hans Thomsen K. († 1671), var af en indvandret skotsk Æt, Moderens Navn var Karen Sørensdatter. Forældrene levede i tarvelige Kaar, men satte dog Sønnen til Studeringer, først i den lille Kjøbstads egen Skole, hvor han under sin Opvæxt vistnok er paavirket af Sognepræsten,

den ivrig danske Sprogmand og Metriker Søren Judichær (Gullænder) (VIII, 556). Der fra gik K. til den større Skole i Frederiksborg, hvor han havde Litterærhistorikeren Albert Bartholin til Rektor, og blev Student 1654. Skjønt hans theologiske Studium blev afbrudt baade ved Pest og ved Svenskernes Indfald, fik han dog Examen 1658 og blev nu Huslærer, først hos Slotsforvalteren paa Frederiksborg, derpaa 1659 hos Fru Lene Rud paa Vedbygaard. I de smukke Egne ved Tissøen førte K. nu i nogle Aar et fornøjeligt og selskabeligt Ungdomsliv, skjønt Svenskerne i Begyndelsen huserede og hærgede der paa en Maade, som endog bragte ham selv i Fare. Herfra skrive sig hans tidligste Digte, der knytte sig til personlige Smaaoplevelser og Venskabsforbindelser og derfor have et velgjørende Præg af Humor, Liv og Virkelighed, som oftest savnes i Tidens øvrige Digtning, ogsaa i K.s egne verdslige Poesier. Det kun delvis trykte «Nævetud og Knud herud» (Knud Hertugs Dag, 7. Jan., som «bærer Julen ud», og da man puster i Næverne af Kulde) giver en realistisk-idyllisk Skildring af en Vinterdag paa Landet med hele dens hyggelige huslige Stel, som i sin troskyldige Snaksomhed stedvis minder om Voss' berømte «Siebzigster Geburtstag». Ikke mindre aaben Sans for Naturens og Hverdagslivets Poesi røber «Sæbygaards Koklage» over den døde Tyr, skjønt Æmnet er lovlige tyndt i Forhold til den langtrukne Behandling, og skjønt den allegoriske Anvendelse paa Menneskelivet falder ubehændig ud, — og især «Carsten Atkes Afsked fra Løve Herred», der bevarer Minderne om gemytligt Samliv med en af Digterens nærmeste Omgangsfæller, Godsinspektør Carsten Atke paa Nørager, for hvis Børn han ogsaa havde været Lærer.

Imidlertid var K. 1661 bleven ordineret til Kapellan hos Præsten Peder Worm i Kirke-Helsing, nær ved Vedbygaard, hvor han tilbragte 7 Aar, skjønt han allerede 1665 havde faaet Ventebrev paa Kaldet i sin Fødeby efter Søren Judichær. Ved dennes Død 1668 blev K. Præst i Slingerup og tog Aaret efter Magistergraden, omtrent samtidig med at han ægtede sin fordums Madmoder, P. Worms unge Enke, Sille Balkenborg, en norsk Præstedatter, der bragte ham 3 Stofdøtre af sit forrige Ægteskab og for Resten allerede døde 1670. Som Bevis paa den Begjærlighed efter denne Verdens Gods, for hvilken vor store Salmist ingenlunde var fri, har man anført, at han før sit Ægteskab paa Enkens Vegne traf en Overenskomst med Eftermanden i Helsing, hvorved denne udbetalte en Sum Penge i Steden for at forsørge hende paa Kaldet. Det er dog

tvivlsomt, om her har ligget nogen Beregning bag ved; K. synes at have ægtet Sille Balkenborg af Tilbøjelighed, og det er maaske endog til hende, han har skrevet den i de Dage meget populære Elskovsvise «Chrysillis, du min Verdens Guld!» i den 2. schlesiske Skoles noget kunstlede Hyrdestil. 3—4 Aar efter hendes Død giftede K. sig imidlertid igjen, denne Gang med Enken efter en Forvalter Pedersen, Johanne Lauridsdatter Lund, som var 13 Aar ældre end han og en god Husmoder, over for hvem der dog næppe kan have været Tale om noget egentligt Kjærlighedsforhold, hvilket den Gang ogsaa spillede en mindre Rolle i Ægteskabet end i vore Dage.

Hvad der maa have forbitret K. Livet i Slangerup, er Forholdet til den bekjendte Satiriker og Pamfletist Jacob Worm, en Søn af Peder W. i Helsingø i et tidligere Ægteskab, altsaa paa en Maade K.s Stifsøn. Han blev allerede Student under K.s Ophold hos Faderen og var et uroligt Hoved, hvis fejlslagne Ærgjerrighed fyldte ham med Nag mod alt og alle, ikke mindst mod K., til hvem han var traadt i en underordnet Stilling som Rektor ved den lille Skole i Slangerup fra 1671. Formodentlig har K.s noget myndige Væsen saaret ham, og han begyndte snart at hævne sig ved anonyme, men meget udbredte Nidvers, af hvilke det bekjendteste, om «Kingos Kalot», stikler paa dennes Hovmod og besvaredes af K. i en fuldt saa plump Tone. 1677 blev Worm Præst i Viborg, hvor hans politiske Smædedigtning snart bragte ham i Ulykke, og K. var da blandt dem, der stræbte at frelse hans Liv ved et Digt til Kongen: «Se der, hvor Simej sig om i Støvet vælter», som imidlertid omtalte Worms Fejhed i Ulykken i en saa nedsættende Tone, at denne fra sit Fængsel vendte det parodierende mod K. selv.

I Slangerup optraadte K. efterhaanden med en hel Række Digte, der grundlagde hans poetiske Ry. Denne Digtning deler sig som næsten hele Samtidens i Lejlighedsposi, patriotisk og gudelig Poesi. Som verdslig Digter staar K. i det hele ikke over sin Samtid; han levede i Alexandrinernes, Parykstilens og Avtoritetens Periode, og det er den, der præger hans Frembringelser. Det er klingende Ord, svulstige Billeder og søgte Vendinger, Mythologi og Allegori, uden synderlig ægte Følelse eller Originalitet, højtidelig fremtrinende i Alexandrinerens afmaalte og i Længden saa usigelig trættende Paradeskridt. Af og til spredes Taagerne ved et Glimt af digterisk Inspiration; endnu hyppigere synker den unaturlig opstyltede Pathos ned i det smagløse. Den fædrelandske

Følelse koncentrerer sig om Kongen, hans Ministre og Generaler og faar derved Lejligheds poesiers personlige, smigrende, ofte næsten krybende Tone, hvorom kun er at sige, at den hørte hele Tiden til, ikke blot hos os, men ogsaa udenlands. I en lang Række Digte har K. forherliget «Dydernes Monark, Kong Christian V,» i Anledning af kongelige Fødselsdage, Rejser, Fester osv.; deriblandt er en dramatiseret Kantate eller Opera-Ballet af mythologisk Indhold til Kongens Fødselsdag 1683. Andre Vers ere rettede til Griffenfeld, «Guds Naades store Mand, den himmelhaare Greve», Niels Juel, Kansler Reedtz o. fl. Betydeligere ere de Digtrækker, der besyngte den skaanske Krig og næsten med Krønikens Nøjagtighed, men i en modernere Tone følge «Kong Christian V's Ledningstog» (1675—77), Krigen i Meklenborg og Pommern, Gullands Indtagelse, i Anledning af hvilken K. gennemgaar hele Øens Historie efter Niels Pedersens og Lyskanders berygtede gullandske Hypothese, samt Slaget ved Øland, indledet med en ret smuk Skildring af en Majnat paa Havet. Hertil slutte sig hans Kronborgs og Samsøs Beskrivelser (1672 og 1675), der ogsaa for en stor Del gaa ud paa Behageligheder til Kongen og til Griffenfeld som Samsøs Herre. Som alle Tidens naturbeskrivende Digte ere ogsaa K.s meget langtrukne, begynde fra Verdens Skabelse eller Syndfloden og formaa kun at skildre Naturen gennem mekanisk Opregning og Sidestilling af en Række Enkeltheder, der hverken frembringe noget Billede eller nogen Stemning. I saa Henseende staa de langt tilbage for hans Ungdomspoetier, hvor han bevæger sig friere og friskere i de lettere Versemaal. Det bedste ved hele denne Digtning er den Kjærlighed til Danmark og alt dansk, som aander igjennem den, medens det ikke kan nægtes, at K. i Stilen er stærkt tysk paa-virket, af den 2. schlesiske Skoles hule Rhetorik og Misbrug af malende og sanselige Billeder, Sol og Maane, Morgen- og Aftenrøde, Guld, Farver og Blomster, medens en vis Jagen efter Ordspil, originale og drastiske Udtryk ikke sjælden falder plat ud.

En hel anden Digterpersonlighed træder os i Møde, naar vi vende Blikket mod K.s Salmer. Paa dette Omraade var der Trang til noget nyt. Reformationstidens frodige og frejdige Tros- og Bekjendelsessalme var forstummet; dens naivt ubehjælpomme og uregelmæssige Form tilfredsstillende ikke mere, efter at Renæssancens Kunstdigtning var trængt ind med Krav paa større formel Korrekthed og Aspudsning. Men ogsaa Aanden var bleven en anden: efterhaanden som Reformationens Begejstring sluktes, og den tørre

Retroenhed traadte i Forgrunden, arbejdedes der især paa at fæstne Lærebegrebet gennem prosaiske Bibel- og Katekismusrim; den forknytte Stemning under Trediveaarskrigen og de ulykkelige Svenskekrige i Aarhundredets første Halvdel affødte klagende Synds- og Bodssalmer, samtidig med at den kraftige Menighedsfølelse tabte sig, og den gudelige Sang fik et mere subjektiv følsomt Præg i de ofte slæbende, langtrukne Hus- og Lejlighedssalmer. Efter Hans Christensen Sthens Død 1610 var der ikke optraadt nogen original Salmedigter af Rang; selv Arrebo og Bording vare nærmest kun Oversættere, og først omtrent samtidig med K. løde atter friskere Toner med Alsingeren Fr. Brandt og især fra Norge med Peder Dass og Dorthe Engelbretsdatter. Da frembrød en ny Morgenrøde med K.s «Aandelige Sjungekors 1. Part» (1674), en lille Samling paa i alt 21 Salmer, nemlig 14 Morgen- og Aftensange og Davids 7 Bodssalmer. Det er især de første, der røbe en ganske ejendommelig Evne til at lade Solopgangens Friskhed og Solnedgangens Vemod kaste Skjær og Stemning over Bønnen, der sænker sig lige saa dybt i Syndsbevidsthed, som den hæver sig højt i Naadeglæde. Her er den stærke Solglans paa sin Plads, som ofte forekommer søgt i K.s verdslige Digte, og her er den Naturstemning naaet, som hine savne. Sange som:

Rind nu op i Jesu Navn,
du livsalig Morgenrøde!

Nu rinder Solen op
af Østerlide,

og:

Tiden skrider, Dagen rinder,
Solen daler, Mørket blinder
Lyset med en Aftensky,

høre til den danske Kirkes umistelige Arvegods ned igjennem alle Tider.

Sjungekoret fandt strax en overordentlig Paaskjønnelse og udkom endnu i K.s Levetid mindst 6 Gange. Skjønt han ogsaa som Præst fyldte godt i sin Stilling, var det dog især hans digteriske Virksomhed, derunder hans loyale Lejlighedsposi, der fæstede de styrendes Opmærksomhed paa ham, saa at han 1677 blev kaldet til Fyns Bispestol, en uformodet Ophøjelse, der synes at have givet Anledning til noget Skumleri, som dog snart forstummede, da K. viste sig som den rette Mand paa den rette Plads. 2 Aar efter blev han adlet, en den Gang ikke usædvanlig Udmærkelse, da

Christian V ønskede at svække den gamle danske Adel ved at skabe en ny, der var nærmere knyttet til Konge og Hof. Endelig udnævntes K. 1682 til Dr. theol. Under alt dette forsømte han ikke Poesien, men udgav 1681 Sjungekorets 2. Part, en Snes Bods- og Nadversalmer, Bordbønner og Rejsesange med tilhørende kortere «Hjærtcsuk», der i poetisk Ynde maaske næppe naa den 1. Samling, men i Alvor og Dybde snarere staa over end under den.

Det var saaledes ganske naturligt, at Regeringen tænkte paa K. som Manden til at foretage en Revision og Omarbejdelse af Hans Thomesens gamle Salmebog af 1569, som i over 100 Aar havde været brugt ved Gudstjenesten, men efterhaanden fandtes forældet og især i Formen ikke længere stemte med den nye Kunst-digtnings poetiske Grundsætninger. Gjennem den verdslige Poesi var den nye Smag lidt efter lidt trængt ind i de dannede Klassers almindelige Bevidsthed, men i den gudelige Sang banede den sig langt senere Vej. Paa Grund af Salmens store Rolle i det daglige Liv var det den, der bar Poesien ned til Almuen og fulgte denne i Kirken og i Hjemmet, fra Vuggen til Graven, og den betragtedes derfor mere fra den praktisk opbyggelige end fra den æstetiske Side. Almuen er konservativ, hænger ved det gennem Brugen helligede og fra Fædrene nedarvede og lader sig sent paatvinge Reformer i Kraft af en Kunstrigtighed, som den intet Øre har for. Derfor var en Salmerevision forgjæves forsøgt Aarhundredet igjennem, baade privat og ved offentlig Foranstaltning, af Arrebo, Peder Jensen Roskilde og Søren Gullænder; Tidens Boghandlere spekulerede idelig i nye og forøgede Oplag af H. Thomesens Salmebog, «aandelige Haandbøger» og «fuldkomne Salmebøger», der optog Salmer i den nye Kunststil i Flæng med de gamle, saa at Menigheden sang Hans Thomesens og Hans Sthens Salmer sammen med Arrebos og Bordings uden egentlig at blive sig Forskjellen bevidst. Disse forskjellige Udgaver stemte desuden ikke overens indbyrdes, saa Forvirringen var stor, og der trængtes haardt til en Ordning.

Men et vanskeligt, om end hædrende, Hverv var det, der lagdes paa K.s Skuldre, da et kongeligt Brev af 1683, kort efter at han var bleven Medlem af Kommissionen til Tilvejebringelse af et Ritual, ogsaa overdrog ham Udarbejdelsen af en ny Salmebog. Herved toges dog det udtrykkelige Forbehold, at ved de almindelige og kjendte Søndagssalmer, særlig Luthers, maatte intet rettes, «uden hvor det med et Ord her og der endelig kunde gjøres for-

nøden». For sin Ulejlighed skulde K. have 15 Aars Eneret paa Udgivelsen, en overordentlig indbringende Forretning, da alle Kirker og Skoler i Rigerne vare forpligtede til at anskaffe Bogen. Han greb da ogsaa Sagen an i stor Stil og anlagde sit eget Trykkeri i Bispegaarden paa en Tid, hvor der i hele Danmark uden for Kjøbenhavn kun tryktes paa et Par enkelte Steder. Arbejdet trak dog hen i 6 Aar; først 1689 udgav K. Vinterparten af «Danmarks og Norges Kirkers forordnede Salmebog», en Samling af 267 Epistel-, Evangelie- og Passionssalmer med Dedikation til Kongen, hvor han udtaler sig om de gamle Salmer overensstemmende med Tidens Krav: «Men som den poetiske Kunst ej paa de Tider, udi disse og andre Rigers Modersprog, var kommen til den Art og Øvelse som nu, lod de gode, salige Mænd deres Rim løbe paa fri Haand, mere agtende Slutningen end den visse Maal og jævnløbende Samling udi Verset og Rimslutningen. Det var saa de Dages Manér og klingede da meget vel.» Men K. var dog gaaet for vidt i sine Rettelser, havde udeladt for mange af de gamle, kjendte Salmer, stillet Omarbejdelser af Søndagssalmerne ved Siden af de uforandrede Texter og optaget for mange nye (omtrent Halvdelen), dels sine egne, dels sine Venners, Jens Bergendals, Elias Naurs o. a., som vare holdte i den højtravende tyske Stil. Vistnok hævder han senere, at «den grandiloquentia, som nogle stødte sig paa, . . . er danske og kan ret vel af danske Folk forstaas, endog af de gemene, der tit have mere Fattelse, end somme lærde tage sig i Vare for». Men han havde taget for meget Hensyn til den dannede æsthetiske Bevidsthed og for lidt til Almuens Konservatisme og til gammel Vane, hvis Magt han dog selv havde følt, da han strax efter sin Kaldelse til Biskop havde villet indføre sit Sjungekor ved Morgen- og Aftensang i Kirkerne, men maatte opgive det paa Præsternes Forestilling om, at Kirkegængerne vilde udeblive, naar de maatte savne de tilvante Salmer. Desuden truede K.s Salmebog med at blive af et uoverkommeligt Omfang, og han havde forsømt at underkaste sig det theologiske Fakultets regelmæssige Censur. Hoffolkenes Misundelse gav sig Luft i spydige Bemærkninger til Kongen over det K. forundte Privilegium, og da dette blev endelig formuleret 1690, synes K.s Ven Oversekretær Luxdorph at have faaet indsmuglet endnu større Begunstigelser deri end oprindelig paatænkt. En Maaned efter Udstedelsen blev det tilbagekaldt, Luxdorph blev afskediget, og K.s store Møje og Omkostninger

paa den saaledes kasserede Salmebog vare spildte. At dette gik den ære- og pengekjære Mand nær, er intet Under:

Gak, hudeflettet Bog! Du tør vel Plaster finde
og rene Sjæle, som vil dine Saar forbinde,

skrev han i nogle bortskjænkede Exemplarer. Som Plaster paa sine egne Saar og Bevis paa, at han ikke var i Unaade, fik han strax efter Udnævnelse til Justitsraad, som i de Dage betød mere end nu, da en adelig Biskop næppe vilde finde sig tjent med denne Titel.

K. tabte dog ikke ganske Haabet om at se sin Samling komme til Nytte, og efter nogle Aars Forløb, da Domprovst Søren Jonæsen (VIII, 553) lige saa forgjæves havde forsøgt en Revision, blev der 1696 nedsat en Salmebogskommission af Theologer og Præster med Befaling til at gjøre et Udvalg af K.s saa vel som af de ældre Salmer med Udelukkelse af saadanne, som «enten af Indhold eller Stil kan synes ubekvemme til gemene og enfoldige Kristnes Andagt at opvække», og uden «nogen unyttig Forandring efter verdslig Veltalenheds Regler eller Poesi». K. var ikke Medlem, men stod i stadig Forbindelse med Kommissionen, især med Professor Vandal og Konfessionarius Peder Jespersen, hvem han tilsendte nye Salmer. Vel lykkedes det ham ikke at faa sin Samling optagen som Helhed, men «Den forordnede nye Kirkesalmebog» af 1699 indeholdt dog 85 af hans Salmer. Den var mindre udførlig og mere lempet efter «den gemene Mand og de enfoldige, hvilke ere de fleste i enhver Menighed,» end K.s, hvis Navn den imidlertid kom til at bære ned gennem Tiderne, i det han til Erstatning for sit lidte Tab fik Privilegium paa at trykke og udgive den.

Medens vor Salmedigtning hidtil var temmelig uselvstændig laant eller dog paavirket af den tyske, er det først K., som bryder denne Afhængighed og stiller sig jævnbyrdig ved Siden af de største Tyskere, Luther, Reformatorerne og sin egen, lidt ældre samtidige Paul Gerhardt. I «Sjungekorene» hæver han Tidens Hus- og Lejlighedssalme ud over den almindelige Tørhed og Trivialitet og forstaar at fremdrage den poetiske og religiøse Side ved Dagliglivets Sysler som ved Aars- og Dagstidernes Vexlen. Hos ham har Bods- og Klagesangen over Verdens Forfængelighed Selvoplevelsens dybe Klang; den Digter, der sang «Far, Verden, far vel!», «Aldrig er jeg uden Vaade» og «Sorrige og Glæde, de vandre til Hobe», kjender selv baade Fristelsen, Faldet og Angeren. Den orthodoxe

Salme synker under K.s Haand aldrig ned til rimet Katekismus, men hæver sig op i Højde med Reformationens frejdige Trossalme i Digtninger som: «Enhver, som tror og bliver døbt» og Nadversalmen: «O Jesu, paa din Alterfod». Hvorledes K. gennem ægte digteriske Billeder formaar at male de religiøse Sjælstilstande, se vi, da han efter Passionssalmernes Jammer over Lidelsens og Dødens Mørke giver den kristnes Jubel ved Opstandelsens Morgenrøde Luft i den storartede Paaskesang:

Som den gyldne Sol frembryder
gennem den kulsorte Sky,

med den dejlige Slutning: «Tak for al din Fødsels Glæde!» osv.

I Formen er K. mindre selvstændig end i Tanke; ved Siden af mange ophøjede Skjønheder forekommer der ogsaa Smagløsheder, især hvor han i den 2. schlesiske Skoles Spor stræber at ryste og gribe ved sanselig Udmaling af det syndefulde Menneskes Usselhed eller af Frelserens Lidelser. Om end sjældnere end i hans verdslige Digte gaa den yppige Billedrigdom og det kraftige Udtryk ogsaa her over i det platte, naar Synderen

suremuler,
mens hans Syndesaar udfuler,

naar «de Jødehalse gale», og Farisæerne tituleres «Helvedbæster»; naar Digteren taler om «Guds næsefnysend' Vrede» eller beder:

O Jesu, rens vor slemme Klud!

I det hele følger det af Tidens uudviklede Smag, at ikke mange af K.s Salmer helt igennem læses med udelt æsthetisk Behag, og at han ikke altid formaar at holde den i Begyndelsesstroferne gjerne heldigst anslaaede poetiske Stemning vedlige.

Af Melodivalget har K. derimod særlig Fortjeneste og har her, musikalsk begavet som han var, ført vor Salme ind paa nye Baner. Med de tyske Gadeviser og de franske Jæger- og Dansemelodier, som trængte ind gennem Oversættelse af reformerte Davids Salmer, og endnu mere med den moderne Hyrdcerotik var det efterhaanden blevet almindeligt at benytte verdslige Toner i den gudelige Digtning, som ganske strede mod dennes Aand. Arrebo havde stræbt at føre sin Salmeoversættelse tilbage til Reformationstidens alvorligere Kirkemelodier og til Folkevisens jævne og inderligere Toner; men Forsøget var glippet, fordi den gamle Folkesang ikke mere havde Liv paa Tidens Tunge. K. indsaa Nødvendigheden af at tage Udgangspunkt i den bestaaende Smag; allerede i Titelen slutter hans «Aandelige Sjungekor» sig

til Søren Terkelsens meget yndede og udbredte «Astræe Sjungekor», en Samling af Gade- og Hyrdeviser. Fra dem laaner han ogsaa ofte sine Melodier, men forstaar med stor Takt at lempe disse efter Indholdet, saa at han, efter at den gamle Folkesangsalme var gaaet over i Visen, ud af denne skabte en ny, højtidelig Koralsang, der egnede sig for Orgelakkompagnement. I Fortællingen undskylder han denne Benyttelse af «lystige og verdslige Toner» som Akkomodation efter en herskende Smag. Han har stræbt at gjøre «de velklingende og behagelige Melodier saa meget mere himmelske, . . . at, om du kan lade dig undertiden befalde, for en Melodis Artigheds Skyld, at gjerne anhøre en Sang om Sodoma, du meget mere (om du est et ret Guds Barn) skulde lade dig behage under selvsamme Melodi at høre en Sang om Zion».

Kjærligheden til Fædreland og Modersmaal giver sig Udtryk hos næsten alle Tidens Digtere, men hos ingen varmere end hos K. I Tilegnelserne af «Sjungekoeret» til Kongen og Dronning Charlotte Amalie fremhæver han, hvad han selv havde givet det bedste Bevis for, at «de danskes Aand er dog ikke saa fattig og forknytt, at den jo kan stige lige saa højt mod Himmelen som andres, alligevel at den ikke bliver ført paa fremmede og udlændiske Vinger», og i det han roser Dronningens Kjærlighed til Land og Sprog, taler han djærve Ord om, at den maa gjøre «mange af dennem skamrode, der haver (maaske i 30 Aar) ædt Fædrelandets Brød . . . og har dog ikke villet lære 30 danske Ord», men anse det danske for «et Vadmels Sprog og derfor gide ej taget det paa deres Silketunger».

I sin Embedsstilling var K. en dygtig og virksom Mand. At han ogsaa som Prædikant var i Besiddelse af betydelige Evner, ses af hans eneste bevarede Prædiken, en Ligtale over Professor Jacob Bircherod (1692), der vistnok efter Tidens Skik er utaaelig langtrukken, men ofte hæver sig til virkelig Flugt og Veltalenhed. I Stiftsstyrelsen mødte han ikke faa Vanskeligheder; han var en stærk og myndig Personlighed med ikke ringe Fristelser i Retning af Magtlyst og Kjærlighed til timelig Ære og Gods, hvilke han vel stræbte at neddæmpe, men ikke altid med Held. Dog synes han oftest at have haft Retten paa sin Side i sine hyppige Sammenstød, bl. a. med Odense Stiftamtmand og med Præsten Jørgen Carstens (III, 407), der var gift med en af hans Stifdøtre og i K.s sidste Aar blev Stiftsprovst i Odense, hvor den trættekjære Mand snart

kom i det sletteste Forhold til sin Biskop og forfulgte ham endog ud over Graven med ganske ubevislige Sigtelser for Misligheder med Hensyn til Stiftets Midler og Papirer.

I sit 60. Aar blev K. anden Gang Enkemand og kom i den Anledning ogsaa i Strid med Konens Arvinger. Endnu samme Aar, 1694, indgik han nyt Ægteskab, med Birgitte Balslev, en Datter af Lægen, Assessor Christoffer B. i Odense (I, 469). Man paastod, at K. havde kastet sine Øjne paa hende, medens hans forrige Hustru, der var langt ældre end han, endnu levede. Til hende har han ligesom i sin Tid til Sille Balkenborg rettet en bekjendt Hyrdevise: «Candida hviler i hjertekjær Gjemme». Bruden hørte til en anset og velhavende Familie og bragte ham i Medgift Herregaarden Fravgdegaard. Deres Ægteskab var meget lykkeligt, men barnløst som ogsaa de tidligere; efter K.s Død ægtede Enken Justitsraad Chr. Bircherod. — I sine senere Aar led K. af Stensmerter og Rosen og døde efter et længere Sygeleje 14. Okt. 1703, 69 Aar gammel. Eftertiden har sat ham Mindesmærker baade i Odense og Slangerup, men det smukkeste har han sat sig selv i sine Salmer, af hvilke en, Rejsesangen i Sjungekoret's 2. Part, indeholder selvbiografiske Momenter, der i Mangel af andre Optegnelser hjælpe os til at kaste et Blik ind i Digterens stærkt bevægede, ofte kæmpende Sind. Salmerne ere flere Gange paa ny udgivne og danne endnu en Hovedstamme i vor Kirkesalmebog, medens en samlet kritisk Udgave af K.s verdslige Digte savnes. Naar man i senere Tid ogsaa har ment at turde tillægge ham Forfatterskabet til de gamle Vægtersvers, maa det dog bemærkes, at disses jævnt enfoldige Tone har lidet til fælles med den Kingoske Pathos.

A. C. L. Heiberg, Th. K. (1852). R. Petersen, Th. K. og hans Samtid (1887). Paludan, Renaissancebevægelsen i Danm. Lit. S. 249 ff. 267 ff. 290. 375.

J. Paludan.

Kirchheiner, Johan Frederik, 1798—1865, Skuespiller og Sanger. K., som var født 5. Maj 1798 i Kjøbenhavn og Søn af Licutenant Adam Ludv. K. og Regine Louise f. Halkjær, blev 1818 efter at have gjennemgaaet Landkadetakademiet Lieutenant i det slesvigske Kyrasserregiment i Horsens. Et Avertissement i Aviserne fik ham til at melde sig som Tenorist ved det kongl. Theater. Han blev strax antagen til Prøve og debuterede, efter 1822 at være udtraadt af Militæretaten, 1. Sept. 1823 som Don Girolamo i «Agnese». Han var i Besiddelse af en sonor, ualmindelig

kraftfuld Tenorstemme, der paa Grund af mangelfuld Udvikling mindre egnede sig for stærkt kolorerede Partier, men i hvilken han til Gjengjæld formaaede at lægge desto mere Følelse og Lidenskab; og efter at han havde sunget flere og flere Partier, udviklede han sig til en betydelig dramatisk Sanger, der ogsaa som Skuespiller blev Theatret til stor Nytte. Han maatte blot ikke anvendes i Roller, hvor der udfordredes Finesse og Elegance, thi hertil var hans Talent saa at sige for robust; men hvor det gjaldt at tolke en Følelse med stærke Udtryk, at give sig Lidenskaben i Vold og lade denne rase utæmmet, der var K. paa sin Plads og naaede ofte meget højt op. Som en saadan Førsterangspræstation af ham kan i 1830 nævnes Masaniello i «Den stumme i Portici». Blandt hans vigtigste Roller kan man fremhæve: 1824 Armand i «De to Dage», 1825 Walter i «Sovedrikken», 1826 Tamino i «Tryllefløjten», George Brown i «Den hvide Dame», 1827 Grev Almaviva i «Barberen i Sevilla», 1828 Ritmester Rose i «Ungdom og Galsskab», 1829 Johan i «Johan fra Paris», 1831 Huon i «Oberon», Fra Diavolo i «Fra Diavolo», 1832 Edgar i «Bruden fra Lammermoor», Peter Staal i «Kunstnerliv», 1833 Majoren i «De danske i Paris», Hertug Robert i «Robert af Normandiet», 1834 de Bois-Guilbert i «Tempelherren og Jødinden», Ludovic i «Ludovic». Han optraadte sidste Gang 19. Maj 184² som Majoren i «De danske i Paris» og afskedigedes ved Sæsonens Udgang. Paa Grund af et mindre regelmæssigt Levned var han i sine sidste Aar kun en Skygge af, hvad han tidligere havde været for Scenen, og tilbragte Resten af sit Liv paa Landet i en meget kummerlig Forfatning, indtil han døde 11. Avg. 1865. — Han var gift med Anna Sophie f. Friis (f. 14. April 1799 i Nordby paa Fanø, † 27. Marts 1872), Søster til Stiftsskriver Steen F. (V, 449). *Edgar Collin.*

Kirchhoff, Johan Andreas, o. 1722—1799, Musiker, skal være født i Sachsen, men i øvrigt haves ingen Efterretninger om hans Herkomst. K. ansaas for en af sin Tids største Virtuoser paa Harpe og havde, da han o. 1770 fik Ansættelse som kongl. dansk Kammermusikus, foretaget omfattende Kunstrejser, hvorved hans Navn var blevet berømt i vide Kredse. Her i Kjøbenhavn hørte han til de mest yndede udøvende Musikere og tog virksom Del i Musikselskabernes Koncerter. Sine Rejser opgav han ikke helt, men besøgte fra Kjøbenhavn baade Sverige, Norge og England. Der nævnes Soloer for Harpe saa vel som Harpe- og Klaverkvar-

tetter af hans Komposition, uden at dog noget deraf vides at være udkommet i Trykken. K. afgik ved Døden 24. Febr. 1799 i sit 77. Aar. Han var efter sin Ansættelse ved Hoffet i Kjøbenhavn bleven gift med Else Margrethe Lene Gähler, hvem han efterlod som Enke med 3 Børn.

Gerber, Lex. og Neues Lex. der Tonkünstler.

V. C. Ravn.

Kirchhoff, Johan Hieronymus, 1763—1843, Officer, er født i Glückstadt 28. Sept. 1763 og Søn af Konsistorialraad K. og dennes 3. Hustru, Enkemajorinde Topp, f. Klefecker. K. indtraadte, 16 Aar gammel, som Frikorporal i Kronprinsens Regiment, hvor han 1781 avancerede til Sekondlieutenant, 1788 til Premierlieutenant, 1789 til Kapitajn. 1792 udnævntes han til tjenstgjørende Generaladjutant hos Kronprinsen og beholdt denne Stilling indtil 1801, da Kronprinsen, hvem han med Dygtighed havde bistaaet i dennes Organisationsforsøg i Aarets Begyndelse, og som ønskede at faa lettere Haand i Hanke med Generalitetskollegiet, fik ham ansat som Deputeret i Kollegiet, samtidig med at han udnævntes til Major à la suite. Saa vel i som uden for Kollegiet var K. i de nærmest følgende Aar Kronprinsen en god Støtte, bl. a. som virksomt Medlem af den Kommission, der 1806 udarbejdede den endelige Plan for Landhærens Ordning og Rekrutering. Da han blev Deputeret, hed det sig, at han tillige skulde beholde Posten som 1. Generaladjutant, men dennes Forretninger gløde i Virkeligheden snart over i Hænderne paa Frants Bülow (III, 281), og i Begyndelsen af 1808, da han udnævntes til Oberst à la suite, afgav han ogsaa Titelen. K. var paa dette Tidspunkt i det hele taget uden for al Virksomhed og i Unaade. Han havde det foregaaende Aar ved Kjøbenhavns Bombardement haft det Uheld at være en af de 3 Mænd, der paa Peymanns Vegne underhandlede med Fjenden om Kjøbenhavns Kapitulation, havde derhos medunderskrevet denne og afventede nu som Arrestant Overkrigskommissionens Kjendelse. Straf fik han dog ikke, men han afskedigedes 1809 af Krigstjenesten og fra sit Embede som Deputeret. Det følgende Aar gik dog Frederik VI's Fortørnelse over, og efter at det først som til en Indledning var tilladt K., i Modsætning til andre afskedigede Officerer, at bære 2 Epauletter paa Uniformen, blev der paa ny givet ham Ansættelse som Oberst i Hæren og som Deputeret i General-Kommissariatskollegiet med hans tidligere Anciennitet. 1812 forfremmedes han til Generalmajor med Anciennitet fra 1809, 1814 blev han

1. Deputeret, hvilket var ensbetydende med, at den øverste Styrelse af Hærens Materiel og Økonomi nu var lagt i hans Haand, 1817 Kommandør, 1826 Storkors af Dannebrog og 1828 Generallieutenant. 1842 afskedigedes han i Naade og med Pension som General af Infanteriet. — K. var gift: 1. (1799) med Heilwig f. Münnich (f. 31. Jan. 1762 † 1. Nov. 1800), Datter af Generallieutenant J. B. M., 2. (1810) med Elconore Christine f. Humble (f. 24. Jan. 1767 † 8. Sept. 1812), Enke efter P. N. Green og Datter af Frants Joachim H. Han døde 2. Avg. 1843.

Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog, Ny Række. Skand. Folkemag. 1851, S. 705. Medd. fra Krigsark. I—III. *S. A. Sorensen.*

Kirchmann, Bernhard Caspar, —1700—, Byskriver, var født i Byen Slesvig, hvor hans Fader, Johan K., var Raadmand. Dennes Fader, Rektor Johan K. i Lybek, havde i sin Tid, støttet og opmuntret fra Danmark af, forberedt Udgivelsen af 2 hidtil utrykte historiske Kildeskrifter fra Middelalderen, som han havde fundet i Arkivet i Lybek; men han var død, inden han havde faaet sit Forsæt udført. Nu besørgede Sønesønnen det efterladte Arbejde udgivet («*Commentarii historici duo, alter de regibus vetustis Norvagicis, a Theodorico monacho concinnatus, alter de profectioe Danorum in terram sanctam*», Amst. 1684). Efter at have taget den juridiske Doktorgrad blev K. Syndikus eller Byskriver i Husum, men opgav senere denne Stilling. 1723 levede han endnu i Hamborg og betegnes som holsten-gottorpsk Justitsraad.

Møller, Cimbria lit. I.

H. F. Rordam.

Kirck, Niels Peter, 1802—64, Handelsmand og Politiker, født 10. Avg. 1802 i Helsingør, Søn af Kjøbmand Martin K. (f. 1769 † 1807), var 1817—23 i Handelslære i sin Fødeby og bestyrede derefter andre Kjøbmænds Forretninger, indtil han 1827 selv fik Borgerkab som Skibsklarerer. Han tjente derved en betydelig Formue og efterlod sig en stor Handelsforretning. Han var 1839—50 Borgerrepræsentant, 1842—48 Stænderdeputeret og 1850—63 uafbrudt Landstingsmand. Han stemte i Regelen med Venstre og indtog jævnlig en Særstilling — stemte saaledes 1861 imod den fynsk-jyske Jærnbanclov, da Staten formentlig kunde bruge sine Penge bedre; ogsaa optraadte han som ubetinget Hævder af økonomisk og personlig Frihed (fuld Rentefrihed, Ophævelse af Helligdagsanordningen og af Vaccinationstvangen). Døde 4. April 1864. Han blev 12. Marts

1827 gift med Petrea Christensen (f. 2. Okt. 1804 † 7. Avg. 1882),
Datter af en Mel- og Grynhandler.

Erslew, Forf. Lex Barfod, Rigsdags-Kal.

Emil Elberling.

Kirk, Ole Christian Christensen, 1788—1876, Bonde og Politiker, født 9. Okt. 1788 i Stadil Sogn nord for Ringkjøbing, Søn af Christen Jepsen K. (f. 1753 † 1839) og Maren Jeppesdatter (f. 1754 † 1837). Faderen var oprindelig Husmand, men havde ved Tilkøb dannet sig en lille Gaard, kaldet Kirkegaard; han havde 9 Børn, og for hvert Barn, han fik, købte han en Ko til O. K. blev allerede som 12 Aars Dreng Vinterskolelærer og drev senere lidt Handel; fik 1816 ved sit Giftermaal en lille Gaard, men solgte den snart og overtog Faderens; overdrog denne til en Broder og købte 1823 Ebbensgaard i Ulvborg Sogn, som han drev indtil 1872. Han var en udmærket Landmand og drev Gaarden, som var i daarlig Stand, op til en Mønstergaard; var ivrig for Hedeplantning og fremkaldte 1831 det første nørrejyske Dyrskue. Han var 1842—53 Formand for Sogneforstanderskabet og 1842—48 Medlem af Amtsraadet, men blev især bekjendt som Stænderdeputeret i alle Samlinger fra 1836—48. Han kom tidlig til at spille en Rolle, var allerede 1836 Medlem af 7 Udvalg og stillede et Par vigtige Forslag om Ophævelse af Skoletvang og om almindelig Værnepligt. Han tog især Del i alle Forhandlinger vedrørende Landbospørgsmaal og forsvarede sine Meninger med ejendommelig Kraft i korte og fyndige Taler. Med stor Skarphed og Bitterhed angreb han alle Privilegier, kæmpede for Selvejendom i Modsætning til Fæste og vilde have Hoveriet afløst samt Forbud imod at paalægge Husmænd Arbejde i Steden for Lejeafgift. Men han var ogsaa Talsmand for, at Døtrene skulde have lige Arveret med Sønnerne, hvad der først indrømmedes 1857. K. lagde mindre Vægt paa en konstitutionel Forfatning og vilde forinden have alle Misforhold mellem Samfundsklasserne udjævnet; især frygtede han et adeligt Overhus, som vilde hindre Kongen i at fremme Folkets almene Vel. Derimod var han en afgjort Forsvarer af Pressefriheden som Middel til at udbrede Oplysning, hvad der for ham var en Hovedsag. 1848 valgtes K. til den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han hørte til den konservative Side: han var imod almindelig Valgret, fordi han ikke troede Almuen tilstrækkelig moden og oplyst og frygtede for, at den skulde lade sig vildlede; men han ønskede heller intet Tokammersystem og foretrak et enkelt Ting med Klasse-

valg. I Febr. 1849 blev han udnævnt til Medlem af Landbokommissionen, men trak sig i Maj tilbage her fra. 1853 optraadte han imod det national-liberale Partis Opposition og søgte Valg til Folketinget i Ringkjøbing Amts 1. Kreds, men uden Held. I «Ringkjøbing Amtstidende», som han 1842 havde været med at grundlægge, skrev han jævnlig Artikler, især indtil 1860, men optraadte her endnu i Okt. 1873 imod «det forenede Venstre». I sin Levemaade var han overmaade tarvelig og sparsommelig og udtalte megen Misnøje med den Forfinelse og Pyntelyst, som greb Bondestanden. Han døde 24. Jan. 1876. — K. havde 25. Febr. 1816 ægtet Mette Christensdatter (f. 1799 † 1869), Datter af Gaardejer Christen Sørensen i Halkjær, Stadil Sogn.

Barfod, Rigsdags-Kal. O. Kirk, Ole Kirk (1888). Illustr. Tid. 11. Jan. 1874. Dansk Folketid. 25. Febr. 1876. *Emil Elberling.*

Kirkerup, Andreas Johannes, 1749—1810, Brandmajor. Han er født 9. Juni 1749 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Tømmer-svend. Efter at have været i Lære hos Tømmermester Boye Junge, der bevægede ham til at uddanne sig som Arkitekt, gik han flere Aar paa Kunstakademiet, hvor han 1773 fik 1. Guldmedaille, hvilken gav ham Adgang til uden Mesterstykke at tage Borgerskab som Tømmermester 1774. Han blev som en af Stadens mest ansete Tømmermestre udnævnt til Høftømmermester, senere Hofarkitekt. 1772 blev han Sprøjtemester i Brandkorpset og steg gennem alle Grader, indtil han 1801 blev 1. Meddirektør og 1803 Brandmajor. I denne Stilling indlagde han sig megen Fortjeneste, navnlig for den ypperlige Ledelse af Slukningen under Bombardementet 1807. Han døde 22. Okt. 1810. 1775 var han bleven gift med Clara Holst. Weilbach, *Konstnerlex.* *O. Nielsen.*

Kirkerup, Jens, 1730—82, Præst, Søn af en kjøbenhavnsk Borger, Simon K., og Anna Margr. f. Ecksted, er født i Kjøbenhavn 22. Juli 1730. Han deponerede fra Frederiksborg 1746 og tog theologisk Attestats 1749, hvorefter han rejste 2 Aar udenlands. Han levede derefter af Informationer og som Korrektør ved «Nye Statstidender»; 1755 blev han Decanus paa Klosteret, det næste Aar resid. Kapellan ved St. Laurentii Kirke paa Vesterland-Før og 1763 Sognepræst sammesteds, hvor han ogsaa døde 1782. Han var gift med en Enke fra Dedsbøl. — Han var Medlem af det kongl. danske Landhusholdningsselskab, har skrevet adskillige, dels sær-

skilt trykte, dels i «Økonomisk Magasin» optagne landøkonomiske Afhandlinger med Forslag til Landvæsenets Forbedring, Fællesskabets Afskaffelse m. m. Disse Afhandlinger staa næppe i nogen Henseende over de talrige lignende, som samtidig fremkom. Han er ogsaa Forfatter til et Par (tyske) Skrifter af opbyggeligt Indhold.

Worm, *Lex. ov. lærde Mænd.* Nyerup, *Lit. Lex.*

L. Koch.

Kirketerp, Ditlev, 1734—92, Handelsmand, Son af en formuende Kjøbmand i Hobro, fødtes her 8. Sept. 1734 og nedsatte sig i en ung Alder som Kjøbmand i Randers, hvor han 1. Febr. 1758 ægtede Anna f. Brock (f. 8. Sept. 1725 † 7. Febr. 1781), Enke efter Kjøbmand Christen Madsen Welling og Halvsøster til Legatstifteren Niels B. (III, 96). K. var den første i Byen, der etablerede en udenrigsk Handel; under den nordamerikanske Krig byggede han større Skibe, som han lod gaa til Frankrig, Spanien og Vestindien, og ved sin Energi og sit Handelstalent bragte han overhovedet hele Byen i Opkomst. Han erhvervede sig betydelige Jordejendomme, navnlig ved Kronens Salg af Ryttergodset i det dronningborgske Distrikt 1765 (hvor han købte Hovedgaarden Dronningborg m. m.), satte mange Folk i Virksomhed og byggede meget. For at skaffe sine Bysbørn en bedre og navnlig til praktisk Udvikling mere tjenlig Undervisning oprettede han en Skole (hvis Fundats fik kongl. Konfirmation 20. Maj 1778), hvortil han skjenkede en af ham opført Toetages-Bygning. Amtmændene benyttede sig oftere af hans sjældne Indsigt i Agerbruget og paa andre praktiske Omraader. Han udnævntes 1774 til Hofagent med Justitsraads Rang og 1776 til Etatsraad. 12. Juni 1792 afgang han ved Døden.

M. Galthen, *Randers Beskriv.* S. 72 f. *Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.* VIII.

G. L. Grove.

Kirstein, Carl Ludvig, 1793—1862, Finansembedsmand og Theaterdirektør. Født i Kjøbenhavn 9. April 1793 blev K., der var Søn af nedennævnte Konferensraad E. Ph. K., i 1811 Student fra det v. Westenske Institut, 1815 juridisk Kandidat, s. A. Fuldmægtig i det slesvig-holsten-lauenborgske Rentekammerkancelli, 1826 Chef for det, 1831 Kommitteret i Rentekammeret, 1840 Generaldecisor for de under Rentekammeret sorterende tyske Regnskabsager og gik 1851 over til samme Stilling under det slesvigske Ministerium. 1828 fik han Titel af Justitsraad, 1832 af Etatsraad, 1842 af Konferensraad; 1851 blev han Kommandør af Danebrog. I Dec. 1831 blev han Medlem af Direktionen for de kongl. Skuespil og

havde her særlig at varetage Censuren over de indsendte Arbejder samt hele Økonomivæsenet. Ved sin bestemte, ofte noget hensynslose Optræden stødte han i Begyndelsen de fleste fra sig ved Theatret, men snart fik man dog Øjnene op for, dels at den myndige Embedsmand aldrig gjorde andet, end hvad han ansaa for sin Pligt, dels at kun en radikal Indgriben i Theatrets økonomiske Ledelse kunde skaffe Orden og Balance til Veje. Hans Virksomhed i saa Henseende var da ogsaa til Gavn for det kongl. Theater, men i øvrigt uden ringeste Betydning for Kunsten. Misfornøjet med sin Stilling ved Theatret trak han sig 1838 tilbage fra denne. Han var fra 1839 til sin Død, 20. Nov. 1862, Medlem af den bestandige Justitsdirektion for Klasselotteriet. — Hans Enke, Helene Claudiane Margrethe f. Holm (f. 4. Juni 1802), døde 31. Juli 1882.

Edgar Collin.

Kirstein, Ernst Philip, 1759—1834, Deputeret, var en Søn af preussisk Jagtraad og Advokat ved det kongl. Krigs- og Domænekammer i Stettin Ernst Peter K. og Johanne Caroline f. Ladewig. Han fødtes i Stettin 17. Dec. 1759, studerede 1778—80 i Halle, kom 1781 til Danmark i Anledning af sin Udnævnelse til Privatsekretær hos Skatmesteren Grev Schimmelmann, indtog efter dennes Død (1782) i nogle Aar en lignende Stilling hos Statsministeren af samme Navn og var indtil sin Død Administrator for det Schimmelmannske Fideikommis. 1786 blev han Sekretær og Bogholder ved Direktionen for den vestindiske Gjælds Likvidation, 1791 tillige Sekretær ved Kommissionen til Negerhandelens Afskaffelse, 1795 Medlem af den ovennævnte Direktion, 1809 tillige surnumerær Deputeret i Finanskollegiet, 1813 Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af forskellige Finansanliggender, 1816 Deputeret i General-Toldkammer- og Kommercekollegiet, afskedigedes 1834 og døde 6. Okt. s. A. i Kjøbenhavn. 1795 blev han titulær Kammerraad, 1800 Legationsraad, 1812 Etatsraad, 1829 Konferensraad og 1834 Kommandør af Danebrog. Han var i Besiddelse af alsidige og grundige Kundskaber paa det finansielle og kameralistiske Omraade og leverede bl. a. til forskellige Tidsskrifter Bidrag til Belysning af de i Slutningen af det 18. Aarhundrede brændende Spørgsmaal om Mønt- og Bankvæsenet m. v. — 16. April 1787 blev han gift med Emilie Henriette Cramer (f. paa Sandholm i Bløvsrød Sogn 1764, † 18. Jan. 1820), en Datter af Universitetskansler Johan Andreas C. (IV, 100).

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Kirsten (Christine), o. 1118—, Knud Lavards og Ingeborgs anden Datter, blev fæstet af den norske Konge Magnus Sigurdsen 1132, men paa Grund af hendes Ungdom kom Ægteskabet først i Stand det følgende Aar. Kort efter flygtede K.s Farbroder Erik (Emune) til Norge; men da den upaalidelige Magnus tænkte paa at udlevere sin Gjæst til hans Fjender, skyndte K. sig at røbe sin Mands Rænker; ved List undslap Erik, men til Hævn forskød Magnus sin unge Dronning. Nu levede K. i Danmark; hun nævnes som Vidne, da Erik Lam udstedte et Gavebrev til Odense Kloster (1141), men for øvrigt er hendes senere Liv ganske ukjendt. En Folkeviser lader Kong Valdemars Søster «liden Kirsten» blive danset (eller pisket) til Døde af sin Broder, fordi hun har ladet sig lokke af Buris; men af kronologiske Grunde kan «liden Kirsten» ikke være Knud Lavards Datter, og det er i højeste Grad tvivlsomt, om denne Viser overhovedet har noget virkeligt Grundlag i den Tids Historie.

Grundtvig, Danm. gl. Folkeviser III, 63 ff. Nord. Maanedsskr. 1875, S. 436 ff. H. Olrik, Knud Lavard. J. Steenstrup, Vore Folkeviser.

Hans Olrik.

Kittendorff, Axel Theodor, 1821—68, Xylograf, er født 19. Okt. 1821 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Johan Adolf Frederik K., var Vævermester; Moderen var Anna Amalie Elisabeth f. Kuhn. Efter Konfirmationen kom han i Lære hos Xylograf Flinch (V, 207) og blev snart en af hans dygtigste Elever. Samtidig besøgte han Kunstakademiet, hvor han 1846 blev Elev af Modelskolen. Allerede fra 1840 udstillede han ved de aarlige Udstillinger paa Charlottenborg, 1845 saaledes et dygtigt Træsnit i Tontryk efter en Buste af Christian IV, og omtrent paa samme Tid udførte han et andet ypperligt Blad, en Scene af «Erasmus Montanus», efter en Penne-tegning af Marstrand. 1848—49 var han i Berlin og Leipzig. 1849 oprettede han sammen med J. P. Aagaard (I, 3) Bog- og Kunsthandelsfirmaet K. & Aagaard, der bl. a. udgav de illustrerede Værker: Holsts «Felttogene», Fabricius' «Danmarkshistorie», Baches «Nordens Historie» osv., til hvilke K. skar en Del af de fortrinlige Træsnit, hvormed de ere udstyrede. Han døde allerede 8. Marts 1868. — 5. Marts 1853 havde han ægtet Emilie Christiane Catharina Kretschmer (f. 19. April 1827), Datter af Grosserer og Hørkræmmer Peter Christian K. og Susanna Nicoline f. Goldberg.

Weilbach, Konstnerlex. Tidsskr. f. Kunstind. 1891, S. 12. *C. Nyrop.*

Kittendorff, Johan Adolf, f. 1820, Lithograf, Broder til ovennævnte A. Th. K. Han er født 5. April 1820 i Kjøbenhavn og kom paa Foranstaltning af Hetsch, der tidlig fattede Interesse for ham, strax efter sin Konfirmation i Lære hos Malermester J. G. Berg og, efter at være udlært her (1838), til Em. Bærentzen & Co.s lithografiske Etablissement. Samtidig gik han paa Kunstakademiet, hvor han 1841 vandt den lille Sølvmedaille og 1849 den store. Aaret efter oprettede han sammen med I. V. Tegner et lithografisk Etablissement, Tegner & K., der hurtig fik et godt Navn. K., der alt tidligere ypperlig havde gjengivet Lundbyes Tegninger til «Fabler for Børn» (1845) og gjorde noget lignende ved Tegningerne til «Felttogene 1848, 1849 og 1850», knyttede særlig sit Navn til det store Værk «Billeder efter danske Malere», hvoraf der er udkommet 186 dygtige Blade, alle tegnede af ham selv paa Stenen. Af større Blade kan mærkes hans fortrinlige Gjengivelse af Sonnes «Slaget ved Isted» ligesom af Carl Blochs «Christian II i Fængselet». Ogsaa i Farvetryk har han leveret gode Arbejder, men denne Erstatning for Malerier ejer dog ikke hans Hjærte. Ved I. V. Tegners Død (1893) opløstes det ovennævnte Firma. K. har for øvrigt udført en anden væsentlig Gjerning nemlig som Lærer ved Kunstakademiet i ikke mindre end 38 Aar (1855—93); ved sit 25 Aars Jubilæum her i 1880 hyldedes han af en stor Skare taknemmelige Elever.

Weilbach, Konstnerlex. Tidsskr. f. Kunstind. 1891, S 12. *C. Nyrop.*

Kje—, jvfr. **Kie—**.

Kjeld (Ketil), —1134, Biskop i Vestervig. I hans Tid grundlagdes vistnok Augustinerklosteret i Vestervig, i hvis Kirke Hellig Thøgers Relikvier bleve skrinlagte (1117), og som nu blev Bispe-sæde for Vendsyssel og Thy. Maaske har han ogsaa grundlagt det berømte Præmonstratenserkloster Børglum, der nogle Aar efter hans Død blev Bispesæde. I de voldsomme Kampe efter Knud Lavards Drab stod K. paa Niels' Side og faldt i Slaget ved Fodevig 4. Juni 1134.

Hans Olrik.

Kjeld (Hellig K.), —1150, var fra Venning i Randerseggen og blev af sine velstaaende Forældre sat til Bogen for at blive Klerk. Han var allerede kjendt for Flid og Fromhed, da Biskop Eskil overtalte ham til at blive regelbunden Kannik ved Viborg Domkirke. Her forestod han Skolen og afskrev mange Bøger. O. 1145

blev han valgt til Provst, og efter lang Vægring overtog han Embedet. K.s Virksomhed faldt i en urolig Tid; nogle Aar efter, at han var bleven Kannik, var hans Velynder Biskop Eskil bleven nedhugget i Kirken (1132), og nu, da han var bleven Domprovst, begyndte den voldsomme Tronstrid mellem Svend og Knud. En kort Tid syntes Tanken om Venderkorstog at kunne forene de 2 Medbejlere, og K., der baade var ivrig for indre Fred og for Hedningernes Omvendelse, arbejdede af al Kraft hen mod dette Maal. I den Anledning sejlede han til Skaane for at paavirke Kong Svend. Undervejs blev han fangen af Venderne, men atter løskjøbt af en Præst, og ved sit Komme til Lund blev han modtaget med Ære af Svend og Ærkebiskop Eskil. Freden kom i Stand, men den blev for øvrigt ikke varig. Ved sin Afrejse modtog K. rige Gaver, men han byttede dem strax for Penge og uddelte disse til de fattige. Ogsaa i Viborg udfoldede han en Godgjørenhed, der endog gik ud over Domkapitlets Gods. Kannikerne bleve harmfulde herover og tvang ham til at nedlægge sit Embede, hvorpaa han blev Forstander for vor Frue Nonnekloster i Aalborg, der stod under Viborg Domkapitel. K. foretrak imidlertid et virkeligt Martyrium for denne Ydmygelse og drog til Rom for at faa Pavens Tilladelse til at gaa som Missionær til Venderne; tillige klagede han dog over sin Fordrivelse fra Viborg, og Paven bød Kapitlet at gjenindsætte K. som Domprovst. Kannikerne maatte adlyde, og efter adskillige Henvendelser fra forskjellig Side overtog K. da atter Provstembedet. Vendermissionen fik han ikke bragt til Udførelse; Tiden var ikke dertil, og K.s Liv nærmede sig sin Afslutning. Døende lod han sig bære ind i Domkirken, og her udaandede han 27. Sept. 1150. — Af hans Fromhed gik der stort Ry; man fortalte, at han ved sin Bøn en Gang havde standset en ødelæggende Ildebrand, man sporede Jærtegn ved hans Grav, og man udarbejdede et Skrift til hans Forherligelse. Omsider blev han kanoniseret, og 11. Juni 1189 bleve hans Relikvier lagte i et udskaaret Skrin, der blev ophængt i et til ham indviet Kapel paa Domkirkens Nordside. Ved Domkapitlet havde man først kaldt ham med hans kirkelige Navn Exuperius, men efter Kanonisationen fik hans nordiske Navn Hævd.

Script. rer. Dan. IV. Danske Helgeners Levned ved H. Olrik. Ny kirkehist. Saml. I, 526 ff.

Hans Olrik.

Kjeldahl, Johan Gustav Christoffer Thorsager, f. 1849, Kemiker, Son af Distriktslæge paa Jægerspris, senere Justitsraad,

Jørgen K. († 9. Juli 1889 i Kjøbenhavn) og Johanne Georgine f. Lohmann. K. er født 16. Avg. 1849 paa Jægerspris, gik i Roskilde Skole, hvorfra han blev Student 1867, og tog 1873 polyteknisk Examen med Udmærkelse som Kandidat i anvendt Naturvidenskab. Fra 1873—75 var han Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium hos C. T. Barfoed og bistod ogsaa N. J. Fjord ved hans da paabegyndte landøkonomiske Forsøg. Da J. C. Jacobsen paa-tænkte Oprettelsen af Carlsberg-Fondet og det dermed forbundne Carlsberg Laboratorium, kaldte han paa Barfoeds varme anbefaling K. til at forestaa Indretningen af det nye Laboratorium, og da Carlsberg-Fondet stiftedes, 25. Sept. 1876, blev K. udnævnt til Forstander for Carlsberg-Laboratoriets kemiske Afdeling, i hvilken Stilling han siden uafbrudt har virket. Her har han udført sine mærkelige Undersøgelser af Fermentevnen hos Diastase og lignende Fermenter samt af de kemiske Processer ved Kornets Spiring, fundet Cholin som Bestanddel af Øl og samtidig udarbejdet nye analytiske Metoder til Bestemmelse af Kvælstof og til Elementæranalyse ved Hjælp af Kvægsølvilte samt paavist, at den almindelige Methode til Sukkerarternes kvantitative Bestemmelse indeholder en væsentlig Fejlkilde. Disse Arbejder, som røbe en sjælden For-
 oning af et originalt Syn paa Tingene, en udmærket experimentel Færdighed og den yderste Samvittighedsfuldhed, have stillet K.s Navn i Række med Nutidens betydeligste plantefysiologiske Kemi-
 keres. Særlig hans Kvælstofbestemmelsesmethode har paafaldende hurtig banet sig Vej til alle kemiske Laboratorier. K.s Arbejder ere alle først offentliggjorte i «Meddelelser fra Carlsberg-Labora-
 toriet» og have bidraget væsentlig til den Agtelse, hvori dette Tidsskrift staar overalt. — Vidnesbyrd om, hvor megen Pris der sættes paa K.s videnskabelige Virksomhed, have ikke manglet. Han er fra 1890 Medlem af det danske Videnskabernes Selskab, fra 1892 Medlem af Videnskabsselskabet i Christiania. 1892 udnævntes han til Professor og 1894 til Æresdoktor i Filosofi ved Kjøbenhavns Universitet.

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1894.

S. M. Jørgensen.

Kieldrup, Anton Edvard, 1826—69, Landskabsmaler, var Søn af Skibsfører, senere Forpagter, Jens K. og var født 16. Febr. 1826 i Haderslev, hvor han ogsaa lærte Malerhaandværket. Efter at være kommet til Kjøbenhavn besøgte han Kunstakademiet (1845—47) og lagde sig efter Landskabsmaleriet. Han begyndte at ud-

stille 1849, gjorde et Par Studierejser i Norge og søgte allerede i 1851 og 1852 om Akademiets Rejseunderstøttelse, dog uden den Gang at kunne komme i Betragtning. Først efter et Ophold for egen Regning i München (1858—59) og efter i flere Aar at have udstillet Landskaber, som viste en god og lovende Fremgang, fik han i 1863 en akademisk Rejseunderstøttelse. Denne Rejse, navnlig hans Ophold i Düsseldorf om Vinteren, paavirkede ham i mindre gunstig Retning, saa at Farven i hans Billeder vel meget fik et tillært Modepræg. Men nye Studier i Hjemmets Natur fortrængte snart den tyske Skoles Indflydelse, og senere Arbejder stode friske og naturlige i Opfattelsen, bl. a. gjengav han det indre af Skoven (f. Ex. 1867) paa en smuk og tiltalende Maade. Han hørte til den yngre Kreds af Landskabsmalere, der med Alvor og Talent gjengav Fædrelandets Natur, da Døden bortrev ham 22. Maj 1869. Han var gift med Marie f. Simonsen.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kjeldsen, Anders Krag, 1790—1850, Boghandler, er født i Nordby paa Samsø 7. April 1790 og nedsatte sig o. 1815 som Kjøbmand og Boghandler i Randers. Han var i sin Tid bekjendt ved Udgivelse af en Del Visebøger eller, som de da kaldtes, Ariebøger. Han skrev selv en stor Mængde Viser, især om Krigen 1848—50, flere paa jysk Dialekt; af disse kan nævnes «Faaklaaring aa Beskryuels øuer di tou faalæ willelæ Begrauelser» (1840); men det er kun en maadelig Esterligning. K. døde 13. Avg. 1850. Han var gift med Maren f. Dahl († 18. Juli 1850), Datter af Kjøbmand Jesper Lauridsen D.

Erslew, *Forf. Lex.* Dania II, 146.

O. Nielsen.

Kjeldsen, Jens, 1598(?)— , Skolemand, Præst, Forfatter, var en Søn af Borgmester i Ribe Kjeld Jørgensen. Han blev Student 1618, rejste siden udenlands og indskreves 1621 ved Universitetet i Leiden, ved hvilken Lejlighed han siges at være 23 Aar gammel. 1623 kreeredes han til Magister ved Københavns Universitet og blev s. A. Rektor i Ribe. Denne Stilling beklædte han til 1630, da han blev Præst i Landskrone og Provst i Rønneberg Herred. Han levede endnu 1658. — Kort før han forlod Ribe, lod han i Anledning af Biskop Jersins Bryllup (1630) opføre ved sine Disciple et Skuespil, «Josefs Historie», som væsentlig var en Bearbejdelse af et Stykke af Hollænderen Cornel. Schonæus, men mellem hvis

Akter der var indlagt en Bondekomedie, som efter Sigende var af K. selv. Stykket synes nu tabt paa nogle enkelte Scener nær, som ere trykte af Wandall i Indledningen til «Nye originale Skuespil» II (1778). Under Opholdet i Landskrone udgav J. K. i Trykken 2 Ligprædikener over Jomfru Mette Huitfeldt (1633) og Fru Elisabeth Huitfeldt (1638).

Thorup, Hist. Efterretn. om Ribe Cathedralskole S. 96. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 458 f. Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III, 270. Nye orig. Skuespil II, 27 f.

S. Birket Smith.

Kjeldsen, Niels, 1840—64, Dragon. 28. Febr. 1864 havde en Feltvagt, som stod ved Højen Kro paa Landevejen til Kolding, udstillet en Observationspost bestaaende af en Korporal og 4 Dragoner i Viuf. Den blev her angreben af en Patrouille paa 12 Mand «røde Husarer» og trak sig da tilbage til Blaakjær Skov. Kort efter angrebes den af en Styrke paa 40 fjendtlige Husarer, som skjult af Skoven havde nærmet sig. Korporalen, som red paa en Blodhest, lykkedes det at undslippe, medens 3 af de menige bleve tagne til Fange; den fjerde derimod kæmpede alene med 3 Preussere, som ikke formaaede at afvæbne ham. Under Kampen saaredes han i den højre Arm, men han vedblev at forsvare sig med Sabelen i den venstre og Tøjlerne i den højre Haand, indtil en preussisk Officer eller Officersaspirant red tæt ind paa ham bag fra og skød ham ned. Dragonen var N. K. af Ullerup. Han var født 4. Febr. 1840 paa Bæksgaard i Give Sogn og Søn af Gaardmand Kjeld Thomsen. 18. Okt. 1891 indviedes et Mindesmærke for ham, rejst paa Foranledning af Kolding og Omegns Forsvarsbrodreforening paa det Sted, hvor han var falden.

Kok, Store og gode Handlinger gennem Hundrede Aar S. 229 ff. Vort Forsvar Nr. 1. Berlingske Tid. 20. Okt. 1891.

P. N. Nicuwenhuis.

Kiellerup, Lauritz, 1751—1823, Handelsmand, var født i Aarhus 12. Avg. 1751 og var en Søn af Kjøbmand Jens Nielsen K. og Cecilie Lauritzdatter f. Gieding. Faderen døde allerede 1763, men Moderen sørgede med usædvanlig Dygtighed for Børnenes videre Opdragelse. I en ung Alder rejste K. til Aalborg og kom i Huset hos Kjøbmand Ole Holdt, hos hvem han lærte Handelen, og hvem han hele sit Liv mindedes med overordentlig Taknemmelighed. 1779 etablerede han sig som Kjøbmand, og Aaret efter ægtede han Regitze Sophie Jungersen († 20. April 1833), Datter af Pastor P. J. paa Gjøl. Han begyndte sin Forretning med smaa

Midler, men under de daværende gunstige Handelsforhold tog den snart et stort Opsving. Han drev en omfattende udenlandsk Handel i alle Slags Varer og var en betydelig Skibsreder. Med Energi til at tage fat forbandt han stor Forsigtighed. Han havde en omfattende Handelsforbindelse med Norge — ved hvis Proviantering i Krigsaarene han var meget virksom —, og hans Forretning led vistnok et betydeligt Afbræk ved Norges Afstaaelse. — K. udfoldede en meget betydelig Velgjørnehed, ligesom han ogsaa var meget hjælpsom over for yngre Forretningsfolk. For Aalborgs Opkomst var han særdeles virksom, i det han søgte at støtte Byens begyndende industrielle Liv og virkede ivrig for dens Forskjønnelse ved Lystanlæg o. l. — 1814 blev han udnævnt til Etatsraad. Han døde 2. Maj 1823.

Etatsraad L. K.s Minde (Aalb. 1825).

E. Meyer.

Kiellerup, Theodor Julius, 1818—50, Dyr-maler, var Søn af Vare- og Vexelmægler Daniel K. (f. 11. Dec. 1784 † 24. Jan. 1865) og Cecilie Vilhelmine f. Iversen (f. 17. Jan. 1798 † 6. Juli 1879) og blev født 7. Marts 1818 i Kjøbenhavn. Strax efter sin Konfirmation (1833) kom han paa Akademiet og rykkede 1837 op i Gibsskolen, men gik ikke videre. Han begyndte allerede at udstille 1836 («En Hund») og solgte 2 lovende Ungdomsarbejder (1838 og 1840) til den kongl. Malerisamling. Forholdene nødte ham til at rejse bort, og fra 1841 var han bosat i München, hvor han sluttede sig til den da blomstrende Malerskole. Fra 1844 af søgte han flere Gange Akademiet om Rejseunderstøttelse uden dog at se sit Ønske opfyldt. Imidlertid ægtede han 1847 en Dame fra München, Maria Delcroix († 1882), men allerede 14. Maj 1850 bortrev Døden ham. K. bevarede stadig Forbindelsen med Hjemmet, udstillede i Kjøbenhavn og solgte Billeder til Landsmænd; men samtidig vandt han stedse større Navn i Tyskland. Fra Gjengivelsen af Hunde, som havde været Æmnet for hans første Arbejder, vendte han sin Opmærksomhed mod de i fri Tilstand levende Dyr, hvoriblandt «Vildsvin, som angribes af Hunde» (tilhørte Christian VIII), «En Gemsejagt» (Godsejer Scavenius).

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kjer, jvfr. Kjær.

Kjer, Christian Ludvig, f. 1839, Retshistoriker. K. er født 25. Dec. 1839 paa Herlufsholm, Søn af Stiftelsens Forvalter Justits-

raad Tyge K. og Johanne f. Rasmussen; Student fra Herlufsholm 1857; juridisk Kandidat 1863; Intendant i Krigen 1864; Sagførerfuldmægtig i Kjøbenhavn 1865—68; Overretssagfører i Aarhus 1869. Gift 4. Nov. 1870 med Dorteia Sophie Bünger, Datter af Kjøbmand C. A. B. i Aarhus og Jacobine f. Schmidt. Medlem af Byraadet m. m. — Udgav i 1889: «Om Overdragelse af Ejendomsret over faste Ejendomme for Tiden indtil Christian V's Lov», hvori Paa-visningen af Adelen's Privilegium i Henseende til slige Overdragelser er ny og interessant. I 1890 fulgte: «Valdemars sjællandske Lov, et Bidrag til den danske Lovhistorie»; den deri indeholdte Paa-visning af de 2 Affattelser af Loven og disses Forhold til tilsvarende Affattelser af den sjællandske Kirkeret er et vigtigt Udbytte af Forfatterens Haandskriftsstudier. En Afhandling med Titel: «Er den skaanske eller sjællandske Kirkeret den ældste?» i «Aarbøger f. nord. Oldkynd.» 1891 har endelig vundet almindelig Anerkjendelse som Besvarelse af Spørgsmaalet om den skaanske Kirkelovs Alder.

Leth og Wad, Dimitterede fra Herlufsholm.

H. Matzen.

Kier, Otto, 1792—1863, juridisk Embedsmand og historisk Forfatter, fødtes i Haderslev 15. April 1792. Efter at have gennemgaaet Byens lærde Skole studerede han i 4 Aar Retsvidenskab ved Universiteterne i Kiel og Heidelberg og tog 1816 juridisk Embedsexamen i Slesvig. Derefter nedsatte han sig som Advokat i sin Fødeby, fik senere Bestalling som Overretssagfører og Notar og konstitueredes som Kasserer ved Haderslev Provstis fælles Kirkekasse. 1841 udnævntes han til Herredsfoged i Gram Herred, men sluttede sig 1848 til Oprøret og lod sig af den provisoriske Regering ansætte som Borgmester i Haderslev, fra hvilken Stilling han entledigedes i Marts 1850. K. var en dygtig Mand med mange Interesser og stor Kjærlighed til sit snævrere Hjemland. Igjennem mange Aar arbejdede han utrættelig for at ophjælpe Haderslevs Havnevæsen og Fjordens Sejlbarhed, og han havde en væsentlig Indflydelse paa det nordslesvigske Tiendevæsens heldige Regulering. Efter 1850 anvendte han sit Otium til lokalhistoriske Studier. Hans Hovedarbejde er: «Ansichten über den Entwicklungsgang der inneren Verfassung Schlesiens, mit besonderer Berücksichtigung des Amtes Hadersleben» («Jahrbücher f. d. Landeskunde der Herzogth.» II—VII). Som de fleste Lokalhistorikere savner han kritisk Skole og lader sig alt for stærkt beherske af

Tidens politiske Strømninger, men flere Afsnit, særlig om den nordlesvigske Retspleje, om Fællesskabets Ophævelse og Fæstegaardenes Overgang til Ejendom, læses endnu med Udbytte. 1820 giftede K. sig med Frederikke Bruhn fra Flensborg. Han døde 23. Marts 1863.

Jahrb. f. d. Landeskr. Schlesw., Holst. u. Lauenb. VII, 299. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *P. Lauridsen.*

Kier, Peter, 1771—1834, Præst, er født i Øster Løgum i Haderslev Amt 23. Dec. 1771. Forældrene, der vare Bønder, døde, medens han var Barn. Han skulde have arvet Gaarden, men overlod den til en Broder og brugte sin Arv til at studere for. Først blev han Skolelærer i sin Fødeby, men 1796 gik han til Kiels Universitet, og 1799 underkastede han sig den theologiske Embedsexamen paa Gottorp. Efter at have været Medhjælper hos en Præst i Burkal valgtes han 1802 til Sognepræst for Fødesognet, hvor han blev til sin Død, 12. Jan. 1834. Han ægtede 1802 en Broderdatter, ^{af sin tidligere Lærers} ~~Enke~~ efter Præsten Lautrup i Brede. — I sit Hus havde han unge Mennesker, som han dels opdrog til Skolelærere, dels sendte til Latinskolernes højere Klasser eller til Universitetet. Han har skrevet et Par Skolebøger og en arkæologisk Afhandling.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1834, III, 404 ff.

L. Koch.

Kierulf, Herman, 1784—1845, Jurist, var en Søn af Avktionsdirektør i Kjøbenhavn Chr. K. og Margrethe f. Smith. Han er født 11. Sept. 1784 i Kjøbenhavn, blev Student fra Frue latinske Skole 1801 og juridisk Kandidat 1804. Det følgende Aar indtraadte han som surnumerær Kancellist i Generalitets- og Kommandokontoret, og i dette Kontor, der fra 1808 af kaldtes Generalstabens Bureau, avancerede han i 1810 til Fuldmægtig og i 1826 til Expeditionsssekretær; 1820 var han bleven Justitsraad. Han entledigedes 1835 og døde i Kjøbenhavn 1. Marts 1845. — K. udgav «Kalender over alle Officerer» I—XXXIV (1809—42) og en Samling af Parolbefalinger for Aarene 1801—43 med Register, hvorhos han fortsatte den af Rosenstand-Goiske og Hedegaard paabegyndte Samling af «Reskripter, Resolutioner og Kollegialbreve, den danske Krigsmagt til Lands angaaende» for Aarene 1831—42. Han blev gift: 1. (1810) med Louise Wilhelmine Ranøe († 1841), Datter af Professor, Dr. med. Andreas Broberg R., og 2. (1842) med Tabitta Louise Caroline Hege-dahl, Datter af Postmester Christopher H. — En Søn af ham,

Andreas Christian Anton K. (f. 1812), der 1853—64 var Tingskriver i Gram Herred og derefter til sin Død 1870 Underretsprokurator i Kolding, har bl. a. udgivet «Esrom Klosters og Abbeders Hist.» (1838) og «Om Beskatningen i Haderslev Amt» (1865).

Erslew, Forf. Lex.

H. C. Steffensen.

Kierulf, Jørgen, 1757—1810, Historiker og Æsthetiker, fødtes 31. Avg. 1757 i Hasle i Aarhus Stift, hvor Faderen, Peder Sørensen K., var Sognepræst. Han dimitteredes fra Viborg Skole til Universitetet 1775. K. L. Rahbek var bleven Student s. A., og mellem ham og K. knyttedes strax et Venskabsforhold, der aldrig skulde blive brudt. Sammen med Rahbek og andre Venner dyrkede K. Æsthetik, men forsømte derfor ikke historiske og filologiske Studier; han tog filologisk Examen 1778 og disputerede 1790 for den filosofiske Doktorgrad. K. var nogen Tid (1783—85) Redaktør af de Berlingske «Nyeste Efterretninger om lærde Sager», desuden Medarbejder ved Rahbeks forskjellige Tidsskrifter. 1792 udnævntes K. til overordentlig Professor i Historie; Posten var dog uden Løn, indtil Professoratet i Statistik kunde forenes dermed 1797. K. tyngedes næppe af stor Lærdom, i alt Fald kom den ikke til at sætte Frugt i andre Skrifter end nogle Universitetsprogrammer og Lærebøger; men hans Forelæsninger vare omhyggelige og i Formen tiltalende. Bekjendt for sin litterære Dannelse og en vis Renhed i Smagen blev K. udnævnt til Medlem af Theaterkommissionen 1794. Han viste under denne Virksomhed, at hans æsthetiske Standpunkt i flere Henseender var snævert og præget af en ældre Tids Fornuftighed; hos den velvillige, blide Mand savnede man desuden den for en saadan Post nødvendige Karakterkraft. Sorgen over Bombardementet 1807, der tillige bragte ham materielle Tab, nedbrød hans Helbred, og han døde 29. Sept. 1810. K. var gift med Charlotte Amalie f. Fischer (gift 1793 † 1820).

Nyerup, Lit. Lex. Lærde Efterretn. 1810, S. 535 f. Hundrup, Biogr. Esterr. om philol. Candidater S. 15. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Kierulf, Lucas, 1692—1739, Justitiarius, fødtes i Nibe 26. Juli 1692 og var Søn af en Borger sammesteds, Jens Sørensen K., og Dorothea Weidemann. Han synes ikke at være bleven Student, men var 1720 bosat i Viborg og kaldes da Kancelliassessor og Prokurator. Ved Nedsættelsen af den famøse Kommission i Dec.

1724 til Undersøgelse af Embedsmændenes Forhold («Bandedkommissionen») kaldtes han til Kjøbenhavn for at gaa den til Haande og var en af dem, der deltog i Aabningen og Gjennemgaaelsen af Brevene til mistænkte Personer. I Forening med Justitsraad Jens Seerup fik han det Hverv at foretage hertil sigtende Undersøgelser i Jylland. Formentlig som Belønning for god Tjeneste udnævntes han 1727 til Kancelliraad og 16. April 1728 til Justitiarius i Overhofretten i Norge; s. A. blev han virkelig Justitsraad. L. K. døde i Christiania 24. Maj 1739. Han var gift: 1. (1720) med Johanne Kirstine f. Lime († 12. Avg. 1724), 2. (10. Jan. 1726) med Sophie Dorothea f. Møinichen, Enke efter Kjøbmand Nils Arctander i Viborg († 1723). Hun var en Søster af Etatsraad Chr. M. og overlevede sin Mand.

C. Bruun, Fred. Rostgaard I.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Kierulff, Andreas Christian, 1782—1846, Overpræsident, en Søn af nedennævnte Viceadmiral Ole Andreas K., fødtes 12. Marts 1782 i Kjøbenhavn. Han var oprindeligt bestemt til at blive Søofficer, men denne Plan opgaves senere, og 1799 blev han privat dimitteret til Universitetet. Allerede Aaret forinden han i 1802 tog juridisk Embedsexamen, var han bleven Kopist hos sin Fader, der den Gang var Holmens Overekvipagemester; 1806 blev han konstit. og 1807 virkelig Avditør, 1809 karakt. Overavditør, 1813 Assessor i Kjøbenhavns Politiret, 1814 tillige Medhjælper ved Politidirektør-embedet, 1816 Assessor i Højesteret; 1817 blev han 1. Medlem af den i Anledning af Tugthusets Brand nedsatte Standret og af den derefter nedsatte Kommission, var 1820—34 Politidirektør i Kjøbenhavn og Justitiarius i Politiretten sammesteds, fra 1834 til sin Død, 22. Avg. 1846, Overpræsident i Kjøbenhavn, 1828—45 tillige Chef for Kjøbenhavns Politi og Kystpolitiet; blev end videre 1824 fungerende Deputeret i det danske Kancelli og Chef for dettes 3. Departement, havde 1825—31 fast Ansættelse som Kancellideputeret og Chef for 2. Departement, var 1831—34 Medlem af Karantænedirektionen, 1831—45 administrerende Direktør for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset samt 1834—46 1. Medlem af den administrerende Direktion for Kjøbenhavns Fattigvæsen. 1815 blev han Justitsraad, 1831 Kommandør af Danebrog, 1836 Storkors af samme Orden og 1845 Gehejmekonferensraad.

Med sin ualmindelige Arbejdsevne forbandt han stor Energi og en selvstændig Karakter. Denne sidste Egenskab bidrog ganske

naturlig sit til, at han saa hurtig opgav sin Stilling i det danske Kancelli, da han ikke kunde finde sig i Stemanns Egenraadighed. Skjønt hørende til «den gamle Skole» var han dog en af de første højere Embedsmænd, der over for Frederik VI, med hvem han som Chef for Politiet kom i hyppig Forbindelse, anbefalede Indførelsen af raadgivende Stænder i Danmark. — 1. Febr. 1809 ægtede han Magdalene Marie Estrup (f. 2. Marts 1782 † 9. Okt. 1838), en Datter af Etatsraad, Raadmand, By- og Raadstueskriver i Helsingør Laurits Christian E. og Anne Margrethe f. Gjerfnøe. 17. Juli 1841 giftede han sig med Caroline Emilie Henriette Larsen (f. 5. Juli 1807 † 11. Juli 1891), en Datter af Skibsbygmester og Værftsejer Lars L. (f. 1758 † 1844) og Jacobine f. Ursin (f. 1772 † 1819).

Personalhist. Tidsskr. I, 302 f.

G. Kringelbach.

Kierulff, Johann Friedrich, 1807—94, Retslærd, er født 7. Dec. 1807 i Slesvig. 1831 blev han Dr. juris i Kiel, 1834 Professor i Retsvidenskab sammesteds. 1842 udnævntes han til Professor i Retsvidenskab ved Universitetet i Rostock. Her gik han over i Dommerstillingen og udnævntes senere til Præsident for Overappellationsretten i Lybek. Ved denne Rets Opløsning i 1879 trak han sig tilbage til Privatlivet. 1882 fornyede Kieler-Fakultetet efter 50 Aars Forløb hans Doktordiplom. Han har bl. a. udgivet Overappellationsrettens Domme. Død 17. Juli 1894 i Lybek.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Jul. Lassen.

Kierulff, Ole Andreas, 1743—1822, Søofficer, Søn af Kommandørkapitajn Andreas K. (f. 1697 † 16. Jan. 1755); Moderen hed Anna Cathrine f. Boye. K., som var født 20. Marts 1743, blev Sekondlieutenant i Marinen 1763, Premierlieutenant 1764, Kapitajnlieutenant 1770, Kapitajn 1781, Kommandørkapitajn 1790, Kommandør 1797, Kontreadmiral 1809. Han afgik 6. Maj 1814 og erholdt s. D. Viceadmirals Karakter. I sin Ungdom gjorde K. bl. a. nogle Togter til Marokko. 1764—69 assisterede han under Navigationsdirektør Lous ved Søopmaalingen. 1770 var han Chef for Bombarderskibet «Pakan» og deltog med dette i Admiral F. C. Kaas' uheldige Togt til Algier. 1774—75 deltog han i Forarbejderne til Anlæggelsen af Ejderkanalen, 1783 udførte han en Opmaaling og Kortlægning af Kjøbenhavns Havn. 1784 var han Chef for Kadetskibet, Aaret efter i Husum for at udkaste Planen til et Havneanlæg sammesteds. 1775 udnævntes K. til Ekvipagemester for

Frederiksværns Værft; 1780 forlod han atter Norge for at overtage Stillingen som Viceekvipagemester paa Gammelholm. 1783—84 ledede han Opmudringsvæsenet ved Kjøbenhavn, 1789 forfremmedes han til Ekvipagemester og blev endelig 1792 Overekvipagemester (Holmens Chef), i hvilken Stilling han forblev til sin Afgang. Det blev saaledes K., der fik det tunge Hverv at udlevere Flaaden til Englænderne og efter dette at gjenoptage Værftets Virksomhed fra bar Bund. I Følge L. Engeltofts Optegnelser forløb hans Underhandlinger med den engelske befuldmægtigede Sir Home Popham ikke uden Rivninger, hvilke foranledigede, at K. til sidst bad sig fritaget for at føre videre Forhandlinger med ham. Udleveringen blev derefter fortsat af Kapitajn Rosenvinge. Englænderne, der ønskede at ødelægge Dokken, søgte forgjæves at true K. til at paavise dem Maaden, hvorpaa Bassinet kunde tømmes. 1811 blev K. Kommandør af Danebrog. K. døde 6. Marts 1822. Han blev 1775 gift med Ane Christine Rasch.

Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog 1821—26.

C. With.

Kjær, jvfr. Kjer.

Kiær, Frederik Frederiksen, 1825—93, Diplomat, er født i Kjøbenhavn 31. Maj 1825. K. blev allerede 1. Nov. 1841 Sekondlieutenant i Infanteriet, hvorfra han 4 Aar senere forflyttedes til Gardehusardivisionen og i 1849 til Livgarden til Hest, omtrent samtidig med at han forfremmedes til Premierlieutenant. I 1860 blev K. Ritmester ved Livgarden, 1865 Eskadronschef i Gardehusarregimentet og i 1869 Stabschef hos Generalinspektøren for Rytteriet, men i 1872 tog han sin Afsked af Militærtjenesten, da han længe havde ønsket at indtræde i Diplomatiet, i hvilken Anledning han i Aaret 1858 havde arbejdet som Volontær i Udenrigsministeriet og i 1863 ogsaa havde faaet en Mission overdraget, nemlig at notificere Trønskiftet til det græske Hof. K. var først 8 Aar Gesandt i Rom (1872—80) og derpaa i Wien til 1884, da han forflyttedes til den langt vigtigere Post i St. Petersborg, som han beklædte til sin Død, 26. Marts 1893. Af særlige Missioner, der bleve K. overdragne, maa nævnes, at han i 1878 sendtes i Spidsen for et Gesandtskab til Madrid i Anledning af Kong Alfons XII's Formæling, og at han i 1882 sendtes til Belgrad for at overbringe Kong Milan af Serbien Elefantordenen samt Anerkjendelsen af dette Kongerige. K., der var blevet Oberst, da han forlod Hæren, og som i 1869 havde erholdt Kammerherretitelen, fik i 1883 et nyt Afskedspatent

som Generalmajor. Ridderkorset havde han allerede faaet i 1848, i en Alder af 23 Aar, efter Træfningen ved Hoptrup, hvor han udviste stor Uforfærdethed og fik Hesten skudt under sig, hvad der medførte, at han faldt i Fangenskab. Kommandørkorset af 2. Grad fik K. i 1876, af 1. Grad i 1878 og Storkorset i 1887. — K. ægtede 7. Sept. 1846 paa Hvidkilde Anna Vilhelmine Augusta Riis (f. 26. Maj 1827). K., der besad et meget smukt og vindende Udvortes, var en dygtig Diplomat og afholdt Personlighed. *C. Zytphen-Adeler.*

Kjær, Hector Frederik Janson, 1801—87, Læge, var en Søn af Hospitalsforstander, Kancelliraad Jørgen K. og Anne Margrethe Sophie f. Plesner og fødtes i Ribe 12. Juli 1801. Dimitteret fra Horsens Skole 1820 fungerede han i sine Studieaar som Kandidat ved Almindeligt Hospital (1823—28), tog 1826 den kirurgiske og 1828 den medicinske Examen. Derefter var han praktiserende Læge i Varde, indtil han 1832 blev Distriktskirurg i Holstebro. 1839 blev han Distriktslæge i Ribe, 1844 Stiftsfysikus sammesteds. 1856 blev han Justitsraad, 1869 Etatsraad. I sin Embedsstilling og som stærkt beskæftiget praktiserende Læge vandt han megen og vel fortjent Paaskjønnelse. Efter 1882 at have taget sin Afsked fra Fysikatet — hvilket hans Søn *Jørgen Johan K.* (f. 5. Febr. 1829) derefter blev Indehaver af — privatiserede han i Ribe til sin Død, 12. Juli 1887. 1828 havde han ægtet Rebecca Cornelia Louise Krohn († 19. Nov. 1857), Datter af Major i Artilleriet Johan Jacob K.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 4. R. XVI, 135.

Jul. Petersen.

Kjær, Ludolph Ove, f. 1830, Filolog. Han blev født 12. Marts 1830 i Varde og er Søn af ovennævnte Stiftsfysikus H. F. J. K. Han dimitteredes 1847 fra Ribe Skole, vandt 1851 Universitetets Guldmedaille for den filologiske Prisopgaves Besvarelse og tog 1854 filologisk-historisk Embedsexamen. Derpaa var han en Tid Medbestyrer af «Latin- og Realskolen i Store Kongensgade» (nu «Lyceum»), men fratraadte senere Bestyrelsen og har derefter privatiseret. 1858 ægtede han Sophie Henriette Frisch (f. 1. April 1838), Datter af Proprietær Constantin F. til Charlottendal og Catharine f. Tutein; men Ægteskabet opløstes 1868, og hun giftede sig derpaa med Læge P. F. C. E. Salicath. Af videnskabelig Betydning er hans Skrift «De sermone D. Junii Juvenalis» (1875); for øvrigt har han

udgivet et «Dansk-latinsk Lexikon» (1870) og Oversættelser af Horats, Juvenal m. m.

Hundrup, Biogr. Efterr. om philol. Candidater, 2. Udg. *M. Cl. Gertz.*

Kjær, Severin, f. 1843, historisk Forfatter. K. er født i Trustrup, Lyngby Sogn ved Grenaa, 30. Nov. 1843. Hans Fader, Michael Julius K., var Gaardmand, hans Moder hed Marie f. Højfeldt. 1862 dimitteredes han fra Lyngby Seminarium og blev s. A. Andenlærer i Baarse, hvor han en Tid var Formand for Sogneraadet. 1875 blev han Lærer i Borup ved Præstø og 1880 Førstelærer og Organist i Kongsted i samme Egn. 26. Okt. 1875 giftede han sig med Dorthea Petersen, Datter af Gaardejer Peder Rasmussen i Baarse. — I hans Morfaders Hus, hvor han opholdt sig en stor Del af sin Barndom, vakttes hans Sans for gamle Minder, og denne paavirkedes igjen i det sagnrige Sydsjælland. Resultatet af hans Arkivstudier er følgende Skrifter: «Fra Stavnsbaandets Dage» (1888), «Gjøngehovdingen Svend Poulsen og Snaphanerne» (1892) og «Præsten i Vejlbj Søren Jensen Qvist, hans Slægt og Samtid» (1894). I disse Skrifter har han kunnet sammenholde Sagn med historiske Kilder og har ydet fortrinlige Bidrag til Kritikken af Nutidens Folkesagn, foruden at han har meddelt fyldige og interessante Oplysninger om ældre Tidens Kulturforhold.

Næstved Tid. 1892, Nr. 244.

O. Nielsen.

Kjær, Søren, —1582, Borgmester, Tolder og Forfatter. Denne i sin Tid meget betroede Mand var født i Ribe. Han maa have gaaet i Latinskole; men for øvrigt gik han Skrivervejen, hvorfor han ofte betegnes med Tilnavnet *Skriver*. Efterretningerne ere usikre, om han først har været «Rigens Skriver» eller Slotsskriver i Kjøbenhavn. Fra 1548 træffe vi ham i Kolding, hvor han formentlig allerede tidligere ved Ægteskab med Anne, Datter af Knud Thuresen, maa være kommen ind i en praktisk Stilling, da han snart blev Borgmester der i Byen; 1549 beskikkedes han tillige til Tolder sammesteds med den Opgave paa Kronens Vegne «at oppebære Told og Sise af Øxne, Heste, Øl og andre Varer». I den dobbelte Stilling som Borgmester og Tolder ved det vistnok — næst Helsingør — vigtigste Toldsted i Riget forblev S. K. i en Menneskealder med megen Anseelse. Store Summer gik gennem hans Hænder, og han var en Slags Underrentemester, da Udbetalinger i Rigets Anliggender ofte anvistes direkte paa Toldkassen.

Samtidig syslede S. K. med en i sin Tid paaskjønnet Forfattervirksomhed; nu kjendes dog kun Titlerne paa 3 af ham fra Tysk og Latin bearbejdede bibelske Skolekomedier («Abraham», «Jephta», «Nabal»); derimod er et Par ret smukke Salmer af ham bevaret, hvoriblandt den af Grundtvig omarbejdede: «Rejs op dit Hoved, al Kristenhed». Han døde 24. Marts 1582 og hans Hustru faa Dage efter. — Da S. K. var kjendt og yndet af Kongehuset, som ofte opholdt sig paa Koldinghus, skyldes det hans Indflydelse, at Enkedronning Dorothea 1566 skjænkede Kolding Skole en ny Bygning.

Ny kirkehist. Saml. III og V. Personahist. Tidsskr. VI, 158.

H. F. Rørdam.

Kjær, Søren Nielsen, 1827—93, Politiker, født 7. Jan. 1827 i Vinderslev, Lysgaard Herred, Søn af Lejehusmand Niels Sørensen K. (f. 1797 † 1847), maatte allerede i 10 Aars Alderen ud at tjene for sit Brød. Han var 1849—50 Soldat (blev saaret ved Isted) og overtog derefter Moderens Huslod i Ilsø, Skjern Sogn, Middelsom Herred. Ved Driftighed og Sparsommelighed arbejdede han sig saaledes op, at han 1864 kunde købe en lille Gaard i Nabosognet Helstrup, og senere blev han endog en velstaaende Mand. Han blev tidlig greben af politisk Interesse og søgte 1855 forgjæves Valg til Folketinget i Viborg Amts 4. Kreds, men naaede næste Aar sit Ønske ved et Udfyldningsvalg og sad nu uafbrudt i Folketinget for denne Kreds i 25 Aar indtil Sommeren 1881; var ligeledes valgt her til Rigsraadets Folketing 1864—66. K. gjorde tidlig en vis Opsigt som Rigsdagsmand. Han havde et lyst Hoved, hurtig Opfattelse og god Hukommelse og forbandt hermed en naturlig Veltalenhed og et uforfærdet Mod til at give sig i Kast med politiske Modstandere, der stode langt over ham i Dannelse og Kundskaber. Han sluttede sig strax til den Tscherningske Gruppe og optraadte som en udpræget Modstander af det national-liberale Parti; særlig angreb han Redaktør C. Bille for «Dagbladets» haanlige Udfald mod Bønderne («Transtøvler» o. lign.) og misbilligede skarpt dets krigerske Iver 1864 og dets skandinaviske Tilbøjeligheder. Men ikke mindre bittert var hans Angreb paa Finansminister David 1865 for dennes Ord om «den kostklædte Absolutisme», og han tilraadte derimod Sammenslutning mellem de store og smaa Landbrugere. Ligeledes var K. meget voldsom i sine Udtalelser imod Præsterne, og medens han ivrig krævede

Undervisningen i Almueskolerne udvidet, var han ikke velstemt over for Folkehøjskolerne, der «snarere gik ud paa at danne en Overbondestand end paa at være en almindelig Lærestalt for Folkelivet». 1870 sluttede K. sig til «det forenede Venstre», gik 1878 ved dets Deling til den moderate Gruppe og traadte djærvt op imod Berg. Skjønt ellers ivrig for Besparelser og særlig i Forsvarsudgifterne stemte K. 1880 for den nye Hærordning og mistede derfor sin Plads i Tinget 1881. Først 1887 blev han gjenvalgt, men faldt paa ny 1890 og maatte 1892 søge sig en ny Kreds (Aarhus Amts 3. Kreds). — K. var desuden siden 1873 Distriktskommisær i den nørrejyske Brandforsikring og 1878—80 Næstformand i dens Bestyrelse. Døde 11. Dec. 1893. K. blev 1854 gift med Christine Marie Nielsen (f. 1. Marts 1830), Datter af Skovfoged Niels Christensen i Hjerminde.

Wulff, Den danske Rigsdag. Næstved Tid. 12. Jan. 1892. Aarhus Amtstid. 12. Dec. 1893.

Emil Elberling.

Kjærbølling, Niels, 1806—71, ornithologisk Forfatter, fødtes 11. Okt. 1806 i Dynnevit paa Als, hvor hans Fader, Jørgen Nielsen K., var Skolelærer. Moderen hed Marie f. Lorentzen. Efter at han 1827 havde taget Skolelærerexamen med Udmærkelse ved Skaarup Seminarium, blev han 1831 ansat som Lærer i Marstal, senere (1836) i Ærøskjøbing. Med levende Interesse for Naturen benyttede han her al sin Fritid til botaniske Studier og til at gjøre Iagttagelser over Fuglenes Liv. 1843 udgav han en Haandbog i Frilands- og Blomstergartneri, og det følgende Aar erholdt han Posten som Inspektør ved det af Haveselskabet for Jylland, Fyn og Slesvig oprettede Haveanlæg ved Snoghøj. Fra 1844—47 redigerede han den af det nævnte Selskab udgivne «Haveavis». K.s Virksomhed som Havebrugsmand havde henledet Konferensraad Collins Opmærksomhed paa ham, og ved hans Hjælp lykkedes det K. at opnaa en betydelig kongelig Understøttelse til Udgivelsen af det store Værk «Ornithologia Danica, Danmarks Fugle» (1847—52) med 60 kolorerede Tavler i Folio. 1854 og 1856 udkom der Supplementer med Tavler til Hovedværket, og det samlede Atlas fremtraadte nu under Titelen «Icones ornithologiæ Scandinavicæ», indeholdende 104 Tavler med o. 600 Figurer. Som videnskabeligt Arbejde har Værket kun ringe Betydning, men det har i høj Grad bidraget til at vække og udbrede Interessen for denne Del af vor Fauna og har i en lang Aarrække tjent som populær Vejleder ved

Studiet af vore danske Fugle. Under Titelen «Skandinaviens Fugle» er det senere (1875—77) udgivet af Jonas Collin med en fuldstændig omarbejdet Text. — 1859 grundlagde K. den zoologiske Have ved Kjøbenhavn i den ham overladte saakaldte «Prinsesse Vilhelmines Have» ved Frederiksberg Slot. Ved hans Død, 2. Jan. 1871, blev Haven overtaget af hans Søn, som 1872 overdrog den til et Aktieselskab. 1852 modtog K. Diplom som Dr. phil. fra Universitetet i Jena. 1832 ægtede han Christine Ploug-Nissen († 21. Juli 1878), Datter af Møller P.-N.

Erslew, Forf. Lex. Søndagsposten 1871, Nr. 368. Nord. Convers. Lex., 3. Udg. *Jonas Collin.*

Kiærskou, Frederik Christian Jacobsen, 1805—91, Landskabsmaler, fødtes i Kjøbenhavn 26. Marts 1805 og var Søn af Kopist i Politiretten Frederik Jacob K. og Susanne Dorothea f. Lind. Da Forældrene døde fra ham i hans 9. Aar, blev han sat i Waisenhusets Skole, og efter sin Konfirmation kom han ind i Akademiets Ornamentklasser, hvor han gik i nogle Aar. Samtidig var han bleven sat i Malerlære for at uddannes til Dekorationsmaler, da Landskabsmaler J. P. Møller ansaa det for en sikrere Levevej end at blive Kunstner. Imidlertid begyndte han at rykke op i Akademiets Skoler, fra Frihaandstegneskolen til Gibsskolen (1827), og da han som Dekorationsmaler (Malersvend) hos Hambros Enke maa have anset sin Stilling som sikret, giftede han sig 24. Nov. s. A. med Ida Gindrup († 6. Nov. 1880). Han vedblev dog at besøge Akademiet, rykkede i 1830 op i Modelskolen og vandt ved Sommerkonkursen i 1832 et Accessit og i 1833 en Pengepræmie som Landskabsmaler. Han havde nemlig dels paa Eckersbergs, dels paa J. L. Lunds Malerskoler ihærdig lagt sig efter Landskabsmaleriet og var allerede begyndt at udstille i dette Fag fra 1826. Hans Billeder vandt hurtig Anerkjendelse, og i 1837 var Akademiet villigt til at anbefale ham til Fonden ad usus publicos, men raadede ham dog til hellere at vente. Da det endnu ikke var lykkedes ham i 1840 at opnaa Rejseunderstøttelse, rejste han til Fyn til en Svoger, som synes at være den, der laante ham Penge til Udenlandsrejsen, og der fra over Hamborg til Dresden og München. I 1841—42 havde han endelig Akademiets sædvanlige Rejsestipendium. I München, hvis Malerskoles Indflydelse vedblev at spores hos ham, navnlig i Behandlingen af Træernes Løvværk, var han saa heldig at sælge flere Billeder til Grev A. W. Moltke, som ogsaa i Hjemmet

havde støttet ham; ligeledes havde Kunstforeningen baade før og under Rejsen købt Billeder af ham. Da han i Forsommeren 1843 var kommet hjem, agreeredes han efter at have indsendt et Parti fra Etschdalen og nogle Skitser og fik til Opgave at male et «Landskab i en tyrolsk Bjærgegn». Paa dette Billede blev han 1845 Medlem af Akademiet. I 1848 blev han tillige Medlem af Kunstakademiet i Stockholm, og i 1859 fik han Titel af Professor.

K.s Billeder udmærke sig ved smuk Anordning og i det hele et heldigt Valg af Æmner; men i Udførelsen spores stadig den ældre Skoles Lyst til at give for meget i det enkelte i Tegningen, navnlig i Træerne, hvorunder den maleriske Virkning lider, og et vist konventionelt Præg bliver fremherskende. Der var imidlertid stedse saa meget tiltalende i K.s, i de senere Aar især temmelig smaa Landskaber, at han til sin sene Alderdom bevarede en anselig Kreds af Kjøbere. Af hans større Billeder ejes flere af Grev Moltke-Bregentved, ligesom han heller ikke sjælden solgte Billeder til Udlandet, Sverige, Tyskland og Amerika. Hans største Billede, et Portrætlandskab med Bernstorff Slot, blev malet som Brudegave til Prinsesse Alexandra af Wales (1863) og er nu i England. I den kongl. Malerisamling findes et Landskab fra Bleking (udstillet 1855), hvori Blæstvejrstemning virkningsfuldt er gjengivet, og et «Sjællandsk Landskab» (udst. 1871); desuden ejer Samlingen 3 af hans Ungdomsarbejder. K., som fra 1867 havde Medlemsbolig paa Charlottenborg, var en lille, væver Mand med et frisk og forholdsvis ungdommeligt Udseende og med en utrættelig Arbejdskraft, som først Døden afbrød, i det han 6. Juni 1891 uden foregaaende Ildebefindende pludselig faldt død om. Siden 1865 havde han været tilsynshavende (Konservator) ved den Moltkeske Malerisamling.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kiærskou, Hjalmar Frederik Christian, f. 1835, Botaniker, er Son af ovennævnte Landskabsmaler F. C. J. K. Han fødtes i Kjøbenhavn 6. Avg. 1835, blev Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1855, tog Magisterkonferens i Naturhistorie 1862. Han har været ansat ved Botanisk Have siden 1861, først som Assistent, derefter tillige som Bibliothekar (1875—83); fra 1883 som Inspektør ved Musæet. Han har desforuden været Redaktør af «Botanisk Tidsskrift» (1869—93), Lærer ved det Monradske Kursus for Seminarister (o. 1882—1889), Docent ved Polyteknisk Læreanstalt (fra 1882), Medarbejder ved V. Steins kemiske Laboratorium

(1876—83) m. m. Han blev gift 3. Maj 1873 med Margrethe Olivia Gindrup (f. 24. Juli 1853), Datter af Kjøbmand Otto Joachim G. i Rødby og Elise Amalie f. Pøhler. — Hans videnskabelige Arbejder have været dels af systematisk Natur (Spaniens Lythrariaceer, vestindiske og brasilianske Myrtaceer, samt i Forbindelse med Samsøe Lund en Monografi af Kaalens, Rybsens og Rapsens Kulturformer), dels anatomisk-tekniske (om Melundersøgelser, Frøskalsbygning hos Raps).
Eug. Warming.

Kjærup, Jacob, † 1751, s. Kærup.

Kjøge, Anders Pedersen, —1588, Professor, var født i Kjøge og blev 1558 Rektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn efter s. A. at have taget Magistergraden; 1564 blev han Professor i Mathematik ved Universitetet og aflagdes med et Kanonikat i Lund. Nogen stor Dygtighed har han næppe været; imidlertid vakte det dog ikke ringe Misfornøjelse og Modstand i hans Kollegers Kreds, da Kongen 1577 afskedigede ham for at skaffe Plads til Jørgen Dybvad (IV, 373). Sin øvrige Levetid tilbragte K. ved sit Kanonikat i Lund, der var blevet noget forbedret af Kongen. Han døde 27. Juni 1588. Hans Hustru hed Mette Hermansdatter. Hans Skrifter, der bestode af nogle Almanakker og en Del akademiske Theses, synes nu alle tabte.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II, 563 ff. *H. F. Rørdam.*

Kjøge, Peder Nielsen, —1695, Salmedigter. Første Gang, han findes omtalt, er 1648, da han var bleven Herredsskriver i Baag Herred, senere blev han det ogsaa i Vends Herred; 1673 nævnes han som Raadmand i Assens, hvor han ved sin Død i Forsommeren 1695 var Byfoged. 1693 udgav han «Vandrebog udi Rim, indeholdende Morgen- og Aftensange til hver Dag i Ugen»; et Exemplar, vistnok det eneste, der endnu er i Behold, findes paa Universitetsbibliotheket. Af de aandelige Digte i den er «De hellig' tre Konger saa hjærtensglad», hvortil Motivet maaske nok har været en ældre Salme, gaaet over i flere danske og norske Salmebøger, saaledes i Konventssalmebogen. En anden, «Gud ville vi nu prise», er af Rudelbach henregnet til «det bedste og fuldkomneste, den danske Salmelitteratur har at fremvise».

Kirkehist. Saml. 3. R. II, 760 ff. III, 472 f. V. Bang, Biogr. Efterretn. om Forff. og Oversættere af Salmer. *Vilh. Bang.*

Kjörning, s. Kyrning.

Klarup, Christen Jensen, —1759, Legatstifter, blev 1717 ansat i Statens Tjeneste; efter i nogle Aar at have været Tøjhus-skriver udnævntes han 1729 til Postkasserer i Kjøbenhavn. 1733 blev han Kammerraad, 1749 Justitsraad. K., der døde 29. Dec. 1759, var gift med Lene f. Biering (f. 28. Febr. 1704 i Kjøbenhavn, † 30. April 1750), men havde ingen Børn. Ved en fornuftig Økonomi havde han samlet sig en Formue af 50000 Rdl. og ved Testamente, oprettet samme Aar, som han døde, bestemte han, at den Halvdel deraf, som ikke tilfaldt hans Hustrus Arvinger, skulde anvendes til et Legat til Fordel dels for Skolebørn, dels for hans og hans af-døde Hustrus Efterslægt. Legatet, der ved Bestemmelser i den praktisk skrevne Fundats i Aarenes Løb er voxet til 100000 Kr., bestyres af en Direktion af Slægten, hvoraf Jacob Langebek var det første Medlem.

Sofus Elvius.

de Klauman, Martinus Christian, 1784—1837, Søofficer, Søn af Kapitajn Gregorius de K. (f. 24. Nov. 1744 † 23. Dec. 1788) og Anna Barbara Charlotte f. Thye (f. 1755 † 29. Jan. 1798). K. fødtes 5. Febr. 1784, blev Sekondlieutenant i Marinen 1805, Premier-lieutenant 1811, Kapitajnlieutenant 1818 og Kapitajn 1828. Som ung Officer ansattes han ved Kanonbaadsflotillen ved Elben og bestod her 1809 under Konvoieringen mellem Glückstadt og Ejderen 3 ære-fulde Træfninger med de engelske Krydsere. Ligeledes havde han 1813 en Kamp ud for Büsom med 6 Kanonbaade mod 10 engelske, af hvilke det lykkedes ham at skyde de 2 i Sænk og forjage de andre. 1814—15 var K. næstkommanderende paa Briggen «Born-holm» i Middelhavet og Vestindien; efter sin Tilbagekomst ansattes han som Indrulleringsofficer paa Femern. 1824—25 Chef for Briggen «St. Croix» i Vestindien og Middelhavet og 1828 Chef for Briggen «St. Thomas» paa et lignende Togt. Senere foretog han talrige Rejser til Udlandet for sit Helbreds Skyld. 1837 udnævntes K. til Chef for Korvetten «Diana», men døde 9. Marts, inden Skibet var afsejlet. 1812 blev K. gift med Emilie Dorothea Drewsen, Datter af Papirfabrikant D. Ægteskabet blev snart opløst ved Separation.

C. With.

Klausen, jvfr. Clausen.

Klausen, Gottlieb Ernst, 1762—1851, Rektor, blev født 6. Sept. 1762 i Karlum i Tønder Amt, hvor Faderen var Præst. Efter at have afsluttet sine filologiske Studier i Kiel blev han ansat som Lærer ved Gymnasiet i Altona, avancerede 1786 til Subrektor,

1789 til Konrektor, 1794 til Rektor og Professor, i hvilken Stilling han virkede til 1841, da han tog sin Afsked med Titel af Etatsraad. Han døde 21. Jan. 1851. Han var Broder til Stiftsprovst H. G. Clausen (III, 606). Foruden at være anset som dygtig Lærer og Rektor har han gjort sig bekjendt som begavet Digter og Lejlighedstaler. Hans «Gedichte u. Vorträge in gebundener u. ungebundener Rede» ere samlede i 2 Bind (Altona 1835). Nogle af Digtene, «Lyrische Gedichte f. den Gesang bei Pianoforte od. Harfe» (1823), har han selv sat Musik til. Særlig kan fremhæves Digtet «Der Mordbrandraub der dänischen Flotte» (skrevet 1808).

Allg. Deutsche Biographie XVI. Brümmer, Deutsches Dichter-Lex.

C. A. Nissen.

Klavsén, Søren Harries, 1829—73, Skolemand, var Søn af Gaardejer Claus Madsen og Karen Petersen, f. Nim, og blev født 2. April 1829 paa Harresøgaard. 1849 dimitteredes han fra Jelling Seminarium og var derpaa Huslærer, indtil han 1852 blev Lærer ved den nyoprettede Realskole i Middelfart. 1858 fik han Ansættelse ved Skolevæsenet i Odense og døde her 2. Juni 1873. K. ægtede 2. Juni 1853 Maren Johanne Jørgensen (f. 10. Marts 1835), Datter af Kjøbmand Niels Chr. J. i Middelfart. Han har skrevet nogle topografiske og pædagogiske Smaating og udgav i Forening med flere andre 1861 «Dansk Skoletidende» og 1862—69 «Nordisk Skoletidende».

Joakim Larsen.

Klee, Frederik Alexander Gottlieb, 1808—64, Postembedsmand og historisk Forfatter. Fr. K. fødtes i Rørvig 26. Nov. 1808. Faderen, H. G. K., var Russer af Fødsel, men som gift med en dansk Dame var han traadt i dansk Tjeneste og udmærkede sig som tapper og dygtig Officer. Først da hans Fædreland angrebes 1812, vendte han tilbage, indtraadte i den russiske Hær og deltog i de næste Aars Felttog; i nogen Tid var han Kommandant i Neumünster og viste Danmark vigtige Tjenester. Efter Freden opholdt han sig afvejlende i Rusland, Danmark og Norge († i Rusland 1829). Sønnen, som havde fulgt Faderen paa hans skiftende Opholdssteder, blev 1826 dimitteret til Universitetet i Kjøbenhavn, tog 1831 juridisk Embedsexamen, blev 1834 surnumerær, 1840 virkelig Fuldmægtig under Generalpostdirektoratet, 1847 Chef for Postvæsenets Revisionskontor. 1852 fik han Titel af Justitsraad. 1842—43 var det ham overdraget at berejse Landet for at udarbejde et Forslag om Omregulering af Postforbindelserne, og hans Plan lagdes til Grund for

den nye Ordning. K. viste i det hele varm Iver for vort Kommunikationsvæsen og har megen Fortjeneste af dets Udvikling; saaledes udarbejdede han sammen med Dr. C. M. Poulsen det første udførlig motiverede Forslag om et Jærnbane-, Dampskibs- og Telegrafsystem for Danmark og Slesvig (1850). 1862 konstitueredes han som Regeringens økonomiske Kontrollør ved den jysk-fynske Bane. Den livlig begavede og energisk arbejdende Mand havde imidlertid ogsaa Interesser af helt anden Art. Allerede som Student havde han drevet historiske Studier og vundet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Rygens Forhold til Danmark indtil 1658. Han udgav praktisk indrettede, historiske Hjælpemidler og ligeledes paalidelige og velskrevne større Haandbøger over «Evropa siden 1815» (1837), «Amerika, især i den nyeste Tid» (1837—39), «De evropæiske Staters Historie siden 1815» (4 Bd., 1860—63). Med sine historiske Studier forbandt han geologiske og palæontologiske; hans i forskellige Skrifter (saaledes «Syndfloden», 1842, «Sten-, Bronze- og Jærnkulturens Minder», 1854) fremsatte Theorier om Jordklodens ældre Tilstande og om forskellige ethnografiske Forhold i Fortiden vare dog snarere prægede af dristig Originalitet end holdbare. — K. repræsenterede 1858—64 Randers Amts 2. Valgkreds i Rigsdagen. Han døde 13. Marts 1864. K. var 1837 bleven gift med Caroline Sophie Frederikke Marie Nicoline Moth (f. 14. Juli 1812 † 14. Dec. 1884), Datter af Major F. C. P. M.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 20. Marts 1864.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Kleen, Peter, 1732—66, Litterat, blev født 21. Febr. 1732, ansattes som Skriver ved Feltkommissariatet, blev 1762 Overkrigskommissær og 1763 Chef for Krigskancelliets Kassererkontor, men døde, kun 34 Aar gammel, 1766. Han var en Mand med betydelige litterære Interesser, afholdt i sin Kreds og bekjendt for sit joviale Lune. Han har i Prosa oversat paa Tysk Tullins Digt om Skabningens Ypperlighed (1765) og var sammen med C. Fleischer og Gerstenberg Ud giver af de saakaldte «Sorøske Samlinger» (s. VI, 6), ligesom han og leverede Bidrag til de slesvigske «Litteraturbriefe» og til det af Gerstenberg og Jac. Fr. Schmidt (senere Præst i Gotha) i Slesvig 1763 udgivne Ugeskrift «Der Hypochondrist, eine holsteinische Wochenschrift von Herrn Zacharias Jernstrup».

Iris og Hebe 1809, I, 18. (J. Lorck) Fortges. Nachrichten von d. Zustande der Wissenschaften IV, 6, 60 f. Nyerup, Lit. Lex. *A. Jantsen.*

Klein, August Henning, f. 1839, Arkitekt. A. K. er Søn af Murmester Ditlev Vilhelm K. (f. 4. Avg. 1793 † 15. Febr. 1868) og Marie Kirstine f. Skousboe (f. 14. Sept. 1806 † 20. Dec. 1891) og er født i Kjøbenhavn 11. Okt. 1839. Han er uddannet som Polytekniker, Tømrer og Arkitekt, men naaede dog ikke at faa Akademiets Afgangsbevis, da han samtidig med sine akademiske Studier arbejdede som Tegner hos Bingesbøll og Meldahl, for hvilken sidste han 1862—65 var Konduktør ved Frederiksborg Slots Gjenopførelse. 1864 deltog han i Krigen som menig ved 18. Regiment og var med paa Als. Hans Hovedvirksomhed som Arkitekt har været knyttet til Landet; foruden over en Snes større Landbrugsbygninger og mange mindre har han opført følgende Hovedbygninger: Faarevejle paa Langeland 1867, Rønningesøgaard ved Nyborg 1869, Oxholm paa ~~Mors~~^{Land} 1870, Vrangsgaard ved Vordingborg og Adamshøj ved Ringsted 1872, Frederiksberg paa Langeland 1873, Blidstrup og Højeris paa Mors, Marienlyst ved Vordingborg og Stubberup ved Borup 1874, Vørgaard ved Aalborg 1875, Ny Kirstineberg paa Falster og Klintholm paa Møen 1876, Hverringe og Lundsgaard ved Kjærteminde 1877 og 94, Skovsbo ved Nyborg 1881, Tølløse 1884, Høje Sandbjærg 1883, Mejlgaard ved Grenaa 1892, Skjoldgaarden 1894 og ledet Restavrationen af Egeskov paa Fyn 1891 samt opført Tranekjær Kirke 1886. Han har været i London 1862, i Stockholm 1874, i Frankrig og Holland 1874 og 78, i Tyskland og Schweits 1892. Han har leveret adskillige Artikler til «Ugeskrift f. Landmænd» og «Tidsskrift f. Landøkonomi» samt selvstændig udgivet «Tegninger til Landbrugsbygninger» (1876) og «Danske Landbrugsbygninger» (1893). Han ægtede 1871 Pouline Clementine Lorentzen (f. 19. Juni 1850).

Weilbach, Konstnerlex.

Erik Schiødt.

Klein, Christian Sophus, f. 1824, Jurist, Politiker, Minister, er Søn af Overretsprokurator, senere Byskriver i Stege, Henrik Adolph Esaias K. (f. 1797 † 1865) og Christiane f. Funder (f. 1800 † 1870). Født i Kjøbenhavn 17. Avg. 1824 dimitteredes han i 16 Aars Alderen fra Metropolitanskolen og tog 1845, kun 20¹/₂ Aar gammel, juridisk Embedsexamen. Han var en af de første Kandidater, som Krieger examinerede, og blev strax efter dennes Forslag Medlem af det paa Latin diskuterende Selskab «Lyceum». P. G. Bang, som da var kongl. Kommissarius ved Stænderne, ansatte ham som Protokolsekretær i Roskilde og Viborg; for en saa ung

Mand var dette en betydelig Stilling, der medførte Forbindelser med Tidens fremragende Personer, og da Hvervet mere bestod i at redigere end at referere de holdte Taler, gav den Lejlighed til at vinde Velvilje. Da Grev F. M. Knuth 1847 blev Amtmand i Sorø og designeret Overdirektør for Akademiet og den paatænkte Højskole efter Grundtvigs Tanke, valgte han K. til sin Fuldmægtig og senere Expeditionssekretær, men disse Planer forstyrredes, da Knuth i Marts 1848 blev Udenrigsminister. K. fulgte ham snart til Kjøbenhavn og sendtes som dansk Sekretær (den senere Minister F. Wolfhagen var tysk Sekretær) til den Regeringskommission, som skulde følge den fremrykkende danske Hær i Slesvig og ordne dets Administration. K. sejlede med Kong Frederik VII til Sønderborg og kjørte der fra ved Nattetid til Haderslev, ikke uden Fare for at opsnappes af Freischärlere, undervejs fordelende Kongens Proklamation til Slesvigerne. Kommissionen maatte efter Paaskefesten ved Slesvig drage nord paa og ty over til Middelfart. I Sommeren 1848 fik K. sammen med senere Appellationsretsraad Ed. Lehmann det Hverv at gennemgaa de 9 store Kasser med augustenburgske Papirer, som vare bragte fra Als; de politiske af disse ligge til Grund for Wegeners Afhandling i «Anti-slesvig-holst. Fragmenter». Ved den grundlovgivende Rigsforsamlings Sammentræden i 1848 var der nedkaldt norske Stenografer, men det var nødvendigt ved Siden af disse at have øvede Kræfter til Redaktionen, og K. ansattes som Sekretær ved Bureauet; 1850 blev han Landstingssekretær. I Sommeren 1851 var han Sekretær ved Notabelforsamlingen i Flensborg, senere Sekretær i den første Straffelovkommission under Gehejmeraad H. J. Koefoed. Inden denne havde endt sit Hverv, udnævntes han 1854, endnu ikke 30 Aar gammel, til Overretsassessor i Viborg. Efter Opfordring af Krieger, som da var slesvigsk Departementschef, tog han 1856 slesvigsk-juridisk Examen med den Tanke at gaa ind i den flensborgske Appellationsret, men dette opgaves, da han allerede i 1857 ansattes i den kjøbenhavnske Overret.

Kort Tid efter, 1858, tog K. for første Gang Sæde i Rigsdagen, valgt til Folketinget for Viborg Amts 5. Valgkreds. Meget hurtig vandt han her Anseelse og Indflydelse. Han tilhørte fuldt og af ganske Hjærte det national-liberale Parti og var snart en af dettes ledende Mænd; men hans Virksomhed i disse første Rigsdagsaar var dog nærmest knyttet til Behandlingen af de vigtige Love, navnlig af juridisk Indhold, som forelaa til Afgjørelse. Særlig kan nævnes Stempeloven af 19. Febr. 1861, udarbejdet af en 1858

nedsat Kommission, af hvilken K. var Medlem, men senere omhyggelig gennemgaaet af Indenrigsminister Monrad. Endnu nærmere stod K. Loven om Sø- og Handelsretten, og da dennes nye Procesmaade skulde træde i Virksomhed fra 1. Jan. 1862, var han selvskreven som dens første Justitarius eller «Formand», som det mere demokratisk kaldtes. Der er kun én Mening om den store Dygtighed og sjældne Takt, hvormed han udførte dette vanskelige Hverv, og da han efter mere end 10 Aars Virksomhed kaldtes til Justitsminister, modtog han talrige Beviser paa Handels- og Forretningsverdenens varme Anerkjendelse. Ved Siden af sin Rigsdagsgjerning og sit Dommerhverv havde K. udfoldet en betydelig Virksomhed i forskellige Kommissioner, i hvilke han som oftest var den ledende Kraft, saaledes om Vridsløselille Straffeanstalt; i Straffelovkommissionen, hvor han efter F. C. Bornemanns Død foretog den sidste Redaktion og udarbejdede Motiverne, ligesom han i Folketinget var Ordfører for Straffeloven af 10. Febr. 1866; i den første Proceskommission, som under Kriegers Forsæde afsluttedes 1873, medens K. nu er Formand for den 1893 fornyede Kommission; i den store Kirkekommission under Halls Forsæde; som Formand for den i 1870 nedsatte Kommission om en Sø- og Handelslov, der 1882 indgav sit Udkast til en Sølov, men 1883 udvidedes til en skandinavisk Kommission, Frugten af hvilken blev en saa godt som fælles Sølov (for Danmark af 1. April 1893). I denne Forbindelse bør ogsaa nævnes den fælles skandinaviske Vexellov af 7. Maj 1880. Ligesom K. havde haft afgjørende Indflydelse paa disse vigtige Lovudkast, saaledes skyldtes det ogsaa væsentlig hans Ordførerskab i Folketinget, at de gik igjennem uden Ændringer, der forstyrrede den skandinaviske Ensartethed. Denne Samvirken var en Frugt af de siden 1872 holdte nordiske Juristmøder; K. har fra første Færd været Medlem af disses danske Bestyrelse, fra 1875—87 dennes Formand. Paa Foranledning af Monrad som Indenrigsminister udgav han i Aarene efter 1861 en Samling af de vigtigste, endnu gjældende Love og Anordninger, begyndende med Tidsrummet efter 1848; skjønt senere overgaaet til andre Hænder betegnes denne Udgave endnu sædvanlig som «Kleins Lovsamling».

Det er en Selvfølge, at K. paa Rigsdagen og senere i Rigsraadet, hvor han nu indtog en anerkjendt Førerstilling, tillige med Liv og Energi deltog i de vigtige politiske Forhandlinger, der betegne Aarene før og efter 1863. I de første Maaneder af 1865 forefaldt hans parlamentariske Kamp med Justitsminister Heltzen,

som havde faaet den Idé, at der existerede en Sammensværgelse imod Kronen, hvori bl. a. ogsaa K. skulde være Deltager. I en kort Periode var det ikke i Folketinget, men i Landstinget, at K. havde Sæde. Det er ejendommeligt for vore Tilstande, at han, der er en af de betydeligste og dygtigste Folkerepræsentanter, vi have haft, ikke har kunnet opnaa en sikker og fast Valgkreds, men har maattet flytte rundt og endnu i den seneste Tid maattet tilkæmpe sig sin Plads. Fra Viborg 5. fortrængtes han 1866 af en grundtvigiansk Kapellan Berthelsen, men sendtes saa af Kjøbenhavn til Rigsraadets Landsting; s. A. valgtes han i Thisted, men faldt 1869 for Kapitajn Jagd, valgtes derpaa 1870 for Aalborg, besejredes her 1876, efter at hans Valg en Gang paa meget løse Grunde var forkastet, af Grev Tramp til Kyø, hvorpaa han s. A. stillede sig i Viborg By; denne Kreds repræsenterer han endnu, men under det provisoriske Røre har han her fundet Modstand netop hos Højre, fordi han ikke i alle Punkter og til enhver Yderlighed kunde følge dette, men stedse tog Ordet for den Overenskomstens og Forligets Politik, som omsider trængte igjennem i April 1894.

Da Fenger i Sommeren 1872 udtraadte af Ministeriet Holstein, og hans Portefeuille overtoges af Krieger, udnævntes K. i dennes Sted til Justitsminister (26. Juni), og denne Stilling beklædte han under 2 Chefer i 3 Aar. En af hans første Handlinger som Minister var, i Overensstemmelse med en nedsat Kommissions Betænkning, at sikre Vallø Stift som en af Bevillingsmagten uafhængig Institution. En Mistillidsadresse fra Folketinget foranledigede i 1873 Ministeriet til at indgive sin Demission; men denne toges tilbage efter en Skrivelse fra Kongen til Konseilspræsidenten, som offentliggjordes i «Ministerialtidende». Krieger, som antog Situationen for uholdbar og kun var bleven af Hensyn til den da under Forhandling værende islandske Forfatningslov, erklærede i Foraaret 1874, at han nu ubetinget vilde træde tilbage. Der gjordes Forsøg paa at faa Monrad til at overtage Finansministeriet, men da denne gav Afslag, og da Hall ligeledes vilde fratræde, troede hele Ministeriet det rettest atter at indgive sin Demission, navnlig fordi det lige over for Oppositionen i Folketinget savnede en stærk og sikker Støtte i Landstinget. Det anbefalede Hs. Maj. Kongen at henvende sig til Førerne for dette Tings Højre, men da efterhaanden Grev Frijs, Haffner og Estrup havde vægret sig ved Hvervet, og da det trak op til et Venstreministerium under Zytphen-Adeler, overtog omsider Fønnesbech, som havde været Indenrigsminister under Holstein, at

danne en ny Regering paa det Vilkaar, at K. indtraadte i denne, hvortil han ogsaa besluttede sig, især af Hensyn til den islandske Forfatningssag. Under 5. Jan. 1874 var nemlig den nye Grundlov for Island, der navnlig skyldtes Krieger og K. i Danmark, Landshövding Hilmar Finsen i Island, bleven stadfæstet af Kongen og kontraseret af K., der blev den første særlige Minister for Island. For yderligere at befæste det gode Forhold mellem Island og Danmark besluttede Kongen at gjæste Island, hvor ingen dansk Monark før ham havde sat sin Fod, og Dagen efter Forfatningens Ikrafttræden, 2. Avg. 1874, deltog Kongen i Islands Tusendaarsfest. K., der ogsaa var tilstede, fik ved denne Lejlighed Storkorset. Kongens Islandstog var i det hele særdeles vellykket, og man nærede det Haab, at det skulde have besejlet Fred og god Forstaaelse for lange Tider. — I den indre Politik var Tilstanden uforandret: stærk Opposition med offensiv Taktik i Folketinget, lunken Støtte eller passiv Modstand i Landstinget. Ministeriet Fonnesbech blev i Juni 1875 ofret for at opnaa Enighed mellem de 2 Ting om Finansloven. Kongen henvendte sig til K. om at danne en ny Regering, men K. fremhævede Nødvendigheden af et Ministerium, som havde fuld og ubetinget Støtte i Landstinget, og udpegede som den naturlige Konseilspræsident under de givne Forhold Estrup, der ogsaa allerede havde sin Ministerliste færdig.

K. indtraadte 1877 i Højesteret med den ham reservede Anciennitet fra 1871, og i disse Aar falder den største Del af hans tidligere nævnte Virksomhed i Lovkommissioner, navnlig fælles nordiske; han blev 1877 ved Upsalauniversitetets Jubilæum Dr. juris hon. Allerede 1876 havde han, under E. Rosenørns Fraværelse, et halvt Aar været konstitueret som Overpræsident i Kjøbenhavn, og i Slutningen af 1891 fik han Tilbud om og modtog denne høje Stilling, som han endnu beklæder. I denne Egenskab har han som Formand for Havneraadet haft væsentlig Del i Frihavnen, ligesom han har været Formand i Kommissionen om Inddæmning af Kalvebodstrand og Uddybning af Sejløbet, en Sag, der har været forelagt Rigsdagen, men endnu ikke er afgjort. 1861 var han bleven Justitsraad, 1869 Etatsraad, og 1892 udnævntes han til Kammerherre.

17. Avg. 1850 ægtede han sin Kusine Julie Augusta Vilhelmine Erichsen (f. 1826), Datter af Godsforvalter paa Lerchenborg, senere Proprietær, E., som var gift med hans Moders Søster. Efter et barnløst, men meget lykkeligt Ægteskab døde hun 11. April 1887.

3 Aar efter, 10. Maj 1890, ægtede han hendes yngre Søster Camilla (f. 1845).

Topsøe, Polit. Portræstudier S. 149 ff.

C. St. A. Bille.

Klein, Frants, † o. 1658, s. Cleyn (IV, 14).

Klein, Hans Leonhard, —1640—, Kancellisekretær, blev 1634 ansat som Sekretær i det tyske Kancelli og anvendtes i de følgende Aar hyppig i Sendelser til Udlandet. Saaledes afgik han 1636 til Kurfyrstedagen i Regensburg og der fra til Wien, forhandlede i Tiden fra 1638—40 oftere dels med den kejserlige Gesandt Grev Kurtz, dels med den engelske Gesandt Sir Thomas Roe, dels med den svenske Afsending Salvius i Lybek og Hamborg. Vigtigst var det dog, at han fra 1644—47 repræsenterede sin Konge under Fredsforhandlingerne i Osnabrück og Münster. Hans Rapporter gjøre Indtryk af Dygtighed, og hans Tjenstiver prises af Sir Thomas Roe; af Svenskerne skal han have været ilde lidt. 1647 fik han et gejstligt Beneficium ved Oslo Domkirke. 4. Jan. 1649 afskedigedes han fra sin Stilling i Kancelliet. Hans Dødsaar kjendes ikke.

Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist. 1629—60 I, 99. *J. A. Fridericia.*

Klein, Hans Pedersen, 1617—67, Raadmand. Da hans Navn af Familien skreves Klyne, er han sandsynligvis en Dattersøn af ndfr. nævnte Anders Sørensen Klyne og Søn af Peder Jacobsen, Borger i Odense, hvis Fader igjen var Biskop Jacob Madsen Veile. Det er uvist, naar han blev Borger i Kjøbenhavn, men 1650 blev han Medlem af det danske Kompagni og giftede sig 1. Maj 1653 med Magdalene Mogensdatter. 1658 deltog han i Adresserne i Anledning af Kjøbenhavns Privilegier, og 1659 blev han en af de 32 Mænd og 1660 disses Formand. Som Deputeret ved Stændermødet 1660 indtog han en fremragende Plads ved Siden af Fr. Thuresen. Under Belejringen udrustede han Kapere og ydede Kongen forskellige Laan, hvorfor han fik Pant og Udlæg, navnlig i Sydsjælland. 1661 blev han Medlem af Kjøbmændenes og Kræmmernes Kompagni og 1666 Raadmand. Han døde 13. Dec. 1667 og efterlod sig 5 Børn. Hans Enke giftede sig 1675 med Jochum Ernst Valcher.

O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskriv. V.

O. Nielsen.

Klein, Vilhelm, f. 1835, Arkitekt, er Broder til ovennævnte Aug. Henning K. Han er født 6. Marts 1835 i Kjøbenhavn, lærte Murhaandværket, udlært 1852, gennemgik Kunstakademiet, store

Sølvmedaille 1856, tegnede en længere Tid paa Bindsbølls Kontor, var i 1858 Konduktør ved Blindeinstituttet for Meldahl, foretog 1858—59 en Studierejse til Italien og deltog i 1864 i Krigen som menig. Senere har han i Aarenes Løb foretaget talrige Rejser i Udlandet. — K. har foruden en betydelig Mængde Villaer og Privathuse, f. Ex. St. Kongensgade Nr. 63, Holbergsgade Nr. 16 og Vestre Boulevard Nr. 10, bygget Frimurerlogen i Helsingør 1865, Sparekassen i Kjøbenhavn 1874, Industriudstillingsbygningen 1870—72 og Kunstindustrimusæet 1892—94, begge i Kjøbenhavn, Døvstummeskolen i Baldersgade 1880, Buerup Kirke 1887, Aandssvageasylerne «Karens Minde» 1877, Gammelosegaard og Lillemosehus 1891, Sparekassen i Aalborg 1873, Apotheket i Ringsted, Arbejderboligerne paa Strandvejen 1868 o. s. fr. K. har en Forkjærlighed for Christian IV's Renæssance, som han i rigt Maal har anvendt ved Konkurrencearbejder (Christiansborg Slots Gjenopførelse), til Bygninger og til kunstindustrielle Arbejder, f. Ex. Orgelet i Frederiksborg Slotskirke 1860.

K. har i Aarenes Løb udfoldet en temmelig omfattende litterær Virksomhed, dels ved Artikler i Blade og Tidsskrifter, dels gennem særlig udgivne Skrifter som: «Om Haandværkernes Uddannelse» (1867), «Den nyere Kunstindustri» (1879), «Blade af en Skitsebog» (i «Litteratur og Kritik» 1889), «Om Kunstværd» (sammesteds 1890). Fra et konservativt Standpunkt har han kæmpet mod nyere sociale og litterære Retninger i «Det litterære Venstre og det saakaldte Sædelighedsspørgsmaal» (1887), «Anti-Brandesianske Flyveblade» (1887—88) og «Nutidsspørgsmaal» (1890—92). K. har gjort sig fortjent af vore Haandværkeres Uddannelse; 1868 gennemførte han Oprettelsen af den nye Haandværkerskole, som han bestyrede, indtil den ved den tekniske Skoles Reform 1876 gik ind under denne. 1875 oprettede han Tegneskolen for Kvinder, som særlig i kunstindustriel Retning har været af ikke ringe Betydning for en Række unge Kvinders Uddannelse og Fremtidsvilkaar. Ved denne Skole har han haft en trofast Støtte i sin energiske Hustru, Charlotte f. Unna (f. 1835, Datter af Kjøbmand i Helsingør Simon U. og Johanne f. Schrøder), hvem han ægtede 1866. I Industriforeningens Bestyrelse har K. i mange Aar været et virksomt Medlem, 1888 samlede han den franske Kunstudstilling, hvis mønsterværdige Lokale han opførte, og 1889 var han Arkitekt og Sekretær for den danske Afdeling af Verdensudstillingen i Paris. Han blev titulær Professor 1887.

Weilbach, Konstnerlex.

Erik Schiødt.

Kleinschmidt, Johan Conrad, 1768—1832, Missionær, var en Søn af Emanuel K. og Maria f. Bomberg. Han blev født i Ober-Dorla ved Mühlhausen i Thüringen 29. Dec. 1768. 1793 sendte det evangeliske Brødreunitet ham til Grønland, hvor han paa forskjellige Steder udfoldede en betydelig Virksomhed i den herrnhutiske Missions Tjeneste. 1824 drog han, ledsaget af 2 Medhjælpere, til Friedrichsthal paa den sydlige Del af den grønlandske Vestkyst, og 1828 havde han der samlet en Menighed paa over 300 Medlemmer. Inden han kom til Friedrichsthal, havde han oversat det nye Testamente og Brudstykker af det gamle paa Grønlandsk, og hans Oversættelse af det nye Testamente var (1821 eller 1823) udgivet af det britiske Bibelselskab. Han døde 23. Dec. 1832 i Friedrichsthal. 25. Juli 1800 havde han i Neu-Herrnhut ægtet Anna Maria Hammeleff; efter hendes Død (9. Maj 1812) blev han 3. Maj 1813 paa en Rekreationsrejse i England gift med Christina Petersen fra Christiansfeld.

Berlingske Tid. 1833, Nr. 271. Erslew, Forf. Lex.

Fr. Nielsen.

Kleinschmidt, Samuel Petrus, 1814—86, Missionær og Sprogmand, var født i Grønland 27. Febr. 1814 ved Brødremissionsstationen Lichtenau og Søn af foregaaende. 1823 blev han sendt til Institutet i Kleinwelke i Sachsen, kom der fra 1828 paa et Apothek i Zeist i Holland, blev 1836 Lærer i Christiansfeld og vendte 1840 tilbage til sit Fødeland som Missionær i Brødremissionens Tjeneste, først ved Lichtenau og senere ved Lichtenfels og Neu-Herrnhut, hvilket sidste Sted han særlig forestod et Slags Seminarium for unge indfødte, indtil han i 1859 traadte ud af Brødremissionen, til Dels i Anledning af en Uoverensstemmelse med sine Kolleger angaaende Kirketugtens Anvendelse, og vel ogsaa fordi han ikke vilde opgive sin ugifte Stand. Han modtog derefter Ansættelse som Lærer ved Godthaabs Seminarium med Forpligtelse til i denne Stilling at omarbejde den grønlandske Ordbog i Overensstemmelse med den af ham forfattede, i 1851 i Berlin udkomne «Grammatik der grönländischen Sprache», et Arbejde, der snart fandt fortjent Anerkjendelse i den sprogvitenskabelige Verden. Omsider lykkedes det i 1871 at faa Ordbogen udgivet paa Dansk. Allerede i 1856 paabegyndte han under Medvirkning af de danske Missionærer ved Godthaab en Oversættelse af Bibelen paa Grønlandsk fra Grundsprogene og fortsatte den siden stadig med stor Flid og Grundighed og med forskjellige Medarbejdere, men opnaaede des værre

ikke at faa den tilendebragt. Til Seminariet medbragte han fra Neu-Herrnhut en lille Bogtrykkerpresse, til hvilken han efterhaanden for egen Regning af sin beskedne Løn anskaffede det fornødne Materiale, hvormed han trykkede som Manuskript samtlige de nye Oversættelser af det gamle Testaments Bøger (o: dem alle med Undtagelse af de historiske fra Josvas til Esthers). Det nye Testamente naaede han ikke at faa trykt, men i Manuskript forelaa dog ved hans Død det hele paa Jacobs, Peters og Judas' Breve nær. Desuden trykkede han en Række, væsentlig af ham selv forfattede, Lærebøger i forskellige Fag til Brug ved Undervisningen i Seminariet. Med sit ualmindelige Sprogtalent forbandt han nemlig betydelige og ret grundige Kundskaber paa andre Omraader, navnlig i fysisk og geografisk Retning. Saa vel Dr. Rink som de mange forskellige videnskabelige Expeditioner, der senere indtil 1885 have besøgt Grønland, have hos ham dels hentet værdifulde Oplysninger og dels fundet virksom Bistand. Ogsaa ved Grundlæggelsen og Indførelsen af Forstanderskabs-Institutionen (en Slags Kommunalforfatning) i Landet var han en af de betydeligste medvirkende.

Skjønt til en vis Grad Kosmopolit følte K. sig dog knyttet saa nær til sit Fødeland som næppe nogen anden ikke-indfødt. Han var ikke blot en rigt begavet og dygtig Lærer med videnskabelig Indsigt og grundige Kundskaber, men tillige en oprigtig Kristen og et ædelt, sandhedskjærligt Menneske, paalidelig og punktlig i al sin Gjerning. Med sin ydre Person var han derimod langt fra saa omhyggelig som med selv sit mindste Arbejde. I sin lille selvbyggede Bolig med kun ét Værelse havde han indrettet sig yderst tarvelig og paa mere grønlandsk end evropæisk Vis. Og i den døde han uden foregaaende Sygeleje, men efter et Aars tiltagende Alderdomssvækkelse 8. Febr. 1886. Han vedblev stedse at tilhøre Brødremenigheden, og hans Grav fik ogsaa sin Plads paa Neu-Herrnhuts Kirkegaard.

Nutiden 26. Sept. 1886.

H. F. Jørgensen.

v. Kleist, Christian Adam, 1705—78, Amtmand, Søn af Oberst Christian Casimir v. K., Kommandant i Oldenburg, og Anna f. v. Fürste. Han fødtes 3. Okt. 1705 i Kjøbenhavn, blev 1731 Hofjunker, 1734 Kammerjunker hos Kronprinsen og udnævntes 1740 til Landraad i Holsten og Amtmand i Rensborg. 1746 fik han Kammerherretitelen og 1757 det hvide Baand. 1766 udnævntes han til Gehejmerraad og beklædte fra 1768 til sin Død Embedet som Amt-

mand i Bredsted. K. døde 31. Okt. 1778 i Slesvig. 9. Nov. 1741 havde han holdt Bryllup med Sophie Rosenkrantz († 4. Juni 1770), en Datter af Gehejmeraad Christian R. til Skovsbo. *Louis Bobé.*

Klement og Klementsén, s. Clement og Clementsen.

v. **Klenow (Kleinau), Jørgen Christopher,** —1723, Officer, var af en gammel meklenborgsk Adelsslægt, Søn af hertugelig güstrowsk Overførster Heinrich v. K. og Sophie Clara v. d. Osten. Han kom meget ung til Danmark og blev ansat ved Prins Frederiks (fra 1699 Prins Christians) Regiment, hvor han steg til Sekondlieutenant 1691, Kapitajn 1692, Major 1702 og Oberstlieutenant 1706. 1709 blev han Vicekommandant i Citadellet Frederikshavn, i hvilken Stilling 2 Aar efter Pesten gav ham nok at varetage. 1712 fik han Obersts Karakter, og 1714 blev han sendt til Norge som Kommandant paa Akershus. Her optraadte han, da Carl XII 21. Marts —28. April 1716 indesluttede Fæstningen, med saa megen Omsigt og Energi, at de svenske maatte drage bort med uforrettet Sag. 1719 kom K. som Kommandant tilbage til Citadellet og døde her 27. Jan. 1723. Gift med Eleonore Magdalene f. v. Wittorp af en brunsvigsk Adelsslægt.

Personalthist. Tidsskr. 2. R. IV.

H. W. Harbou.

Klestrup, Søren Nielsen, 1738(?)—1801, Godsinspektør. Født i Jylland 8. Febr. 1738 (eller maaske 1737) blev han 1762 Ridefoged paa Refsnæs ved Aalborg og 1765 Inspektør paa Giesegaards Gods paa Sjælland og fik som saadan Kjendskab til den sjællandske Bondestands uheldige Kaar. Da Gehejmeraad F. W. Wedel-Jarlsberg 1782 havde udgivet sin «Vejledning til et rigtigt Begreb om de danske Jordegodsers Indretning», i hvilken han søger at vise det taabelige i den voxende Reformtrang, tager K. skarpt til Orde herimod i sit Flyveskrift: «Betænkninger i Anledning af nogle Poster i Gehejmeraad Wedel-Jarlsbergs Vejledning osv.» (1782). I Modsetning til den første oprullede K. et sørgeligt Billede af Tilstanden, og Aarsagen hertil mener han fornemmelig maa søges i Hoveriet. Aaret efter udgav han som Svar paa en Replik fra Modstanderen: «Antegnelser i Gehejmeraad Wedel-Jarlsbergs Anmærkninger». Med disse Skrifter var den litterære Fejde om Landboreformerne indledet. — K. beholdt sin Stilling paa Giesegaard til sin Død, 9. April 1801. Han var gift med Claudine Marie f. Neergaard (f. 1746 † 1823), Datter af Forpagter Joh. N.

Holm, Kampen om Landboreformerne.

H. Hertel.

Kleve, Johan(?) Terkel, 1743—97, Kobberstikker, var Søn af Mag. Ole K. († i Rønne i Dec. 1779, Broder til efterfølgende T. Klevenfeldt) og blev født midt i 1743 i Aarhus, hvor Faderen var resid. Kapellan ved vor Frue Kirke. Da Mag. Ole K. i 1749 afskedigedes fra sit Embede i Aarhus, tog Farbroderen sig af K. og hans 4 Søskende. K. blev sat ind i Artilleriet, hvor han tjente som Underfyrværker, da Christian VII blev gjort opmærksom paa ham og gav ham mundtligt Tilsagn om Befordring. 1769 forfremmedes da ogsaa K. til karakt. Undersekondlieutenant i Artilleriet, blev 1770 virkelig Sekondlieutenant og 1774 Premierlieutenant. Han havde imidlertid med Iver kastet sig over Kobberstikkeriet, særlig den franske Crayon-Manér, og efter denne selv lært sig en saakaldt «akademisk Tegnemanér», som han mente havde en Fremtid for sig. Dette blev dog ikke Tilfældet; K.s Stik i hans akademiske Manér lignede finere udførte Kul- eller Kridttegninger, de indbragte ham vel Landhusholdningsselskabets mindre Guldmedaille (1777) og skaffede hans Navn Plads i Mallings «Store og gode Handlinger», men som egentlig Kobberstikkerkunst bleve de næppe tagne alvorlig her, hvor vi havde Preisler og Clemens. For at K. helt kunde hellige sig til «Gravuren», meddelte Kongen ham imidlertid 1779 Afsked af Militærtjenesten og gav ham en lille aarlig Gage og Titel af Professor. K.s Ønske om at blive Medlem af Akademiet kunde dette ikke tage til Følge. Hans Arbejder i Kridtmaneren vare ikke faa; nævnes kan hans Velynderske Enkedronning Juliane Maries og Skuespillerinden Caroline Walters Portrætter, begge efter Hoyer. Paa sine gamle Dage lagde han sin Manér paa Hylden og stak for Speciesbanken. K. havde 17. Juni 1779 ægtet Else Johanne Frimodt, Datter af Justitsraad og Avktionsdirektør Joh. F. og Elisabeth Margr. f. Drewsen († 1801), hun døde barnløs 23. April 1796. K. selv døde i Birkerød 5. Dec. 1797 (begravet paa Søllerød Kirkegaard).

Kbhvns Skilderi 1830, Sp. 405. Weilbach, Konstnerlex. Meier, Wiedewelt S. 95. 245. 266. 271. *F. J. Meier.*

Klevenfeldt, Terkel, 1710—77, Genealog. T. Kleve blev født 1710 (døbt 25. Avg.) i Kjøbenhavn. Hans Fader, Peder Iversen K., var Kjøbmand, men havde 1707 ægtet Brygger Ole Jørgensen Høibys Enke, Anne Sørensdatter Fohrmann († 1744), og derved faaet en Bryggergaard paa Nørregade. 1711 blev han en af Stadens 32 Mænd, men samtidig holdt Pesten Indtog i hans Hus, gjorde

lyst blandt de 2 Kuld Børn og bortrev ham selv. Aaret efter stod Enken tredje Gang Brud, i det hun blev gift med Hans Ursin, der nu overtog Bryggeriet, men som ved Siden heraf blev Prokurator ved alle Retterne i Danmark (1719) for senere at stige til Generalfiskal og Højesteretsassessor († 1757). I et velhavende Hjem og med en, som det synes, omhyggelig Stiffader voxede K. op, blev Student 1728 (privat dimitteret) og tog det næste Aar Bakkalavrgarden. Kjøbenhavns store Ildebrand 1728 havde imidlertid berøvet Familien dens Velstand, og K., hvis Interesser gik i historisk Retning, og som vistnok helst havde levet for dem alene, maatte se at komme i Embede. 1734 udnævntes han til Sekretær i danske Kancelli, 1737 til Justitssekretær i Højesteret. Den sidste Stilling var ret indbringende, men forringedes betydelig i de første Aar, da K. efterhaanden maatte udrede 4000 Rdl. i Pension til Formanden. Efter at have tjent nogle Aar i Retten følte han imidlertid sit Bryst angrebet, og for at gjenvinde sit Helbred foretog han da en næsten 4aarig Udenlandsrejse (1741—45). Paa denne, der blev meget mere end en Sundhedsrejse, og som gik til Tyskland, hvor han hørte Forelæsninger i Göttingen, Holland, Frankrig, hvor han opholdt sig længe i Paris, og England, førte han en udførlig, endnu bevaret Dagbog (i Universitetsbibl.). Medens han paa den ene Side var ivrig for at udvide sine historiske Kundskaber og dyrke sine Samlerinteresser, forsømte han paa den anden Side ikke at se sig godt om og stifte Bekjendtskab med en Mængde Mennesker, saa vel Landsmænd som Udlændinger, særlig i Samfundets højere Kredse. 1744 udnævntes han, endnu i Udlandet, til Assessor i Højesteret uden derfor at miste Justitssekretær-Stillingen.

Da han i Begyndelsen af 1745 vendte hjem, havde Langebek og hans litterære Venner lige stiftet «Selskabet til det danske Sprogs og Historiens Forbedring», og i dette Selskab, der snart skulde vinde et godt Navn, optoges K. nu strax. Han overtog rimeligvis ogsaa strax sine Forretninger som Justitssekretær, hvorimod han først i Foraaret 1746 synes at være begyndt med at votere som Assessor. Varetog han imidlertid end vistnok sin Embedsgjerning, i hvert Fald i de tidligere Aar, med Samvittighedsfuldhed, ejede den dog ikke hans Hjærte. Det havde han skjænket den gamle danske Adels Genealogi, og paa dette Omraade blev han da ogsaa sin Samtids ypperste. Hvad han havde begyndt som ung Student, da han benyttede sine Sommerudflugter til Indsamling af historisk Materiale, fortsatte han med sjælden Udholdenhed og store Op-

ofrelser. Han excerperede flittig, foretog Rejser omkring i Landet og over til Skaane, holdt Afskrivere til at kopiere gamle Breve og Tegnere til at udføre Afbildninger af Segl og Ligstene, indkaldte en Kobberstikker fra Nürnberg (s. I, 611) for [efterhaanden at faa Tegningerne stukne, erhvervede sig store Samlinger af Breve, Manuskripter og Portrætter, anlagde en i hans Specialfag fortrinlig Bog-samling, fik Regeringen til at paalægge Stiftsovrighederne at foranledige indsendt Oplysninger om alle adelige i begge Rigerne, kort sagt, han udfoldede en Virksomhed i stor Stil, der lovede lykkelige Resultater. Og medens dette stod paa, fik han Vidnesbyrd om, at han paaskjønnedes af sin Konge og sine Medborgere: 1747 blev han Justitsraad; s. A. ophøjedes han i Adelsstanden med Navnet *Klevenfeldt*, en Udmærkelse, som efter hans eget Udsagn skete uden noget foregaaende Skridt fra hans Side; 1748 var han en af de Mænd, som efter Grams Død overleverede Gehejmearkivet til Efterfølgeren, Langebek; 1750 optoges han paa denne sin Vens Forslag i Videnskabernes Selskab; 1751 blev han Formand for et juridisk Selskab; 1760 udnævntes han til Etatsraad (1767 virkelig Etatsraad), 1768 til Konferensraad.

Dette tilsyneladende saa lyse Billede havde imidlertid sine Skygger, der, alt som Aarene gik, bleve mørkere og mørkere. K. var en Samlernatur, en af dem, hvorpaa det 18. Aarhundrede var saa rigt. Foruden de nys nævnte Samlinger, hvoraf Haandskriftsamlingen ved hans Død beløb sig til over 550 Numre, Samlingen af malede Portrætter til over 350, samlede han ogsaa paa Mønter og Antikviteter og ejede Dukker, klædte i alle de Dragter, som brugtes i Norges forskjellige Egne; ja, paa sine senere Aar anskaffede [han sig ogsaa en Mineraliesamling, foranlediget ved, at han paa den østerrigske Gesandts Anmodning skulde forsyne Samlingerne i Wien med Naturgjenstande fra de nordiske Lande, især Mineralier, ligesom han tidligere havde skaffet dem Mønter, og denne Samlen for andre førte saa til, at han ogsaa selv maatte have sig et Udvalg af Mineralier. Naar hans fleste Samlinger havde et temmelig beskedent Omfang, var det saaledes ikke Samlerlysten, [det skortede paa. Men var han en født Samler, saa var han ogsaa som de fleste Samlere en uproduktiv Natur. Medens han saa sine Samlinger voxe og øgede sine Optegnelser, følte han sig med Aarene mindre og mindre i Stand til at afbryde Forberedelserne og koncentrere sin Kraft paa Løsningen af den foresatte Opgave, og samtidig saa han dette lykkes for andre. Det var

mere, end han kunde taale. Hans Sind fyldtes med Bitterhed og Misundelse; han ansaa sig selv for miskjendt og forurettet, medens han fandt, at andre begunstigedes langt over Fortjeneste, og navnlig følte han det som en Indgriben i sine Rettigheder, naar andre vovede sig ind paa de Enemærker, han havde udsøgt sig. Glemmende al den Understøttelse, der var bleven ham selv til Del, men som ikke havde formaaet at hæve den Skat, han skinsyg rugede over, op for Dagens Lys, ærgrede han sig over den frugtbare Virksomhed, der udfoldedes omkring ham. Sin jævnaldrende Ven Langebek kom han saaledes efterhaanden til at nære Nag imod, især efter at Langebek var begyndt paa at lade Mindesmærker aftegne. Karakteristisk for K. er følgende Udtalelse af ham: «Havde jeg været rig, havde jeg gjort større Fordel ude [d. e. i Udlandet], men størst Fordel i Fædernelandet, hvor jeg for Aarsager har maattet staa tilbage for den rige Knejsler [Langebek?], som Million Gange har pløjet med min Kalv og flagret med mine Vinger, indtil hans egne udgroede og førte ham over alle Bjerge». Men i det K. fortabte sig i disse bitre Sammenligninger mellem sin og andres Skæbne og fandt en tarvelig Tilfredsstillelse i at betro sine lidenskabelige Tanker, der stadig kredsede om det samme, til Papiret — ofte ikke engang i Breve, men paa Steder, hvor de ligesom hengjemtes til Eftertiden —, var Ævret opgivet og hans Kraft brudt. Ogsaa ydre Forhold bidroge deres til dette sørgelige Udfald.

Om end Udenlandsrejsen havde styrket hans Helbred, vedblev han dog at være en svagelig Mand, ofte hjemsogt af Sygdomsanfald. Og lige saa galt stod det til med hans Pengeforhold. Skjønt i og for sig vistnok ikke ubetydelige, svarede hans Indtægter ikke til de Fordringer, han stillede til Livet, og da han ikke ejede Formue, gjorde han Gjæld. Fra Statens Side ydedes der ham ikke ringe Hjælp. Først eftergav Kongen ham (1745) Halvdelen af den ham til hans store Rejse gjorte Forstrækning paa 2500 Rdl., rimeligvis som Tak for nogle fra Paris hjembragte illuminerede Haandskrifter, og 1751 tilstodes der ham en aarlig Understøttelse af 400 Rdl. til hans genealogiske Værk, ligesom han fik Penge til at rejse til Skaane for. Desuagtet maatte K. 1758 laane 4000 Rdl. af Staten, den samme Sum, som han havde udredet i Pension af sit ene Embede. En medvirkende Aarsag til hans slette økonomiske Stilling vare uheldige Familieforhold, i det en Broder af ham, som havde været Præst, var bleven afskediget og holdtes i et Slags Fangenskab, og hans 5 Børn faldt nu K. til Byrde (jvfr. ovfr. S. 221);

i de senere Aar synes desuden K.s Sportelindtægter at være tagne kjendelig af. For at forbedre sin Status paatog han sig mod Betaling at besørge Kommissioner i Regeringskollegierne for fraværende, og han vilde gjerne have unge Mennesker i Huset. Alt var forgjæves. Hans Gjæld voxede, og hans private Kreditorer trængte ind paa ham for at faa deres Tilgodehavende. — Som en stakkels svagelig, forgjældet Pebersvend sad K. med sine døde Skatte og bitre Tanker.

Aaret 1771 blev et Ulykkesaar i K.s Liv. Under Struensees Styrelse, der rørte op i saa meget, blev det uventet paalagt K. at tilbagebetale de 4000 Rdl., og denne Fordring fastholdtes trods hans ynkelige Klager. Samtidig toges fat paa en Reform af Højesteret. Den nedsatte Kommission foreslog Afskedigelsen af et Par Assessorer, deriblandt K. paa Grund af hans tiltagende Alder og Skrøbelighed, hvilken sidste man satte i Forbindelse med hans «hel beknyttede Omstændigheder», og den indstillede ham til en god Pension, for at han med Lyst kunde arbejde paa sit heraldiske Værk — det klinger næsten som Spot —, og til at faa sin Gjæld til Kongen eftergivet, da den dog vist var uerholdelig. Denne Indstilling fulgtes, kun at Pensionen nedsattes en hel Del, og i Dec. 1771 afskedigedes da K. fra begge sine Embeder i Retten. Han levede endnu nogle Aar, indtil Døden 14. April 1777 gjorde Ende paa hans lidet glædelige Liv. Et halvt Aar forinden havde han et Sted i sine Stamtavler, dette hans «genealogiske Kaos», der «som Flyvesandet var voxet til Banker», henvendt et Par Ord til en fremtidig Benytter og der i betegnet sig som «en 67 Aar gammel, skrøbelig, træskoknuset og ved Forurettelse fattiggjort Mand».

Som antydet har K. kun udgivet lidet: i sine yngre Dage nogle Smaating, deriblandt et Par Æredigte, der vise, at han ikke var Digter, og i Videnskabernes Selskabs Skrifter (1754) en antikvarisk Afhandling, der er mærkelig ved sin Smagløshed. Af de kobberstukne Afbildninger af Monumenter og Segl, som han havde ladet udføre, men som ikke tilfredsstillte Nutidens Fordringer til Korrekthed, henlaa der ved hans Død 2 smaa Rækker, og disse udgaves, som de forelaa, uden Text, af Skiftekommisionen i hans Dødsbo. (Nye Aftryk af den første Række udkom 1860.) Et og andet er senere kommet frem, bl. a. et lille Ungdomsarbejde om Elefantordenen og adskillige Breve. Som Brevskriver indtager K. en vis Rang; han kan udtale sig med ikke ringe Lune, ganske vist ikke af den godmodige Art. Hans Hovedbetydning ligger imidlertid

i hans store utrykte Samlinger til den danske Adels Historie, hvilke Staten købte paa hans Avktion og afgav til Gehejmearkivet. Det er et stort og rigt Materiale, som her er samlet og lagt til rette, navnlig i Stamtavlerne, og det var ikke for meget sagt, naar en Historiker (Werlauff) endnu 2 Menneskealdre efter K.s Død betegnede ham som «den bedste Kjender af den dansk-norske Adels historie og Genealogi», omtrent samtidig med at en anden Historiker (Vedel Simonsen) mindre betænksomt tog Ordet for en Udgivelse af K.s Stamtavler. Som ingen af K.s Forgængere kan maale sig med ham, saaledes have hans Samlinger dannet Grundlaget for et helt følgende Aarhundredes Syslen med disse Æmner. At der derved er fremkommet mange Rettelser og Tilføjelser til hans Stamtavler, og at disse *nu* paa mange Punkter maa opgives, maa ikke gjøre Eftertiden uskjønsom over for Betydningen af K.s Livsværk.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. F. Algreen-Ussing, Biogr. af K. (Prøve paa hans biogr. Lex., 1865). Lex. ov. adelige Familier I, S. xxviii ff. Nyerup, Mag. f. Rejseiagttagelser I, 254 ff. 333 ff. 443 ff. III, 428 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. VI, 64 ff. Suhms Saml. Skr. XV, 392 ff. Langebekiana S. 4 ff. Rørdam, Breve fra J. Langebek. Molbech, Hist.-biogr. Saml. S. 208 ff. Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 1331 f (Breve til K.). Deichmanske Bibl., Mskr., 4°, Nr. 111 (Breve fra K. til C. Deichman). *C. F. Bricka.*

Klingberg, Christian, 1765—1821, Højesteretsadvokat, en Søn af Generalottoinspektør Jacob K. (f. 1719 † 1782) og Karen f. Lund (f. 1733 † 1806), fødtes i Kjøbenhavn 16. Dec. 1765, blev Student fra Frederiksborg lærde Skole 1783, juridisk Kandidat 1787, Hof- og Stadsretsprokurator 1791 og Højesteretsadvokat 1792. Fra 1812—19 var han tillige Justitsdirektør ved det asiatiske Kompagni, og 1813 fik han Denomination til ved indtrædende Vakance at tage Sæde som Assessor i Højesteret. 1805 blev han udnævnt til Justitsraad, og han døde 9. Febr. 1821 i Kjøbenhavn. Han var en udmærket retslærd og en i høj Grad uegennyttig Sagfører. Særlig bekjendt blev han ved sine skarpsindige Defensioner i forskjellige Pressefrihedssager fra Slutningen af det 18. Aarhundrede, der bleve offentliggjorte, dels særskilt, dels i Datidens Tidsskrifter. Han var gift med sit Søkendebarn Louise Elisabeth Klingberg (f. 1772 † 13. Febr. 1855), en Søster til efterfølgende H. M. V. K.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Klingberg, Henrich Matthias Vilhelm, 1774—1835, Læge, fødtes i Kjøbenhavn 17. Avg. 1774, og hans Forældre vare Admi-

ralitetssekretær, Etatsraad Lauritz K. og Catharina Elisabeth f. Schumacher. Privat dimitteret til Universitetet 1789 studerede han Lægevidenskab, blev 1794 Reservekirurg i Søetaten og samtidig Amanuensis hos Herholdt, tog 1798 Examen ved det kirurgiske Akademi og blev s. A. ansat som medicinsk Kandidat ved Frederiks Hospital, 1799 tillige som Distriktslæge ved Kjøbenhavns Fattigvæsen samt som 1. Kirurg ved Søjhuskorpset; 1804 fik han Karakter og Rang som Divisionskirurg, 1808 blev han virkelig Divisionskirurg i Søetaten og s. A. som J. Bangs Efterfølger Professor i Anatomi ved Kunstakademiet, 1811 Medlem af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab og derved Medudgiver af «Bibliothek for Læger». 1814 entledigedes han ved Reduktionen i Søetaten som Divisionskirurg. 1817 modtog han, efter Universitetets Opfordring til at disputere, den medicinske Doktorgrad ved en kirurgisk Afhandling. 1824 udnævntes han til Stabskirurg i Søetaten samt Medlem af Direktionen for Søetatens Hospital og for Kvæst- og Assistenshuset; s. A. blev han Medlem af Sundhedskollegiet, fik i 1826 Rang med Kapitajner i Søetaten og blev 1833 Æresmedlem af det kongl. medicinske Selskab.

Den betydelige Anseelse, K. efterhaanden kom til at nyde i Samfundet, var dog paa ingen Maade alene betinget af denne hans kontinuerlige, regulære Avancementskarriere, men først og fremmest af personlige, Respekt og Sympathi vækkende Egenskaber og Evner. Han var en af mange Familier højt skattet Læge med særlig Autoritet som Børnelæge, og han var en Mand af alsidig Dannelse og Kundskab, med varm og livlig Interesse for alt, hvad der rørte sig i Aandslivet og overhovedet i Samfundet, ganske særlig for Kunsten, var ikke blot Kunstsamler, navnlig Samler af Malerier, men ogsaa selv en talentfuld Tegner. Og han var dertil en meget selvstændig Karakter med uhildet kritisk Sans, ligesom han ogsaa udfoldede en ret dygtig Recensentvirksomhed ikke blot paa det egentlig lægevidenskabelige Omraade. Han var Medlem af det skandinaviske Litteraturselskab og har i Selskabets Skrifter indført et Par læseværdige og ejendommelige Afhandlinger, der vidne om hans Tendens til at gjøre medicinske Observationer frugtbringende i mere universel Retning; den ene handler om af Anatomien og Fysiologien at bestemme Regler for Maaden, hvorpaa Lidenskaber udtrykke sig i Menneskets Udvortes, den anden om Dødsstraffe og deres Indvirkning paa Tilskuernes Stemning. Hans egentlig læge-

videnskabelige Publikationer ere ikke betydelige, for største Delen kun Kasuistik eller Uddrag og Oversættelser af fremmede Forfattere.

Han var ugift og døde 17. April 1835.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Berlingske Tid. 1835, Nr. 93 og 94. *Jul. Petersen.*

Klingberg, Peter Jacob Lauritz, 1803—37, Læge, var en Søn af ovennævnte Højesteretsadvokat Chr. K. og fødtes i Kjøbenhavn 10. Avg. 1803. Undervist privat tog han 1822 Examen artium, 1827 den medicinske Embedsexamen, hvorefter han var medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital. 1829 erhvervede han sig den medicinske Doktorgrad i Halle. 1830—31 foretog han en videnskabelig Rejse i Frankrig og Tyskland, i Foraaret 1832 sendtes han paa kongelig Bekostning til England for at indsamle Erfaringer om den asiatiske Kolera. 1831—34 var han ansat som Reservemedikus ved Frederiks Hospital, 1834—35 som Læge ved Koppehospitalet paa Søkvæsthuset. Saa vel i sin Disputats (om de forskjellige Kurmetoder mod Tyfus paa Frederiks Hospital) som i andre Publikationer viste han sig fra en fordelagtig Side, men hans tidlige Død af Brystsyge, 16. Jan. 1837, hindrede den videre Udfoldelse af hans videnskabelige Evner. — Han var ugift.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Klingenbeck, Jørgen, —1538—, Hovedsmand paa Memel og Hertug Albrecht af Preussens fortrolige Raad, traadte 1538 i Kong Christian III's Tjeneste som tysk Hofsinde og Raad. Han var allerede da en ældre, efter eget Sigende svagelig Mand, men han havde siden 1534 Gang efter Gang været brugt som Hertugens Sendebud og Overbringer af vigtige hemmelige Hverv fra denne til Svogeren i Danmark, saa at han var vel kjendt med indre danske politiske Forhold. Han skulde hjælpe Kongen med Raad under den Strid mellem dansk og tysk Indflydelse paa Regeringen, der i de første Aar efter Grevens Fejde udkæmpedes i Danmark, og han skulde ligeledes søge at bringe Orden i Hofholdningen. I Marts 1539 blev han tillige med Eske Bille udnævnt til Statholder paa Kjøbenhavns Slot, en vigtig og udsat Post, der let kunde bringe ham i Konflikt med den danske Adel. Hans Breve til Hertugen af Preussen bære da ogsaa Vidnesbyrd om, at han paa alle Punkter mødte Modstand og Uvilje, og at man ikke vilde følge hans Raad og Anvisninger. Allerede i Okt. 1539 fratraadte

han sin Statholderpost tillige med det ham overdragne Len, Dronningholm Slot i Strø Herred, og drog over Sachsen tilbage til Preussen. Hans Breve til Hertug Albrecht om danske Forhold ere en vigtig Kilde til dansk Historie i Tidsrummet 1534—39.

Hist. Tidsskr. 4. R. VI, 292 ff. Møllerup, Bille-Ættens Hist. I, 697 f.

Møllerup.

v. **Klingenberg, Poul**, 1615—90, Generalpostmester, var født i Hamborg 18. Okt. 1615 af borgerlige Forældre, Jochim K. og Gardruth Allers, og blev i sit 16. Aar anbragt ved Handelen hos den rige Handelsmand Albert Baltser Berns (II, 137), hvis Yndest han snart vandt, saa han i sit 3. Tjenestear blev hans Bogholder og senere hans Kompagnon. Da K. 1652 vendte tilbage fra en lang Udenlandsrejse, havde han Haab om ved en Forbindelse med Berns' ældste Datter, Anna, at blive endnu fastere knyttet til det rige Handelshus, hvis Chef kort efter døde; men da dette Haab strandede paa Jomfruens Utilbøjelighed, synes K., der endnu s. A. i Handelshusets Anliggender gjorde en Rejse til Hoffet i Kjøbenhavn, deraf at have taget Anledning til at blive i Danmark, hvor han hurtig maa have forstaaet at vinde formaaende Mænds Gunst — bl. a. maaske Gabels — og finde villige Øren for sine Ideer. Allerede i Foraaret 1653 havde han en Plan færdig til en Tontine, «et frugtbringende og profiterlig Kompagni», noget den Gang ganske nyt, som imidlertid vistnok uden Vanskelighed fik Kongens Stadfæstelse, da Kapitalen, 160000 Rdl., der vare fordelte i Andele paa 100 Rdl., skulde indgaa i Statskassen til Forrentning med 5 pCt., en for den Tid ikke høj Rente. Trods alle Anstrængelser fra Regeringens Side lykkedes det langtfra at faa Andelene tegnede, og Spekulationen, der mere havde til Formaal at rejse en betydelig Kapital end at skaffe Folk en fordelagtig Livrente, blev til intet.

Havde K. saaledes ikke Heldet med sig her, saa lykkedes desto bedre hans anden og ulige mere storartede Idé, en Reorganisation af det ved Christian IV's Initiativ 1624 indrettede danske Postvæsen; ved Bestalling af 16. Juli 1653 som Generalpostmester for Danmark og Hertugdømmerne blev Postvæsenet ham overdraget paa 30 Aar med Forpligtelse til at indrette ridende og kjørende Poster mellem Kjøbenhavn og Hamborg og gaaende Poster paa de andre Router samt til at holde Heste til rejsendes Befordring ved alle Posthuse; han fik Ret til at ansætte og afskedige Postembedsmændene. Sine Indtægter skulde han have af Portoer — der var den 1624 fastsatte — og Hestene, hvorhos der tillagdes ham for-

skjellige Skattefriheder samt 1000 Tdr. Havre aarlig for at befordre Kongens og visse Embedsmænds Breve. Med stor Iver kastede K. sig nu over Postvæsenets Organisation, og i den lange Aarrække, han ledede det, udviklede det sig mere og mere; ved hans omhyggelige Foranstaltninger med Hensyn til Posternes sikre Overførsel over Store Bælt og Udlæg af Bøndergaarde i betydeligt Antal til Budenes Befordring, ved en ny Postforordning og ved nøjere Sammenarbejde med det norske Postvæsen lykkedes det ham at bringe Postvæsenet til et for den Tid højt Standpunkt. Og dette er saa meget mere at beundre, som Regeringen paa mange Maader lagde stærkt Beslag paa K.s Tid og Kræfter. Allerede 1653 fik han forskjellige Hverv at varetage med Hensyn til Flaadens Fornyelse m. m., 1655 blev han som Repræsentant for de kommercielle Interesser Medlem af det da oprettede Admiralitetsraad, 1671 blev han Etatsraad med Sæde i Statskollegiet, og 1679 fik han som Kommerceraad Plads i Kommercekollegiet; jævnlig brugtes han i Kommissioner, og det varede ikke mange Aar, før Kongen ogsaa anvendte hans Evner i Diplomati. Allerede under den svenske Krig havde han underhandlet med fremmede Gesandter, og 1665 gik han som Envoyé extraordinaire til Nederlandene, hvor han det følgende Aar afsluttede Alliancetraktat med Generalstaterne. 1667 finde vi ham som Gesandt ved Fredslutningen i Breda, og 1672 stod K., der imidlertid 1669 havde faaet Adelsbrev med Navnet v. K., ved Griffenfelds Side i de Forhandlinger, som førtes i Kjøbenhavn med hollandske Gesandter om Hjælp fra Danmark i Krigen med England. 1675 sendtes K. til Haag for at forhandle om forskjellige ved den da udbrudte Krig foranledigede Forholdsregler; som mistænkt for ved denne Lejlighed at have overskredet sin Fuldmagt var han nær kommen i Ulejlighed ved Griffenfelds Fald, men han slap med Skrækken, og endnu et Par Gange anvendtes han ved Sendelser af mindre Betydning.

Ved Siden af alle disse offentlige Hverv fik K. endog Tid til at drive private Forretninger efter en stor Maalestok. Da han ikke kunde faa Anna Berns til Hustru, ægtede han i Juni 1654 hendes Søster Elisabeth († 1663), og med den Formue, hun bragte ham, opererede han saa klogt, at han snart blev en rig Mand. Alt før sit Giftermaal havde han kunnet forstrække Kongen med en betydelig Sum, der under Krigen 1658—60 voxede yderligere; ved store Leverancer til ublu Priser skaffede den driftige Spekulant sig ogsaa Fordringer paa Kronen, som 1664 betaltes med Godset

Hanerau i Holsten; ved Kjøb erhvervede han sig Aalstrup og Tostrup (nu Christianssæde) paa Laaland (1669) og Højris paa Mors (1670); Lund og Bustrup fik han efter sin Svigerfader. 1679 overtog K. efter sin Svoger Gabriel Berns Wandsbeck, Ørum og en Del af Mariager Kloster med Forpligtelse til at svare til alle Fordringer, der hæftede paa de stærkt betyngede Ejendomme; dette i Forbindelse med en af hans Svigerfader i sin Tid med Kongen indgaaet, men ikke opfyldt Kontrakt om en stor Levering af spansk Salt blev hans Ruin. Dom til Erstatning for den misligholdte Kontrakt, Udlæg, Indførsel og Processer styrtede nu ind over den tilsyneladende saa grundmurede Mand, og Resultatet blev, at han for at redde Resterne indvilgede i at afstaa Postvæsenet til Kongens Søn Christian Gyldenløve. Dette skete 1685, men Enden var ikke endda; nye Processer, foranledigede ved hans udviklede Ejendoms-transaktioner og Skifte med Sønnen Poul, toge snart, hvad Kronen havde levnet, og den en Gang saa rige og mægtige Mand, der havde ført Hus baade paa Højris, i Hamborg og Kjøbenhavn, hvor hans prægtige Haver, fulde af sjældne Planter, tiltrak sig Opmærksomheden, men som nu kun havde tilbage den Titel af virkelig Etatsraad, man 1684 havde givet ham, endte sit Liv i Fattigdom paa sin Søns Gaard Højris i Efteraaret 1690 (begravet 11. Okt.).

I en vis Forstand tør man vel kalde K. en Lykkeridder, for saa vidt som hans fornemste Maal var at samle Rigdom og vinde Indflydelse uden at regne det saa nøje med Midlerne; men hans utvivlsomme Evner som Organisator og Administrator og den Energi, med hvilken han af et hensygnende Postvæsen skabte regelmæssige og paalidelige Forbindelser, der under kritiske Forhold stode deres Prøve, sikre ham en smuk Plads i det danske Kommunikations-væsens Historie.

Lex. der hamburg. Schriftsteller IV, 1 f. Olsen, Det danske Postvæsen indtil 1711 S. 64 ff. Hist. Tidsskr. 6. R. II, 126 ff. *G. L. Wad.*

Klingsey, Peter Edvard, 1817—87, Officer, Korttegner, født i Kjøbenhavn 20. Jan. 1817, Søn af Assistent (Kobberstikker) ved Søkortarkivet Hans Christian K. og Sigrid f. Lund. Han blev Kadet 1828, Sekondlieutenant i Fodfolket 1833, Premierlieutenant 1838, Kapitajn af 2. Klasse 1848 og 1. Klasse 1850, Major 1860, Oberstlieutenant 1864 og Oberst 1866. Han afskedigedes i Naade 17. Febr. 1876 og døde 6. Juni 1887. Han ægtede 1841 Clara Henning,

Datter af Fysikus H. i Segeberg. Under den 1. slesvigske Krig deltog han som Kompagnichef i Udfaldet fra Fredericia 6. Juli 1849 og Slaget ved Isted 25. Juli 1850. I Aarene 1851—54 ledede K. de Rekognosceringsarbejder, der i Sønderjylland udførtes af Officerer i Hæren, og som senere bleve bearbejdede af Generalstaben og udgivne under Titelen: «Kort i 1:120000 over Slesvigs Fastland og Als». I 1864 kommanderede han 13. Infanteriregiment, der hørte til Fredericias Besætning under Bombardementet 20.—21. Marts. — En betydelig Del af K.s Virksomhed falder uden for Hæren. Foruden at han i Aarene 1836—41 har været beskæftiget ved den danske Gradmaaling under Konferensraad Schumacher, har han udfoldet en betydelig Virksomhed som Korttegner og Kortlithograf. Hans Hovedarbejder i denne Retning ere Planerne til Generalstabens Værk om Krigen 1848—50 og Atlas til Traps statistisk-topografiske Beskrivelse af Danmark (2. Udg.). K.s Kort vidne om en høj Grad af Flid og Omhu; oftest ere de udførte med megen Sirlighed, og Fremstillingen er synlig paavirket af den anerkjendte Smag, der har gjort sig gjældende ved vore kobberstukne Generalstabskort. For Atlassets Vedkommende maa det beklages, at den ringe Plads, der har været K. indrømmet, har tvunget ham ind paa en næsten enestaaende Finhed, der, saa beundringsværdig den end kan være, skader Tydeligheden og Oversigten. *E. C. Rasmussen.*

Klink, Christian Frederik, 1787—1860, Søofficer, Søn af en Færgemand, er født 21. Marts 1787 i Vordingborg; han blev Sekondlieutenant i Marinen 1809, men udtraadte efter Krigen 1814 af dansk Tjeneste for at gaa over i den norske, hvor han Aaret efter blev Premierlieutenant og efterhaanden avancerede til Kommandørkapitajn. — I Krigsaarene 1807—14 gjorde K. stadig Tjeneste ved den norske Sødefension og havde her gjentagne Gange Lejlighed til at gjøre sig fordelagtig bemærket. 1807 (som Kadet) førte han en Kanonbaad under et engelsk Angreb paa Christianssand. 1808 bestod han en hæderlig Affære i Grævlingesund. 1811 i April angreb han med 3 Kanonbaade 2 engelske Kuttere i Kongshavn, skød den ene i Sænk, fangede Besætningen og forjog den anden. 1812 gjorde K. Tjeneste i den af Kapitajn H. P. Holm kommanderede Eskadre, som blev angrebet i Lyngør; s. A. reddede han et russisk Linjeskib fra Forlis. Efter Norges Adskillelse fra Danmark og sin Ansættelse i den norske Marine var K. gjentagne Gange Skibschef, blev Adjutant hos Kong Oscar, 2 Gange endogsaa Referent for de norske

Marinesager, 1851 Chef for Værftskorpset i Horten. 1857 erholdt han Afsked og døde 28. Maj 1860 paa sin Gaard Soli ved Horten. — K. var 3 Gange gift: 1. (1811) med Rise f. Hammer, Datter af Byfoged H. i Tønsberg; 2. (1815) med Karen f. Bergh († 1830), Datter af Generalavditor C. Anker B. (II, 111); 3. (1833) med Marie Frederikke f. Bencke, Datter af Bataillonskirurg J. F. B.

Illustr. Nyhedsblad 1860, S. 102 og 108 ff.

C. With.

Kloppenborg, Hans Diderik, 1802—82, Gaardejer, Søn af Tingskriver i Frøs og Kalvslund Herreder Jacob K. (f. 9. Febr. 1747 i Ditmarsken, † 26. Febr. 1828) og Anna Cathrine f. Otzen (f. 8. Febr. 1772 † 16. April 1853), var født 28. Juni 1802 i Gram og blev i en ung Alder Ejer af en anselig Bondegaard i Kjøbenhoved, Skrave Sogn i Haderslev Amt, i Slutningen af 30erne Sognefoged. I Felttoget 1849 ydede han den danske Hær, navnlig General Rye, væsentlige Tjenester. Efter 1850 var han gjentagne Gange Stændersuppleant og stadigt Medlem af Haderslev Amtsraad (efter 1867 Kredsraad). Under et længere Ophold i Kjøbenhavn 1849 blev han stærkt paavirket af Grundtvig i kirkelig og folkelig Retning, og da Pastor Sveistrup 1867 var afsat for Edsnægtelse som Sognepræst til Rødding og Skrave, overlod K. ham sin store Sal til Gudstjeneste. Her prædikede Sveistrup og senere Frimenighedspræst C. Appel (I, 296) i mange Aar hver Søndag for en talrig Kreds af Bønder, hvorved en Begyndelse blev gjort til Frimenighederne i Nordslesvig. K. var en ualmindelig energisk Bonde og stod i personlig Yndest hos Frederik VII. — Han ægtede 1. (10. Juli 1830) Cathrine Thaysen (f. 23. Marts 1803 † 21. Juli 1831), 2. (23. Marts 1833) Mette Kirstine Thaysen (f. 30. Okt. 1804 † 16. Maj 1878), Døtre af Johan T. til Toftlundgaard. Han døde 7. Sept. 1882 og efterlod en Datter, som er gift med Jørgen Nielsen Hansen Skrumsager (f. 1. Sept. 1834), nu en af den nordslesvigske Bondestands kraftigste og indflydelsesrigeste Talsmænd. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Kloppenborg, Jacob, 1793—1876, Overvagtimester, Halvbroder til fornævnte H. D. K., født 13. Jan. 1793 i Gram, var bestemt til at være Skolelærer og nød Undervisning paa Seminariet i Tønder, men lod sig 1813 optage som frivillig i holstenske Husardetachment. Han var med i Slutningen af Felttoget som Husar i Ewalds Frikorps og gjorde sig strax trods sin Ungdom bemærket ikke mindre ved sit forvovne Mod end ved sin Snildhed til at klare sig

i en snæver Vending. I Fredsperioden 1814—48 førte K., der 1822 havde giftet sig, 1816 var bleven ansat ved holstenske Lanse-nerer og 1842 ved Prins Ferdinands Dragoner, en bevæget Tilværelse. Han var gjentagne Gange ude af Tjenesten, dels med Orlov, dels som degraderet, dels som afskediget, og ernærede sig da som Landmand, Dyrlæge eller Hestehandler. Ved Krigens Udbrud 1848 levede han som pensioneret Vagtmester i Flensborg. De dansksindede Borgere her udvalgte ham som Sendebud til Frederik VII for at tolke deres Følelser, og til Belønning lod Kongen ham udstyre med Hest, Vaaben og Mundering og skaffede ham Ansættelse ved 3. Dragonregiment som Overvagtmester. Som saadan deltog han med hele sin Ungdoms Fyrighed og Tapperhed i Felttogene 1848—50 og fik navnlig i 1849 ved Ryes Korps Lejlighed til at vise sig som en dristig og heldig Partigænger. Kommunalbestyrelsen i Varde og Sogneraad i omliggende Byer fremhævede efter Krigen i en Adresse til Regeringen hans store Fortjenester af Egnen. K., som under megen Deltagelse af Sønderjyder 1872 havde fejret sit Guldbryllup i Flensborg, døde her 1876.

Kloppenburg, En gammel Soldats Erindringer, 2. Udg. (1872). Søndagsposten 1872, Nr. 462. S. A. Sørensen.

Klopstock, Friedrich Gottlieb, 1724—1803, tysk Digter, Søn af Gottlieb Heinrich K. og Anna Maria f. Schmidt, fødtes i Quedlinburg 2. Juli 1724. Efter at have gaaet i Gymnasiet i sin Fødeby kom han 1739 paa den bekjendte Opdragelsesanstalt Schulpforta ved Naumburg, og her fattede han allerede i sine sidste Skoleaar Planen til sit Hovedværk, «Messias». I 1745 kom K. paa Universitetet i Jena, og Aaret efter drog han til Leipzig, hvor han studerede Theologi, men brugte den største Del af sin Tid til litterære Sysler; her forfattede han sine første Oder og de første Sange af «Messias». I 1748 forlod K. Universitetet og tog en Huslærerplads i Langensalza, hvor han forelskede sig i sin Kusine Sophia Schmidt, som han forevigede i flere Oder under Navnet «Fanny», uden at hun dog gjengjældte hans Tilbedelse. Han opgav nu sin Plads og saa sig om efter en Stilling, der kunde tillade ham at følge sit Digterkald, og fik ogsaa flere Tilbud, bl. a. fra Grev J. H. E. Bernstorff, som lovede at skaffe ham Pension i Danmark. Imidlertid foretrak K. en hjærtelig Indbydelse fra Schweitserdigternes Fører, Bodmer i Zürich, og rejste i 1750 til Schweits, hvor han blev modtagen med aabne Arme og stærkt feteret. Det kom imidlertid snart til et

Brud med Bodmer, og da Bernstorff paa ny indbød ham og meddelte ham, at Kong Frederik V vilde tilstaa ham en Digtergage paa 400 Rdl., for at han kunde fuldende sin Digtning, samt Rejsepenge, for at han strax kunde efterkomme Kaldelsen, saa tøvede K. ikke længere, men begav sig i Febr. 1751 paa Vej til sit nye Hjem. Paa Gjennemreisen tog han Afsked med sine Forældre og gjorde i Hamborg Bekjendtskab med en livlig ung Pige, Meta Møller, som nærrede dyb Beundring for hans Digtning og Person, og som han strax forelskede sig i.

I April kom K. til Kjøbenhavn, hvor han blev særdeles venlig modtagen, og hvor han fandt to varme Velyndere i Grev Bernstorff og Overhofmarskal A. G. Moltke. Kongen, hvem han allerede havde bragt sin Hyldest i Dedikationsoden til «Messias», modtog ham meget naadig og smigrende og lod ham indbyde til at tage med Hoffet til Fredensborg. Her levede K. meget behagelig og utvungent; han havde frit Ophold og kunde rekvirere Vin fra Kongens Kjælder, og han kunde tage til Kjøbenhavn, naar han lystede. Han udtaler sig ogsaa i Breve med stor Begejstring om den gode Modtagelse, det behagelige Ophold og den dejlige Natur, som han forherligede i Oden «Friedensburg». Hos Kongen havde han en høj Stjerne, og paa hans Anbefaling blev hans Svoger H. Rahn indkaldt for at anlægge en Silkefabrik ved Mølleaaen. For Dronning Louise følte han stor Hengivenhed og Højagtelse; han blev dybt greben af hendes haarde Lidelser og tidlige Død, 19. Dec. 1751, og gav sine egne og Folkets Følelser Luft i Oden «An den König» (senere kaldet «Die Königin Louise»). K.s Forhold til Bernstorff blev mere og mere intimt; han spiste hos Ministeren én Gang om Ugen og havde fri Adgang til hans udmærkede Bibliothek, hvor han studerede Engelsk og især Tysklands Oldhistorie og nordisk Mythologi. Vinteren og Foraaret 1752 boede K. dels paa Bernstorff, dels hos sin Svoger Rahn i Lyngby. I Maj rejste han til Hamborg for at trolove sig med sin Meta, men i Eftersommeren kom han tilbage til Kjøbenhavn og blev her hele det næste Aar, i det han stadig udvidede sin Kreds og ved sin Anbefaling fik flere af sine Landsmænd kaldede til Danmark; saaledes fik Pædagogen Basedow Ansættelse ved Sorø Akademi, og K.s Ven og Beundrer J. A. Cramer blev udnævnt til Hofpræst, ligesom senere Resewitz blev Præst ved Petri Kirke. I Foraaret 1754 tog K. til Hamborg og holdt Bryllup; derpaa rejste de nygifte til Quedlinburg, hvor K. blev syg og maatte blive hele Som-

meren, saaledes at han først i Okt. kunde vende tilbage til Kjøbenhavn. Her tilbragte han nu nogle lykkelige Aar i sit Hjem og i sin Vennekreds, beskæftiget med sin ideale Livsopgave. I 1755 blev den første Halvdel af *Messiaden* trykt i Kjøbenhavn paa Kongens Bekostning; i 1756 skrev K. sit første religiøse Drama, «Abels Tod», og i disse Aar fremkom ogsaa nogle gudelige Oder og aandelige Sange, som vistnok vare bestemte til Kirkebrug, men de vare for højt anlagte for Menigmand og næppe heller rigtig sangbare. I Nov. 1758 mistede K. sin elskede Hustru Meta, som han har foreviget i flere Oder og især i *Messiaden* som «Cidli»; hun døde i Barselseng paa et Besøg hos sin Slægt i Hamborg, og K., som selv var syg, blev ved daarligt Vejr forhindret fra at være tilstede ved hendes Dødsleje. I 1759 og Begyndelsen af 1760 var K. igjen i Tyskland; i 1762 se vi ham atter i hans Fødeland, og denne Gang for længere Tid; han opholdt sig mest i Blankenburg, Quedlinburg og i Halberstadt hos sin Ven Gleim, hvor han skrev 2 nye religiøse Dramer, «Salomo» og «David», lige saa tarvelige som det første. I 1764 kom K. tilbage til Kjøbenhavn og levede i sin sædvanlige Kreds, som dog forøgedes med Bernstorffs Svigerfader, Overhofmester, Grev Stolberg, der ved sin Død 1765 betroede sine Søners Opdragelse til K. og Cramer, samt med Gerstenberg (VI, 4). I 1767 skrev K. sine første tysk-patriotiske Dramer («Bardiete»): «Hermanns Schlacht» og «Hermann u. die Fürsten». I dette Aar falder hans ejendommelige anonyme Brevvexling med Anna Cäcilie Ambrosius (senere Fabricius, s. V, 14) i Flensborg, en Veninde af hans afdøde Meta.

I Jan. 1766 døde Frederik V, og det varede ikke længe, inden Bernstorffs Stilling blev prekær, og da hans Stjerne blegnede for den opgaaende Sol Struensee, forlod K. Danmark med sin Velynder. I 1771 blev K.s Stilling i Danmark ogsaa truet; paa en Rejse i Sydtyskland fik han en Skrivelse fra Danmark med Forespørgsel om, paa Grund af hvilke Fortjenester han nød Understøttelse af den danske Konge; K. havde først ikke ringe Lyst til at frasige sig Pensionen, men han betænkte sig dog, og der blev heller ikke fra dansk Side gjort Skridt til at unddrage ham den. Efter Bernstorffs Død 1772 blev K. efter Enkegrevindens Ønske i Nærheden af Hamborg, hvor han desuden følte sig fængslet ved Erindringen om sin Meta, som laa begravet i Ottensen. I Sept. 1772 stiftedes i Göttingen den saakaldte «Hainbund» under stærk Forgudelse af K. og blev samme Efteraar ved de unge Grever Stolberg bragt i

skriftlig Forbindelse med K., som kun var alt for henrykt over den Virak, disse unge Enthusiaster ofrede ham, og som i Efteraaret 1773 selv kom til Göttingen for at lade sig personlig fetere. Han var den Gang paa Rejse til Wien for at se, hvad der kunde udrettes hos Josef II for den tyske Digtekunst og dens Udøvere, efter at han tidligere gennem den østerrigske Gesandt i Kjøbenhavn havde skaffet sig Tilladelse til at dedicere sin «Hermanns Schlacht» til denne Fyrste. Imidlertid fandt Regeringen i Wien K.s Planer og Forslag alt for utopiske, og man afspiste ham med en Guldmedaille.

I dette Aar var «Messias» bleven fuldendt og dermed hans Livs Hovedværk. Paavirket og til Dels fremkaldt af Miltons religiøse Digtning staar den som Epos tilbage for denne, stærkt udsmykket, som den er, med overnaturlige og upersonlige, ubibelske Figurer og uforstaaelige Metaforer, mere lyrisk end episk i Udførelsen, skreven i et kraftigt og klangfuldt, men tungt og upopulært Sprog, ligesom hans Oder, hvilket fuldt ud retfærdiggjør Lessings bidende Epigram, der ender saaledes: «Wir wollen weniger erhoben, wir wollen mehr gelesen sein».

I 1774 fik K. en Anmodning fra Markgrev Carl Frederik af Baden-Durlach om at bosætte sig i Carlsruhe. Efter et nyt Ophold og en ny Apotheose i Göttingen rejste han til sin nye Velynder, der strax betalte hans Rejseudgifter og tilsikrede ham en aarlig Digtergage paa 528 Gylden samt udnævnte ham til Hofraad. K.s Ophold i Carlsruhe og paa Slottet i Rastatt var særdeles behageligt og utvungent, men allerede i Foraaret 1775 rejste han pludselig og uden Afsked til Hamborg, hvorfra han skrev et koldt Brev til Markgreven med et halvt Løfte om at komme tilbage, som han dog aldrig opfyldte. Den brave Markgreve var imidlertid højmodig nok til at lade ham beholde Pensionen til sin Død. I Hamborg blev K. holdt fast af en Kreds af Beundrere og Tilbedere, især Damer, iblandt hvilke en Enkefru v. Winthem, en Niece af Meta, samlede en Læsekreds i sit Hus til Forherligelse af Digterens Værker og Person. Her havde K. nu travlt med de samlede Udgaver af «Messias» (en af dem med en særlig, af ham selv opfunden Retkrivning) og med at rette paa Oversættelserne i fremmede Sprog. I 1787 udgav han sit tredje og sidste Bardiet: «Hermanns Tod», og i sine sidste Aar skrev han en Række sproglige Afhandlinger i forskellige Retninger, som ikke vare uden Betydning for det tyske Sprogs Udvikling.

En fransk Oversættelse af hans patriotiske Dramer indbragte ham den Udmærkelse, at den franske Nationalforsamling i Sept. 1792 meddelte ham et fransk Borgerdiplom, som han modtog, men sendte tilbage i 1794. K. holdt sig legemlig og sjælelig rask og rørig indtil sit 79. Aar, hvilket ikke mindst skyldtes hans sidste Flamme, den trofaste «Windeme» (Fru v. Winthem), som han havde ægtet i sit 67. Aar. Han døde efter et Par Maaneders Svagelighed 14. Marts 1803 og blev begravet i Ottensen ved sin Metas Side under uhyre Deltagelse af Hamborgs og Altonas Borgere.

R. Boxberger, K.s Leben u. Werke.

C. A. Nissen.

Kloss, Frederik Theodor, 1802—76, Sømaler, var født 19. Sept. 1802 i Brunsvig, hvor hans Fader levede som Maler. Sønnen blev 1819 sendt til Berlin for at uddannes til Arkitekt ved Akademiet der, men gik paa egen Haand over i Malerskolen, som han gennemgik under Professor Schumanns Vejledning. Allerede her studerede han Sømaleriet i de gamle hollandske Mestres Billeder, men efter at han hos den norske Maler J. C. Dahl havde set et Maleri af Eckersberg og hørt om denne, rejste han med Anbefalinger fra Dahl, Henr. Steffens o. fl. til Kjøbenhavn, som han naaede i Okt. 1828. Han begyndte strax at studere Naturen og kunde allerede 1829 udstille sit første Søstykke, malet efter dansk Natur; i 1830 begyndte han at besøge Eckersbergs Malerskole, gjorde en Sørejse med Kadetskibet, og det synes at have været hans Tanke at vende hjem til Tyskland. Imidlertid vendte han efter flere mindre Rejser hver Gang tilbage til Danmark, hvor han i den preussiske Minister Grev A. Raczynski havde en varm Velynder. — Da han, efter at have udstillet i adskillige Aar, ønskede at blive Medlem af det danske Kunstakademi, opfordrede dette ham til, som et nødvendigt Vilkaar, at søge dansk Indfødsret, som ogsaa tildeltes ham 1840, og derefter blev han agreeret. Endnu s. A. blev han Medlem af Akademiet paa «Aabent Hav med Skibe i 3rebet Mærsejlskuling», den ham statutmæssig givne Opgave. Han ægtede 1851 Caroline Bauditz og fik 1853 Titel af Professor. 1855 fik han Medlemsbolig paa Charlottenborg, og der døde han 9. Juni 1876, efter at han siden 1871 ikke havde udstillet. Ved Siden af heldig Paavirkning fra C. V. Eckersberg viser K. dog Selvstændighed i Opfattelsen og mere Lyst end Eckersberg til at gjengive det aabne Hav. Han er i sine gode Billeder dybere og varmere i Farven

end hans Lærer, men naar ikke dennes lyse Klarhed og næppe heller hans fine Tegning i Skibene.

Weilbaech, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Klotz, Stephan, 1606—68, Generalsuperintendent. Denne Mand, til hvis Navn nogle af de sørgeligste Minder fra Sønderjyllands Fortyskningshistorie knytte sig, var født 13. Sept. 1606 i Lipstadt i Westfalen, hvor hans Fader, af samme Navn, var Præst; Moderen hed Eva Brede. Faderen døde, da Sønnen var 6 Aar, men denne blev ligefuldt holdt til Studeringerne, hvortil han i høj Grad egnede sig, da han besad et overordentlig hurtigt Nemme og en utrolig stærk Hukommelse. Efter at have gennemgaaet sin Fødebys Skole gik han til Gymnasiet i Soest, hvor han allerede udmærkede sig som en god Logiker og en ivrig Disputator. 1625 kom han til Universitetet i Marburg, hvor han i et Par Aar med megen Berømmelse studerede Theologi og Filosofi. 1627 drog han til Rostock. Efter at have taget Magistergraden her optraadte han som Privatdocent i forskjellige Fag under det filosofiske Fakultet og udgav en Række Disputatser. Særlig Berømmelse indlagde han sig. 1629, da en Jesuit, eskorteret af kejserlige Hellebardister, optraadte som Opponent imod ham i det af Professorer og Studenter tæt fyldte Auditorium. I 3 Timer holdt K. denne øvede Disputator Stangen og erhvervede sig en saadan Anseelse som en modig og dygtig Forsvarer af den evangeliske Lære, at han snart efter fik en Kaldelse som Præst der i Staden, og 2 Aar efter (1632) kaldtes han til Professor i Theologi ved Universitetet og beklædtes allerede i det næste Aar, kun 27 Aar gammel, med Rektorværdigheden. 1635 tog han den theologiske Doktorgrad, og Aaret efter kaldte Christian IV ham efter sin tyske Kanslers, Ditlev Reventlows, Anbefaling til Generalsuperintendent i den kongelige Del af Hertugdømmerne med Bolig i Flensborg, hvor han tillige fra 1639 overtog Sognepræsteembedet ved St. Nicolai Kirke og Provsteembedet i Flensborg Provsti.

Kun 30 Aar gammel var K. altsaa stillet i Spidsen for Hertugdømmernes Kirkevæsen og udrustet med betydelig Myndighed. Ingen Kandidat kunde blive Præst uden hans Approbation og ingen theologisk Bog udkomme uden hans Imprimatur. I Besiddelse af store Evner forstod han snart at gjøre sig gjældende; han havde i høj Grad Ordet i sin Magt, og alle de fine Distinktioner, som den orthodoxe Theologi gjemte i sit vel fyldte Rustkammer, stode fuld-

komment til hans Raadighed. En Lejlighed til at vise dette frembød sig, da Christian IV i Efteraaret 1637 opholdt sig i Flensborg. For ikke længe siden havde den lærde Holger Rosenkrantz nemlig udgivet et tysk theologisk Skrift, kaldet «Fürstenspiegel», der i sin Tid var forfattet af Hertug Albrecht af Preussen (Christian III's Svoger). I Fortalen til dette Skrift havde Rosenkrantz angaaende en troende, af Aanden oplyst og ledet Kristens Retfærdighed for Gud ytret en Anskuelse, der lagt paa Orthodoxiens fineste Vægt kunde synes at afvige noget fra det vedtagne lutherske Lærebegreb. Da K. formodentlig var kommen under Vejr med, at Rosenkrantz just ikke stod i Yndest hos Kongen, benyttede han nu dennes Ophold i Flensborg til at overrække ham et voldsomt Angreb paa den lærde og gudfrygtige danske Adelsmand, der fremstilledes som en farlig Kjætter, der gjorde fælles Sag med Papister, Socinianere og Arminianere. Da Kongen ikke var utilfreds med at faa paa vist, at Rosenkrantz «løb gal midt i hans store Visdom», sendte han K.s Indlæg til sin Hofpræst Dr. Peder Vinstrup og bad ham æske de københavnske Theologers Udtalelser derom, og nu udspandt sig en langvarig theologisk Fejde, under hvilken K. endnu en Gang tog Ordet, og det var ikke hans Fortjeneste, at Rosenkrantz slap for som Kjætter at blive forvist fra Landet.

Efter at Frederik III (som Prins) med sin Gemalinde Sophie Amalie 1646 havde taget Bolig paa Flensborghus, lykkedes det K. i høj Grad at vinde dette Fyrstepars Yndest. Han maatte idelig prædike for dem og var ofte deres Gjest. Det fortælles, at da han en Gang fik Befaling til med meget kort Varsel at prædike for Hoffet, tog han en fremmed Prædiken, noget, han let kunde, da han besad en overordentlig Hukommelse. Prinsen havde imidlertid selv tidligere læst den samme Prædiken, og da K. efter Gudstjenesten var Gjest paa Slottet og ved den Lejlighed kom med Undskyldninger og talte om den korte Frist osv., udbrød Prinsen spøgende (paa Dansk): «Hr. Doktor! I har prædiket som en Herremand».

Sin Indflydelse hos Prinsen, der var Statholder i den kongelige Del af Hertugdømmerne, benyttede K. til at optømme den til hans Lædelse betroede Kirke, saa alt kom til at gaa i strammere Former end tidligere. Særlig var det for ham, der saa at sige havde gjort Profession af Orthodoxien, af megen Vigtighed at lægge en alvorlig Hindring i Vejen for Udbredelsen af den saakaldte Synkretisme, en mæglende theologisk Retning, hvis betydeligste Talsmand var

Sønderjyden Georg Calixt, Professor i Helmstedt (III, 338). K. fik det derfor 1647 sat igjennem, at fremtidig skulde Præsterne forpligtes til at lære efter Konkordieformelen, der indeholder den mest tilspidsede Form af den orthodoxe Lutherdom.

Frederik III's Tronbestigelse (1648) skilte vel K. fra det høje Herskab, men formindskede ikke den Yndest, hvori han stod. Kongen forærede ham et Hus i Flensborg som Bevis paa sin Tilfredshed med hans «tro Tjeneste og Opvartning som Prædikant paa Flensborg Slot» og aflagde ham med et Kanonikat i Slesvigs Domkapitel. Da K. kunde sætte igjennem omtrent alt, hvad han vilde, benyttede han sin Magt til med haard og ubarmhjærtig Haand at indføre det højtyske Sprog som Kirkesprog i Flensborg Provsti, med Tilsidesættelse af Befolkningens Modersmaal (dansk, plattysk og frisisk), skjønt det var en vitterlig Sag, at Beboerne forstode lidet eller intet af det fremmede Sprog. En lige saa hensynsløs Færd skal han have vist med Hensyn til Embedsbesættelser, og i Ly af Kongens Gunst optraadte han med hierarkisk Myndighed, i det han særlig begunstigede Ansættelsen af indvandrede Tyskere, der stode uforstaaende over for Befolkningen og uforstaaede af denne, medens Landets egne Børn tilsidesattes.

Den Formodning er ytret, at Frederik III's og hans Dronnings souveræne Tilbøjeligheder have fundet Opmuntring hos K., hvem Kongen, ogsaa efter at have forlagt sin Residens til Kjøbenhavn, vedblev at staa i Forbindelse med. Ligeledes er det ikke usandsynligt, at K. har smigret for Kongens Ønsker i Retning af en Revanchekrig mod Sverige. Da Rigsdagen i Odense holdtes i Febr. 1657, og det afgjørende Valg mellem Krig og Fred skulde træffes, havde K. ogsaa indfundet sig, sikkert efter Kongens Opfordring, og da han fik det Hverv at prædike for Kongen og Rigets Herrer, valgte han sin Text med det Mesterskab, der særtegner den udmærkede Taler; thi 1. Kong. 22, 1 ff., hvorover han prædikede, var som dannet til den daværende politiske Situation og tillod Taleren at paatrykke Krigspartiets Ønsker en næsten guddommelig Avtoritet samt at skyde den skuffende Udsigt til Alliancer saaledes i Forgrunden, at den dækkede over Landets udmarvde Tilstand og fuldstændige Mangel paa Krigsberedskab. Krigen, som K. saaledes paa en Maade havde intimeret ved sin Prædiken, kom, som bekjendt, og bragte en usigelig Nød og Elendighed i sit Spor; men da Fjendens Hære oversvømmede Halvøen, var den tapre Prædikant den første til at flygte for at bringe sig selv og sin Familie

i Sikkerhed, medens han overlod sin Menighed i Flensborg til dens egen Skæbne. Denne Adfærd blev senere i de skarpeste Udtryk foreholdt K. af den bekjendte Friedrich Brekling (III, 50), der i det hele ved sin overordentlig haanlige Omtale af K. som en aandforladt, selvgjort Pave har virket ikke lidet ind paa Eftertidens Dom om denne Mand, medens K. paa den anden Side ved sin Optræden over for den unge, af Kristendommens Alvor dybt grebne, men sværmerisk anlagte Præst har bidraget til at støde denne dybere ud i Sværmeriets Taageverden.

Efter Krigen og Statsforandringen besøgte K. undertiden Kjøbenhavn, hvor han uden Tvivl har været en kjærkommen Gæst for Kongefamilien. 1663 optraadte han som Deltager i en akademisk Akt ved Københavns Universitet sammen med den sachsiske Hofpræst, Dr. Jac. Weller. Endelig kaldte Frederik III ham over til Hovedstaden for stadig at have ham om sig. Under 20. Avg. 1667 fik han Bestalling som Kirkeraad med Paalæg om at tage Bolig i Kjøbenhavn og at fungere som tysk Hofprædikant der. Han skulde dog fremdeles være Generalsuperintendent i den kongelige Del af Slesvig og Holsten samt Provst i Flensborg Provsti og desuden have et Tillæg i sin Løn paa 1000 Rdl. Hver Sommer skulde han gjøre en Rejse til sit Stift og foretage Visitatser, Præstprøver osv.; til andre Tider maatte de paagjældende komme til ham i Hovedstaden. Hans Provsti skulde varetages af en Viceprovst. Der var dem, der mente, at K., naar Ærkebiskop Svane døde, skulde være øverste kirkelige Tilsynsmand i alle Kongens Riger og Lande. Rigtigheden af denne Formening, som Slesvigeren Andr. Hojer har sat i Kurs, kan vel ikke godtgjøres, af den Grund at Svane overlevede K.; men der er dog næppe nogen Tvivl om, at dennes Kaldelse til Kjøbenhavn stod i Forbindelse med det Centralisationssystem i Regeringen, som var indledet ved Enevældens Indførelse og paa denne Tid ogsaa søgtes udvidet til Slesvig. Døden indhentede dog K., inden han endnu var flyttet over til Kjøbenhavn. Nys havde han indgaaet et nyt Ægteskab; han havde holdt Afskedsprædiken i St. Nicolai Kirke og ladet Flensborgerne høre, at Staden ikke var værdig til at gemme hans Ben; han havde faaet sin Svigersøn kaldet til sin Efterfølger i Præsteembedet; 2 kongelige Skibe laa i Havnen for at afhente hans Gods, medens han selv med Familie stod rede til over Land at rejse til Kjøbenhavn, da han blev angreben af en Sygdom, der inden kort Tid lagde ham i Graven (død 13. Maj 1668). — Dommen over ham lyder over-

ordentlig forskjellig. Fra nogle Sider roses han som en Mand af et behageligt Væsen, jævn og ligefrem, maadeholden i sine Nydelser, godgjørende mod fattige osv. Fra andre Sider fremstilles han som en egenkjerlig og hensynsløs Hierark. Alle ere enige om, at han besad en stor naturlig Begavelse. Hans lærde Skrifter tilhøre mest Rostock-Perioden af hans Liv, og hans theologiske Hovedværk, «Pneumatica s. Theologia naturalis» (Rost. 1640), synes til Dels at være en Sammenarbejdelse af hans mange akademiske Disputatser. Skriftet er tilegnet Kansler Chr. Friis til Kragerup, der dog ikke levede, den Gang Bogen udkom. Som General-superintendent indskrænkede K.s litterære Virksomhed sig mest til Ligprædikener, deriblandt mange over holstenske Adelspersoner, alle forsynede med højt klingende Titler. En samlet Udgave af saadanne Taler udkom efter Forfatterens Død under Titel: «Geistliche Cypressen-Kränzlein» (Lüb. 1669). En højtysk Katekismus udgav K. i et af sine sidste Embedsaar. Thi at fremme det højtyske Sprogs Herredømme i Kirker og Skoler og at værne om den strængeste Orthodoksi, disse 2 Opgaver maa vistnok nævnes som de, K. satte højest i sin Embedsvirksomhed.

K. var 2 Gange gift: 1. (1630) med Catharina Runge, Enke efter hans Formand i Præsteembedet i Rostock, Joachim Engelbrecht; 2. (1668) med Maria, Enke efter Dr. jur. Christian Petersen Tode. Med den første Hustru havde K. 7 Børn.

Møller, Cimbr. lit. II. Etwas von gel. Rostockschen Sachen 1742, S. 306 ff. Pontoppidan, Annales eccles. Dan. IV, 119. Allen, Det danske Sprogs Hist. i Slesvig I, 108 ff. Moltesen, Fr. Brekling. A. D. Jørgensen, P. Schumacher Griffenfeld I, 354.

H. F. Rordam.

Klubien, Anton Hjeronymus Fritzsche, 1834—93, Højesteretsadvokat, var en Søn af Oberstlieutenant i Artilleriet Balthasar Bernt Peter K. og Esther Cathrine f. Torgersen og var født i Randers 26. Juli 1834. Han blev 1852 Student fra Metropolitan-skolen og tog 1857 juridisk Embedsexamen. Tidlig var hans Tanke rettet mod Advokaturen, og for denne uddannede han sig som Fuldmægtig hos Advokat G. E. Brock (III, 88). Samtidig gjorde han Tjeneste i Justitsministeriet, hvor han kort efter sin Examen ansattes som Volontær og 1863 — paa et Tidspunkt, da han med det Hurtigkarlske Rejsestipendium foretog en 2 Aars Uddannelsesrejse i Udlandet — avancerede til Fuldmægtig. Højesteretsadvokat blev han 1867. Der var i dette Øjeblik egentlig ingen Vakance i Advokaternes Række at udfylde, men Brocks overordentlig varme

Anbefaling, der stillede i sikker Udsigt, at K. vilde blive en Prydelse for Skranken, bevægede Højesteret til at udtale sig for, at Lejligheden ikke burde lades unyttet til at erhverve en virkelig Kraft for Advokaturen. Forudsigelserne sloge til. K. blev en af de ypperste Advokater, der have plæderet for Højesterets Skranke. Med juridisk Skarpsindighed og alsidig Dannelse forenede han en Veltalenhed af et eget vederhæftigt og mandigt Præg. Der fandtes i denne baade en behersket Varme, som forplantede sig til Tilhørerne, et sarkastisk Lune, hvis Udfoldelse ikke altid var en ublandet Behagelighed for Modparten, og en netop over for et Auditorium som Højesteret særlig betydningsfuld Evne til ved enhver Sags Behandling at skjelne mellem det store og det smaa. Sit Navn i det store Publikum vandt han først ved Rigsretssagen af 1877, hvor Plæduren mellem ham og hans talentfulde Modpart Hørup paa en værdig Maade fortsatte de Brock-Liebeske Traditioner fra Rigsretssagen af 1856, og først fra dette Tidspunkt skrev det store Opsving i hans Forretning sig. Af andre betydelige Sager, der bragte K.s Navn ud over Landet, erindres Sagen mod C. Berg m. fl. i Vinteren 1885—86 (den saakaldte «Holstebrosag»), Sagen om foreløbige Loves Gyldighed og Ophørsmaade, der afsluttedes med den i Grundlovskampen væsentlig indgribende Højesteretsdom af 15. Okt. 1886, Sagen om Mordet i Louisegade, hvor han som Defensor for den sigtede fuldstændig knuste det opstillede Bevismateriale, og flere store Lenssager. — K. havde vigtig Del i det skandinaviske Samarbejde paa Lovgivningsomraadet; han var Medlem af Kommissionen angaaende Vexelloven (1877), Varemærke- og Firmaloven (1881) og Søloven (1883), i hvilken sidste Lov (1. April 1892) Afsnittet om Groshavari med Motiver skriver sig fra hans Pen. Siden 1887 var han Medlem af de nordiske Juristmøders Bestyrelse. I den sidste halve Snes Aar af sit Liv var han Formand for Landmandsbankens Bankraad og fra 1892 Direktør for den kgl. Maleri- og Skulptursamling og Kobberstiksamlingen. K., der 1872 havde ægtet Illa Marie Suenson (f. 2. Juni 1848), Datter af Etatsraad Jean Nicolas S. og Henriette Jensine f. Lund, ramtes 5. Dec. 1893, medens han stod for Højesterets Skranke, af et Slagtilfælde og døde umiddelbart derefter. *M. P. Friis.*

Klyne, Anders Sørensen, o. 1551—1598, Raadmand, Søn af Borgmester Søren Jacobsen Stage i Ribe og Anne Sørensdatter Klyne; af hans Søstre vare 2 gifte med Historiografen Hans Svan-

ning og Biskop Poul Madsen. K. var en formuende Mand, der ejede mange Ejendomme i Ribe. 1573 havde han den Ulykke ved et Drikkelag med en Kniv at dræbe en Raadmands Søn. 1588 var han i Misforstaaelse med den stridbare Adelsmand Mourits Podebusk, der beskyldte ham for Falsk og nedlagde Forbud mod, at han indtog sit Sæde som Raadmand, hvortil han s. A. var bleven udnævnt, men hans Hustru, en Datter af Borgmester Laurids Thøgersen i Ribe, rejste til Kjøbenhavn og udvirkede et kongl. Beskjærmelsesbrev mod M. Podebusk og Befaling til Magistraten om at lade K. nyde sit Sæde. 1. Maj 1598 blev han i Biskop P. Hegelunds Hus under et Drikkelag saaret af Herredsfoged Søren Jensen Bramming, saa han døde 3 Dage efter. Af hans Døtre var Anne gift med Biskop P. Hegelund, og Ingeborg blev i Ægteskab med Dr. Chr. Bording Moder til Anders B. (II, 513). Hans Sønner vare for det meste ustyrlige Personer, af hvilke de 2 døde en voldsom Død, og en tredje blev halshugget som Manddraber.

Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. I. Kinch, Ribe Bys Hist. II. *O. Nielsen.*

Klüwer, Lorentz Diderich, 1750—1820, Officer, er født paa Gaarden Bjertnæs i Værdalen, Nordre Thronhjems Amt, og var Søn af Oberstlieutenant L. D. K. (f. 1700 † 1771) og dennes anden Hustru, Sille Marie f. Hagen. K. begyndte sin militære Løbebane som Underofficer, først ved nordenfjældske Skiløbere og siden i Kjøbenhavn (fra 1769) ved Fodgarden. 1772 blev han Lieutenant og kom til Norge, hvor han først gjorde Tjeneste ved nordenfjældske gevorbne Regiment, derpaa ved 1. thronhjemske Regiment og til sidst ved nordenfjældske Skiløbere, hvor han 1788 blev Kapitajn. Sidstnævnte Bataillon fik han 1804 og blev samtidig Major, men gik allerede 1805 af paa Vartpenge. 1807—9 førte han en Landeværnsbataillon i Krigen mod Sverige. Han døde 30. Jan. 1820, ugift. K. var en ivrig Landmand, der meget forbedrede sin Gaard Bjertnæs og tillige optraadte som landøkonomisk Forfatter («Bondepractica», 1815). 1791 fik han Landhusholdnings-selskabets Guldmedaille og blev 1811 Medlem af Videnskabsselskabet i Thronhjem. Han var tillige Vicevejmaster under N. F. Krohg.

Mskr. om Fam. Klüwer i Thronhjems Videnskabsselsk.s Saml.

Yngvar Nielsen.

Klæstrup, Peter Christian Nygaard Mattat, 1820—82, Tegner, var født 29. Maj 1820 og Søn af Privatlærer, Lieutenant Christian Juel K. († 8. Nov. 1837) og Sophie Jensine f. Anthon.

Han gennemgik Akademiet, men nødtes, for at leve, til at ofre sig for Tegninger til Træsnit. Han tegnede saaledes Illustrationer til Goldschmidts «Korsaren», senere til «Punch» og til en Mængde Almanakker og forskellige Værker. Han savnede ikke Lune, men dette kom ikke altid til sin Ret i den xylografiske Gjengivelse. Han udførte bl. a. 600 Akvareller med Tidsbilleder fra det 19. Aarhundrede, hvilke i 3 store Albumer bleve skjænkede Kronprins Frederik. I 1866 ægtede han Emma Vilhelmine Elisabeth Kierulf, der baade som ugift og som Hustru er optraadt som Forfatterinde til mindre Fortællinger under Mærkerne «Antonia Kyrre» og C***. K. døde 9. Marts 1882, hans Enke 27. Jan. 1892.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kløcker, Abraham, 1673—1730, Handelsmand, er født 28. Sept. 1673 i Aalborg og Søn af Jens Pallesen (Christensen) og Helvig Kløcker. 1707 tog han Borgerskab i Kjøbenhavn som Kjøbmand og blev en af Datidens mest fremtrædende handlende. I Forening med Vilhelm Edinger og Hans Jørgen Solberg fremkaldte han 1726 en kongl. Bevilling for Kjøbenhavn til Eneret til Indførsel af Salt, Vin, Brændevin og Tobak. 1719 blev han fritaget for borgerlige Bestillinger, udnævntes 1720 til Kommitteret i Politi- og Kommercekollegiet, hvilken Stilling han s. A. ombyttede med en lignende i Missionskollegiet, ligesom han s. A. blev Kurator ved Waisenhuset. Han var ogsaa Direktør for Vestindisk-guineisk Kompagni. K. stod i nært Forhold til Fr. Rostgaard, hvorfor han var en af dem, der 1725 opkaldtes i den hemmelige Kommission for at aflægge Ed, hvilket han tog sig meget nær. Han døde 13. Febr. 1730. Han var gift 1. med Elisabeth f. v. Lengerken og 2. med Raadmand Elovius Mangors Enke, Johanne f. Herfort.

Moe, *Tidsskr. f. d. norske Personalhist.* I, 86.

O. Nielsen.

Kløcker, Herman Lengerken, 1706—65, Viceborgmester, født 18. Juni 1706, Søn af ovennævnte Abraham K. Efter i 2 Aar at have uddannet sig til Handelen i Tyskland, Holland, England og Frankrig kom han hjem 1728. 1730 tog han Borgerskab i Kjøbenhavn som Grosserer; 1734 blev han Raadmand, 1740 Justitsraad, s. A. Bankkommissær og Kurator ved Waisenhuset, 1741 Assessor i Højesteret, 1749 Etatsraad, 1750 Viceborgmester i Kjøbenhavn, 1761 Direktør ved Fattigvæsenet, 1762 Kommitteret i Missionskollegiet. 1741 købte han Gjeddesdal, som han oprettede til et Stamhus, der dog afhændedes af hans Enke. 1757 bleve

han og hans Broderbørn af den tyske Kejser anerkjendte som tilhørende den adelige tyske Familie Kløcker, som de næppe engang tilhørte paa Spindesiden, og 1760 bleve de naturaliserede som dansk Adel. Han døde 4. Dec. 1765. Han blev 28. Maj 1732 gift med Mette Christine Wrisberg († 10. Jan. 1757), af hvilket Ægteskab en Datter blev gift med Henrik Stampe, og 17. Marts 1762 med Caroline Hoppe, Datter af Admiral Frederik H. (VIII, 71).

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I, 86 f. Adresseavisen 1765, Nr. 138 og 141.

O. Nielsen.

Knagenhielm, Niels, 1661—1737, Lagmand, Søn af Tyge Nielsen Castberg, vistnok fra Kastberg Sogn i Nørreherred (Randers Amt), der 1650 havde taget Borgerskab i Bergen, men 1656 igjen opsagde samme, da han blev Sorenskriver paa Søndmøre, hvor han blev gift med Fogden Niels Jacobsen Knags Datter Maren. Den efter Morfaderen opkaldte Søn Niels Knag fødtes paa Vaagenæs paa Søndmøre 11. Maj 1661, var i 1670—80-Aarene i Huset hos sin Svoger Sorenskriver Søren Bartrum i Gudbrandsdalen og blev 1685 udnævnt til Sorenskriver og 1688 tillige til Foged i Finmarken, i hvilken Egenskab han 1690 foretog en Rejse til den russiske By Kola eller Malmis for at hævde Kongens Prætention paa Nordfjæld og at indkræve Skat af Fællesdistrikterne. Over denne Rejse forfattede han en ret interessant Beskrivelse, der 1751 blev trykt i «Danske Magazin» (V, 273 ff.). I disse Stillinger skal han have erhvervet anselige Midler, der yderligere forøgedes gjennem hans to Ægteskaber. Efter at han i 1688 var bleven Vicelagmand i Stavanger og 1693 i Bergen, opnaaede han 1695 at blive virkelig Lagmand i Bergen og købte 1710 af Stiftamtmand Iver v. Ahnen dennes 3 Sædegaarde i Sogn, Kopanger, Stedje og Losne, af hvilke den første endnu er i Slægtens Eje. Dette gjorde ham det ønskeligt at nobiliteres eller at komme i Rangen, og han opnaaede det første 1721 og det sidste 1733, i det han da blev virkelig Justitsraad. Han ejede derhos Gaarden Hop paa Askøen ved Bergen, som han en Tid lang beboede. Han døde 19. Maj 1737 og havde 2 Gange været gift: 1. (25. Sept. 1695) med Abel Margrethe Hansdatter (f. i Bergen 1676), Datter af Toldforvalter i Bergen Hans Clausen og Ingeborg Pedersdatter Lem; 2. (17. Maj 1702) med Veronica Elisabeth Hjort († 1713), Datter af den 1682 adlede Justitsraad og Landkommissarius Hans Christophersen H. til Sten.]

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I, 230. II, 101 f.!

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Knap, Børge Henrik, 1775—1850, Præst, Søn af Justitsraad, Viceraadmand Ludvig Christian K. og Ernestine Albertine f. Lemvig, er født i Kjøbenhavn 21. Jan. 1775, blev privat dimitteret 1791 og tog theologisk Attestats 1796. Han ansattes 1798 som Kateket ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn og blev 1801 Sognepræst til Brahetrolleborg, hvormed 1809 Annexet Krarup forenedes. 1804 blev han Meddirektør for det fynske Skolelærerseminarium. 1844 entledigedes han fra sit Embede, udnævntes næste Aar til Konsistorialraad og døde 12. Nov. 1850 paa sin Ejendom Aalykkegaard. Han ægtede 1807 Kirstine Sophie Prætorius (f. 1787 † 1854), Datter af Etatsraad Jeppe P. Han var en vel begavet Mand, der desuden benyttede sin gode økonomiske Stilling til en betydelig Gavnildhed. Han har udgivet en Del Taler m. m., oversat C. Garve, «Om den offentlige Mening» (1840) og ret flittig deltaget i Diskussioner i forskjellige Tidsskrifter.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Kneyl, Johannes, —1716, Officer, var uden Tvivl tysk af Fødsel og kom i dansk Tjeneste 1691, da han blev Regimentskvartermester ved det af Carl Rudolf af Württemberg (III, 372) kommanderede Rytterregiment af vore Hjælpetropper i engelsk Tjeneste. 1697 fik han Ritmesters Karakter og blev Aaret efter, da Regimentet ved Hjemkomsten opløstes, sat paa Ventepenge, indtil Carl Rudolf, der havde lært at skatte K.s Dygtighed, 1699 tog ham med til Holsten og Aaret efter til Sachsen som sin Generaladjutant, ligesom Hertugen, efter at K. 1701 var bleven Oberstlieutenant og ansat ved et Dragonregiment, 1702 fik ham forsat til Ahlefeldts Kyrasserregiment for ogsaa i Flandern at kunne bruge ham ved sin Stab. K. gjorde nu Resten af den spanske Arvefølgekrig med, blev 1707 Oberst, 1710 Chef for holstenske Rytterregiment og s. A. Brigadér. Nævnte Regiment hørte til den Del af Hjelpekorpsset, der ved Fredslutningen 1713 strax vendte hjem, og her fik K. snart efter Kommandoen over de Tropper, som efter Svenskernes Kapitulation ved Oldensworth skulde blokere den gottorpske Hær i Tønning. Den Paapasselighed og Omsigt, hvormed K. afskar Fæstningen fra enhver Tilførsel ud over det stipulerede, fremtvang dens Kapitulation, som K. tillige med Generaladjutant Løvenørn afsluttede 8. Febr. 1714. 5 Dage senere forfremmedes K. til Generalmajor. Han deltog 1715 i Felttoget i Pommern og Stralsunds Erobring og gik saa i Vinterkvarter ved Itzeho, hvor han døde 11. April 1716 som Enkemand.

H. W. Harbou.

Knieper, Hans, —1587, Maler. K. synes at være den samme som Johan af Antwerpen, hvem Tyge Brahe kalder «Pictor regius Coronæburgensis». Han blev tillige med en Tapetvæver hentet fra Brabant i 1577, for at han kunde male de «Patroner» eller Forbilleder, hvorefter Tapeterne skulde væves. 1578 fik han Ansættelse som kongl. Maler paa Kronborg. Da Tapetmageren allerede s. A. døde, fik han dennes Løn til mod selv at lede Tapetvæveriet. Han rejste derfor til Nederlandene og hentede Svende, til Dels med deres Hustruer og Børn. Selv havde han ogsaa sin Hustru, Marine, med sig. Han arbejdede nu med 20 Svende og Dreng, og det er en anselig Mængde store Tapeter, der fremstod efter hans Tegninger og under hans Ledelse; der var bibelske Æmner, og der var 111 danske Konger foruden Frederik II selv og Christian IV. Tapeterne fik Plads dels paa Frederiksborg, dels paa Kronborg, men allerede 1629 ødelagdes en Del af dem ved Ildløs paa Kronborg. Dog frelstes Kongeportrætterne og førtes til Frederiksborg, men kun for at blive Luernes Rov 1859. Efter de Rester, som bevarer i Nationalmusæet og paa Rosenborg, synes han at have været en duelig Mand, men disse talrige Arbejder kostede ogsaa mange Penge. K. døde 2. Nov. 1587, inden hans bestilte Arbejder vare fuldførte. Enken fik Betaling bl. a. for 22 Kontrafejer, som Manden havde udført.

Nye Danske Mag. II, 98 ff. Friis, Saml. t. dansk Bygn. og Kunsthist. S. 305 ff. 343 ff.

Ph. Weilbach.

Knip (ell. Knipe), Antonius, —1650—, Generaltoldforvalter i Norge. Hans Herkomst er ubekjendt. Heller ikke er for Tiden noget bekjendt om hans foregaaende Uddannelse for den meget betydelige Stilling som Generaltoldforvalter i Norge, hvortil han beskikkedes fra Maj 1649 «paa Livstid», hvilket Udtryk dog ikke er gjentaget i hans nye Bestalling af 1650. Hans Lønning skulde udgjøre 5 Procent af Kongens Told i Norge. Han begyndte strax sin Virksomhed med saa store Forandringer i Toldvæsenet og især inden Toldernes Klasse, at han vakte den største Uvilje i Norge og allerede i Jan. 1650 fik Forbud mod at gjøre flere Forandringer uden nærmere Ordre, og samtidig kaldtes han til Kjøbenhavn for at gjøre Rede for sin Fremgangsmaade. Med Statholderen Hannibal Sehested havde han strax lagt sig ud, og denne fik i Maj 1650 Paalæg at erklære sig om hans Virksomhed. Ogsaa Rigsraadet var misfornøjet med, at denne «fremmede Karl, der desuden var

infam», var anbragt i et saadant Embede, hvorfra han kunde rømme til Skotland med Pengene. Hans Besøg i Bergen fra Dec. 1649 til ind i Aaret 1650, væsentlig i Anledning af en ny Toldbodbygning, bragte ham i et fjendtligt Forhold til Lensherren Ove Bielke og Byens Borgere. Under Besøget i Danmark i 1650 klarede han sig dog fra Beskyldningerne, vistnok især fordi han medbragte mange Penge af Tolden og gjorde store Løfter for Fremtiden. Han antoges imidlertid allerede da ikke at kunne holde sig længe paa sin Post, i Maj 1652 fik han atter Befaling at begive sig til Danmark, og da hans Erklæringer paa de mod ham gjorte Beskyldninger fandtes ufyldestgjørende, suspenderedes han i Juni 1654 fra sin Bestilling, hvortil han ikke mere vendte tilbage. I Nov. s. A. lader Kongen anstille Undersøgelse om et af ham efterladt uægte Barn i Agdesidens Len, og 1657 synes han endnu at leve, men derpaa forsvinder han lige saa sporløst, som han uventet dukker op.

Becker, Saml. t. Fred. III's Hist. I. Norske Mag. II og III.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Kniphof, Claus, o. 1500—1525, Kaperhøvding, var Søn af en anset Borger i Kjøbenhavn, Walter K.; Moderen, den rige Sidse Cortsdatter, ægtede efter Walter K.s Død den bekjendte Jørgen Kock, Borgmester i Malmø. C. K. var allerede 1521 i Christian II's Tjeneste og synes 1523 at have fulgt den landflygtige Konge til Nederlandene, rimeligvis som Fører paa et af Flaadens Skibe. I Foraaret 1525 stak han i Søen som Fører for et i Christian II's Navn udrustet Skib, i Begyndelsen i Følge med Lambert Andersen (I, 249). De angrebe i Forening Bergen, fangede endogsaa Biskoppen og flere gejstlige, opbragte Hansestædernes Skibe og havde paa denne Tid deres Tilhold i Skotland, hvorfra C. K. søgte at faa udrustet Hjælp til Søren Norby, som da havde rejst Bønderne i Skaane, hvilket dog ikke lykkedes, inden Søren Norby havde maattet slutte Forlig med Frederik I. Af Handelshensyn havde den nederlandske Regering erklæret C. K. for en Sørøver; han fortsatte imidlertid sine Kaperier mod Hansestæderne og laa om Efteraaret ved Greetziel ved Øster-Ems' Munding med en Styrke paa 4—5 store Skibe for efter at have taget Landsknægte om Bord at gjøre et Tog til Norge med vidtstrakt Fuldmagt fra Christian II som dennes Hovedsmand. 7. Okt. blev han imidlertid overrasket af en overlegen hamborgsk Skibsstyrke og efter en

drabelig Kamp ført som Fange til Hamborg, hvor han til Trods for Christian II's Fuldmagtsbrev 30. Okt. halshuggedes som Sørøver; 75 af hans Kammerater fulgte ham i Døden. Den Skæbne, der havde ramt den statelige, smukke 25aarige Søkriger, der af sin Konge var optagen i Adelstanden, og som ved sine dristige Bedrifter havde skaffet sig et baade æret og frygtet Navn viden om, ikke mindst ved sin Ridderlighed, og den Ro, hvormed han gik Døden i Møde, gjorde paa Samtiden et dybt Indtryk, der har sat sit Præg i adskillige Digte til hans Ære.

Allen, De tre nord. Rigers Hist. V, 99 ff. Allg. Deutsche Biographie XVI.

A. Heise.

Knob, Laurids, 1498—1546, af en oprindelig holstensk Slægt, Søn af Laurids K. til Gyllebo i Skaane og Tale Baad, blev født paa Lykaa Slot. I en forholdsvis ung Alder betroedes ham i Marts 1523 af Kong Christian II det vigtige Nykjøbing Slot og Len, som han imidlertid snart efter overgav til Frederik I, næppe helt uvillig, thi vel mistede han Hovedlenet, som den nye Konge gav til Holsteneren Jørgen v. der Wisch, men han beholdt Gjedsergaard som et selvstændigt Len lige til sin Død og desuden Majbølle Birk, som han havde i Pant. I de følgende Aar træffes hans Navn i den danske Adels bekjendte Forsvarsforbund 1527 mod Hartvig v. der Wisch og i den Kreds af Adelsmænd, som Aaret efter vare udsete til at ledsage Kongen ud af Riget. Grevesejden førte ham heller ikke tilbage til hans fordums Herres Parti; tvært imod skal han have ledet Aalholms Tilbagetagelse 1535, og sagtens som Belønning herfor blev han Hovedsmand paa dette til Dronning Sophies Livgeding hørende Slot, ogsaa en kortvarig Herlighed, thi han mistede det alt Aaret efter. L. K., der skrev sig til sin Fædrenegaard Gyllebo, døde alt 1546. Efter sin første Hustrus, Sidsel Valkendorfs, Død 1541 havde han ægtet Kirsten Tidemand, som siden ægtede Poul Abildgaard til Vranderup og døde 1557. *Thiset.*

Knobelauch, Fritz Ferdinand, 1820—84, Skuespiller. K., som var født i Kjøbenhavn 22. Febr. 1820 og Søn af Lieutenant Isak K. og Ellen Cathrine f. Thorup, kom efter sin Konfirmation i Urtekræmmerlære, blev Svend og var en Tid ansat paa et Skibsrederkontor, men dreves i 1848 af sin Tilbøjelighed for Scenen til at melde sig ved det Müllerske Selskab, som den Gang gav Forestillinger paa Vesterbros Theater. Her debuterede han i Elskerfaget og rejste senere i flere Aar med det samme Selskab i Pro-

vinserne, indtil han i 1857 engagedes af Kammerraad Lange, der samlede Personale til sit nye Folketheater paa Nørregade. K., der var en statelig Skikkelse med et smukt, udtryksfuldt Theateransigt, et meget tydeligt Organ og en god Sangstemme, kom paa Folke-theatret hurtig ind i et stort og alsidigt Repertoire og gled fra *Elsker* og *ung Galning* snart over i *Karakterfaget*, samtidig med at han i den burleske *Operette*, i *Vaudevillen* og i *Farcen* forstod at hævde sig en fremskudt Plads. Titelrollen i «*En Egoist*», Ib i «*Gjøngehøvdingen*», Zeus i «*Orfeus i Underverdenen*» og Kalkas i «*Den skønne Helene*» kunne fra denne Periode staa som Prøver paa hans vidt omfattende Evner. ~~• Aar senere (1859)~~¹⁸⁶⁷ modtog han Engagement ved Kasino og var under de skiftende Direktioner en af dette Theaters væsentligste og paalideligste Støtter, thi som han omfattede sin Kunst med stor Alvor, var han i udpræget Grad en Slave af sin Pligt. Det blev særlig det højere Lystspil og Folkekomedien, der ved Kasino lagde Beslag paa hans Kræfter, samtidig med at han ogsaa her skabte ypperlige Figurer i *Vaudevillen*, *Farcen* og *Operetten*. Som Exempler paa hans Kunst kunne nævnes: Hovedrollen i «*Jorden rundt i 80 Dage*», Grant i «*Kapitajn Grants Børn*», Hr. Sørensen i «*Peter Sørensen*», Prokuratøren i «*Barn i Kirke*», Finansministeren i *Operetten* «*Røverne*» og Mørup i «*Min egen Dreng*». K., som var ugift, stod endnu i sin fulde Kraft som Skuespiller, da en pludselig Død bortrev ham 18. Jan. 1884.

Edgar Collin.

Knoff (Knopf), Christoffer, —1611, Præst, er født i Friedland i Preussen og Søn af Hieronymus K., om hvis Livsstilling der savnes Oplysning. Han gik i Skole i Königsberg og studerede 1557 i Wittenberg. Allerede i Christian III's Tid synes han at være indkommet her i Landet, og 1560 blev han tysk Hofprædikant hos Enkedronning Dorothea paa Koldinghus. 1566 blev han Hofprædikant hos Frederik II, men udnævntes 1568 til Feltpræst hos Daniel Rantzau, som han fulgte i den nordiske Syvaarskrig. Under Vaabenhvilen s. A. fik han Orlov for at rejse til Kolding, hvor han holdt Bryllup med Barbara Paludan († 1598), Datter af Enkedronningens Livlæge Joh. P. fra Lybek. Hustruen fulgte ham 1569 tilbage til Rantzaus Lejr, og da hun 1571 fødte en Søn, opkaldtes denne efter den berømte Feltherre. 1572 var K. atter ved Hove; thi 20. Juli viede han som Hofprædikant, efter kort forinden at være bleven Bakkalavr i Theologien, Kongen til Prinsesse Sophie

af Meklenborg. Han stod i stor Yndest hos Frederik II og fik derved ofte Lejlighed til at gjøre sin Indflydelse gjældende, særlig i de theologiske Stridigheder, som den Gang optog Tiden. Han stod N. Hemmingsen nær. Hans Afsættelse kunde han vel ikke afværge, men han gjorde dog sit til, at den fik en mild og lempelig Form. Det skyldes ogsaa ham, at Frederik II afviste de Forsøg, man udenlands fra gjorde paa at faa Konkordieformelen indført i Danmark. 1588 tjente han Kongen paa hans Dødsleje paa Antvorskov og holdt derefter tysk Ligprædiken over ham i Roskilde Domkirke. En kort Tid var han derefter Hofprædikant hos Christian IV, men o. 1592 opgav han denne Stilling og trak sig tilbage til Roskilde, hvor han siden 1576 havde været forlenet med Kantorembedet i Domkapitlet. Her plejede han i flere Aar et fortroligt Samliv med N. Hemmingsen. Han sad ved hans Dødsleje og indmanede derefter Danmarks Gejstlighed til hans Ligfærd. Selv døde han 17.(?) Dec. 1611. Foruden den tyske Ligprædiken over Frederik II har han 1586 udgivet en, ligeledes tysk, Forklaring til nogle Sprog af Davids Salmer, som Kongen havde uddraget til religiøs Opbyggelse. I Katalogen over Biskop Kingos Bibliothek nævnes desuden en tysk Ligprædiken af ham over Christian III(?).

Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 59 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 II.

S. M. Gjellerup.

Knoff, Daniel, 1614—1687, Generaltoldforvalter, Amtmand, er født 26. Sept. 1614 i Roskilde, hvor Faderen, Mag. Daniel K. (f. 1571 † 1625), var Sognepræst til Domkirken; Moderen hed Anne Christoffersdatter (f. 1590 † 1628). Efter at have opgivet Studeringerne gik han til Handelen og bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor han 25. Sept. 1642 ægtede Elisabeth Wærn (f. i Wesel i Geldern 4. Avg. 1617, † 8. Okt. 1669 ved Skibbrud paa Baahus Lens Kyst), en Datter af Nicolai W., der paa Grund af Krigen havde forladt Holland og bosat sig som Handelsmand i Kjøbenhavn. D. K. blev 1649 af Antonius Knip beskikket (konfirmeret af Kongen 1650) til Tolder i Drammen (til Udgangen af 1660), 1654 blev han Toldforvalter og Direktør for Skibsmaalingen samt 1661 Generaltold- og Tiendeforvalter søndenfjælds. 1655 havde han faaet Befaling at rejse til Holland for at konferere med Residenten Peder Charisius angaaende Skibsmaalingen og Hollændernes Omgaaelse af Bestemmelserne derom, en Rejse, der dog først synes at have fundet Sted 1657, da Instruxen for ham udfærdigedes. Han var bosat paa Strømsø,

hvor Toldboden, som i hans Tid opførtes fra nyt, var beliggende, og ansaas i alle Fald i lang Tid for en formuende Mand, der ogsaa væsentlig bidrog til, at den nævnte Del af Drammen fik sin egen Kirke (opført 1664—67). Han kaldes i 1670-Aarene Over-toldinspektør og fik senere Titel af Kommerceraad. 1680 udnævntes han til Amtmand i Romsdalen, men forflyttedes allerede 1681 til Lister og Christianssand og 1684 til Stavanger, paa hvilke Steder han kun i kortere Tid skal have opholdt sig. Sin sidste Tid tilbragte han atter paa Strømsø, hvor han døde 6. Maj 1687, og blev begravet i Stedets Kirke. Hans Bo var fallit og Gjælden over 18000 Rdl. Han forvexles og sammenblandes oftere med Sønnen *Daniel K.* den yngre, der efter Faderen blev Skibsmaalingsdirektør (f. 1648 † 1703).

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 953 f. Personalhist. Tidsskr. 3. R. II. Meddelelser fra det norske Rigsarchiv I.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Knoff, Hans, 1679(?)—1732, Søofficer, er født paa Strømsø i Norge, rimeligvis 1679, og Søn af ovennævnte Daniel K. d. yngre. 1695 blev han Lærling og gik i hollandsk Orlogstjeneste med et Defensionsskib til Middelhavet; i denne Fart forblev han indtil 1701, Aaret efter var han om Bord i det hollandske Orlogsskib «de Union» paa Admiral van Wassenaers Flaade i Middelhavet, men rejste hjem 1703 ved Efterretningen om Faderens Død. Allerede 1697 var han bleven Underlieutenant i Marinen, 1700 avancerede han til Premierlieutenant, 1704 til Kapitajnlieutenant, 1710 til Kapitajn, Aaret efter til Kommandørkapitajn. Efter sin Tilbagekomst til Norge førte han et armeret Handelsskib og ansattes samtidig om Vinteren ved Indrulleringen i Bragenæs Distrikt under Kommandørkapitajn Ivar Huitfeldt. 1708 forflyttedes han her fra til Lavrvik. Ved Krigens Udbrud 1709 blev han Chef for Fregatten «Hejren», senere for Orlogsskibet «Gyldenløve» paa Blokade for Gøteborg under Kommandør Bjørn. 1710 var han Chef for Orlogsskibet «Sværdfisken» i Admiral Rabens Eskadre og deltog ud paa Efteraaret under Gyldenløve i Slaget paa Kjøge Bugt. 1711 fulgte han Chr. T. Sehested paa Kaperjagt i Nordsøen. 1712 betroede man ham en Kommando over 1 Linjeskib, 2 Fregatter og 2 Snaver, med hvilke han konvoierede i Kattegat og Skagerak. I Maj s. A. blev han ved Frederikshavn angreben af en overlegen svensk Styrke under Schoutbynacht Sjøblad, blev saaret, men forsvarede sig saa tappert, at Fjenden maatte flygte; for denne Daad forfremmedes han til Kommandør. 1713—20 var

K. hver Sommer Chef for et Linjeskib i Hovedflaaderne, der dog udrettede forholdsvis lidet; 1715 i Slaget ved Jasmund førte han «Nældebladet». 1720 efter Fredslutningen forfremmedes han til Schoutbynacht, blev Chef for en Division Søfolk, men var ikke senere til Søs; 1731 maatte han paa Grund af Svagelighed afgive denne Kommando. Han døde 11. Okt. 1732. K. blev 4. Maj 1714 gift med Mette Marie v. Als. *C. With.*

Knoff, Hans Christoffersen, 1578—1619, Rektor, Søn af ovfr. anførte Hofprædikant Christoffer K., tjente i nogle Aar som Hører ved Roskilde Skole, til han 1605 med Understøttelse af Roskilde Domkapitel begav sig udenlands for at studere ved Universiteterne i Wittenberg og Heidelberg. 1610 tog han i Kjøbenhavn Magistergraden, men drog derefter atter til Wittenberg. 1612 holdt han i Kjøbenhavn private Forelæsninger, og Aaret efter beskikkedes han til Rektor paa Herlufsholm, som han styrede i 4 Aar. 2 Gange søgte han Ansættelse som Professor ved Universitetet, men uagtet han havde vundet Bifald ved sine Forelæsninger og sine fortrinlige Prædikegaver, bleve andre ham foretrukne. Erstatning for disse Skuffelser fik han dog 1617, da han blev antagen til Tugtemester for den 8aarige Prins Frederik (Frederik III), hvis Undervisning han dog kun ledede i 2 Aar, da Døden bortkaldte ham 16. Avg. 1619. K.s Studier gik i forskjellige Retninger, hvorom de Smaaskrifter vidne, han lod trykke i Wittenberg, dels en ethisk Afhandling om Maadehold i forskjellige Forhold (1607), dels en Lærebog i Geometrien efter Euclid (1612).

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 53 ff.

G. L. Wad.

Knop, Oluf, —1442, Biskop i Vesteraas, stammede fra Roskilde og blev 1398 immatrikuleret ved Universitetet i Erfurt. Endnu én Gang til rejste han for sine Studeringers Skyld til Tyskland og blev 1409 indskrevet som Baccalaureus ved det da lige oprettede Universitet i Leipzig. Senere skal han have opnaact et Kanonikat i Upsala, og da hans Landsmand Biskop Navne Jensen (Gyrsting, s. VI, 418), som var Biskop af Vesteraas, i 1421 i Steden kom til Odense, blev O. K. hans Efterfølger; dog var han oftere i Danmark og rejste 1425 til Rom som Kongens Sendemand i den slesvigske Strid. Sit Stift styrede han med stor Kraft, og han kom ogsaa til at spille en ret fremragende Rolle i Sverige til Trods for, at hans danske Fødsel maatte lægge ham adskillige Hindringer i Vejen

i denne Tid, da den svenske Nationalfølelse vaktet saa stærkt. Endnu er bevaret et interessant Brev fra ham til Upsalærkebispens Johannes Haqvini († 1432), hvori han tager Stilling til Datidens politiske Forhold; han har Blik for, hvor ulykkelige Følger den Krig, som Kong Erik da førte imod Holstenerne og Hansestæderne, har for Sveriges indre Forhold, men han er dog ivrig stemt for, at man skal sætte al Kraft ind paa Kampen og stræbe at skaffe Norden Overmagten paa Søen; selv erklærer han sig villig til for dette Maal at bringe de største Ofre. Da kort Tid efter den svenske Opstand udbrød, sluttede O. K. sig uden Forbehold til den svensk-nationale Side og gik med til alle de Skridt, der sluttelig førte til Kong Eriks Afsættelse. Endnu i 1441 deltog han i et Provinsialkoncilium i Søderköping, men i et Brev fra hans Kapitel af 20. Febr. 1442 omtales han som lige død. I den leipzigiske Matrikel kaldes han O. Jacobsen, saaledes at det vist er en Fejl, naar senere svenske Forfattere kalde ham O. Helgieson.

Reuterdaahl, Svenska kyrkans hist. III, 2, 139 f. Daae, Matrikler over nord. Studerende S. 18.

Kr. Erslev.

Knopf, s. Knoff.

Knoppert, Albert, —1576, Retslærd og Diplomat. Han var født i Zwolle i Nederlandene; men om hans Studier vide vi kun, at han havde taget den juridiske Doktorgrad og holdt Forelæsninger i Rostock, inden han 1549 ansattes som juridisk Professor ved Københavns Universitet. Som dettes eneste Lærer i Retsvidenskaben (d. e. Romerretten) indtog han en ret fremragende Plads, saa meget mere som han synes at have egnet sig godt for det praktiske Liv. Han beklædte ofte Rektorværdigheden, var i en Række Aar vor Frue Kirkes akademiske Værge, var offentlig Notar, førte Tilsyn med Universitetsbibliotheket m. m. 1561 forlenedes han med et Kannikedømme i Roskilde.

K. blev oftere brugt i Sendelser til udenlandske Magter, skjønt man skulde synes, at han ikke godt kunde være borte fra sin Lærergjerning, da han var ene om at repræsentere et helt Fakultet. Saaledes var han 1551 i England, nærmest dog i et privat Hverv for nogle danske Kjøbmænd; 1562 var han i Liffand for at forhandle med den polske Regering; Aaret efter førte han Forhandlinger med Prinsen af Oranien. 1576 blev han i Anledning af Lensstridighederne mellem Kong Frederik II og dennes Farbrødre, Hertugerne Hans og Adolf af Slesvig og Holsten, affærdiget til de

tyske og nederlandske Universiteter for at erhverve juridiske Responsa, der kunde være til Gunst for Kongen. Han havde allerede fuldendt en Del af sit Hverv, da han fra Köln drog til Löwen. Men ikke langt fra den sidstnævnte Stad blev han overfalden paa Vejen af Stimænd, der udplyndrede ham og saarede ham saa haardt, at han 7. Dag derefter, 16. Maj 1576, døde i Löwen af sine Saar. — K. var 2 Gange gift; blandt hans Børn kan mærkes *Johannes K.*, der var med Faderen paa hans sidste Rejse og ikke uden Held fuldførte hans ufuldendte Hverv. Han tog siden den juridiske Doktorgrad, forlenedes 1587 med Ringsted Kloster og døde 1591.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 623 ff. *H. F. Rørdam.*

Knud den store, o. 995—1035, Konge af England, Danmark og Norge. K. var Søn af Svend Tveskjæg og Gunhild, Datter af Hertug Miesko af Polen (VI, 304). Svend havde efter mange Krigstog underlagt sig England, men da han døde 3. Febr. 1014, vendte den fordrevne Konge Æthelred tilbage fra Normandie, og hans Søn Edmund Jærnside optog tappert Kampen med de danske. K., som var bleven valgt til Konge af Hæren, maatte romme Landet; de af Angelsaxerne givne Gisler landsattes lemlæstede paa Næse, Øren og Hænder. I Norden indsaa man dog, at England var modent til at falde i de danskes Haand. Knuds Broder Harald, der var valgt til Konge i Danmark (VII, 73), og ligeledes hans Stifmoder Sigrid Storraades Søn, den svenske Kong Oluf, gave Skibe til et nyt Togt, Vikingehøvdingen Thorkil den høje traadte i K.s Tjeneste. Med en prægtig udrustet Flaade paa over 200 Skibe kunde derfor Angrebet paa England begyndes (1015), men den heltmodige Edmund, der efter sin Faders Død, 23. April 1016, valgtes til Konge, gjorde i 6 store Slag de danske den haardeste Modstand. Derfor besluttede de 2 Hærførere hellere at enes om Landet, og ved en Sammenkomst paa Olney i Severn deltes Riget, saaledes at K. fik den nordlige, Edmund den sydlige Del. Men Døden bortrev Edmund 30. Nov. 1016, og dette Dødsfald kom saa belejlig, at Krønikeskrivere fra en senere Tid ganske grundløst kunde beskylde K. for at have ladet Edmund myrde af Forræderen Eadric Streona. Nu blev K. taget til Konge over hele England.

K.s Politik gik strax ud paa at forsone de stridende Partier og Folk. Han ægtede (1017) Æthelreds Enke, Emma eller Ælfgifu, en Datter af Hertug Richard I af Normandie (IV, 511), og det bestemtes, at K.s og hendes Sønner skulde arve Riget. Største

Delen af den danske Flaade hjemsendtes, og de nordiske Høvdinge, som han i de første Aar havde maattet give høje Stillinger, fjærnedes efterhaanden fra disse, eller de forvistes, medens Angelsaxere indtog deres Pladser. K. erklærede, at den bestaaende Lovgivning, «Kong Edgars Love», skulde opretholdes, og sluttede sig nøje til Kirke og Gejstlighed. Hans Kongedømme skulde helt hvile paa national Grund.

Men K. havde efter sin Broder Haralds Død (1018) ogsaa vundet Danmark, og ved nye Erhvervelser voxede hans Vælde snart til et Omfang saa stort som et Kejserrige. Paa et Togt 1023 hævdede K. saaledes sin Magt over store Dele af Østersøens Syd- og Østkyst; ikke blot var Jomsborg ham underlagt, han betvang flere slaviske Folk i Samland ved Weichselmundingen. Da Norges Konge Olaf den digre og Svenskekongen Anund Jacob forbandt sig mod ham, drog K. mod dem og kæmpede en haard Kamp i Helgeaa i Skaane (1026), hvilken dog ikke bragte K. Sejer. Dette Uheld maatte hævnnes, og efter at K. først ved Bestikkelser havde vundet mange Tilhængere i Norge, drog han 1028 der hen med en Flaade, som han havde ladet samle i Limfjorden. Uden Kampe naaede han helt op til Nidaros, hvor han blev hyldet som Konge, medens Olaf maatte flygte ud af Riget. Hakon, K.s Søstersøn, gjordes til Landestyrer, men uagtet Bønderne ved Stiklestad (1030) tilintetgjorde Olafs Forsøg paa at gjenvinde Landet, stod dog K.s Magt her paa svage Fødder. K. satte sin Søn Svend til Landestyrer eller Konge i Norge; med ham fulgte hans Moder Ælfgifu, Ealdormanden Ælfhelms Datter, til hvem K. som ung var traadt i Forhold. Nordmændene fandt dog dette Fremmedherredømme utaaleligt; den dræbte Olafs Søn Magnus blev kaldt tilbage, og Svend og Ælfgifu maatte drage bort. — Ogsaa i England bestod K. mange Kampe med Grænsfolkene i Wales, Cumberland og Skotland, som oftest med Held.

Men K. har vundet sit store Navn i endnu højere Grad ved sin Styrelse i Freden end ved Krige og Erobringer. Fra første Færd af viste han mærkelige Evner til at finde Veje for sine Planer og Venner til at sætte dem i Værk. Betydningsfuld havde saaledes hans nøje Tilslutning til Kirken været. I hans Love og offentlige Budskaber til Folket knytter han stadig Kjærlighed til Gud og til Kongen, religiøs Tro og sædelig Vandel, Overholdelsen af Kirkens Bud og af de verdslige Loves Befaling nøje til hinanden, med myndig Haand opretholder han i lige Grad Statens og Kirkens

Magt. Gavnild understøttede han Kirker og Klostre, og med Klogskab søgte han hos Paven en Støtte for sin Magt. Faa Maaneder efter Kampen ved Helgeaa drog han til Rom og deltog i Kejser Conrad II's Kroning i Peterskirken Paaskedag 1027. Det var første Gang, en dansk Konge besøgte Rom, og at Rejsen tilsigtede politiske Formaal over for Paven og andre Fyrster, er sikkert nok. K. opnaaede da bl. a. ogsaa, at Kejser Conrad afstod ham den omstridte «danske Mark» ved Ejder. Særlig for det endnu halv hedenske Danmark maatte K.s religiøse Politik faa stor Betydning; Kirker bleve byggede, Bispedømmerne omordnede, Klerke indkaldtes fra England eller andre vestlige Egne, og Klostre begyndte at opstaa.

K.s engelske Love havde stor Betydning ved at skabe en sikker Administration og god Orden i Landet, og der er næppe Tvivl om, at han har søgt at virke paa samme Maade i Danmark. Han oprettede i England et staaende Hærkorps paa 3000 Mand, hvis Medlemmer (Huskarle) vare ordnede som i et Broderskab under en særegen Lov (Vederlagsret); en lignende Institution dannedes ogsaa i Danmark, eller den engelske forgrenede sig her over, hvor dens Love snart skulde faa megen Betydning for Udviklingen af Herremandsstanden. Vi kjende kun lidt til Enkeltheder i K.s Styrelse af hans Hjemland; i Møntvæsenet mærkes dog klart hans ordnende Haand.

Mange haarde Gjerninger, som tidligere tillagdes K., har den nyere Kritik fjærnet eller set i et andet Lys. Heflighed har kunnet rive ham hen til voldsom Daad, saaledes da han lod sin upaalidelige Svoger Ulf dræbe i Roskilde Trefoldighedskirke. K. besad diplomatisk Opfindsomhed og anvendte gjerne List, men troløs var han ikke, hyklersk end mindre; han var af Hjærtet gudsfrygtig, og den bekjendte Fortælling om, hvorledes K. erkjendte sit Scepters Vanmagt over for Bølgerne ved Stranden, skildrer smukt hans fromme Gemyt. Han yndede Digtekunst og Skjalde; en af ham digtet Strofe er endnu bevaret.

Men der var kun beskikket K., som de fleste af hans Slægt, en kort Levealder. Han døde i Shaftesbury 12. Nov. 1035 og begravedes i Winchester. Samtiden kaldte ham «den rige» 0: mægtige; da Danmark senere fik andre Konger af Navnet K., benævnedes han «den gamle»; med god Grund har dog fra Slutningen af det 12. Aarhundrede Betegnelsen «den store» især vundet Indgang. Hans Rige havde været for sammensat til at kunne bevares

som Helhed efter hans Død, og han har næppe heller selv tænkt sig Muligheden heraf; ved hans Søners Uduelighed og tidlige Død bevaredes end ikke England længe for den danske Kongeslægt. Med Ælfgifu havde han 2 Sønner, Svend og Harald Harefod (VII, 73); i hans lykkelige Ægteskab med Emma fødtes ham Børnene Hardeknud (VII, 91) og Gunhild, der ægtede Henrik III af Tyskland (VI, 304).

Lappenberg, *Geschichte v. England I.* Freeman, *Norman Conquest I.* Steenstrup, *Normannerne III og IV.* Ersch u. Gruber, *Allg. Encyklopädie, 2. Section, XXXVII.* Stephen, *Dictionary of national biography IX.* A. D. Jørgensen, *Den nord. Kirkes Grundlæggelse S. 435 f.* Olrik, *Konge og Præstestand i den danske Middelalder I.*

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Knud den hellige, o. 1040—1086, Konge, var den næstældste og mest fremragende af Svend Estridsens Sønner. Hans funklende Øjne røbede en ildfuld og lidenskabelig Karakter, og tidlig viste han sig som ivrig Krieger. Svend Estridsen udsendte ham derfor paa 2 Tog mod England i Haab om at fordrive Vilhelm Erobrer. Paa det første Tog (1069—70) delte K. Anførselen med sin Broder Harald og sin Farbroder Asbjørn (I, 354); en Tid havde de Fremgang, men senere kom de i en vanskelig Stilling, Asbjørn lod sig bestikke af den engelske Konge, og sikkert til K.s Harmes, vendte Flaaden tilbage. Paa det andet Englandstog, hvori Hakon Iversen (VIII, 329) deltog, hærgede K. York (1075), men udrettede for øvrigt ikke noget. Større Ry vandt han sig ved sine Kampe øster paa mod Sember og Ester; Skjalden Kalv Maanesen priste ham som Sejerherre over 10 Konger. Efter Svend Estridsens Død (1076) kunde K. ikke tøjle sin Magtsyge, og ved Kongevalget paa Isøre søgte han hensynsløst at trænge sin ældre Broder Harald ud af hans Ret til Tronen; men Folket samlede sig enstemmig om den milde Harald (Hen), og den stolte K. maatte, som Ælnoth siger, «gaa af Vejen for sin Broders Vrede». Landflygtighedsaarene tilbragte han i Sverige. Et samtidigt Pavebrev bebrejder den norske Konge Olaf Kyrre, at han har støttet Harald Hens oprørske Brødre, og trods Helgenlevnedernes Forsikringer om K.s fredelige Færd er det fristende at søge ham blandt disse.

Ved Harald Hens Død (1080) opnaaede K. Herredømmet i Danmark, og hans korte Kongetid blev et af de mærkeligste Afsnit af vor Historie. Lige dristig og heftig, lige højtstræbende og voldsom satte K. sig et stort og stolt Maal, men knuste ogsaa skaanselløst, hvad der stod ham i Vejen. Ved en stærk Kongevælde

vilde han holde Orden i Landet. Stormændenes Magt stækkedes, og deres Lovbrud straffedes haardt. Men ogsaa Menigmand skulde bøje sig under det myndige Kongedømme. K. tilegnede sig en uhjemlet Lovgivningsmagt, og at hans Bestræbelser til Dels vare humane og i Samklang med de fremmeligere Landes Kultur, kunde ikke mildne Forbitrelsen hos de danske, som saa deres nedarvede Ret krænket. Ogsaa K.s Iver for Kirken mishagede Folket, som derved blev tvunget til at lyde Klerkenes Bud. Imidlertid har K.s Virksomhed paa dette Omraade noget storladent ved sig. Han gav Præstestanden en højere Stilling i Samfundet og søgte at udsondre den fra Lægfolket, og han krævede Kirkens Højtider og Fastedage strængt overholdte. For sit eget Vedkommende fulgte den stolte Konge nøje Kirkens Forskrifter, tog sig af Enker og faderløse, fastede strængt og lod sig endog hudflette af sine Kapellaner, — selv i hans Fromhed lægger Lidenskabeligheden sig for Dagen. Fremfor alt var han gavmild over for Kirkerne, saaledes i Roskilde, Dalby, Odense og Viborg, og især imod Lunds Bispekirke, i det han ved en meget stor Gave (1085) oprettede et Domkapitel med tilhørende Skole; rimeligvis har han ligesom sin Fader villet gjøre Lund til et nordisk Ærkesæde, men Maalet naaedes ikke i hans Levetid. Hvor meget nu end denne kirkelige Iver aandede ideel Begejstring, var den dog tillige et Middel til at hæve Kongedømmet; med sin voxende Avtoritet maatte Præstestanden nemlig støtte den Konge, der forøgede dens Magt, og for saa vidt arbejdede K. ogsaa her for sin egen Sag.

K.s Ærgjerrighed holdt hans gamle Krigslyst i Live: ved et stort Englandstog vilde han fortrænge Vilhelm Erobrer og udslette Mindet om de danskes tidligere Uheld. I Foraaret 1085 samledes en vældig Flaade i «Vestervigen» vestligst i Limfjorden for der fra at gaa til England; K.s Svoger Olaf Kyrre sendte norske Skibe til Hjælp, og K. ventede end videre Støtte fra den krigerske Grev Robert Friser af Flandern, hvis Datter Edel han havde ægtet. Selv tøvede K. imidlertid i Slesvig for at holde Øje med den tyske Kejser Henrik IV, hvis Modkonge han nylig havde givet Ly. Under den idelige Venten var Hærens Forraad ved at slippe op, og Toget vilde nu tilmed foregaa saa sent, at man ikke kunde naa hjem for at høste. Efter at der var holdt Hærting, blev Kongens Broder Oluf (Hunger) derfor sendt til ham for at bede ham begynde Toget eller hjemsende Hæren; men K. behandlede Oluf som Forræder og sendte ham i Lænker til Flandern. Snart

efter maatte han dog rette sig efter Hærens Ønske og af Hensyn til Høsten give Hjemlov. Da K. saaledes saa sine stolte Erobringsplaner kuldkastede, vilde han til Gjengjæld inden for Landets Grænser strække sin Magt til det yderste; derved blev han endnu mere haard og hensynsløs mod sine Undersaatter end tidligere. Næppe uden hans Vidende pinte hans Fogeder baade høje og lave med Retssager, og naar de inddreve Bøder, krævede de efter Sigende 3 Gange saa meget, som der tilkom dem. Da brast Taalmodigheden. K. drog paa Gjæsteri til Vendsyssel og tog ind paa Kongsgaarden Børglum; men Vendelboerne rejste sig imod ham, og K.s Forsøg paa at tale dem til rette var helt forgjæves. K. flygtede da syd paa til Biskop Henriks Gaard Biskopstorp (Bejstrup), medens de fleste af hans Mænd toge ind paa Kongsgaarden Agersborg ved Limfjorden. Nu bredte Rejsningen sig hurtig, og Kongsgaardene bleve hærgede; Biskop Henrik red Skarerne i Møde for at mægle Forlig, men blev modtagen med Rascri, og da han kom sprængende tilbage med disse Efterretninger, flygtede Kongen over Limfjorden og videre til Viborg. Vendelboerne overrumplede og hærgede Agersborg og forfulgte derpaa K. Oprøret bredte sig nu over hele Jylland, og fra Slesvig maatte Kongen flygte til Fyn. Men ogsaa her til forplantede Rejsningen sig. Oprørernes Høvding var Piper, der forræderisk indfandt sig i Odense Kongsgaard og gjorde K. tryk for derefter at fremskynde en Overrumpling af Kongen. I sidste Øjeblik lykkedes det dog K. med sin Broder Benedict (II, 60) og sine Vederlagsmænd at slippe ind i Albanskirken. Forgjæves bød K. Forlig; Oprørerne søgte at sætte Ild paa Trækirken, og da dette mislykkedes, opstod der en drabelig Kamp ved Kirkedøren. Mange af Angriberne faldt, bl. a. døde Piper af sine Saar; men ogsaa Kongen og hans Mænd saaredes og trængtes tilbage. Knælende foran Alteret skriftede K. da og beredte sig til Døden; men Fjenden kastede Spyd og Stene ind gennem de smaa Kirkevinduer, og K. kvæstedes endnu haardere. Hans Broder havde allerede faact Banesaar, og hans 17 Hirdmænd bleve nedhuggede; selv laa han døende, da Fjenderne trængte op til Alteret og toge ham af Dage under raa Mishandlinger (10. Juli 1086).

Eftertiden har retfærdiggjort K.s Bestræbelser, for saa vidt som det senere Samarbejde mellem et stærkt Kongedømme og en stærk Præstestand virkelig førte Danmark til den største Magt og Lykke. Men derfor kan man dog ikke forsvare de Midler, K. brugte, og han maa siges at være falden for sine egne Overgreb. Præste-

standens Ærefrygt for hans Minde og end mere den nærmest paafølgende Tids Ulykker banede imidlertid Vej for en anden Betragtning: man begyndte at ære ham som Helgen. Allerede 1095 toges hans Ben op af Graven, og en Odenseklerk skrev «Kong Knuds Lidelseshistorie»; men først da Paven havde kanoniseret K., foregik den endelige Skrinlæggelse af hans Relikvier med stor Højtidelighed (1101), og en Snes Aar senere udarbejdede Munken Ælnoth sin mærkelige Levnedstegning af Kongemartyren. Skelettet i K.s Helgen-skrin vidner om hans høje og kraftige Væxt, men tillige om de Mishandlinger, han ved sin Død har lidt. — Med Edel havde K. Døtrene Ingerid og Cæcilia (IV, 124) og Sønnen Carl, der blev Greve af Flandern og fristede en lignende Skæbne som Faderen (III, 356).

Script. rer. Dan. III. Danske Helgeners Levned, ved H. Olrik. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse. H. Olrik, Konge og Præstestand i den danske Middelalder I. Hist. Tidsskr. 6. R. IV. *Hans Olrik.*

Knud (Magnussen), —1157, Konge. K., der var Søn af Magnus Nielsen og Richiza, lod sig efter Erik Lams Fratræden (1146) hylde af Jyderne, som ogsaa havde støttet hans Fader og Farfader, og kastede sig rask i Kamp mod Svend (Eriksen), der havde faaet Herredømmet over Sjælland og de skaanske Provinser. Efter at K. ved store Løfter havde vundet Ærkebiskop Eskil, stævnede han mod Skaane, men vovede dog ikke at lande, lod Eskil i Stikken og trængte i Steden for frem paa Sjælland; Svend fulgte imidlertid efter, slog ham ved Slingerup og drev ham tilbage til Jylland. 1147 sluttede K. og Svend sig sammen til Korstog mod Venderne; men Toget øgede kun Spliden og fremskyndede ny Fejde. Det lykkedes K. at overrumple Roskilde, men efter Nederlaget ved Taastrup maatte han for anden Gang flygte til Jylland (1148). Nu gik Svend angrebsvis til Værks; selv satte han sig fast paa Fyn, medens hans Fætter Valdemar, som han havde gjort til sin Hertug, vandt Sønderjylland, og det skjønt K. havde søgt at sikre sig ved Forbund med Grev Adolf II af Holsten. Senere trængte Svend frem i Jylland og sejrede ved Viborg (1150), hvorpaa K. flygtede til sin Stiffader, Kong Sverker I i Sverige. Forgjæves søgte den fordrevne Konge Hjælp i sin Moders Stammeland Polen og hos Sachserhertugen; derimod vandt han Ærkebiskop Hartvig I af Hamborg-Bremen ved at love ham Overhøjhed over den danske Kirke og rykkede med en tysk Hær ind i Jylland, men led et

stort Nederlag ved Gjedbæk syd for Viborg (1151) og flygtede til Sachsen. Et sidste Forsøg paa at vinde Riget gjorde K. ved at samle de danske Friser om sig; men Svend var atter den sejrende, og K. tyede til den tyske Konge Frederik I. Paa Mødet i Merseburg (1152) godkjendte Frederik nu Svend som Enekonge i Danmark, men lod ham love at give K. Sjælland som Len. Svend unddrog dog K. de sjællandske Kongsgaarde, og til sidst gav han ham spredte Forleninger i Steden for det samlede Len. Valdemar, der var gaaet i Borgen for Overenskomsten i Merseburg, nærmede sig nu til K., der lovede ham sin Halvsøster Sophie og Tredjedelen af sit Fædrenegods i Medgift. Sammen droge de dernæst til Svends Fjende Kong Sverker, og K. fæstede dennes Datter. Da Svend nu stod dem efter Livet, vovede de at lade sig hylde paa Viborg Ting; Svend mistede sine Tilhængere og maatte fly af Landet (1154). K. kunde langt fra maale sig med sin Medkonge Valdemar, og ved Rigets Tredeling 1157 blev han stillet sidst i Rækken; da de andre Konger havde valgt deres Dele, tilfaldt Øerne ham. Stadig opfyldt af Mistro til Svend anede han Svig under Gildet i Roskilde og tog derfor Afsked med Valdemar, men var ikke raadsnar nok til at undfly det bratte Overfald; Ditlev (IV, 282) kløvede hans Hoved, og strax efter blev ogsaa hans Frænde Constantin nedhugget (9. Avg. 1157). — K. var en letbevægelig, ikke synderlig fremragende Personlighed, men veltalende og paa Grund af sit elskværdige Væsen saa yndet af sine Mænd, at ingen trods hans Modgang vilde svigte ham. Han havde stor Svaghed for Kvinder, og af hans flygtige Forbindelser fremgik adskillige Børn: Niels, der senere blev æret som Helgen, og Valdemar, den berømte Slesvigbisp, som blev Forræder mod sit Fædreland, end videre vistnok Jutta, der ægtede Sachserhertugen Bernhard, Hildegard, gift med Fyrst Jarimar af Rygen, Ingerd, gift med Hertug Casimir II af Pommern-Demmin, og endnu en Datter, gift med Bugislav III af Schlawe. At K. skulde have haft en Søn Magnus, der blev dræbt i Roskilde 1157, beror sikkert paa Misforstaaelse. Om Sverkers Datter, der højst et Aars Tid kan have været K.s Dronning, ved man ikke noget.

Hans Olrik.

Knud (Valdemarsen), 1163—1202, Konge, Søn af Valdemar I og Dronning Sophie, blev født i Begyndelsen af 1163 og døbt af Absalon. Det følgende Aar aftaltes der Ægteskab mellem den lille K. og Henrik Løves Datter Richiza. Efter et heldigt Tog til Rygen

(1165) kaarede den danske Hær K. til Konge og Faderens Efterfølger, hvorpaa Stormændene ved et Møde i Roskilde svore ham Troskab, og 25. Juni 1170 blev han i Ringsted kronet af Ærkebiskop Eskil; denne første danske Kongekroning knyttedes til Stamfaderen Knud Lavards Skrinklæggelse og fandt Sted i en glimrende Forsamling af Landets Bisper og Stormænd. Efter at Richiza var død (1167), blev det aftalt, at K. med Tiden skulde ægte hendes ældre Søster Gertrud, der nylig var bleven Enke (VI, 10); den endelige Trolovelse fandt Sted 1171, og Gertrud kom til Danmark, men Brylluppet holdtes først 1177, da K. var 14 Aar. Snart efter blev K. af sin Fader sat til at styre Halland. Sammen med Absalon anførte han det sejerrige Tog til Pommern 1179 og et senere Tog, der dog kun lige blev paabegyndt (1182). Ved Valdemars Død (12. Maj 1182) besteg K. Tronen. Hans Kongetid er en glimrende Epoke i den danske Middelalder, Indledningen til Valdemar II's Stormagtsvælde. Rigsenheden styrkedes ved Dæmpelsen af det skaanske Oprør; den tyske Kejsers Højhedskrav afvist; Absalon vandt den navnkundige Sejer over Hertug Bugislav, hvem Kejseren havde opbidset mod Danmark (1184), og efter 3 Hærgningstog, hvori K. selv deltog, underlagde de danske sig Pommern (1185), saa at K. kunde antage Titelen «Vendernes Konge»; den frygtelige Fare, der trueede Danmark ved Biskop Valdemars Forræderi, blev energisk afværget (1192), Bispnen selv lagt i Lænker, hans Forbundsfælle Grev Adolf III slagen og fangen og Danmarks Grænse rykket frem til Elben (1201); end videre gjorde man Korstog til Finland og Estland, det sidste under K.s egen Anførsel, Kirkens Magt og Interesser fremmedes, Kongedømmet, Præstestanden og den opblomstrende Adel sluttede sig sammen til endrægtig Samvirken, og Folkets Velstand tog til. Men i de stolte Bedrifter og hele det nationale Opsving spiller K. ikke nogen særlig fremragende Rolle; han træder i Skygge for sin yngre Broder Valdemar, som var hans Hertug, og for Absalon, der var hans overlegne Raadgiver, ja var ham som Fader; Svend Aagesen kalder ligefrem K. Absalons Fosterson. Sammen udarbejdede K. og den store Ærkebisp en Fremstilling af Vederlagsretten for derved at styrke Vederlagets Tugt og knytte Adelen fastere til Kronen. Ogsaa andre af Rigets første Mænd har K. staact nær; han ses saaledes at have været Medlem af et vidtgrenet, men sluttet Broderskab af Stormænd. K. har næppe haft stærkt Helbred; han døde 12. Nov. 1202 efter at have givet Gaver til alle Rigets Klostre og Hospitaler og blev begravet i Ringsted Kloster.

kirke. Han skildres som en smuk Mand, og af de Knokler, der fandtes ved Aabningen af hans Grav, skjønnes det, at han har været af forbavsende Højde. Samtiden karakteriserede ham som from og andægtig, sat og gammelagtig og priste hans kyske Samliv med Gertrud. Maaske var det da først efter hendes Dod (1197), at han havde en Frille, hvem han paa sit Dødsleje skjænkede Sminge og Vøl i Gjern Herred. Han synes ikke at have haft Børn.

Hans Otrik.

Knud Lavard, o. 1096—1131, Hertug, Søn af Erik Ejegod og Dronning Bodil, blev født i Roskilde kort efter, at Faderen var bleven Konge, vistnok 12. Marts (maaske 1. April) 1096. Forældrene vilde kalde ham Hugo; men Bonden Aslak fra Balstrup paastod, at han i Følge en Aabenbaring af Knud den hellige skulde hedde Knud, og dette blev i alt Fald hans Navn. Da Erik og Bodil droge ud paa Pilegrimsfærd (1102), lode de den mægtige sjællandske Jarl Skjalm Hvide opfostre Drengen. Ved Kongevalget 1104 skulle enkelte have ønsket den lille K. til Konge. Senere blev han sendt til Sachserhertugen Lothar, der blev hans anden Fosterfader. Det fleraarige Ophold i Udlandet udvidede K.s Blik og gav ham Sans for fremmed og mere vidtskreden Kultur. Ved sin Hjemkomst fandt K. sørgelige Forhold i Danmark. Kong Niels, der manglede Evne til at styre Landet, havde tilmed forholdt sin Søstersøn, Venderfyrsten Henrik, hans Mødrenearv, hvorpaa Henrik hærgede Grænseegnene og sendte vendiske Vikinger til de danske Farvande. Ulykken gik ogsaa ud over K., da nogle Skippere under Vendernes Efterstræbelser maatte sænke hans Skatte i Havet; Tabet gjorde dog ikke Indtryk paa den frejdige K., men des mere ærgrede det den pengekjære Niels. K. deltog nu i et uheldigt Tog mod Henrik; i Kampen ved Ljutka segnede han saaret til Jorden, men blev reddet ved en af sine Mænds Snarraadighed. Efter sin Sejer voldgjæstede Henrik end mere de danske Grænselande, hvor alt kom i fuldstændig Opløsning; men Landets Modgang æggede blot K. til ret at prøve sine Kræfter, og hos sin Farbroder Niels opnaede han omsider det sønderjyske Jarledømme, som ingen anden vovede at overtage (1115).

Med største Kraft tog K. fat paa sin vanskelige Opgave som Grænsevogter. Han satte sig for at sikre Ejendom og Fred og gjorde Jagt paa de mange Tyve og Røvere, som vilde udnytte den almindelige Uorden. Skaanselløst øvede han Retfærdighed. Ogsaa

en højbyrdig Mand, der længe havde drevet Røverfærd, blev dømt til Døden, og da Manden over for K. vilde gjøre Frændskab gjældende, haanede K. blot hans høje Byrd ved at lade ham klynge op i en højere Galge. Paa den Maade vare snart de indre Fjender udryddede. Endnu større Ry vandt K. samtidig som Kriger. Fjenderne slog han tilbage, og Slesvig, der var hans sædvanlige Opholdssted, omgav han med saa stærke Volde og Grave, at Byen kort efter hans Død en hel Vinter igjennem kunde modstaa en mægtig Hær. Foruden denne Bybefæstning, som den Gang var noget enestaaende i Norden, opførte han flere faste Taarne til Værn for Slien og er saaledes i Danmark bleven banebrydende for Udviklingen af Forsvaret. Men ogsaa paa et andet Omraade af Krigsvæsenet har K. faaet største Betydning for Eftertiden: han udviklede et sluttet og samlet Rytteri. Det gjaldt nemlig om — i Modsætning til de danskes sædvanlige Sendrægtighed — at rette hurtige og uforudsete Stød mod den farlige Venderfyrste, og dette lod sig kun udføre ved raske Ryttere. Nu overrumplede K. Fjenden ved sine lynsnare Strejftog. En Gang undslap Henrik kun ved at svømme over Fjeder, og hans Grænseborg blev ødelagt. Venderfyrstens Overmod forvandlede derfor til Skræk, og da K. tilbød Fred, tog han med Glæde derimod. Her gav K.s Ridderlighed sig et smukt Udslag: skjønt han var den sejrende, skaffede han dog Henrik Værdien af hans Mødrenearv. Fra den Tid var der Venskab mellem dem, og det siges, at baade K. og andre danske kunde færdes i Henriks Land som i deres eget. Intet Under da, at man ærede K. som Danmarks Redningsmand og gav ham Tilnavnet «Lavard»; Ordet er af angelsaxisk Oprindelse (nyengelsk «Lord») og betyder Herre. For øvrigt ombyttede K. sit nordiske Jarlenavn med den europæiske Hertugtittel, optraadte i statelig tysk Dragt og indførte Udlandets finere Hofskik. Trods sin Myndighed var han i høj Grad afholdt, og han viste sin Sans for Folkets Interesser ved at lade sig vælge til Oldermann for Slesvig Borgeres Gilde, det saakaldte «Edslag». Som Præstestandens Ven udstyrede K. Kirkerne med Bøger og Alterkar, og de faste Kirker af Granit og rhinsk Tuf begyndte i Sønderjylland at afløse de gamle Trækapeller. Tillige holdt han strængt sine Klerke til Orden og Tugt og gjorde et Korstog til det endnu hedenske Smaaland. Endelig var K. saa gavmild imod fattige, at han endog skal have skjænket en Tigger sin Overkjortel.

K. indtog en mægtig Stilling i sit Fædreland. Som Grænse-

vogter havde han Styrelsen af Sønderjylland, men forestod ogsaa ellers Landets Forsvar og kunde derfor sætte sin Broder Erik (Emune) til at værne Øerne mod Vendervikinger. Efter sin Fader havde han betydelige Godser, og da han ægtede den russiske Fyrstedatter Ingeborg (VIII, 282), gav hendes Moster Dronning Margrethe hende store Dele af sine vestgøtiske Ejendomme i Medgift. Senere forøgedes hans Magt yderligere. Efter at Henrik og hans Slægt efterhaanden vare omkomne, tilkøbte K. sig af sin Fosterfader Lothar, der nu var tysk Konge, Fyrsteværdigheden over de vestlige Vender og blev af sin nye Lensherre kronet som Vendernes Konge eller «Knés» (1129). Obotriterne og Vagirerne rejste sig dog imod ham; men da han havde tvunget deres Høvdinger Niklot og Pribizlav til Underkastelse, havde han sikret sig Herredømmet og befæstede det ved at støtte «Vendernes Apostel» Vicelin i hans Missionsbestræbelser og ved at opføre Borgen Alberg (senere kaldet Segeberg), der dog atter blev nedbrudt af Holsterne. Ved sine udmærkede Egenskaber og ved sin Magt stod han nu højt over alle sine Landsmænd. Hans ranke og smukke Skikkelse, hans statelige og ridderlige Fremtræden, hans Veltalenhed, Mod og Krigersnille vakte almindelig Beundring, og det var, som Lykken fulgte ham i alt; under en Hungersnød havde han Overflod, saa at han kunde hjælpe de nødlidende. Saa stor var hans Myndighed i hele Riget, at han kunde stævne sine stridende Brødre Harald Kesja og Erik for sin Domstol og med Hærens Bifald udfri Pommerfyrsten Vratislav, da Kong Niels ved Forræderi havde taget ham til Fange. Saaledes kunde den svage Konge slet ikke gjøre sig gjældende ved Siden af sin Brodersøn, og dette vakte Avind, især hos Niels' heftige Søn Magnus, hvis Udsigt til Tronen under disse Forhold blev højst tvivlsom, og hos Fætteren, den hadefulde Henrik Skadelaar (VII, 360). Dronning Margrethe Fredkulla havde øjnet Faren, og hun havde søgt at afværge den ved at være K. som en Moder, end videre ved at lade ham, skjønt endnu Barn, staa Fadder til Magnus og ved at udstyre hans Brud saa rigt; men efter hendes Død trak Uvejret alligevel op. Henrik Skadelaar, hvis ondskabsfulde Stiklerier kun havde paadraget ham K.s overlegne Spot, var ivrigst for at komme K. til Livs, og K., der havde en yderst vanskelig Stilling paa én Gang som dansk Hertug og som Venderfyrste under sachsisk Overhøjhed, har vistnok været uforsigtig nok til at give sig enkelte Blottelser; paa et Møde i Slesvig, altsaa inden for Danmarks Grænser, skal han endog være optraadt som

Venderkonge og have stillet sig lige med Niels. Ophidset af K.s Misundere bebrejdede Niels ham da paa et Møde i Ribe, at han havde antaget Kongenavn og egenmægtig indført ny Skik. K. svarede, at han ikke var Konge, men «Knés», og med Stolthed hævdede han, at den nye Skik, han havde indført, var Fred og Ro i Modsætning til den fordums Usikkerhed. Dermed havde han afvæbnet sine Fjender. Ogsaa Magnus var nødt til at holde gode Miner med K., hvem han tidligere havde svoret Broderskab; tilsyneladende knyttedes Baandet endog fastere imellem dem, i det K. stod Fadder til Magnus' Datter. Men snart fik Henrik Skadelaar ligefrem dannet en Sammensværgelse mod K.; hans Fæller vare Magnus, Niels' Svigersøn Ubbe og dennes Søn Hakon Skaaning, i Begyndelsen ogsaa K.s egen Svoger Hakon Jyde (VI, 489).

Mordplanen fremskyndedes, da K. trods Ingeborgs Bøn modtog Niels' Indbydelse til Julegilde i Roskilde (1130). I Juledagene søgte Magnus gjentagne Gange Lejlighed til at myrde K., men stedse forgjæves. Han lod da, som om han agtede sig paa Pilegrimsfærd og bad K. om et hemmeligt Møde, hvor de kunde forhandle om Styrelsen af hans Sager under hans Fravær, og K. gik ind derpaa. Niels kjendte de sammensvornes Plan og fik ved Afskeden i Roskilde K. til at bytte Ring med ham, fordi han troede, at der i K.s Ring var skjult en Talisman. K. opholdt sig nogle Dage i Ringstedegnen, først i Balstrup, dernæst i Haraldsted hos sin Frænke Cæcilia (IV, 124) og hendes Mand, Erik Jarl. Her blev han om Morgenen 7. Jan. 1131 vækket af den tyske Sanger Sivard, der var sendt af Magnus for at hente ham ud i Skoven til det aftalte Møde. Hans Mænd advarede ham og bade om at maatte følge ham; men efter Aftalen med Magnus tog han blot 2 Hirdmænd med sig, og han væbnede sig kun med sit Sværd. Sivard, der havde Medynk med K., søgte hemmelig at vare ham, bl. a. ved at nynne Sangen om Grimhilds Frændesvig; men K. afviste al Mistanke. I Skoven ventede Magnus, tilsyneladende ene, og K. gik ham derfor ogsaa i Møde uden Følge. Magnus tog venlig imod ham; men da han havde draget ham længere bort fra Vejen og var sikker paa at have ham i sin Magt, udbrød han pludselig: «Hvem tilhører Danmark?» Ved dette Spørgsmaal veg K. forbavset tilbage; samtidig drog Magnus sit Sværd, og hans Mænd brøde frem af Krattet, hvor de havde ligget paa Lur. Forgjæves fór K. nu med Haanden til sit Sværdhæfte; Magnus havde taaet Forspring, greb ham i Kappenhætten og kløvede hans Hoved,

hvorpaa Henrik Skadelaar og de andre løb til og jøge deres Spyd i hans Bryst. Dette Mord blev Indledningen til blodige Tronkampe, der bragte Danmark i dyb Fornedrelse, indtil der med K.s Søn Valdemar gryede en ny Tid for Land og Folk. — Paa Erik Jarls Foranstaltning blev K.s Lig først jordet i Haraldsted Kirke, men snart efter flyttet til Ringsted Klosterkirke. Medlidenheden med den myrdede og dertil hans Hævneres vel beregnede Politik gjorde snart den ridderlige Verdensmand til en kirkelig Martyr. Man saa Jærtegn ved hans Grav, en Kilde sagdes at være fremsprudlet i Nærheden af Drabsstedet, og ved den rejstes et Kapel. Efter at Valdemar I's Magt var voxet ved Sejre udad til og ved Udsoning med Ærkebiskop Eskil, fik han sin Fader kanoniseret (1169) og hans Helgenben højtidelig skrinlagte i Ringsted (1170). Her udarbejdedes der ved denne Tid en Levnedstegning af Helgenen; men allerede under Erik Emune havde en engelsk Munk, Robert fra Ely, skildret K.s Liv og Martyrdod.

K. var en sympathetisk Personlighed, glimrende i sin Optræden, aaben og kjæk, ganske vist ærgjerrig og stolt, men altid ædel. Paa flere Maader har han hævet Danmark, og som Banebryder for højere Kultur peger han ud over sin snæversynte Samtid. — Med Ingeborg havde han 3 Døtre, Margrethe, gift med Stig Hvide (VIII, 198), Kirsten (ovfr. S. 188) og Cathrine, der vistnok blev gift med Venderfyrsten Prizlav. 8 Dage efter K.s Drab, og rimeligvis inden Tidenden var naact til Slesvig, fødtes Sønnen Valdemar.

Monumenta Germaniæ, Script. XXIX. H. Olrik, K.s Liv og Gærning (1888). Jahrb. f. d. Landes. Schlesw., Holst. u. Lauenb. X. Danske Helgeners Levned, ved H. Olrik. *Hans Olrik.*

Knud (Henriksen), —1162, Hertug, Søn af Henrik Skadelaar (VII, 360), sluttede sig ved Udbruddet af den store Tronstrid (1146) til Knud Magnussen og blev af denne gjort til Hertug i Sønderjylland, men maatte efter en Række af Kampe give tabt over for Valdemar, hvem Svend (Eriksen) havde tildelt samme Værdighed. Kort før sit Eneherredømme (1157) gjorde Valdemar atter sin fordums Fjende til Hertug i Jylland og hædrede ligeledes hans Broder Buris, skjønt han ikke havde fuld Tillid til nogen af dem. K. var tilstede, da Valdemar grundede Vitskøl Kloster (1158), og han bevidnede sammen med Buris Valdemars Privilegiebrev for Tommerup Kloster (1161). End videre maa han være den Hertug K. Eriksen (?: Henriksen), hvis Dødsdag, 12. Marts, nævnes i Løgum Klosters

Mindebog. Da nu Buris i Stiftelsesbrevet for Tvis Kloster (Marts 1163) kalder sig Hertug og omtaler sine Brøders bratte Død, maa K. være omkommen 12. Marts 1162. Buris blev hans Efterfølger, men gjorde sig snart skyldig i Forræderi (III, 260). *Hans Olrik.*

Knud (Carlsen), —1176—, Søn af Jarlen Carl af Halland (III, 365) og Ærkebiskop Eskils Datter, indlod sig tillige med sin Broder Carl, deres Halvbroder Bent, deres Halvonkel Christiern Svendsen o. fl. i den Sammensværgelse, som Erik Lams Frillesøn Magnus stiftede imod Valdemar I's Liv. K. var den allerivrigste for at bringe Udaaden til Udførelse og spejdede efter Lejlighed til at fælde Kongen med sit Jagtskyd, men bestandig forgjæves. Sammensværgelsen røbedes; Bent, som var i Kongens Følge, varede skyndsomst K. og Carl, der den Gang vare i Ribe for at modtage deres Morfader Eskil, og over Hals og Hoved flygtede de 2 Brødre da til deres mægtige Frænde Jarlen Birger Brosa i Sverige (1176). Her fra satte de sig atter i Forbindelse med Magnus, og selv efter at denne var bleven fængslet som Forræder, opgave de ikke deres Planer. Det var derfor til ingen Nytte, at deres Frænder gik i Forbøn for dem hos Valdemar. Til sidst trængte K. og Carl med en Hær ind i Halland, da de gjorde Regning paa Tilslutning i denne deres Faders gamle Provins; men Hallandsfarerne dreve dem tilbage, og da de i Grænseskoven fornyede Kampen, blev Carl fældet, medens K. haardt saaret blev tagen til Fange (1179). Resten af sit Liv tilbragte han sammen med Magnus i Fangetaarnet paa Søborg, og begge Brødrenes Gods blev inddraget.

Saxo, ed. Müller, S. 896 ff. 929 f.

Hans Olrik.

Knud (Prizlavsens), —1183, Prins, var Søn af den raske Venderfyrste Prizlav, hvem Valdemar I til Tak for hans gode Tjenester havde givet en af sine Søstre, vistnok Cathrine, til Ægte og skjænket store Godser i Danmark. K., der altsaa var Valdemars Søstersøn, havde efter Faderen Godser paa Fyn og Als og modtog Laaland i Forlening. Han deltog i Venderkampen, men vandt sig ikke Ry saaledes som Prizlav. Da Valdemar efter Toget mod Stettin 1171 vilde sætte ham til Høvding over Vagtflaaden ved Rygen, vægrede han sig ved et saa farefuldt Hverv, naar han kun var aflagt med saa ringe Len. Valdemar blev vred, og Absalon fik Befalingen over Flaaden. K.s Forhold til Valdemar blev dog atter godt; i alt Fald var han i Kongens Følge blandt de «elskede

Mænd», der bevidnede Gavebrevet til Esrom 1176. For øvrigt gjorde K. sig fortjent ved paa Fyns Kyst at anlægge en fast Borg, vistnok Nyborg. K. indgik Broderskab med Munkene i St. Knuds Kloster i Odense og købte sig Gravsted i deres Kirke; da han følte sig Døden nær, gav han (20. Nov. 1183) Klosteret alle sine Godser paa Als, imod at Munkene holdt Sjælemesser for ham som for en af deres egne. Som Fyrste havde K. et Dobbeltsegl; paa den ene Side saas en væbnet Rytter, paa den anden en Leopard, der vistnok har betegnet hans Slægtskab med Kongehuset.

Hans Olrik.

Knud (Valdemarsen), o. 1205—1260, Hertug, var Søn af Kong Valdemar II og den svenske Hertugdatter Helene, Esbern Snares Enke (VII, 288). Valdemar yndede denne Frillesøn: han gav ham det meste af sine vidtstrakte Ejendomme i Sverige, hvor K. ogsaa maa have haft rigt Mødrenegods, og efter Estlands Erobring (1219) gjorde han ham til Hertug over dette Land og skjænkede ham en Mængde Godser i Provinsen Harrien, af hvilke K. atter overlod en Del til Cistercienserklosteret Gudvalla paa Gulland. Om K. til Stadighed nu opholdt sig i Estland, ved man ikke; i alt Fald var han der i Aarene 1222—23, da Danskerne i den revalske Borg Lyndanise sejerrig udholdt 2 haarde Belejringer, som iværksattes af de oprørske Ester, sidste Gang i Forbindelse med Russerne. Den unge Hertug kunde i den følgende Tid dog ikke magte de vanskelige Forhold, saa meget mindre som Valdemar II's Fangenskab havde lammet Danmark, og da de danske endelig bleve helt fordrevne af de tyske Sværdbrødre (1227), mistede K. sit Len hinsides Østersøen. Hertug af Estland kaldtes han vel endnu, saaledes i et Brev fra 1229; men Fortællingen om, at han efter Gjenoprettelsen af den danske Konges Herredømme i Estland (1238) atter drog der til og (sammen med Abel) anførte de Danskere, som hjalp de tyske Riddere paa et sejerrigt Tog til Pleskov syd for Peipussoen (1240), beror kun paa løs Gætning. Formodentlig havde han allerede da ombyttet sin estlandske Hertugtitel med et virkeligt Hertugdømme i Bleking. Sammen med Abel og Christoffer rejste han sig mod Erik Plovpenning (1246), men blev greben og lagt i Lænker paa Stegeborg, snart efter dog atter udfriet af Lybekkerne (1247 el. 48). Bleking fik han tilbage; men senere ombyttede han dette Len med Laaland. Til Tak for Sorømunkenes «Venskab» skjænkede han dem sit Gods i Sørninge paa Sjælland (1250), og

s. A. stadfæstede han sin Halvsøster Ingeborgs (VIII, 283) Gaver til Sorø Kloster. K. døde 15. Okt. 1260 og blev begravet i Ringsted. Han var gift med en Datter af den pommerske Hertug Svantopolk og havde 2 Sønner, Erik (IV, 554), der blev dansk Drost og Hertug i Sønderhalland, og Svantopolk († 1310), der ved at arve Faderens Godser i Sverige blev en af dette Riges mægtigste Mænd. K.s Datter Cæcilia ægtede Philip, der vistnok var af Folkungeætten (henrettet 1251). *Hans Olrik.*

Knudsen, jvfr. Knutsen.

Knudsen, Christian, 1752—1813, Kancellideputeret, en Søn af Justitsraad og Arkivar i det danske Kancelli Hans Christian K. (f. 26. April 1724 † 9. Avg. 1803) og Gertrud f. Borthig († 1757), fødtes i Kjøbenhavn 16. Juli 1752, blev 1771 Student fra Metropolitanskolen, 1774 juridisk Kandidat, 1777 Kopist i danske Kancelli, 1780 Registrator i dettes Arkivkontor, 1788 Kancelliets 2. og 1790 dets 1. Expeditionssekretær, 1799 Assessor og 1801 Deputeret sammesteds, 1802 tillige extraordinær Assessor i Højesteret, 1803 desuden Medlem af General-Indkvarteringskommissionen. Han døde 1. April 1813 i Kjøbenhavn. 1777 var han bleven titulær Kancellisekretær, 1790 Kancelliraad, 1801 Justitsraad, 1803 Etatsraad og 1812 Konferensraad. 1798 paabegyndte han sammen med sin Kollega P. J. Monrad «Kollegialtidendes» Udgivelse, som han fortsatte indtil sin Død. Vel hørte han ikke til sin Tids mest fremragende Mænd i Centraladministrationen; men hans Kundskabsfylde, Flid, Paapasselighed og sunde Dømmekraft have dog sat sig mange betydningsfulde Spor i det Kollegium, han i en lang Aarrække særlig var knyttet til. Han var gift med Sara Thomine f. Klingenberg (f. 30. Nov. 1774 † 26. Sept. 1851). *G. Kringelbach.*

Knudsen, Hans, 1630—96, Godsejer, en Sadelmagers Søn fra Viborg, begyndte i sit 18. Aar sin Løbebane som Skrivedreng paa Nørager (Gislum Herred) og blev derefter Ridefoged hos Hannibal Sehested. Var han i denne Stilling sin Herre til Pas, saa var han ikke mindre om sig, naar det gjaldt om at mele sin egen Kage, hvilket lykkedes vel for ham paa den for Ridefogeder sædvanlige Maade at lade Bønderne punge ud ved enhver Lejlighed. Endnu 1681 nævnes han som Inspektør paa Grevskabet Wedellsborg, men alt 1679 havde han tilforhandlet sig Vedtøstegaard (nu Brahesholm) og Krængerup (nu Frederikslund), som han dog snart efter af-

hændede til Gehejmeraad Morten Skinkel, der imidlertid ved sin Død 1698 var kommen saa dybt i Gjæld til H. K. — som nu havde skaffet sig Titel af Admiralitetsassessor —, at hans Enke maatte affinde sig med ham ved at give ham Skjøde paa Sandagergaard. Her boede H. K. sine sidste Aar «i velsignet Ærestand», men idelig i Klammeri og Proces med Naboer og døde her efter lang Sygelighed 6. Dec. 1696. Hans Hustru, Kirsten Clausdatter, var død 1691.

Personalhist. Tidsskr. I, 25 ff.

G. L. Wad.

Knudsen, Hans, 1801—51, Arkivembedsmand, blev født i Assens 10. Nov. 1801 af Forældrene Kjøbmand Hans Hansen K. († 1842) og Anne f. Ploug. Han dimitteredes 1820 fra Odense og lagde sig ved Universitetet efter Jura. Nogen Afslutning paa Studiet opnaedes ikke, hvorimod Studenterlivet fængslede den unge Mand, og historiske Æmner fangede hans videnskabelige Interesse. 1835 blev han ansat i Gehejmarkivet som Kopist. Hans Yndlings-æmne var og blev Fædrelandets historiske Topografi, hvortil han i Arkivets Samlinger fandt et utrykt Materiale, som han beredte sig til at behandle. Fra Videnskabernes Selskab modtog han en Understøttelse til Trykning af en større Prøve derpaa, og han udgav som Følge deraf 1834 «Danmark i Middelalderen» 1. H., der skulde danne en Indledning til Værket, men som uden senere Fortsættelse blev et uindfriet Loft. Forbindelsen med det lærde Selskab skaffede ham ogsaa allerede fra 1833 Stillingen som Medarbejder ved Indsamlingen af de Uddrag af trykte Dokumenter, der senere udkom som «Regesta diplomatica historiæ Danicæ», hvis brydsomme Tilblivelseshistorie til Dels skyldes Forsinkelser fremkaldte ved K.s skrøbelige Helbred. 1845 steg han i Arkivet til Registrator og nærede under Vakancen 1847—48 maaske nok Haab om at blive Gehejmarkivar, men indordnede sig villig og loyalt under de nye Forhold. Hans vaklende Sundhed gjorde ham det maaske vanskeligt at vedligeholde en altid lige vaagen Interesse for de mange Gjæsters forskellige Personer og Opgaver; men til Gjengjæld blev han den kyndige Vejleder for de yngre, der nu ansattes under ham i Arkivet. Hans tydelige Afskrifter bleve et Maal til Efterfølgelse, og et vist kavstisk Lune hos ham holdt Sløvheden borte. Hans Liv hengik under trange Kaar, som han søgte at ophjælpe dels ved det før omtalte Arbejde med «Regesta», dels og især ved Besørgelsen af sit «Diplomatarium Christiæni I». Bogen var bestemt til et Led

i paatænkte Festligheder til Minde om Kongestammens 4000aarige Bestaaen; men disse forskjellige ydre Hensyn hindrede rigtignok Værket i at blive, hvad det kunde være blevet, om det end er et fuldt gyldigt Vidnesbyrd om stor Omhu i Detaillen. Først 1856 udkom Værket. — Sin Hustru, Caroline Petrine Ivarine f. Drachmann (f. 1812, Søster til A. G. D., IV, 319), mistede han 1845 efter 3 Aars Ægteskab, og han selv fulgte hende i Graven 20. Maj 1851.

Erslew, Forf. Lex.

Fr. Krarup.

Knudsen, Hans, 1813—86, Præst og Filanthrop, blev født 11. Jan. 1813 i Kjøbenhavn af Forældrene Skibskapitajn Niels K. og Ane Cathrine f. Hall. Han blev Student fra v. Westens Skole 1830 og theologisk Kandidat 1836. Nogle Maaneder efter udnævntes han til Præst og Missionær i Trankebar og afrejste i 1837 til denne fjærntliggende Virksomhed. Paa Grund af Sygdom maatte han dog allerede i 1843 vende tilbage til Danmark. Han var senere Sognepræst i Gjerlev og Enslev 1846—53 og derefter i Bregninge og Bjærgsted til 1865, i hvilket Aar han paa Grund af Sygelighed — en Underlivssvaghed forbunden med stærk Nervøsitet — søgte og fik sin Afsked. Da hans Helbred atter bedredes, viste det sig, at det i alt Fald ikke var Mangel paa Virkelyst, der havde ladet ham nedlægge sin Embedsstilling saa tidlig; thi hans egentlige Livsgjerning og den, som vil bevare hans Navn, falder først efter dette Tidspunkt. I nogle Aar (1869—72) virkede han som Præst ved Diakonissestiftelsen, og da han fratraadte denne Stilling, hvortil han trods sin ubestridelige Dygtighed ikke fuldt passede — nærmest paa Grund af sin udprægede, stundum vel udprægede, Selvstændighed —, slog han ind paa et Omraade, der hidtil havde været saa temmelig forsømt, men nu i ham fandt sin rette Mand. K. havde ofte følt sig grebet af Medlidenhed med de mange Krøblinger, der findes i Samfundet, og som ofte i deres sørgelige Tilstand kun finde ringe Sympathi og utilfredsstillende Pleje. Som et Bidrag til at afhjælpe denne Nød stiftede K. i Efteraaret 1872 «Samfundet, som antager sig vanføre og lemlæstede Børn», i det han gik ud fra, at det var Børnene, som det først gjaldt om at antage sig. Værkets Begyndelse var beskeden: den første Aarsberetning viser en Indtægt paa o. 1800 Kr.; men Samfundets Virksomhed udvidede sig hurtig. Der oprettedes en Poliklinik, hvor vanføre Børn kunde faa kyndig og stadig Lægehjælp; der sørgedes for Bandager, kunstige Lemmer, Sygevoogne m. m., og der droges

Omsorg for, at saadanne Børn kunde faa almindelig Undervisning under Forhold, der passede for deres legemlige Tilstand. Hertil kom saa efter nogle Aars Forløb Oprettelsen af en speciel Skole for lamme og enarmede Krøblinger, i hvilken disse paa hensigtsmæssig Maade uddannedes til en eller anden Virksomhed. Efterhaanden udstrakte Samfundet sin Omsorg baade til Børn fra Landet uden for Kjøbenhavn og til voxne. Den Sikkerhed, hvormed det styrede mod sit Maal, dets snildt udtænkte Apparater og fremfor alt dets Resultater gjorde det snart bekjendt uden for Danmarks Grænser. Særlig Opmærksomhed tildrog det sig paa forskellige Skolemøder og navnlig paa den store Lægekongres i Kjøbenhavn 1884, og det erkjendtes mere og mere, at den Virksomhed, det udfoldede, var enestaaende og i høj Grad værdig til at blive efterlignet i Udlandet, hvor man paa dette Omraade stod langt tilbage. Da Samfundet havde bestaaet i noget over 13 Aar, havde det bragt Hjælp til o. 1500 ulykkelig stillede Børn og voxne, og det havde nu en aarlig Indtægt af over 16000 Kr. Da saa dets Stifter og utrættelige Formand en Maaned efter afgik ved Døden, 16. Febr. 1886, blev det af hans Medbestyrere udtalt om ham: «Han var Skaber af den hele Virksomhed, der i de forløbne 13 Aar er udfoldet af Samfundet, og den Sag, for hvilken dette virkede, viede han indtil den sidste Dag sine bedste Kræfter. Mindet om det af ham i denne Sags Interesse udfoldede nidkjære, menneskekjærlige og opofrende Arbejde vil sent glemmes af de mange Hundrede Børn, som Samfundet har hjulpet. For dettes Virksomhed i det hele og særlig for Bestyrelsen efterlader hans Død et Savn, som ingen vil kunne udfylde!» At dette Værk var bygget paa en god Grund, har imidlertid just vist sig deri, at det ogsaa efter sin Stifters Død under kyndig Ledelse er vedblevet at gaa stærkt fremad med et stadig voxende og bestandig forbedret Arbejde.

K. var ved Siden af sin Virksomhed som Præst og Filanthrop en ret betydelig Forfatter. I 1854, da Sindene vare stærkt optagne af de grundtvigske Reformtanker, skrev han «Grundtvigianismen, Papismen og Kirkeunionen, Bidrag til en kirkelig Tidsbetragtning». I denne Bog, der vakte en ikke ringe Opmærksomhed og fremkaldte forskellige Gjensvar, lægger han grundige Kundskaber og en alvorlig Kjærlighed til vor lutherske Folkekirke for Dagen; det er hans Frygt, at den grundtvigske Retning skal føre hen imod Papismen, hvis Vildfarelser han paaviser med en ejendommelig Djærvhed. Allerede tidligere (1853) var han optraadt som Forfatter

paa Bibelforklaringens Enemærker med «Fortolkning af Jesu Bjærgprædiken», hvortil senere kom «Vor Herre og Frelser Jesu Christi Lignelser, udlagte og forklarede» (1868) samt «Vor Herres Jesu Christi 3 Besøg i Bethanien» (1874). I disse Skrifter har han paa en gennemgaaende heldig Maade forstaaet at forbinde en Udlægelse paa videnskabeligt Grundlag med en frugtbar Anvendelse af Ordets Indhold. Det omfangsrigeste Arbejde fra hans Haand er imidlertid «Om Jesu Christi Person og Liv, en Række Studier» I—III (1880—86), til hvis Udgivelse han havde ministeriel Understøttelse, men som Døden hindrede ham i at fuldføre; det bærer Vidnesbyrd om stor Belæsthed og indeholder mange fortræffelige Enkeltheder, men dets formløse Bredde har hindret det i at faa den Betydning, det ellers kunde fortjene.

K. blev 8. Okt. 1841 (i Trankebar) gift med Adelheid Vilhelmine Hall, Datter af Bødkermester paa Christianshavn Vilhelm H.; hun overlever sin Mand og er Æresmedlem af det Samfund, hvis Stifter han var.

Ihærdig Flid og trofast Udholdenhed vare hos denne Mand forenede med en levende, i sjælden Grad uegennyttig Menneskekjærlighed og med en stor Gave til at finde de rette Hjælpere og til at tage deres Kræfter i Brug, saa at det for dem selv blev en Glæde at arbejde sammen med ham. At han udrettede saa meget paa et i og for sig for ham fremmed Omraade, skyldes imidlertid ikke saa meget disse enkelte Egenskaber som langt mere hans hele ejendommelige Personlighed, hvis overbevisende Energi virkede saa meget bedre, fordi den var forbundet med dyb og sand Ydmyghed. Den, der en Gang havde talt med denne Mand, glemte ham ikke, og den, der kom i nærmere Berøring med ham, kunde ikke let undgaa at faa Interesse for det, som optog ham.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 105 f. Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 1885—86, Nr. 22. Aarsberetninger, 1—13, fra «Samfundet, som antager sig vanføre og lemlæst. Børn».

V. Schousboe.

Knudsen, Hans Aagesen, f. 1831, Godsejer. K., Søn af nedennævnte Godsejer Knud Lausten K., er født 7. Jan. 1831 i Forballum. Han ejer det bekjendte Trøjborg Slot i Ballum Sogn og er en af de største Jordegodsejere i Tønder Amt. Ved Valgene til den tyske Rigsdag 1881 og 1884 var han dansk Kandidat i 4. slesvigske Valgkreds. Han er Formand for «det blandede Distrikts Landboforening» og var 1880 Præsident for det store danske Fælles-

landbomøde i Sønderborg, er Medlem af Bestyrelserne for Sprogforeningen og Vælgerforeningen i Nordslesvig, Medlem af Herredsraadet for Enklaverne og har været Medlem af Tønder Kreds dag. 29. Sept. 1854 ægtede han Flora Cathinca Tranberg (f. 4. Marts 1833), Datter af Andreas Grøn T. til Bækmark. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Knudsen, Hans Christian, 1763—1816, Skuespiller. K., hvis Forældre vare Mursvend Knud Christensen og Anna Kirstine Hansdatter, fødtes i Kjøbenhavn 4. Marts 1763 og bestemtes til Faderens Haandværk, men snart viste Theaterlysten sig hos ham. Overskou fortæller — efter en Gisning af Rahbek —, at K. allerede som Murerlærling fremstillede sig hos Kammerherre Warnstedt for at faa Lov til at prøve i en Henrik-Rolle, og at han, da Warnstedt afviste ham paa Grund af hans Mangel paa Kundskaber, skaffede sig Ansættelse som Pagetjener ved Arveprins Frederiks Hof; Werlauff fortæller i sine Erindringer, at K. som Mursvend under et Arbejde paa Sorgenfri Slot brækkede sit ene Ben, og at denne Ulykke blev Anledningen til, at Arveprinsen lærte K.s muntre Lune at kjende og antog sig ham. Hvorom al Ting er, K., der ved et Par Forestillinger paa Fredensborg Slots Theater havde behaget de høje Herskaber meget, havde, da han kom til Theatret, Hoffets mægtige Protektion i Ryggen, og den kunde ogsaa gjøres nødvendig, thi de allerfleste Skuespillere sammensvore sig mod denne «Kalkslager og Tallerkenslikker», som de spotvis kaldte K.; de protesterede hos Warnstedt mod hans Antagelse som Aktør, men denne henviste blot de vrede Skuespillere til Arveprinsen. Da de saaledes ikke ad den lige Vej kunde hindre K.s Debut, søgte de ad Krogveje at skade ham og udsprede Rygter om, hvor talentløs han var, men ved sin Debut 14. Dec. 1786 som Oldfux i «Den stundesløse» slog K. selv sine Modstandere dette Vaaben af Hænderne: hans frejdige Lune indtog ganske Publikum, og selv Rahbek, der ivrig havde agiteret mod K., anerkjendte strax hans store Evner og saa i ham en Mand, der kunde komme til at spille Holberg med hans egen Aand, men samtidig gjorde han opmærksom paa, at K. ikke altid agtede paa «Grænselinjen mellem det latterlige og det overdrevne, imellem komisk Natur og Karikaturen». Denne Strid mellem Lunets Frodighed og Kaadhedens Udskejelser fulgte K. paa hele hans Kunstnerbane, og jo fastere han følte sig i Publikums Yndest, des mindre nøjeseende blev han i Valget af sine Midler. Dog Kaadhedens Udslag skæmmede heldigvis sjælden

eller aldrig K.s Udførelse af de virkelig betydelige Opgaver, men havde han faaet en ubetydelig Rolle, og var Stykket tillige daarligt, viste han ingen Respekt for Helhedsindtrykket, men paatrængte sig hyppig ved ligefremme Bajadsstreger Publikums Opmærksomhed; og hans Venners Advarsler gjorde lige saa lidt Indtryk, som at Schwarz og Rosing som Instruktører i 1800 med tydeligt Sigte paa K. opfordrede Direktionen til at skride ind mod den om sig gripende Buffokunst.

Trods sine store Fejl var K. en komisk Karakterskuespiller af meget høj Rang; han besad den sjældne Gave at kunne med lige ægte Midler kalde Latteren som Graaden frem, og han anvendte denne i Fremstillingen af en Række Jødefigurer, hvis Overflade han gav, dog vel at mærke uden at ty til Overdrivelser, Latteren i Vold, medens det følelsesfulde Indre rørte til Taarer. Blandt disse kan nævnes Baruk i «Embedsiver», Pinkus i «De aftakkede Officerer», Jøden i «Rejsen til Ostindien», Moses i «Kinafarerne» og fremfor alle Schewa, Hovedpersonen i Cumberland's Skuespil «Jøden»; i denne sidste Rolle fremstillede han ypperlig Brydningen mellem den jødiske Races medfødte Sparsommelighed og det menneskelige Hjertes iboende Hjælpsomhed. I det hele udtrykte han mesterlig Kampen mellem Natur og Vane, mellem Pligt og Tilbøjelighed; i «Dragedukken» stred hans Skomager Olsen en haard Dyst mellem Sulten og Faderkjærligheden, og i «Gulddaasen» kunde hans Faldsmaal, der saa længe færdedes paa lyssky Veje, næppe begribe, at nogen vilde hjælpe ham op i det ærlige Dagslys.

K. besad en meget smuk Sangstemme, og han vidste at bruge den paa den mest indsmigrende og bedaarende Maade; intet Under derfor, at han fik en Mængde Roller i Syngestykker, f. Ex. Tomaso i «Domherren i Milano», Johan i «Ungdom og Galskab», Saft i «Sovedrikken», Leporello i «Don Juan» og Michelli i «De to Dage». Særlig i den sidste fejrede han en stor Triumf, i det han atter her havde Lejlighed til at fremstille Brydningen mellem forskellige Følelser, nemlig mellem Michellis naturlige Angest for, at hans List skal opdages, og hans viljestærke Bestræbelse for at synes ganske rolig i den farlige Situation. K. havde ogsaa et betydeligt Repertoire i Holberg's Komedier; her kunde han ret af Hjærtens Lyst tumle sig i de lavkomiske Jødefigurer, derimod lod hans Lune sig ikke bringe ind under den Disciplin, der kræves til Henrik-Roller; dog vil hans geniale Oldfux i «Den stundesløse» altid sikre ham en Plads blandt den danske Scenes Holberg-Skuespillere.

Uden for sin Skuespillervirksomhed øvede K. en omfattende patriotisk Gjerning, dels opflammende, dels godgjørende. Allerede ved Christiansborg Slots Brand 1794 og ved Københavns store Ildebrand Aaret efter havde han givet Beviser paa sit Mod og ved sin Uforfærdethed frelst Menneskeliv, men langt større og betydningsfuldere blev hans Virksomhed, da Krigens Ulykker brøde ind over Danmark. Da den engelske Flaade i Marts 1801 stod ind gennem Sundet, opildnede han Københavnernes Mod ved 3 Aftener i Træk (26.—28.) fra Scenen at foredrage patriotiske Sange, og det lykkedes ham, der derved erhvervede sig Tilnavnet «Fædrelandets frivillige Sanger», at meddele sin Begejstring til Folket. Efter Sæsonen optog han Arbejdet for at lindre de Saar, Krigen havde slaæet, og gav rundt om i Landet Aftenunderholdninger til Fordel for de saarede og de faldnes efterladte. Da Landets Ulykker efter 1807 voxede, gjenoptog og øgede ogsaa K. sine Bestræbelser. Det var ikke Smaasummer, han indsamlede, i alt 257533 Rdl. foruden 30000 Rdl., som indkom ved Salget af Kobberet «Fædrelandsk Kirkegaard», han udgav. Der tilstodes ham til Løn for hans patriotiske Virksomhed Beneficeforestillinger, og han fik først i 1801 Medaillen pro meritis, som han efter nogen Modstand fik Lov til at bære ved Fremsigelsen af en Benefice-Epilog, og senere i 1809 Danebrogsordenens Hæderstegn.

Arveprins Frederik viste K. sin vedvarende Bevaagenhed ved 1795 at give ham skriftligt Tilsagn om Bestillingen som Færgemand ved Jægerspris, naar den daværende Færgemand døde; Arveprinsens Løfte fik 1797 kongelig Stadfæstelse, og 1802 udnævntes K. til Færgemand, en Bestilling, han dog atter 1811 afstod. Forinden havde han i Nærheden af Jægerspris rejst en Støtte af Sandsten med følgende Inskription: «Hædersminde for d. 2. April 1801».

K., der i Tillid til sit kraftige Helbred havde budt sig selv mange Anstrængelser, var en endnu midaldrende Mand, da han begyndte at skranke; han vilde ikke undergive sig alvorlig Lægebehandling og heller ikke mindske sin sceniske eller sin patriotiske Virksomhed. Ingen anede derfor 27. Nov. 1815, da han spillede Arianke Grovsmeds i «Den politiske Kandestøber», at det var sidste Gang, han viste sig i en Rolle; ved sin Beneficeforestilling 16. Dec. indskrænkede han sig til at fremsige en Epilog, og paa sin 53 Aars Fødselsdag, 4. Marts 1816, døde han. Der blev ham en Begravelse til Del saa stor og ærefuld som ingen Skuespiller hverken før eller

senere. — K. var gift med Anne Lucie f. Lax (f. i Kjøbenhavn 2. Maj 1765, † 5. Dec. 1847).

H. C. K.s Minde (1816). Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads III og IV. Collin, Holbergske Skuespillere. P. Hansen, Den danske Skueplads I og II. *Arthur Aumont.*

Knudsen, Harald August Valentin, 1823—91, Borgmester, fødtes 26. Dec. 1823 i Helsingør og var Søn af Politimester og Byfoged, Etatsraad Frederik Ernst Vilhelm K. († 1872) og Kirstine f. Bruun. 1842 blev han Student fra Odense Skole, og i 1848 tog han juridisk Embedsexamen. Da Krigen udbrød, meldte han sig strax som frivillig og blev efter kort Tids Forløb forfremmet til Officer. Den Frihed, han kunde vinde fra Tjenesten i Hertugdømmerne, anvendte han til Studium af Folkesproget, og de Indberetninger, han herom indsendte fra et længere Ophold i Angel, fik Betydning for Sprogskripterne. Efter Krigens Slutning tog han Examen i slesvigsk Ret 1853, blev Amtsfuldmegetig i Flensborg og fra 1856 Herredsfoged i Arns og Treja Herreder under Gottorp Amt indtil 1864. Han tog nu, efter at være fordreven fra Slesvig, Ophold i Kjøbenhavn, hvor han øvede et betydeligt Velgjørenhedsarbejde, og hvor han 1869 valgtes til Borgmester for Magistratens 3. Afdeling. Han fandt her sin egentlige Livsgjerning. I Løbet af et Par Aar fik han gennemført en omfattende Reform af Kommunens Fattigvæsen med Inddeling i Fattigdistrikter med Forstandere og Læger, ligesom ogsaa Stiftelserne bleve indrettede paa en tidsvarende Maade. Han var en virksom og meget human Mand, der selv i vanskelige Tider kunde faa store Bevillinger gennemførte, i det han antog sig de fattiges Sag som sin egen. Det lykkedes ham at se Johannesstiftelsen blive færdig og tagen i Brug som et efter Omstændighederne fortræffeligt Hjem for 800 gamle. Derimod naaede han ikke at se den ligeledes ved hans Initiativ rejste, endnu mere omfattende Stephansstiftelse tagen i Brug paa den af ham tænkte Maade; og under hans Efterfølger kom denne Stiftelse til at tjene som Afløser for det gamle Almindeligt Hospital i Steden for, som oprindeligt paatænkt, for Ladegaarden (VIII, 341). Men K.s Fortjeneste ved at fremme Systematisering og Humanitet i Kjøbenhavns Fattigvæsen bliver derved ikke mindre. — K. ægtede 9. Nov. 1856 Minna Johannsen, f. Wolfhagen (f. 28. Marts 1813), Enke efter Professor C. Th. J. (VIII, 506). *C. Christensen.*

Knudsen, Jacob, —o. 1420, Biskop i Bergen og Oslo. J. K. var en dansk født Mand og Domprovst i Roskilde, da Dronning Margrethe skaffede ham en Bispestol i Norge, i det hun her ligesom i Sverige stræbte efter at faa danske anbragte i de vigtigste kirkelige og verdslige Embeder. 1407 indsattes saaledes J. K. til Biskop i Bergen, men da endnu s. A. Bispestolen i Oslo blev ledig, forflyttedes han strax her til, fordi, som det hedder i en islandsk Aarbog, Dronningen undte J. K. som dansk det bedre Bispedømme. Allerede i Danmark synes J. K. at have været knyttet til det kongelige Kancelli, og som Bisp af Oslo blev han tillige Kongens norske Kansler, der som saadan kunde besegle mindre væsentlige Sager med det kongelige Segl. Om hans Styrelse som Bisp og Kansler vides i øvrigt intet nærmere.

Keyser, Den norske Kirkes Hist. II, 450 f. 456. 463. *Kr. Erster.*

Knudsen, Jacob, 1603—60, Professor, var født i Kjøbenhavn 8. Sept. 1603; hans Fader, Knud Jensen, var Brygger, Moderen hed Maren Jacobsdatter. Da han havde et hurtigt Nemme, blev han af Forældrene holdt til Studeringerne og besøgte først Kjøbenhavns og siden Sorø Skole, fra hvilken han 1621 afgik til Universitetet. I Sorø havde han sidst haft M. Hans Rasmussen Brochmand (III, 71) til Rektor. Denne, der blev Professor ved Universitetet s. A., som J. K. blev Student, tog sig venlig af ham under hans første Studietid. 1622 udgav J. K. i Forening med et Par af Professor Jesper Brochmands «Husfæller» latinske Digte i Anledning af Brochmands eneste Datters Død. Det skyldtes sikkert denne højt ansete Mands anbefaling, at J. K., efter i 3 Aar at have været Hører ved Kjøbenhavns Skole, blev Lærer for Kansler Chr. Friis' Sønner. Dette førte atter til, at han fik det kongl. Rejsestipendium, hvorved han paa en Maade blev destineret til i Tiden at blive Professor. Han drog først til Wittenberg; men paa Grund af Krigen vare Forholdene her meget ugunstige. Efter et Aars Forløb vendte han derfor tilbage, og da han havde faaet Tilladelse til at besøge ikke-lutherske Universiteter, drog han over England til Holland. Efter et næsten 3aarigt Ophold i Leiden beskikkedes han 1635, anbefalet af Dr. Jesper Brochmand, til Rektor i Aarhus. 1637 tog han Magistergraden. 1642 fik han en Tilrettevisning fra Universitetet, fordi nogle af hans Dimittender ikke vare tilstrækkelig forberedte. 1647 blev han Sognepræst ved Aarhus Domkirke, og 1653 kaldtes han efter Kansler Christian Thomesen Sehesteds Ønske til theologisk

Professor ved Universitetet. S. A. tog han den theologiske Doktorgrad. Som Universitetets Rektor deltog han i den skæbnesvangre Rigsdag i Odense i Febr. 1657. Under de derpaa følgende besværlige Krigsaar maatte han, skjønt allerede svagelig, som Prorektor lede Universitetets Sager. Han døde 8. Juli 1660 efter langvarig Sygdom. — J. K. var 2 Gange gift: 1. med Lisbeth, Datter af Slotspræst Nelaus Poulsen Nusted; 2. med Maren Broberg, Datter af Borgmester Rasmus Nielsen (Skriver) i Aarhus.

Vinding, Acad. Havn. S. 404 ff.

H. F. Rørdam.

Knudsen, Johan Frederik Christian, 1823—73, Redaktør. Fr. K. fødtes 8. Jan. 1823 i Kjøbenhavn og var Søn af Strømpevæver Johan Lauritz K. og Bertine Christiane f. Møllerup. Da Forældrene levede i smaa Kaar, kom han i sit 10. Aar paa det kongl. Opfostringshus, hvis Forstander senere tog den opvakte og begavede Dreng paa sit Kontor. Fra dette kom han paa Ramsø-Tune Herreders Kontor i Roskilde, hvor han gjorde Bekjendtskab med forskjellige af Latinskolens Disciple. Ved Omgangen med disse fik han en ubetvingelig Lyst til at blive Student. Hans unge Venner begyndte at undervise ham, og da de vare blevne Studenter, tog K. til Kjøbenhavn, hvor han fortsatte sin Forberedelse til Examen artium, som han fik 1845. Senere studerede han Jura og tog — efter som frivillig at have deltaget i Krigen — 1852 slesvigsk-juridisk Examen. Han blev da Herredsfoged for Vis og Ugle Herreder under Flensborg Amt og 1856 Medlem af Appellationsretten for Slesvig. Ved Krigens Udbrud 1864 udvævntes han til Civilkommissær for Hertugdømmet Slesvig og fulgte i denne Stilling Hovedkvarteret indtil Indtagelsen af Dybbøl. Efter Krigen blev K. afskediget sammen med de øvrige Medlemmer af Appellationsretten og levede i Kjøbenhavn, indtil han i Juni 1866 blev Redaktør af «Berlingske Tidende», hvilken Stilling han beklædte til sin Død, der indtraf 15. Avg. 1873 under hans Ophold i Paris. K. var anerkjendt som en dygtig Embedsmand og havde tillige mangesidig Interesse for Tidens politiske og aandelige Brydninger. En kort Tid sad han som slesvigsk Medlem i Rigsraadets Landsting. Fra 1858—63 redigerede han Tidsskriftet «Slesvigske Provinsialefterretninger», og saa vel her som senere ved «Berlingske Tidende» viste han Evne til hurtig og sikkert at gribe Kjærnen i vanskelige Spørgsmaal. 1853 ægtede han Ida Christophine Susanne Maltheline Grüner (f. 3. April 1833 † 26. Nov. 1881), Datter af Pastor L. P. W. G. *C. Christensen.*

Knudsen, Johan Martin, 1805—65, navtisk Forfatter, Søn af Styrmand Johannes K. og Martha Kirstine f. Kofoed, er født i Kjøbenhavn 11. Juni 1805, blev Krydstoldskipper, senere Krydstoldassistent og 1857 konstit. Kontrollør paa Vagtskibet ved Aggerkanalen. K. har gjort sig fordelagtig bekjendt ved Udgivelsen af sin «Sømærkebog» (1842), der i mange Aar benyttedes som den i sit Slags bedste Vejledning til Sejlads med Smaaskibe i de danske Farvande; Bogen har været udgivet i en Række Oplag og er bleven oversat paa Tysk. — K., der 1826 som Matros blev gift med Petrine Rasmussen (f. i Æbeltoft 16. Marts 1804, † 20. Avg. 1876), Datter af Hans R. fra Sverige og Edele Margrethe Rasmusdatter, døde 1. Nov. 1865.

Erslew, Forf. Lex.

C. With.

Knudsen, Johanne Sophie, 1742—96, Skuespillerinde. J. S. Bergmann, hvis Forældre vare Henrik Hansen B. og Petronille f. Hoffgaard, fødtes i Hillerød 31. Marts 1742, debuterede paa den danske Skueplads 2. Okt. 1765 som Leonore i «Den stundesløse» og fik hurtig et stort Repertoire, der fornemmelig omfattede blide og lidt højstemte Elskerinderoller, men tillige talte helt tragiske Roller som «Zarine» og «Zaire»; ved Omtalen af den sidstnævnte kaldte Rosenstand-Goiske hende «den bedste Aktrice, som vor Skueplads ejer». Senere faldt det i hendes Lod som Grethe i «Kjærlighed uden Strømper» at parodiere den gængse, alt for overdrevne Tragedievoldsomhed, og skjønt Parodien ikke ramte hendes eget Spil, var det dog, som om hun efter Udførelsen af Grethe tabte noget af sin egen tragiske Evne. I den anden Halvdel af Halvfjerdserne ombyttede Mad. K. Leonore med Magdelone, den giftefærdige Ungmø med den modne Matrone og vandt ogsaa i dette Fag stor Anerkjendelse. Mad. K. prises for sin naturlige Tale, der end ikke fornægtede sig i Versfremsigelse, men Mimik syntes hun helt at have savnet; hun vidste ej blot at karakterisere forskjelligartede Roller, men hun formaaede at holde selv temmelig ensartede Roller ud fra hinanden. Hendes Følelse var sand og ægte, hendes Komik saftig og godmodig. Efter nogen Tids Skranten trak hun sig tilbage fra Scenen ved Udgangen af 1794—95 og døde i Kjøbenhavn 31. Marts 1796. — Hun ægtede 1769 *Lars Knudsen*, der i mange Aar var Sufør ved Theatret; uden Held forsøgte han sig som Skuespiller, derimod var han en meget brugt Oversætter og ansaas for en kyndig Dramaturg; han var den, der gav Rosenstand-Goiske

Impulsen til «Den dramatiske Journal», og var sagtens ikke uden Indflydelse paa Journalens Domme. Han døde i Kjøbenhavn 8. Marts 1818.

M. C. Bruun, Svada (1796). Overskou, Den danske Skueplads II og III.
P. Hansen, Den danske Skueplads I. *Arthur Aumont.*

Knudsen, Knud, f. 1819, Slesviger, er en Søn af Gjæstgiver i Kettinge Johan Peter K. (f. 20. Avg. 1791 † 14. Jan. 1838) og Marie Elisabeth f. Andersen (f. 7. Febr. 1795 † 7. Juni 1837) og fødtes 30. Jan. 1819. 1843 overtog han Gaarden Lysholm i Egen Sogn efter en Slægting, var 1848 Medlem af Folkeraadet paa Als, valgtes 1854 til Stændersuppleant og mødte i den korte Samling i Flensborg 1855, i hvilken han sad i flere Udvalg. 1861 gjenvalgtes han til Stændersuppleant og til Medlem af Herredsraadet, bevirkede 1863 en retfærdigere Ordning af Plovtallet paa Als og var 1864 designeret til kongevalgt Medlem af Rigsraadet. Han er Medlem af Sønderborg Kredsrag og af Synodeudvalget samt Kirkeældste, derhos Formand i 2 store alsiske Brandforsikringsforeninger. Han ægtede 7. Nov. 1844 Methea Marie Elisabeth Frost (f. 29. Juli 1821), Datter af Skibskapitajn Nicolai Ernst F. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Knudsen, Knud Christian, f. 1806¹⁸⁹⁴ religiøs Forfatter. K., Søn af Baadsmand Gabriel K. og Hustru, Frederikke Frederiksdatter, er født i Kjøbenhavn 27. April 1806, blev Bagersvend 1825 og opholdt sig derefter i Kjøbenhavn og Lyngby, til han 1837 købte et Bageri i Korsør. 1842 flyttede han til Holsteinsminde, og 1849—55 ejede han en Arvefæstegaard i Taarnemark ved Slagelse. Han opholdt sig derefter i Kjøbenhavn, hvor han endnu lever, og i Gjentofte. En Tid var han Bogholder hos E. Horneman i Alhambra (VIII, 102), ^L Han ægtede 1837 Marie Caroline Schmitz (f. 1815). — I Aaret 1853 begyndte K. levende at føle, at Statskirken var en selvmodsigende Institution, «et Sodoma for Verdenslyst og Forføngelighed, et Babel af ukristelig Forvirring, et Ægypten, hvori Guds Børn ere nedværdigede og i Trældom». Han fremstillede sine Anskuelse herom i flere Skrifter, deriblandt et Maanedsskrift: «Vore Ordførere for Ordningen af Religionsforholdene i Kongeriget» (1855—56), ligesom han stiftede og var Formand for en «Forening i Sorø Amt for kirkelig Frihed», der 1854 indgav et Andragende til Kirkekommissionen om Præstefrihed m. m. I det hele sluttede han sig til Grundtvigianerne, men hans Udtalelser have ved Siden

Luendste tilbage til Holsteinsminde og var Bogholder der til 1879. Sine sidste 15 Aar levede han i Alhambra. Han døde som Katolik.

af ofte en pietistisk Klang, som naar han klager over Mangel paa Kirketugt og over, at aabenbare Syndere stedes til Herrens Bord.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Knudsen, Knud Lausten, 1806—66, Godsejer, født 17. Dec. 1806 i Ribe, Søn af Gjæstgiver og Kreaturhandler Christen K. (f. 20. Nov. 1773 † 16. April 1859) og Maren f. Jensen (f. 16. April 1782 † 17. Marts 1869), blev 1826 ved Giftermaal Ejer af betydelige Landbrug i Forballum i Medolden Sogn og købte 1851 tillige Hovedgaarden Trøjborg med Avlsgaarden Visby Hedegaard og det dertil hørende Fæstegods, som han i Løbet af et Par Aar bortsolgte til Fæsterne paa billige Vilkaar. Han tilbød Regeringen selve Hovedbygningen til Brug for et dansk Seminarium, men da Tilbudet afsloges, brød han den ned til Ruin 1854; thi han vilde kun være Bonde og kaldte sig aldrig selv andet end Gaardejer. Derfor afslog han ogsaa strax den Kammerraadstitel, som tillagdes ham 1851. K. var en dygtig Landmand, blev 1851 Medlem af en Regeringskommission om Stutterivæsenet og var 1854 Medstifter af en Landboforening og siden 1856 dens Formand. Ogsaa havde han væsentlig Del i Udtørringen af Rolfsø og den ene Del af Filsø 1848—50. — I en lang Aarrække var K. Hovedmanden for den folkelige og kirkelige Bevægelse i det nordvestlige Sønderjylland. Han havde Kr. Kold til Huslærer og lod ham i Hjemmet holde Skole ogsaa for Naboers Børn, og allerede 1841 var Tanken oppe om en grundtvigsk Folkehøjskole. Da Rødding Højskole grundlagdes 1844, blev K. Medlem af dens Bestyrelse og senere en af dens 3 Tillidsmænd. I April 1848 samlede han en Skare Bønder og besatte Tønder, men maatte siden selv ty til Kongeriget. Han valgtes 1849 til Landstingsmand, men nedlagde sit Valgbrev efter at have deltaget i de 2 første Samlinger. I Aarene 1861—63 hørte han til de saakaldte «Klosterbrødre» (Spottenavn efter et Møde, der holdtes i Løgumkloster i April 1861), der krævede udstrakt Frihed i Kirke- og Skoleforhold for Slesvig i Haab om derved at forsone Tyskerne med det danske Herredømme. Ulykkerne 1864 brøde hans Livsmod, og han døde 16. Juni 1866. — K. var siden 1826 gift med Gyde Marie f. Oksen (f. 29. Okt. 1806 † 19. Marts 1884), Datter af Gaardejer Hans O. († 1824). *Emil Elberling.*

Knudsen, Ludvig Harald, f. 1843, Arkitekt. K. er født i Kjøbenhavn 18. Avg. 1843, Søn af Kapitajn og Urtekræmmer Jens

Christian K. (f. 1801 † 1856) og Johanne f. Jacobsen (f. 1811 † 1866). Efter at have besøgt Teknisk Institut og arbejdet 3 Aar i Lære hos Tømmermester J. H. Meyer kom han 1860 paa Kunstakademiet, hvis lille Guldmedaille han erholdt 1867. Han er Elev af Hetsch og har hovedsagelig arbejdet hos Chr. Hansen og Meldahl; han var Bygningsinspektør i Kjøbenhavn 1871—89 og har opført en Mængde Privatbygninger. Han har foretaget forskellige Studierejser i Udlandet og ægtede 1872 Caroline Sophie Mottlau (f. 1854), Datter af Tømmerhandler August Harm M. (f. 1818) og Hansine f. Lassen (f. 1826). K.s Hovedarbejde er Bygninger til kirkeligt Brug: I Ordrup har han opført det Berlingske Gravkapel og St. Andreas-kirken 1871, paa Bornholm St. Clemens' Kirke 1882, i Kjøbenhavn St. Stephanskirken 1874, det kongl. Opfostringshus 1880, Bethesda 1882, Tysk reformert Menighedsbygning 1886, Garnisons Menighedsbygning 1894 o. a. samt restavreret og ombygget flere Kirker (Garnisonskirken 1885, Reformert Kirke 1889). Endelig kan nævnes den dekorative Mur bag Skydebanen i Kjøbenhavn (1887).

Weilbach, Konstnerlex.

Erik Schiødt.

Knudsen, Otto Gustav Jacob Christian Thomas Edmund Africanus, 1828—85, Højesteretsassessor, var en Søn af Generalkonsul Andreas Peter K. (f. 23. April 1793, † som Gehejmelegationsraad 3. Sept. 1865) og Maria f. Marini. Han fødtes i Tripolis 13. April 1828, blev privat dimitteret 1843, juridisk Kandidat 1853, Avditør i Armeen og Kancellist ved Generalavditoriatet for Landetaten 1854, Assessor i Kriminal- og Politiretten 1863, i Overretten 1878, i Højesteret 1880 og døde 17. Sept. 1885 i Kjøbenhavn, af hvis Borgerrepræsentantskab han Aaret forinden var blevet Medlem. Navnlig som Forhørsdommer erhvervede han sig et betydeligt Renommé, hvorfor de omfattende Undersøgelser i den bekjendte Socialistproces 1872—73 mod Pio, Geleff og Brix bleve ham overdragne. Han var gift med Betty Elise f. Malling (f. 7. Juni 1839 † 5. Sept. 1886), en Datter af Handelsbogholder Ludvig Theodor M. og Anna Frederikke f. Newe.

G. Kringelbach.

Knudsen, Peter Adolph Christian Julius Eliza, f. 1819, Læge. P. K. er en Søn af Sognepræst for Skjelby og Gjedesby Peter Adolph K. og Dorothea Elisabeth f. Rude og fødtes i Skjelby 9. Dec. 1819, blev efter Faderens tidlige Død (1820) opdragen i Kjøbenhavn og privat dimitteret i 1836. 1843 tog han Lægeexamen,

var derefter Kandidat paa Almindeligt Hospital, indtil han i 1846 nedsatte sig som Læge paa Nørrebro, fungerede i 1853 som Overlæge ved det herværende Koleralasaret, blev 1854 Underlæge ved Borgervæbningen, var i 1857 paa ny Overlæge ved et Koleralasaret, 1859—60 ved et interimistisk Koppehospital paa Nørrebro, blev 1859 udnævnt til Distriktslæge her og 1869 til Landfysikus i Sjællands søndre Fysikat med Bopæl i Næstved, 1869⁸⁹ tillige til Læge ved Herlufsholms Skole. 1894 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors af 2. Grad.

Lige fra sin Ungdom viede han Hygiejnen, navnlig den offentlige, en særlig Interesse, søgte ogsaa videre Uddannelse i saa Henseende ved Studieophold i Paris og London og har paa dette Omraade publiceret saa vel flere selvstændig udgivne Skrifter — derimellem sin medicinske Doktordisputats (1858) om Begravelsespladsers Indflydelse i sanitær Henseende — som Afhandlinger i Tidsskrifter, navnlig i Hornemanns «Hygiejniske Meddelelser». Han var Medstifter af Selskabet for Sundhedsplejens Fremme i Danmark (1879) og Medlem af Kommissionen for en bedre Ordning af den danske Medicinalstatistik. Af Byraadet i Næstved har han i en Aarrække været Medlem. Overhovedet har han udfoldet en ikke ringe Virksomhed i almenyttig og filantropisk Retning. — 1848 ægtede han Louise Frederikke Knudsen, Datter af hans Halvbroder Prokurator Philip Julius K.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Erslew, Forf. Lex.

Jul. Petersen.

Knudsen, Peter Christian, f. 1848, Politiker. K., født 23. Nov. 1848 i Randers, Søn af Skomagermester Christian K. (f. 1812 † 1858), blev 1867 Handskemagersvend i sin Fødeby, men rejste derefter til Kjøbenhavn, hvor han drev sit Haandværk indtil 1882. Han sluttede sig tidlig til Arbejderbevægelsen og blev 1876 Formand i Handskemagernes Fagforening saa vel som for det videre, nordiske Handskemagerforbund (redigerede dets faglige Blad). Fremdeles blev han Medlem af Fagforeningernes Fællesbestyrelse 1876 og af Bestyrelsen for Socialdemokratisk Forbund 1878 og har siden 1882 været en af dettes lønnede Forretningsførere og Medarbejder af «Socialdemokraten». K. har taget virksom Del i Partiets Agitation og har nedlagt et betydeligt Arbejde i Skriftet «Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse» (1888), der udkom som Betænkning af et Udvalg, nedsat 1883 af de kjøbenhavnske og frederiksbergske Syge-

kassers Fællesmøde, og som indeholder vigtige Oplysninger om Arbejdernes Livsvilkaar. I Jan. 1890 søgte K. forgjæves Valg til Folketinget i Randerskredsen, men i Sept. s. A. valgtes han i Kjøbenhavn til Landstinget, hvor han med Dygtighed og Sindighed har repræsenteret sit Parti. — Siden 1875 er K. gift med Vilhelmine f. Clausen (f. 5. Dec. 1839). *Emil Elberling.*

Knudsen, Thomas, 1503—81, Præst og Salmedigter. Han var vistnok født i den Egn af Nordslesvig, hvor han senere kom til at virke. 1526 forekommer han som Præst i Rødning og Skrave, og Aaret efter beskikkede Biskop Iver Munk ham til Præst i Hygum — begge Steder i Tørring Len. Da det store kirkelige Omslag paa Hertug Christians (III) Foranstaltning 1528 foregik i Nordslesvig, sluttede T. K. sig med Glæde til Reformationen, som han vel allerede tidligere har hældet til, og beskikkedes til evangelisk Provst i Frøs og Kalslund Herreder. Ogsaa senere nød han paa flere Maader godt af, at han var vel anset paa de højeste Steder. Da M. Johan Wenth eller Vandal 1537 blev den første evangeliske Biskop i Ribe, var T. K. en af de «gode Mænd», som maatte ledsage ham paa hans Visitatser for at være hans Tolk, da han ikke selv var det danske Sprog tilstrækkelig mægtig.

Da T. K. havde været Provst i 14 Aar, drog han 1542 til Wittenberg, hvor han opholdt sig en Tid og erhvervede Magistergraden. Efter Hjemkomsten blev han Kannik i Ribe, men vedblev dog fremdeles at være Præst i Hygum, skjønt han for det meste boede i Ribe, hvor han varetog forskellige Kapitelshverv (1548 var han Forstander for Ribe Skolegaard, kaldet Puggaard, 1558 Værge for Domkirken). Hans ældste Søn, M. Hans Thomesen, blev 1557 Rektor i Ribe, og nu begyndte Fader og Søn i Forening at sysle med Planer til Forbedring af den danske Salmesang, et Foretagende, der senere, efter at Sønnen var forflyttet til Kjøbenhavn, førte til, at denne 1569 udgav sin bekjendte Salmebog, hvortil Faderen ogsaa havde leveret Bidrag, deriblandt den smukke og stemningsfulde «Bøn for gamle Folk»: «Herre, jeg er nu gammel og graa». — I sit Ægteskab med Anne havde T. K. 12 Børn, hvoraf flere bleve Præster; men de allerfleste af dem maatte Faderen se synke i Graven, inden han selv 5. Jan. 1581 døde. — Fra hans Haand haves nogle haandskrevne Optegnelser, der ere af Vigtighed for Nordslesvigs Kirkehistorie i Reformationstiden.

Ny kirkehist. Saml. II, 253 ff.

H. F. Rørdam.

Riis-Knudsen, Christen, f. 1863, Dramaturg og Theaterdirektør. K., som er født 22. Juni 1863 paa Gaarden Movtrup, Blidstrup Sogn paa Morsø, er Søn af Proprietær, Rigsdagsmand Jacob Sepstrup K., Ejer af Movtrup (f. 14. Nov. 1816 † 16. April 1869), og Anne Jensine f. Riis (f. 31. Maj 1827 † 21. Juli 1892, gift anden Gang med sin Svoger, Etatsraad Poul K. til Ulstrup). Oprindelig skulde R.-K. have været Landmand og tog derfor 1879 Præliminærexamen ved Thisted Realskole, men en tidlig udviklet Tilbøjelighed for litterære Sysler bragte ham til 1882 at tage Studenterexamen i Kjøbenhavn, og efter at have absolveret Philosophicum med Udmærkelse rejste han udenlands og opholdt sig særlig i Wien, hvor Burgtheatret tog ham stærkt fangen. Efter sin Hjemkomst studerede han Filosofi og Æsthetik — specielt Dramaturgi — og udgav i Foraaret 1886 et lille Stridsskrift, «Højrepressens litterære Kritik, belyst af en Højremand», hvori han drog stærkt til Felts mod den daværende Højrepresses Koketteren med det litterære Venstre og Brandesianismen. 2 Aar senere paa-begyndte han Udgivelsen af det litterære Tidsskrift «Litteratur og Kritik», men maatte lade Tidsskriftet gaa ind 1890, efter at han i Sommeren 1889 sammen med Karl Mantzius og Jul. Lehmann havde overtaget Ledelsen af Dagmartheatret. Kunstneriske Principuenigheder hidførte imidlertid snart et Brud, og allerede i Okt. 1889 blev R.-K. Eneleder af Theatret. R.-K., som er opfyldt af varm og ægte Begejstring for det skønne, har under sin Virksomhed paa Dagmartheatret i første Række arbejdet for at drage de dramatiske Hovedværker fra saa vel den danske som den udenlandske Litteratur frem, og med den mest paaskjønnelsesværdige Uegenyttighed har han uden at ofre til Døgnets Smag holdt Idealets Fane højt og med Ihærdighed kæmpet for hos Publikum at gjenopvække Smagen for det klassiske Drama, samtidig med at han gjæstfrit har aabnet sin Scene for moderne Arbejder af virkelig Værd. Det er da ogsaa lykkedes ham, hvis Fortjenester Regeringen har belønnet med en Professortitel (1892), at skabe Dagmartheatret om til en Scene, der ofte heldig har konkurreret med den nationale Skueplads. R.-K. blev 26. Juli 1889 gift med Julie Kirstine Brendstrup (f. 13. April 1864), Datter af Kancelliraad, Branddirektør i Randers Andreas B. og Marie Elisabeth f. Diechmann. Hun virker som Skuespillerinde ved Dagmartheatret. *Edgar Collin.*

Knudstrup, Peder Nielsen, 1781—1858, Bonde, er født 31. Jan. 1781 i Byen Knudstrup under Frijsenborg. Faderen var Snedker.

I 10 Aar gjorde K. Tjeneste ved et slesvigsk Rytterregiment, drog efter Afskeden 1812 til sin Hjemstavn, hvor han samme Aar ægtede Charlotte Magdalene Amalie Christiansdatter og overtog hendes afdøde Faders fæsteledige Gaard i Lerbjærg By. Gaarden var ved Overtagelsen i en saare maadelig Forfatning, men han drev den paa en saa udmærket Maade, at der gik Ry deraf. Han fulgte Høeghs (VIII, 220) «Vejvisning», indførte Vexeldrift og Sommerstaldfodring, drev en udvidet Kartoffelavl, merglede sine Marker osv. De Forbedringer, han indførte, har han skildret i en udførlig Indberetning til Landhusholdningsselskabet, der i sin Aarsberetning for 1819—20 giver en sammentrængt Fremstilling af dem. Selskabet hædrede ham med sin Guldmedaille, sendte en stor Mængde Landvæsenselever til ham og overdrog ham flere Tillidshverv. 1824 blev K. Ejer af Røved Vejrmølle og Gaard i Ødum Sogn, 1839 solgte han den og købte sig senere Gaarden Tebbestrup. Denne solgte han atter 1842, og i de paafølgende Aar ejede han forskellige Gaarde. — Foruden at K. røgtede en Mængde kommunale Tillidsposter, deltog han ogsaa i det politiske Liv. Bønderne valgte ham til deres Repræsentant ved den første Stænderforsamling 1836, ligesom han ogsaa deltog i Stænderforsamlingen 1838. Han tog livlig Del i det politiske Arbejde, var Medlem af en Mængde Kommissioner og indbragte selv et Forslag om Hoveriets Aføsning. — «Danmarks første Bonde», som Drewsen i «Ny landøkonomiske Tidender» havde kaldt K., døde i Jebjærg 20. Avg. 1858.

Erslew, Forf. Lex. Rugaard, Fremrag. danske Bønder. Ny landøkon. Tidender III, 198; V, 100.

H. Hertel.

Knudtson, Hans, 1751—1823, Handelsmand, var født i Bredsted i Slesvig og kom 1767 til Throndhjem i Agent Broder Lysholms Forretning. Efter dennes Død 1772 blev han Bestyrer af hans Handelshus, indtraadte 1777 i dette og overtog det helt 1797. Som Chef for dette store Handelshus drev han en betydelig Virksomhed. 1779 blev han hollandsk Vicekonsul, 1789 Viceborgmester, 1802 Justitsraad og virkelig Borgmester. Fra sidstnævnte Stilling tog han Afsked 1806. 1807 blev han virkelig Etatsraad. Desuden blev han meget anvendt i offentlige Anliggender. Han var en af Direktørerne for Throndhjems borgerlige Realskole, fra 1789 Medlem af Kommissionen for de Angellske Stiftelser i Throndhjem, fra 1798 Direktør for Banklaansinstituttet dersteds og fra 1810 Medlem af den lokale Provideringskommission. 1814 valgtes han til Repræsentant for

Throndhjem ved det første overordentlige Storting. Gjennem et af de oprindelig valgte Medlemmers Sygdomsforfald indtraadte han i den af dette valgte Deputation til Carl XIII og rejste med den i Dec. 1814 til Stockholm. Død 16. Dec. 1823. Gift 1778 eller 1779 med en Datter af Major Fr. Møller.

Moe, Eidsvolds-Repræsentanter og Storthingsmænd 1814—45 S. 91. Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 959. *Yngvar Nielsen.*

Knudtson, Nicolai Heinrich, o. 1757—1842, Handelsmand, Broder af ovennævnte Hans K., var født i Slesvig 13. Nov. 1757(?) og kom i en ung Alder til Norge, hvor han nedsatte sig i Christianssund og oprettede der et Handelshus, som snart regnedes for et af Stedets første. I 1814 nedlagde han imidlertid sin hele Virksomhed og flyttede til Throndhjem, hvor han tilbragte sine øvrige Dage indtil sin Død, 26. Marts 1842. Hans Sønner fortsatte hans Handelsbedrift og oparbejdede den til et af Norges betydeligste Handelshuse. — Han ægtede 1784(?) Janicke Fasting (f. 18. Maj 1762 † 2. Febr. 1848).

C. Due, Stamtavler ov. Fam. Knudtson. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II. 370. 390 f. *Yngvar Nielsen.*

Knudtson, Peter Christian, 1789—1864, Handelsmand, var født i Christianssund 19. Marts 1789 og Søn af ovennævnte Kjøbmand Nicolai Heinrich K. Han blev opdragen i Sønderjylland, hvorfra Faderen var indvandret til Norge, og kom 1805 til Kjøbenhavn, hvor han fik Ansættelse i Grosserer Holbechs Forretning. 1810 etablerede han sig og fik Borgerskab som Grosserer. S. A. ægtede han Marie Thomsen († 25. Juli 1831), Datter af Kjøbmand Jess T. i Nordborg. Han giftede sig anden Gang 1839 med Lucinde Gotschalck († 17. Dec. 1888), Datter af Grosserer Friedrich G. i Kjøbenhavn. Hans Forretning, der var begyndt med ringe Kapital, udviklede sig vistnok ret hurtig, og allerede 1814 synes han at have indtaget en fremragende Stilling i Handelsverdenen. Han var i dette Aar særlig virksom for Norges Kornforsyning og modtog sammen med E. Erichsen og C. F. Hage en Takskrivelse fra Christian Frederik for denne Virksomhed. S. A. overtog han sammen med 2 Svogre sin Svigerfaders Forretning paa Island og havde i de følgende 50 Aar en af de største islandske Forretninger. Han drev en betydelig Handel, navnlig med Norge og Sydevropa, ligesom han i øvrigt lejlighedsvis havde udenlandske Forretninger

i de forskjelligste Varer og med forskjellige Lande, bl. a. ogsaa oversøisk Handel. 1862 nævnes han som Kjøbenhavns største private Skibsreder; flere af hans Skibe dreve Fiskeri under Island. Overhovedet var han utilbøjelig til at slaa sig til Ro med en Bevægelse i de vante Forretningsbaner og var altid rede til at tage fat paa noget nyt og vistnok ikke bange for Foretagender, med hvilke der var forbundet en Del Risiko. Flere Gange havde han Vanskeligheder at kæmpe imod, og 1842 maatte han indstille sine Betalinger, men senere lykkedes det ham ikke alene at betale sine Kreditorer fra den Gang, men ogsaa at samle sig en Formue.

Hans Deltagelse i det offentlige Liv var ikke af stort Omfang. Han var Stænderdeputeret for Kjøbenhavn i den første Valgperiode (1835—40), og 1840—41 var han Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. End videre var han en kort Tid (1846—47) Medlem af Grosserer-societetets Komité. Han førte et selskabeligt Hus, hvor flere af Datidens fremtrædende Politikere samledes. Han sluttede sig til det national-liberale Parti; dog hørte han nærmest til dets højre Fløj. K. døde i Kjøbenhavn 17. Nov. 1864. Efter hans Død fortsattes Forretningen af hans Enke, der udtraadte af Firmaet 1872 efter 1866 at have optaget sin Søn *Nicolai Henrik K.* (f. 31. Juli 1841). 1884 indtraadte en anden Søn, Kammerjunker, Kapitajn *Soren Christian K.* (f. 16. Juli 1844). Sidstnævnte er siden 1891 Medlem af Landstinget. *E. Meyer.*

Knuth, Adam Christoffer Greve, 1687—1736, Godsejer. K., der var Søn af nedennævnte Eggert Christoffer K. († 1697), fødtes 28. Sept. 1687, studerede 1705—7 paa det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn, optoges 1714 i den danske Grevestand, fik 1727 det hvide Baand og udnævntes 1731 til Gehejmeraad. 1723 kom han i Besiddelse af det af Moderen oprettede Grevskab Knuthenborg og erigerede selv 1729 Hovedgaarden Knuthenlund. Han døde i sin kraftigste Alder 23. Jan. 1736. I Aaret 1713 havde han ægtet Hedevig Ulrikke Luxdorf († 21. Jan. 1720), med hvem han fik Sørup i Ringsted Herred. 1721 ægtede han Ida Margrethe Reventlow (Datter af Gehejmeraad Ditlev R. til Stubbe), der 1743 af Sørup og Tilliggende oprettede Baroniet Conradsborg. Hun var født 1701 og døde 1757. *Louis Bobé.*

Knuth, Adam Levin, 1648—99, Gehejmeraad, fødtes 1. Marts 1648 paa sin Slægts gamle Sædegaard Leizen i Meklenborg. Hans

Forældre vare Jacob Ernst K. til Leizen, Melz, Ludorf og Prieborn og Elisabeth Morin. Hans Opdragelse har vel nærmest været beregnet paa at bibringe ham den Færdighed i ridderlige Øvelser, som efter Tidens Anskuelse var uundværlig for en Adelsmand, og da hans Uddannelse var endt, drog han til Danmark og blev fra Nytaarsdag 1664 antagen blandt Kronprins Christians Pager, hvor han var udmærket paa sin Plads og snart vandt sin livsglade unge Herres Yndest, saa at han efterhaanden blev uadskillelig fra denne. Hans Lykke var gjort, og da Prinsen (1670) havde besteget Tronen som Christian V, forfremmedes K. til Kammerjunker og senere, vistnok 1680, til Kongens Overkammerjunker; 1684 fik han det hvide Baand, ved hvilken Lejlighed han tog til Valgsprog: «Ehrlich währt lange», og 1695 blev han Gehejmeraad. Men ved Siden af sin Hofstilling, som maatte give K. nok at bestille, da han fra 1681 i Forening med Overhofmarskallen og Rentemester Peder Brandt forestod Hofholdningen og desuden bestyrede Kongens private Kasse (Øresundstoldens Intrader), havde han ogsaa andre, til Dels betydelige Embedsstillinger. Han blev saaledes 1682 Amtmand over Kjøbenhavns Amt og fik samtidig Indseende med de til Kongens Stalde henlagte Jonstrup Vange, Islemark og Enghaverne, 1692 udnævntes han tillige med flere andre til Patron for Ridderakademiet i Kjøbenhavn, og 1694 fik han Sæde i Direktionen for Hovedstadens Vandforsyning.

Selvfølgelig var K. vel lønnet; foruden sin Gage som Overkammerjunker og som Amtmand oppebar han aarlig en meget betydelig Sum af Øresundstolden — der sagdes endog 10000 Rdl. —, og endda betænkte Kongen ham med rundelige Nytaarsdusører, ja skjænkede ham ligesom andre yndede Hofmænd betydeligt Jordegods. Kongens første Gave til K. af denne Art var Tybjærggaard og Gods (1678) med Patronatsret til Tybjærg, Aversi og Testrup Kirker, og 2 Aar senere forøgedes Gaven med Tybjærg Sogns Kongetiende. Snart efter fik K. Tilladelse til at nedlægge Tybjærg Sognekald og at forene det med Herlufmagle, hvis Kirke- og Kongetiende han havde tilkjøbt sig, et Arrangement, der for Herremanden medførte den store pekuniære Fordel at kunne inddrage Tybjærg Præste- og Degnegaarde under Hovedgaarden mod et særdeles lavt Vederlag. 1681 købte K. den i Nærheden af Tybjærggaard liggende Hovedgaard Assendrup med Gods, hvilket han betydelig forøgede, dels ved Kjøb, dels ved kongelige Gaver og dels ved Henlæggelse fra Tybjærggaard; selve denne Gaard med Resten af dens Gods

solgte han derefter 1689 til Giveren, Kongen, for en Pris, som denne satte til 25668 Rdl., hvilket var meget rigeligt efter Datidens Priser paa Jordegods. En god Fortjeneste, som man ser. Men samtidig forøgede K. sine Ejendomme ved Kjøbet af det prægtige Herresæde Gisselfeld med Tilliggende af o. 900 Tdr. Hartkorn Bøndergods. Fra nu af gik hans Bestræbelser ud paa at afrunde og udvide dette Gods, og han forsømte ingen Lejlighed til ved Kjøb og Mageskifte at opnaa dette. I det hele taget betegner hans Besiddelsestid en betydelig Forandring til det bedre paa Gisselfeld; Hoveriforholdene ordnede han paa en Maade, der ikke alene blev heldigere for Godsejeren, men ogsaa mindre trykkende for Bønderne, som han modtog til Dels forarmede, men efterlod ved god Magt; men af og til kunde han nok noget hensynsløst hævde sine formentlige Rettigheder paa andres Bekostning. Saa vel paa Gisselfeld som paa Assendrup foretog han omfattende Byggearbejder; Braaby Kirke forskjønnede han og tilbyggede et Gravkapel.

Paa vi saaledes ved at betragte K.s Virksomhed som Godsejer Indtrykket af en dygtig Mand, der med Ihærdighed kunde følge sit Maal og sætte sine Planer igjennem, om end stadig støttet af kongelige Bevillinger paa Skattelettelse, Toldfrihed osv., saa svarer dette Indtryk af en Mand, der var noget mere end det almindelige, ikke til det Billede, man danner sig ved at betragte hans øvrige Færd. Samtidens officielle Rosflenger skamroste ham naturligvis; hans Gravskrift vækker Forestillingen om en Heros, hvis Minde aldrig vil forgaa («*memoria tamen justi manet in æternum*»). Til den modsatte Yderlighed ere det 19. Aarhundredes Tyskerhadere gaaede, i det de ikke have kunnet finde Ord stærke nok til at skildre hans slette Egenskaber, og for den almindelige Bevidsthed staar han stadig som en af de elendige Tyskere, der styrtede Griffenfeld. Efter de nyeste Undersøgelser viser det sig dog, at der ikke findes nogen virkelig Hjemmel for denne Beskyldning; der var Anledning nok til Statsmandens Fald, uden at Kongens Kammerjunkere behøvede at være virksomme dertil. Ond var K. ikke, tvært imod synes han at have været af en godmodig Karakter, men temmelig indskrænket. Som sin Landsmand Hahn (VI, 485) beskyldtes han for at drikke mere, end heldigt var, og en fremmed Gesandt udtaler endog, at hans Kundskaber indskrænkede sig til at kjende de forskjellige Slags Vine, hvormed han hver Dag fyldte sig. Trods sin Ubetydelighed og trods sine slette Vaner var han Kongens erklærede Yndling; han spiste daglig ved Kongens

Bord og var om ham i alle hans Fornøjelser, med Hensyn til hvilke han havde en afgjort Indflydelse. Om ikke af Navn, saa dog af Gavn var han baade Overhofmester og Overstaldmester, ja gjorde ofte Indgreb i Overførsterens Embedsmyndighed. Medførte dette nøje Forhold til Kongen en saadan Ære som den at have Monarken til Gæst paa Gisselfeld, saa maatte han ogsaa finde sig i at dele sin Herres Skæbne, naar denne væltede med Kalesken paa Jagten. Hvor megen Indflydelse K. har haft paa Statsanliggender, er ikke godt at sige; nogle forsikrede, at han ikke blandede sig i Sagerne, andre paastode, at han af og til kunde have mere at sige end alle Kongens officielle Raadgivere. Men sikkert er det, at hans Venskab søgtes af de fremmede Gesandter, som yderligere mente at kunne vinde det ved en passende Godtgjørelse, i det de kjendte hans Havesyge, en Side af hans Karakter, der næppe lod sig skjule for nogen. I Forening med Mikkel Vibe, Peder Brandt og Biermann v. Ehrenschild mentes han at danne et Slags Kamarrilla, der kunde udvirke Naadesbevisninger for sine Klienter hos Kongen. Sine Landsmænd, f. Ex. Plessenerne, var K. en god Støtte, og han hjalp dem frem, hvor han kunde; Chr. Siegfr. v. Plessen var hans fortrolige Ven. Det Felt, hvor hans Indflydelse gjorde sig uheldigst gjældende, var vistnok Kronprinsens Opdragelse; at denne var forsømt, er noksom bekjendt, og Hojer giver bl. a. F. Skylden herfor. Med Ytringer som den, at Lærdommen for-dærvede det naturlige Vid, søgte han og Meningsfæller, der selv intet havde lært i deres Ungdom, at forpurre en videregaaende Undervisning for Tronfølgeren. At en Kongens Yndling som K. havde mange Misundere, er naturligt; der var derfor adskillige, som glædede sig, da han pludselig bortkaldtes 13. Jan. 1699, ikke 51 Aar gammel. Han havde om Aftenen som sædvanlig holdt Kongen med Selskab, næste Morgen fandt man ham død i sin Seng.

K. var forlovet — i mangfoldige Aar, siger T. A. Becker — med en Datter af Grev Chr. Christoffer Holck og Sophie Ulfeldt, Hofdame Hilleborg Komtesse H. (f. 1658), men giftede sig aldrig, hvad saa end Grunden dertil har været; Hofman siger (Fundationer VII, 503), at han døde før Brylluppet, hvorfor Komtessen forlod Hoffet; hun forblev ugift til sin Død, 30. Nov. 1724, og blev begravet ved K.s Side i Braaby Kirke. Da man for o. 100 Aar siden aabnede hendes Kiste, fandt man under hendes Hoved en Pakke Breve, som antoges mulig at kunne give Oplysning om Grunden

til, at Brylluppet blev til intet; men Kirkeejeren hindrede af Pietets-hensyn en nærmere Undersøgelse.

Uagtet K. saaledes ingen Livsarvinger havde at efterlade sine Ejendomme, havde han dog med sin ualmindelige Drift til at er- hverve og Dygtighed i at forøge samlet sig en efter Tidens Lejligh- hed kolossal Formue, som Rygtet, dog maaske overdrevent, anslog til 1200000 Rdl. Alene Gisselfeld med sine 53 prægtig udstyrede og møblerede Værelser vurderede man til 140000 Rdl.; dog fik Kongens Søn Chr. Gyldenløve det af Arvingerne for 85000 Rdl., hvilket man mente havde sine Grunde. Overhovedet hvilede en vis Hemmelighedsfuldhed over Skiftet, der foregik ganske privat mellem Arvingerne, og kun Plessen vidste Besked med Delingen af sin af- døde Vens Midler.

Universitetsprogram. Rasmussen, Gisselfeld S. 146 ff. Danske Herre- gaarde I: Gisselfeld. G. L. Wad.

Knuth, Carl Conrad Gustav Baron, 1761—1815, Postdirektør, Søn af Kammerherre, Højesteretsassessor Conrad Ditlev Baron K. til Baroniet Conradsborg og Conradine Augusta f. Komtesse Re- ventlow, var født 20. Nov. 1761, blev 1783 Kammerjunker, 1785 juridisk Kandidat og Avskultant i Rentekammeret, 1801 3. Direktør i General-Postamtet, 1802 Kammerherre og 2. Direktør, deltog 1808 i Hamborg i Forhandlingerne om Ophævelsen af det derværende danske Postkontor, men tog allerede 1809, efter i flere Aar at have været svagelig, sin Afsked og trak sig tilbage til sine Ejendomme paa Laaland, Fredsholm, Gottesgabe og Rudbjærggaard, paa hvilken sidste han døde 20. Dec. 1815. Gift 1. (17. Maj 1790) med Susanne f. le Sage de Fontenay (f. 23. Febr. 1766 † 14. Febr. 1812), Datter af Admiral C. F. le S. de F. (V, 240); 2. (7. Marts 1815) med Chri- stiane Louise Baronesse Roll, f. Humble (f. i Kjøbenhavn 7. Okt. 1775), Datter af Franz Joachim H. og Anna Maria f. Neumann.

Richter, Jurid og statsvidenskbl. Stat S. 173. Danmarks Adels Aarbog 1889, S. 264 f. G. L. Wad.

Knuth, Eggert Christoffer, 1643—97, Gehejmeraad, Broder til ovfr. anførte Adam Levin K., fødtes paa Leizen 15. Jan. 1643, fuldendte efter Opdragelsen i Hjemmet sin Uddannelse paa Rejser og fik derefter Ansættelse som Kammerjunker hos den i Güstrow residerende Hertug Gustav Adolf af Meklenborg, hvis Tjeneste han 1670 forlod, som det synes i Unaade, og gik til Danmark, for-

modentlig lokket af den Lykke, der her alt tilsmilede hans Broder. Han fik strax Kammerjunkers Charge hos den unge Konge og opholdt sig nogle Aar mest ved Hoffet, indtil han 1677 blev Amtmand over Neu-Kloster og Staden Pøl i Meklenborg, der i nogle Aar vare i Brandenburgs Besiddelse. 6. Maj s. A. ægtede K. Søster Lerche (f. 14. Marts 1658), Datter af Etatsraad Cornelius L. til Nielsstrup og Aasmarke og Anna Kirstine Friis, og tog Bolig paa sin Gaard Melz, men allerede 1681 kaldtes han ved sin Svigerfaders Død til Danmark og opgav 1682 Amtmandskabet. Ved Overenskomster og Magelæg med sin Hustrus Stifmoder og Søskende lykkedes det K. 1681 at blive Eneejer af Aasmarke og Bandholmsgaard, hvorefter det blev hans Opgave at komplettere sit Gods og udvide sine Ejendomme paa Laaland, hvilket i høj Grad lykkedes ham ved heldige Kjøb og Mageskifter, men især ved kongelige Gaver. Imidlertid traadte K., der 1684 var bleven Etatsraad, igjen ind paa Embedsbanen, da han 1685 udnævntes til Landraad i Slesvig og Amtmand over Slesvig Domkapitels Gods; 1690 blev han tillige Amtmand over Kronborg og Frederiksborg Amter, 1693 blev han Konferensraad og Danebrogsridder med Valgsprog: «Nihil nisi honestum», 1695 Gehejmeraad. Efter adskillige Aars Svagelighed døde K. 25. Febr. 1697. Hans Enke, der med Held og Dygtighed fortsatte hans Bestræbelser i Retning af Godsudvidelse og 1714 satte Kronen paa Værket ved Oprettelsen af Grevskabet Knuthenborg, døde 29. Marts 1723. De efterlode sig begge et godt Eftermæle, især roses Søster Lerche for sin Gavmildhed og Guds frygt; en Skole og et Hospital ere Beviser for deres Omhu for Godsets Bønder.

Wad, Om E. C. Knuth og S. Lerche (1881).

G. L. Wad.

Knuth, Eggert Christoffer Greve, 1722—76, Stiftamtmand, Søn af førnævnte Adam Christoffer Greve K., fødtes 20. Okt. 1722, studerede 1739 i Göttingen og traadte efter at være hjemkommen fra sine Udenlandsrejser i Hæren. Han blev 1742 Kapitajn og Kammerherre, ansattes 1743 ved Livgarden til Fods og blev 1749 Generaladjutant hos Kongen; men allerede 1751 tog han sin Afsked fra Militærtjenesten (som Oberst). Han blev derefter Assessor i Højesteret og udnævntes 1759 til Gehejmeraad. 1764 blev han Stiftamtmand over Sjællands Stift. 1754 blev han Ridder af Danebrog, 1763 fik han Ordenen l'union parfaite. Udnævnt 1766 til Gehejme-konferensraad var han 1772 Medlem af den over Dronning Caroline Mathilde nedsatte Domstol. 1774 blev han dekoreret med Elefant-

ordenen. K. døde 26. Febr. 1776 i Kjøbenhavn. Som Exempel paa en vidt drevet Servilisme kan det anføres, at K., da han modtog det hvide Baand, til Motto valgte Ordene: «Kongens Gunst den eneste Lykke». Han ægtede 1. (1742) Margarethe Maurice Francisca Isidore Marquise Casado de Monteleone, Grev Gyldenstens Datterdatter (f. 1723 † 1752), med hvem han fik Grevskabet Gyldensten, 2. (1752) Marie Numsen (f. 1734 † 1765) og 3. (1765) Eleonore Louise Caroline Komtesse Moltke (f. 1725 † 1785), Adam Gottlob Greve M.s Broderdatter, Dekanese i Vallø. Foruden Grevskaberne Knuthenborg og Gyldensten arvede han det for Stamhuset Lerchenfeld substituerede Fideikommis og købte herfor 1772 Mørup, der oprettedes til Stamhus (solgtes 1803); 1760 erhvervede han Ravnstrup.

Louis Bobé.

Knuth, Frederik Greve, 1760—1818, Admiralitetsdeputeret, Søn af ovennævnte Eggert Christoffer Greve K. († 1776) og Marie f. Numsen, blev Sekondlieutenant i Marinen 1776, Premierlieutenant 1785. 1778—82 gik han tillige med en Del andre Officerer i fransk Tjeneste, ansattes paa den vestindiske Flaade og deltog i de haardnakkede Kampe, som Franskmændene under la Motte-Piquet, de Grasse og Grev de Guichen førte mod de engelske Admiraler Howe og Rodney. 1782—83 førte han som Chef Snaven «Lærken» paa Togt til Vestindien. Det paafølgende Aar udnævntes han til Kammerjunker og ansattes som Assessor auscultans i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. 1787 erholdt han Afsked som Officer, 1789 blev han 3. Civildeputeret i Kollegiet, 1792 2. og Aaret efter 1. Deputeret sammesteds. 1794 foretog han en Rejse til Holland og England for der at studere Værfternes tekniske Installationer, 1795 indtraadte han i Kommissionen til Antagelse af videnskabelig studerede Officerer. I Admiralitetet beholdt K. sit Sæde indtil 1814, men overskyggedes her en Del af sin mere energiske Kollega St. A. Bille. Efter sin ældre Broder Johan Henriks Død 1802 overtog han, der hidtil havde været Baron, Grevetitlen og Besiddelsen af Grevskabet Knuthenborg og Stamhuset Lerchenfeld (Mørup); han var ogsaa Herre til Merløse. 1792 blev han Kammerherre, 1803 hvid Ridder og 1811 Gehejmekonferensraad. Han døde 10. Okt. 1818. K. blev 2. April 1784 gift med Juliane Marie Møsting († 10. Jan. 1821), Datter af F. M. og Elisabeth f. v. Schack.

C. With.

Knuth, Frederik Christian Julius Greve, 1787—1852, Stiftamtmand, en Søn af ovennævnte Frederik Greve K. († 1818), fødtes

12. Juli 1787, blev privat dimitteret 1804 og juridisk Kandidat 1809, var derefter et Aar Volontær i danske Kancelli, blev 1810 Avskultant sammesteds, 1811 Kommitteret i det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer, 1815 Amtmand over Holbæk Amt, 1831 Stiftamtmand over Sjællands Stift med Bornholm og Færøerne samt Amtmand over Københavns Amt, fritoges 1845 for Bestyrelsen af det sidstnævnte Embede og afskedigedes 1850 som Stiftamtmand, efter at det ved en Finanslovsbeslutning var afgjort, at Stiftamtmandsembedet ikke mere skulde bestaa som et selvstændig gageret Embede. Fra 1804 til sin Død, 30. Okt. 1852 i København, var han, der ejede Bonderup Hovedgaard, Kurator for Vemmetofte Kloster. 1810 blev han Kammerjunker, 1813 Kammerherre, 1836 Kommandør af Danebrog, 1840 Storkors af samme Orden og 1847 Gehejme-konferensraad. Han hørte til den Kategori af Embedsmænd, der under Enevælden opnaaede Udnævnelser og Begunstigelser i Følge kongl. Reskripter uden forudgaaende Indstillinger fra Kollegierne. Han blev gift 1. (2. Avg. 1811) med Ulrica Christiane Haxthausen (f. 7. Nov. 1787 † 18. Avg. 1819), Datter af Generallieutenant Fred. Gottschalck H. (VII, 177); 2. (7. Dec. 1822) med Georgine Frederikke Vilhelmine Hauch (f. 12. Maj 1796 † 4. Okt. 1841), Datter af Amtmand Johan Carsten H. og Pauline f. Rye; 3. (4. Avg. 1846) med Cathrine Frederikke Haxthausen (f. 10. Okt. 1800 † 11. Maj 1877), en Søster til hans første Hustru. *G. Kringelbach.*

Knuth, Frederik Marcus Greve, 1813—56, Minister, fødtes 11. Jan. 1813 i Christiania, hvor Faderen, Eggert Christopher Greve K. (f. 1786 † 1813), var konstit. Amtmand over Akershus Amt. Moderen, Karen f. Rosenkrantz (f. 1792 † 1837), blev 1815 gift paa ny, med norsk Generalmajor Kaltenborn. Ikkun 5 Aar gammel arvede K. efter sin Farfader, ovennævnte Gehejmeraad Fr. Greve K., Grevskabet Knuthenborg, som da udgjorde 13 à 1400 Tdr. Htk. af Hovedgaardsjord og Bøndergods, og hvormed var forbundet Fideikommisskapitaler paa over 2 Mill. Kr. Han opdroges hos Faderens Svoger, Grev A. W. Moltke, blev privat dimitteret 1829 og 4 Aar efter juridisk Kandidat. I sine Studenteraar følte han sig mere dragen til den borgerlige Kreds af samtidige Kammerater end til det aristokratiske Samfund, som han efter Fødselen tilhørte; nærmest sluttede han sig til Georg Aagaard og Hall. Efter at være udnævnt til Avskultant i Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond (1834) foretog han med den sidstnævnte en zaarig Udenlandsrejse.

Ved Hjemkomsten var han i stor Tvivl, om han turde overtage sit Grevskab, thi i hans lange Umyndighedstid var det under Onkelens Bestyrelse saa langt fra gaaet frem, at der nu paahvilde det en ret betydelig Gjæld. Da han efter Venners Raad havde besluttet sig dertil, fik han 1836 Myndighedsbevilling og tiltraadte 1837 Lenet, som snart under hans dygtige, fremsynede og liberale Ledelse blev særdeles indbringende. Driften paa de mange Hovedgaarde og Behandlingen af Skovene bleve grundig forbedrede. Han var den første, som fik Bevilling (1845) til at bortarvefæste (fra 1849 tillige til at sælge) Bøndergods fra Len, og han benyttede denne Ret i vid Udstrækning paa særdeles billige Vilkaar; nogle Aar senere (1851) var han ogsaa Medindbyder til en Kreditkasse til Fremme af Selvejendom. Ved Bandholm, der da kun var et Udskibningssted med slette Vilkaar for Skibsfarten, anlagde han en god Havn (1841—43). Hans Fortjenester af Landbruget anerkjendtes ved hans Valg til Præsident for Landmandsforsamlingerne i Randers og Odense 1846, og i s. A. blev han Medlem af det kongl. Landhusholdningsselskabs vigtigste Kommission, ligesom han 1849 fik Sæde i den store, af P. G. Bang nedsatte Landbokommission.

Som det var at vente efter den Omgangskreds, han havde valgt i sin Ungdom, sluttede han sig fuldt og varmt til de liberale og nationale Bevægelser, der betegne Tiden efter Frederik VI's Død. Han underskrev den store Skattebevillingspetition i 1840 og blev herfor irettesat af Christian VIII, som forlangte særlig Lydighed og Underkastelse af Lensbesiddere. I Roskilde Stænder, hvor han mødte 1844 og 1846, først som Suppleant og derpaa som Deputeret for de laaland-falsterske Sædegaardsejere, sluttede han sig ogsaa til det frisindede Parti, uden dog at tage nogen fremtrædende Del i Debatten. Kongens Følelser lige over for ham havde undergaaet en stor Forandring siden 1840; han saa nu i K., hvis ualmindelige Evner, retskafne Karakter og frie Blik han havde lært at paaskjønne, en Fremtidsmulighed, som han ønskede at knytte til Statstjenesten, og i Maj 1847 udnævnte han ham til Amtmand i Sorø, hvortil endnu i s. A. knyttedes Posterne som Overdirektør for Sorø Akademi og Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. Det var Kongens Hensigt, at K. skulde gennemføre den Plan til en folkelig Højskole i Sorø, hvortil Grundtvig havde undfanget og fremsat Tanken, og som Kongen ønskede realiseret i en nær Fremtid. Men Christian VIII's Død standsede dette Foretagende, og K. kaldtes kort efter til en større Virksomhed, i det han efter

A. W. Moltkes Raad udnævntes til Udenrigsminister i Martsministeriet med Paalæg om tillige at overtage Sagerne under det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli (24. Marts 1848). Det faldt i K.s Lod at lede Danmarks udenrigske Politik og dets Forhandlinger med de fremmede, saakaldte «venskabelige» Magter i det bevægede Aar, hvor alle gamle Forhold vare endevendte, hvor der ikke var noget fast Holdepunkt at finde, og hvor Danmark, der let kunde have undertrykt selve det slesvig-holstenske Oprør, havde hele Tyskland imod sig og ingen Magt paa sin Side. Om sin Ledelse fra Marts 1848 til Malmø-Vaabenstilstanden i Avg. s. A. aflagde han til den grundlovgivende Rigsforsamling en udførlig Beretning, som er bleven offentliggjort i «Hist. Tidskr.» 4. R. V. Som Udenrigsminister fik K. i Juni 1848 Storkorset. 15. Nov. 1848 fik han sin Afsked som Minister.

Martsministrene havde, hvad der vistnok var en Fejl, ikke søgt Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling. Efter Ministeriets Afgang blev K. ligesom flere af hans Kolleger kongevalgt Medlem, men tog ikke megen Del i Forhandlingerne, og heller ikke til den første Rigsdag efter Grundlovens Givelse søgte han Valg. I Avg. 1851 blev han (efter P. C. Stemmann) Forstander for Herlufsholm Skole og Gods, en Stilling, som han omfattede med megen Interesse, og i hvilken han lagde Planer til betydelige Forbedringer af denne Kostskole, Planer, som efter hans tidlige Død gik i Arv til hans Ven og Efterfølger Hall. Ved Valgene i Avg. 1852 stillede K. sig og valgtes i Kjøbenhavns 5. Kreds, og han gjenvalgtes her næste Aar efter Opløsningen i Jan., men stillede sig ikke paa ny efter den anden Opløsning i April, hvorimod han tiltraadte en længere Rejse til Italien. I Marts 1854 indtraadte han i Landstinget, hvor han sad først for 9. og fra Juni 1855 for 5. Kreds; han valgtes her til Medlem af Rigsretten. Det er ikke bekjendt, om der efter Ministerskiftet i Dec. 1854 var nogen Tale om hans Indtræden sammen med Hall og Andræ i det af Scheele dannede og af P. G. Bang præsiderede Ministerium; derimod kan det næppe være tvivlsomt, at Hall vilde have søgt og faaet hans Bistand, navnlig i Udenrigsministeriet, da senere Scheele og ikke længe efter Andræ udtraadte, men da havde Døden bortkaldt ham. Hans Helbred havde ikke været stærkt, men hans regelmæssige og forsigtige Leve-maade bødede derpaa; en kort, men voldsom Sygdom bortrev ham imidlertid 8. Jan. 1856. Hans Død i den unge Alder af 43 Aar vakte almindelig Sorg, thi han var elsket af mange og højagtet af

alle, og han hørte til de Mænd, som i hin farefulde Tid vanskeligst kunde undværes. «Fædrelandet» betegnede ham i sin varmt skrevne Nekrolog som «den eneste danske Adelsmand, der ved utvetydige Handlinger havde godtgjort, at han var en naturlig og fri folkelig Udvikling oprigtigt og ærligt hengiven»; og det sluttede med Ordene: «Ægte dansk og ærligt frisindet, ædel i sin Stræben, klog i sin Handlemaade, i sin ydre Fremtræden forsigtig og maadeholden, ja næsten forlegen, var han i sit Hjærte mere varm og i sin Vilje mere energisk end de fleste». «Dagbladet» udtalte, at det skyldte ham mere end nogen som helst anden, at det fra en ringe Begyndelse havde kunnet arbejde sig frem til den Stilling, det da indtog, i det han trolig havde staaet det bi med Raad og Daad i dets første vanskelige og lidet lovende Aar, og det bragte ham sin Tak ogsaa for den Liberalitet, hvormed han havde set bort fra mindre Uenigheder og haaret over med Ungdommens Selvstændighedsfølelse.

Grev K. ægtede 18. Maj 1837 Karen Rothe (f. 31. Okt. 1815 † 10. Avg. 1877), Datter af Kontreadmiral Carl Adolph R.

F. Barfod, Rigsdags-Kal. Erslew, Forf. Lex. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. S. 205 f. Bille, Tyve Aars Journalistik II, 39. V. Birkedal, Personlige Oplevelser I, 141 ff. *C. St. A. Bille.*

Knuth, Hans Schack Greve, 1787—1861, Amtmand, en Søn af Adam Christopher Greve K. til Conradsborg og Juliane Marie f. Brockdorff, fødtes 31. Marts 1787, blev privat dimitteret 1805, juridisk Kandidat 1811, Avskultant i Rentekammeret 1812, Kommitteret sammesteds 1816, Amtmand over Præstø Amt 1831, over Frederiksborg Amt 1836 og entledigedes som saadan 1855 paa Grund af nedbrudt Helbred. Desuden blev han i 1817 Medlem af Kommissionen angaaende Islands Handelsforhold, efter at han ved en Rejse til Island havde sat sig ind i de herhen hørende Forhold. End videre var han 1823—46 Decisor for den grønlandske Handels Regnskaber og 1840—43 Medlem af Direktionen for Stutterierne og Veterinærvæsenet. 1826 blev han Kammerherre, 1840 Kommandør og 1856 Storkors af Danebrog. Paa alle Stadier af hans Embedsbane fremhæves hans store Dygtighed, Energi, Konduite og tiltalende personlige Egenskaber, og i Anledning af hans Afsked som Amtmand udtaltes det fra vedkommende Ministeriums Side, at han stedse havde lagt en sjælden Nidkjerhed for Dagen og utvivlsomt maatte anses som en af Landets allerdygtigste Amtmænd. Han døde i Roskilde 5. Nov. 1861. Han blev 3. Marts 1825 gift med

Frederikke Sophie Elisabeth Løvenørn (f. 25. Dec. 1804, † i Kjøbenhavn 10. April 1889), en Datter af Kontreadmiral Poul L. og Caroline Henriette f. Gjedde. *G. Kringelbach.*

Knuth, Joachim Sigismund Ditlev Greve, f. 1835, Diplomat. Han er født paa Lindersvold 15. Juni 1835 og Søn af fornævnte Amtmand Hans Schack Greve K. K., der blev Student 1854 fra Frederiksborg Skole og tog statsvidenskabelig Examen 1860, arbejdede som Volontær og dernæst som Assistent i Finansministeriets Sekretariat fra sidstnævnte Aar indtil Slutningen af 1862, da han antoges som Volontær i Udenrigsministeriet, forrettede derpaa i 1867 i nogle Maaneder Tjeneste ved Gesandtskabet i Berlin og konstitueredes 1868 som Legationssekretær i St. Petersborg. Efter at have faaet kongl. Udnævnelse som Legationssekretær 1870 blev K. omtrent samtidig forflyttet til Stockholm og i Slutningen af 1871 til Paris, hvor han forblev til 1884, da han udnævntes til kongl. Gesandt i Wien, en Stilling, han 6 Aar senere ombyttede med Posten som Gesandt i Rom. Da Danmarks diplomatiske Repræsentation i Spanien gjenoprettedes 1894, blev K. tillige ansat som Gesandt i Madrid; men Aaret efter entledigedes han efter eget Ønske fra begge Stillinger med Tilkjendegivelse af Kongens Tak for hans lange og virksomme Tjeneste. K. blev Kommandør af Dannebrog af 2. Grad 1887 og af 1. Grad 1892. Af særlige Hverv, der ere blevne K. overdragne, maa nævnes, at han i 1881 var en af Danmarks delegerede ved Møntkonferencen i Paris, at han Aaret derpaa var delegeret ved den sammesteds afholdte Konference om Beskyttelse af undersøiske Telegrafkabler, og at han i 1892 repræsenterede Landet ved Sundhedskonferencen i Venedig. I 1890 tiltraadte K. efter sin Broder Grev Rud. K. Besiddelsen af den for det nedlagte Friherskab Conradsborg substituerede Fideikommiskapital.

C. Zylphen Adler.

Knutsen, Johan, —1546, meklenborgsk Prælat, var fra Husum. Naar han og Broderen Mattis (s. ndfr.) angives at være Sønner af Kong Frederik I's naturlige Datter Geske, da synes dette af kronologiske Grunde at være en Umulighed. Efter at have fuldendt sine Studier, taget den juridiske Doktorgrad og foretaget store Rejser gik J. K. til Meklenborg, hvor han allerede 1520 nævnes som Domherre i Schwerin. 1525 træffe vi ham i Tjeneste hos Hertug Albrecht den smukke af Meklenborg. I Modsætning til Broderen var J. K. en ivrig Katholik og bidrog væsentlig til

Hertugens og dennes Gemalindes Tilbagetræden til Katholicismen 1532, ligesom han i det hele i denne Tid var en af Hertugens mest betroede Raadgivere baade i religiøse og politiske Spørgsmaal. Han brugtes meget i diplomatiske Sendelser, saaledes 1532 til Rigsdagen i Regensburg, over hvilken han har efterladt sig en Dagbog, og 1533 til Kejser Carl i Italien, hos hvem han arbejdede ivrig for at bringe et Ægteskab i Stand mellem en af Kong Christian III's Brødre og Christian II's yngste Datter. Hans Virksomhed lønnes med en hel Række gejstlige Embeder, saaledes var han Præst til St. Mariæ Kirke i Wismar, Provst i Lüneburg og Domherre i Lybek og Slesvig foruden i Schwerin. Han døde 3. Juni 1546 og ligger begravet i Lybek.

Allg. Deutsche Biographie XVI. Jahrb. d. Vereins f. meklenb. Gesch. XXXIX.

L. Laursen.

Knutsen, Matthias, —1674—, omflakkende Litterat, blev født o. 1645 i Oldenswort (i Ejdersted), hvor Faderen var Organist. I sin tidlige Barndom mistede han begge Forældre. Han fik først Undervisning i Stedets Hovedskole, men blev derefter sendt til Königsberg, hvor han havde en Broder, der var Organist. Denne behandlede den velbegavede, men urolige Dreng strængt, hvorfor han i sit 15. Aar løb bort og tiggede sig fra Sted til Sted tilbage til sin Fødeby. Snart blev han dog sendt tilbage til Königsberg, blev Student der, men begyndte derefter et tøjlesløst, omflakkende Liv. 1668 lod han sig indskrive ved Universitetet i Kjøbenhavn; men i yderlig Fattigdom fægtede han stadig hjemløs omkring i et opsigtvækkende Ydre og disputeresyg, hvis nogen vilde inklade sig med ham. Han hjemsøgte sine Frænder i Slesvig og Holsten, blev en Tid Skoleholder i Süderau ved Krempe og prædikede ogsaa flere Gange i Krempe med stærke Udfald mod Statskirken; men da han samtidig vakte Forargelse ved sit slette Levned, forbødes det ham at betræde nogen Prædikestol i Landet. Saa var Krigen mod Præsterne fuldt ud erklæret fra hans Side. Han forlod dog de hjemlige Egne, kom til Sachsen, og fra Jena udsprede han adskillige Flyveskrifter, hvori han undertegnede sig som «Hans Friedrich von der Vernunft», med vilde Udfald mod Bibel og Kirke (1674). Han vilde indbilde Læserne, at han havde stiftet en Sekt, «Samvittigheds-mænd» (conscientiarii), der allerede talte over 700 Tilhængere, deriblandt mange af den studerende Ungdom, for hvem det stod klart, at den kristelige «Koran» var fuld af Løgn og Bedrag, men Sam-

vittigheden den eneste, rette Bibel; der existerede ingen Gud eller Himmel eller Helvede, og alle Præster burde udjages af Verden. Det akademiske Senat i Jena blev ganske betænkeligt og lod anstille omhyggelige Undersøgelser, der dog snart bragte det Resultat, at Fortællingen om K.s mange Tilhængere kun var pralerisk Opspind; men Sagen toges dog saa alvorlig, at Professor Musæus i Jena udgav et lærd Modskrift. Da der derefter indleddedes retslig Forfølgning mod K., fandt han det raadeligst at gjøre sig usynlig ved Flugt, og hans Spor forsvinde nu aldeles.

Theol. Studien u. Kritiken 1844, S. 969 ff. Møller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XVI. *A. Jantzen.*

Knutsen (Knutzen), Mattis, 1495—1559, Kjøbmand. Denne Mand, der har store Fortjenester af Reformationens Indførelse og Fremgang i Husum og Egnen der omkring, var en Broder til ovennævnte Dr. jur. Joh. K. Han maa have studeret, da han var vel bevandret i det latinske Sprog. For øvrigt var han allerede en velhavende Kjøbmand i Husum, da Herman Tast (o. 1522) begyndte at prædike Evangeliet her. I M. K.s Gravskrift hedder det, at han «som den første og eneste tog sig af og opholdt det guddommelige Ords Forkynder, ikke uden Fare for Liv og Gods, og han indrettede sit Hus til den hellige Forsamling, da Kirken nægtedes den af Evangeliets Fjender. Ligeledes forøgede han (senere) Skolens Indtægter til Optugtelse af lærde og fromme Lærere». I det hele var han en Hædersmand. Christian III viste ham 1537 den Udmærkelse at fritage ham fra at staa under anden Jurisdiktion end Kongen og hans Raad. Da han flyttede sin Forretning til Kiel, blev han en af Stadens Raadmænd og døde her 14. Febr. 1559.

Kirkehist. Saml. 4. R. I, 594. Westphalen, Monumenta ined. IV, 3359. *H. F. Rørdam.*

Kobsen, Knud, 1470, Biskop, s. Mikkelsen.

Koch, jvfr. Kock og Kok.

Koch, Cornelius Peter August, 1816—92, Handelsmand og Skibsreder, var født i Husum (Slesvig) 12. Sept. 1816. Hans Forældre vare Kjøbmand K. og Doris f. Andersen. I sit 16. Aar kom han til Kjøbenhavn og arbejdede i et Par Aar paa nogle Handelskontorer, indtil han fik Ansættelse hos Chr. Broberg & Søn, hvor han forblev i adskillige Aar, indtil han selv etablerede sig. I Begyndelsen beskæftigede han sig med almindelig Agenturforretning

og Kornhandel, men senere kastede han sig over Dampskibsexpedition, og efterhaanden gik han ganske op i denne Virksomhed, der ikke levnedede ham Tid til anden Forretning. Paa det nævnte Omraade har han indtaget en fremragende Stilling. Hans Foretagender have lagt Grunden til Danmarks udenrigske Dampskibsfart, og han har i en Aarrække deltaget i Ledelsen af den væsentligste Del af denne. 1845 blev han Expeditør for «Caroline Amalie» og 1847 tillige for «Laaland» og «Sjælland». I Begyndelsen af 50erne traadte han i Forbindelse med et skotsk Firma og gik kort efter i Kompagni med en yngre Deltager i dette, William Henderson, under Firma «Koch & Henderson». Dette Firma fik efterhaanden en meget betydelig Rederiforretning og ejede et stort Antal Dampskibe. Bl. a. anskaffede Firmaet det første Skruedampskib, der kom til Kjøbenhavn («Rhoda»). 1858 overtog K. Postfarten paa Island med Dampskib. 1856 foranledigede han Stiftelsen af «det almindelige danske Dampskibsselskab», hvis Leder han blev, og hvis Formaal var at virke hen til, at Nord- og Østersøfarten efterhaanden kunde komme under dansk Flag. Da han i 1866 havde gjort Skridt til i Forening med sine engelske Forbindelser at oprette et Selskab til Besørgelse af Dampskibsfarten mellem Danmark og England, krydsedes hans Planer ved den i London udbrudte Handelskrise, i det Englænderne trak sig tilbage, og den fornødne Kapital til Betalingen af de bestilte Skibe derfor blev vanskelig at tilvejebringe. Dette gav Stødet til Dannelsen af «det forenede Dampskibsselskab», der begyndte som en Sammensmeltning af Koch & Hendersons, H. P. Priors og det almindelige danske Dampskibsselskabs Rederiforretninger og tillige overtog de Skibe, som K. havde bestilt i England. K. blev nu Direktør for det forenede Dampskibsselskabs Udenrigsfart, medens Prior overtog Ledelsen af Indenrigsfarten, og ved Priors Død (1875) blev K. Direktør for begge Afdelinger. Som Enedirektør fungerede han indtil 1887, da Kommandør Normann indtraadte som Meddirektør. Sin Stilling i Direktionen beholdt K. til sin Død, 9. Marts 1892, og han har saaledes en væsentlig Del i den betydningsfulde Virksomhed, som Selskabet har udfoldet til Fordel for hele det danske Næringsliv. — 1891 blev han udnævnt til Etatsraad. Han var gift med Wilhelmine Jorss, Datter af Bager J. i Schwerin.

(Schovelin,) Det forenede Dampskibs Selskab (1891). Illustr. Tid. 20. Marts 1892.

E. Meyer.

Koch, Detlef, 1744—1815, Præst, er født i Flensborg 13. April 1744. Han var fra 1776 Professor i Logik og Veltalenhed i Zerbst og blev 1780 Præst i Oversø i Flensborg Amt, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1813; han døde i Store Solt 11. April 1815. Han har udgivet en Del Prædikener og Afhandlinger om, hvorledes Prædikener skulle indrettes efter et oplyst Aarhundredes Behov, alt paa Tysk.

Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex.

L. Koch.

Koch, Emil Ferdinand, f. 1835, Præst og Forfatter. E. K. blev født 6. Avg. 1835 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Ernst Bernhard K., var Skræddermester, senere Fyrbøder i Brandforsikringskontoret; hans Moder hed Marie Regine f. Schwartz. Blev 1853 dimitteret fra Metropolitanskolen og 1858 theolog. Kandidat. Han tog meget ivrig Del i Studenterforeningslivet, men forsømte ikke derover sine videnskabelige, især theologiske, æsthetiske og litterærhistoriske, Studier; fik 1865 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den theolog. Prisopgave: «Jesper Brochmand som theologisk og asketisk Skribent» (trykt, noget forkortet, i «Ny kirkehist. Saml.» III). 1866 blev han Dr. phil. for en Disputats om Oluf Borch, foretog 1869 og 1871, til Dels med offentlig Understøttelse, videnskabelige Rejser, paa hvilke han især opholdt sig i Strasburg, Rom og Genf. Blev 1872 Sognepræst i Skibet, 1878 i Tilst og Kasted, 1883 i Hovlbjerg og Granslev og s. A. tillige Provst for Lysgaard, Hids og Hovlbjerg Herreder. Som Præst har han nærmest sluttet sig til den indre Missions Retning og har udgivet adskillige Prædikener og theologiske Litteraturanmeldelser samt nogle mere videnskabelige Afhandlinger. Fra hans yngre Dage skrive sig en Del Digte og Viser, smaa Noveller, Rejsekitser o. lign.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 217 f. Universitetsprogram til Reformationsfesten 1866.

Vilh. Bang.

Koch, Frederik Julius, f. 1816, Handelsgartner. K. er født 23. April 1816 i Bernstorf Haves Gartnerbolig og Søn af Johan Rudolf K. (f. i Svansen i Slesvig 1777, † som Jordbruger og Gartner paa Frederiksberg 1844). 1830 kom K. i Gartnerlære hos P. W. Hintze paa Vesterbro i Kjøbenhavn, og efter at have opholdt sig der i 4 Aar kom han som Elev til Frederiksberg Slotshave, hvorfra han tog Gartnerexamen 1835. Efter dernæst at have arbejdet som Medhjælper sammesteds til 1839 rejste han til England, hvor han

havde Plads dels paa et større Herresæde, dels i et af Londons største Handelsgartnerier. 1842 forlod han England og gjorde derefter en Rejse gennem Frankrig og Tyskland. 1843 fik K. Plads i Botanisk Have i Kjøbenhavn, og 1845 etablerede han sig i sin nuværende Ejendom, Vesterbrogade Nr. 260. K.s Handelsgartneri har gennem en lang Aarrække været anset for et Mønster paa Orden og fortrinlig Plantekultur, og specielt har det været bekjendt for sin Rosenkultur og for Dyrkning af Vin i Potter. K. har sjælden svigtet ved Havebrugsudstillingerne, og talrige ere de Præmier, som paa disse ere blevne tilkjendte ham saa vel for større som for mindre Plantesamlinger. Til Trods for at K. er en ualmindelig kundskabsrig Mand, til hvem man sjælden henvender sig forgjæves om Oplysninger paa Gartneriets Omraade, foreligger der kun nogle faa mindre Afhandlinger fra hans Haand. 16. Juni 1851 ægtede han Oline Winstrup (f. 2. Okt. 1820 † 23. Dec. 1859), Datter af Mekanikus W. 23. Dec. 1864 ægtede han Marie Andersen (f. 1. Maj 1837), Datter af Værtshusholder A. i Kjøbenhavn. *L. Helweg.*

Koch, Hans Christopher Elers, f. 1854, Forstmand. K., Søn af Forstinspektør Gustav Adolph Stanley K. og Johanne Michaeline f. Aagaard, er født i Hillesvig ved Saxkjøbing 1. Juli 1854. K. blev Forstkandidat 1875, næste Aar Assistent ved Statsskovene og 1883 Skovrider paa Brahetrolleborg, senere tillige ved flere andre Godser. Som praktisk Forstmand har han været meget virksom, ikke mindst i nyeste Tid, da Stormen 12. Febr. 1894 bragte ham en Række vanskelige Opgaver, i det den fældede 1 Mill. Kbfd. Træ i Brahetrolleborg Skove. I forstlige Tidsskrifter har han skrevet flere Artikler, af hvilke de betydeligste ere «Om Stamme-Formtal» (1880) og «Brahetrolleborg Skovdistrikt 1786—1886» (1893). — K. ægtede 1883 Charlotte Frederikke Emilie Holm (f. 20. Juli 1861), Datter af Sognepræst J. L. F. H. *A. Oppermann.*

Koch, Hans Henrik, f. 1836, Søofficer, er Søn af nedenævnte Bygningsdirektør Jørgen Hansen K. Han blev født 28. Dec. 1836, blev allerede i sit 7. Aar indskreven til Kadet, da han gennem sin Moder nedstammede fra en Række Søofficerer, var som Dreng et Par Togter til Søs med Marinens Skibe (1847 og 49), blev derefter Søkadet, Lieutenant 1856, Kapitajn 1873, Kommandør 1885 og Kontreadmiral 1893. Fra 1858—61 var han til Koffardis som Overstyrmand, besøgte Sydamerika og foretog en interessant Sejlads op

ad Floden Orinoco. Blandt hans Orlogstogter kan nævnes: 1861 med Fregatten «Sjælland» i Vestindien, 1864 med Fregatten «Jylland» i Nordsøeskadren, hvor han 9. Maj deltog i Helgolandaffæren, 1867—69 Kadetofficer, 1870—72 næstkommanderende med Fregatten «Tordenskjold», som udlagde Telegrafkabler i de østasiatiske Farvande, 1873 Chef for Kanonbaaden «Willemoes» under den saakaldte Lodskrig, 1875 næstkommanderende i Fregatten «Jylland», Chef for Kongens Dampskibe «Slesvig» 1878 og «Danebrog» 1881 og 1885, 1882 Chef for Krydseren «Diana» paa Tøgt til Island, 1887 og 90 Chef for Panserskibet «Ivar Huitfeldt», 1892 Flagkapitajn hos Chefen for Kjøbenhavns flydende Defension. 1865—67 var K. i fransk Orlogstjeneste paa Tøgt til Cochinkina og i Middelhavet, 1873 ansattes han som Gouvernør, senere som Adjudant, hos Prins Valdemar, 1886—92 var han Adjudant hos Kongen. 1869 var han som Brudesvend tilstede ved Kronprins Frederiks Bryllup i Stockholm. I sin Egenskab af Adjudant overværede han 1874 Tusendaarsfesten paa Island og var desuden tilstede ved den russiske Kejserkroning i Moskov 1881 samt ved Prins Valdemars Bryllup i Eu 1885. Som Kontreadmiral er han bleven Chef for Hovedstadens flydende Defension. 1891 fik han Danebrogordenens Kommandørkors. — K. blev gift 1877 med Ragnhild Finsen (f. 5. Avg. 1858 † 19. Juli 1880), Datter af Overpræsident S. H. S. F. (V, 162).

C. With.

Koch, Hans Ludvig Emil, f. 1851, Præst. Emil K. er en Søn af Sognepræst Hans Peter Gyllembourg K. og dennes anden Hustru, Anna Oline f. Parelus. Han blev født 23. Juli 1851 i Sønder Kirkeby Sogn paa Følster, og efter at have gennemgaaet Nykjøbing Skole blev han 1869 dimitteret til Universitetet. 1874 tog han theologisk Attestats, 1878 blev han personel Kapellan hos L. N. Helveg (VII, 320) i Odense og efter Helvegs Død (1883) hans Efterfølger som resid. Kapellan ved St. Knuds Kirke og Præst ved Graabrødre Hospital. Han har (1893—94) udgivet en Andagtsbog: «Lys i Mørke», der vinder megen Paaskjønnelse.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 380.

Fr. Nielsen.

Koch, Hans Ludvig Schielderup Parelus, f. 1837, Præst og historisk Forfatter. Ludvig K. er født i Vodder i Haderslev Vesteramt 29. Juli 1837 og Søn af Præsten Hans Peter Gyllembourg K. († 23. Marts 1883) og Karen Magdalena Amalie f. Parelus († 27. Nov. 1846). Han blev Student fra Nykjøbing 1856, theolog.

Kandidat 1861, deltog i Krigen 1864 og blev 1866 Bestyrer af en Privatskole i Vejstruprød i det sydlige Jylland tæt ved Grænsen. Skjønt han var fuldt optagen af denne Virksomhed, fulgte han dog Datidens religionsfilosofiske Stridigheder med stor Interesse og udgav 1867 Skriftet: «Theologien er dog en Videnskab». Det var rettet dels imod Professor R. Nielsens Angreb paa Theologien i «Grundideernes Logik» og dels imod den saakaldte «kirkelige Anskuelse», der gik R. Nielsens Ærende. 1868 blev K. Forstander for Folkehøjskolen i Brøns i Sønderjylland, hvor han virkede til 1870, da Højskolen lukkedes af den preussiske Regering. 1871 blev han resid. Kapellan i Nykjøbing paa Sjælland, 1876 Præst i Skjelby og Gjedesby paa Falster, hvorfra han 1877 udsendte Stridsskriftet «Kristendommen og den frie Tanke», et vægtigt Indlæg i Kampen mod Brandesianismen og Nyrationalismen. 1880 blev han Præst i Brønshøj og Rødovre paa Sjælland, 1882 Provst over Smørum og Sokkelunds Herreder og 1892 Præst i Glostrup. Udbyttet af et flittigt Arkivstudium har han nedlagt i en Række historiske Skrifter, iblandt hvilke maa nævnes: «Biskop N. E. Balle» (1876), «Den danske Kirkes Historie 1801—54» (1879 og 83), «Den danske Landsbyskoles Historie til 1848» (1882), «Christian VI's Historie» (1886), «Fortællinger af Danmarks Kirkehistorie 1517—1848» (1889, i Forbindelse med Dr. H. F. Rørdam), og i ikke faa Bidrag i historiske og theologiske Tidsskrifter. — 21. April 1866 ægtede han Caroline Henriette Winding, Datter af prakt. Læge Johannes Cramer W. *S. M. Gjellerup.*

Koch, Johan George Christoffer Frederik, f. 1827, Borgmester, Politiker. Han fødtes 11. Juni 1827 paa Østergaard i Tulstrup Sogn, Aarhus Amt, og er Søn af Proprietær Frits Ernst K. og Juliane Marie f. Schmidt. 1845 blev han Student fra Aarhus Kathedralskole og 1851 juridisk Kandidat. Det følgende Aar bestod han Prøven i slesvigsk Ret og blev s. A. Fuldmægtig i Ministeriet for Slesvig. 1853 blev han Politimester, Raadmand og Auctionarius i Byen Slesvig, 1856 Herredsfoged i Vis og Ugle Herreder, Flensborg Amt, og 1859 Medlem af Appellationsretten i Flensborg, hvorfra han fordreves 1864. Fra den Tid har hans Virksomhed væsentligst været knyttet til Odense, hvor han 1866 blev Byfoged, By- og Raadstueskriver og 1877 Borgmester og Avktionsdirektør. 1869 blev han Direktør for den sydfynske Jærnbane, og s. A. valgtes han for Odense til Medlem af Folketinget. Ved Valgperiodens Udløb 1872 opgav han sit Sæde i Tinget, men stillede sig igjen 1876 og valgtes

uden Modkandidat. Det samme var Tilfældet i 1879; men i 1881 opgav han, som er en Tilhænger af Højre, definitivt sit Sæde i Folketinget, hvor han var anerkjendt som en habil og formfuld Taler, der særlig tog Ordet i kommunale og finansielle Spørgsmaal. Af Finansudvalget var han et virksomt Medlem. Senere har han paa det kjøbstadkommunale Omraade og ved den offentlige Behandling af Næringsspørgsmaal indtaget en ledende Stilling som Formand siden 1883 for Kjøbstadforeningen og som Formand for den i 1890 nedsatte store Kommission angaaende Næringslovens Revision, der afgav Betænkning i Sommeren 1893. For Odenses særlige Vedkommende har han i første Række været medvirkende ved de Beslutninger, der have ført til Opførelse af 4 nye Kommuneskoler og et nyt Raadhus, Omordning og Udvidelse af Sygehuset, Udvidelse af Odense Havn og Kanal med en Bekostning af o. 1200000 Kr., Ordning af Garnisonsforholdene ved Opførelse af 2 Kaserneetablissementer osv. Ved Landstingsvalget 1894 valgtes han i Odense som 1. Landstingsmand for 6. Kreds. 1882 udnævntes han til Kommandør af Danebrogsordenens 2. Grad, 1892 af 1. Grad. 1885 benaadedes han med Fortjenstmedaillen i Guld. — Han ægtede 13. Dec. 1853 Fro Mathilde Friis (f. 16. Avg. 1819), Datter af Etatsraad F. til Gjedsergaard. *C. Christensen.*

Koch, Jørgen Hansen, 1787—1860, Arkitekt, født 4. Sept. 1787 paa Christianshavn, var Søn af Skibsbygmester Jørgen Hansen K. (f. 1745 † 1801) og Anna Cathrine f. Volkersen (f. 1758 † 1809). Han var først i Tømmerlære, blev dernæst Elev af C. F. Hansen (VI, 594) og gennemgik Kunstakademiet, hvis forskjellige Medailler han efterhaanden fik, den store Guldmedaille 1816 for Opgaven «et Militærsygehus». 1817 rejste han til Italien og Grækenland, hvor han gjorde flittige Studier; paa Rejsen traf han Akademiets Præses, Prins Christian Frederik, som fik en Interesse for ham, der ikke svækkedes senere i Livet. Efter at have besøgt Paris og London vendte han hjem 1822 med et stort Ry som talentfuld Arkitekt; forskjellige italienske Akademier havde optaget ham som Medlem, og paa 2 indsendte Projekter, til et Universitet og et Kunstmuseum, blev han enstemmig agrceret ved Akademiet her hjemme 1822. Aaret efter blev han udnævnt til kgl. Bygningsinspektør, 1831 blev han Medlem af Akademiet paa «et Landslot med Hofkapel og Theater», 1835 Professor i Bygningskunst, 1844 og 47 Direktør for Akademiet. Han blev Medlem af Bygnings-

kollegiet og Komiteen for Thorvaldsens Musæum, Bygningsdirektør 1850, hædredes med danske og fremmede Ordener og Titler (Justitsraad 1829, Etatsraad 1832, Konferensraad 1848, Kommandør af Dannebrog 1841). 1855 trak han sig tilbage fra sin offentlige Virksomhed og døde 28. Jan. 1860. I 1828 havde han ægtet Ida Wulff (f. 11. Nov. 1806 † 19. Nov. 1876), Datter af Admiral Peter Frederik W. — K.s Virksomhed som udøvende Arkitekt kom ikke til at svare til hans Forventninger; han opførte nogle Skoler, Raadhuse, et Cellefængsel, nogle Privatbygninger, f. Ex. Etatsraad Hansens Ejendom, Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade, osv. Han udvidede det store kgl. Bibliothek og ombyggede det Holsteinske Palais i Stormgade, han restavrerede det kongl. Theater 1827 og flere af de kongl. Palaiser. Til Thorvaldsens Musæum indsendte han flere Projekter, men trak sig krænkede tilbage inden Afgjørelsen. Som praktisk Embedsmand udfoldede han derimod en gavnlig Virksomhed. Efter Udtalelser af samtidige, baade Kunstnere og Lægfolk, har han haft sin personlige Optræden imod sig.

Weilbach, *Kunstnerlex.* C. Bruun og L. P. Fenger, *Thorvaldsens Musæums Hist. Museum* 1894, I, 73 ff. *Erik Schiødt.*

Koch, Otto Valdemar, f. 1852, Arkitekt. V. K. er Helbroder til ovennævnte Pastor Hans Ludv. Emil K. og er født i Sønder Kirkeby Præstegaard paa Falster 20. Okt. 1852. Efter endt Skolegang i Nykjøbing Latinskole kom han i Mølle- og Maskinbyggerlære, derefter i Tømmerlære og endelig paa Kunstakademiet, hvor han fik Afgangsbetegnelse 1879 og den lille Guldmedaille 1884. Han har foretaget Rejser i Tyskland, Schweits og Italien 1880, 84 og 86, den sidste paa Stipendium fra Kunstakademiet. Han har vundet Præmier i forskellige Konkurrencer, bl. a. i begge Raadhuskonkurrencerne. Af selvstændige Bygninger kan nævnes nogle Privathuse i Kjøbenhavn og Odense, Kommuneskolerne i Utterslev, Rødovre og Ishøj 1884—91, Kirken i Utterslev 1894—95 og Zionskirken paa Strandvejen, paabegyndt 1895. Af dekorative Arbejder: en Del Møbler, Juryværelset paa Udstillingen 1888 og Bethlehems-kiosken sammesteds, Herholdts Ærestavle 1892, Grademonumentet 1892. K. har opmaalt et betydeligt Antal gamle danske Kirker og Herregaarde, og i Optegningen af disse har han udviklet en sjælden virtuosmæssig Elegance og Sikkerhed i Pennens Behandling. Hans store Kjendskab til vore ældre Bygninger har sat litterære Spor i hans Virksomhed som Medredaktør af «Tegninger af ældre

nordisk Arkitektur» og som Udgiver af «Kirkerne i Salling Nørreherred» (1893), ligesom han har et større Værk over Danmarks Kridtstenskirker under Arbejde. 1887 ægtede han Anina Ludvigsen (f. 1858), Datter af Grosserer L. Fra 1891 har han været Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn, fra 1893 Medlem af Bygningskommissionen. I Skrift og Tale har han været en virksom Hævder af den gode Smag og de gode Traditioner i Bygningskunsten.

Tidsskr. f. Kunstindustri 1892, S. 185.

Erik Schiodte.

Koch, Peter Christian, 1807—80, Redaktør, en Søn af Parcellist og Smed Christian Jørgen K. (f. 6. Avg. 1764 † i April 1848) og Ulrika Antonette f. Kjærgaard (f. 1772 † i Marts 1824), var født 19. Febr. 1807 i Tiset paa Gram Gods. Hans Bedstefader var den i Mallings «Store og gode Handlinger» nævnte Kromand og Smed Jørgen K. († 1803). Som 13 Aars Dreng kom han, uden at have erhvervet sig synderlige Skolekundskaber, i Kjøbmandslære i Haderslev, hvor han blev 16 Aar i en og samme Forretning (C. A. Petersens), indtil han 1836 etablerede en Kjøbmandshandel. Hans første politiske Handling var en Sang, han digtede til en Skyttefest ved P. H. Lorenzens Hjemkomst fra den første Stænderforsamling. Ved samme Tid undfangede han, tilskyndet af sin Broder, en omrejsende Kniplingshandler, Tanken om at udgive et dansk Ugeblad til Folkets Oplysning. Den samme Tanke havde Professorerne C. Flor (V, 212) og C. Paulsen i Kiel haft, og efter at K. var kommen i Forbindelse med dem, opnaaede han, dog først efter flere frugtesløse Forsøg hos Regeringen paa Gottorp, ved deres Hjælp gjennem Prius Christian og hans Kabinetssekretær Adler (I, 105) 20. Marts 1838 en kongl. Bevilling til at udgive et dansk Ugeblad i Haderslev, men det maatte hverken optage politiske Efterretninger eller Afhandlinger, ej heller Avertissementer, hvorpaa det tyske Ugeblad «Lyna» havde Privilegium, ligesom det ikke maatte forsendes med Brevposten. Det 1. Nummer udkom 15. Juni 1838 (Aarsdagen for Danebrogs Himmelfald i Slaget ved Lyndanis) med Navnet «Dancvirke». K.s første faste Medarbejdere vare, foruden Flor og Paulsen, Dr. E. Manicus i Ekernförde, Herredsfoged v. Wimpffen i Flensborg, Justitiarius Jaspersen i Nordskov (VIII, 392), Pastor T. H. Jensen i Bov (VIII, 429) og Pastor J. Hansen i Notmark (VII, 24). Bladet blev trykt hos den tyske Bogtrykker Seneberg, der udgav «Lyna», men kun til Nr. 7. Seneberg nægtede at trykke det mere, og K. maatte da til Flensborg, hvor

«Danevirke» blev trykt i henved et Aar. I Okt. 1838 opnaaede K. Forsendelsesret med Brevposten, men først Aaret efter (4. Juli) ved Prins Christians Hjælp Tilladelse til at anlægge et eget Trykkeri og, da Prinsen var kommen paa Tronen, 1840 Ret til at optage Avertissementer. Fra 1. Jan. 1840 udgik «Danevirke» 2 Gange om Ugen. Men jo større Udbredelse og Betydning Bladet fik, desto skarpere blev K. set paa Fingrene af Censuren, og da Nationalitetskampen 1842 brød ud i lys Lue, og P. H. Lorenzen blev en af K.s vigtigste Raadgivere og Medarbejdere, var «Danevirkes» Indflydelse rodfæstet. Hele Bevægelsen i det danske Slesvig lededes gennem «Danevirke», og K. viste sig denne Opgave fuldkommen voxen. Med Snildhed og Snarraadighed forstod han at sno sig mellem de mange Faldgruber, Avtoriteterne og Slesvig-Holstenerne lagde for hans Fod, og hverken de hyppige Beslaglæggelser eller gjentagne Bøder formaaede at drage ham bort fra hans Vej. Ledelsen af «Danevirke» til 1848 er K.s store Fortjeneste, som ikke formindskes ved, at meget af det bedste af Bladets Indhold er flydt af andre Penne end hans, thi Aanden var hans, og over for Loven bar han Ansvar for det hele. K. var i disse Aar den, der med størst Udholdenhed, med en oprigtig, glødende Begejstring og uden egenyttige Bevæggrunde har hjulpet til at vække Danskheden i Sønderjylland til nyt Liv.

I Dec. 1842 forsøgte K. at oprette et Selskab i Nordslesvig under Navn af «Cimbria» med det Formaal at modvirke Rigets Søndersplittelse og hævde den dansktalende Nationalitets Rettigheder i Slesvig. Han forfattede en udførlig Indbydelse, som han dog ikke vovede at lade trykke i sit eget Trykkeri, men sendte til Kjøbenhavn for at faa den trykt. Her blev Opfordringen anholdt af Reiersen, som sendte den til danske Kancelli, der lod den gaa videre til tyske Kancelli, som i sit Svar bad danske Kancelli «forhindre Udbredelsen af sligt Smitstof» og selv forbød Oprettelsen af «Cimbria» i Henhold til den gottorpske Regerings og de stedlige Myndigheders Forslag. Men allerede et halvt Aar efter lykkedes det K. og hans Medarbejdere 12. Juni 1843 at danne «den slesvigske Forening», i hvilken han dog først indtraadte i Febr. 1844, i det han indtil da «holdt sig bag Kulisserne». Fra 19. Jan. 1846 til 1852 var han Foreningens Sekretær. Under Trearskrigen vare Forholdene meget vanskelige for K. Han havde 1. Jan. 1848 overtaget «Lyna» med Trykkeri, og det var hans Hensigt at lade «Lyna» vedblive at udgaa ved Siden af «Danevirke» for der-

igjennem at paavirke de tysktalende Slesvigere; men kort efter Op-rørets Udbrud maatte han flygte til Kolding, hvor «Danevirke» udkom 25.—30. April, der fra til Middelfart, hvor det udgik i hele Maj Maaned, kom saa tilbage til Haderslev, men maatte 29. Juni paa ny flygte, denne Gang til Kjøbenhavn, hvor «Danevirke» udkom, indtil han i Sept. 1849 atter kunde vende tilbage til Haderslev; men først i Sommeren 1851 blev «Danevirke» Dagblad. Nytaar 1852 stiftede han «Budstikken, et Folkeskrift til Oplysning og Opbyggelse»; Præsten F. E. Boisen i Vilstrup (II, 475) redigerede det. Sin tidligere Betydning gjenvandt «Danevirke» dog ikke under de forandrede Forhold, og da Minister Raasløff, misfornøjet med hele K.s Virksomhed, truede ham med Privilegiernes Fortabelse eller Indskrænkning, ja endog lod ham sætte under fiskal Tiltale, opgav K. sin Virksomhed, solgte Blad og Trykkeri 1. Jan. 1856 og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han 1. Jan. 1857 paabegyndte Ud-givelsen af Ugeskriftet «Øresund», som udkom i 3 Aar. Senere blev han en dygtig Fotograf og udgav Tidsskriftet «Alfen». K. havde naturlige musikalske Anlæg og udgav 1847 en «Praktisk Sang- og Guitarskole for Folket», 1850 en «Fædrelandsk Visebog med Noder til Melodierne». Han ægtede 16. Maj 1837 Christine Frederikke Metsch (f. 15. Jan. 1813 † 25. April 1871), Datter af Kjøbmand i Haderslev Martin Rudolph M., og døde 2. Nov. 1880 barnløs i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Folkeblad 1880, Nr. 29. K. Hede, P. K. Koch (1889). Illustr. Tid. XXII, 74. Sønderjydske Aarbøger 1889, S. 125; 1890, S. 120.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Koch, Peter Ferdinand, f. 1815, Godsadministrator. Han er Broder til ovennævnte Gartner Fred. Julius K. og født 19. Febr. 1815 paa Bernstorf med dets rige Minder om Landboreformerne. 15 Aar gammel kom han som Skriver til Klintholm Godskontor, men hans praktiske Anlæg medførte, at Kontrollen med Hoveriet tillige betroedes ham. Tog dansk-juridisk Examen 1833, havde ikke Raad at studere videre og droges tilbage til det praktiske Liv. Paa P. G. Bangs Anbefaling blev han, 19 Aar gammel, 1834 Fuld-mægtig paa Byfogedkontoret i Nykjøbing paa Sjælland, 1841 Fuld-mægtig hos Amtmanden i Holbæk og kaldtes 1844 til Godsforvalter paa Gunderslevholm m. m. af Etatsraad Carl de Neergaard; blev ved dennes Død 1850 Medadministrator af Godserne, indtil Arvingerne bleve myndige, deltog som saadan i Taxation og Salg af o. Halv-delen af Bøndergodset, medvirkede ved Administrationen af 4 andre

store Godser og var en søgt og skattet Raadgiver ved Omsætning af større Landejendomme. — 1861 blev han Godsforvalter og Klosterskriver ved Vemmetofte adelige Jomfrukloster, hvilken Stilling han endnu med stor og anerkjendt Dygtighed beklæder. Mangfoldige store Hverv paa Godsadministrationens Omraade have her som andensteds været lagte i hans Haand, og deres Løsning har stadig forøget hans Anseelse, saaledes ved Salget af de fleste Fæstegaarde paa Vemmetofte, en stor Del Lejchuses Overgang til Arvefæste sammesteds, Plan og Taxation til Salg af samtlige Fæstegaarde under Bregentved og Herlufsholm osv. Samtidig med at Klosterets store Landejendomme forbedredes og ophyggedes, og at dets Virksomhed udvidedes, er dets Kapitalformue steget med 4 Mill. Kr. Hans i de sidste Aar udgivne Skrifter om Vemmetofte Klosters økonomiske Udvikling (1892) og om «Carl de Neergaards Liv og Virken» (1894) give et Billede af disse Arbejders Betydning. — I 4 Aar var han Medadministrator af Grevskabet Bregentved i Lensbesidderens Mindreaarighed. — Hans aabne Sans og levende Interesse for Almenvellet tilførte ham ogsaa mange andre Hverv, dels kommunale, dels som Bestyrelsesmedlem af Præstø Amts Landboforening, af Karise Folkehøjskole og af Sparekassen for Faxe og Omegn o. a. — Han ægtede 1852 Caroline G. Qvistgaard, Datter af Godsejer M. Q. til Gjerup; hun døde 1869. — 1879 udnævntes han til Etatsraad.

J. C. la Cour.

Koch, Peter Frederik, f. 1832, Højesteretsassessor. Han fødtes 22. April 1832 i Kjøbenhavn og er Søn af ovennævnte Bygningsdirektør Jørgen Hansen K. 1850 blev han Student (privat dimitteret), 1857 juridisk Kandidat og derefter Assistent i Justitsministeriet, hvor han 1864 avancerede til Fuldmægtig. 1869—71 var han tillige konstit. Vicepolitidirektør i Kjøbenhavn. 1871 blev han Assessor i Kriminal- og Politiretten, 1878 i Landsover- samt Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn, 1880 Næstformand i Sø- og Handelsretten og 1885 Assessor i Højesteret. Ved Siden af sin fremragende juridiske Embedsgjerning har han vist særlig Interesse for Kunst; bl. a. har han 1880 og 1882—90 været Formand i Kunstforeningen, ligesom han 1887 blev Medlem af den ved den kongl. Maleri- og Skulptursamling anordnede Indkjøbskomité. Han var Formand i den af Kultusministeriet i Jan. 1886 nedsatte Kommission til Overvejelse af eventuelle Ændringer i den for det kongl. Kunstakademi gjældende Ordning, hvilken Kommissions Indstilling ligger

til Grund for den nugjældende Ordning af Akademiet. End videre har han varetaget forskellige administrative Tillidshverv; fra 1878 har han været Medlem af Bestyrelsen for Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871, nu Statsanstalten for Livsforsikring, og siden 1888 Formand i Bestyrelsen. 1884 valgtes han til Medlem af Direktionen for Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn.

I 1882 valgtes K. til Medlem af Kjøbenhavns Borgerrepræsentation, og fra 1885—95 har han været sammes Formand. Det var en overordentlig Tillid, der vistest det den Gang saa unge Medlem, i det han kom til at efterfølge saa ansete Formænd som Højesteretsadvokat Henrichsen og Tommermester Kayser; men K. viste sig Tilliden værdig og Pladsen voxen, saa at han i Aarenes Løb har bidraget væsentlig til at højne Forsamlingens Avtoritet udad til. Ved Møderne lagde han Sagerne til rette med overlegen Intelligens, og han ledede Forhandlingen med stor personlig Elskværdighed, saa at han stedse blev mere afholdt blandt Medlemmerne. Ved Valgperiodens Udløb 1894 var han den eneste af de afgaaende Borgerrepræsentanter, der gjenvalgtes, endogsaa med et betydeligt Tal af Oppositionens Stemmer. Til Trods for sin Formandsstilling valgtes han jævnlig ind i vigtigere Udvalg. Naar han taler, udtrykker han sig let, med mønsterværdig Klarhed og Logik, hvori der jævnlig er et Stenk af Lune, som kunde faa selv en Reprimande fra Formandspladsen til at glide lettere. I April 1895 frabad han sig Gjenvalg som Forsamlingens Formand, hvorimod han modtog Valget som Viceformand, i hvilken Stilling han er bleven Flertallets naturlige Ordfører i alle vigtigere Sager.

1888 udnævntes han til Kommandør af Danebrog af 2. Grad, 1892 af 1. Grad. 19. April 1859 ægtede han Mathilde Hauch (f. 9. April 1831), Datter af Digteren Johs. Carsten H. (VII, 143). *C. Christensen.*

Kochen, Albrecht Heinrich Matthias, 1776—1847, Præst, Søn af Justitsraad, Landretsadvokat Jacob K. og Christina Sophie f. Langheim, er født i Kiel 25. Marts 1776. Han studerede først Jura, siden Theologi i Kiel, Leipzig og Jena, hvor han blev Dr. phil. 1801 holdt han filosofiske Forelæsninger i Kiel, og s. A. underkastede han sig den theologiske Embedsexamen paa Gottorp. Det næste Aar blev han Diaconus i Glückstadt, 1806 Sognepræst i Wilster og 1816 Præst ved Petri Kirke i Kjøbenhavn. 1817 kreeredes han til Dr. theol. i Kiel. 1824 blev han hertugelig oldenborgsk Superintendent og Konsistorialraad i Eutin, fra hvilket Embede han ent-

ledigedes 1839. Han døde 21. Juni 1847 i Flensborg. Han var 2 Gange gift: 1. (1803) med Johanna Friderica f. Ruperti (f. 1773 † 1811), 2. (1812) med Anna Wilhelmina f. Dannemann (f. 1789), begge fra Hamborg.

Da K. forlod Kjøbenhavn og dansk Tjeneste, medbragte han vel en anselig Gave fra Medlemmer af Petri Menighed, men han efterlod sig et slet Rygte. Allerede 1822 fik han en Mulkt paa 200 Rdl., fordi han, da et Barn skulde begraves, havde sendt Bud, at han ikke havde Tid til at komme, Faderen kunde selv kaste Jord paa Liget. Men endnu værre blev det 2 Aar efter, da han suspenderedes og anklagedes for falsk Forklaring for Retten. Uagtet han sikkert var skyldig, slap han for Hovedanklagens Vedkommende med at frikjendes for videre Tiltale, men han blev for at have udstedt urigtige Attester m. m. atter idømt en Mulkt paa 200 Rdl. og Sagens Omkostninger. Biskop Münter kalder ham «en hovmodig og stridbar Mand, fuld af Foragt for de danske, hvorfor han heller ikke vilde staa under dansk Øvrighed», og han tilføjer, at det er ham en Sorg at se en saadan Mand i sin Faders Embede. — Nogle Prædikener, han har udgivet, vise, at han ikke har manglet Veltalenhed.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1825, II, 323 f. Høst, Archiv f. Lov og Ret i Danm. I, 185 ff. Erslew, Forf. Lex. Allg. Deutsche Biographie XVI.

L. Koch.

Kock, jvfr. Koch og Kok.

Kock, David, —1529, Herold. Mester David Herold, ogsaa officielt kaldet «Danmark, rex armorum», var en Skotte, der allerede 1496 findes i Kong Hans' Tjeneste, og som saa vel af denne som af Christian II brugtes meget til diplomatiske Sendelser, især til Polen og Rusland, saaledes 1496, 1502, 1505, 1506, 1513—14, 1517, 1519 og 1521. Skjønt allerede da en gammel Mand fulgte han Christian II i Landflygtighed og brugtes i Aarene 1523—25 i hyp-pige Sendelser til Skotland og England. 1527 skulde han atter have været afsendt til Rusland for at udvirke Søren Norbys Udfrielse af Fangenskabet her, men kom ikke afsted paa Grund af Alderdom og Skrøbelighed. I Aarene 1528 og 29 opholdt han sig i Tyskland hos Christian II, og han døde 1529.

Danske Mag. 3. R. III, 105. 139. Allen, Breve og Aktstykker til Chr. II's og Fred. I's Hist. I, 483.

A. Heise.

Kock, Jørgen, —1556, Møntmester, Borgmester i Malmø, det demokratisk-lutherske Borgerpartis Hovedfører paa Reformations-tiden, skal have været en Westfaler¹. Han «kom til Danmark som en fattig Mand, men fik her Rigdom og Ære», siges om ham i en Vise fra 1538, og det ikke nogen ringe Rigdom, thi da hans Gods 1536 beslaglagdes, anslog Rigshofmesteren Mog. Gjøe hans aarlige Indtægter heraf blot inden for Malmø Porte til den store Sum af 3000 Mark (o. 6000 Tdr. Rug). Begyndelsen til denne Rigdom lagdes formodentlig, da han (efter 1510) ægtede den ansete københavnske Borger Walter Kniphofs Enke, Sidse Cortsdatter, og saaledes blev Stiffader til den berømte Søkriger Claus K. (ovfr. S. 250); den øgedes, da han 1518 af Christian II indsattes til Møntmester i Malmø («Jørgen Mønter»), og endnu mere ved en stor Handelsvirksomhed og ved en klog og snu Benyttelse af de politiske Forhold, efter hans Fjenders (den skibbyske Krønnikes) Udsagn ogsaa ved «Aager, Underslæb og Bedragerier». Saa meget er vist, at han naaede en Rigdom og Magt som næppe nogen anden Borgermand i Danmark før ham.

Da Christian II forlod Danmark, indsatte han (1. April 1523) J. K. til Borgmester i Malmø. Dermed begynder dennes store politiske Rolle. Under hans Ledelse førte Malmøboerne Kamp med den skaanske Adel og udholdt en langvarig Belejring. I Nov. og Dec. deltog han derpaa i de Underhandlinger i Roskilde, som førte til Københavns og Malmøs Overgivelse i Jan. 1524. Der sikredes Malmø store Privilegier, og J. K. beholdt sine indflydelsesrige Stillingen baade som Mønt- og Borgmester. Han indlagde sig ikke ringe Fortjenester af Malmøs Udvikling ligesom hans Forgænger Hans Mikkelsen; men medens denne trofast fulgte sin Herre i Landflygtigheden, søgte den snilde og ærgjerrige J. K. at naa sit Maal, at hæve Borgerstanden, især i de større Stæder, og derigjennem sig selv, ved at indynde sig hos de nye Magthavere, og det lykkedes, uagtet hans Stifson Claus Kniphof netop paa denne Tid vandt sig saa stort et Navn i Christian II's Tjeneste. J. K. og Sidse Walters, der synes at have været en myndig Borgerfrue, begyndte endogsaa en kun lidet hæderlig Forfølgelse af Hans Mikkelsens i Malmø efterladte Familie. Som Møntmester stod J. K.

¹ Han maa ikke forvexles med sin lidt ældre samtidige, J. K. i København, der 1508—9 laa i Slotsloven paa Kalmar og 1511 kæmpede til Søs mod Lybekkerne. Han nævnes som død 25. Febr. 1512.

i uafbrudt Forbindelse med Frederik I, og denne, som gjorde alt for at vinde Borgerstanden, især i Kjøbenhavn og Malmø, for sig, optog endog i 1526 den ærgjerrige Mand i Adelstanden. Omtrent samtidig bleve Kjøbenhavns og Malmøs Raad stærkt udvidede; Borgmestervalget lagdes i hele Borgerforsamlingens Haand, dog at Borgmestrene skulde sværge Kongen Troskabsed. Herved fik J. K. et bredere demokratisk Grundlag at staa paa, og han forstod at benytte det. 1527 kaldte han den heftige Reformator Claus Mortensen (Tøndebinder) tilbage til Malmø; i ham og den veltalende Hans Spandemager fandt han Mænd, der kunde virke paa Almuen; i den lærde Frands Vormordsen, som under J. K.s Beskyttelse oprettede sin berømte Skole i Malmø, og i den dygtige Skribent Peder Laurensen fandt han Mænd, der kunde optage Kampen mod Lunds Ærkebisp og Domkapitel og i dygtige Skrifter forsvare den nye Ordning i Malmø; selv skal han have benyttet den berømte Skribent Christiern Pedersen, der efter 1532 nedsatte sig i Malmø, som sin private Sekretær. Snart blev Malmø saaledes den mest fremtrædende lutherske By; der er her en fastere Ledelse end andre Steder; overalt mærker man, hvem der staar i Baggrunden.

Kampen mod Hierarkiet var saaledes i fuld Gang; selv forlenedes J. K. 1532 med Tommerup Kloster. Over for Adelen indtog J. K. derimod endnu tilsyneladende den venskabeligste Stilling. Den nyskabte Patricier og Pengematador optræder i sine snildt beregnede Breve fuldstændig som de høje Rigsraaders Lige- mand, og de svare ham i samme Tone; adskillige af dem satte endog deres Børn i Skole hos Frands Vormordsen og i Huset hos J. K.

Hidtil havde J. K. støttet sig til en luthersksindet Konge og til Almuen. Med Frederik I's Dod forandredes Forholdet. Kongevalget udsattes et Aar; man kunde vente en Barnekonge under Ledelse af et katholsksindet gejstligt og verdsligt Aristokrati; en katholsk Reaktion begyndte, Adelen og Gejstligheden havde foreløbig Magten. For at modarbejde dette indgik J. K. allerede under Herredagen 1533 Forbindelser dels med sin Ungdomsbekjendt Ambrosius Bogbinder (Sidse Walters havde i sin Tid «Herberg» i Hans Bogbinders Hus) og med Jørgen Wullenwever, dels med Mogens Gjøl og Erik Banner. Ved sine adelige Forbindelser (f. Ex. Slotsherren paa Malmøhus Mogens Gyldenstjerne) var han nøje indviet i Rigsraadets Tanker. De 3 Borgermænds Planer gik foreløbig ud paa, at Kjøbenhavn og Malmø skulde aabne Portene for Lybekkerne, naar

disses Skibe viste sig i Sundet; man vilde da søge at sikre sig en Konge, der kunde befæste Lutherdommen, om muligt hæve Kjøbenhavn og Malmø til et Slags frie Rigsstæder og for Lybeks Vedkommende sikre dets Handelspolitik Sejeren. Først satte man sig i Forbindelse med Hertug Christian (III); men han vægrede sig ved at modtage Kronen uden ved et lovgyldigt Valg af Rigsraadet. Planen var saaledes ved at strande; men da fattede J. K. den dristige Tanke i Forening med Lybek at hejse den fangne Kong Christians Fane og i hans Navn at rejse Borgere og Almue til Kamp for Lutherdom og borgerligt Fremskridt, mod Gejstlighed og Adel. At Planen udgik fra J. K., siges udtrykkelig fra lybsk Side, og Wullenwever gik ind paa den. J. K. indledede derpaa Forbindelsen mellem Grev Christoffer af Oldenburg, da denne paa en hollandsk Flaade i Efteraaret 1533 var i Sundet, og Wullenwever. Planerne holdtes imidlertid godt skjulte.

Katholikkernes egen Adfærd lattede imidlertid J. K. Opgaven. Malmø og de øvrige lutherske Stæder i Skaane bleve paa Ærkebispens Foranstaltning erklærede fredløse paa Lunds Landsting; det gav J. K. et bekvemt Paaskud til, saa snart Grev Christoffer og Lybek i Maj 1534 havde begyndt et Angreb paa Holsten, og Tropperne i Malmø vare sendte her til, pludselig at lokke sin gode Ven Mogens Gyldenstjerne til sig, tage ham og flere Adelsmænd til Fange og at jævne en Del af Malmøhus, denne Trusel for Stadens Frihed, med Jorden. De adelige Børn beholdt han som Gisler og søgte ved snilde Breve at berolige de bekymrede Forældre og at sætte Rigsraaderne Blaar i Øjnene. Samtidig satte han sig i Forbindelse med Kjøbenhavn, men her var Ambrosius Bogbinder ikke længere Borgmester; det besindigere Parti, der havde Overvægt i Raadet, holdt sig tilbage. J. K. begav sig da personlig hemmelig til Ambrosius Bogbinders Hus og skal have forsøgt at overrumple Slotsbefalingsmanden Johan Urne, men uden Resultat. Først da Grev Christoffer 21. Juni pludselig viste sig i Sundet med en lybsk Flaade, kastede J. K. Masken. I Begyndelsen fik han en meget stor Indflydelse hos Greven. Malmø og Kjøbenhavn fik en temmelig uafhængig Stilling som et Slags frie Rigsstæder; flere af de andre Kjøbstæder fik store Privilegier, hvorved deres kommunale Selvstændighed sikredes. Men da den snilde Anders Bille (II, 202) havde faaet den største Indflydelse hos Greven, og denne nu søgte at vinde Adelen for sig og mere støttede sig til denne, blev J. K.s Forhold til Greven meget køligt. J. K. og Wullenwever hidkaldte,

da det begyndte at gaa tilbage, og den skaanske Adel begyndte at vise sig upaalidelig, Hertug Albrecht af Meklenborg og besluttede en Rejsning mod Adelen. I Spidsen for 3 af Malmø og Landskrone udrustede Borgerfæner deltog J. K. i Kampen mod den svenske Styrke, der var rykket ind i Skaane og Halland; men da den skaanske Adel gik over til Svenskerne, og J. K. selv under Slaget i Helsingborg i Jan. 1535 paa Grund af Tyge Krabbes Troløshed kun med Nød og næppe undslap over til Kjøbenhavn, kjendte hans Forbitrelse mod Adelen og Rigsraaderne («die Reichs-*verräther*») ingen Grænser. Paa Sjælland udbrød «Adelsjagten»; de høje Rigsraader fængledes og førtes til Dels til Malmø under J. K.s Varetægt. Fra Malmø udsendtes et heftigt Fejdeskrift mod Adelen, hvori J. K.s dygtige Pennefører sagde denne mange drøje Sandheder og med klog Fortielse af de svage Punkter lagde hele Skylden paa den; J. K.s tidligere Kjendskab til dens Færd, navnlig under Herredagen 1533, kom ham her til gode. Bruddet syntes nu ulægeligt.

Fra Eftersommeren 1535 maatte Malmø atter udholde en Belejring. Wullenwever var imidlertid bleven styrtet, Lybek sluttede Fred i Hamborg, Kjøbenhavn og Malmø stode overladte til sig selv. Kong Christian III søgte Forhandlinger med Malmø, hvor et stort Fredsparti arbejdede sig frem. J. K. havde ogsaa (Marts 1536) en Sammenkomst paa Kalundborg med Kongen; han synes ikke at have været utilbøjelig til atter at nærme sig den lutherske Konge, dog ikke paa enhver Betingelse; men inden J. K. kom tilbage, havde Fredspartiet overgivet Staden (6. April); i Løbet af 6 Uger stod det J. K. frit for at vende tilbage. Han forblev imidlertid i Kjøbenhavn og deltog i denne Bys Forsvar, indtil han 29. Juli 1536 ligesom de andre Førere ved Stadens Overgivelse maatte gjøre Knæfald for Kongen. Han blev tagen til Naade mod at forpligte sig til ikke at opholde sig andensteds end i Danmark og Hertugdømmerne, hvor Kongen vilde tilstede det. Adelen skal have forlangt hans Død, men Kongen hindrede det og tog ham kort efter med sig til Hertugdømmerne. Han beskyldes for ved sine Raad og Angivelser mod Biskopperne og Rigsraaderne at have haft stor Del i, hvad der senere paafulgte. Saa meget er sikkert, at man sporer Malmøboernes Udsagn adskillige Steder baade i Klageskriftet mod Biskopperne og i andre Statsskrifter.

J. K.s politiske Rolle var udspillet. Han er ofte bleven strængt bedømt, baade af Samtid og Eftertid, og store Skyggesider ere

fremtrædende i hans Karakter: ærgjerrig Forfængelighed, Snuhed, Mangel paa aaben Ærlighed. Han besad ikke en Hans Mikkelsens rørende Trofasthed mod sin gamle Herre; han tog sig ikke som Ambrosius Bogbinder af Dage, da «alle Sunde vare lukkede»; men det Maal, han fra Begyndelsen af havde sat sig, at hæve Borgerstanden til politisk Selvstændighed, synes han, i alt Fald indtil 1536, ikke at have svigtet; han arbejdede med de Mænd og de Midler, der stode til hans Raadighed, og derfor kunde han nu atter nærme sig til Christian III. Nu ganske vist mest for atter at hæve sig selv. Allerede 1537 er han atter i Malmø; sine store Ejendomme, som efter 1536 vare blevne beslaglagte, da han var forbleven i Kjøbenhavn, fik han i Følge Kjøbenhavnstraktaten tilbage. Da Kongen for at holde det mistænkte Malmø i Ave opførte det nye Malmøhus, forstrakte J. K. ham (1538) med hele 12000 Mark. Det hjalp; ved Kongens Mægling iværksattes (Okt. 1539) et Forlig med Adelen, i det J. K. maatte tage Smædeskriftets Ukvemsord tilbage og love Lydighed mod Kongen og Rigsraadet. I Malmø havde J. K. endnu et stort Parti for sig; Borgerskabet synes at have følt Savnet af sin gamle, virksomme, af Staden saa højt fortjente Borgmester og søgte at faa ham tilbage. 1540 indrømmedes det, og han vedblev fra nu indtil sin Død 1556, under de stærkt forandrede Forhold, at indtage sin gamle Stilling i Staden. Samtidig fik han atter en adelig Forlening, Borreby, for sin og Hustrus Livstid. Da Ægteskabet med Sidse Cortsdatter var barnløst, og hun saa tidlig havde mistet sin eneste, fremragende Søn, gjorde Ægtefolkene 1546 et Testament, i Følge hvilket der daglig fra Malmø Raadhus skulde uddeles et Brød til hver fattig i Staden. Dotationen, der berømmes stærkt af Samtid og Eftertid, traadte i Kraft efter J. K.s Død.

A. Heise.

Kock (Kok), Laurids Olufsen, 1634—91, Præst, Sprogmand og Digter, var Søn af Præsten Oluf K. til Asmindrup og Grandløse ved Holbæk († 1650) og Else Nielsdatter. L. K. blev født i Asmindrup 13. Sept. 1634 og Student fra Roskilde Skole 1653, hvorefter han gjorde en Udenlandsrejse, om hvis Tid og Maal dog intet nærmere vides. I Forbindelse med denne staar formodentlig hans lille utrykte danske Sproglære, «Introductio ad lingvam Danicam, puta Selandicam, in usum exterorum», et af de tidligste blandt den Række Arbejder til Modersmaalets Opdyrkning, som siden fortsattes af Pontoppidan, Hans Ravn, P. Syv, Gerner o. a. Skjønt

han blot behandler Sproglæren i praktisk Øjemed for Udlændinger og mener, at det vilde være «at føre Ugler til Athen» at skrive den for Landets egne Børn, har han dog Syn for Sprogsammenligning og især for Dialektforskjelligheder. Hans Fremhævelse af den sjællandske Mundart som den, af hvilken vort Skriftsprog er fremgaaet, udførtes videre af Efterfølgerne. K.s Samlinger til en dansk-latinsk Ordbog udkom heller ikke, men ere dog ingenlunde uden Betydning for Modersmaalet og kom P. Syvs og Matth. Moths større Ordbogsarbejder til Nytte. Disse Samlinger falde vistnok efter, at K. i 1666 var bleven Rektor ved den lille Skole i Ringsted. Fra denne Tid stammer ogsaa hans «Ringsteds Beskrivelse», et Stykke topografisk Poesi af Tidens sædvanlige Slags, hvori man i det højeste kan finde en vis jævn Humor i Fremstillingen af Smaakjøbstadslivet. Efter 7 Aars Skoletjeneste blev K. befordret til Præst paa Refsnæs ved Kalundborg 1673 og maa have gjort god Fyldest i denne Stilling, da han 1684 blev valgt til Provst i Arts Herred. I sit 40. Aar ægtede han her 21. April 1674 Formandens Enke, Elisabeth Sophie Lauridsdatter Gram, som overlevede ham til 1712 og endnu naaede at blive gift med hans Eftermand. Deres 6 Børn døde alle unge, de 2 i samme Epidemi, som bortrev Faderen 17. Marts 1691, ikke 57 Aar gammel.

Hvad der vil bevare L. K.s Navn, er de Viser, hvormed han bidrog til sin Ven, Skole- og Studenterkammerat P. Syvs Folkevisesamling, nemlig «Sjællands Befolkning», der sætter den gullandske Hypothese paa Vers, «Jagten paa Refsnæs» om Valdemar den unges Død og især Danevirkevisen («Danmark, dejligst Vang og Vænge»), der indtil vore Dage har holdt sig som Nationalsang. P. Syv siger vel kun, at han «fik» disse Viser af L. K., «en flittig og vel forfaren Mand i gamle Sager»; men da han tillige betegner Viserne som «nye», er K. selv rimeligvis Digteren. I saa Fald har han her benyttet den gamle, folkelige Visetone med en poetisk Sans, som man ikke skulde vente efter hans «Ringsteds Beskrivelse» eller hans utrykte versificerede Omskrivning af Prædikerens Bog. Endelig bidrog han ogsaa til P. Syvs Ordsprogssamling.

Ny kirkehist. Saml. III, 455. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 30. W. Horn, P. Syv S. 25. 118. Udsigt ov. d. philol.-hist. Samfunds Virksomhed 1887—89, S. 155 ff.

J. Paludan.

Kock, Nikkel Helmer, —1645, Toldvisitor, en interessant, om end ikke sympathetisk, Skikkelse fra Christian IV's senere Re-

geringstid. Hans Herkomst og Fødeaar kjendes ikke. Vi møde ham først som Borger og Kjøbmand paa Christianshavn, drivende en betydelig Handel paa Østersølandene med Tømmer, Hamp og lignende Varer. Herved kom han tidlig i Forbindelse med Christian IV og tillige med Kongen af Polen, til hvem han sendtes i et politisk Ærende 1635; ved Klager over de svenske Toldopkrævere, de bekjendte Spieringer, synes han at have indyndet sig hos Vladislav IV, der skal have taget ham i sin Tjeneste og endog ophøjet ham i Adelstanden. Foreløbig var han dog endnu væsentligst Kjøbmand og oprettede 1636 et Kompagni til Handel paa Østersøen, men allerede det følgende Aar gjorde Christian IV ham til Chef for en Eskadre, der skulde hindre Kongen af Polen i at opkræve Told for Danzig; det lykkedes ham ogsaa at bemægtige sig de 2 Orlogsskibe, der vare henlagte der i dette Øjemed. 1638 fik han Bestalling som Skibskapitajn og gjorde i den paafølgende Tid flere Rejser til Rusland, dels i Handelsforretninger, dels i Kongens Ærende. Imidlertid besluttede Christian IV at drage Nytte af de Kundskaber og Erfaringer, han havde erhvervet sig ved at være kommen i Forhold til det nye svenske Østersøtoldsystem, som dette var organiseret af Spieringerne. 1640 fik han Ordre til at visitere fremmede Skibe ved de norske Kyster, og 1642 fik han Bestalling til at forestaa Skibsvisitationen i Norge. Endelig blev han 15. Febr. 1643 udnævnt til Generalvisitør over Danmark og Norge med Ret til Femteparten af alt det konfiskerede Gods. I det saaledes hele Toldvæsenets Undersøgelsesvirksomhed var stillet under hans Overledelse, og det paa et Tidspunkt, hvor Christian IV baade gjorde alt for at faa saa mange Penge som muligt ud af Afgifterne og harmedes over de stedfindende Underslæb, blev han en politisk Personlighed af ikke ringe Betydning. Især gjaldt dette hans Virksomhed med Hensyn til Sundtolden. Han naaede næppe sit sandsynlige Forbillede Spieringerne i administrativt Talent, men var uden Tvivl deres Ligemand i Hensynsløshed. Og selv om hans Adfærd og personlige Optræden ofte kunde støde Christian IV selv, saa at denne udtrykte sin Misfornøjelse med ham i irriterede Udtryk, lagde Kongen dog intet større Baand paa ham. K.s personlige Egenskaber paatrykte Toldundersøgelsen og Konfiskationerne et særlig ildesindet Præg, gjorde ham i lige Grad forhadet af Svenskere og Hollændere og bleve et Moment med til at forbitre vor østlige Nabo og isolere Riget. Men ogsaa i Danmark var han kun daarlig lidt; det viste sig ved den

svenske Krigs Udbrud i Dec. 1643, i det der, da han vilde bringe sine Ejendele i Sikkerhed fra Helsingør til Kjøbenhavn, rejste sig en Tumult mod ham mellem Borgerne, som maatte standses med Magt. Under Krigen brugtes han 1644 som Sendebud til de danske Gesandter i Moskov. Han døde i Febr. 1645, efterladende sig en Enke ved Navn Else.

Christ. IV's egh. Breve III, 165 ff. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. 1629—60 II, 288 ff. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 293 ff.

J. A. Fridericia.

Kock, Oluf Jensen, o. 1577—o. 1619, Præst, var født i Bergen, hvor hans Fader var Handelsmand. Efter at havde studeret i Kjøbenhavn og Rostock blev han 1601 kaldet til Sognepræst ved Domkirken i sin Fødeby. Men paa Grund af mægtige Fjenders Modstand, som han formodentlig havde paadraget sig ved sit heftige og fremfusende Væsen, synes han ikke at være kommen i faktisk Besiddelse af Embedets Indtægter, og da han var bleven saa godt som en Umulighed i Bergen, drog han til Kjøbenhavn, hvor han 1602 tog Magistergraden. Kort efter blev han Sognepræst ved Domkirken i Lund. Da Biskop Jørgen Eriksen i Stavanger (IV, 559), med hvis Datter K. var gift, døde 1604, ansøgte det derværende Kapitel Kongen om Tilladelse til at kalde K. til Svigerfaderens Eftermand. Dette bevilligedes dog ikke; men 1607 blev K. Sognepræst ved St. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, og i denne Stilling synes han at have nydt Anseelse, da han blev kaldt til Dronning Anna Cathrine paa hendes yderste (1612) for at betjene hende med Alterens Sakramente. Kort efter indviklede han sig imidlertid i en Strid, der bragte ham i Ulykke. Som Kryptokalvinist var han en Fjende af Professor Hans Poulsen Resen, der var den strænge Lutherdoms ivrige Forfægter, og da denne Mand, der stod højt i Kongens Yndest, formentlig havde blottet sig ved i akademiske Disputatser at fremsætte dunkle og uvante Lærdomme om Foreningen af Christi menneskelige og guddommelige Natur, saa aabnede K. et Felttog imod ham, i det han fra sin Prædikestol den ene Gang efter den anden gjorde de heftigste Angreb paa slige «Luftspringere, Ubikvitister og Konkordiebrødre», der vilde forringe Betydningen af Christi menneskelige Natur. Da det var klart nok, hvem Beskyldningerne vare møntede paa, indgav Resen Klage til Biskoppen, og i Dec. 1613 blev K. suspenderet fra sit Embede. Men kort efter rejste han over til Kongen paa Haderslevhus og overrakte et Klageskrift, hvori han fremstillede

Resen som en Kirkefordærver, der indpodede den akademiske Ungdom kjætterske Anskuelse.

I den Sag, som nu rejstes, trak K. imidlertid det korteste Straa. Efter at en gejstlig Ret havde erklæret ham for afsat, bleve han og Resen stillede til Ords for en Forsamling af Rigsraader og Bisper i Kongens egen Nærværelse paa Koldinghus i Febr. 1614, og her blev K. som Æreskjænder dømt til Landsforvisning, efter at det havde vist sig, at han over for sin overlegne Modstander ikke kunde hævde Rigtigheden af sine Beskyldninger. Han tog nu sin Tilflugt først til Holland, hvor han tog Ophold i Leiden, og siden til Sverige, hvor han optraadte som theologisk Forfatter og nød nogen Understøttelse af Kong Gustav Adolf og Enkedronning Christine. Ansøgninger, som han indgav til den danske Regering om Benaadning, bleve ikke bevilgede. Han skal være død 1619 i Stockholm eller (som nogle sige) i Hamborg.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 255 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 561 ff.

H. F. Rørdam.

Koefoed, jvfr. Kofod og Kofoed.

Koefoed, Conrad Daniel, 1763—1831, Biskop, Søn af nedenævnte Konferensraad Hans K. († 1796), er født i Kjøbenhavn 22. Sept. 1763. Han blev privat dimitteret 1783, tog theologisk Attestats 1786, studerede derpaa i Tyskland og blev 1788 Skibspræst, i hvilken Egenskab han foretog flere Rejser. 1791 blev han Sognepræst i Brørup og Lindknud, Ribe Stift, og 1796 i Vissenbjerg paa Fyn. 1800 fik han den theologiske Doktorgrad i Kiel for en indsendt Afhandling, og 1805 blev han Stiftsprovst i Ribe og Præst ved Domkirken samt tillige 1812 Amtsprovst for Ribes nordre Amt. Han deltog som saadan med Iver i Bestræbelserne for at fremme Skolevæsenet, men var ingen Ven af Seminarierne; han foretrak, at Præsterne skulde uddanne Lærerne. Siden sluttede han sig til Bestræbelserne for at indføre den indbyrdes Undervisning, men undgik dog ikke til sidst at komme i Strid med Abrahamson. Efter at han havde fungeret som Biskop for den gamle Middelboe og senere i flere Vakancer, fik han selv 1825 dette Embede, som han dog kun beklædte kort; han døde 30. Juli 1831 efter flere Aars sørgelig Svagelighed. — K. roses som en virksom Mand, der baade var tjenstvillig og godgjørende; men det var tillige den almindelige Mening, at han ikke var den rette Mand paa en Bispestol. Han var hverken lærd eller begavet som Taler, og hans

Levned ansaas ikke for udadleligt. Han ægtede 1793 Sophie Dorothea Fridsch (f. 1776 † 1815), Datter af Justitsraad, Stiftsfysikus i Ribe A. F. F., og Aaret efter hendes Død, 1816, Marie Cathrine Tang, f. Meinert (f. 1776 † 1855), Enke efter Landvæsenskommissær Niels Kiær T. til Nørre Vosborg, hvilken Gaard hun ejede.

Molbech, Hist. Aarbøger III, 231 f. Frost, Efterretn. om Ribe Domkirke S. 138 ff.

L. Koch.

Koefoed, Ehrenreich Christopher Ludvig, f. 1830, Officer. K. er født i Nibe 6. Juli 1830 og er Søn af Justitsraad Hans Georg K., Byfoged og Byskriver i Hjørring samt Herredsfoged i Vennebjerg Herred (f. 1792 † 1854) og Noline Jespare f. Hillerup (f. 1795 † 1879). Efter at have frekventeret den kongl. Realskole i Aarhus og i Mariboers Realskole i Kjøbenhavn forberedt sig til den kongl. militære Højskole indtraadte han paa denne i Foraaret 1848 og gennemgik samtidig fra 1848—49 Central- og Kommandoskolen i Kjøbenhavn. I 1850 udnævntes han til Sekondlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennitet af 1. Maj 1848 og afgik fra Højskolen for at ansættes ved Feltingeniordetachmentet. Ved Slutningen af s. A. blev han Elev paa Ingeniørtroppernes Exercerskole i Kjøbenhavn, og han traadte i Febr. 1851 igjen ind paa Højskolen for at fuldende sin ved Krigen afbrudte Uddannelse der. Efter Afgangsexamen i 1853 udnævntes han til Premierlieutenant i Ingeniørkorpset og ansattes ved Fæstnings- og Bygningstjenesten i Kjøbenhavn, men deltog i 1854 i Projekteringen af Dybbølstillingen. I 1856 var han beskæftiget ved Forarbejderne til den jyske Jærnbane, og han overgik s. A. til Projekteringen af Kjøbenhavns Søbefæstning, ved hvis Anlæg han ansattes i 1858. Aaret efter fritoges han for Tjeneste ved Ingeniørkorpset for at overtage Stillingen som Suppleantlærer i Krigsbygningskunst paa den kongl. militære Højskole, og i 1861, efter i nogle Maaneder at have virket ved Befæstningsanlæggene i Dybbølstillingen, ansattes han i Lærerpladsen i bemeldte Fag og traadte samtidig uden for Nummer og sattes à la suite i Ingeniørkorpset. Lærervirksomheden afbrødes i Krigen 1864, i det han afgik til den aktive Armé og deltog i Forsvaret af Fredericia; senere paa Aaret ansattes han ved Anlægget af Kjøbenhavns Søbefæstning indtil Udgangen af Okt. Han blev i 1864 først karakt. Kapitajn og derefter Kapitajn af 2. Klasse og traadte ved den nye Hærlovs Ikrafttræden i 1867 i Nummer i Ingeniørkorpset som Kapitajn. Da Højskolen i 1868 afløstes af Officersskolen, overgik K. til

denne som Lærer i Krigsbygningskunst, hvilken Virksomhed han fortsatte til 1876. Han var Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse 1866—70 og Medlem af Forsvarskommissionen af 1872. Efter Afgangen fra Officersskolen i 1876 gjorde han først Tjeneste ved 1. Ingeniørdirektion, men forsattes s. A. til 1. Ingeniørbataillon. I 1877 udnævntes han til Oberst og Chef for 2. Ingeniørdirektion og for 2. Ingeniørbataillon (Reservebataillon), i hvilken Stilling han forblev til 1880, i det han samtidig var Medlem af Ingeniørkorpsets tekniske Komité. Fra 1880—82 var han Chef for 3. Ingeniørdirektion med Garnison i Fredericia, men sidstnævnte Aar vendte han tilbage til Kjøbenhavn for at overtage 1. Ingeniørdirektion, og han gjenindtraadte da samtidig i den tekniske Komité, hvor han forblev indtil 1888. I 1890 udnævntes han til Generalmajor og Generalinspektør for Ingeniørtropperne samt Chef for Ingeniørkorpsets øvrige Afdelinger.

K. har taget virksom Del i Befæstningssagens Udvikling her hjemme, hvortil han jo ogsaa var særlig kaldet paa Grund af sin lange Virksomhed som Lærer i Krigsbygningskunst ved Højskolen og Officersskolen. Som saadan skrev han en «Lærebog til Brug ved Forelæsningerne over Krigsbygningskunst for Officersskolens næstældste Klasse», der udkom i 3 Udgaver (sidste Gang i 1877) og ogsaa blev benyttet i vore Naboriger Norge og Sverige. End videre forfattede han i 1874 Piecen «Fæstningernes Betydning og Konstruktion i Nutiden» (i «Fra Videnskabens Verden»), ligesom han har skrevet talrige Artikler vedrørende Befæstningsvæsenet i militære Tidsskrifter og i Dagblade. I 1875 tilkjendtes der ham det norske militære Tidsskrifts Sølvmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave angaaende Befæstningsvæsenet. K. har gjentagne Gange deltaget i eller forestaaet de forskjellige Udarbejdelser af Planer til Anlæg af Fæstningsværker i Danmark, saaledes Projekteringsarbejderne i 1885—86 vedrørende Kjøbenhavns Befæstning, der gik umiddelbart forud for Anlæggenes Udførelse, og han var Medlem af Befæstningskommissionen af 1883.

Efter Opfordring af den danske Afdeling af den Letterstedtske Forening udgav han i 1884 et omfangsrigt Værk: «Danmarks, Norges og Sveriges Jærnbaner, en historisk Fremstilling af deres Anlæg og Udvikling, ledsaget af statistiske og tekniske Oplysninger». Han var Medlem af den i 1886 nedsatte Kommission angaaende Ordningen af Jærnbaneforholdene i og ved Kjøbenhavn, af Jærnbaneraadet fra sammes Oprettelse i 1886 til dets Ophævelse i 1893,

af Kommissionen af 1888 angaaende Anlægget af et Frilager og en Frihavn ved Kjøbenhavn, af Kommissionen af 1888 angaaende Anvendelsen af Licitationer ved Statens Byggearbejder og af Kommissionen af 1892 angaaende Tilvejebringelsen af et Sejlløb gennem Kalvebodstrand. Fra 1889—90 var han valgt Medlem af Landstinget for 2. Kreds. Sluttelig skal endnu hans varme Interesse for Raderkunsten nævnes; han ejer selv en stor Samling Raderinger og valgtes i 1893 til Formand for den danske Raderforening. Han udnævntes i 1884 til Kommandør af Danebrog af 2. Grad og i 1892 til Kommandør af 1. Grad.

K. ægtede 8. Sept. 1859 Marie Benedicte Rothe (f. 17. Dec. 1837), Datter af Inspektør ved de kongl. Lysthaver i Kjøbenhavn, Etatsraad Rudolph R. (f. 1802 † 1877) og Anne Marie f. Friedenreich (f. 1804 † 1841).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpsset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Køfoed, Georg Albrecht, 1753—1808, Søofficer, Søn af nedenævnte Konferensraad Hans K. († 1796), er født 11. Jan. 1753, blev Sekondlieutenant i Marinen 1770, Premierlieutenant 1776, Kapitanlieutenant 1781, Kapitajn 1789, Kommandørkapitajn 1797 og Kommandør 1804. 1775—76 var han i Koffardifart, 1778 gik han i fransk Orlogstjeneste, hvor han i de vestindiske Farvande gjentagne Gange deltog i de betydelige Søslag, som Franskmændene og Englænderne leverede hinanden. 1780 vendte han hjem til Frankrig og tog tilbage til Danmark, hvor man 1783 for hans hæderlige Vandel i den fremmede Marine tillagde ham Generaladjutantstitelen. 1788—89 førte han som Chef Fregatten «Hvide Ørn» paa Togt til Elben, hvor den maatte døje meget haardt Vejr og fik Havari. 1793 var han Chef for Fregatten «Triton» paa Konvoi til Spanien. Fra 1794—1803 var K. Søjmester og Medlem af Konstruktions- og Regleringskommissionen, men havde dog 1795—97 Kommandoen over Fregatten «Freia» paa Togt til Vestindien. 1800 afløste han Kommandørkapitajn St. A. Bille som Chef for den i Middelhavet stationerede Konvoieringseskadre og sluttede som saadan Fred med Tunis, men blev 1801 anholdt med sin Fregat («Triton») i Port Mahon under Fjendtlighederne med Englænderne. Under Krigen med England blev K. 1807 ansat som Gouvernør paa Bornholm og Christiansø. Han døde her 11. Nov. 1808. K., som 1798 blev gift

med Charlotte Lindholm (f. 1769 † 1844), skildres som en ualmindelig ædel Personlighed, der var meget agtet og afholdt i sin Stand.

C. With.

Koefoed, Hans Hansen, 1720—96, Postdirektør, Søn af Kapitajn i det ostindiske Kompagni Hans Hansen K. og Mette Elisabeth f. Koefoed, var født 26. Marts 1720 og var Kasserer ved den kongl. militære Uldfabrik i Kjøbenhavn, da han 1752 fik Krigsraads Titel. 1757 blev han Justitsraad, 1764 Kasserer ved General-Postamtet og Livrentesocieteterne, 1769 Etatsraad, fik 1774 Exspektance paa at blive Direktør i General-Postamtet, i hvilket han 1794 blev 2. Direktør og 1796 1. Direktør, hvormed han forenede Embedet som Direktør for den militære Uldmanufaktur og for Tugthusene. Død som Konferensraad 11. Juli 1796. Gift 1. (10. Nov. 1746) med Beate Albertine f. Wodroff (f. 30. Juni 1728 † 30. Sept. 1747), 2. (24. Sept. 1749) med Christence f. Bentsen (f. 11. Maj 1729 † 1. Maj 1807), Datter af Bogholder Hans Henrik B.

Bidstrup, Stamtavle ov. Fam. Koefoed, A. S. 9.

G. L. Wad.

Koefoed, Hans Henrik, 1760—1809, Søofficer, Søn af ovenstaaende Konferensraad Hans K., er født 12. Okt. 1760, blev Sekondlieutenant i Marinen 1780, Premicrlieutenant 1789, Kapitajnlieutenant 1790, Kapitajn 1800. I Tidsrummet 1784—95 var K. hyppig Chef for mindre Fartøjer, der udsendtes paa Rekognoscering, i Troppetransport og med Eskadrerne; mest bekjendt er han dog bleven ved sin Deltagelse i Slaget paa Reden 2. April 1801, da han førte det sløjfede Linjeskib (Defensionsprammen) «Charlotte Amalie», som aabnede Kampen paa dansk Side. Hans Skib paa 26 Kanoner blev angrebet af 2 engelske Linjeskibe, «Monarch» og «Ganges», og led megen Skade; af den 233 Mand stærke Besætning mistede han 80. K. maatte til sidst stryge for Overmagten, men sit Mandskab reddede han dog ind til Trekroners Batteri; Engländerne brændte siden det næsten værdiløse Skibsskrog. K. blev senere Chef for Vagtskibet i Sundet og 1808 Chef for et Blokskib paa Reden. Han døde 28. Marts 1809. Han blev 1793 gift med Edele Mathilde Grib († 1874).

C. With.

Koefoed, Hans Jacob, 1785—1870, Højesteretsassessor og Generalavditor, var en Sønesøns Sønesøn af nedennævnte Jens K. († 1691) og født i Kjøbenhavn 11. Maj 1785. Faderen, Peder K.

(† 1812), var Vinhandler; Moderen hed Frederikke f. Cammermeyer († 1816). Han blev Student 1800, juridisk Kandidat 1805, s. A. Volontær i det danske Kancelli, 1806 Underkancellist i Højesterets Justitskontor, 1809 Protokolsekretær i Højesteret, 1811 Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn, 1820 Assessor i Højesteret og 1835 tillige Generalavditor ved Søetaten. — K., der i sine yngre Dage i mange Aar havde været en søgt juridisk Manuduktør, nød stor Anseelse som Jurist og blev meget benyttet af Regeringen, dels som Medlem af Undersøgelseskommissioner, dels ved Forberedelsen af Lovarbejder. Han var saaledes bl. a. Medlem af Kommissionen i Anledning af Jødefejden 1819 og af Undersøgelseskommissionerne mod Finansdeputeret C. Birch og Stiftamtmand C. S. Bülow 1820; han deltog i Udarbejdelsen af Sportelreglementet 1814, blev 1833 Medlem af Kommissionen, der skulde udarbejde Forslag til en forandret Indretning af den juridiske Embedsexamen, 1839 af den Kommission, der afgav Betænkning over Forslaget til en ny Forordning om Straf for Ejendomsindgreb (Frd. 11. April 1840), 1842 og 1849 af Kommissionerne angaaende en Reform af den militære Retspleje og den militære Strafferet og 1850 af Kommissionen til Udarbejdelse af en ny borgerlig Straffelov. Blandt andre Tillidshverv, der vare ham betroede, kan nævnes, at han i en Aarrække var Medlem af Bestyrelsen for det Anders Sandøe Ørstedeske Prisedaillelegat og Medbestyrer af den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse. Som Medlem af Rigsretten og sammes Viceformand deltog K. i Paakjendelsen af Rigsretssagen mod Ministeriet Ørsted, og Dommen af 28. Febr. 1856, hvorved Ministeriet frifandtes, er affattet efter hans Udkast. Hans Standpunkt i denne Sag og de politiske Anskuelser, han hyldede, bleve vistnok bestemmende for, at Valget, da Embedet som Justitiarius i Højesteret s. A. skulde besættes, ikke faldt paa ham, der i mange Aar havde været Rettens «ledende Tanke» og «levende Lexikon». — I 1843 blev han Kommandør og i 1854 Storkors af Danebrog. I 1860, da han paa Grund af sit Syns tiltagende Svækkelse entledigedes som Højesteretsassessor, blev han udnævnt til Gehejmekonferensraad. Embedet som Generalavditor ved Søetaten fratraadte han 1862, da han uden Held havde underkastet sig en Operation for den graa Stær. Han døde i Kjøbenhavn 3. Febr. 1870. — I 1831 havde han ægtet Johanne Louise Rottbøll (f. 1800 † 1877), Datter af Højesteretsadvokat Jens Laasby R. og Ida Vilhelmine f. Sehested.

H. C. Steffensen.

Koefoed, Henning Emil, f. 1858, Kemiker. E. K. er født 9. Juli 1858 i Skanderborg, hvor hans Fader, fhv. Premierlieutenant Henning Gynther K., den Gang var Apotheker. Hans Moder var Therese Emilie f. Krebs. K. blev farmaceutisk Kandidat 1880, men tog, for at kunne studere Kemi ved Universitetet, 1881 Artium og 3 Aar efter Magisterkonferensen i Kemi. Fra 1882—92 var han Assistent ved Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium. Fra Maj 1891 var han Docent i Kemi for de farmaceutiske studerende, og da den farmaceutiske Lærestalt oprettedes (1892), forlagdes hans Virksomhed her til. 1894 tog han Doktorgraden. I 1887 vandt han Universitetets Guldmedaille for et Spørgsmaal i Kemiens nyere Historie, 1891 det Classenske Legat for en af Videnskabernes Selskab udsat Prisopgave om Smørrets Fedtsyrer. Foruden nogle mindre Arbejder i «Tidsskr. f. Fysik og Kemi» og i Festskriftet ved Borchs Kollegiums 200 Aars Fest har K. offentliggjort flere for tjenstfulde videnskabelige Afhandlinger: «En ny Methode til kvalitativ Undersøgelse af uopløselige Stoffer» («Vidsk. Selsk. Overs.», 1883), «Studier i Platosoforbindelserne» («Vidsk. Selsk. Skrifter», 1888), «Om nogle Nitroso-Platinammoniakforbindelser» (Doktordisp.), og har altid været anset for en udmærket dygtig Lærer.

Universitetsprogram til Reformationensfesten 1894.

S. M. Jørgensen.

Koefoed, Jens, 1766—1821, Læge, fødtes i Clemensker Sogn paa Bornholm 6. Juli 1766 og var en Søn af Sognepræst Jørgen K. og Margrethe Eleonora f. From. Først undervist i Hjemmet dimitteredes han 1783 fra Frederiksborg Skole, tog 1790 den medicinske Embedsexamen og beholdt endnu s. A. Doktorgraden, fungerede i 1791 som omrejsende kongl. Læge i Christianssands Stift for at undersøge Radesygen og Medicinalindretningerne og nedsatte sig 1792 som praktiserende Læge i Præstø. 1794 udnævntes han til Stiftsfysikus i Viborg, 1802 til at beklæde samme Embedsstilling i Aalborg. 1808 blev han Justitsraad, 1813 Etatsraad. 18. Juni 1821 døde han af Nervefeber paa Aldershaab ved Aalborg. Han var skattet som en virksom, deltagende og heldig Læge. En større Bogsamling skjenkede han til Aalborg Stiftsbibliothek. 1791 ægtede han Marie Faith, Datter af Justitsraad Hans Georg F. til Bøstrup, og, efter at dette Ægteskab 1803 var opløst, 1804 Karen Hesseldal Jørgensen, Datter af Proprietær J.

Erslew, Forf. Lex. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 578. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Thaarup, Fædrelandsk Nekrolog 1821—26.

Jul. Petersen.

Koefoed (Kofod), Jens Pedersen, 1628—91, bornholmsk Patriot, er født 3. Nov. 1628 i Rønne og Søn af derværende Borgmester Peder Hansen K. Moderen hed Elisabeth Madsdatter Ravn. Om hans første Ungdom enten tie Kilderne eller bringe upaalidelige Efterretninger, men han synes at have været af en hidsig og stridbar Natur, og 26 Aar gammel havde han et Drab paa sin Samvittighed. Maaske for at undgaa Følgerne heraf synes K., der Aaret i Forvejen (1653) havde giftet sig med Margrethe Sander († 28. Juli 1678), at være tyet over til Skaane, og han indtraadte her 1657 som menig Rytter i Axel Urups Regiment. Dette blev i Begyndelsen af 1658 ført over til Sjælland og senere i Følge Roskildefreden overleveret til Carl Gustav, men K. maa paa en eller anden Maade have unddraget sig svensk Krigstjeneste, thi i Nov. s. A. var han vendt tilbage til Bornholm og blandt sine Landsmænd, da disse, ophidsede ved trykkende Skattepaalæg og hensynsløs Udskrivning og opildnede af Opraab fra Frederik III, besluttede at afkaste det dem, ligeledes ved Roskildefreden, paa lagte Aag. Det kan være tvivlsomt, om Planen til Befrielsesværket er udgaaet fra K., saaledes som det almindelig antages, og om den ikke snarere skyldes Hædersmanden Poul Ancker, Sognepræst i Hasle og Rutsker (I, 214), i Forening med Borgmester Peder Olsen i Hasle, men K. har i hvert Fald spillet en Hovedrolle ved den lige saa behjærtede som kløgtige Udførelse af Sammensværgelsen. Som bekjendt begyndte Rejsningen med, at K. i Spidsen for nogle medsammensvorne 8. Dec. trængte ind til den svenske Gouvernør og Kommandant paa Hammershus, Oberst Johan Printzenskøld, der under en Tjenesterejse var taget ind til Borgmester Peder Lauridsen i Rønne, og bemægtigede sig hans Person. Da Printzenskøld forsøgte at undløbe, blev han nedskudt paa Gaden af K.s Svoger Villum Clausen. Den følgende Dag droge alle de sammensvorne, nu efterfulgte af store Hobe bevæbnede Borgere og Bønder, mod Hammershus, hvis Besætning, forskrækket over Printzenskølds Skæbne, lod sig skræmme og overgav Klippefæstningen. Dermed var i Virkeligheden Øen tilbagevundet, og 12. Dec. kunde der igjen, som det hedder, «bedes fra Prædikestolen for den danske Konge». K. i Forbindelse med 2. Borgmester i Rønne, Claus Kam, overtog foreløbig Befalingen over Slottet og Landet, medens Borgmester Peder Olsen blev sendt til Kjøbenhavn for at overgive Øen i Frederik III's Hænder. Som Løn for K.s Færd lod Kongen først udstede et «Fredebrev», der fritog K. for retslig Tiltale for

Drabet, og udnævnte ham dernæst til Kapitajn i Bornholms Militi med aarlig Sold af 200 Rdl. og afgiftsfri Benyttelse af den store Ejendom Maglegaard i Øster Mariæ Sogn. Selve Opstanden gennemførtes med forholdsvis faa Ofre af Menneskeliv uden unødvendig Grusomhed. Maaske var dette ikke efter K.s Hoved, thi han nærede et glødende Had til Svenskerne. Udslag heraf gav sig senere til Kjende under den skaanske Krig, hvor han, da den svenske Flaade 1678 led Skibbrud ved Bornholm, i Modsætning til Kommandanten stærkt holdt paa, at alle ilandkomne uden Naade og Barmhjærtighed skulde ihjelslaas.

K. giftede sig anden Gang (1680) med en Adelsdame, Elisabeth Akeleye (f. 27. Marts 1654 † 13. Febr. 1739), Datter af Gabriel A. til Bjellerup og Beate Clausdatter Machabæus. Hans eget, af ham og Efterslægt paastaaede, Adelskab er det derimod ikke lykkedes at føre Bevis for. Med begge sine Hustruer havde han ikke færre end 24 Børn, 12 Sønner og 12 Døtre. Han døde paa Maglegaard 16. Maj 1691.

Holberg, Dannemarks Riges Hist. III, 348 ff. Thura, Beskriv. ov. Bornholm S. 61. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 710 ff. 6. R. V, 223 ff. Ude og Hjemme 16. Juni 1878. Bidstrup, Stamtavle ov. Fam. Koefoed, A. S. 71. Museum 1890, S. 321 ff. *S. A. Sørensen.*

Koefoed, Peder, 1728—60, Kartograf, fødtes 8. Febr. 1728 i Langesund i Norge, hvor Faderen, Hans Pedersen K., var Tolder. Efter dennes Død 1731 rejste Moderen, Cathrine Susanne f. Brandenburg, til Kjøbenhavn, og Sønnen sattes senere i Odense Skole, hvorfra han dimitteredes 1749. Efter at have taget theol. Embedsexamen blev han Alumnus paa Borchs Kollegium, lagde sig efter Mathematik og Kartografi, kom i Forbindelse med Generalbygmesteren de Thura og forfærdigede et smukt Kort til dennes «Beskrivelse over Bornholm». 1757 sendte K. Videnskabernes Selskab en Memorial, hvori han tilbød at forfærdige Specialkort over alle danske Provinser imod at blive Professor designatus matheseos ved Odense Skole, og dette Skridt gav Stødet til Selskabets senere højst betydningsfulde kartografiske Virksomhed. 1757 erholdt K. Bestalling som designeret Professor i Odense imod at forpligte sig til aarlig, efter den ham af Selskabet opgivne Plan, at indlevere et eller 2 Specialkort over Danmark. 1758 fuldendte han Provebladet over Kjøbenhavns Amt, men under fortsatte Opmaalingsarbejder i Nordsjælland døde han allerede i Avg. 1760. Ingen af hans senere

Kort ere trykte, og det blev andre Mænd, der kom til at føre hans frugtbare Tanke ud i Livet.

Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. I, 566 Molbech, Videnskabernes Selskabs Hist. S. 67. *P. Lauridsen.*

Koës, Friedrich, 1684—1766, Mathematiker og Astronom, er født i Byen Slesvig 9. Juli 1684 og har antagelig studeret i Kiel, hvor han virkede som Privatdocent 1714—19 og som ordinær Professor i Mathematik fra 1721 til sin Død sammesteds 25. Sept. 1766, og hvor de fleste af hans Skrifter ere udkomne. 1710—14 havde han dog opholdt sig i Berlin dels som Huslærer, dels som astronomisk Observator, og 1719—21 var han i Rensborg Lærer i Krigsbygning og Artilleri. Hans Skrifter vedrøre temmelig forskjellige Æmner. Han synes saaledes at være den første, der har opstillet en almindelig Integralformel til Beregning af krumme Fla- ders Arealer, han har beskæftiget sig med matematisk Fysik, og som Astronom har han især givet sig af med Kronologi og mathe- matisk Geografi.

Allg. Deutsche Biographie XVI. Poggendorff, Bibl. liter., Handwörterbuch zur Gesch. der exacten Wissensch. I. *H. G. Zeuthen.*

Koës, Georg Ditlev Frederik, 1731—1804, Finansraad, var født 12. Marts 1731 og Søn af Frederik Vilhelm K., Oldemand for Glarmesterlavet i Slesvig. Fra 1747—51 var han i Glarmester- lære, men Professionen har næppe tilfredsstillet K., hvis Evner gik i andre Retninger. Hvorledes hans Veje ere førte, vides nu ikke; men 17 Aar senere var den slesvigske Glarmestersvend kongl. preus- sisk Bankdirektør. Ved at erfare, at mange danske spillede i det berlinske Tallotteri, fik K. 1768 den Idé at oprette et saadant i Danmark, og efter mange Vanskeligheder lykkedes det ham ved sin Ihærdighed, uagtet han ansaas for at være «uformuende og af equivoque Reputation» 1771 at forskaffe sig kongl. Oktroi paa at drive et Tallotteri som Aktieselskab med Privilegium for 6 Aar, inden hvis Udløb dog Staten afkjøbte ham Eneretten for selv at drage Fordelen af Publikums Spillesyge. 1773 lønnedes K. med Titel af Finansraad. Saa skadeligt Lotteriet var for Landet i Almindelighed, lige saa indbringende var det for K., der 1774 ved Ryttergodssalget for over 175000 Rdl. købte Antvorskov Hoved- parcel og Hovedgaarden Pebringe med Gods. Med en for hans Opdragelse og for hans Tid undskyldelig, men for Nutiden næsten utrolig Vandalisme nedbrød han Antvorskov Kirke for af dens Stene

at opføre en Hovedbygning paa Pebringe, som han efter sin Hustru, Anna Mathea f. Falck (f. 1756, gift 1775), kaldte Falkenstein. Efter hendes Død, 12. Juni 1792, solgte K. hele Godset med betydelig Fordel og lejede Hovedbygningen paa Gunderslevholm, hvor han døde 5. Febr. 1804. Hans Fødselsdag fejres endnu aarlig af Glarmesterlavet i Slesvig, som han i dette Øjemed skjænkede en Sølvpokal og 500 Rdl. K.s Tvillingdøtre, fødte 1790 paa Antvorskov kort efter Kronprinseparrets Besøg der og opkaldte efter dette: Frederikke og Marie, bleve gifte med P. O. Brøndsted (III, 208) og Godsejer H. H. Aagaard.

Høst, Clio II, 198 ff. Friis, Antvorskovs Hist. S. 50 f. Museum 1891, II, 59. Bruun, Kjøbenhavn III, 367 ff. *G. L. Wad.*

Koës, Georg Heinrich Carl, 1782—1811, Filolog, var en Søn af ovennævnte Finansraad G. D. F. K. og blev født 14. Jan. 1782. Som ung Mand gik han til Universitetet i Halle for at studere Filologi under Vejledning af den berømte F. A. Wolf og blev stærkt paavirket af hans kritiske Forskninger over Homer. Det ses af den Afhandling, for hvilken han efter sin Hjemkomst til Universitetet i Kjøbenhavn 1806 erhvervede sig den filosofiske Doktorgrad: «Specimen observationum in Odysseam criticarum», og den dertil knyttede (i en dobbelt Bearbejdelse foreliggende) «Commentatio de discrepantiis quibusdam in Odyssea occurrentibus»; i den første viser han ved en lang Række Exempler, hvilke værdifulde Bidrag til Fastsættelsen af Odysseens Text der kan hentes fra Scholierne og Grammatikerne, i den anden søger han i Fortsættelse af Wolfs Arbejder at paavise Odysseens Oprindelse af flere oprindelig adskilte og selvstændige Digte og er derved bleven Banebryderen for den moderne Kritik over dette Værk. S. A. udgav han og dedicerede til Wolf en Prøve paa et græsk-tysk Speciallexikon over Homer; han vilde, at al Græsklæsning skulde begynde med denne Forfatter. Des værre bleve disse dygtige filologiske Arbejder omtrent det eneste, som den haabefulde Videnskabsmand fik leveret. Kort efter sin Disputats begav han sig paa en lang Udenlandsrejse sammen med sin Svoger P. O. Brøndsted (III, 208), og under denne døde han paa den græske Ø Zante 6. Sept. 1811. Efter hans Død udgav G. C. Bredow, med hvem han paa Rejsen havde studeret sammen i Paris, i sine «Epistolæ Parisienses» (Berlin 1812) en lille Afhandling af ham, hvori han efter Haandskriftstudier i Bibliotheket i Paris havde fremsat en Række Textforbedringer til Æneas Tacticus.

Nyerup, Lit. Lex.

M. Cl. Gertz.

Kofod, jvfr. Koefoed.

Kofod, Børge Poscholan, 1752—1839, Præst, Søn af Præsten Jørgen K. († 1780) og Abigael Margr. f. Poscholan, er født 23. Jan. 1752 i Mariager, hvor Faderen den Gang var Kapellan. Han blev dimitteret fra Frederiksborg 1770, var derefter 5 Aar Hører ved Rønne Skole, tog theologisk Attestats 1778, blev Alumnus paa Elers' Kollegium 1779 og tog s. A. filologisk Embedsexamen, hvorefter han strax ansattes som Hører ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn. 1782 blev han 2. Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn og 1783 dansk Slotspræst. 1791 blev han Dr. theol. fra Göttingens Universitet, og 1798 kaldtes han til Sognepræst ved Helligøjstes Kirke i Kjøbenhavn. 1805 entledigedes han som Slotspræst. Han døde 11. Jan. 1839. K. havde Ord for at besidde lærde Kundskaber, hvilke han især lagde for Dagen i 3 Afhandlinger: «Om Musikkens Indflydelse paa Mennesket» (1804; 2. Opl. 1837), «Om Slanger» (1799) og «Om Høskrækker» (1802). Han har desuden ladet en Del Prædikener og Afhandlinger trykke. I øvrigt nød han ikke stor Anseelse, men gjaldt for at være en hidsig og lidenskabelig Mand. Han ægtede 1782 Anna Dorothea Birch (f. 1757 † 1809), Datter af Mineralinspektør A. B. (II, 279), og, s. A. som hun døde, Marthe Margr. Søderberg (f. 1791 † 1859), en 18aarig Pige, som han selv havde konfirmeret, Datter af Brygger H. H. S.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 134 f. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 285 f. *L. Koch.*

Kofod, Hans Ancher, 1777—1829, Skolemand og Lærebogsforfatter, blev født 4. Jan. 1777 i Rønne, hvor Faderen, Mads K. († 1792), da var resid. Kapellan og Rektor. Moderen hed Mette Marie f. Mortensen. K. blev Student fra Rønne Skole 1795 og Cand. theol. 1799. Da han savnede Interesse for Theologi, søgte han Uddannelse, især i Historie, paa det for Latinskolelærere oprettede pædagogiske Seminarium. 1805 blev han Lærer i Historie og Geografi ved Metropolitanskolen, 1806 Adjunkt og 1812 Overlærer ved samme Skole. I denne Stilling forblev han til sin Død, 30. April 1829. Han var ugift. K. roses som en nidkjær Lærer, der var afholdt af sine Disciple trods den Melankoli, som fulgte med en tiltagende Nervesvækkelse, der berøvede ham Synet inden hans Død. Mest bekjendt er han bleven som Forfatter af en Række Lærebøger i de Fag, hvori han underviste. Uagtet han i sine Geografier ikke kunde komme helt bort fra den tørre, ske-

matiske Fremstilling, fik dog den mindste af hans Lærebøger i dette Fag, udgiven 1809, meget stor Udbredelse. I sine historiske Lærebøger er K. heldigere i et skjønsomt Udvalg af Stoffet og en let og flydende Fremstilling. Derfor har hans «Udtog af Fædrelandets Historie» (1816) og den mindste af hans verdenshistoriske Lærebøger — «Historiens vigtigste Begivenheder, fragmentarisk fremstillede» (1808) — holdt sig, i S. B. Thriges Bearbejdelse, lige til vore Dage ved den første Historieundervisning. Fra Tysk oversatte K. Bredows livlig skrevne historiske Læsebog og Brockhaus' Konversationslexikon (1818—26), i hvilket han forfattede Biografierne af de danske Personer.

Erslew, Forf. Lex. Lit. Tid. 1829, S. 430. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 69 f. *Joakim Larsen.*

Kofod, Lucianus, f. 1829, Politiker. K. fødtes 21. Maj 1829 i Pedersker Sogn paa Bornholm. Han blev tidlig faderløs og voxede op i saa fattige Kaar, at han i 7—14 Aars Alderen maatte tjene som Vogterdreng o. l. 1846 blev han Korporal i Bornholms Milits og gjorde 1848—50 frivillig Tjeneste i Krigen som Korporal, 1850 ved Frederiksstads Forsvar (blev haardt saaret). 1851—52 var han ridende Gendarm i Angel, tog 1853 Skolelærerexamen ved Jelling Seminarium og var 1854—56 Forstander for den nystiftede Folkehøjskole i Gjedved. 1856 oprettede han selv en Højskole i Aakirkeby efter at være bleven Sekondlieutenant i Bornholms Artilleri. Allerede i Juli 1854 havde K. forgjæves søgt Valg til Folketinget i Vejlekredsen; men 1858 valgtes han i Bornholms Amts 1. Kreds samt gjenvalgtes 1861. I de første Aar stod K. uden for Partierne, men 1861 sluttede han sig til «de uafhængige», i det han dog som udpræget Demokrat som oftest stemte med Bondevennerne. Ogsaa var han 1861 Medstifter af «Danevirkeforeningen». Efter at være bleven Folketingsmand opgav K. Højskolen og tog Ophold i Kjøbenhavn; støttet af Minister Monrad studerede han de nordiske Sprog og Litteraturer og underviste i disse Fag. Som Frugt af disse Studier udgav han 1864 «Modersmaalets Sproglære» under Mærket «Erik Broby». Da den 2. slesvigske Krig truede, meldte K. sig paa ny frivillig til Tjeneste som Artillerilieutenant, var med baade paa Danevirke og Dybbøl og vandt rosende Vidnesbyrd fra de overordnede Officerer. Alligevel blev han i Juli 1865 uden retslig Undersøgelse udslettet af Listen over Militsens Officerer, fordi han under et Ophold i Stockholm i 2 offentlige Foredrag havde udtalt

sig skarpt om vore politiske og militære Forhold under og efter Krigen. Udslettelsen blev efter en senere Krigskommissions Undersøgelse ændret til Afsked; men K., som havde ofret baade sit Sæde i Rigsdagen og sin Lærerstilling, var nu gjort brødløs. I de følgende Aar var han et ivrigt Medlem af «Nordisk Samfund» (skrev 1865 om «Nordens sproglige Enhed») og tillige Talsmand for Skyttesagen (skrev 1868 et Flyveskrift herom). 1866 valgtes han paa ny til Folketinget i sin tidligere Kreds og gjenvalgtes indtil Maj 1881. Han horte i de første Aar til det nationale Venstre og 1870—74 til den lille Gruppe af saakaldte «nationale Løsgængere», men gik senere af Uvilje mod det forenede Venstres Færd mere og mere over til Højre uagtet sine oprindelige republikanske Grundsætninger. Nogen stor Rolle spillede K. ikke i Rigsdagen, men gjorde sig mest bekjendt ved sin Iver for Sprogrensning ved Lovens Affattelse og for Optagelse af Oldnordisk som Lærefag i de lærde Skoler. Desuden var han 1869—70 Udgiver af Bladet «Heimdal» og 1871—81 Formand for det nystiftede «Dansk Arbejdersamfund» (rettet imod den socialistiske Bevægelse). Han optraadte jævnlig som Foredragsholder og har ogsaa skrevet Digte. 1879 fik K. en ny Afsked som Kapitajn og var 1881—91 Tøjmaster ved Bornholms Væbning; har siden levet i Kjøbenhavn. *Emil Elberling.*

Kofoed, Marie, 1760—1838, Legatstifterinde, Datter af Kjøbmand i Rønne Morten Bohn (f. 1719 † 1802) og Barbara Kirstine f. Ancher (f. 1725 † 1771), fødtes 19. Jan. 1760. Efter først siden 11. Dec. 1776 at have været gift med Kjøbmand i Nexø Jochum Herman Ancher (f. 1750 † 11. Maj 1786) ægtede hun 29. Dec. 1786 Hans Peter Kofoed, en bornholmsk Skibsfører, der paa mange oversøiske Rejser havde indvundet sig en Formue og derefter nedsat sig som Brygger og Grosserer paa Christianshavn. Ved sin Død, 3. Jan. 1812, efterlod K. sin Enke bl. a. Godserne Aastrup og Holbæk Ladegaard. Deres Administration ledede hun selv med Spar-sommelighed og Dygtighed, saa at Formuen forøgedes betydelig, og hun derved saa sig i Stand til at udfolde en omfattende Godgjørenhed. Allerede i levende Live skjænkede hun store Kapitaler til Legater, saaledes 1812 10000 Rdl. til trængende Sømænd, Sømænds Enker og Børn i Kjøbenhavn og senere over 50000 Rdl. til forskjellige Skoler og Arbejdshuse paa hendes Godser og hendes Fødeø, hvorefter Frederik VI hædrede hende med Etatsraadinde-titelen 1818. Ved hendes Testamente af 1825 fordeltes end videre

o. 300000 Rdl. i velgjørende Øjemed til Legater for trængende Enker, ugifte Kvinder, hvis Kaar ikke svare til deres Opdragelse, Skoleløn for Pigebørn, Hospitaler, velgjørende Selskaber m. m., navnlig i Kjøbenhavn og paa Bornholm, og Reglerne for deres Bestyrelse og Kapitalernes Sikring vare ordnede med saa megen Omsigt, at flere endnu stadig høre til vore rigeste Understøttelsesanstalter. Blandt de mange, hun hjalp frem, var J. N. Madvig. Hun mistede tidlig sit eneste Barn, en 8aarig Søn af første Ægteskab, og døde 20. April 1838 efter længe at have lidt af stærk Melankoli. Bornholmerne rejste 1882 deres Velgjørerinde en anselig Mindestøtte af Granit med Portrætmedaillon af V. Bissen i den meget besøgte Skov Almindingen midt paa Øen.

Bidstrup, Stamtavle ov. Fam. Kofoed, A. S. 173. Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. Sp. 1173. *G. L. Grove.*

Kohl, Johan Henrik August Valentin, 1763—1820, Officer, Søn af Kapitajnlieutenant Andreas August K., Interimskommandant paa Christiansø (f. 22. Juni 1726 † 6. Juni 1795) og Johanne Sophie f. Hassel. 1795 udnævntes han til Garnisonslieutenant paa Christiansø, Aaret efter overtog han efter sin Fader Stillingen som Kommandant paa Fæstningen (ad interim). 1798 tillagdes der ham Kapitajnlieutenants Karakter, 1800 blev han virkelig Kommandant, 1806 karakt. Kapitajn. K. udmærkede sig gjentagne Gange, først 24. Okt. 1808, da han kjækt afslog et Angreb af en engelsk Styrke paa 2 Linjeskibe og 6 mindre Skibe, senere, 2. Avg. 1809, under et Mytteri af Fæstningens 200 Soldater; ved denne Lejlighed, hvor de andre Officerer ganske tabte Hovedet, blev K. saaret; Soldaterne, der flygtede til Carlskrona, foranledigede, at en Expedition udsendtes der fra for at besætte Øerne; men ved K.s Konduite var Fæstningen forinden igjen bleven sat i Forsvarsstand, hvorved Svenskernes Anslag tilintetgjordes. — K. blev 1802 gift med Petronella Poulsen; dette Ægteskab opløstes ved Separation, og Hustruen giftede sig senere med Major Fr. Chr. Plum. 1813 ægtede K. Janessine Christine Arboe (f. 1789 † 18. Avg. 1836). 1811 beholdt K. Afsked som Kommandant med Titel af Generalkrigskommissær og døde 13. Juli 1820 i Rønne. *C. With.*

Kok (Koch), Johannes Georg Elias, 1821—87, Præst og Sprogforsker, var en Søn af Gartner paa Ledreborg Johan ~~sen~~ Martin Koch og Marie Sophie f. Lange. Han blev født 24. Febr. 1821 og

blev 1841 Student fra Roskilde Skole. I Studentertiden havde især daværende Professor Martensen stor Indflydelse paa ham, og da han 1848, (samme Aar, som han havde taget theologisk Attestats, nemlig 1846) blev personel Kapellan hos Sognepræsten ved Frue Kirke i Aarhus, sluttede han sig nøje til Biskop Brammer, hvem han (1874) dedicerede den af ham udgivne «Evangelisk Huspostil» «med inderlig Tak for faderlig Kjærlighed og fromme Forbønner i Fjerdeparten af et Hundrebaar». Efter at hans Kapellangjerning allerede 1849 var bleven afbrudt ved Sognepræstens Død, virkede han endnu 1½ Aar ved Aarhus Kathedralskole som konstit. Adjunkt, men 1851 blev han valgt til Sognepræst i Burkal i Tønder Provsti. Som saadan var han en trofast Støtte for den danske Sag, indtil han 1864 blev forjagen af Preusserne. Efter sin Afsættelse tog han Bolig i Kjøbenhavn, og her privatiserede han i nogle Aar, sysselsat med sproglige Studier og med Arbejde for Foreningen til Understøttelse af trængende Slesvigere, af hvilken han havde været Medstifter. 1867 blev han konstitueret til Præst ved Almindeligt Hospital og Abel Cathrines Boder, 1872 ligeledes konstitueret som Præst i Citadellet. Da han var bleven Præst i Hovedstaden, tog han jævnlig ved Bladartikler Del i den kirkelige Kamp, i det han ud fra den Martensenske Skoles Standpunkt angreb Grundtvig og den grundtvigske Kristendomsopfattelse. Samtidig udarbejdede han flere større og mindre Skrifter, der til Dels, som «Det hellige Land og dets Nabolande» (1878), der kaldte OVERRABINEREN DR. A. A. WOLFF frem til Indsigelse, indviklede ham i nye Fejder. Han udgav ogsaa en Samling af sine egne Prædikener og en Samling Lejlighedstalr samt den ovenfor omtalte «Evangeliske Huspostil», der indeholdt Prædikener af Præster, som hørte til Martensens Skole eller den indre Mission. Fra 1874 til sin Død var han en virksom Sekretær for det danske Bibelselskab, og 1874 samlede han et Tillæg til Konventssalmehogen, der skulde være et Modtræk imod det af Roskilde Konvent udarbejdede «Tillæg», der i hans Øjne var for grundtvigsk. Da han efter Dr. Fogs Udnævnelse til Biskop i Aarhus forgjæves havde søgt Holmens Provsti, fik han (1882) Titel af Professor med samme Rang som Holmens Provster, men kort efter begyndte en snigende Sygdom at lamme hans Kræfter. 20. Jan. 1887 døde han efter store Lidelser, savnet af sin Menighed og af mange Venner, der paaskjønnede hans varme danske Hjærte og hans djærve Slagfærdighed som kirkelig Polemiker. 25. Okt. 1848 havde han ægtet Siegfriede Rosalie Tofft, Datter af Overlæge i Søetaten Peder Peder-

sen T. og Bolette Helene f. Møller. Efter den sidste Krig ændrede han sit Slægtnavn Koch til Kok.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 293. Illustr. Tid. 1887, Nr. 18.
Fr. Nielsen.

— Som *sproglig Forfatter* har J. G. E. Kok skjænket os «Det danske Folkesprog i Sønderjylland», 2 Dele (1863—67) og som 3. Del «Danske Ordsprog og Talemaader fra Sønderjylland» (1870). Efter en sproghistorisk Indledning m. m. gives i 1. Del Formlæren og Ordbog over Sprogartens væsentligste Gloseforraad. 2. Del indeholder Fortolkninger af sønderjyske Person- og Stednavne i alfabetisk Orden. 3. Del tæller 2000, begrebsvis ordnede, Numre, der tillige gjøre Nytte som Sprogprover. — Værket er født og baaret af den nationale Aand, der kom til fuld Bevidsthed ved Krigen 1848—50 og næredes under de følgende Aars mange Haande Kampe. K. vilde nemlig vise, at Sønderjysk «er en ren og oprindelig dansk eller rettere nordisk Sprogart». Idelige Jævnførelser med tilsvarende Fremtrædelser paa nordisk, nærmest dog dansk-kongerigsk, Grund gaa derfor som en rød Traad gennem alle 3 Dele. De ere da ogsaa kjendelig Frugten af langvarige og omfattende Forarbejder, ligesom de vidne om Fortrolighed med adskillige, nordiske og tyske, Fagskrifter. At K. i sin afsides Præstegaard med Held drev saadanne Studier, indgyder Agtelse for hans Arbejds- og Viljeskraft; men ikke mindre Paaskjønnelse fortjener det, at han efter det skæbnesvangre 1864, støttet med Raad og Daad af A. Regenburg, fuldendte Bearbejdelsen af sine Samlinger. Visselig findes der svage eller urigtige Enkeltheder, oftest i 2. Del; men dette hindrer ikke, at K. jo vil indtage en smuk Plads i den Række gejstlige, der, lige fra Pontoppidan (1745) til Feilberg, har ydet Bidrag til Skildring af jyske Sprogarter. — K.s Navn som Sprogmand bevirkede, at han 1869 valgtes til Deltager i det stockholmske Retskrivningsmøde; næste Aar medunderskrev han de 8 foreløbige Punkter, hvorover S. Grundtvigs Ordbog er bygget. — I mange Aar gjorde K. udmærket Fyldest som Censor i Modersmaalet ved Officersskolens Examinere. *F. Dyrlund.*

Kok, Laurids Olufsen, † 1691, s. Kock (ovfr. S. 324).

Kolberg, Andreas Johnsen, 1817—69, Billedhugger, var Søn af Tegnælærer Johannes Jansen K. og Karen Johanne f. Simonsen. Han var født i Kjøbenhavn 25. Nov. 1817 og begyndte allerede i

sit 10. Aar at gaa paa Akademiet; han vandt 1834 den mindre Sølvmedaille og begyndte at arbejde under H. E. Freund. Imidlertid gik det rask fremad: 1836 og 38 vandt han Pengepræmier, 1837 den store Sølvmedaille, 1839 den mindre Guldmedaille og endelig i 1843 den store Guldmedaille for «Boas og Ruth» og fra 1. Jan. 1844 Akademiets store Stipendium. Hermed var i Grunden hans Glanstid forbi. Han fik vel Stipendiet forlænget med et Aar, saa at han i alt nød det i 4 Aar, men yderligere Forlængelse nægtedes ham, da Akademiet ikke var fornøjet med, hvad han havde udført i Udlandet. Han kom hjem 1849, og Frederik VII ansatte ham som Inspektør over sine private Samlinger, gav ham 1850 Titel af Professor og Midler til at rejse til Italien. I 1857 hjemsendte han fra Rom «En drukken Favn», hvorpaa Akademiet agerede ham, men han blev aldrig Medlem. Han udførte ikke mange Arbejder, den kongelige Naade begyndte at svigte, og han levede nogle Aar kummerlig i Rom, indtil han ved Baron O. D. Rosenørn-Lehns Hjælp kunde rejse hjem i 1862. Endnu i 1866 fik han det Anckerske Legat, men han var allerede syg og gjorde kun en Rejse til Nordtyskland. Efter længere Tids Sygelighed døde han i Kjøbenhavn 10. Avg. 1869, ugift. Et Ungdomsarbejde, «En Bakkant ridende paa en Panter» (1843), havde vakt Forventninger og blev kjøbt af Christian VIII. Desto større Skuffelse blev Fremtiden for ham og for dem, der havde troet paa ham, H. E. Friends mest lovende Elev.

Weilbach, Konstnerlex.

Ph. Weilbach.

Kolbye, Matthias Bjerring, 1785—1848, Ingeniør. K., Søn af Kjøbmand i Ringkjøbing Anders K. og Bodil Kirstine f. Bjerring, blev født 7. Febr. 1785. Allerede i sit 14. Aar var han saa vidt uddannet i Landmaaling, at han blev antagen til at assistere daværende Pælebukkermester (Vandbygningsingeniør) ved Holmen S. Halkier [ved Undersøgelserne for en forbedret Indsejling til Ringkjøbing Fjord. Hans Virksomhed herved ledede til, at han blev ansat som Halkiers Assistent ved Holmen, ligesom at han fik Lejlighed til at høre Forelæsninger over Mathematik og Fysik sammen med Søofficererne og til ved Rejser sammen med disse i Sverige og Norge at uddanne sig i Vandbygningskunst. Efter at have udført forskjellige Havnearbejder i Kjøge, Vedbæk, Christiansø og Rørvig blev han, som 1810 havde faaet Titel af Vandbygningskonduktør ved de kongl. Holme og 1813 tillige var bleven Skibsbygmestersvend, efter Halkiers Død i 1818 udnævnt til Pælebucker-

og Rapertmagermester ved Holmen samt Havnebygmester i Kjøbenhavn, i hvilke Stillinger han virkede i over 29 Aar. De største Arbejder, der forefaldt i denne Periode, vare Ombygning af Vindebroen paa Højbro efter en forbedret Konstruktion (1822) og Bygningen af en ny Holmensbro med tilhørende Stenbolværk og Landingstrappe (1832—34). Disse Arbejder have vel til Dels givet Plads for nye Bygværker; men de vare for den Tid fortrinlige Konstruktioner. Ogsaa Planerne til Ombygningen af de endnu eksisterende Landgangstrapper og Slæbesteder paa Kjøbenhavns Toldbod skyldes K. — 1816 ægtede han Sophie Magdalene Baastrup, Datter af Stiftsforvalter B. ved Valø. Han døde 22. Marts 1848.

Selmer, Nekrolog. Saml. I, 347 ff.

Ch. Ambt.

Kold, Christen Mikkelsen, 1816—70, Højskole- og Friskolemand, var Søn af Skomagermester Mikkell K. og Kirstine Marie f. Jannerup og fødtes i Thisted 29. Marts 1816. Allerede i K.s Barndom blev hans Sans for fortællende Undervisning vakt af Moderen, en ejendommelig, dyb Natur, der ved Sang og Fortælling havde stor Indflydelse paa sine Børns Opdragelse. Knap 13 Aar gammel blev han Biskolelærer i Faartoft og senere Huslærer paa Gaarden Kovstrup. 1836 dimitteredes han fra Snedsted Seminarium, hvor han var blevet kristelig vakt ved P. K. Algreens gudelige Forsamlinger (I, 180) og stærkt greben af Ingemanns Romaner. S. A. blev han Huslærer hos Provst J. C. Sørensen i Solbjærg paa Mors og i Efteraaret 1837 konstitueret som Skolelærer i Øster Jølby, men fik efter Amtmandens Indstilling til Kancelliet ikke Ansættelse, fordi han havde deltaget i det gudelige Forsamlingsliv, der i de Aar begyndte paa Mors. Fra Maj 1838 var han i 3¹/₂ Aar Huslærer for nogle Gaardejeres Børn i Forballum, Medolden Sogn i Tørning Len. Her sluttede han sig meget nøje til Sognepræsten L. D. Hass (VII, 125) og blev derved stærkt paavirket i grundtvigsk Retning. K.s Undervisning var i overvejende Grad fortællende, og da han vægrede sig ved at lade sine Elever lære Balles Lærebog udenad, klagede Provst G. Koch over ham til Biskop Tage Müller, for hvem K., ivrig støttet af Hass, baade skriftlig og mundtlig udviklede sine pædagogiske Anskuelse, ligesom han offentliggjorde dem i «Dancevirke». Sagen gik 1840 til Kancelliet, der paalagde K. at følge den avtoriserede Lærebog. Det blev forment ham at oprette en Privatskole, og fast Embede kunde han ikke faa. Nord for Kongeaaen forargedes man over hans Forhold til Lærebogen,

og i Sønderjylland mishagede han ved sin Danskhed og Folkelighed. Han tog derfor mod en Tjenerplads hos Pastor Hass, da denne 1842 drog til Smyrna som Missionær, og senere bosatte K. sig i denne By som Bogbinder. Med en lille sammensparet Kapital rejste han hjem 1847, i det han vandrede til Fods fra Triest til Thisted med sit Tøj paa en Trækvogn. En kort Tid var han Huslærer hos Pastor C. F. Hassenfeldt paa Holmsland, gik i 1848 med som frivillig og blev Aaret efter Huslærer for Pastor C. C. Østergaards Søn i Sønder Felding. Her gjorde Læsningen af Grundtvigs Haandbog i Verdenshistorien et dybt Indtryk paa ham. Han følte Trang til at meddele andre Grundtvigs Opfattelse af Menneskeslægtens Udvikling og til at fæstne Opvækkelsen fra 1848 i Folket eller, som han sagde, «at faa Folk til at tro paa Guds Kjærlighed og Danmarks Lykke». Da derfor V. Birkedal formaaede K. til i Efteraaret 1849 at blive Huslærer i Ryslinge Præstegaard, begyndte han her at samle nogle unge Bondekarle til en fri Undervisning, omfattende Bibel- og Fædrelandshistorie, Ingemanns Romaner og Oehlenschlägers nordiske Digte og Tragedier. Ved Understøttelse af den grundtvigske Kreds i Kjøbenhavn købte han et Hus i Ryslinge med nogle Tdr. Land og opførte her en «højere Folkeskole», den første i Kongeriget, naar man ser bort fra det Forsøg, som Rasmus Sørensen 2 Aar før havde gjort i Uldum ved Vejle. Den aabnedes 1 Nov. 1851 med 15 Elever. Til Medlærer havde han A. K. Povlsen Dal. Da de gammeldags opvakte blandt Almuen i Fyn efterhaanden nærmede sig den grundtvigske Retning, fandt K. blandt dem en gunstig Jordbund for sin Virksomhed og flyttede derfor 1853 sin Højskole til Dalby ved Kjærteminde, hvor han Aaret før havde begyndt en privat Børneskole. Da ogsaa denne Bygning blev for lille for den voxende Tilstrømning, opførte han 1862 paa Hjalles Mark i Dalum Sogn ved Odense en rummelig Bygning, hvor han havde Højskole til sin Død (6 April 1870). Elevantallet steg til 112 unge Mænd i Vinterhalvaaret og til næsten lige saa mange unge Piger paa det Sommerkursus, han siden 1863 havde begyndt.

K.s Hovedbetydning ligger deri, at han baade med Hensyn til voxnes og Børns Undervisning har ført Grundtvigs Skoletanker ud i Livet i en saadan Form, at de sloge Rod i Folket, især paa Landet. Medens Højskolen i Rødding havde et jaarigt Kursus og mange Fag, indskrænkede K. Skoletiden for de unge Mænd til et Vinterhalvaar og for Pigerne til et Fjerdingaar, strøg en Del af

Fagene og arbejdede udelukkende paa at vække Eleverne i kristelig og folkelig Henseende, medens Tilegnelsen af Kundskaber først kom i anden Række. «Jeg opliver først, og saa oplyser jeg», sagde K., hvis Undervisningsmaade var lige saa ejendommelig som hans Personlighed. Han vilde først bringe Eleverne til Bevidsthed om, at de trængte til Oplysning for at kunne leve et værdigt Menneskeliv, og derpaa søge at tilfredsstille denne Trang. Hovedfagene i hans Skole vare Historie, især Kirkens og Fædrelandets, Modersmaalet og Folkesangen, og hertil kom den Belæring, han uddrog af sine egne og Elevernes Livserfaringer. Dog blev der ogsaa undervist i Skrivning og Regning. Al Lektuelæsning var bandlyst. Frie Foredrag vare hans sædvanlige Meddelelsesform, og hertil kom Samtale med Eleverne i Fritiden, under Maaltiderne og paa den fælles Sovesal. De fik Anvisning til Selvuddannelse ved Læsning af gode Forfattere og ved skriftlig Besvarelse af opgivne Æmner. I det væsentlige have næsten alle de senere Højskoler taget denne Ordning til Mønster. Ved at overføre sine Grundsætninger paa Børneundervisningen (jfr. hans Afhandling «Om Børneskolen», udg. 1877 af H. Hølm) blev K. Skaber af de grundtvigske «Friskoler», der fra 1852 ere opstaaede i alle de Egne paa Landet, især Fyn og Mors, hvor den grundtvigske Retning har Fodfæste, og gav herved Stødet til de 2 Love om Privatundervisning af 2. Maj 1855 og 30. Sept. 1864. Ogsaa paa den offentlige Skole fik K. Indflydelse; thi de stærke Brydninger, der opstode mellem «Friskolen» og «Statsskolen», paavirkede denne i Retning af K.s Anskuelse, saa at mundtlig Undervisning bredte sig paa Lektuelæsningsens Bekostning, og mange af de Tanker, der mødte stærk Modstand, da K. fremsatte dem, ere nu optagne i den almene pædagogiske Bevidsthed.

K. besad ikke mange Kundskaber, men en rig Livserfaring og et skarpt Blik for Sjælelivets Ytringer. Han havde ingen Undervisningsplan og brugte ingen bestemt Methode, men fulgte sine umiddelbare Indskydelser, talte snart hjærtelig, snart ironisk, undertiden i barokke Vendinger, men altid med Aandens Myndighed og dog jævnt og fattelig, saa at Tilhørerne fik et nyt Indblik i de moralske, psykologiske eller sociale Spørgsmaal, som han udtalte sig om med Historien som Udgangspunkt. K.s Personlighed var en ejendommelig Blanding af Modsætninger. Skjønt bondeklædt og i sin Optræden Almuesmand, besad han i mange Retninger en fin Aandsdannelse; med Særhed og Børnerthed paa visse

Omraader forbandt han et genialt Blik paa hele Menneskelivet; hvor sparsommelig og tarvelig han end levede, var han yderst hjælpsom mod fattige Elever og trængende Friskoler og gav frivillig Afkald paa Statstilskuddet til Højskolen for at undgaa Kontrol, og ved Siden af en vis selvsikker Overvurdering besad han en ydmyg Tro paa Guds kjærlige Forsyn. Derfor tvivlede han aldrig om, at hans Livsgjerning vilde lykkes, trods den Mangel paa Forstaaelse hos Befolkningen og den Modstand hos Avtoriteterne, han mødte i Begyndelsen.

K.s Indflydelse strakte sig langt ud over hans Kreds af Elever. Han færdedes meget paa Fodvandring i Fyn, især blandt de opvakte og Grundtvigs Venner, og udøvede ogsaa her som en anden Sokrates gennem Samtale en vækkende Indflydelse paa dem, han kom i Berøring med. Mange bekymrede Mennesker søgte Trøst hos K.; men de fleste kom for at høre hans vækkende Tale, enten ved de daglige Foredrag eller ved de Møder, han holdt paa sin Skole. Her samledes ogsaa fra 1865 hver Sommerferie Friskolelærere og andre pædagogisk interesserede for at høre hans Foredrag og drøfte Børneskolens Forhold med ham. I de Kredse, der sluttede sig til ham, var hans Avtoritet overordentlig. «K. har sagt det!» var nok til at slaa enhver Indvending ned. Men ogsaa uden for disse har hans Virksomhed efterladt dybe Spor i det danske Aandsliv, især blandt Folkets brede Lag, saa han maa ubetinget regnes for en af vor Tids mest indflydelsesrige Mænd. — K. ægtede 8. Avg. 1866 Anne Kirstine Jakobsen (f. 2. Jan. 1844), Datter af Gaardmand Jakob Jørgensen i Fangel.

F. Linderberg, K. M. K. (1882). K. R. Stenbæk, Bidrag til K. M. K.s Levnedstegning (1883). K. Berntsen, Blade i Mindekransen over Højskoleforstander K. M. K. (1870). M. Eskesen, Samliv med K. (1883). Samme, Minder og Udsigter fra 40 Aars Skoleliv. F. Nygård, K. K., I. (1895). V. Birkedal, Personlige Oplevelser II, 188 ff. I. Frederiksen, Friskolebevægelsen 1852 og de følg. Aar. F. Nygård, P. K. Algreens og Provst J. C. Sørensens Levnedsløb. Dannevirke II, 43. 59. Illustr. Tid. XI, 290. *Joakim Larsen.*

Kolderup-Rosenvinge, Janus Lauritz Andreas, 1792—1850, Retslærd, er født 10. Maj 1792 i Kjøbenhavn og Søn af nedennævnte Etatsraad Peder Andreas K.-R. Han dimitteredes til Universitetet af Cand. theol. U. A. Plesner, senere Provst paa Langeland, med hvem han vedblev at staa i et intimt Venskabsforhold; bestod i 1809 Examen artium og Aaret efter den filosofiske Prøve, begge med Udmærkelse. Derpaa valgte han det juridiske Studium, hvori han

vejlede af Anders Sandøe Ørsted, som i sin Mindetale over ham i Videnskabernes Selskab har aflagt det smukkeste Vidnesbyrd om det inderlige og varige Venskabsbaand, som knyttedes mellem disse 2 Mænd.

Endnu som Student vandt K.-R. i Aaret 1813 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af det juridiske Prisspørgsmaal om Benyttelsen af den ældre Lovgivning ved Fortolkningen af Christian V's Lov. Afhandlingen findes i Universitetets Manuskript-samling. Den fuldstændige juridiske Embedsexamens theoretiske og praktiske Prove bestod K.-R. s. A. 7. Avg. 1814 holdt han Bryllup med Barbara Abigael Lange (f. 1791, Datter af Gehejme-konferensraad, Deputeret i Finanskollegiet C. W. L.), med hvem han levede i et højst lykkeligt Ægteskab, indtil hun døde 17. Dec. 1846. K.-R. selv, som stadig var af svageligt Helbred, døde paa en Baderejse i Nantes 4. Avg. 1850. J. P. Mynster, som havde viet Ægtefællerne, holdt ogsaa Ligtalerne over dem begge.

1815 disputerede K.-R. for den juridiske Licentiatgrad og 1817 for den juridiske Doktorgrad. Æmnet for Disputatserne var henholdsvis 1. og 2. Del af en retshistorisk Afhandling om Edens Anvendelse i Rettergangstrætter efter den ældre danske Lovgivning. I Begyndelsen af 1814 blev K.-R. Notarius ved det juridiske Fakultet og 1815 tillige Adjunkt ved samme, 27. Jan. 1818 Professor extraordinarius og 1830 efter Hurtigkarls Død Professor ordinarius i det juridiske Fakultet og Medlem af Konsistorium, i hvilket han overtog Forretningen som Referendarius. I Sept. 1834 beskikkedes K.-R. efter J. P. Mynsters Udtrædelse til 3. Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, i hvilken Stilling han forblev, indtil han 1848 afskedigedes, dog med Bibeholdelse af sin Gage, 1100 Rdl., under Navn af Ventepenge, hvorhos han samme Dag udnævntes til Konferensraad. 1822 blev han extraordinær Assessor i Højesteret, 1828 efter A. S. Ørsted Lærer i Kirkeret ved Pastoral-seminariet og Medlem af sammes Direktion, 1838 udnævntes han til Medlem af Kommissionen for den Arnemagnæanske Stiftelse og 1839 til Medlem af den til at afgive Betænkning over Biskop Mynsters Udkast til et nyt Ritual og en ny Alterbog nedsatte Kommission.

1822 blev han Æresmedlem af det islandske litterære Selskabs Afdeling i Kjøbenhavn; 1816 Medlem af det kongl. Landhusholdningsselskab; 1817 Medlem af det danske Litteraturselskab; 1822 Medlem af Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog; 1824

Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvilket han virkede som Medlem baade af Ordbogskommissionen og af Kommissionen til Udgivelse af Regesterne; 1825 Medlem af det nordiske Oldskriftselskab; 1833 Medlem af Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für vaterländische Geschichte. Endelig blev han 1827 korresponderende Medlem af Svenska kongl. Vitterhets-, Historie- og Antikvitets-Akademien og 1830 korresponderende Medlem af det kongl. Samfund för Utgifvandet af Handskrifter rörande Skandinaviens Historia.

K.-R. var en sympathetisk og alsidig dannet Personlighed; om hans store Belæsthed vidner hans efterladte Bibliothek. Han studerede ikke blot vort eget, men ogsaa fremmede Landes Skjønlitteratur; oversatte Wessels «Kjærlighed uden Strømper» paa Tysk og Stykker af Calderon paa Dansk, i det han i sine senere Aar regelmæssig studerede Spansk sammen med A. W. Scheel og Bræstrup. Ogsaa Musikken dyrkede han med Held, og hans fromme Sind i Forbindelse med hans Lethed i at behandle Sproget bragte ham ogsaa til at sysle med Salmelitteraturen. I K.-R.s og hans ikke mindre elskværdige Hustrus Hjem i Lyngby samlede Hovedstadens bedste Selskab, og fremmede Digtere og lærde, saasom Geijer, Tegnér, Wilda, J. Grimm, Cleasbye, X. Marmier m. fl., søgte ligeledes regelmæssig der ud, naar de gjæstede Kjøbenhavn. Baade Ørsteds, Molbechs og J. P. Mynsters Taler vidne om, hvilket kjært Minde K.-R., hans Hustru og deres Hjem have efterladt i Vennernes store Kreds, ligesom hans efterladte Brevsamling vidner om den livlige Forbindelse, hvori han stod med Jurister og Historikere i mange Lande, som Schlyter, Falck, Michelsen, Lappenberg, Schildener, Holtzius m. fl. — Den elskværdige og imødekommende Holdning, som udmærkede K.-R., var uden Tvivl en medvirkende Grund til, at han ikke hævdede en mere fremtrædende Stilling i det offentlige Liv. Han vedblev saaledes fra 1834—48 trods indtraadt Ledighed at være 3. Medlem af Universitetsdirektionen, i hvilken han efter Akternes Vidnesbyrd heller ikke synes at have udfoldet nogen ledende Virksomhed. At han var en varmtfølende Patriot, fremgaar af hans Sendebrev til Professor Schlosser, der i sin Verdenshistorie havde omtalt Danmark ufortjent ilde; og at han var stærkt interesseret for den nationale Sag i Sønderjylland, vise de mange fortrolige Breve, hvori Vennen Chr. Paulsen udøser sit bekymrede Hjærte for ham. Ved Fødsel, Uddannelse, Familieforbindelser og Embedsstilling var han fort til en stræng konservativ Opfattelse af Forholdene baade i Kirke og Stat. I sidstnævnte

Henseende viste han det i 1848 ved Oversættelse af «Stemmer fra Frankrig og England om Tokammersystemet» og i førstnævnte Henseende ved den Afhandling, han endnu i 1850 oplæste i Videnskabernes Selskab, «om Kirkebestyrelse, Kirkeforfatning og Kirkens Ejendomsret».

K.-R.s videnskabelige Evne udfoldede sig meget tidlig og ytrede sig særlig i en lykkelig Gave til hurtig og let at samle, ordne og forme et Stof; derfor udarbejdede han trykte Grundrids til Brug ved alle sine Forelæsninger «for at fri Tilhørerne for den trættende Dikteren»; saaledes «Grundrids af den danske Politiret» (1825), «af den positive Folkeret» (1829), «af den danske Kirkeret» (1838), «af den juridiske Encyclopædi» (1849). Alt i 1822—23 udkom ogsaa hans «Grundrids af den danske Lovhistorie», hvilket sidste Udtryk i 2. Udg. (1832) ændredes til den danske Retshistorie, hvoraf 3. Udg. er udkommen i 1860. Det var den første systematiske Fremstilling af den danske Retshistorie; og den fandt saamegen Anerkjendelse ikke blot her hjemme, men ogsaa i Udlandet, at C. G. Homeyer i 1825 udgav en tysk Oversættelse af den.

Men for Retshistoriens Vedkommende blev K.-R. ikke staaende ved dette Grundrids; dens Studium udgjorde hans Livs videnskabelige Gjerning, baaret oppe af hans store Begavelse, hurtige Arbejdsevne, utrættelige Flid og levende Interesse for retshistoriske Granskninger. Naar Retshistorien eller Lovhistorien, som den kaldes i Forordningen af 26. Jan. 1821, optoges som et eget Examensfag ved fuldstændig juridisk Embedsexamen, er dette fortrinsvis K.-R.s Fortjeneste. Studiet led navnlig af Mangel paa gode, samlede, let tilgængelige Udgaver af de ældre Love og Forordninger. Kofod Ancher (I, 202) havde udgivet Jyske Lov særskilt og Valdemars sjællandske Lov i Tillægget til Lovhistorien. Savnet var derfor størst med Hensyn til Eriks sjællandske Lov. I Erkjendelse heraf søgte K.-R. først at afhjælpe det, og 1819 bevilgedes der ham af Fonden ad usus publicos et Beløb af 400 Rdl. som Tilskud til Udgivelse af Loven med Oversættelse og Anmærkninger. Efter dette Prøvehæftes Offentliggjørelse (1821) bevilgedes der ham dernæst 400 Rdl. til Udgivelse af hvert af de 8 Bind, som en af ham paatænkt kritisk Udgave af samtlige ældre Love foruden den alt udgivne Eriks sjællandske Lov vilde udgjøre, dog saaledes at det nærmere blev at overveje, om det Glossarium, hvoraf det 9. Bind skulde bestaa, ikke kunde bortfalde derved, at der til hvert Bind føjedes en Index over de deri forekommende

vanskeligste Ord. I Følge Planen skulde 1. Bind bestaa af Knud den stores engelske Love, hvilke K.-R. imidlertid udgav særskilt i Universitetsprogram 1826, Anders Sunesens Parafras, der udgaves som en særskilt Afdeling 1846, og Skaanske Lov, der ikke udkom; 2. Bind af den alt udgivne Eriks sjællandske Lov; 3. Bind af Valdemars sjællandske Lov, Valdemars jyske Lov og Thords Artikler, hvilke sidste 2 Bestanddele udkom som et eget Bind 1837; 4. Bind, indeholdende Recesser og Ordinanser af Kongerne af den oldenborgske Stamme, udkom planmæssig i 1834, dog med Udeladelse af Christian IV's Birkeret; 5. Bind, indeholdende Gaardsretter og Stadsretter, udkom alt 1827. Det skulde ogsaa have indeholdt forskjellige Gildeskraaer og Søløve; men Stadsretternes paaregnede Antal er forøget saa stærkt i den endelige Udgave, at Gildeskraaerne, hvoraf K.-R. senere udgav et Par særskilt, maatte udelades, og ligesaa Søløvene, af hvilke han dog senere ligeledes udgav en enkelt særskilt. 6. Bind, der skulde have indeholdt Kirkelove og Haandfæstninger, saa vel som 7. og 8. Bind, der skulde have indeholdt Forordninger fra Knud VI til Christian V, naaede K.-R. ikke at faa udgivet. Udgaverne fyldestgjøre vel ikke Nutidens Krav til virkelig kritiske Udgaver, i Særdeleshed ikke i Henseende til Haandskrifternes Samling, Gruppering og Benyttelse, men adskillige af dem, navnlig Samlingen af Stadsretterne og Recesserne, have dog ydet et betydningsfuldt Hjælpemiddel for Studiet, og Indledningerne og Anmærkningerne have blivende Værd, selv om de paa sine Steder trænge til at udfyldes og rettes, og skjønt Forfatteren ogsaa her viser sig at lide af en vis Mangel paa Fasthed, der endog har bragt ham til at frafalde Anskuelser, som Eftertiden har godkjendt. Hvad der derhos under alle Omstændigheder ikke maa glemmes, er, at K.-R. udførte hele det store Arbejde uden noget som helst Vederlag, i det Tilskuddet fra Statskassen udbetaltes Forlæggeren som Vilkaar for, at han overtog Forlaget.

Medens K.-R. indtil 1840 mest syslede med Lovene, er den efterfølgende Tid fortrinsvis helliget Dommene. Hans Udgave af Rigens Ret udkom 1842, hans Afhandling om Rigens Ret og Dele 1847, og i de mellemliggende Aar udgav han paa Videnskabernes Selskabs Bekostning 4 Bind «Gamle danske Domme» med Indledninger og Anmærkninger (1842—48). Skjønt denne Samling er anlagt efter en noget for stor Maalestok, er den dog højst fortjenstfuld, baade ved det skjønnsomme Udvalg og ved de udførlige Indledninger og Forklaringer, som den indeholder. Derhos har K.-R.

enkeltvis udgivet eller kommenteret en Del interessante Doms- og Processager, som Dommene over Torben Oxe, Poul Laxmand, Mester Jacob Nielsen, Mads Ravn m. fl., og skrevet en Del Anmeldelser af retshistoriske Arbejder, hvoraf nogle i «Maanedsskrift for Litteratur», hvis Medudgiver han var 1829—38, samt udgivet en Række enkelte retshistoriske Afhandlinger, vedrørende en Flerhed af Retsomraader: Tingsret, Obligationsret, Proces, Strafferet, Statsret, Kirkeret. Afhandlingerne yde helt igjennem værdifulde Bidrag til vor retshistoriske Litteratur. En Del af dem findes i «Juridisk Tidsskrift», hvis Medudgiver K.-R. var 1831—40.

Betragter man denne samlede Fylde af vel formede, indholdsrige Arbejder, udførte af en svagelig, fra flere Sider stærkt optagen Mand, der døde i en forholdsvis tidlig Alder, kan man ikke andet end med levende Tak og Paaskjønnelse anerkjende K.-R.s omfattende, dygtige Virken for det retshistoriske Studiums Fremme i Danmark. — Ved Siden deraf kan endnu erindres hans Virksomhed som Udgiver af Samlingen af Forordninger fra 1846—49 og af gejstlige Forordninger (1838—46).

Erslew, Forf. Lex.

H. Matzen.

Kolderup Rosenvinge, Janus Lauritz Andreas, f. 1858. Botaniker. L. K. R., født i Kjøbenhavn 7. Nov. 1858, er Søn af nedennævnte Vandbygningsdirektør V. K.-R. Student 1876 fra Metropolitanskolen, tog medicinsk Forberedelsesexamen, men gav sig derpaa til at studere Naturhistorie, specielt Botanik. Tog Magisterkonferens 1882 efter allerede at have publiceret nogle anatomiske og algologiske Afhandlinger. Han lagde sig derpaa efter Studiet af Algerne, særlig Havalgerne. Han tiltraadte for videnskabelige Studiers Skyld en Rejse 1883—85 til Stockholm, Bonn, Tübingen, Cherbourg, Paris, Antibes, Montpellier og Biarritz; kom i 1885 tilbage til Kjøbenhavn. I 1885 studerede han Havalgers Fysiologi ved Havgesund og blev dernæst af Kommissionen for Grønlands Undersøgelse udsendt i 1886 med «Fylla», nærmest til Nordgrønland, og i 1888 i Selskab med Geologen Steenstrup til Sydgrønland for at undersøge Grønlands Algevegetation. 1888 tog han den filosofiske Doktorgrad. Efter «den biologiske Stations» Oprettelse 1890 har han næsten hvert Aar været Lærer ved de der afholdte Kursus for naturhistoriske studerende, og endelig fik han 1891 en 4aarig Statsunderstøttelse for at foretage omfattende Undersøgelser af Plantevæksten i de danske Farvande. — Hans videnskabelige Ar-

bejder have først og fremmest drejet sig om Algernes Naturhistorie og Udbredning og findes dels i Grønlandskommissionens «Meddelelser», dels i «Botan. Tidsskrift»; men han har ogsaa, foruden de ovfr. nævnte, publiceret Vegetationsskildringer (Sydgrønlands Natur), Bestemmelser af grønlandske Fanerogamsamlinger, et histologisk-mykologisk Arbejde, og hans Doktordisputats er af mere fysiologisk Art («Ydre Faktorer's Indflydelse paa Organdannelsen»). Hans Arbejder ere alle udførte med særlig Omhyggelighed og Samvittighedsfuldhed. I 1886 blev han Bibliothekar og Assistent ved Botanisk Musæum, i 1893—95 var han Assistent ved den planteanatomiske Undervisning, og i 1895 bevilgedes ham et Honorar for at holde Universitetsforelæsninger over lavere Planter.

Universitetsprogram til Reformationsfesten 1888.

Eug. Warming.

Kolderup-Rosenvinge, Peder Andreas, 1761—1824, Postdirektør. P. A. Rosenvinge Kolderup, Søn af succederende Sognepræst til Bodø Jesper Andreas K. og Susanne Kaasbøll f. Rosenvinge, var født paa Bodø 9. Jan. 1761, blev i sit 13. Aar Korporal ved 1. oplandske Infanteriregiment, frekventerede 1779—80 den matematiske Skole i Christiania, forlod 1781 paa Grund af svagt Helbred den militære Bane, tog 1783 juridisk Examen, blev 1786 Kopist i Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn, 1791 Fuldmægtig hos Rettens Justitiarius, fik 1792 Titel af Sekretær, tog 1800 sin Afsked, da hans Embede var bestemt til ved Vakance at skulle inddrages, og belønnedes med Kancelliraads Titel, udnævntes 1802 til surnumerær Direktør i General-Postamtet, blev 1809 virkelig Direktør og Etatsraad, erhvervede 1811 Adelspatent med Navnet *Kolderup-Rosenvinge* (Prisen sagdes at være 25000 Rdl.) og døde 18. Avg. 1824. Krigsskolen i Christiania skyldte ham Tak, dels fordi han af egne Midler støttede den, dels fordi han foranledigede, at Gehejmeraadinde Wærn, hvis Lavværge han var, skjænkede den 30000 Rdl. Gift 1790 med Mariane Grüner (f. 1764 † 18. Maj 1833), Datter af Præsten Laurids G. i Lille Lyngby.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26 S. 327 f.

G. L. Wad.

Kolderup-Rosenvinge, Valdemar, 1828—89, Officer, Vandbygningsdirektør, var Søn af ovennævnte Professor J. L. A. K.-R. og blev født 19. Dec. 1828 i Kjøbenhavn. I 1848 indtraadte han som Elev paa den kongl. militære Højskole og gennemgik samtidig

i 1848—49 Central- og Kommandoskolen i Kjøbenhavn. 1850 udnævntes han til Sekondlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennitet af 1. Maj 1848 og ansattes ved Feltingeniørdetachementet, og han indtraadte i Slutningen af Aaret paa Ingeniørtroppernes Exercerskole i Kjøbenhavn. Fra 1851—53 afsluttede han sin ved Krigen afbrudte Uddannelse paa Højskolen og udnævntes ved Afgangen fra denne sidstnævnte Aar til Premierlieutenant i Ingeniørkorpset, i hvilken Stilling han fra 1853—56 var ansat ved Kongerigets Vejtjeneste, fra 1856—62 ved Kjøbenhavns Fortifikation og i 1862—63 ved Ingeniørtropperne. Da den nye Ordning af Kjøbenhavns Politi traadte i Kraft, sattes han 1863 à la suite i Hæren for at overtage Stillingen som 1. Politiinspektør, men allerede ved Udgangen af s. A. opgav han paa Grund af Krigsudsigterne denne Virksomhed og gik atter i militær Tjeneste, først ved Ingeniørdirektionen i Slesvig og derpaa ved den aktive Armé. Han deltog i Forsvaret af Dybbølstillingen og af Als og erholdt i 1864 Kapitajns Karakter. Efter Krigen forblev han ved Ingeniørtropperne, og ved Hærlovens Ikrafttræden i 1867 forfremmedes han til Kapitajn og Kompagnichef ved den nyoprettede 1. Ingeniørbataillon, i hvilken Egenskab han med sit Kompagni blev knyttet til den Brigade, som mobiliseredes i Jylland under den fransk-tyske Krig i 1870. Fra 1871—72 gjorde han Tjeneste ved 1. Ingeniørdirektion, og fra 1872—76 fungerede han som Sekretær i Ingeniørkorpsets tekniske Komité samt som teknisk Revisor og Bibliothekar ved Korpset. Efter i Sommeren 1876 at have været Lejringseniør i Lejren ved Hald forsattes han paa ny til 1. Ingeniørdirektion, hvor han forblev, indtil han 1. Juli 1882 erholdt Afsked af Krigstjenesten som Oberstlieutenant og udnævntes til Direktør for Vandbygningsvæsenet.

De under dette hørende Forretninger vare allerede under hans Forgænger, C. Carlsen (III, 377), voxede saa betydelig, at der i 1880 blev forelagt Rigsdagen et Lovforslag angaaende dets Udvidelse. Forslaget blev imidlertid ikke ophøjet til Lov, men da Forretningerne stadig tiltog i Omfang, lykkedes det dog K.-R., til Dels ved administrative Foranstaltninger, opretholdte ved de til forskellige store Arbejder givne Bevillinger, at skabe en midlertidig Situation af en saadan Beskaffenhed, at den i Hovedsagen har kunnet danne Grundlaget for det «Forslag til Lov om Vandbygningsvæsenets Ordning», som fra 1892—95 forgjæves har været forelagt Rigsdagen. Han var Formand i den i 1882 nedsatte Kommission angaaende

Anlægget af Udførsels- og Tilflugtshavne paa den jyske Vestkyst, i det nordlige Kattegat og paa Bornholm og overtog i 1884, efter at Kystsikringskommissionen af 1874 var bleven opløst, som Vandbygningsdirektør Ledelsen af Arbejderne til Sikring af Jyllands Vestkyst, angaaende hvis Afslutning han i Forening med Konferensraad Carlsen og Kammerherre Thygesen udarbejdede et Forslag, som vedtoges af Regering og Rigsdag. Det var ligeledes under K.-R.s Ledelse, at der i 1886 foretoges forskellige Udvidelsesarbejder ved Esbjerg Havneanlæg, og han fremsatte Forslag til andre, som ere blevne bevilgede efter hans Død. Han døde pludselig 5. Dec. 1889. — K.-R. ægtede 9. Jan. 1856 Henriette Vilhelmine Petersen (f. 5. Nov. 1834), Datter af Slotsgartner ved Rosenborg Jens Peter P. (f. 1804 † 1848) og Louise f. Lindegaard (f. 1799 † 1855).

Illustr. Tid. XXXI, Nr. 11. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieur-korpset 1684—1893. J. Michaelsen, Fra min Samtid (1890) S. 62 ff.

V. E. Tychsen.

Kolding, jvfr. Colding og Kolling.

Kolding, Anders Mikkelsen, 1560—1615, Biskop, blev o. 1589 resid. Kapellan i sin Fødeby Kolding, efter hvilken han antog sit Tilnavn, og fungerede tillige som Slotspræst, naar Kongen opholdt sig paa Koldinghus; men at han skulde have været kongl. Konfessionarius, er vistnok lige saa urigtigt, som naar det berettes, at han har været Sognepræst i Kolding. Han var ganske sikkert kun Kapellan, da han 1608 blev udnævnt til Biskop i Bergen, men han havde ved flere Prædikener og andre theologiske Skrifter, der vare udgivne af ham, paa en heldig Maade henledet Opmærksomheden paa sig; omtrent samtidig med at blive Biskop tog han Magistergraden. Han roses for «Flid, Nidkjærhed og Guds frygt», men at han næppe har hort til de ivrig orthodoxe Lutheranere, synes at fremgaa af, at Professor Cort Aslaksen (I, 358) 1612 tilegnede ham en Bog, han da udgav. Han var ivrig for at fremme Skolevæsenet, og i nogen Tid underviste han endog selv i Bergens Latinskole. Døde 5. Avg. 1615; gift med Bodil Andersdatter Buch, som overlevede ham, og med hvem han havde 3 Børn; undertiden nævnes han selv, men urigtig, A. M. Buch. Hans litterære Virksomhed er nu uden Betydning.

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster S. 7. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 530 ff.

Vilh. Bang.

Kolding, Antonius Hansen, —1620—, Generalprovst. Han var 1611—14 Provst i Kommunitetet ved Københavns Universitet.

1613 tog han Magistergraden og kaldtes 1614 af Professorerne til Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn; men allerede Aaret efter beskikkedes han til Generalprovst paa Gulland. I denne Stilling var han, indtil Christian IV 1624 kom over til Øen; thi da blev han, som beskyldt for forskjellige Forseelser, suspenderet fra Embedet og stillet for en Bisperet, der siden dømte ham fra Kaldet. Blandt hans Forseelser nævnes, at han i 3 Aar ikke havde været ved Herrens Bord, og at han havde været drukken en Langfredag. Paa Gulland havde mange dog Medfølelse med ham, og da det gik en af hans Uvenner meget ilde, sagdes det almindelig, at det var «Mester A.s Taarer», der voldte dette. 1627 bevilgedes det ham paa ny at indtræde i Præstembede, om nogen vilde kalde ham; men 1630 søgte han atter sit gamle Embede som Kapellan uden at opnaa det. Hans senere Skæbne er ukjendt.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 744.

H. F. Rørdam.

Kolding, Jon Jensen, — o. 1609, Præst, topografisk Forfatter, var født i eller i Nærheden af Kolding, gik i Ribe Skole og blev siden Hører ved samme. Henved 1566 blev han Rektor i Kolding og senere (eller samtidig) tillige Kapellan ved Kirken sammesteds, hvortil Præsteembedet i Almind 1573 knyttedes. Da han havde gjort sig bemærket som latinsk Digter og særlig havde besunget Kong Frederik II og forskjellige af Rigets høje Herrer, kan det findes rimeligt, at Kongen tog sig af ham og skaffede ham det anselige Kald Anst og Gjesten i Nærheden af Kolding, hvor Beboerne ikke havde kunnet enes om Præstevalget. «Hr. J. i Gamsted» (saaledes hed Præstegaarden) hørte til sin Tids lærde Præster. 1591 tog han Magistergraden, og efter at han 1584 havde udgivet en kort Danmarksbeskrivelse, lod han 1594 en «Daniae descriptio nova» trykke i Frankfurt a. M. Det er egentlig det første Forsøg paa en fædrelandsk Topografi, som vor Litteratur ejer. Om Anledningen til, at J. J. kom ind paa disse Studier, fortæller han, at da hans Præstegaard laa ved alfar Vej, plejede Lensmanden Henrik Below (II, 44) altid paa sine Rejser til Ribe at tage ind hos ham. Da Below som født Meklenborger savnede Kundskab om Landets forskjellige Dele og deres naturlige Beskaffenhed, bad han den lærde Præst give ham de fornødne Oplysninger og førte ham derved ind paa den topografiske Forfatterbane. Ved Omtalen af Halland var J. J. kommen ind paa den sidste

Krigs Begivenheder og havde fordybet sig saaledes deri, at hans Ytringer, da Bogen blev bekjendt i Sverige, vakte en saadan Harm, at et svensk Statssendebud, der 1595 kom her til Landet, klagede til Regeringsraadet over denne formentlige Krænkelſe af en Artikel i Stettiner-Freden af 1570, hvorved politiske Smædeskrifter vare forbudte. Den danske Regering blev nødt til at tage sig af Sagen, og J. J. blev indstævnet for det akademiske Konsistorium. Paa Regeringens Vegne optraadte Dr. jur. Jørgen Skomager som Aktor imod ham, og en Tid saa det meget truende ud for Forfatteren; thi da Professorerne havde dømt, at han højlig havde forset sig og derfor burde tilintetgjøre alle Exemplarer af Bogen, udstede en offentlig Gjenkaldelse og gjøre Afbigt, saa erklærede de regerende Herrer sig utilfredse med denne Dom og forlangte ham dømt i Kongens Naade og Unaade, hvilket efter Omstændighederne kunde betyde Livsstraf. Herpaa vilde Dommerne dog ikke inklade sig, og endelig slap J. J. med et Aars Suspension fra sit Embede, en Straf, der endog senere formildedes noget. Formodentlig har denne Modgang dog skræmmet J. J. fra videre Skridt paa Forfatterbanen. Han levede endnu 1608, men var død 1610.

Ny kirkehist. Saml. V, 378 ff. 657 f.

H. F. Rørdam.

Kolding, Niels Nielsen, 1525—78, Præst. Denne Mands første Ansættelse var som residerende Kapellan i Kolding i Slutningen af Christian III's Tid. Her blev han kjendt og yndet af Kongefamilien, som ofte opholdt sig paa Koldinghus, hvorfor Frederik II strax efter sin Tronbestigelse tog ham til sin Hofprædikant, og han var den første danske Mand, der efter Reformationen beklædte denne Stilling. Han var med Kongen paa Toget til Ditmarsken 1559, og da 3 af Landets Præster efter Nederlaget ved Heide indfandt sig i Lejren for paa Ditmarskernes Vegne at bede om Naade, fik «Mester N.» Befaling at tage dem til Bords hos sig, medens Kongen og hans Farbrødre med deres Raadgivere overlagde, hvorledes man skulde behandle de overvundne. Som Hofprædikant fik han flere Forleninger; navnlig kan mærkes, at han 1563 fik St. Laurentii Kapel i Roskilde, hvormed Stillingen som Universitetskonservator var forbunden. Da han var en «oprigtig, flittig og tjenstagtig Mand», og da Kongen satte megen Pris paa ham, benyttede han sin Indflydelse til Fremme for Kirke- og Skolevæsen. Særlig staar Universitetet i stor Taknemmeligheds-

gjæld til ham, da han medvirkede til dets Opnaaelse af nogle af de største Begunstigelser, det siden sin Oprettelse havde modtaget, navnlig den store Dotation, hvorved Kommunitetet grundedes 1560. Lærde Mænd, der søgte Støtte hos Kongen, fandt i Hofprædikanten en paalidelig Talsmand. Intet Under derfor, at mange saadanne søgte at vise ham den Ære og Taknemmelighed, som han fortjente.

1569 beskikkedes N. N. til kongelig Bibliothekar, og dette Embede forestod han indtil sin Død ved Siden af Stillingen som dansk Hofprædikant, hvilken sidste vistnok dog tabte en Del af sin Betydning fra den Tid af, at Hoffet ved Kongens tyske Giftermaal (1572) fik en mere tysk Farve end tilforn. For Resten havde N. N. sin Bolig i Roskilde, naar han ikke opholdt sig i Kongens Følge. Her havde han foruden sit Kanonikat med tilhørende anseelige «Residens» flere af det tidligere St. Claræ Klosters Ejendomme, som Universitetet havde overladt ham i Leje, og her døde han 25. Avg. 1578. I Domkirken hviler han med sine 2 Hustruer, der begge vare fra Ribe. Han er Forfatter af flere gudelige Skrifter i det danske Sprog, blandt hvilke især kan mærkes «De besynderligste Historier, Sentenser og Exempler, som findes i den hellige Skrift, om Øvrigheds Kald, Regiment og Bestilling», udgivet efter særlig kongelig Befaling 1567. Skriftet udkom senere i tysk Oversættelse.

Rørdam, Kbhvns Universitets Historie 1537—1621 II, 407 ff.

H. F. Rørdam.

Kolding, Poul Jensen, 1581—1640, Skoleforstander, Præst og Forfatter. Han var født 22. Marts 1581 i Kolding, hvor hans Fader, Jens Poulsen († 1592), var Raadmand og Tolder; Moderen, Magdalene, var en Datter af Arent Falenkamp, en Handelsmand fra Westfalen, der havde nedsat sig i Kolding. Efter at have søgt Skolen i sin Fødeby kom P. J. 1594, støttet af Kansler Niels Kaas, der i sin Tid havde staaet Fadder til ham, i Sorø Skole, som den Gang forestodes af M. Hans Stephensen, der siden blev Professor ved Universitetet og venlig tog sig af sin vel begavede og flittige Discipel, da han 1600 var bleven Student. I de sidste 2 Aar af sin Skoletid havde P. J. ved Siden af egen Læsning undervist den unge Palle Rosenkrantz, der senere blev en meget anset Mand og altid bevarede et trofast Venskab mod sin Ungdomslærer. Allerede 1601 drog P. J. udenlands og kom til Prag, hvor

han sluttede sig til sin berømte Landsmand Tyge Brahe, hvem han gik til Haande og blev hos til det sidste, i det han «tjente ham i hans Dødsstund» (24. Okt. 1601). Siden rejste han til Italien, hvor han opholdt sig en Tid i Ferrara og Rom. Paa Hjemvejen gjæstede han i længere Tid Universitetet i Wittenberg. Efter sin Hjemkomst til Kjøbenhavn, Marts 1604, blev han af Rigsmarsk Steen Maltesen Sehested antaget til at følge ham til Carlsbad i Bøhmen. I Dec. 1604 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn og i Avg. 1605 blev han efter Professor Hans Poulsen Rescens Anbefaling Rektor i Aalborg. I Foraaret 1608 var der Tale om at kalde ham til Professor ved Universitetet. Det blev der imidlertid ikke noget af; men da han kort efter kom til Kjøbenhavn som en af den aalborgske Gejstligheds deputerede ved Prins Christians Udvalgelse til Tronfølger, gav det Anledning til, at han af Vilhelm Dresselberg til Vindingegaard og den kongl. Sekretær Niels Krag til Agerkrog kaldtes til Sognepræst i deres Patronatskald Vindinge og Kvislemark i Sjællands Stift. S. A. ægtede han sin Formands, Hr. Rasmus Jensens, Enke, Johanne Pedersdatter fra Malmø.

I «de Dresselbergers Vindinge» (nu Fuirendal) var P. J. nu Præst i 14 Aar; 1615 blev han tillige Provst i Øster Flakkebjærg Herred. Da han var anset for en ualmindelig dygtig Mand, der ogsaa egnede sig for verdslige Forretninger, kaldtes han 1622 til Herlufsholm for at bringe Stiftelsen paa Fode. Han blev Forstander for Skolen og Godset, men tillige Præst, i det han dog stadig havde en Kapellan til Hjælp i den sidstnævnte Virksomhed. Med stor Kraft arbejdede han nu paa Forbedringer i forskellige Retninger, og det lykkedes ham at gennemføre Nybygninger og Godskjøb, der vare til Stiftelsens varige bedste, ikke at tale om Forbedringer i Undervisningen. Men træt af det brydsomme Arbejde nedlagde han 1631 Forstanderposten og flyttede til Lille Næstved, i det han i de sidste Aar af sit Liv indskrænkede sig til Præsteembedet. Provst var han dog ogsaa fremdeles, og som saadan var han en af den sjællandske Gejstligheds 4 deputerede paa Rigsdagen i Odense 1638. Han døde 18. Okt. 1640 og hans ovennævnte Hustru faa Dage efter. Blandt deres Børn, som kaldte sig Vinding efter deres Fødested, er Professor og Højesteretsassessor Rasmus Vinding især bekjendt.

P. J. har som Skribent Fortjenester dels som Kirkehistoriker, dels som Lexikograf, og han nød Anseelse som en Mand, der havde et betydeligt Herredømme over Modersmaalet. Saaledes

kan nævnes hans Kirkehistorie (1614), en Fremstilling af den lutherske Reformations Historie efter Sleidanus, og hans «Etymologicum Latino-Danicum» (1622), et Værk, der vidner om en overordentlig Flid, samt «Dictionarium Herlovianum» (1626). — Til bedste for fattige i Herlufsholms Sogn stiftede han 1630 et Legat.

Vinding, Acad. Haun. S. 457 f. Danske Saml. 2. R. VI, 244 ff.

H. F. Rordam.

Kolling, Frederik August Wilhelm, 1833—71, Mathematiker, Søn af Skræddermester Wilhelm K. og Caroline Augustine f. Thiemann, fødtes i Kjøbenhavn 2. Marts 1833. Efter at have gaaet i Waisenhusets Skole kom han ind paa Polyteknisk Lærestanstalt. Her følte han sig saaledes tiltrukket af Mathematikken, som foredroges af Ramus, at han særlig kastede sig over dette Fag. Ved at manucere heri skaffede han sig Midler til at forberede sig til Artium. Han blev Student i 1857 og var da saa godt inde i Mathematikken og øvet i at undervise ogsaa i den højere Mathematik, at han allerede i 1858 vel forberedt kunde overtage Ramus' Lærergjerning paa Lærestalten efter H. A. Pedersen, der kun et Aars Tid overlevede deres fælles Lærer. K.s Forelæsninger fulgtes foruden af dem, der paa Anstalten forberedte sig til Examen i Mekanik, ogsaa af Universitetets matematikstuderende. I 1861 fik han kongl. Ansættelse, i 1869 Titel af Professor. Hans Docentvirksomhed, der dreves med Energi og Samvittighedsfuldhed, afbrødes i 1870 af en Hjærnelidelse, der endte hans Liv 28. Juli 1871 paa St. Hans Hospital. — 26. Maj 1861 havde han ægtet Othilia Petersen.

H. G. Zeuthen.

Kolling, Harald Johan Frederik, f. 1835, Skuespiller. K. er født i Kjøbenhavn 29. April 1835; hans Forældre vare Skræddermester Carl Andreas K. (f. 5. Sept. 1805 † 16. Avg. 1868) og Frederikke Louise f. Thiemann (f. 3. Febr. 1803 † i Juni 1873). I sit 14. Aar kom K. i Tobaksspindrelære, blev Svend og arbejdede som saadan i 3 Aar. Samtidig havde han hyppig spillet Dilettantkomedie, blev ansat ved Folketheatret, da dette oprettedes 1857, og har senere uafbrudt virket ved denne Scene, naar undtages Sæsonen 1870—71, da han var knyttet til det kongl. Theater. Her havde man faaet Øjnene op for hans ypperlige Evner som Karakterskuespiller og engageret ham paa 3 Aar, men allerede efter Udløbet af det første Aar, i hvilket han kun havde spillet Titelrollen i «Coliche»

(1. Sept. 1870), Geronte i «Scapins Skalkestykker», Zierlich i «Aprilsnarrene» og en Statistrolle i «Valgerda», var han saa kjed af denne Mangel paa Virksomhed, at han fik sin Kontrakt hævet og vendte tilbage til Folketheatret, hvor han stadig virker med usvækket Kraft. Opfyldt af dyb Respekt for sin Kunst har K. arbejdet sig op til at blive en meget dygtig og mangesidig Skuespiller, der har skabt en Mængde fortræffelige og typiske Figurer saa vel i Lystspillet og Farcen som i den alvorlige Komædie, og han har været en af Folketheatrets bedste og paalideligste Støtter. Af hans store Repertoire, der omfatter over 450 Roller, kan nævnes: Oberst Kraft i «Revue», Hammer i «For Alvor», Petersen i «En sand Demokrat», Jappe i «De forlovede», Palle Blok i «Pakl», Bassing i «Redaktionssekretæren», Noël i «Man dør ikke af Glæde», Glerup i «Den lykkeligste Dag», Jacques i «Stakkels Jacques», Bræsig i «Landmandsliv», Tanne i «Hun skal debutere» og Jessen i «Forhus og Baghus». K. blev gift 1. med Therese Christine Hoppensach (f. 22. Juli 1840 † i Juli 1870) og 2. (25. April 1873) med Hertha Eleonore Adeline Brahde (f. 17. Maj 1839).

Søndagsposten 1870, Nr. 316. Nordstjernen 1889—90. Nr. 14.

Edgar Collin.

Kolling, Valdemar Ludvig Christian, f. 1834, Skuespiller. K. er født 11. Okt. 1834 i Kjøbenhavn og er Broder til ovennævnte Professor Fr. Aug. V. K. Som Dreng kom K. i Manufakturhæder og blev Svend, men var ligesom sin ovennævnte Fætter hyppig Deltager i Dilettantforestillingerne, hvorfor han til sidst opgav Butikslivet for at blive Skuespiller. Han debuterede 26. Dec. 1854 paa det kongl. Theater som Arv i «Julestuen» og vandt strax Bifald ved sin pudsige Komik. Lidt efter lidt arbejdede han sig frem og kom til at indtage en smuk, om end ikke fremtrædende, Plads ved Nationalscenen, hvor han siden sin Debut uafbrudt har virket og udmærket sig ved pligtopfyldende Flid og Iver. Som Holberg-Skuespiller har han bl. a. spillet Arv i «Julestuen», «Henrik og Pernille», «Maskeraden» og «Den honette Ambition», Jens i «Jacob v. Thybo», Henrik i «Den vægelsindede» og Jeronimus i «Abra-cadabra». Desuden fortjene følgende Roller af hans Repertoire at fremhæves: Ludvig Thostrup i «Østergade og Vestergade», Geronte i «Testamentet», Argante i «Scapins Skalkestykker», Coliche i «Coliche», Mads i «Soldaterløjer», Rasmus i «En Søndag paa Amager» og Bogholder Sjøberg i «De fattiges Dyrehave». Han

blev 7. Juni 1867 gift med Almine Louise Ferdinandine Neiiendam (f. 30. Juni 1846).

Dannebrog 25. Dec. 1894.

Edgar Collin.

Kolthoff, Ernst Vilhelm, 1809—90, Præst, var en Søn af Tobaksfabrikant Matthias Anton K., hvis Slægt stammede fra Byen Koltoft i Angel, og Sophie Albertine f. Wahlberg. Han blev født i Hamborg 20. Juli 1809, men 6 Aar gammel kom han, efter et kort Ophold i Holsten, til Kjøbenhavn, og 1825 blev han privat dimitteret til Universitetet. 1830 underkastede han sig den theologiske Embedsexamen med Karakteren Egregie, og derpaa var han en Tid lang Lærer, først ved Sorø Akademis Skole, senere ved Landkadetakademiet. 1834 vandt han den theologiske Licentiatgrad for en Afhandling om Apostelen Johannes' Forfatterskab til Apokalypsen, og efter Disputatsen rejste han til Tyskland, hvor han især slog sig ned i Bonn, München og Berlin. Da han var kommen hjem, holdt han som Privatdocent Forelæsninger ved Universitetet, indtil han 1837 blev kaldet til 2. resid. Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. 1841 gjorde han en Rejse til Italien, Schweits, Frankrig og Belgien. 1843 blev han 2. resid. Kapellan ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn, 1845 resid. Kapellan ved Helligaandskirken sammesteds; 1852 forsvarede han for den theologiske Doktorgrad en Afhandling om de paulinske Breves Bidrag til Skildringen af Jesu Liv, og 1856 blev han udnævnt til Sognepræst ved Helligaandskirken. Fra dette Embede søgte han Afsked 1880 og opholdt sig siden i Kjøbenhavn indtil sin Død, der indtraf 8. Febr. 1890. K. har udgivet et Par Prædikensamlinger (1842 og 43), og det var ham, der 1844 i Kjøbenhavns gejstlige Konvent foreslog Nedsættelsen af en Komité til Overvejelse af Salmebogssagen. Som Medlem af denne tog han Del i Udarbejdelsen af det saakaldte «Prøvehæfte» (1845), og senere var han en kort Tid med i den Komité, der skulde udarbejde den nye Salmebog. 1837 havde han ægtet Johanne Marie Swane (f. 1816 † 1885), Datter af Varemægler L. S. og Julie Annette f. Clausen, Søster til Professor H. N. C. (III, 612).

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 275. H. L. Martensen, Af mit Levnet II, 59 f. C. J. Brandt, Vore danske Kirkesalmebøger (1886) S. 54 f.

Fr. Nielsen.

Koning, Jacob, † o. 1720, s. Coning (IV, 80).

Kongsbakke, Eskil Andersen, o. 1610—o. 1670, Gouvernør i Trankebar. E. A. var af Herkomst en Almuesmand og af Op-

rindelse rimeligvis en Hallandsfar fra Byen Kongsbakke. Efter egen Angivelse kom han o. 1634 i Tjeneste hos Kong Christian IV, og da Skibet «Christianshavn» 1639 udsendtes til Ostindien, tog E. A. Plads der om Bord. Skibet prisdømtes af Spanierne paa Teneriffa, men kom dog endelig 1642 til Trankebar. Her blev E. A. ansat som Konstabel og Kvartermester, saa at han blev Øjenvidne til Koloniens Nedgang. Hans samtidige Landsmænd der paa Stedet forlode det eller døde, saa at E. A. var ene tilbage af dem alle, da Indbyggerne o. 1655 kaarede ham til at forsvare Pladsens Uafhængighed. Hvert Aar maatte der føres Krig mod Naiken af Tandschor, Landets Herre, og med andre Fjender uden Mulighed for Støtte fra Hjemmet. Med Bistand af Portugiserne, der paa de Tider trængtes ud fra Herredømmet af Hollænderne, og ved at drage indfødte til sig opnaede E. A. dog at hævde den danske Besiddelse. Af hans aarlig gjentagne Indberetninger naaede foreløbig kun den fra 1656 til Hjemmet, hvor imidlertid Krigen gjorde enhver Hjælpeending til en Umulighed. Endelig 1665 og 1668 naaede nye Skrivelser fra ham (af 1662 og 1665) til Kjøbenhavn, hvor man da først ret erfarede, at den Koloni, der havde været saa godt som opgivet, dog endnu bestod, takket være E. A. Thi ham var det virkelig lykkedes med sine Hjælpere at udholde en Belejring paa 9 Maanedre, at tilkæmpe sig en god Fred, at omgive Byen Trankebar med en regelmæssig Befæstning, at anskaffe 14 Kanoner, at erobre et Fartøj fra det fjendtlige Bengalen, at istandsætte Koloniens eget, eneste Skib, at drive en indbringende Handel, navnlig paa Sundæerne, og at sidde inde med en fyldt Kasse. Brevene vare skrevne paa Portugisisk, hvilket vistnok antyder, at Skrivekunsten laa over E. A.s egen Rækkeevne, men vare lige velkomne, saa at man 1669 endog dristede sig til at foreslaa Frankrig en Kjøbesum af 2 Mill. for det Trankebar, der før havde været regnet for blot en besværlig Byrde. Ligeledes i 1669 udsendtes Fregatten «Færø» med Folk og fornøden Udrustning til Trankebar. Med Kommandanten Henrik Eggers i Spidsen indtog nu de nye Folk de dem tildelte Pladser, medens E. A. var bleven bekræftet som Gouvernør. Men allerede inden Aarets Udgang beklager han sig i Brev over sine undergivnes Vrangvilje og ikke mindst over den Ringeagt, de vise hans Kone, der altsaa sagtens har været en indfødt Kvinde.

Hermed forsvinder E. A., og ved sin Død 1674 nævnes Henrik Eggers som Gouvernør. Man bebrejder sig siden her i Hjemmet,

at man ikke tilstrækkelig har understøttet E. A. mod Handelens Betjente, og B. G. Niebuhr siger om ham: «Ingen kjender hans Grav, faa hans Navn; men saa længe det danske Flag vajer i Ostindien og i Ostindiens Havne, burde vi erindre, at det er E. A., hvem vi skyldte vore ostindiske Besiddelser og vor ostindiske Handel». Siden da er Ostindien gaaet tabt for Danmark; men endnu mindes E. A.s Navn og skulde vel nødig ganske glemmes, saa længe Danmark staar.

Skand. Lit. Selsk. Skrifter I. Schlegel, Samml. z. dän. Gesch. II, 3, 170 ff.
Fr. Krarup.

Kongslev, Laurits Laurberg, 1737—83, Retslærd, var Søn af Troels Christensen K. og Kirstine Dorothea Lauridsdatter f. Laurberg og fødtes 19. Avg. 1737 i Nørhaa i Thy, hvor Faderen var Præst. 1755 blev han Student fra Aalborg Latinskole. 1756 tog han filosofisk Examen og opholdt sig derefter som Lærer i forskellige Familier, indtil han 1765 som Hovmester fulgte den unge Kammerjunker Benzøn fra Sohngaardsholm til Sorø, hvor han blev Repetent ved Akademiet. Fra denne Stilling indgav han 1771 Ansøgning om Embedet som matematisk Professor ved Odense Gymnasium med den Motivering, «at jeg i 16 Aar har lagt mig efter de matematiske Videnskaber og i de sidste 8 Aar gjort samme til mit Hovedstudium». Han fik ikke Embedet og indgav saa s. A. Ansøgning om det ved Erichsens Forflyttelse ledigblevne Embede som Professor juris ved Akademiet i Sorø. Ved Ansøgningens Indgivelse var K. ikke juridisk Kandidat, men man trak Sagen ud, og efter at han 16. Maj 1772 var bleven juridisk Kandidat, fik han 4. Juni s. A. sin Udnævnelse. 1771 ægtede han Helene Paludan, Datter af Præsten Jens Hansen P. til Thorslunde og Ishøj og Charlotte Helene Wichmann f. Hasebart. 4. April (ikke Marts) 1783 døde han efter længere Tids Svagelighed i Sorø.

Foruden nogle Smaating har K. udgivet «Den danske og norske private Rets første Grunde». 1. Bind (1781) indeholder som Indledning Lovhistorien og den private Rets 1. Bog, om Personernes Ret (derunder Familieretten). 2. Bind (1782), om Tingsret, giver 2. Bog, om Tingenes umiddelbare Ret (derunder Arveretten og om Kontrakter i Almindelighed samt om Kjøb og Salg), og 3. Bog, om den middelbare Tingsret (adskillige Kontrakter). Det var Forfatterens Hensigt at fortsætte med en Fremstilling af Strafferet og Proces, men Døden hindrede ham i Fuldendelsen af det livlig

skrevne og vel gjennemtænkte Værk. K. nævnes blandt den Kreds af Mænd i Sorø, der ved deres Veltalenhed gjorde sig fortjente af Modersmaalet.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

Jul. Lassen.

Kongslev, Troels, 1775—1844, Generaldecisor, Søn af ovennævnte Professor Laurits Laurberg K., fødtes 7. Febr. 1775 i Sorø, blev privat dimitteret 1791 og juridisk Kandidat 1795. Allerede 1792 begyndte han at arbejde som Volontær i Rentekammerets danske Kancelli; 1796 blev han Kopist i jyske, 1798 Fuldmægtig i sjællandske Renteskriverkontor og overgik 1799 i samme Stilling til Kammerkancelliet. 1801 blev Forretningerne som Kammersekretær ham ad interim overdragne, og 1802—22 var han fast ansat som saadan. 1810 blev han Kommitteret i Rentekammeret, 1824 Deputeret sammesteds og Medlem af Finansdeputationen, men ombyttede i Slutningen af 1840 disse Embeder med en af de da oprettede Stillinger som Generaldecisor for Rentekammerets Regnskabsvæsen. Desuden havde han i Tidens Løb Sæde i forskjellige omfattende Kommissioner. 1805 blev han Kammerraad, 1812 Justitsraad, 1814 Etatsraad, 1831 Konferensraad, 1836 Kommandør og 1841 Storkors af Danebrog. Han døde 23. Jan. 1844 i Kjøbenhavn. Med en dyb Indsigt i alt, hvad der vedrørte hans Embede, en skarp Dømmekraft og en klar Fremstillingsevne forbandt han en flersidig Dannelse, en nobel Karakter, en overordentlig Beskedenhed og en medfødt Skyhed for uopfordret at træde frem og tilvende sig Opmærksomhed. — Han blev 3. Juni 1802 gift med Nicoline Müller (f. 7. Jan. 1776 † 6. April 1845), en Datter af Forvalter ved Sorø Akademis Gods Caspar Peter M. og Anna f. Paludan.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 507.

G. Kringelbach.

Koop, Andreas Ludvig, 1792—1849, Historiemaler, var født i Kjøbenhavn 12. April 1792 og sikkert Søn af Tømmermester (den Gang Tømmersvend) Frederik Caspar Gottlieb K. og Johanne Bølette f. Jæger. Han begyndte efter sin Konfirmation at besøge Kunstakademiet (o. 1807), men gik det langsomt og stødvis igjennem, saa at han først 1819 og 1820 vandt den mindre og den store Sølvmedaille. I hvert af disse Aar solgte han et historisk Billede til den kongl. Malerisamling. Hans Talent synes ogsaa at have set ret lovende ud den Gang, i det Lorentzen, Eckersberg og Clemens kunde anbefale ham varmt til Fonden ad usus publicos, saa at han

i 1821 fik en Pengeunderstøttelse. Han ilede nu til Rom, hvor han kom til at bo hos en Italienerinde, der var Enke efter Arkitekt og Tømmermester Thrane, Giacinta Maria Francesca f. Giusti, som efter Mandens Død vendte tilbage til Rom. «Hos og med hende» levede han i nogle Aar, men synes senere at have ægtet hende. Hans Liv er fra nu af kun mærkeligt ved en sund og livskraftig Personligheds haabløse Kamp med et hensvindende Talent. Efter at have forsøgt sig gjentagne Gange med store Billeder i den historiske Stil endte han med kummerlig at ernære sin Familie med Kopiering af romerske Mesterværker og til sidst af moderne Smaabilleder i Thorvaldsens Samling. Han er dog næsten en Mærkværdighed ved den Udholdenhed, hvormed Fonden ad usus publicos understøttede ham (lige til 1832). Men saa stoppede det; dog blev han i Rom indtil sin Død, Natten mellem 12. og 13. Dec. 1849. 2. Jan. 1848 var Hustruen død, en, som det synes, vindende Personlighed, hvem Ingemann i hendes Ungdom endog har besunget.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Koopmann, Wilhelm Heinrich, 1814—71, Generalsuperintendent, var Søn af Lærer Christian Heinrich K. i Tønning. Han blev født 4. Sept. 1814, og efter at have gennemgaaet Gymnasiet i Husum kom han 1834 til Kiel for at studere Theologi. Der blev han stærkt paavirket af Claus Harms, og senere blev han en af den lutherske Orthodoxis Forkæmpere i Holsten. Da han 1839 havde afsluttet Embedsstudiet i Kiel, var han i kort Tid Huslærer hos den senere Minister v. Scheele, den Gang Amtmand paa Gottorp. Derpaa blev han (1840) Diaconus i Heide, 1845 Præst i Lauenborg By, 1854 Præst i Ottensen og 1855 Generalsuperintendent for Holsten med Titel af Biskop og Bolig i Altona. Som Præst og Biskop fik han gjentagne Gange Lejlighed til at forsvare sin kristne Tro over for den gamle og den nye Rationalisme, der under Professor R. A. Lipsius' og Protestantforeningens Ægide begyndte at brede sig i Holsten. 1850 havde han i et Lejlighedsskrift («Die grundrechtliche Confusion in Staat, Kirche u. Schule») i Forbigaaende udtalt sig imod det slesvig-holstenske Oprør, og mange ventede, at han efter Krigen 1864 vilde gaa til Danmark. Men han beholdt sit Embede som Generalsuperintendent ogsaa under det preussiske Regimente efter, i et Svar paa et Angreb i «Kreuzzeitung», at have gjort rede for sin Stilling til de politiske og nationale Forhold. Som Biskop gjorde han forgjæves Forsøg paa at skaffe

Hertugdømmerne en ny Lærebog; hans eget Udkast: «Der kleine Katechismus Luthers, durch Bibelsprüche u. kurze Sätze erklärt» (1860), trængte ikke igjennem. Det lykkedes ham heller ikke at faa den gamle Cramerske Salmebog fra Rationalismens Tid afløst af en ny med stærkere, mere lutherske Toner. Der blev vel nedsat en Salmebogskommission, men før dens Arbejde var til Ende, døde K. paa en Visitatsrejse i Hamberge (20. Maj 1871). 1866 havde Universitetet i Kiel hædret ham med den theologiske Doktorgrad, og efter hans Død blev der dannet en «Koopmann-Stiftung», som understøtter orthodoxe theologiske Studenter. K. var 2 Gange gift.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XVI. Zeitschrift der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XIX, 66 ff.

Fr. Nielsen.

Koren, Arnoldus v. Westen Sylow, 1764—1854, Sorenskriver, født i Bergen 22. Juli 1764 og Søn af Kjøbmand Niels K. og Christine f. Teting, blev Student 1784 og juridisk Kandidat 1794, hvorefter han snart betraadte Embedsbanen ved 1795 at udnævnes til Sorenskriver i Vestre Raabyggelaget. 1799 udnævntes han til Sorenskriver i Hardanger og Voss, hvormed var forenet Stillingen som Birkedommer over Lysekloster Gods og fra 1818 som Birkedommer over Baroniet Rosendals Gods. I dette Embede forblev han til 1840, da han tog Afsked, og tilbragte sine sidste Leveaar hos sin Søn, der var Sognepræst til Ullensvang i Hardanger, hvor han døde 8. Okt. 1854. K. repræsenterede Søndre Bergenhus Amt ved Rigsforsamlingen i 1814, ved det overordentlige Storting 1814 og ved Stortinget i 1818. I sidstnævnte Aar var han Medlem af Stortingets Deputation til Kroningen i Throndhjem. Hans Optegnelser om denne Rejse henligge endnu utrykte. Som Politiker havde den brave og hæderlige Mand ingen Betydning, uagtet han i Stortinget meget hyppig greb Ordet. Derimod ere hans efterladte Breve en historisk Kilde. Gift 26. Febr. 1796 med Magdalene Margrethe Christie (f. 1767 † 1842), Datter af Sognepræst D. W. C.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Koren, Christiane, 1764—1815, Forfatterinde, Datter af Jess Diederichsen fra Holsten, Ejer af Gaarden Kastrup paa Amager med tilhørende Fajancefabrik og Kalkbrænderi. Hun fødtes her 27. Juli 1764, men efter at Faderens Formue var gaaet til Grunde, flyttede han til Kjøbenhavn og foretog senere en Rejse til Ostindien, paa hvilken han omkom. I sin temmelig glædeløse Ungdom fik

hun nogen litterær Uddannelse og læste adskilligt af Samtidens æsthetiske Litteratur. 1786 kom hun til Norge, hvor hun 17. Okt. 1787 ægtede Johan Koren (f. 7. Okt. 1758 † 6. Maj 1825), den Gang Sorenskriver i Heggen og Frøland (Smaalenene) og fra 1797 paa Øvre Romerige, til sidst (1815) Assessor i Akershusets Stiftsret. Deres Bolig, Gaarden Hovind i Ullensaker (Romerige), var i mange Aar et Samlingssted for en udstrakt Bekjendtskabskreds, hvoriblandt flere af Samtidens betydeligere Mænd og Kvinder. Herfra udøvede Fru K. dels gennem sin store personlige Elskværdighed, dels gennem en udstrakt Brevvexling (blandt hendes Korrespondenter var Oehlenschläger), dels endelig gennem sine Dagbøger, der cirkulerede mellem hendes nærmeste Venner, hvoriblandt C. Pavels og Fr. Schmidt, en ikke ringe Indflydelse i en videre Kreds. Disse Dagbøger (1808—15) ere bevarede i Familien og turde for forstaaende Læsere muligens have større Interesse end hendes poetiske Arbejder, der bestaa i Digte, spredte paa forskjellige Steder, nogle dramatiske Forsøg (1803, med Fortale af K. L. Rahbek) og en Oversættelse af Lafontaines Roman «De tvende Brude», alt i Tidens stærkt sentimentale Smag. Hun døde paa Hovind 28. Jan. 1815. Af det daglige Liv paa Gaarden har Sønnedatteren Frk. Charlotte Koren leveret en korrekt Skildring i sin Roman «Bevægede Tider» (2. Udg.: «Familien Grib»).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Koren, Wilhelm Friman, 1723—1788, Stiftamtmand, var Søn af Sognepræst Johan K. (f. 1690 † 1742), den Gang i Etne, men senere Sognepræst til Stordøen og Provst i Søndhordland. Moderen, Drude Marie f. Smed († 1763 i Bergen), var Datter af Biskop Niels S. i Bergen. W. K. er døbt 13. Okt. 1723, blev Student 1743, juridisk Kandidat 1748, var 1749—69 Avditor ved den kombinerede Ret, blev 1767 Justitsraad, 1771 Assessor i Højesteret, 1773 Étatsraad, 1781 Konferensraad og 1783 Stiftamtmand i Thronhjems Stift og Amtmand i Thronhjems Amt, næppe med sin gode Vilje, da han allerede var svagelig og ikke kunde taale Klimatet, hvorfor han entledigedes allerede 1786. Han døde ugift i Kjøbenhavn 5. Marts 1788.

Richter, Jurid. og statsvidenskbl. Stat S. 179. Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster S. 238. Daac, Af Joh. v. Billovs Papirer S. 151. 153. 161. 189.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Korfitzen (Korfitsen), **Svend Johan Valdemar**, f. 1840, Forfatter. V. K. er født i Kjøbenhavn 3. Febr. 1840 som Søn af mekanisk og optisk Instrumentmager Johan Peter Thomas K. og Hanne f. Tærgesen. Efter først at have gaaet i Kjøbenhavns Borgerdydsskole kom han i det v. Westenske Institut og blev Student her fra 1858. Han begyndte at studere Medicin og fungerede under Krigen 1864 som Underskibslæge om Bord paa Fregatten «Tordenskjold», men efter sin Hjemkomst opgav han Studeringerne og har siden levet som Litterat, knyttet til forskjellige Vittighedsblade som fast Medarbejder. — Af de ikke faa Bøger, K. har udgivet, kunne nævnes de 2 Samlinger «Til Orlogs, Skitser af Svend Søvant» (1865 og 66), «Esprit de Valdemar» (1866), «En skibbruden» (1870) og «Gamle Minder» (1885). Henved et halvt Hundrede Smaastykker af ham ere opførte, det langt overvejende Antal paa Frederiksberg Morskabstheater; det mest bekendte turde være «Jochum» (Folketheatrets Repertoire), hvis Sange dog skyldes en anden Forfatter.

Sophus Bauditz.

Kornbeck, Johan Peter, 1837—94, Arkitekturmaler, er Søn af Murmester Johan Henrik K. († 19. Jan. 1871) og Therese Margrethe f. Deuntzer († 16. Dec. 1889) og blev født i Kjøbenhavn 5. Jan. 1837. Han begyndte strax efter sin Konfirmation at besøge Kunstakademiet for at uddannes til Arkitekt og arbejdede samtidig hos Stadsbygmester H. C. Stilling; men da han fik mere Lyst til at være Maler, gik han over til Modelskolen og begyndte at tegne hos Arkitekturmaler Heinr. Hansen; men da han selv havde Midler, rejste han allerede 1860, samme Aar, som han begyndte at udstille, til Italien for at uddanne sig paa egen Haand. Efter 5¹/₂ Aars Ophold i Italien vendte han hjem, men gjorde saa ofte som muligt Udflugter til Syden for at hente nye Motiver, i 1885 med en Rejseunderstøttelse fra Akademiet. Han besøgte jævnlig Dalmatien og Donauegnene fremfor Italien og foretrak som oftest Friluftsmotiver, tit med rig Staffage af Folkelivet, for Interiører. Dog kan blandt disse sidste fremhæves Kryptkirken i Assisi. Hans talrige Arbejder, der vare omhyggelig gennemførte, venlige og lyse i Holdningen, om end ikke med udpræget originalt Foredrag, vandt i Almindelighed ogsaa god Afsætning, saa at hans Livsbane en Tid lang var ret lys. I 1868 ægtede han Anna Natalie Trolle (f. 1849), Datter af Buntmager Chr. Adam T. (f. 1813 † 1885). Paa selve Bryllupsdagen ramte et Uheld ham, i det han mistede det ene Øje,

medens det andet var truet; dog kom han sig, og Uheldet synes ingen Indflydelse at have haft paa Udøvelsen af hans Virksomhed. I de sidste 2 Aar af sit Liv sygnede han hen og døde 21. Avg. 1894 paa sine Svigerforældres Ejendom, hvor han havde levet og virket i hele sit Ægteskabs Tid.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kornerup, Andreas Nicolaus, 1857—81, Geolog, er født i Kjøbenhavn 7. Febr. 1857 og Son af Lithograf og Retouchør L. A. K. (f. 22. Okt. 1822). 1872 tog K. Præliminærexamen, Aaret efter Adgangsexamen til Polyteknisk Læreanstalt, hvorfra han i 1878 blev Kandidat i anvendt Naturvidenskab. I 1879 blev han udnævnt til Docent i Jordbundslære ved Landbohøjskolen, men havde kun ringe Lejlighed til at virke i denne Stilling, da han snart blev greben af en dødelig Sygdom (Lungesvindst), hvoraf han efter $\frac{3}{4}$ Aars Sygeleje afgik ved Døden 3. Sept. 1881, kun 24 Aar gammel. Trods den korte Tid, det saaledes var beskaaret K. at leve og virke i, efterlod han sig dog et anset Navn som Geolog og Grønlandsforsker. Hans Betydning som saadan laa fortrinsvis i det fritskuende Blik, som han — trods sin Ungdom og sin Opdragelse under i ydre Hensende indskrænkede kjøbenhavnske Forhold — havde over de storslaaede Naturforhold i dette for Geologiens Studium i Norden saa vigtige Land, og samtidig forstod han, støttet paa sin medfødte og ved omhyggelig Opdragelse gennem Ungdommen fæstnede kunstneriske Begavelse, at illustrere sine geologiske Beskrivelser ved en talrig Række fortrinlige Afbildninger. Ogsaa som Plantesamler har han udfoldet en betydelig Virksomhed i Grønland. Endnu forend han var bleven Kandidat, deltog han i en Expedition til Julianehaabs Distrikt i 1876. I Foraaret 1878 gik han paa ny til Grønland, hvor han var Deltager i J. A. D. Jensens berømmelige Isvandring (VIII, 416), og endelig i 1879 foretog han sammen med Jensen og R. Hammer sin sidste Grønlandsfart til Holsteinborgs og Egedesmindes Distrikter. Om de paa disse Expeditioner udførte geologiske Undersøgelser foreligger der livlig skrevne Beretninger i «Meddelelser om Grønland» og ligeledes et Par Afhandlinger i «Geograf. Tidsskrift» (II og IV). Som det bedste af K.s samtlige Arbejder tør vistnok anses det i 2. Bd. af «Meddelelser» indrykkede «Geologiske Iagttagelser fra Vestkysten af Grønland» (1879). Men det blev ogsaa hans sidste Værk. Han deltog i de skandinaviske Naturforskeres Møde i Stockholm 1880, hvor hans Arbejder og Afbild-

ninger vakte Beundring, og hvor han paa Forslag af A. E. Norden-skiöld valgtes til udenlandsk Medlem af «Geologiska Föreningen», foretog efter Mødet en Fjældtur i Norge, hvor hans i Grønland erhvervede Sygdom brød op igjen ved Uforsigtighed, og maatte vende hjem i dødsygt Tilstand til Kjøbenhavn. I 1882 var der udstillet flere større Akvareller fra Grønland af K.

Geograf. Tidsskr. V.

K. Rørdam.

Kornerup, Jacob, f. 1825, Arkitekturmaler og Arkæolog. K., født i Roskilde 19. Nov. 1825, er Søn af Kjøbmand Ebbe K. og Inger f. Brynniche. Dimitteredes 1845 fra Roskilde Skole, men forlod strax Studeringerne for at følge sin Interesse for Tegne- og Malerkunst, i hvilke Fag han i 1852 vandt Kunstakademiets lille, i 1853 dets store Solvmedaille. I de følgende Aar udvikledes K.s kunstneriske Sans ved Rejser til Tyskland, Italien og Østerrig, til Dels med Arkitekt F. Meldahl, ligesom han en Del Aar senere gennemrejste Spanien og Frankrig. I 1851 havde han med Arkitekt J. D. Herholdt besøgt Gulland, men særlig havde han dog gennemrejst sit eget Fædreland for at gjøre sig bekjendt med dets Fortidsminder, af hvilke navnlig de arkitektoniske Mindesmærker havde vakt hans Opmærksomhed og Interesse. Blandt de talrige Afbildninger af vore Monumenter, der foreligge udførte af K., maa fremhæves flere dygtige Raderinger. Oldsagnmusæet og Direktionen for Mindesmærkernes Bevaring fandt i det hele en nidkjær Medhjælper i ham. K.s Bofæstelse i Roskilde bragte ham i nært Forhold til Domkirken og til de omfattende Restavurationsarbejder, denne siden 1858 undergik. Han har sin Del af Fortjenesten for den omhyggelige Maade, hvorpaa dette første Forsøg paa en rationel Restavration af en af vore gamle Domkirker gennemførtes, og han har senere ydet virksom Bistand over for andre Kirkerestavrationer (Soro, Fjenneslev, Kalundborg), ligesom han i væsentlig Grad har Fortjenesten af Fremdragelsen og Undersøgelsen af vore Kalkmalerier fra Middelalderen. I Oldskriftselskabets Tidsskrifter findes mange Afhandlinger af K. om kirkelige Mindesmærker. 2. Bind af Folioværket «Danske Mindesmærker» indeholder en af ham forfattet Beskrivelse af Roskilde Domkirke (1877). 1892 udkom hans Bog «Roskilde i gamle Dage». — K., der 1871 udnævntes til Professor, ægtede 16. Juni 1869 Augusta Madsen, Datter af Vognfabrikant M. i Kjøbenhavn.

Weilbach, Konstnerlex.

Henry Petersen.

Kornerup, Søren Hansen, 1624—74, Generalfiskal, blev født Kornerup og var vist en Søn af Præsten der Hans Nielsen Roskilde. Fra Roskilde Skole blev han dimitteret 1648 og blev kort efter Hører ved samme Skole og 1654 Konrektor. I Mellemtiden studerede han tillige Retsvidenskab og foretog en Udenlandsrejse, under hvilken han 1654 blev indskrevet ved Universitetet i Leiden. Magistergraden tog han dog næste Aar i Kjøbenhavn. Hans juridiske Studier havde henledet Opmærksomheden paa ham, muligvis ogsaa nogle Forslag til Reformen i forskjellig Retning, der findes i Udkast blandt hans efterladte Papirer, og da man efter Enevoldsmagtens Indførelse vilde ansætte en Generalfiskal, fik K. 1661 Embedet. I denne Stilling udmærkede han sig som en saa hensynslos Forfægter af Kongens Interesser, at denne maatte lade ham falde efter faa Aars Forløb. Han kom strax til at føre Processer for Kongen over hele Riget, og han lønnedes med Procenter af disses Udbytte. Den mest bekjendte af disse er Sagen mod Cai Lykke, hvis Udfald sikkert ikke mindst skyldes den Energi, hvormed K. gennemførte Anklagen. Da Cai Lykkes Bo, som tildømtes Kongen, skulde opgjøres, fik K. Befaling til at gaa Likvidationskommissionen til Haande, undersøge C. Lykkes Tjeneres Forhold og straffe ethvert Underslæb. Dette førte til, at han med Assistance af Peder Børtning (III, 330) rejste Sag for Tyveri mod en tidligere Foged paa Rantzauholm, Hans Lauridsen, truede Meddomsmændene til at medforsegle en af Birkefogeden formuleret Dødsdom, hvis Indhold de næppe kjendte, og lod tiltalte hænge Morgenen efter uden Hensyn til hans Erklæring om at ville appellere. I et Par Aar forhindrede K. ved alle Haande Kneb Hans Lauridsens Eftermaalsmand i at forfølge Sagen, men til sidst maatte Kongen dog tage sig af den: S. K. arresteredes og førtes siden til Nyborg, hvor Sagen 1663 paadømtes af en Kommission, som kasserede Birketingsdommen og dømte K. i Kongens Naade og Unaade. Kongen lod derefter Højesterets-assessorerne undersøge Sagen, og en Mængde Vidner blev sendt til Kjøbenhavn til nyt Forhør, men der var ikke Tale om nogen egentlig Indstævning og derfor heller ikke om Afsigelse af Dom. Kongen lod de enkelte Assessorer hver for sig afgive Vota i denne tvivlsomme Sag, paa hvilken ingen gjældende Lovbestemmelse passede. De fleste Erklæringer lode paa, at K. burde bøde Liv for Liv og Gods for Gods, men i det hele henstillede man Sagen til Kongen, som formodentlig har taget Hensyn til det nyoprettede Generalfiskalembedes Vanskelighed (1661 søgte K. og fik Konvoi af

Ryttere, som skulde beskytte ham paa hans Rejser), Dronningens Forbøn og K.s Iver i hans Tjeneste. K. slap med at miste sit Embede, men hans Eftermand udnævntes dog først i Maj 1665. Sine forseglede Breve fik han tilbage og i 1666 Ret til ligesom andre Rangspersoner at have Hofretten til Værneting, medens der næste Aar som Erstatning for Løn og Konfiskationsanparter overlodes ham Kannike- og Vikarieresidenserne ved Domkapitlerne i Danmark, efterhaanden som de bleve ledige, og naar de ikke vare henlagte til offentlige Formaal.

Resten af sit Liv tilbragte K. uden officiel Embedsstilling, men under Haanden vedblev han, vistnok med Statholderen Christoffer Gabel som Mellemand, at fungere som juridisk Konsulent for Kongen, for hvem han ordnede Pengesager og udarbejdede historiske og statsretlige Smaaafhandlinger, i hvilke han til det yderste forherligede Kongemagten og søgte at afdække «Musereder» for Valgregeringens Principper. I det mindste et af Udkastene til Kongeloven tilstilledes ham til Revision og viser Rettelser med hans Haand, og naar det i kongl. Missiver til de fra 1661 nedsatte Lovkommissioner hedder, at Spørgsmaal, hvorom man ikke kunde enes, skulde indstilles til Kongens egen Afgjørelse, var Grunden vel den, at Kongen havde K. i Baghaanden. Denne fik Kommissionernes forskellige Udkast til Erklæring, og det skyldes maaske til Dels hans Kritik, at intet af de i 1666 udarbejdede Lovbogsudkast fik Kongens Stadfæstelse. Vel har man med rette sagt, at en Del af K.s Bemærkninger hertil ere maadelige, men hans Kritik har sikkert ogsaa kunnet være baade vittig og træffende, som naar han om et, vist af Holger Vind udarbejdet, Lovbogsudkast siger, at det er «Paraphrasis legum og ikke leges og ligere en Prædiken end en kongelig Lov». Han udarbejdede selv et Lovbogsudkast i 3 Boger, som dog ikke fik nogen Betydning for Danske Lovs Tilblivelse og heller ikke har noget Værd. Efter Frederik III's Død var K.s Rolle udspillet; han døde i Glostrup Præstegaard 25. Marts 1674. Hans Hustru, Vendelia v. Delden, døde 1667.

Bloch, Roskilde Domscoles Hist. II, 12 ff.; IV, 5. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 529. Bruun, Kaj Lykke S. 48. 117. 130 ff. Rasmussen Søkilde, Kaj Lykkes Fald. Secher og Stöchel, Forarbejderne til Danske Lov I. V. A. Secher.

Korsebjerg, Jørgen Christen, o. 1704—1789, Bonde, er født i Broby Sogn paa Fyn, hvor Faderen, Christen Jørgensen, var Gaardfæster. Navnet Korsebjerg tog han efter Korsebjærggaard, som han

fæstede 1731 og købte 1746. I Datidens forkuede og uvidende Bondestand var han et Særsyn, og i meget synes han at have været sin samtidige, den sjællandske «lærde Bonde» H. J. Bjerregaard (II, 351) jævnbyrdig. Han var den første Bonde, hvem Landhusholdningsselskabet (1771) hædrede som praktisk Agerdyrker, og ved Selskabets Aarsmøde berettes der om hans «berømmelige Stræbsomhed og Flid i Henseende til hans Gaards Opbygning, Træ- og Frugthaveanlæg, Humle- og Vidjeplantning, Kartoffeldyrkning, Vands Afledning og anden Rydning i Henseende til levende Gærder og Stengærders Opførelse med 1200 Favne, Skovopelskning, flittig Læsning med videre». Selskabet optog ham som korresponderende Medlem og skjænkede ham Sølvmedaille og Sølvbæger. For at tilfredsstille sin Lyst til Læsning havde K. efterhaanden samlet sig en Bogsamling af theologiske, juridiske, medicinske og filosofiske Værker, og han erhvervede sig et Fond af Kundskaber, «som man aldrig skulde formode hos en Mand af Bondestanden». Han nød da ogsaa megen Anseelse og Paaskjønnelse. — 1731 ægtede K. en Gaardmandsdatter. Han overdrog 1776 Korsebjærggaard til en Søn og døde 27. Juni 1789.

Rugaard, Fremrag. danske Bønder.

H. Hertel.

Kortholt, Christian, 1633—94, Theolog, var Søn af Kjøbmand Christian K. og Dorothea f. Pechlin. Han blev født 15. Jan. 1633 i Burg paa Femern, og efter at have besøgt Domsolen i Slesvig og Gymnasiet i Stettin kom han til Rostock for at studere Theologi. 1656 vandt han der Magistergraden, og derpaa tog han til Jena for at høre den bekjendte Johan Musæus. I Jena var han i nogle Aar Adjunkt i det filosofiske Fakultet, men 1663 blev han kaldet til Rostock som Professor i Græsk. Ved sin Ankomst der til modtog han den theologiske Doktorgrad, og 1664 blev han Professor i Theologi. Allerede Aaret efter blev han imidlertid udnævnt til Professor ved det nys oprettede Universitet i Kiel; 1675 blev han første theologiske Professor og 1689 Prokansler ved Kieler-Universitetet. Han døde som dettes Rektor 31. Marts 1694.

K. har udfoldet en overordentlig rig Forfattervirksomhed; over 120 større og mindre Skrifter ere udgaaede fra hans flittige Pen. Han stod navnlig i stort Ry som Kirkehistoriker, og de samtidige mente, at han og Balthasar Bebel i Strasburg vare de eneste, hos hvem man burde høre Forelæsninger over Kirkehistorie. Det var især hans Undersøgelser om Kristenforfølgelserne og Kristendommens

ældste litterære Modstandere og hans Kritik af Kardinal Baronios Annaler («Disquisitiones Anti-Baronianæ», 1677), der havde vakt de samtidiges Beundring; da hans almindelige Kirkehistorie («Historia ecclesiastica Novi Test. a Chr. nato usque ad sec. XVII», 1697) efter hans Dod blev udgivet, følte den lærde Verden sig skuffet. K. tog end videre Del i Polemikken mod Kardinal Bellarmin («De canone sanctæ scripturæ», 1665) og den frembrydende Deisme («De tribus impostoribus magnis», 1680 — rettet mod Herbert af Cherbury, Hobbes og Spinoza), og hans Forelæsninger over praktisk Theologi bleve ogsaa gjærne horte; men af Ængstelse for «Præstedømmets tunge Byrde» afslog han Tilbudet om Overtagelse af Embedet som Provst og Hovedpræst ved Nicolaikirken i Kiel.

Som Theolog stod K. Spener meget nær, og da denne modtog Kaldelsen til Dresden, var K. en af de 4 theologiske Venner, han spurgte til Raads, før han fulgte den. K. har digtet 35 Salmer, og nogle af disse have endnu Plads i tyske Salmebøger. 26. April 1664 havde han ægtet Anna Kirchof, en Kjøbmandsdatter fra Rostock († 1713).

Møller, Cimbria lit. III. Herzog, Plitt u. Hauck, Real-Encyklop. f. protest. Theol. u. Kirche VIII, 245 f. Allg. Deutsche Biographie XVI. Zeitschrift der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XVI, 313 f. *Fr. Nielsen.*

v. Koss, Christian, 1698—1758, Officer. En af de Officerer, som under Carl XII's Belejring af Akershus 1716 udmærkede sig mest, var *Johan Christoph v. K.* (f. 1668), en meklenborgsk Adelsmand, der som ung var kommen til Norge, siden i en Række Aar havde tjent i Frankrig (Royal Danois) og der ægtet Marie Josepha de Butcher († 1724), Datter af en Parlamentsraad i Lille. Efter Hjemkomsten var han bleven Kapitajn ved akershusiske Infanteriregiment og havde under nævnte Belejring taget fremtrædende Del i flere kjække Udfald, indtil han 10. April 1716 blev paa Pladsen som Offer for sin forvovne Tapperhed. Hans Lig blev revet ud af Fjendens Hænder af hans Søn og stadige Følgesvend Christian v. K. (født paa Solberg i Skedsmø 31. Dec. 1698). Denne Bedrift vakte megen Opmærksomhed og gav endog Anledning til et Digt af Fr. Rostgaard. C. v. K. blev s. A. Sekondlieutenant ved 1. vesterlenske Regiment og 1718 Premierlieutenant efter at have deltaget i Angrebene paa Goteborg og Strömstad. Her var han kommen i svensk Fangenskab; men efter flere Gjenvordigheder undveg han og tog paa ny Del i Krigen. Efter Freden gik imidlertid hans

Krigsbedrifter i Forglemmelse. Vel fik han 1731 Kapitajns Karakter, men 15 Gange maatte han finde sig i at blive forbigaaet, inden han fik Kompagni, fordi andre, mere bemidlede Officerer «sluttede Akkord» om et saadant. Omsider 1746 saa Kongen det uretsfærdige heri og lod K. springe over Majorsgraden til Oberstlieutenant. 1758 fik han Obersts Karakter (med Anciennitet fra 1750), men druknede 1. Nov. s. A. paa en Tjenesterejse over Byglandstjorden i Christianssands Stift. K., der ikke var gift, havde flere Gange gjort længere Rejser i Udlandet og der muligen faaet Interesse for Bjærgværksdrift, som han gav sig en Del af med; han var Medejer af Omdals og Hyllestads Kobberværker.

Genealog. Nachr. v. d. adel. Fam. v. Koss (1789). L. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 145. *H. W. Harbou.*

v. Koss, Frederik, 1701—82, Officer, Broder til foregaaende. Født paa Solberg 18. Marts 1701 blev han 1718 Sekondlieutenant ved 2. vesterlenske Regiment og 1724 Premierlieutenant. 1729 kom han som Kapitajn til 1. vesterlenske Regiment og fik her Karakter som Major 1740, Oberstlieutenant 1754 (Anciennitet fra 1749) og Oberst 1760 (Anciennitet fra 1750). 1762 gik han til Holsten og Meklenborg i Spidsen for en kombineret norsk Grenaderbataillon og blev efter Hjemkomsten 1763 Chef for 2. bergenhussiske Regiment; 1765 Kommandant paa Bergenhus, 1768 Generalmajor, 1781 Generallieutenant. Død ugift i Bergen 9. Maj 1782.

Genealog. Nachr. v. d. adel. Fam. v. Koss. *H. W. Harbou.*

v. Koss, Joseph Albrecht Friederich Christoph, 1787—1858, Diplomat, var født i Christiania 4. Marts 1787. Forældrene vare Justitiarius ved Hofretten i Christiania, Etatsraad Peter Tonder v. K. (f. 1755 † 1793) og Hippolyta Christine f. Rye (f. 1760 † 1823). K., der blev Student fra Herlufsholm 1804 og juridisk Kandidat 1807, traadte 1812 i Udenrigsdepartementets Tjeneste og ansattes først som Legationssekretær i Kassel, hvor han forblev til 1814. I de følgende 2 Aar blev han dels anvendt til flere Kurersendelser, dels var han sammen med Baron F. Pechlin og M. F. Irgens-Bergh attacheret de danske befuldmægtigede ved Fredskongressen i Wien, hvor han i 1816 blev ansat som Legationssekretær og forblev til 1828, da han i samme Egenskab forflyttedes til Paris. 1836 blev K. udnævnt til kongl. Gesandt i sidstnævnte By, hvor han flere Gange havde fungeret som Chargé d'affaires og i Julidagene 1830 skal have

vundet Kong Ludvig Philips Gunst. 1842 afsluttede han paa Regeringens Vegne en Handels- og Skibsfartstraktat med Frankrig og Aaret efter en lignende Traktat med Sardinien. I 1821 blev han Kammerherre og i 1836 Kommandør af Danebrog. K. var sikkert ikke uden Dygtighed og skal have været en tjenstivrig Embedsmand, men han synes ikke at have været yndet af sin Samtid, hvad der maaske til en vis Grad kan forklares derved, at han vistnok stadig har været i Pengeforlegenhed, en Tilstand, han søgte at afhjælpe ved Spekulationer og Projekter, der sikkert kun have bragt ham i dybere Gjæld og førte ham til at knytte uheldige Forbindelser; paa den anden Side bør erindres, at han næppe har haft personlig Formue, og at han har manglet økonomisk Sans, samt at de Godser i Spanien, som hans Hustru, Marie Adèle Charlotte (Caroline) f. Canales Oglou Carseman, besad, i Virkeligheden ikke synes at have givet noget Udbytte. I Sommeren 1845 antog K.s Gjæld en saadan Karakter og Omfang, at Regeringen nødtes til at skride ind, og K. blev da opfordret til at forlade sin Post med Orlov og at overgive Afviklingen af sine pekuniære Forhold til 2 af Regeringen udvalgte Kommissærer. K. blev rappelleret i Dec. 1845 og modtog derefter en Understøttelse fra Udenrigsdepartementet, medens hans Gage blev inddraget til Erstatning for de Forpligtelser, Statskassen mente at burde overtage for ham; fra Begyndelsen af 1847 blev Forholdet endelig ordnet saaledes, at K. blev indstillet til en Pension paa 3000 Rdl., hvoraf dog Christian VIII resolverede, at en Tredjedel skulde tilbageholdes til aarlig Afbetaling paa Statens yderligere Krav. Efter sin Afskedigelse synes K. saa at sige altid at have opholdt sig i Udlandet; Vinteren tilbragte han i de senere Aar af sit Liv i Hamborg, og her døde han pludselig 18. Jan. 1858. — K.s Hustru, der var af orientalsk Herkomst og meget smuk, blev født i Fyx ved Verdun 15. Dec. 1797 som Datter af Charles Maria Canales Oglou og Claudine f. Collignan. Hun henlevede sine sidste Aar paa Ejendommen Bourdeland ved Villefranche og døde først 13. Dec. 1884. Før hun 20. Febr. 1838 i Meudon ægtede K., havde hun været 2 Gange gift, nemlig 1. med Jules Dominique Marquis d'Assareto og 2. med Louis Philibert Greve Giaime de Prolognan.

Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm I, 161 f. II, 217 f. Daae, Breve fra Danske og Norske. Samme, Af Joh. v. Bulows Papirer.

C. Zytphen-Adeler.

Krabbe, Anne, 1552—1618, er født paa Aastrup i Sjælland 29. Juli 1552 og Datter af nedennævnte Erik K. († 1564). 1. Sept. 1588 havde hun Bryllup med Jacob Bjørn til Stenalt († 1596, s. II, 361). Hun indtager en fremragende Plads iblandt Danmarks lærde Adelsdamer. I Haandskrift har hun efterladt sig en Række heraldiske, genealogiske og historiske Optegnelser, en Samling Afskrifter af Dokumenter vedkommende Stenalt og hendes og hendes Mands Slægt og en Kæmpevisesamling. Ogsaa til Runologien har hun ydet Bidrag. En Runesten, hun havde ladet flytte ind i Stenalt Have, lod hun Ole Worm aftegne og beskrive. Den er senere forsvunden og kjendes nu kun igjennem hans Runeværk. Desuden har hun udgivet et Par ubetydelige Andagtsbøger. Hun døde 17. Febr. 1618 og blev bisat i et Gravkapel, hun havde ladet opfore ved sin Sognekirke i Ørsted. Men den Menighed, hvis Kirke hun havde udsmykket med særlig Omhu, har ikke haft nogen Sans for at værne om hendes Minde. 1828 blev Kapellet nedrevet, og Ligene nedgravedes nogle Aar efter i et Hjørne af Kirkegaarden, uden at man havde den Omtanke at afmærke Stedet, en Vandalisme, der vistnok for sent er bleven paatalt.

Schönan, Danske lærde Fruentimmer S 863 ff. Nord. Ugeblad f. kath. Kristne 1890, S. 9 ff. Folkets Avis 14. Maj 1877. *S. M. Gjellerup.*

Krabbe, Christopher, f. 1833, Politiker. K., født 20. Juli 1833 paa Gaarden Holgershaab i det nordlige Falster, er Søn af Fred. A. M. K. (f. 1808 † 1881) og Vilhelmine f. Nyrop (f. 1799 † 1876), blev 1852 Student fra Sorø Akademi og 1859 juridisk Kandidat. Han blev kort efter, 1859—61, Redaktør af «Fyns Avis» og April—Juni 1863 af Dagbladet «Danmark» i Kjøbenhavn (Blixen-Fineckes Organ) samt udgav i Marts 1863 et Flyveskrift: «Kort Udsigt over Danmarks Historie 1864—65 af Saxo Politicus», med skarpe og vittige Angreb paa Ministeriet Halls udenrigske Politik og det national-liberale Parti. Som Redaktør af «Danmark» førte han en heftig Polemik med «Berlingske Tidende», som til sidst udartede til Haandgribeligheder imod dens Redaktør, Buchheister. 1864—68 var K. Medarbejder af «Fædrelandet» og desuden i et Par Aar Sagfører paa Balth. Christensens Fuldmagt, indtil han 1868 blev Prøveprokurator og 1870 virkelig Overretsprokurator i Kjøbenhavn. 1871 blev han Birkedommer paa Fejø, 1876 Herredsfoged og Borgmester i Grenaa, 1883 forflyttet til Skive og endelig 1886 Herredsfoged i Lysgaard Herred.

Allerede 1861 stillede K. sig forgjæves til Valg til Folketinget i Svendborg Amts 5. Kreds, men 1864 valgtes han i Kalundborg-Samsøkredsen saa vel til Rigsraadets som til Rigsdagens Folketing og gjenvalgtes her, henholdsvis indtil 1866 og 1884, i Regelen uden Medbejler. Han vakte tidlig Opsigt ved sin Ytring (30. Avg. 1864), at han «stemte imod Systemet af 15. Nov.», fordi Regeringen var en Hindring for en national Politik, og han tog livlig Del i Grundlovsforhandlingerne 1865—66 som en afgjort Forsvarer af den uforandrede Juni-Grundlov. Han var bl. a. 6. Dec. 1865 Ordfører for et Forslag, hvorefter Fællessagerne ved Lov skulde overføres fra Rigsraadet til Rigsdagen, forinden man enedes om dennes nye Sammensætning. I de følgende Aar var K. et fremragende Medlem af det nationale Venstre og fik Sæde i vigtige Udvalg, saaledes om Valgloven og om Hærens Ordning (1866—67). Med særlig Iver deltog han i Forhandlingerne om en tvungen Afløsning af Fæstevæsenet (udarbejdede 1869 et selvstændigt Lovforslag herom) og vilde saa vidt muligt sikre, at Fæstegaardene forbleve i de nuværende Fæstefamiliers Besiddelse. Fremdeles tog han Ordet for at overgive det kongl. Theater til privat Drift med et fast Stats-tilskud samt dadlede stærkt Viborg Domkirkes Restavration, der formentlig snarere var en hel Nybygning.

I Sommeren 1870 medvirkede K. til Dannelsen af «det forenede Venstre» og blev i Okt. s. A. valgt til Folketingets Formand; han gjenvalgtes indtil Okt. 1883, da han nægtede at modtage Valg af Hensyn til skarpe Sammenstød, som han i Foraaret havde haft med Berg og Hørup. Skjønt Formand tog han jævnlig Del i sit Partis Overvejelser og øvede væsentlig Indflydelse paa dets politiske Optræden; han hyldede afgjort Læren om Folketingets politiske Overvægt og den parlamentariske Styrelse samt forfattede 1875 Venstres Udkast til en Lov om Ministeransvarlighed. 1880 medvirkede han til Overenskomsten om den nye Hærlov. Han blev ogsaa mere end én Gang af Venstres ledende Mænd aabent udpeget som den Mand, Partiet helst ønskede optaget i Kongens Raad. Efter Partiets Deling 1878 holdt K. sig nærmest til det maadeholdne Venstre, men da der paa Valgmødet i Jan. 1879 stilledes et Spørgsmaal til ham, om han var moderat eller radikal, afviste han det med den raske Vending, at han var «Christopher Krabbe».

I de første Aar, han var Formand, lød der fra Højres Side tit Klager over, at han ikke var upartisk, og ikke sjælden var der Sammenstød mellem ham og Partiets Ledere paa Grund af den

Myndighed og Selvsikkerhed, hvormed han optraadte. Især tog man ham ilde op, at han i Mødet 2. Maj 1873 efter et hvast Ordskifte mellem Tauber og Hall lod Tilhørerpladsen rydde — den eneste Gang i vort parlamentariske Liv —, fordi der var kommet Tilraab der fra til bedste for den sidstnævnte Taler. Men i Aarenes Løb blev Dommen retfærdigere, og man lærte at erkjende, at K. styrede Tingets Forhandlinger med stor Dygtighed, og at han i urokkelig Ro og Værdighed gjorde Ret og Skjel til alle Sider. Det følte derfor ogsaa snart som et Savn, at han efter 13 Aars Ledelse trak sig tilbage. Som Formand fremkaldte K. Udgivelsen af «Bestaaende Forfatnings- og Valglove» (4 Bd., 1880—86). Efter 1884 holdt han sig helt uden for det politiske Liv, indtil han 1895 paa ny lod sig vælge i sin tidligere Kreds med det aabent udtalte Formaal at ville arbejde for saadanne Ændringer i Grundloven, at man kunde være sikret imod en Gjentakelse af den langvarige politiske Kamp.

Siden 1871 har K. været Medlem af Landmandsbankens Bankraad og siden 1885 af Bestyrelsen for Dansk Folkemusæum; 1879—85 var han Medlem af Skytteforeningernes Overbestyrelse. Efter sin Faders Død blev K. 1881 Ejer af Hovedgaarden Hald ved Viborg, men han solgte den 1892 til sin ældste Søn. — K. ægtede 1861 Marie Dorthea Boesen (f. 8. April 1837), Portrætmalerinde, Datter af Landmand, senere Instrumentmager, Joachim B. (f. 1803 † 1877).

V. Topsøe, Polit. Portræstudier. Søndagsposten 8. Dec. 1872. Nutiden 6. Juli 1879.

Emil Elberling.

Krabbe, Elsebe, 1514—78, var en Datter af ndfr. nævnte Rigmarsk Tyge K. Hun fødtes 12. April 1514 paa Helsingborg Slot. Fra sit 4. til sit 13. Aar var hun i Huset hos sin Mormoder, Fru Birgitte Thott, Enke efter Niels Rosenkrantz til Bjørnholm, hvor ogsaa hendes Brødre Erik og Mogens K. sammen med hende fik en for deres Tid fortrinlig Opdragelse. Efter Mormoderens Død vendte E. K. hjem; men efter 1 Aars Forløb kom hun i Huset hos sin ældre Søster Magdalene, der var gift med Børge Ulfstand til Glimminge, og her var hun i 5 Aar. Hjemkaldt af sine Forældre til Helsingborg Slot blev hun lovet til den djærve og uforfærdede Peder Skram til Urup. Deres Trolovelse foregik med stor Højtidelighed i vor Frue Kapel ved Frue Kirke i Kjøbenhavn under den skæbnesvangre Herredag i Kjøbenhavn ved St. Hansdags Tid 1533. Biskop Ove Bille fra Aarhus «stod for Alteret og gav dem

tilsammen» i Overværelse af 6 Biskopper og en Mængde af Rigets Raad og Adel. E. K.s ovennævnte Broder Mogens K. trolovedes samtidig «ved sin Jomfru». Snart efter kom der haarde Ufredstider i Landet som Følge af, at Kongevalget paa hin Herredag var blevet udskudt. Men da den jyske og fynske Adel endelig (1534) valgte Hertug Christian til Konge, overdrog denne Anførselen over Flaaden til Peder Skram. I den Kamp mod Lybekkerne, som nu fulgte, indlagde E. K.s Fæstemand sig en uforgængelig Berømmelse; men Brylluppet maatte under disse Forhold udsættes. Det fandt først Sted 2. Febr. 1535 paa Helsingborg Slot.

Ægtefolkens ualmindelig kjærlige og endrægtige Samliv var velsignet med en saare stor Borneflokk: ikke mindre end 18 af deres Børn bleve voxne. Aarene 1537—47 tilbragte de paa Helsingborg Slot, som Peder Skram havde faaet i Forlening efter Svigerfaderen. Siden var deres Liv mest knyttet til Halland, hvor P. Skram ejede Herregaarden Skedal og fra 1558 til sin Død (1581) var forlenet med Laholm. Medens han sad som Slotsherre her, indfaldt den strænge Krigstid mellem Danmark og Sverige (1563—70), under hvilken Halland blev hjemsøgt paa det frygteligste, Skedal Gaard gik op i Luer, og Laholm blev belejret (1565). Men her maatte Fjenderne standse, da den djærve Slotsherre og hans ikke mindre heltemodige Hustru afslog ethvert Angreb, som da og senere forsøgte.

I taknemmelig Erindring om Guds Beskjærmelse under den overhængende Fare forfattede E. K. en endnu bevaret Takkesalme, og efter Krigen stiftede hun og hendes Mand i samme Anledning et Legat til Hoser og Sko for fattige Peblinger i vor Frue Skole i Kjøbenhavn. I det hele maa E. K. agtes som en af sin Tids ypperste Danekvinder, der med inderlig Guds frygt forbandt mange andre ypperlige Egenskaber. Hun var en forstandig og «husraadig» Kvinde som faa og ejede et Mod i Farens Stund, der gjorde hende til hendes Mands Lige. Hendes Tro gav hende Kraft til at bære tunge Sorger uden at segne derunder — i Løbet af 1 Aar mistede hun 4 voxne Sønner og maatte se næsten al sin Ejendom ødelagt af Fjenden. Endelig besad hun sin Slægts mærkelige Sans for boglig Syssel. Hun har ikke blot med egen Haand paa det ru Pergament skrevet Fundatsen for det ovennævnte Legat, men ogsaa forfattet en Skildring af sin Mands bevægede Levned, gjort en Samling af danske Ordsprog, som hun tilegnede den kongelige Sekretær Hans Skovgaard til Gundestrup, hvis Levnedbeskrivelse

hun ogsaa skal have forfattet; ikke at tale om Bonner og genealogiske Optegnelser, der plejede at være litterære adelige Kvinders bedste Syssel.

E. K. døde 8. Marts 1578 paa Laholm Slot. Til Trøst for hendes gamle efterlevende Ægtefælle forfattede Rasmus Hansen Reravius et smukt Mindeskrift over hende.

Rørdam, Hist. Kildeskrifter II, 1 ff. Personalthist. Tidsskr. VI, 159.

H. F. Rørdam.

Krabbe, Erik, 1510—64, til Bustrup, Rigsraad, fødtes 22. Nov. (efter anden Angivelse 9. Avg.) 1510 paa Helsingborg Slot og var en Søn af nedennævnte Rigmarsk Tyge K. Som lille kom han i Huset hos Mormoderen, Birgitte Thott, og hans Uddannelse afsluttedes ved en lang Rejse, der bl. a. førte ham til Frankrig. Rejsen fik stor Betydning for ham ved at give ham gode Sprogkundskaber, som han senere fik saa megen Brug for, og sætte ham i Stand til at studere fremmed Ret; han fik paa den desuden Lejlighed til at bidrage til Udbredelsen af Kjendskab til hans Fædrelands Historie, i det hans Opfordring til en Ven i Udlandet om paa ny at udgive Saxos Værk gav Stødet til Fremkomsten af Baseler-Udgaven af 1534, der imidlertid ikke blev god. Medens han var borte, skaffede hans indflydelsesrige Fader ham 1531 den anselige Forlening med Domprovstiet i Roskilde, og herved blev den 27aarige Mand, da Universitetet gjenoprettedes, en af dettes Konservatorer; men allerede 1543 opgav han begge Stillinger, omtrent samtidig med at han fik Sæde i Rigsraadet. Imidlertid havde han faaet Aastrup Len i Vendsyssel, og 1549 fik han desuden Lundenæs Len syd for Limfjorden, hvilke Len han begge beholdt til sin Dod, ligesom han havde Præbender i Aarhus og Viborg. Ved Kroningen 1559 blev han Ridder.

E. K. benyttedes overordentlig meget i Statssendelser til Udlandet. 18 Gange siges han at have været ude i den Slags Ærender. Saaledes sendtes han 1540 til Rigsdagen i Regensburg, 1541 til Frankrig, 1544 til Sverige, 1547 og 1550 til Kejseren, 1555 til Lybek, 1556 til Preussen og Lifland. Ved Siden heraf var han meget optaget af litterære juridiske Arbejder. Han oversatte Jyske Lov og Thord Degns Artikler paa Højtysk og skrev paa samme Sprog en Afhandling om Vrag. Den førstnævnte Oversættelse, som var fremkaldt ved en ældre plattysk Oversættelses Fejlfuldhed og udarbejdet efter Kongens Ønske, afsluttedes 1557, men henlaa utrykt

til 1684, da den udgaves af Peder Resen sammen med den ligeledes utrykte Afhandling om Vrag. Den roses som gennemgaaende god. Oversættelsen af Thord Degn udgaves 1745 i 4. Bd. af Westphalens «*Monumenta inedita rerum Germanicarum*». Et endnu betydeligere Arbejde havde E. K. for, i det det var hans Plan at udarbejde en almindelig Lovbog for hele Danmark, nærmest en Kodifikation af den ældre Ret; men hvor haardt et saadant Arbejde end savnedes, og hvor kraftig end baade Christian III og Frederik II skyndede paa ham, lykkedes det ham dog ikke at blive færdig. Det ufuldendte Arbejde er endnu bevaret (i Rigsarkivet) og har foranlediget en nyere Retshistoriker (V. A. Secher) til at ytre, at det dog vist maa betragtes som et stort Held, at det ikke fuldfortes, da E. K. sikkert ved det vilde have trængt Romerret ind i vor nationale Ret, overensstemmende med Udviklingsgangen i Tyskland. At han nærrede stor Sympathi for dette Land, synes utvivlsomt.

Allerede 6. Jan. 1564 døde E. K. paa sin Gaard Aastrup i Sjælland. I Jylland ejede han desuden Fædrengaarden Bustrup og en Del i det fra Mødreneslægten arvede Bjørnholm. Sit religiøse Sind lagde han for Dagen i nogle Salmer. Naar man fra gammel Tid har udpeget ham som Forfatter til den rimede Kong Hans' Krønike, der tryktes første Gang i det 1533 udkomne Op-
lag af Rimkrøniken, er der i nyere Tid rejst Tvivl om Rigtigheden af denne Tradition. Sit Bibliothek testamenterede han til Roskilde Skole, og han omtales som en godgjørende Mand. — Han var 2 Gange gift: 1. med Karen Lykke († 1540), Datter af Joachim L., 2. (1542) med Margrethe Reventlow (f. 1525 † 1606), Datter af Anders Jacobsen R. til Søbo. Han havde mange Børn.

K. Valdemars II jysk Lov-Bog, udsat p. Tysk af E. K. (1684), Fortalen. Hofman, Dsk. Adelsmænd II, 206 ff. Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I. 415 ff. K. Ancher, Saml. jur. Skrifter I, 371 ff. V. A. Secher, K. Chr. V's danske Lov og de tidligere Forsøg på at tilvejebringe en alm. Lovbog (1883) S. 7 ff.

C. F. Bricka.

Krabbe, Erik, 1593—1659, Sonneson af fornævnte Erik K. og Son af Christen K. til Bjørnholm og Lisbet Høg, blev født 21. April 1593. Efter fra 1619—23 at have tjent som Hofjunker blev han 1626 Agent ved det svenske Hof, men hjemkaldtes 1630 for at overtage Landsdommerembedet i Skaane. Som Lon herfor fik han Helnekirke og Froste Herred i Forlening. Desuden havde han 1629 faaet et mindre skaansk Len, Harested, som han beholdt til

1649, da det overdroges til hans Søn Mogens. 1633 gik han alt af som Landsdommer, men blev i Steden Lensmand paa Christianopol, som 1642 ombyttedes med Stjærholm, hvor han dog kun forblev et Aar. Senere fik han hverken Embede eller Len, men førte en af økonomiske Sorger trykket Tilværelse. Rig havde han aldrig været; sin anseligste Ejendom, Strandbjærggaard, hvor han 1638 taxeredes til o. 245 Tdr. Hartk., maatte han 1643 pantsætte til sin Hustrus, Maren Mogensdatter Kruses, Frænde Laurids Ebbesen (Udsen), der for øvrigt skjænkede Fru Maren en af sine Hovedgaarde, Tulstrup. De Gaarde, E. K. senere skrev sig til, Vejbyvad og Bøndinggaard, vare kun almindelige Bøndergaarde, og 1649 var Ægteparret saa forarmet, at Fru Marens Søster Dorthe Kruse maatte give dem Opholdet, da de slet intet havde at leve af; 1654 opnaede han af Kongen en Hjælp af 200 Dlr. aarlig af Aalborghus Lens Indkomster. E. K. døde 26. Nov. 1659 i Tønsberg, hvortil sagtens Krigen havde fordrevet ham. Blandt hans Børn var den nedennævnte Otto K.

Thiset.

Krabbe, Erik Jensen, —1376, Biskop i Odense, skal i et Ærende for St. Knuds Kloster have opholdt sig hos Paven i Avignon, den Gang Bispestolen blev ledig 1362, og da have opnaaet Bispevielse af Paven. Maaske hænger det sammen med denne uregelmæssige Erhvervelse af Bispesædet, at han 1365 meget udvidede Knudsbrødrenes Privilegier. Der vides ellers intet synderligt om hans Styrelse af Stiftet; derimod deltog han med de andre Rigsraader i Afslutningen af Freden med Hansetræderne 1370. Han døde 1376.

Kr. Erslev.

Krabbe, Frederik Michael, 1725—96, Søofficer, Søn af Regimentskvartermester Hans K. († 1725) og Margrethe Eleonore f. Klein (f. 1689 † 1761), er født i Esrom 28. Maj 1725; efter Faderens Død flyttede Moderen først til Aalborg, senere til Bornholm for der at blive hjulpet af sin Svoger Generalmajor West, som var Kommandant og Amtmand paa Øen. Den unge K., der levede under meget smaa Kaar, naaede ved andres Understøttelse at blive Søkadet 1741 og fik, da han viste ualmindelige Evner i Matematik, privat Undervisning af den bekjendte Kommandør Wegersløff. 1749 blev han Sekondlieutenant og gjorde et Togt til Norge. Paa den daværende Chef for Holmen, Admiral Suhms Anbefaling bestemtes han ved sin Hjemkomst tillige med Lieutenant F. C. Kaas (ovfr. S. 55) til at studere Skibsbyggeri, hvorfor de begge ansattes som

Avskultanter i Konstruktionskommissionen og tillige erholdt Undervisning af Fabrikmester Thura. 1752—56 foretog de samlede en Studierejse til England, Frankrig og Italien, sidstnævnte Sted for at gjøre sig bekendt med Konstruktionen af Galejer. Efter Tilbagekomsten ledede de i Fællesskab Konstruktionen af en Fregat, til Dels bygget efter nye Principper, men endnu inden denne var færdig, forlod Kaas Skibsbyggeriet for at slaa ind paa andre Baner. 1758, da Thura afgik fra Fabrikmesterembedet paa Holmen, overtog K. denne Post, som han beklædte indtil 1772. Under denne Virksomhed konstruerede han 12 Linjeskibe og 7 Fregatter foruden en Del mindre Skibe, som alle vare gode, om end ikke Fostre af Geni, med Undtagelse af Tredækkeren «Christianus VII», en af Marinens største Orlogsmænd; denne Kolos viste sig ganske forfejlet og blev aldrig brugt; tillige indførte han en Del Forbedringer ved Skibenes Hovedreparationer og Dokning. Under den sidste Del af sin Virksomhed stilledes han dog en Del i Skygge af den talentfulde Henrik Gerner, som han selv fra 1764 havde oplært, men som snart overfløj ham som videnskabelig Konstruktor. K. blev i dette Tidsrum karakteriseret 1760 som Kapitajn, 1767 som Kommandørkapitajn. 1772 aftraadte K. fra sit Embede, der overtoges af Gerner, og blev 2. Civildeputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet (1778 1. Civildeputeret); som saadan fik han Sæde i forskjellige vigtige Kommissioner, hvor han lagde stor Arbejdsdygtighed og teknisk Indsigt for Dagen, men tillige megen Utilbøjelighed til at foretage raske Beslutninger; det skyldtes saaledes væsentlig ham, at der ikke med Kraft blev taget fat paa Anlægget af ordentlige Søforter, uagtet der netop paa den Tid (1774) var megen Stemning for et saadant Foretagende. 1774 blev K. Kammerherre, 1781 hvid Ridder og Gehejmeraad, s. A. 1. Deputeret i Kommissariatskollegiet. Da Admiralitets- og Kommissariatskollegierne 1784 samledes til et enkelt Kollegium, blev K. Deputeret i dette; men allerede Aaret efter trak han sig tilbage fra Forretningerne og bosatte sig i Skjelskør, hvor han henlevede Resten af sit Liv i Ro, beskæftiget med at skrive og udgive sin Selvbiografi. Han dode her 25. Okt. 1796.

K. kom i et Slags Modsætningsforhold til Henrik Gerner, for hvis Fortjenstfuldhed han hverken kunde eller vilde have aabent Øje. Over for Struensee var han en forsigtig, men dog ret energisk Modstander. Da denne styrtedes, forsøgte han sammen med Fr. Suhm at faa dannet en Forfatning, hvortil Suhm leverede Udkastet; men Planen blev dog hurtig forpurret af Guldberg.

K. var 3 Gange gift: 1. (1759) med Cæcilie Andrea f. Bille (f. 1742 † 1764), Datter af Kontreadmiral D. E. B. (II, 223); 2. (1766) med Christiane Charlotte f. Charisius (f. 1738 † 1771), Datter af Konferensraad C. A. C. til Constantinsborg); 3. (1772) med Edel Margrethe f. Sehested (f. 1749 † 1827), Datter af Oberstlieutenant A. S. til Broholm.

K.s Levnets-Beskriv. (1793). Hist. Tidsskr. 4. R. II, 829 ff. *C. With.*

Krabbe, Gregers, 1594—1655, til Torstedlund, Statholder i Norge, Søn af Niels K. og Vibeke Ulfstand, blev født 12. Jan. 1594 paa Vesløsgaard. 14 Aar gammel sendtes han til Udlandet, studerede i Leipzig, Strasburg og Padua og blev borte i 9 Aar. Ved sin Hjemkomst 1617 blev han Sekretær i Kancelliet, forlenedes 1623 med Pandumgaard (til 1640) og fungerede som øverste Sekretær fra 1623—25. I Efteraaret 1625 blev han sendt til Bremen, fulgte det følgende Aar Kongen i Krigen i Tyskland og ledsagede 1628 Hertug Frederik i Begyndelsen af hans Udenlandsrejse. Imidlertid havde han 1627 faaet Hindsgavl Len, som han 1639 ombyttede med Riberhus. Fra Sept. 1638 til Febr. 1639 og atter fra Dec. s. A. var han Krigskommissær ved de til Hertugdømmerne sendte saakaldte Unionstropper. I Maj 1640 optoges han i Rigsraadet; som Medlem af dette hørte han til det Parti, som var stemt for en forsonlig Politik over for Generalstaterne og Hamborg, hvilken Anskuelse han særlig lagde for Dagen i et Indlæg fra Dec. 1641. Kongen havde oprindeligt i Sommeren 1640 tænkt paa at stille ham i Spidsen for et Gesandtskab til England, men han maatte finde sig i kun at følge med som andet Medlem af dette, medens Corfits Ulfeldt blev Leder af Ambassaden, der varede fra Avg. til Dec. 1641—42 var han med Valdemar Christian paa hans første Rejse til Rusland og forhandlede i Juli 1643 med gottorpske deputerede i Kolding om Forlængelse af Unionen. I Avg. blev han sendt med Just Høg som Gesandt til Fredskongressen i Osnabrück, en Sendelse, der dog afbrødes ved Sveriges Fredsbrud, saaledes at han allerede vendte hjem i Jan. 1644; i Avg. s. A. forhandlede han med de nederlandske Gesandter i Kjøbenhavn, og i Sept. blev han udnævnt til Landkommissær i Jylland. Ved Frederik III's Kroning 1648 blev han Ridder, men den største Embedsstilling opnaaede han i Juli 1651, da han blev Hannibal Sehesteds Efterfølger som Statholder i Norge og i denne Egenskab fik Akershus Len i Steden for Riberhus.

Til hans forskjellige Virksomheder er ikke knyttet nogen Gjerning, der vidner om særligt Initiativ eller Talent, men han vidste at gøre sig afholdt af sine undergivne, saaledes at endog Bønderne i Hindsgavl Len omtalte ham med Velvilje, skjønt han forøgede deres Arbejde til Ladegaarden; hans Billede gjør et fint og forstandigt Indtryk. — Han blev gift 1. (12. Sept. 1630) med Helvig Corfitsdatter Rud († Natten mellem 23. og 24. Nov. 1638) og 2. (1. Febr. 1640) med Dorthe Daa († 28. Maj 1675), Datter af Rigsadmiralen Claus D. (IV, 127). Han selv døde 20. Dec. 1655 paa Akershus.

H. Stochflet, Ligpræd. ov. G. K. Danske Mag. 4. R. V, 7 f.

J. A. Fridericia.

Krabbe, Harald, f. 1831, Zoolog. Han er født i Kjøbenhavn 13. Marts 1831 og er Søn af nedennævnte Generallicutenant Ole K. 1848 blev han Student fra Metropolitanskolen og fungerede allerede i Vinteren 1850—51 som anatomisk Prosektor ved Frederiks Hospital. 1855 afsluttede han medicinsk Examen, og 1857 disputerede han for Doktorgraden i Medicin («Om Fosforsyremængden i Urinen»). Efter et kortere Studium i Udlandet blev han 1858 ansat som Assistent i Anatomi ved Veterinær- og Landbohøjskolen, 1876 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og 1881 af det veterinære Sundhedsraad, hvis Aarsberetninger han har redigeret siden 1871. Ved Professor Bendz' Død i 1880 beholdt han den ledigblevne Stilling som Lærer i Anatomi og Fysiologi ved Veterinær- og Landbohøjskolen, og 1892 blev han udnævnt til Professor.

Som Zoolog har han fortrinsvis givet sig af med Studiet af Indvoldsormene, og hans omfattende Undersøgelser paa dette Omraade have ikke alene beriget Helminthologien med nyt videnskabeligt Udbytte, men ogsaa haft praktisk Betydning. Af hans ret talrige Skrifter angaaende Indvoldsormene maa først nævnes: «Helminthologiske Undersøgelser i Danmark og paa Island» («Vidsk. Selsk. Skr.», 1865). I dette Arbejde, som delvis var Resultatet af hans i 1863 foretagne Rejse til Island for at udforske Aarsagen til Ekinokoksygdommen, paaviste han Ekinokokbændelormens overordentlig hyppige Forekomst hos de islandske Hunde og konstaterede, at Ekinokoksygdommen hos Mennesket ogsaa hidrørte fra denne. Dette gav Anledning til, at der fra Statens Side blev truffet forskjellige Foranstaltninger mod den hærgende Sygdom, bl. a. ved en Lov om Hundeholdet paa Island. — Dernæst hans

«Bidrag til Kundskaben om Fuglenes Bændelorme» og «Nye Bidrag til Kundsk. om Fuglenes Bændelorme», begge trykte i «Vidsk. Selsk. Skr.» (1869 og 1882). Ved de udførlige og nøjagtige Artsbeskrivelser, der leveredes i disse 2 Afhandlinger, af hvilke den sidste navnlig behandler de af Fedschenko i Turkestan samlede Bændelorme, er det blevet muligt at paavise, fra hvilke Amneformer hos de lavere Dyr adskillige af dem have deres Oprindelse. Blandt K.s mindre helminthologiske Arbejder maa fremhæves: «Om Trikinerne» (1866), «Om Sælernes og Tandhvalernes Spolorme» (1878), «Om Indvoldsormene i Hestens Tarmkanal» (1880) og «Om Forekomsten af Bændelorme hos Mennesket i Danmark» (1880). I «Tidskrift for Veterinærer», som K. har redigeret siden 1871 (de første Aar sammen med H. Bagge), har han publiceret en Del Afhandlinger, blandt hvilke «Varmemaaling hos Husdyrene» (1871) indeholder Rækker af Undersøgelser over Temperaturen hos Husdyrene i sund Tilstand, hvorved der er opnaaet et sikrere Grundlag for Thermometerets Anvendelse i de paagjældende Dyrs Sygdomme. — Endelig maa nævnes «Erindringsord til Forelæsninger over Hestens Anatomi» (1885—89) og «Huspattedyrenes, særlig Hestens, Bygning og Liv» (1892). K.s Virksomhed fortjener saa meget mere Paa-skjønnelse, som hans stærkt svækkede Syn navnlig i de senere Aar har lagt ham store Hindringer i Vejen. — 21. Juli 1871 ægtede K. Kristin Guðmundsson (f. 25. Maj 1841 i Kirkjubær paa Island), Datter af Sagfører ved Overretten i Reykjavik Jón G. (VI, 280).

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jonas Collin.

Krabbe, Iver, —1561, Rigsraad, var Søn af Glob K. til Østergaard og Inger Fasti. Han nævnes første Gang 1532, da der klagedes over en Jagt, som han og Hans v. der Wisch havde afholdt paa Øen Fur, og paa hvilken det særlig var gaaet ud over Bøndernes Korn og Kreaturer. Denne Hensynsløshed var nær kommen ham dyrt at staa; thi 2 Aar efter fangedes han af de oprørske Bønder i Slaget ved Svendstrup og beholdt kun Livet ved Mellekomst af en Bonde, Jens Jepsen, der selv senere blev fritaget for Halsløsning, fordi han i den forgangne Fejde havde friet I. K.s Hals. Ved Aalborgs Indtagelse blev I. K. atter fri, og snart efter træffes hans Navn blandt de mest betroede Lensmænds; 1536 fik han Kjøbenhavns Slot, et Par Aar efter Krogen, 1544 ombyttet med Koldinghus, som han beholdt til 1555. Desuden havde han 1538—50 Borreby Len i Sjælland; 1550 fik han Skivehus og 1560 Horns

Herred i Jylland i Pant, og disse Panter havde han endnu ved sin Død, 27. April 1561. Før 1552 havde han faaet Sæde i Rigsraadet. Ved sit Ægteskab med Magdalene Banner († 5. Marts 1597), Datter af Marsken Erik Eriksen B. (I, 511), blev han Ejer af en større Gaard, Skovshoved ved Skive, hvilken han gav Navnet Krabbesholm og forsynede med en anselig Hovedbygning; desuden ejede han sin Fædrenegaard Østergaard. Fru Magdalene beholdt som Enke Skivehus Len til 1572. *Thiset.*

Krabbe, Iver, 1602—66, til Jordbjærg, Statholder i Norge, Søn af nedennævnte Tage (Mogensen) K. († 1612), blev født paa Ovids Kloster 22. Marts 1602. Paa sin Udenlandsrejse studerede han 1625 i Padua, blev efter sin Hjemkomst 1628 Hofjunker, men forlod s. A. denne Stilling, da han 25. Avg. paa Kjøbenhavns Slot fejrede sit Bryllup med Karen Ottedatter Marsvin. Det følgende Aar forlenedes han med Laholm, hvilket Len han 1636 ombyttede med Varberg. Hans Virksomhed strakte sig dog videre end til Halland: 1636 var han saaledes Chef for de til Hertugdømmerne sendte saakaldte Unionstropper, og 1641 fik han Ordre til at inspicere Baahus Fæstning. Under Krigen med Sverige havde han som første Mand i Nordhalland en ansvarsfuld Post. Han fik i Begyndelsen af Febr. 1645 Ordre til at forene sig med Hannibal Sehested, som stod ved Baahus, hvilket dog ikke førte til noget, men i April havde han en heldig Træfning med Svenskerne i Nærheden af Kongsbakke. Hans Styrke var dog kun ringe, og kort efter, at han havde faaet Forstærkning, kom Freden i Brømsebro med dens Bestemmelse om Hallands Pantsætning til Sverige. Med tungt Hjærte maatte han i Sept. skride til at overgive sin Fæstning til den forhadte Fjende, efter at han forgjæves i en Skrivelse til Corfits Ulfeldt havde bedet sig forskaanet for dette Hverv, fordi han «meget ugjærne samtaler eller overhovedet vil have noget at gjøre med dette Folk». Ogsaa rent personlig var Krigen gaaet ud over ham, i det hans Gaard Jordbjærg i Skaane var bleven afbrændt af Svenskerne 1644. Efter Freden opførte han nu en ny Hoved- og Ladebygning, efter Sagnet under Trusler om, at den vel skulde kunne staa sig imod de svenske Hunde.

Imidlertid havde han 1646 faaet Baahus Len til Erstatning for Varberg, blev ved Kroningen 1648 Ridder og udfoldede i den følgende Tid en betydelig Virksomhed for Udbedringen af Grænsefæstningerne. Naget til den østlige Nabo synes heller ikke at have

forladt ham; han udpegedes almindelig som en af de ivrigste Talsmænd for et Fredsbrud. Da Krigen nærmede sig, betroedes ham ogsaa i Jan. 1657 Posten som Generalmajor over det søndenfjeldske Norge; Rustningerne her lagdes væsentlig ind under ham, og i April kaldtes han til Kjøbenhavn for at konferere med Kongen. Men under selve Krigen kom han ikke til at udføre store Bedrifter; mest indskrænkede hans Virksomhed sig til Grænsefægtninger, og de Forsøg, han i Sept. og Okt. 1657 gjorde paa en Diversion ind i Halland, maatte opgives som resultatløse, dels af Mangel paa Proviant, dels af Mangel paa tilstrækkelig Understøttelse fra den danske Hær i Skaane. I Nov. samlede han sit Korps ved Uddevalla mod et svensk Angreb fra Venersborg, men søgte forgjæves Hjælp hos Statholderen paa Akershus Niels Trolle, og i Jan. 1658 faldt ogsaa Uddevalla Skanse. Kort efter tog han den tilbage; men umiddelbart derpaa beseglede Freden i Roskilde Baahuses Tab.

I. K. havde saaledes mistet sit Len, men endnu stærkere blev dog hans Stilling rokket ved Skaanes Afstaaelse. Her havde han sine store Besiddelser, foruden Jordbjærg de ved hans Giftermaal erhvervede Godser Krogholm, der var en af de prægtigste Herregaarde i Sundprovinserne, og Marsvinsholm. Han stod som Hovedet for den skaanske Adel, ragende frem ved sin Person og ved sine Slægtskabs- og Venskabsforbindelser. Derfor gjorde den svenske Regering sig den yderste Umage for at vinde ham for sig, samtidig med at den havde et vaagent Øje med hans Adfærd. Det mærkelige skete nu ogsaa, at den hidtil saa ivrige Svenskerfjende hørte til dem, som aflagde Eden til den nye Herre snart efter Roskildefreden. Dog betød dette ikke, at han traadte ud af dansk Tjeneste. I Sept. 1660 foreslog Rigsraadet ham til Optagelse i det — noget, hvormed der for øvrigt ogsaa tidligere gjentagne Gange havde været Tale —, men Kongen fulgte ikke Indstillingen, og paa det store Stændermøde synes I. K. nærmest at have indtaget en oppositionel Holdning; dog tilstodes der ham den Ære at bære Blodfanen ved Arvehyldingen 18. Okt. Men Statsforandringen gjorde paa ham som paa mange andre af hans Standsfæller et mægtigt Indtryk, og i Juli 1661 tilbød han ved en Mellemand den svenske Resident Duval at træde i Carl XI's Tjeneste. Imidlertid ansaa Frederik III det for klogt at knytte ham til sig. Han blev Medlem af Statskollegiet og af den store Lovkommission og udnævntes derpaa i Sept. 1661 til Statholder i Norge som Niels Trolles Efterfølger. Synderlig Glæde fik han dog næppe af denne Virksomhed; Befolk-

ningen klagede over ham som over hans Forgænger, men vigtigere var det dog, at han havde mægtige Modstandere i Kjøbenhavn; selv udpeger han Generalfiskalen Søren Kornerup som sin Fjende, og med Gabel antoges han ogsaa for at være Uvenner. I Sommeren 1663 ventedes allerede hans Afskedigelse; han holdt sig dog i sin Stilling til Jan. 1664, da han afløstes af Ulrik Frederik Gyldenløve. Imidlertid havde han forøget sine Besiddelser i Sjælland, hvor han fra 1649 ejede Gunderslevholm, ved 1662 at arve Halvdelen af Vemmetofte og 1663 at tilkøbe sig Resten. 30. Okt. 1666 døde han; hans Enke døde 16. Sept. 1680.

Brasch, Vemmetoftes Hist. I, 177 ff. Cronholm, Skånes polit. hist. II, 34 t. P. v. Möller, Bidrag t. Hallands hist. I, 285 ff. *J. A. Fridericius.*

Krabbe, Jørgen Baron, 1633—78, Son af den ovfr. nævnte Iver (Tagesen) K. Han foretog den sædvanlige Udenlandsrejse og blev derefter under Kong Frederik III Sekretær i danske Kancelli. Men efter Roskildefreden afbrød han sit Forhold til Danmark, bortskiftede sine Besiddelser vest for Sundet, aflagde Ed til Carl Gustav og fornyede den i Jan. 1661 til Carl XI. S. A ægtede han i Malmø Jytte Thott, Datter af den 1656 afdøde danske Rigsraad Otte T. til Næs. 1664 introduceredes han paa det svenske Ridderhus og fik 1676 Titel af Baron. Imidlertid kom den skaanske Krigs Begivenheder til at gribe afgjørende ind i hans Liv. Hans danske Sympathier vaagnede til nyt Liv, men da Fremtiden dog laa usikker, blev hans Holdning vaklende og tvetydig. Uvist om af fri Vilje eller tvungen af Omstændighederne indfandt han sig flere Gange i Christian V's Lejr; mest opholdt han sig dog paa sin Gaard Krogholm, omkring hvilken de dansksindede Snaphaner sværmede, fortrædigende Svenskerne. Da traf Carl XI i Sept. 1677 i sin Mistillid til K. og hans Standsfæller Forholdsregler til at lade dem føre til Skaanes Grænse. For at undgaa dette søgte han til Kongen i Malmø og forsikrede ham om sin Troskab; men nogle svenske Officerer, som netop nu vare losladte af dansk Fangenskab, hvori de vare bragte af Snaphanerne, anklagede ham for at have begunstiget disses Angreb. K. blev fængslet og dømt til at miste Livet og sine Godser. Det tør vistnok siges, at trods hans tvetydige Adfærd var Dommen ikke begrundet ved virkelige Beviser, men desuagtet stadfæstede Carl XI Dødsdommen, der udførtes 16. Jan. 1678 i Malmø. Han led Døden, vidnende om sin Uskyl-

dighed og med sine Tanker mest rettede paa sin Hustru, med hvem han end ikke havde faaet Lov til at tage personlig Afsked.

Deduction mod Hr. Jöran K. (Malmö 1678). Aletophilus, Replique emod den falske Deduction (1678). Cronholm, Skånes polit. hist. II, 198 ff. Saml. t. Skånes hist. 1870, S. 43 ff. *J. A. Fridericia.*

Krabbe, Morten, —1542, norsk Kansler, var en Søn af Niels (Mortensen) K. til Tandrup og Torp samt Kirsten Bosdatter Hog (af de gamle Høger). Hvis det er ham og ikke hans ældre Fætter, Dr. Morten K., der studerede i Rostock 1504—5, maa han være født i 1480-Aarene, men i Danmark vides han ikke nævnt før 1517, da han var Børglumbispens Kommissarius paa Læso. Han var Magister, blev kongl. Sekretær og havde allerede 1523 Provstiet i Thy, som han beholdt til sin Død, ligesom han ogsaa ved sidstnævnte Tidspunkt var Indehaver af et Præbende i Ribe. 1529 blev han forlenet med Tommerup Kloster i Skaane, som han beholdt til 1532, da han blev norsk Kansler og Provst ved Mariekirken i Oslo med tilhørende Forlening af Follo og Laurentii Hospital i Oslo. Han kom dog først til Norge om Foraaret 1533, da han melder Ærkebispens sin Ankomst, men allerede om Sommeren s. A. beklager han sig over sin Kirkes Tilstand, Embedets Ringhed og Laudsvistbrevens Sjældenhed, ligesom den uvante Luft var ham besværlig, foruden at han var syg af et Ormebid i Foden. 1539 overlod Hr. Truid Ulfstand ham Hellig Løsens Præbende i Oslo. 1535 var han Kongens og det sondensjældske Rigsraads Kandidat til Bergens Bispestol, skjønt «han ikke selv stod saa haardt derefter». Det anføres da om ham, at han var «mandelig, højforstandig talende og raadende, vidt forsøgt i Herrers og Fyrsters Gaarde og Kancellibruget» samt af fornem Slægt og Hr. Tyge Krabbes Søkendebarn. Paa den anden Side synes han at have haft Egenskaber, der ikke vare heldige for hans Stilling: han var en stor «Gildebroder» og «en svar Mand», hvem Rejser faldt besværlige, men Biskop Hans Reff udtaler Haabet om, at han vilde «blive en anden Mand», naar han fik en mere ansvarsfuld Stilling. Skjønt Ærkebispens lader villig til at acceptere ham, vidste han dog under de indtrædende urolige Tider at skaffe sin og det bergenske Kapitels Kandidat, M. Geble Pedersen, Bispestolen. M. K. deltog i Slutningen af 1535 virksomt i Christian III's Valg til Norges Konge. Han levede endnu i Febr. 1542, men var død før 1. Avg. s. A., da det efter ham ledige Præbende i Ribe blev besat.

Danske Mag. I, 349 ff.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Krabbe, Niels, 1603—63, til Skjellinge og Bæltbjærg. Broder til den ovfr. nævnte Iver (Tagesen) K., fødtes paa Ovids Kloster i Skaane 4. Nov. 1603. Efter at have gaaet i Viborg Skole opdroges han en Tid i Huset hos Biskop Jesper Brochmand, sendtes saa til Sorø Skole og Akademi og derefter til Udlandet, hvor vi 1622 træffe ham i Wittenberg og 1626 i Padua. Ved dette Universitet blev han Syndikus for den germanske Nation, tjente senere i den spanske Hær i Nederlandene, men vendte tilbage til Danmark paa Christian IV's Befaling til de adelige, som vare i Udlandet, om at forlade dette i Anledning af Krigen med Kejseren. Han blev nu en Tid nøje knyttet til Hoffet, først fra 1628—30 som Kammerjunker hos Kongens Søn Hertug Ulrik, hvem han 1629 ledsagede til Nederlandene, derpaa fra 1630—35 som Overskjænk. Den øvrige Del af sit Liv var han nøje knyttet til de skaanske Provinser, hvor han havde sine fleste Godser, og hvor han fik alle sine Forleninger, nemlig Laholm 1636—37, Halmstad 1637—45, Christianopol 1646—48 og Sølvitsborg 1648—58. 1647 blev han Landkommissær i Skaane og deltog i Overvejelserne om denne Provinses Forsvar, hvilket navnlig afsatte sit Spor i en Erklæring fra ham af 1652, hvori han udtalte sig mod at stole paa Landfolket, der kun burde bruges i Fæstningerne, medens det egentlige Værn burde dannes af de hvervede Tropper. Imidlertid var han 1648 ved Frederik III's Kroning bleven Ridder og var 1651 Medlem af den Kommission, der skulde undersøge Forholdene i Norge og Hannibal Sehesteds Embedsførelse. Under Krigen 1657 havde han den vanskelige Post som Generalkrigskommissær i Sundprovinserne. Da Skaane var tabt ved Roskildefreden, tog han til Kjøbenhavn, og under Hovedstadens Belejring overdroges der ham flere Hverv, som Mønstringer af Tropperne og Omsorg for Indkvarteringen. Trods fornyede Opfordringer fra svensk Side vægrede han sig ved at aflægge Hyldingsed som skaansk Adelsmand til Carl Gustav; i Sept. 1660 hørte han til dem, som Rigsraadet indstillede til Frederik III til Optagelse i dets Midte. Men Kongen fulgte ikke Indstillingen, og Forfatningsforandringen kom for ham som en Omvæltning, der løste ham fra hans Forpligtelser til Danmark; det hedder derom de mærkelige Ord i Ligprædikenen, at han efter Arvehyldingen «for sine sær og synderlige Aarsager, som alle disse Rigers og Landes fornemme Patrioter noksom er bevidst og derfor af alle og enhver til hans reputerlige Eftersagn og Amindelse i hans Grav videre fortænkes og ihukommnes, end her fornødent er in specie at erindre», resol-

verede sig at aflægge Ed til Kongen af Sverige. I Jan. 1661 rejste han til Skaane i denne Anledning og benyttede endog senere den svenske Regerings Mellekomst til at søge at fri sine Godser i Danmark fra Besværinger. Men allerede 16. April 1663 døde han paa Bæltebjærg. — Han var først trolovet med Mette Pallesdatter Rosenkrantz († før Brylluppet 31. Avg. 1631), ægtede dernæst 1. (4. Okt. 1635) Lisbet Corfitsdatter Rud († 30. Avg. 1649), 2. (27. Juni 1652) Mette Andersdatter Bille († 27. Sept. 1657) og 3. (14. Sept. 1660) Mette Rosenkrantz († 14. Febr. 1683), Enke efter Erik Bille til Løgismose.

T. Tuesen, Ligpræd. ov. N. K. (1665). Danske Mag. 4. R. V, 5 t.

J. A. Fridericia.

Krabbe, Niels, o. 1650—1708, Officer, Son af ovennævnte Gregers K. Fra ung af var han knyttet til Hoffet, blev 1667 Hofjunker og Forskærer og 1670 ved Christian V's Salving Kammerjunker, men 1675 traadte han som Ritmester ind i Hestgarden, da denne i Anledning af den forestaaende Krig udvidedes til et Regiment. K. blev Major 1677 og Oberstlieutenant 1682, men vedblev tillige at forrette Tjeneste som Kammerjunker hos Christian V, til hvis nærmeste Kreds han horte. Ved A. L. v. Knuths Død i Begyndelsen af 1699 blev en Del af Overkammerjunkrens Funktioner overdraget K.; s. A. fik han Karakter som Brigadér til Hest. Han nød almindelig Agtelse som en brav og retskaffen Mand, hvad der vel ikke var uden Betydning, da han kort efter Tronskiftet s. A. blev Oberst for Hestgarden i Steden for Generallieutenant S. C. v. Plessen, der blev afsat og fængslet paa Grund af forskellige Misligheder. Først i Juni 1700, da Belejringen af Tønning var opgivet, fordi Gottorps allierede vare faldne ind i Holsten, fik K. Ordre til med største Delen af Garden at afgaa til Sønderjylland for at inddrive Kontributioner og imødegaa Strejftog. I dette Øjemed blev han i Juli Maaned posteret ved Arlevad mellem Husum og Bredsted, hvor ogsaa 2. sjællandske Rytterregiment samt 2 Kompagnier Fodfolk bleve underlagte ham, der som Oberst af Garden havde Rang med Generalmajorer. Men K. var mere Hofmand end General. Ansvarer ved at agere paa egen Haand trykkede ham, og hele hans Optræden bar Præg heraf. Ikke desto mindre fik han, da Carl XII i Avg. havde gjort Landgang paa Sjælland, Ordre til at gaa til Kjøbenhavn og overtage Kommandoen over Rytteriet der. Som bekjendt blev her heller ingen Lejlighed til

at plukke Lavrbær, men K. vedblev ogsaa uden det at holde sig i Kongens Naade. 1701 fik han Danebrogsordenen, og Kommandoen over Garden beholdt han til sin Død i Kjøbenhavn 13. Febr. 1708, hvornæst Kongen erklærede sig selv for Korpsets Chef. — K. ejede Hverringe paa Fyn. Gift 30. Maj 1679 med Louise Charlotte v. Schlaberndorf († 1737), der hørte til en fornem brandenborgsk Slægt og som Overhofmesterinde hos Dronning Charlotte Amalie ligeledes var knyttet til Hoffet. *H. W. Harbou.*

Krabbe, Ole, 1656—1728, Godsejer, af Adelslægten K. fra den lille Hovedgaard Damsgaard i Vandfuld Herred, blev født paa denne Gaard 14. Nov. 1656. Faderen, Henrik K., mistede han i sine første Barneaar; kort efter solgtes Stamgaarden, og Moderen, Eva Unger, giftede sig med Gjord Galt til Viunggaard. Som fattig ung Adelsmand uden Jordegods laa det O. K. nærmest at søge sit Brød som Officer, og fra 1679—83 tjente han som Kornet og Lieutenant ved 3. jyske nationale Rytterregiment; men derefter afbrød han ikke blot sin militære Løbcbane, men brød ogsaa med den gamle Adels Traditioner, i det han 4. Avg. 1686 ægtede en rig Kjøbmandsdatter fra Viborg, Margrethe Henriksdatter Svichtenberg. Herved fik han Midler til at købe Hovedgaarden Nandrup paa Mors og synes nu at være kommen paa sin rette Hylde. Medens hans Standsfæller og nærmeste Frænder forarmedes og gik til Grunde, øgede han efterhaanden sine Besiddelser med Skaarupgaard, Hastrup, Sovig og Part i Hesselmed. De 2 sidste Gaarde solgte han dog atter, men derimod tilgiftede han sig efter sin første Hustrus Død Hovedgaarden Bjerre, der havde tilhørt hans Fætter Johan Rudolf Unger, som havde testamenteret Gaarden til sin Fæstemø Ide Sophie Gjedde (f. 9. Febr. 1675 † 10. April 1756), hvem O. K. ægtede 5. Nov. 1697. At O. K. i det hele havde sluttet sig til den nye Tid, ses ogsaa af, at han, der 1695 havde faaet Ritmesters Karakter, 1703 udnævntes til Justitsraad og 1714 til Etatsraad, ligesom han til 1716 havde Sæde i Højesteret, saaledes at han ved sin Død, 17. Juni 1728, omgivet af en talrig Børneflokk, saa en ny Tid oprinde for sin tidligere faatallige og i Skyggen levende Slægt.

Personalhist. Tidsskr. III.

Thiset.

Krabbe, Ole, 1789—1864, Officer, er født 1. Nov. 1789 og Søn af daværende Vagtmester, senere Kapitajn i Landeværnet og Toldforvalter i Årøskjøbing, Johan Henrik Bernhard Ludvig K. (f. 3. April

1750 i Rensborg, † 5. Juli 1809) og første Hustru, Anna Marie f. Marienhoff (f. 1751 † 17. Dec. 1806). K. blev 1808 Fændrik og ~~1809~~ 1809 Sekondlieutenant ved Kongens Regiment til Fods og avancerede her 1813 til Premierlieutenant, 1822 til Kapitajn, 1837 til Major. 1845 udnævntes han til Oberstlieutenant og Chef for 13. Linjebataillon, og i Spidsen for denne Afdeling drog han 1848 i Felten. I Træfningen ved Bov kom Bataillon, der hørte til Armékorpsreserven, ikke i Ilden, men i Slaget ved Slesvig blev den sendt frem til Hjælp for Avantgarden under dennes heftige Kamp om Bustrup. K. blev her saaret af en Geværkugle i Foden og taget til Fange tillige med sin Adjudant. Han udlostes af Fangenskab i Sept. og fik ved sin Tilbagekomst først Befalingen over 1. Linjebataillon, men nogle Dage senere over den lige oprettede 2. Forstærkningsbataillon. Da Hæren i Marts 1849 paa ny blev sat paa Krigsfod, fik K., der lige var forfremmet til Oberst, Kommandoen over 1. Infanteribrigade, som han saa førte i de 2 sidste Krigsaar. K. horte ikke til de Førere, der blænde ved deres Optræden, eller som Soldaterne særlig elske. Han var mut, ordknap, stræng i Tjenesten, men tillige selv i høj Grad pligtopyldende, haardfør, uforfærdet. Fortrinlig støttet af sin Stabschef, Kapitajn W. Stricker, gjorde han særdeles god Fyldest som Brigadekommandør. Hans Batailloner optraadte overalt med en Sikkerhed og Orden, der ikke blev overtruffen, vel knap nok naact ved nogen anden af Hærens Brigader, og de Kampe, han udfægtede, ere Mønstre i taktisk Henseende. Sin Debut som højere Troppfører havde K. 6. April 1849 i den smukke Træfning ved Ullerup, hvor han efter en heftig Forpostkamp tilbageslog den hannoveranske General Wyneckens med dobbelt overlegne Kræfter førte Angreb paa Divisionen Bülow's (Flankekorpsets) højre Fløj. Senere paa Aaret førte han Overbefalingen paa Als i Steden for General de Meza, der kaldtes til Jylland for at deltage i Udfaldet fra Fredericia. 1850 indlemmedes hans Brigade i Schleppegrells Division. Under Fremrykningen mod Isted 25. Juli havde han først Avantgarden og detacheredes derpaa med Hovedmassen af sin Brigade mod Passet ved Vedelsvang, hvor han ved en dygtig ført Kamp standsede den paa Fjendens yderste højre Fløj værende Insurgentbrigade Abercron, der i Følge General Willisens Plan skulde falde vor Hær i Ryggen. Efter Slaget formeredes hans Brigade som et selvstændigt Østkorps og opstilledes mellem Slien og Ekernførde Fjord med det Hverv at skjærme Landskabet Svansen og dække venstre Flanke af den ved Dane-

virke staaende Hovedhær. K. løste denne Opgave med fortrinlig Omsigt og satte Kronen paa Værket ved den af alle kjendte, glimrende og sejerrige Kamp mod General Willisen 12. Sep. 1850 ved Mysunde. Han høstede herfor hædrende Anerkjendelse i Form af mundtlig og skriftlig Tak fra den kommanderende General og Krigsministeren, medens Kongen som Belønning lod ham tilstille Kommandørkorset. 1851 efter Krigens Slutning, da Feltbrigaderne opløstes, traadte K. først tilbage som Chef for 13. Bataillon, men blev kort efter Chef for den i Jylland oprettede Infanteribrigade og i Slutningen af Aaret for 5., saakaldte holsten-lauenborgske Brigade, senere for 3. Infanteribrigade. 1852 forfremmedes han under Fremhævelse af den Dygtighed, han havde lagt for Dagen i Krigen som Brigadefører, til Generalmajor. 1860 fik K. sin Afsked af Krigstjenesten, da Regeringen, som det hedder, ikke længere ansaa ham for at være i Besiddelse af den Dygtighed og politiske Selvstændighed, som den under de indtraadte vanskelige Forhold i Hertugdømmerne maatte kræve af en Brigadekommandør. Samtidig med Afskeden fik han Karakter som Generallieutenant.

K. havde 21. Maj 1830 ægtet Charlotte f. Schlotfeldt (f. 15. Marts 1807, † paa Frederiksberg 7. Dec. 1888), Datter af Toldforvalter i Aabenraa, Justitsraad S. og Anne Marie f. Dixen. Han døde i Kjøbenhavn 30. Marts 1864. *S. A. Sørensen.*

Krabbe, Otto, 1641—1719, Gehejmeraad, var født Nytaarsdag 1641 i Christianopol i Bleking, hvor hans Fader, ovennævnte Erik K. († 1659), da var Lensmand. Sin Opdragelse fik han hos Kjeld Krag paa Helnekirke i Skaane, hvem han forlod for at tage Tjeneste i Kongens Gaard som Page 1656. Som saadan ledsagede han Hannibal Sehested paa dennes Ambassade til Frankrig 1662—64 og blev nogen Tid efter Hjemkomsten forfremmet til Kammerpage hos Kongen, der skjænkede ham sin egen Kaarde, som K. derefter bar hele sit Liv. 1669 blev han Kammerjunker, men opvartede stedse Kongen personlig som hans Kammerpage og var bestandig hos ham i hans sidste Levetid; i K.s Arme døde Frederik III, som paa sit Dødsleje til Tak og Erindring satte sin Ring paa den trofaste Pages Finger, som den aldrig forlod, end ikke i Graven. Efter Tronskiftet blev K. Kammerherre, men forlod snart Hoffet, da han 1671 blev udnævnt til Amtmand over Tryggevælde, Vordingborg og Møens Amter: Vordingborg Amt mistede han dog næste Aar, og Tryggevælde Amt gik 1695 over til en anden, indtil det

1709 atter blev tildelt K. Imidlertid blev han 1682 Amtmand over Roskilde Amt med Vordingborg Amts Rytter- og Proprietærgods samt Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift. 1680 fik han Etatsraads Titel, 1683 Rang med Overskjænken, 1684 Dannebrogordenen, 1691 udnævntes han til Justitsraad med Forpligtelse til at indfinde sig i Højesteret, naar han tilsagdes, og 1695 til Gehejmeraad.

Ved Siden af sine Embeder havde K. meget at tage Vare med Bestyrelsen af sine Landejendomme. I Henhold til sin Faders Løfte tilskjødede Christian V ham 1670 Holmegaard, hvortil hørte Brokso, som 1675 blev oprettet til Sædegaard; en Tid lang ejede han Bækkeskov og Aakjær, og ved sit sidste Giftermaal forøgede K. yderligere sit Jordegods. Han var først gift (1671) med Røgshofmester Joachim Gersdorffs Datter Dorthea G. (f. 18. April 1645 † 30. Juli 1680) og derefter (25. Maj 1681) med Gehejmeraad Vincents Joach. Hahns Datter Catharine Susanne H. († 29. Maj 1685), efter hvis Død han 16. Avg. 1686 ægtede Birgitte Skeel (f. 7. Jan. 1669), Datter af Gehejmeraad Otto S. til Vallø, som 1690 afstod til denne sin Datter og K. Herregaardene Egholm og Krabbesholm i Horns Herred. Med stor Omhu og Sparsommelighed styrede K. sine Ejendomme; baade Hovedgaardens og Kirkers Bygninger forbedrede han, og mod sine undergivne var han en mild og uegenlystig Husbond.

Uagtet K. ved Christian V's Død (1699) allerede var til Aars, kom han dog under Frederik IV til at indtage en mere fremragende Plads end hidtil. Strax ved den fjendtlige Landgang 1700 fik han som Stiftsbefalingsmand Lejlighed til under Kongens Fraværelse at træffe alle fornødne Anstalter til Forsvar, og uagtet han aldrig havde været i Felten, viste han det største Mod og skaanede ikke sig selv. S. A. lod Kongen K., der under Forhandlingerne i Christian V's sidste Tid havde bekæmpet Landmilitsens Oprettelse og havde foreslaet en Skat paa Hartkornet, for at Kongen kunde forøge den staaende Hær, i Forening med Overkrigskommissær G. Braem afgive den Betænkning, der kom til at danne Grundlaget for Landmilitsens Ordning ved Forordningen 1701; og som en Mand, der i Følge sin lange Praxis fra sin Virksomhed som Amtmand og som Godsejer havde et Kjendskab til Landboforholdene som faa andre, var det naturligt, at han 1701 fik Sæde i den Kommission, der skulde forberede Vornedskabets Ophævelse. Uagtet han personlig var villig til at give vornede fri paa sine egne Godser, fandt han det højst skadeligt i Almindelighed at frigive de vornede

paa de private Godser, i det han frygtede det meget øde Gods, der formentlig vilde blive Følgen deraf; at fraraade Vornedskabets Ophævelse paa Krongodserne — Kongens principale Forslag — dristede han sig dog ikke til. Foruden K. udtalte kun et af Kommissionens Medlemmer sig imod den tilsigtede Foranstaltning, og om det end taler til Fordel for hans Ærlighed, maa man dog glæde sig over, at de stode ene med deres Mening, og at Resultatet blev Vornedskabets almindelige Ophævelse 1702. Endelig fik K. 1703 Sæde i Kongens Raad som Gehejmeraad i Konseillet, og i de mange urolige Aar under den langvarige Krig hvilede en stor Del af Ansvar for Regeringens Ledelse paa ham, især naar Kongen — ofte og længe — var fraværende. Ved Siden af denne sin Ministerpost vedblev K. at bestyre sit Stiftamtmands- og Amtmandsembede, og paa andre Maader blev der desuden lagt Beslag paa hans Tid og Kræfter, som da han 1714 var en af Kommissærerne i Enkedronning Charlotte Amalies Bo. 1709 hædredes K. med Elefantordenen.

Omsider følte K. sig træt af sine anstrængende Embeder og vel ogsaa bøjet af Sorger; sine Børn havde han alle set dø, deriblandt Charlotte Amalie K. († 1709), Ulr. Chr. Gyldenløves Hustru (VI, 347); han trængte til at tilbringe sine sidste Dage i Ro, og 1717 tog han da Afsked fra alle sine Embeder. Derefter synes han mest at have levet paa Egholm, hvor han stadig lod holde Gudstjeneste for sig, da han blev for svag til at søge Kirken. Efter en Uges Sygeleje døde han 13. Juli 1719 og blev begravet i Roskilde Domkirke i et Kapel, der 1868 blev nedbrudt. Hans Enke, der efterlod sig et smukt Eftermæle som en from og for sine undergivnes Vel omhyggelig Frue, overlevede ham til 26. Jan. 1737.

K. var en klog, erfaren og arbejdsom Statsmand; han var sig sit store Ansvar vel bevidst, og naar han — vel noget paavirket af sin Følelse som Godsejer — ikke altid saa paa Landboforholdenes i hans Tid brændende Spørgsmaal saaledes, som man nu kunde ønske, at han havde set paa dem, saa tør man ikke tvivle paa, at han lod sig lede af sin Overbevisning om det rette, og det saa meget mere, som han var en sjælden human Mand; Forordningen 1708, der afskaffede forskellige grove Misbrug fra Tiendejernes Side ved Tiendetællingen, er saaledes hans Værk. Hans ualmindelige Velvilje viste sig ogsaa derved, at han havde meget ondt ved at vredes paa nogen, og at han sjælden slog Haanden af nogen af de mange, han hjalp med Raad og Daad, «endskjønt

de somme Tid tit kunde spasere uden for Landevejen». Han var altid den samme, siger Biskop Worm, altid hin gamle, ærlige Hr. O. K. I det hele staar han som en ualmindelig sympathetisk Skikkelse, udrustet med adskillige af den gamle Adels allerbedste Egenskaber, en ædel Personlighed med Hjærtet paa rette Sted.

Worm, Ligpræd. ov. O. K. Danske Herregaarde IV: Holmegaard; X: Bækkeskov; XIV: Egholm; XV: Krabbesholm. Skeel, Fam. Skeel S. 275 ff. Holm, Danmark-Norges indre Hist. 1660—1720 I, 147. 150. II, 298 f.

G. L. Wad.

Krabbe, Peter Greis, 1755—1807, Søofficer, Søn af Oberstlieutenant Frederik Christian K. (f. 1713 † 24. Avg. 1776) og Ingeborg f. Greersen (f. 8. Avg. 1732 † 11. Juni 1784), er født 22. Nov. 1755, blev Sekondlieutenant i Marinen 1776, Premierlieutenant 1781, Kapitajnlieutenant 1789, Kapitajn 1796, Kommandørkapitajn 1803 og døde 21. April 1807. — 1784 var K. Chef for Transportbriggen «Postillon», 1788 Chef for Galejen «Kragern» under Kontreadmiral J. Arenfeldts Kommando og foretog under ham Angreb paa Sveriges Vestkyst; 1802 Medlem af den norske Sødefensionskommission. Mest bekjendt er K. bleven, da han 1800 førte Fregatten «Freia» paa Konvoi til Middelhavet. 25. Juni traf han med sin Konvoi ved Indgangen til Kanalen en overlegen engelsk Styrke, som forlangte at visitere hans Skibe. Da dette stred mod K.s Ordre, afslog han Begjæringen, men da Englænderne desuagtet udsatte Fartøjer mod Koffardiskibene, udspandt der sig en haardnakket Kamp, hvor hans Fregat angrebes af 4 engelske. Efter 1 Times Fægtning, hvorved «Freia» næsten blev synkefærdig, strøg K. for Overmagten og blev indbragt til Downs. Han blev dog snart efter frigivet og udførte derefter sit Hverv. For hans kjække Opførsel forærede Kongen ham ved hans Hjemkomst en Guldæressabel. — K. blev 1794 gift med Sophie Juul Gaarder (f. 1773 † 6. Juni 1837), Datter af Oberstlieutenant G.

C. With.

Krabbe, Tage, 1553—1612, til Røsøholm og Jordbjærg i Skaane, var Sønesøn af nedennævnte Tyge K. og Søn af Mogens K. til Vegholm og Karen Ged til Røsøholm og Jordbjærg; han blev født paa Vegholm 9. Febr. 1553. Fra 1580—91 var han Hofjunker og 1593—94 Hofmarskal. Han havde forskjellige mindre skaanske Len, deriblandt Himlinge Len 1588—97 og Øvids Kloster fra 1594 til sin Død. 1609 var han Ritmester over den hallandske Fane af Adelens Rostjeneste og deltog som saadan i Kalmarkrigen, under

hvilken han døde 19. Sept. 1612. Ligesom hans Broder Jacob, der havde været en Art «kortvillig Raad» hos Kong Frederik II, synes ogsaa T. K. at have været et ganske vittigt Hoved, men kom, som en overleveret Anekdote viser, til kort, da han en Gang vilde øve sit Vid paa Tyge Brahe. For øvrigt var han velset af Kong Christian IV, der gjorde hans Bryllup paa Koldinghus 15. Febr. 1596 med Sophie Friis (f. 1576 † 19. Avg. 1611), og en hyppig Gjæst ved Hove. Blandt hans Sønner vare forannævnte Iver og Niels K. *Thiset.*

Krabbe, Tyge, 1474—1541, Rigmarsk, det konservative, katolske Adelspartis Fører paa Reformationstiden, var en Søn af Mogens K. til Bustrup i Salling og Elsebe Tygesdatter Lunge fra Basnæs. 12 Aar gammel var han allerede som «Smaadrenge» hos Kong Hans og deltog i dennes Tog til Gulland mod Iver Axelsen Thott. Senere fik han Kong Hans' Hunde at passe i en 6—7 Aar «og havde», som han selv skriver, «mangen Fandens Dag med dem udi Moser og Kær». Ved andre Lejligheder deltog han som Kongens Smaadrenge i Hoffester og Turneringer eller i Krigerfærd; 1495 fulgte han saaledes Kongen til Rigmødet i Kalmar og kom i stor Fare i Rønneby Havn, da Kongens Hovedskib brændte, hvorved mange omkom; endnu 1497 fulgte han Kongen paa Sverigestoget og deltog derpaa i Slaget ved Rø^{et}ebro. Et saadant Ungdomsliv kunde nok uddanne en Mand baade aandelig og legemlig. Raa Kraft, Halsstarrighed og Selvtægt, parrede med en vis Snedighed og List, ere de Hovedtræk, man senere oftere sporer i hans Færd. — Forfremmelserne lode heller ikke længe vente paa sig. Allerede i en Alder af 27 Aar synes han (1501) at have været Lensmand paa Kjøbenhavns Slot; 1503 nævnes han allerede tillige som Ridder. Omtrent paa samme Tid blev han trolovet og et Par Aar senere gift med Anne Rosenkrantz, Datter af den højt ansete og rige Rigsraad Niels R., Hofnester hos Christian II; da de vare beslægtede i 4. Led, maatte der udvirkes pavelig Dispensation (1504). Ved sin Forbindelse med denne mægtige Slægt og end mere ved sin egen ubestridelige Dygtighed skulde det lykkes ham i et skæbnesvangert Tidsrum at hæve de gamle, ustyrlige Krabbers da noget afblegede Æt til dens største Højde. I de følgende Aar træffes han uafbrudt paa Krigstogene til Sverige og forlændes o. 1507 med Helsingborg Slot, hvortil han derpaa i næsten hele sit Liv var knyttet. Som Lensmand her skulde han komme til at udføre sin

tidligere Manddoms største Bedrift, i det han som Befalingsmand i Skaane under den svenske Hærfører Aake Hansson Thotts truende Angreb paa Landet i en Fart fik samlet den skaanske Adels Opbud (400 Mand) og ved «Fantehullet» i Nærheden af Grænsen tilføjede Aake Hanssons overlegne svenske Rytterstyrke (700 Mand) et Nederlag og, som han selv skriver, «fik Død paa hannem» (27. Avg. 1510). Begivenheden vakte stor Glæde i Danmark; de tagne Faner bleve med stor Højtidelighed ophængte i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; Hr. Tyge fejredes i Rimkrønner og Folkeviser og blev kort efter optagen i Rigsraadet.

Som Rigsraad deltog T. K. i et Rigmøde i Halmstad 1512 og i Fredsmødet i Malmø s. A., ligeledes i de store Møder i Begyndelsen af Christian II's Regering. Men samtidig viste han i disse Aar en ikke ringe Virksomhed for at samle sig Gods, dels i Jylland, dels i Skaane og i Halland. 1514 fik han saaledes, efter at have stævnet Sagen ind for Rigsraadet, det saakaldte Fiskbæk Gods tilbage, 12 Gaarde i Nærheden af Viborg, der vare inddragne under Kronen af Erik af Pommern og Dronning Margrethe i hans «Oldefader» Hr. Niels K.s Tid, i det han beviste, at det «uforbrudt og uden al skjellig og redelig Sag» var fradømt denne; dog skulde han først nyde Indtægterne deraf, naar den daværende Ihænder, den «vanbyrdige» Niels Clementsen (IV, 11), var død. Men da dette indtraf (1518), tog Kongen uden Lov og Dom Godset fra T. K. og gav ham kun et Lensbrev derpaa for Livstid. Dette var aabenbart et Overgreb fra Kongens Side; men dels var i Mellemtiden denne kommen i Strid med Adelen (Torben Oxe osv.), dels har han uden Tvivl opdaget, at T. K.s Bevis for, at Godset uden skjellig Grund var frataget Niels Krabbe, ikke holdt Stik; det var nemlig fradømt denne paa Grund af Brud paa Tingfred og Kirkefred.

Men denne Sag fik vidtrækkende Følger. Fra 1518 af er Kongens Vrede mod T. K. umiskjendelig. Som Lensmand paa Helsingborg havde denne under den nu (1518) udbrudte Krig med Sverige det Hverv at sørge for Hærens Proviantering. Kongen beskyldte T. K. for at vise sig sendrægtig; han var med Kongen for Stockholm, men sendtes tilbage for at fremskynde ny Proviantering; men samtidig sendte Kongen den Ordre til Dronningen «at lade hannem bie mig i Kjøbenhavns Taarn», hvis han viste sig forsømmelig. Da det store Tog derpaa 1520 afgik til Sverige, samlede Hæren ved Helsingborg. T. K. viste sig paa denne Tid overordentlig virksom; han forstrakte endog selv Kongen efter-

haanden med den betydelige Sum af 2500 Mark og fik Pant herfor i Helsingborg; men han, den fejrede Kriger fra tidligere Tid, blev ikke Togets Anfører, derimod den da helt ukjendte Otte Krumpen, og 11. Nov. s. A. fratog Kongen derpaa pludselig, til Trods for Pantensum og alt, T. K. Helsingborg og gav det til Otte Krumpen.

Den stolte Mand følte dybt de Krænkelser, der vare tilføjede ham og samtidig saa mange andre af Stormændene, og den Uvirksomhed, hvortil han selv var henvist. Han synes nu at have opholdt sig paa Bustrup og virkede i Smug. Pludselig rejste i Dec. 1522 en Del jyske Raader Oprørsfanen mod Christian II. T. K. ansaas af Kongen selv og dennes Venner som Hovedmanden; sikkert er det, at han var den eneste virkelig betydelige Personlighed blandt dem. Han kom herved i Modsætning til Mogens Gjøe, Ove Bille, sine egne Svogre Erik Banner og Oluf Nielsen Rosenkrantz, der alle saa længe som muligt søgte at mægle og at undgaa et fuldstændigt Brud. Men med Selvraadighedens Kraft gennemførtes Kongens Forjagelse, og T. K. viste stor Virksomhed under Ledelsen af Opstanden; ogsaa paa den skaanske Adel søgte han at virke til Fordel for den nye Herre, «der har undt alt Ridderskabet Hals og Haand over deres Bønder». Man vilde ikke finde sig i en Konge, der traadte Adelen personlige Selvstændighedsfølelse for nær. Betegnende nok maatte Hertug Frederik strax, da man tilbød ham Kronen (30. Jan. 1523), love at «kassere, døde og tilintetgjøre de Breve, Erik af Pommern og Dronning Margrethe havde aftvunget nogle af Adelen», og en lignende Bestemmelse optoges senere i Kongens Haandfæstning. Fiskbækgodset blev ogsaa kort efter tilbagegivet T. K., der strax ved Kongens Hylding i Viborg 26. Marts var bleven Rigsmarsk og kort efter fik Helsingborg tilbage. Ogsaa adskillige andre Begunstigelser sikrede han sig.

I Frederik I's Tid var T. K. uafbrudt paa Færde, snart i Marken som Rigsmarsk, snart i Fredens Raadslagninger; han støttede saaledes stærkt sin højtbegavede Fætter Vincents Lunge i dennes selvraadige Politik i Norge; ogsaa med Kong Gustav i Sverige stod han i en fortrolig Brevvexling, dels om Rigernes politiske Stilling, dels om mange andre Forhold. Han blev ubestridelig det konservative, katholsksindede Rigsraads Hovedfører. Han saa ligesom Poul Helgesen, til hvem han stod i et fortroligere Forhold, i de nyere Tidens religiøse Bevægelser en Fare for den bestaaende Statsordning og tillige for Aristokratiets egen Magtstilling. Han

kommer derved oftere i Modsætning til den rolige og besindige Rigshofmester Mogens Gjõe, især naar Tidens Bølger gik højt. Med hensynsløs Strængthed dæmpede han i Aarene 1524—25 Bondeopstande i Skaane og fik af Almuen Øgenavnet «Tyge Badspyd». I Jan.—Febr. 1525 var tilsyneladende al Modstand i Skaane slaaet til Jorden af T. K.; men da kom pludselig Søren Norby. Lige over for dennes Rejsning af Bønderne kunde han ikke staa sig med den ringe Styrke, han havde til sin Raadighed. Forgjæves belejrede han en Maanedes Tid Aarhus, men maatte opgive Belejringen af Mangel paa Proviant. «Vi maa æde Kjød som andre Hunde», skriver han i den Anledning til Frederik I i Fastetiden og raader Kongen til intet luthersk Parti at taale i sit Land, ellers vil Guds Hævn ramme det. Han maatte derpaa trække sig tilbage til Malmø, medens Søren Norby begyndte at belejre hans egen Forlening Helsingborg. Først da Johan Rantzau kom med Undsætning, toge Sagerne en anden Vending. I Slaget ved Lund (28. April) anrettede T. K. i Spidsen for Rytteriet et stort Blodbad paa Bønderne og ligeledes senere i Slaget ved Bunketoft Lund. Æren for disse Sejre tillægges T. K. baade i hans egne Optegnelser og af Poul Helgesen i Skibbykrøniken, uden at Joh. Rantzaus Navn blot nævnes. Officielt havde T. K. vistnok ogsaa som Marsk den øverste Ledelse. — Efter at Opstanden var dæmpet, begyndte under T. K.s Ledelse en forfærdelig Forfølgelse mod Kong Christians Tilhængere. T. K. havde saaledes stor Del i de Pinsler, «den Forræder Niels Brahe» (II, 596) maatte lide. En Del af hans Gods kom i Hr. T.s Hænder, der heraf dannede sit prægtige Herresæde Vegholm, hvor han derpaa (1530) opførte den stærkt befæstede Borg med 3 Taarne, Volde og Grave. — Ogsaa 1526 maatte T. K. kæmpe mod Søren Norbys Folk i Bleking, hvilke dog hurtig overgave sig efter deres Herres Nederlag til Søs. I Skaane herskede T. K. derpaa i den følgende Tid med stor Myndighed; især viste han stor Strængthed mod den landflygtige Malmøborgmester Hans Mikkelsens Slægt.

Lutherdommens Fremtrængen i Malmø og Skaane fyldte ham med Ængstelse. Selv Kong Gustav raader han 1529 til «at afstille det lutherske Regimente, som haver dog ingen Bestand udi Fremtiden og er imod alle kristne Menneskers Samfund»; men det hindrede ham dog ikke i ved Lejlighed paa Adelsens Vegne at optræde mod den katholske Gejstlighed i verdslige Anliggender og søge at sikre sin ældste Søn Erik, medens denne endnu var Barn,

gode gejstlige Forleninger. End større blev Frygten, da Christian II i Nov. 1531 landede i Norge. T. K. viste som Rigmarsk stor Virksomhed for Udrustninger, og det er ikke hans, men Kong Frederiks Forsigtigheds Skyld, at en større Hjælp ikke afsendtes til Norge før i Maj. Stor Indflydelse fik Hr. T. ogsaa paa Kong Christians Skæbne; det var nemlig ham, der i de uhyggelige Forhandlinger i Helligaandskirken i Kjøbenhavn var Talsmand for og fik Hansestæderne og de svenske Sendemænd til at gaa ind paa, at Kongen skulde sættes i Forvaring paa Sønderborg og Lejdet saaledes brydes, ligesom han ogsaa paa Adelen's Vegne var en af de 4 danske Raader, for hvem Kong Frederik maatte forpligte sig til at holde Kongen fangen paa Livstid, og uden hvis Samtykke han i denne Sag intet kunde gjøre. T. K.'s Hævn- og Sikkerhedsfølelse var tilfredsstillet.

Paa Herredagen 1533 efter Kong Frederiks Død spillede T. K. en stor Rolle. Medens han med næsten fyrstelig Pragt fejrede sin Datter Elsebes Trolovelse med den unge Peder Skram (ovfr. S. 382), var han i Modsætning til Mogens Gjõe ivrig for, at Kongevalget skulde udsættes, for at Nordmændene næste Aar kunde give Møde og et katholsk Kongevalg saaledes sikres; da kunde man imidlertid, som han skriver til den norske Ærkebiskop, finde Raad mod «de Luthers Præster og andet galent Væsen». «Hertug Christian (III)», ytrede han, «vil blive en værre Tyran end gamle Kong Christian selv»; og til Malmøboerne (Jørgen Kock), der opfordrede til et Kongevalg, ytrede han: «Jeg skal være jer Konge nok i Skaane», Ytringer, som gjennem Malmøboerne (Jørgen Kock) senere kom Christian III for Øre og ingenlunde stemte denne gunstig mod T. K. Under hans Ledelse begyndte derpaa Forfølgelser mod de lutherske Stæder og deres Præster i Skaane, hvilket alt bidrog til, at Jørgen Kock og hans Tilhængere kastede sig i Lybeks Arme og begyndte Grevefejden i Kong Christian II's Navn. Da Grev Christoffer pludselig landede (Juni 1534), kom alt i den største Forvirring. T. K. ilede frem og tilbage og søgte at samle den skaanske Adel; men da den sjællandske Adel med Anders Bille i Spidsen sluttede sig til Greven, gjorde den skaanske Adel det samme; T. K. svor Greven Troskab paa Kong Christians Vegne mod Tilgivelse for alt, hvad der tidligere var gjort mod Kong Christian. T. K. havde saaledes i dette Øjeblik ikke, trods al sin Snildhed, vist sig som Situationens Mand. Paa Helsingborg sad han nu som Grev Christoffers Mand og maatte i Nov. s. A. med den skaanske Adel drage mod de samme Sven-

skere, hvis Hjælp han i Begyndelsen selv havde paakaldt paa det ivrigste! Medens den øvrige skaanske Adel derpaa gik over til Svenskerne og i Forening med disse rykkede frem mod Helsingborg, hvor Marcus Meyer, Jørgen Kock o. fl. havde taget Stilling, sad Hr. T. endnu paa Helsingborg Slot, ikke som Lybekkernes, men som Grev Christoffers Mand. Efter lybsk Beretning skal han udtrykkelig have erklæret, at de trygt kunde stille sig op med Slottet i Ryggen, paa ham kunde de lide; men midt under Slaget (13. Jan. 1535) lod han pludselig «Kjærnens» Kanoner bringe Død og Fordærvelse i deres Rækker og bidrog saaledes til et fuldstændigt Nederlag for dem. «Menederske, troløse Skurk», lyder det nu i den følgende Tid fra deres Side. Hadet til Adelen naaede sit Højdepunkt; fra Malmø udgik de heftigste Fejdeskrifter mod den, hvori navnlig T. K. skildres med de mørkeste Farver, dels paa Grund af hans Adfærd ved Helsingborg, dels paa Grund af hans tidligere Forfølgelser mod Lutheranerne. Selv maatte han nu tillige med den skaanske Adel kaste sig i Christian III's Arme, og — fra nu af var hans Betydning forbi. Vel blev han strax tillige med Axel Brahe indsat til Statholder i Skaane; men da han holdt sig temmelig uvirksom paa Helsingborg, fjærnedes han kort efter temmelig unaadig — «paa Grund af Alder og Skrøbelighed».

Efter Kjøbenhavns Overgivelse i Juli 1536 maatte han, ligesom de øvrige verdslige Rigsraader, udstede stræng Forpligtelse om at være Kongen og hans Søn tro og ikke modsætte sig Regerings- og Kirkeforandringen; Rigsmarsktitelen beholdt han eller fik tilbage, da det ikke lykkedes Kongen at faa en tysk Marsk i hans Sted; men Helsingborg maatte han afstaa til sin berømte Svigersøn Pedcr Skram, Christian III's fuldtro Mand; Pantsummerne, han havde deri, synes at være betragtede som forbrudte paa Grund af hans tidligere Tilslutning til Grev Christoffer. I de følgende Aar træffier man ham af og til ved Rigsraadmøder og lign. — Den sidste større politiske Handling, hvori han deltog i Spidsen for den skaanske Adel, var det 1539 paa Kongens Foranledning indtraadte Forlig med hans tidligere «Ven», men senere svorne Fjende Jørgen Kock (ovfr. S. 320).

Han døde paa sit prægtige Herresæde Vegholm 23. Juni 1541, 67 Aar gammel, efter et indholdsrigt Liv, rigt paa Omvexlinger, som Repræsentant for en uddøende Tidsalder, hvis stolte Adelslægter i hensynsløs Selvraadighed ikke havde forstaaet at bøje sig for en stærkere Kongemagt og de nyere Tidens Ideer. Han var

en politisk Umulighed efter 1536; men dog havde han hævet sin Slægt til en hidtil ukjendt Højde og efterlod denne Stilling til sine Børn (Erik, Elsebe).

Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II.

A. Heise.

Krabbe-Carisius, Hans, 1771—1845, Diplomat og Statsminister, var Søn af ovennævnte Gehejmraad Fr. Mich. Krabbe i dennes 2. Ægteskab med Christiane Charl. f. Charisius og fødtes i Kjøbenhavn 16. April 1771. Han var først bestemt for Marinen, blev Søkadet og ansattes desuden som Page hos Arveprins Frederik. Men Faderen forandrede Tanke og besluttede, at han skulde studere. Allerede 16 Aar gammel sendtes han derfor til sin Halvsvoget Hennings (VII, 341) i Pløen, hos hvem han fik en udmærket videnskabelig og social Opdragelse, og for hvem han altid senere bevarede stor Hengivenhed og Erkjendtlighed. Sine saaledes i Holsten begyndte Studier fuldendte K. ved Universitetet i Kiel. I 1794 sendtes han som Legationssekretær til Dresden, hvor ogsaa Hennings i sin Tid havde været ansat; der fra gik han 1798 i samme Egenskab til Stockholm. I 1804, da hans Chef, Otto Blome, forflyttedes til Petersborg, fulgte han med ham og forblev der, til Krigen udbrod. Efter at Freden med Sverige var sluttet, akkrediteredes K. som Gesandt i Stockholm 6. Maj 1814.

Det var under meget vanskelige Forhold, at han tiltraadte denne Post. Nationalhadet i Sverige mod alt, hvad der var dansk, var paa sit højeste, og ikke blot af K., men ogsaa af fremmede Hoffer antoges Carl Johan kun at vente paa en Lejlighed til at falde over Danmark for at bemægtige sig Sjælland, som han højt og lydelig erklærede for et Annex til Skaane. Under saadanne Omstændigheder kunde den danske Regering ikke vente at finde Støtte hos andre end Stormagterne, og at dette lykkedes, skyldtes for en ikke ringe Del K., i det han vidste i den Grad at vinde sine Kollegers Tillid, at han af dem erfarede alt, hvad der foregik mellem dem og den svenske Regering med Hensyn til de danske Interesser; de meddelte ham de Instruxer, de modtog, og deres Indberetninger vare ganske i Overensstemmelse med, hvad vi kunde ønske.

Omsider saa Carl Johan sig ved Stormagternes stedse voxende Pression nødt til at modtage Englands Mægling i Spørgsmaalet om Norges Andel i den dansk-norske Statsgjæld. Forhandlingerne forlagdes til Stockholm, og 1. Sept. 1819 afsluttede K. og den norske Statsraad Holst (VIII, 14) Konventionen. Det var ikke K.s Skyld, at Norges

Andel kun fastsattes til 3 Mill. Sp. Dlr., hvad der efter den norske Statsraad P. Motzfeldts egen Tilstaaelse kun var $\frac{1}{9}$ af Gjældens Beløb, hvorhos Danmark ingen Erstatning fik for i $4\frac{1}{2}$ Aar alene at have maattet bære Renten af den hele. Men det lykkedes ham at fastholde en Rentefod og Terminer, der vare gunstige for Danmark, og om han end ikke opnaaede Englands Garanti, fik han dog i alt Fald den engelske Gesandt til, uden Instrux og, som det senere viste sig, mod sin Regerings Vilje, at gaa ind paa, at Obligationerne og Kuponerne skulde afgives til England som Mellemand, hvorved altid nogen Sikkerhed vandtes. — Efterhaanden ordnedes nu ogsaa de andre Stridspunkter mellem Regeringerne ved Forhandlinger i Stockholm: Spørgsmaalet om det danske Rigsvaaben og Erstatningskravene for den svenske Armés Rekvisitioner i Holsten samt for de danske Orlogsbrigger, der vare forblevne i Norge.

Fra 1820 blev Forholdet mellem Regeringerne bedre. Dertil bidrog Prins Oscars Udenlandsrejse i 1822, der begyndte med en Visit i Kjøbenhavn, hvor Prinsen blev behandlet med al mulig Opmærksomhed. S. A. gik den danske Regering ogsaa ind paa en anteciperet Betaling og dermed forbunden Nedsættelse af Restbeløbet af Norges Gjæld til Danmark. Endelig var Grev L. v. Engestrøm i 1824 bleven afløst af Grev Wetterstedt som svensk Udenrigsminister. Virkningerne af den forandrede Situation viste sig snart. Carl Johan havde i sin Mistænksomhed søgt saa vidt muligt at afspærre sine Riger fra Danmark. Men nu lykkedes det K. efter lange Forhandlinger at afslutte Handelstraktaten af 2. Nov. 1826, der af alle betragtedes som et stort Fremskridt i liberal Retning. Ligeledes opnaaede han at fjerne de store Pasvanskeligheder, som den svenske Regering hidtil havde opretholdt lige over for danske, der vilde rejse ud over Skaanes Grænser. Undertiden kom der endog en Slags Følelse af en vis Solidaritet frem mellem Landene. Ved Sveriges Hjælp fik vi i 1827 en Handelstraktat med Tyrkiet, og Danmark opfordredes til i Fællesskab med Sverige at gjøre et Sætogt for at tugte de tripolitanske Sørøvere, hvad vi imidlertid af økonomiske Grunde afslog, ligesom vi heller ikke gik ind paa et Forslag om at modtage St. Barthélemy i Bytte for de danske Besiddelser paa Guineakysten, som Sverige vilde bruge som Deportationssted for Forbrydere. — Saaledes var den senere Del af K.s Gesandtskabstid rolig. Carl Johan, der tidligere havde tilsidesat ham paa en fremtrædende Maade, behandlede ham nu godt, Forholdet til Wetterstedt var næsten hjærteligt, og med sine Kol-

leger vedblev han at staa paa en saa fortrolig Fod, at han kunde indberette om alt, hvad der kom til deres Kundskab om de almindelige evropæiske Begivenheder. Her hjemme satte ikke blot Rosenkrantz, med hvem han stod i personlig nær Forbindelse, men ogsaa de andre Ministre stor Pris paa ham. Da derfor Grev E. Schimmelmänn, der efter Rosenkrantz' Død 1824 interimistisk havde overtaget Udenrigsministeriet, døde 9. Febr. 1831, faldt Frederik VI's Valg paa K., og 17. Maj s. A. udnævntes han til Chef for Udenrigsdepartementet og Gehejmestatsminister.

I denne Post kom K.-C. imidlertid kun til at spille en lidet betydelig Rolle. De almindelig-evropæiske Begivenheder berørte os ikke i de 11 Aar, han var Minister. Kun i 1834 truede Forholdene med en Krig mellem Rusland og England, og Wetterstedt foreslog da, at Danmark og Sverige skulde aftale en ensartet Nevtralitet, men Faren trak over. I 1841 antog de orientalske Forviklinger paa ny en truende Karakter, og K.-C. skriver da til Gesandten i London, at det var «i Sveriges som i vor Interesse, at begge Magter holde sig nevtrale, men det vilde dog være meget letsindigt af os, om vi vilde stole paa Sveriges Oprigtighed imod os under saadanne Omstændigheder, thi det kunde vel træffe sig, at Sverige og England bleve enige paa vor Bekostning». I øvrigt var Forholdet mellem os og Sverige godt ogsaa efter Wetterstedts Død i 1837. Kun Sundtolden, hvis Tryk paa Skibsfarten stadig følte stærkere, gav Anledning til Klager fra Sveriges Side, hvortil Preussen og England sluttede sig. Tanken om en Afløsning dukkede igjen op, men man enedes dog til sidst om at lade sig nøje med at lappe paa det gamle ved forskjellige Overenskomster i Løbet af 1841. Naar hertil føjes, at det lykkedes ved Ruslands Imødekommen i Konventionen af 14. Okt. 1831 at fjerne de Vanskeligheder, der efterhaanden vare opstaaede af de unaturlige Toldprivilegier, der ved Mageskiftet i 1773 vare tilstaaede Rusland i Hertugdømmerne, er dermed K.-C.s Virksomhed i Udenrigsstyrelsen væsentlig udtømt.

Hans almindelig-politiske Anskuelse var afgjort absolutistisk. Han havde ingen Sympathi med Nordmændenes Selvstændigheds-trang og fandt et Bevis paa Svaghed hos Carl Johan i, at han ikke brugte Magt imod dem, han saa kun Oprør i den polske Rejsning og i Belgiens Adskillelse fra Holland, og alle Forslag om Indskrænkninger af Presse- og Foreningsfriheden i Tyskland vare sikre paa at finde hans Billigelse. Det er en Selvfølge, at han heller ikke var nogen Ynder af Stænderinstitutionen hos os, og

det er ret karakteristisk, at han i Anledning af Dampes politiske Fantasterier 1820 skrev til Rosenkrantz officielt, at han vilde glæde sig, hvis han kunde meddele sine Kolleger, at Dampe var bleven hængt. Ligesom han saaledes just ikke bragte liberale og konstitutionelle Anskuelse ind i Kongens Raad, saaledes havde han heller ikke noget Blik for den Fare for Monarkiet, hvormed de separatistiske Bevægelser i Hertugdømmerne truede, eller for Berettigelsen af de dansk-nationale Bestræbelser i Slesvig. Han fandt ingen Betænkelighed ved, at der i 1834 oprettedes en fælles slesvig-holstensk Regering i Gottorp, og at Kieler-Overappellationsret tillige blev Overinstans for Slesvig. Ligeledes fraraadede han ikke mindre end hans Kolleger Udstedelsen af Sprogskriptet af 16. Maj 1840. — Man har ikke desto mindre ofte sat hans og Grev Otto Moltkes samtidige Afgang i Forbindelse med den skæbnesvangre Udnævnelse 24. Marts 1842 af Prinsen af Augustenborg til Overpræsident for Regeringen paa Gottorp og kommanderende General i Hertugdømmerne. For Moltkes Vedkommende tjente denne Udnævnelse vistnok til Paaskud for hans Afskedsbegjæring, men ogsaa kun til Paaskud. Men hvad K.-C. angaar, har han næppe gjort nogen selvstændig Mening gjældende i dette Spørgsmaal, men i det højeste, som han plejede, fulgt Majoriteten af sine Kolleger, der raadede til Opsættelse. Grunden til hans Fratræden var derimod en Uenighed med Kongen angaaende en ubetydelig Forhandling med Sverige om nogle Fyr, i det han foreslog Indrømmelser til Sverige, hvortil Christian VIII ikke fandt Anledning, og hvorover K.-C. blev heftig, saa at han forlangte Afsked. Vel synes han snart at have fortrudt det, men Kongen fastholdt Begjæringen, formodentlig ret glad ved saaledes at blive af med K.-C., der med al sin Hæderlighed og Loyalitet dog alt for afgjort tilhørte en svunden Tid. 30. Marts 1842 fratraadte da K.-C., og H. A. Reventlow-Criminil indtraadte i Statsraadet som Udenrigsminister. K.-C., der i de senere Aar havde været svagelig, trak sig derpaa tilbage i Privatlivet og døde 23. Juli 1845.

Han havde efterhaanden modtaget alle de Æresbevisninger, som hans lange og loyale Tjeneste fortjente. Allerede som Gesandt havde han 1819 modtaget Storkorset, og 1826 var han blevet udnævnt til Gehejmekonferensraad. Som Statsminister fik han 1836 Elefantordenen. — I 1831 tiltraadte han det constantinborgske Fideikommis og antog Navnet *Krabbe-Carisius*. Han var ugift.

P. Vedel.

Krack, Ellas Christian Thorvald, f. 1830, Officer og Stads-konduktør. K. er Søn af Skibsfører Hans Andersen K. (f. 1789 † 1844) og Karen Sophie f. Lind (f. 1800 † 1877) og blev født i Kjøbenhavn 12. Juni 1830. Efter at have gaaet i Mariboës Skole indtraadte han i 1848 som Elev paa den kongl. militære Højskole, men gennemgik tillige 1848—49 Central- og Kommandoskolen i Kjøbenhavn. Han udnævntes 1850 til Sekondlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennitet fra 1. Maj 1848 og afgik s. A. til Feltingeniørdetachmentet. Efter Krigen blev han Elev paa Ingeniørtroppernes Exercerskole i Kjøbenhavn, og han indtraadte i 1851 paa ny paa Højskolen for at afslutte sin Uddannelse der. Ved Afgangen fra Skolen i 1853 udnævntes han til Premierlieutenant i Ingeniørkorpset og ansattes ved Fæstnings- og Bygningstjenesten, først i Fredericia og i 1854 i Kjøbenhavn. Fra 1855—57 gjorde han Tjeneste ved Ingeniørtropperne, hvornæst han forsattes til Kjøbenhavns Fortifikation. 1858 erholdt han Afsked af Krigstjenesten med Kapitajns Karakter, i det han fra 1. Maj s. A. overtog Stillingen som Stadskonduktør i Kjøbenhavn, som han endnu beklæder. 1892 udnævntes han til Etatsraad. — I 1860 udgav K. en Piece om Skatterne paa Ejendomme i Kjøbenhavn, og fra 1863 har han været Udgiver af «Vejviser for Kjøbenhavn og Omegn». I 1893 udkom hans Bog: «Whist, Principperne og Reglerne for Firemandswhist». — K. ægtede 16. Nov. 1858 Charlotte Henriette v. d. Recke (f. 27. Nov. 1828), Datter af Kapitajn i Ingeniørkorpset Peter Blankenberg Prydz v. d. R. (f. 1793 † 1847) og Caroline Cecilie f. Petersen (f. 1795 † 1868).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Kraft, jvfr. Kraft.

Kraft, Carl Friedrich, 1721—78, Rektor, var yngste Søn af 2. Ægteskab af ndfr. anførte Mag. Joh. M. K. († 1751) og blev født i Husum 11. Maj 1721. Fra sin Fødebys Skole kom han 1739 til Universitetet i Göttingen; rejste hjem 1741; drog Aaret efter til Jena og studerede der ligeledes et Par Aar. 1744 blev han Konrektor, 1749 Rektor i Husum og gjorde sig bekjendt som en kundskabsrig Filolog, særlig i østerlandske Sprog; tillige dyrkede han ligesom Faderen kirkehistoriske Studier (i Kallske Saml., Fol., Nr. 18 og 19 have af ham en stort anlagt Materialesamling til Melancthons Levned); men ved sit opstyltede, selvbehagelige Væsen skaffede han sig mange Uvenner. 1755 forflyttedes han til Rektoratet

i Slesvig By, hvor han døde 1778. I hans Tid ophøre til Dels de latinske Programmer fra Slesvig Skole og tyske træde i Steden; men Skolens Frekvens var stærkt nedadgaaende. Ved forskjellige Festdigte udtalte K. sin Glæde over Danmark og gav Vidnesbyrd om sit danske Sindelag. Digteren Johs. Ewald var Discipel i Skolen under hans Rektorat og dimitteredes ogsaa der fra til Kjøbenhavns Universitet 1758 (s. IV, 629).

Lass, I. Fortsetzung der Sammlung einiger Husumschen Nachrichten S 226 f. Steenstrup, Dansk Maanedsskrift III, 195. A. D. Jørgensen, Johs. Ewald S. 20 ff. Büsching. Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften III, 479. 575 f.

A. Jantzen.

Krafft, Johann August, 1798—1829, Genremaler, var født i Altona 26. April 1798. Han mistede tidlig sine Forældre og blev opdraget af Plejeforældre, som efter hans Konfirmation satte ham i Lære i en Tobakshandel. Hans Tegninger vakte dog saa megen Opmærksomhed, at Kunstvenner skaffede ham Midler til at rejse til Kjøbenhavn (1816), hvor han gjennemgik Akademiet og vandt dets Sølvmedailler; da han ved den følgende Konkurs (1819) ikke opnaaede den mindre Guldmedaille, maatte han s. A. forlade Kjøbenhavn. Hans betydelige Talent skaffede ham stadig Venner, saa at det lykkedes ham fra Altona at komme til Dresden, München og endelig til Wien, hvor han blev i 3 Aar (1823—26). En tiltagende Brystsyge hemmede dog hans Arbejdskraft og medvirkede til, at hans Talent mere gav sig Udslag i Haandtegninger og Akvareller, som vakte almindelig Opmærksomhed ved Lune og fin lagttagelsesevne, end i udførte Billeder. Endelig løsrev K. sig fra Wien og naaede Rom, hvor han i 3 Aar førte et af rig Produktivitet præget Kunstnerliv, om end mere i Tegninger end i Maleri. Dog ejer Thorvaldsens Musæum et ypperligt Genrebillede af ham, «Karnevalsoptrin», og den kongl. Malerisamling ejer et aandfuldt, men ufuldendt Maleri, «Den gamle Tigger», hvilket dog muligvis allerede er malet i Tyskland. Kobberstiksamlingen og Thorvaldsens Musæum eje hver især en Del af hans fortrinlige Haandtegninger. Navnlig laa Gjengivelsen af Bernelivets umiddelbare Rørelser og idylliske Stemninger smukt for hans ædle og milde Personlighed. Imidlertid tog Brystsygen Overhaand, han maatte holde sig inde, og 19. Dec. 1829 fandtes han liggende død i Sengen.

Kopenh. Kunstblatt 1832. Weilbach, Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

Krafft, Johann Melchior, 1673—1751, Præst, blev født 11. Juni 1673 i Wetzlar i Wetterau, hvor hans Fader, Johann Jacob K., var

Dommer og Raadsherre. Moderen hed Anna Barbara Verdriess. Sin første Undervisning modtog han i sin Fødeby; kom 1688 til Gymnasiet i Giessen og studerede fra 1691 i Wittenberg. Der fik han det følgende Aar Magistergraden. I Hamborg studerede han Hebraisk og var derefter Huslærer i Holsten hos forskellige Familier. 1698 blev han Kapellan i Süderstapel, 1705 Præst i Lauenborg, 1709 Kompastor i Husum, 1712 tillige Inspector scholæ og s. A. Sognepræst dersteds. 1736 blev han Konsistorialraad og Medlem af Overkonsistoriet paa Gottorp. Han døde i Husum som Jubellærer 22. Juli 1751. — K. var en lærd Theolog, der havde samlet et udmærket Bibliothek, og tillige en frugtbar Forfatter. Foruden akademiske Afhandlinger har han udgivet flere Lejligheds skrifter i de pietistiske Stridigheder, som paa hans Tid blussede i vilde Luer i Hertugdømmerne, samt adskilligt til de tyske Bibeloversættelsers Historie. Men størst og varig Betydning have dog hans kirkehistoriske Skrifter, saaledes hans «Ein zweifaches 200jähriges Jubelgedächtniss» (Hamb. 1723) i Anledning af Reformationens Begyndelse i Husum ved Herman Tast og Luthers Bibeloversættelse. Dette Værk giver en stor Rigdom af biografiske Oplysninger om Mænd, der siden Reformationen have virket i Husum i Kirkens og Skolens Tjeneste. Heri har han ogsaa meddelt en udførlig og interessant Selvbiografi. Endelig kan nævnes hans Exorcismens Historie (Hamb. 1750), hvori han ogsaa tager Hensyn til Forholdene i Kongeriget. K. var 2 Gange gift: 1. (1699) med Abelia f. Frese († 1708), Datter af Kjøbmand og Skipper Franz F. i Ekernförde, og 2. (1708) med Cathrine Margrethe f. Starcke, Datter af David S. i Lybek.

Allg. Deutsche Biographie XVII. Moller, Cimbria lit. II. A. Jantzen.

Krafse (Krause), Eiler, 1524—99, til Assendrup og Egholm, var Søn af nedennævnte Hans K. og blev født 24. Marts 1524. Han deltog i Syvaarskrigen, faldt i Svarteraaslaget 1565 i svensk Fangenskab og udvexledes først i Dec. 1568. 1567 pantsatte Kongen Risby Birk til ham, og 1574 blev han Lensmand paa Korsør, men dette Len mistede han brat 1581. Han maatte nemlig da over Hals og Hoved romme Landet, fordi han 6. Avg. s. A. i Kjøbenhavn paa Hjemvejen fra et Gilde var kommen til at saare sin Hustrus Søstersøn Tyge Jensen Brahe saa haardt, at denne næste Morgen døde. Drabet ansaas i Begyndelsen for at være sket «skjændelig og skjælmiskevis»; der udsendtes streng Ordre til at gribe Flygtningen,

og da dette ikke lykkedes, dømtes han fraværende til Landflygtighed under Livsstraf. Men senere arbejdede den Mening sig frem, at Ulykken var sket af Vaade, og E. K.s Hustru, Hilleborg Eskesdatter Bille (gift 13. Okt. 1549 † 5. Avg. 1602), og Børn gjorde nu store Anstrængelser for at skaffe Flygtningen Tilgivelse; men skjønt de atter og atter tilbøde den dræbtes Brødre, deres egne nære Frænder, at sone efter yderste Formue og Evne baade i Løn og i Bøn, og skjønt ikke blot Kongen og Dronningen, men ogsaa sidstnævntes Forældre, Hertugen og Hertuginde af Mcklenborg, gjentagne Gange gik i Forbøn for E. K., Kongen dog med aabenbar Uvilje, efter at hans første Intercession var forbleven frugtesløs, saa opnaaedes der kun at skaffe ham gjentagne Lejder til kortere eller længere Ophold i Hjemmet; men for øvrigt forbleve Braherne ubøjelige, og først Døden friede 4. Sept. 1599 i Rostock den haardt prøvede gamle Mand fra Landflygtigheden: hans Lig kom til Hvile i hans Sognekirke. *Thiset.*

Krafse, Hans, 1487—1530, Rigsraad, Søn af Jesper K. og Karen Lunge til Basnæs, ejede Basnæs og Egholm paa Sjælland og Utterslev paa Laaland og blev før 1507 i en paafaldende ung Alder Lensmand paa Aalholm, hvilket betydelige Len han endnu havde 1516. Fra 1517—23 var han derefter Lensmand paa Kalundborg, og desuden havde han fra 1518 de 2 laalandske Birker Næsby og Knubbelykke. At han var en anset Mand, fremgaar end videre af, at Christian II 1523 betroede Sjællands Forsvar til Hr. Henrik Gjøe og H. K.; men i Modsætning til Hr. Henrik svigtede H. K. Kongens Sag og hyldede Frederik I, som til Belønning optog ham i Rigsraadet og forlenede ham med Korsør Slot, som han beholdt til 1529. 1525 blev han desuden Ridder, og 1528 fik han Livsbrev paa sine 2 laalandske Birker. Hans Segl findes saa vel under det bekjendte Forbund 1524 mod Lutheranismen som under den danske Adels Forsvarsforbund 1527 i Anledning af Hartvig v. d. Wisch's Overfald paa H. K.s Frænde Mogens Bille. 1528 sendtes han med 4 andre Rigsraader til Møde med de svenske ved Kongshelle og Nyløse. En tidlig Død bortrev ham 16. Juni 1530, kun 43 Aar gammel. H. K. havde 18. Nov. 1520 ægtet Lene Eilersdatter Hack til Egholm, som døde 1564. *Thiset.*

Krafse, Jesper, 1522—66, til Basnæs, Søn af ovennævnte Hans K., fødtes 1. Nov. 1522. I en ung Alder fik han, efter forinden

at have været Hofsinde, 1550 den vigtige Forlening Riberhus, men da han efter 4 Aars Forløb mistede den, opnaaede han ikke noget nyt Len i Steden. Han havde adskillige Retstrætter og vidste med Held at gjøre Fordringer paa Kirkegods gjældende. Syvaarskrigen kaldte ham ud fra Privatlivet. I Slaget ved Svarteraa (Okt. 1565) kæmpede han i Hack Ulfstands skaanske Rytterfane og faldt saaret i Fjendens Hænder, men endnu samme Nat kjøbte han sig fri. Det følgende Aar tjente han til Søs og druknede i den ulykkelige Stormnat (28.—29. Juli), der tilintetgjorde en stor Del af den danske Flaade under Gulland. Han ejede Basnæs. Gift 1. med Karen Mogensdatter Krabbe, 2. (1548) med Kirsten Bølle (f. 1530 † 1604), en Datter af Erik Madsen B. (III, 324). Han døde barnløs.

C. F. Bricka.

Krafse, Mogens, —1474, Biskop, var først Kannik i Lund, erhvervede Magistergraden ved et udenlandsk Universitet og blev siden Christian I's Kansler. 1458 blev han paa Kongens Anmodning valgt af Paven til Medhjælper for og eventuelt Efterfølger af den gamle Biskop i Odense Henneke Ulfeldt. Ved dennes Død 1460 tiltraadte han Stiftet, uagtet en af de mægtige Axelsønner, Peder Axelsen Thott, gjorde Krav derpaa som valgt af Kapitlet og stadfæstet af Kongen. Hans Intervention i Rom gjorde dog ingen Virkning, og M. K. besad Stiftet uanfægtet til sin Dod. Som Biskop har han gjort sig fortjent ved Oprettelsen af et (nu forsvundet) Kapel ved St. Knuds Kirke til Ære for St. Knud og St. Benedict, ved Udsmykningen af Klosteret og Domkirken samt ved Indstiftelsen af en evig Almisse for Odense By. Som Medlem af Rigsraadet har han tillige taget levende Del i Tidens politiske Begivenheder, og under alle vigtige Statsakter i Tiden fra 1464—74 har han hængt sit Segl. Særlig har han været en indflydelsesrig Raadgiver ved Forhandlinger med de svenske, og han deltog selv i Kong Christians Tog til Stockholm 1471. Han var ligeledes en trofast Støtte af Kongen under de vanskelige indre Forhold, da Axelsønnerne og Eggert Frille stode i Opposition mod Kongehuset, og der er sikkert Vidnesbyrd om, at han misbilligede og modarbejdede den sidstnævnte fynske Stormands Optræden mod Kong Christian. Han døde 1474.

Danske Mag. II, 1 ff.

Møllerup.

Kraft, jvfr. Krafft.

Kraft, Even Pedersen, 1674—1747, Officer, var Søn af Peder Evensen (Løiten), Sognepræst til Enebak, og Anne Jensdatter, Datterdatter af nedennævnte Mag. Hans Kraft, efter hvem saa vel hun som hendes Børn toge Efternavnet K. Efter i en Del Aar at have tjent som Underofficer blev E. K. 1704 Sekondlieutenant ved vesterlenske Regiment og 1709 Premierlieutenant. Ved Carl XII's Indfald i Norge 1715—16 hørte han til Frederikshalds Garnison og blev her, da han var en snild og dristig Partigænger, meget benyttet. Jævnlig handlede han i Forening med sine gode Venner og Slægtninge Peder og Hans Colbjørnsen, og han stod da ogsaa paa disses Parti i de Stridigheder, de under og efter Belejringen havde med Frederiksstens Kommandant, H. J. Brun (III, 142). I Jan. 1717 blev K. Kapitajn for nedrethelemarkske Kompagni af nævnte Regiment, hvilket Sommeren over gjorde Tjeneste som Soldateske paa Tordenskjolds Skibe og den paafølgende Vinter som Skiløbere. Han tjente ved denne Tid under General Gaffron (V, 540), der satte megen Pris paa ham. Aaret efter maatte han mod sit Ønske bytte sit Kompagni med et andet ved 2. smaalenske Regiment, og dette 1719, efter i Vinterens Løb atter at have udmærket sig, med det søndenfjældske Skiløberkompagni, ved hvilken Lejlighed han forfremmedes til Major. 1720 kom han til 1. bergenusiske Regiment, fik 1731 Oberstlieutenants og 1740 Obersts Karakter, hvornæst han 1743 blev Kommandant paa Munkholm, hvor han døde 23. Dec. 1747, 73 Aar gammel. — Nogle Aar før sin Død nedskrev K. om de Krigsbegivenheder, som han havde taget Del i, en Beretning, som ikke er uden Værdi, om der end i samme findes nogle Unøjagtigheder og navnlig en vis Tendens til at fremhæve K.s egne Bedrifter paa Bekostning ikke blot af Brun og andre Officerer, men ogsaa af Brødrene Colbjørnsen. Den Skildring, han giver af sit eget, til Dels i høj Grad insubordinære Forhold over for Kommandanten, lyder ogsaa temmelig utrolig. — 1706 havde K. ægtet Maren Knudsdatter Kylstrup, en Præstedatter fra Mandal, med hvem han havde mange Børn; hun døde 12. April 1766.

Hist. Tidsskr. 3. R. VI, 437 ff. Personalhist. Tidsskr. 3. R. II, 265 f.

H. W. Harbou.

Kraft, Frederik Carl Julius, 1823—54, Landskabsmaler, var Søn af Justitsraad, Landsdommer Adam Gottlob K. (f. 1752 † 1828) og Sophie Frederikke f. Tronier og blev født 8. Okt. 1823 i Kjøben-

havn. Han skulde have været Handelsmand, men Lyst til Kunsten sejrede, og i 1838 fik han Adgang til Kunstakademiet. Her naaede han vel op i Modelskolen, men havde allerede længe før lagt sig saa ivrig efter Landskabsmaleriet, at han i 1843 kunde udstille sit første Billede. Han konkurrerede 1847 til den Neuhausenske Præmie med et «Efteraarslandskab», men vandt ikke Præmien. Imidlertid viste «Færgelunden ved Jægerspris» (udst. 1849, kjøbt til den kongl. Malerisaml.) saa store Fremskridt baade i Form- og Farvegivning, at Akademiet i 1850 tilstod K. som en af dets lovende Kunstnere en Rejseunderstøttelse. Han rejste dog ikke, før han Aaret efter, dog uden Held, havde konkurreret til den Neuhausenske Præmie igjen. Han kom i Slutningen af 1851 til Rom, og det synes, som om Studiet af den italienske Natur gjorde den gavnligste Virkning paa Udviklingen af hans Talent; hans Rejseunderstøttelse fornyedes for andet Aar i 1852, og de Billeder, som udstilledes efter hans Hjemkomst (1853—55), vakte almindelig Opmærksomhed, navnlig «Parti ved Comosøen» (tilhører Moltke-Bregentved). Men allerede 25. Okt. 1854 var den unge, lovende Kunstner hensovet. I 1878 skjænkede hans Søster Kunstakademiet et Legat paa 10000 Kr. til hans Minde.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Kraft, Hans, —o. 1632, Musiker, Skolemand og Præst, tysk af Fødsel, blev 1579 af Frederik II antagen til «Instrumentist» i Hofkapellet; 1592 blev han tysk Præst i Helsingør; tog 1593 Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet, og s. A. beskikkede Regeringsraadet ham til Præst ved den tyske Kirke i Kjøbenhavn. Da han var en dygtig theoretisk og praktisk Musiker, kaldtes han 1606 til Rektor ved Kjøbenhavns Skole og Lector musices ved Universitetet, men beholdt fremdeles Præsteembedet ved Siden deraf. 1612 nedlagde han dog Rektorembetet og 1616 Præstekaldet, da han i sidstnævnte Aar var bleven forlenet med et Kanonikat i Roskilde. Her levede han endnu 1631, men er vistnok død ikke længe derefter. En Del af sin Fremgang skyldte han vistnok den Omstændighed, at han var gift med Sophie, Datter af den ansete Hofpræst M. Christoffer Knoff (ovfr. S. 252). I Skriftet «Pæan Danicus» (1619) forherligede han Danmarks Tilstand under Christian IV efter den heldig tilendebragte Kalmarkrig.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. VI. Hammerich, *Musiken ved Christ IV's Hof.* Rørdam, *Hist. Saml. og Studier* II, 166.

H. F. Rørdam.

Kraft, Jens, 1720—65, Filosof og Matematiker, født i Frederikshald, mistede tidlig sin Fader, Anders K., der var Kapitajn ved det norske Infanteri, men blev opdraget hos sin Farbroder Major Jens K. til Rostrupgaard i Thy. Ved privat Undervisning blev han Student 1739 og derpaa Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han udgav et Par Disputatser («Explicatio in Newtoni arithmetica universalis», 1741, og «Theoria generalis succincta construendi æquationes analyticas», 1742), der vidnede om en ikke ringe matematisk Dygtighed. Han blev Dekan paa Klosteret og 1742 Magister, hvorefter han tiltraadte en fleraarig Udenlandsrejse. Efter sin Hjemkomst blev han Professor i Matematik og Filosofi ved Sorø Akademi (1746). K. dyrkede nemlig tillige Filosofien og begyndte sin litterære Virksomhed med Udgivelsen af en Række efter den Tids Maalestok gode Lærebøger i «Logik» (1751), «Ontologi» (1751), «Kosmologi» (1752), «Psykologi» (1752) og «Naturlig Theologi» (1753). De 4 sidste have Fællestitelen «Metafysik» og stemple saaledes Forfatteren som en Tilhænger af Wolf, hvis Forelæsninger han havde hørt i Halle; dog rober han en vis Selvstændighed og er i Modsætning til sin Mester en ivrig Tilhænger af Newton. 1760 udgav han «Kort Fortælling af de vilde Folks fornemmeste Indretninger, Skikke og Meninger», en Slags filosofisk Anthropologi, som vakte en ikke ringe Opsigt og blev oversat paa Tysk. Aaret efter begyndte J. S. Sneedorff Udgivelsen af sit Tidsskrift «Den patriotiske Tilskuer», hvori han tog Ordet for en friere og naturligere Opdragelse af Ungdommen og ivrede mod al død Lærdom og videnskabeligt Pedanteri. Med fuld Ret gjorde han sig lystig over den daværende Filosofis abstrakt formalistiske Fremgangsmaade og spottede særlig den Wolfiske matematiske Methode, der foredrog Filosofien som en Slags Geometri i Læresætninger, Beviser osv. uden at agte paa den afgjørende Forskjel mellem de matematiske, selvskabte og de filosofiske, forefundne Udgangspunkter (Nr. 14). Skjønt Sneedorff dermed i Virkeligheden hverken var gaet Filosofien eller de matematiske Videnskaber for nær, og skjønt K. selv i Almindelighed havde taget en vis Afstand fra Wolfs matematiske Methode, følte han sig dog opfordret til at træde i Skranken for «de grundige Videnskaber» over for «de smukke», og han udsendte 1761 sine «Kritiske Breve til Videnskabernes Fremvæxt og Smagens Forbedring» og endnu samme Aar «Fortsættelse af de kritiske Breve», hvori han fremhæver, hvorledes et Lands og Folks Velfærd til sidst dog beror

paa de økonomiske og praktiske Forhold og disse atter paa de forskellige theoretiske og anvendte Naturvidenskabers Højde og Rækkevidde, medens de saakaldte smukke Videnskaber i saa Henseende kun have en underordnet Betydning og tilmed let ved deres Sky for Grundighed og Objektivitet kunne foranledige Forvirring og Splittelse. Striden kulminerede og endte med Sneedorffs iltre Tillæg til Nr. 56 af «Tilskueren», der af K. optryktes med en Række skarpe Anmærkninger. I Virkeligheden havde de to Modstandere nærmest skudt forbi hinanden, og i det mindste Sneedorff synes ogsaa snart at have indset dette og fortrudt Kampen. K. kastede sig nu paa ny over matematiske Arbejder og udgav paa kongelig Opfordring 1763 sit Hovedværk: «Forelæsninger over Mekanik» (Dynamik), og det følgende Aar 2. Del: «Forelæsninger over Statik og Hydrodynamik med Maskinvæsenets Theorier», et Arbejde, der viser Forfatteren som en dygtig Fremstiller og som grundig hjemme i al sin Tids Matematik og Fysik. Bogens 1. Del blev siden oversat baade paa Latin og Tysk.

Foruden de nævnte Arbejder har K. skrevet en Afhandling: «Systema mundi deductum ex principiis monadicis», der blev optaget i Berliner-Akademiets Samling over Monaderne (Nr. 10). End videre skrev han forskellige Afhandlinger i «Det kjøbenhavnske Selskabs Skrifter»: «Betænkninger over Newtons og Cartesii Systemer», «Anmærkninger over de Ligheder (∴) Ligninger, i hvilke flere Værdier af den ubekjendte Størrelse ere lige store», «Methode at bevise, hvorledes man i alle Tilfælde kan bestemme den ene ubekjendte ved en uendelig Følge af Terminis, som gives ved den anden, i de algebraiske Ligheder, som indeholde to ubekjendte», «Om Sjælens Udødelighed», «Om Træernes Natur» o. fl. Det er i den næstsidste af disse Afhandlinger, at K. (1754) kommer ind paa en vel dristig Sammenligning mellem Bevidsthedslivets Udvikling og de matematiske Kurvers Ordinater; den sidste Afhandling er en Række Reflexioner over Saftstigningen hos Planterne, foranledigede ved, at Forfatteren har set et knækket Træ, der endnu kun hang ved Stubben ved en Strimmel Bark, sætte Frugt; Tankegangen har ikke, som N. M. Petersen antyder, noget med Goethes Plantemetamorfose at gjøre.

K. var 2 Gange gift; han døde 1765.

O. Wolf, Hist. Ordbog VII. Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. Molbech, Videnskab. Selsk. Hist. S. 239 f. *K. Kroman.*

Kraft, Ole, 1753—93, Rektor, er født 11. Okt. 1753 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, der bar samme Navn, var Kjøbmand. 1768 kom han i Aalborg Latinskole, hvorfra han blev Student 1771. 1775 blev han theolog. Kandidat, 1778 Konrektor i Aalborg, 1779 Magister og 1781 Rektor i Horsens. I denne By traadte han i Forbindelse med det lille russiske Hof og holdt Mindetale baade over Prinsesse Elisabeth 1782 og over Prins Alexis 1787. 1788 blev han Rektor ved Odense Skole og Professor ved Gymnasiet. Han døde 10. Nov. 1793. «Han var», skriver en af hans Disciple fra Odense, «en ung Mand af Talent, æsthetisk Smag, Fyrighed, Klogskab og gode Talegaver for Kathedret og for Prædikestolen, den han ofte besteg. Han var meget yndet af Disciplene og i Besiddelse af disses Tillid.» Foruden 3 Disputatser har han udgivet en Række Skoletaler og Programafhandlinger. 1783 havde han ægtet Frederica Carolina Lederer († 1846), Datter af C. F. L., Hofmedikus ved det russiske Hof i Horsens.

Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 456 ff. Program fra Horsens lærde Skole 1848, S. 66 ff. Program fra Odense Kathedralskole 1864, S. 7.

S. M. Gjellerup.

Kraft, Peder, 1711—64, Landsdommer, Forfatter, var en Søn af ovennævnte Oberst Even Pedersen K. og var født 10. Avg. 1711 i Norge. Han horte i sin Studietid til den Kreds af unge Mænd, der paavirkedes af Holberg, og konkurrerede 1738 til den første af denne udsatte Pris for smukke danske Vers. Hans Læredigt «Menneskets Ufornøjelighed i sin Stand» opnaaede imidlertid hverken Prisen eller Æren af at blive trykt i de Holbergske Samlinger, men han udgav det selv mange Aar efter, 1759. Et andet ubetydeligt didaktisk Digt i Alexandrinere, «De ugifte Folks Fordele for de gifte», skrev K. 1744, mærkelig nok oprindelig som Bryllupsvers. 1742—43 oversatte han det første Par Aargange af det engelske moraliserende Tidsskrift «Spectator», et af Forbillederne for den populær-filosofiske og almenoplysende Litteraturretning, som Holberg vakte Opmærksomhed for. K.s Forsøg slog dog lige saa lidt an som de tidligere Oversættelser af den hamborgske «Patriot» og Dalins «Svenske Argus», men udmærker sig i alt Fald ved et godt Sprog, om ikke ved overlegen kritisk Indsigt; i en Note betegnes Shakspeares «Othello» som «en slet Tragedie, hvor Helten græder for sit Tørklæde, som var stjaalet». Imidlertid beredte disse Oversættelser Vej for selvstændige danske Arbejder som Jørgen Riis' danske «Spectator» og Holbergs «Moralske Tanker», begge 1744.

1745 gik K. over i praktisk juridisk Virksomhed som Kancellisekretær, blev Aaret efter Landsdommer paa Sjælland og Møen og 1747, maaske ved Holbergs Indflydelse, tillige Godsinspektør ved det gjenoprettede ridderlige Akademi i Sorø, hvor hans Fætter Professor Jens Kraft samtidig virkede. 1752 udnævntes han til Justitsraad, men tog Afsked som Inspektør 1760 og døde 3. Febr. 1764. Han var gift med Birgitte f. Borthuus, Datter af Postinspektør Severin B., og synes at have været en formuende Mand, der bl. a. ejede Herregaarden Kattrup (Raschenberg) ved Tissø.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 173. Minerva, Avg. 1816, S. 158. Personallhist. Tidsskr. 3. R. II, 265. *J. Paludan.*

Krag, jvfr. Kragh.

Krag, Anders, 1553—1600, Fysiker og Læge, var født i Ribe, hvor hans Fader, Peder K., var Borger; Moderen hed Karine Sørensdatter Klyne. Af sine Forældre blev han sat i Ribe Latinskole; men da de tidlig vare faldne ham fra, tog først Domprovst Jesper Mule og siden Biskop Poul Madsen sig af ham. I den sidste, der var gift med hans Søkendebarn, fandt han en anden Fader, der med Omhu antog sig den fattige, men opvakte og lærelystne Dreng. Da Biskoppen blev forflyttet fra Ribe til Kjøbenhavn, tog han A. K. med sig, og efter at han var bleven Student, beholdt han ham i sit Hus og skaffede ham siden en Hørerplads ved vor Frue Skole. Da han havde været i denne Stilling i et Par Aar, rejste han, understøttet af Bispen, til Wittenberg, hvor han tog Magistergraden. Siden var han hjemme i nogen Tid, indtil han, med det kongl. Rejsestipendium, paa ny drog ud 1580. I Strasburg, Tübingen og Basel fortsatte han sine vel begyndte Studeringer. Det var Filosofi, Fysik og Lægevidenskab, han især lagde sig efter, og da han var bleven kjendt med Ramismen, sluttede han sig afgjort til denne videnskabelige Retning og optraadte i sit Skrift «Rameæ scholæ et defensio Petri Rami contra Geo. Liebleri calumnias» (Bas. 1582) som en ivrig Forsvarer af samme. Efter, under et kort Besøg i Hjemmet, at have overtaget Pladsen som Hovmester for 2 unge Adelsmænd af Familien Munk drog han, ledsaget af disse, atter ud, og i Basel optraadte han 1583 igjen som Forfatter, i det han i et Par Skrifter søgte at vise den Ramistiske Methodes Anvendelighed i forskjellige Grene af Videnskaben.

Fra Basel begav A. K. sig til Akademiet i Montpellier, der

fra ældre Tid stod i Ry for den Grundighed, hvormed Lægevidenskaben her dyrkedes. Her opholdt han sig i længere Tid og gjorde der fra en Udflygt til Paris, og understøttet af sin gamle Velynder Biskop Poul Madsen lykkedes det ham 1585 i Montpellier at erhverve Doktorgraden i Filosofi og Medicin, efter at han forud havde taget de lavre Grader i det medicinske Fakultet og gennem en Mængde forskellige Lærdomsprøver havde banet sig Vej til den højeste akademiske Værdighed. Af disse Lærdomsprøver faa vi et anskueligt Billede i et Skrift («*Laurea Apollinea Montpelienensis*»), som K. ikke længe efter udgav, og hvori han med ualmindelig Fordomsfrihed udtalte sig om forskellige naturlige Fænomener, som den Gang plejede at være Gjenstand for megen Overtro.

Da det i Kjøbenhavn blev bekjendt, at K. havde taget Doktorgraden, tilbød man ham en Plads ved Universitetet. Han modtog den vel med Glæde, men maatte dog endnu tøve en Tid i Udlandet for i Basel at faa sit ovennævnte Skrift udgivet. Det er tilegnet den kjøbenhavnske akademiske Ungdom, og der er noget ejendommelig frisk og tiltalende ved K.s Henvendelse til Studenterne: han fralægger sig at høre til nogen bestemt filosofisk Sekt, og han vilde ikke ved nogen gammel eller ny Avtoritet lade sig berøve Friheden til selv at dømme. Sandheden var ham kjæ-rere end alle Filosofers Avtoritet. I Montpellier havde han lært at skønne paa et frit Studium; thi der havde man ladet ham frit Valg, hvorfra han vilde hente sine Beviser, og han var hverken bleven bundet til Galenus eller til Aristoteles. Skolastiske Spidsfindigheder havde han efter Evne søgt at bekæmpe; thi i Lægevidenskaben, hvor det gjælder Liv og Velfærd, ere de kun til Skade.

I Foraaret 1586 tiltraadte K. Posten som Professor pædagogicus, skjønt det var uvant at se en Doktor paa denne beskedne Begyndelsesplads. Hermed forbandt han i nogle Aar Forretningerne som Universitetets Notarius. Kort efter hans Ansættelse døde den theologiske Professor Jacob Madsen Aarhus (I, 24), der i flere Henseender var hans Aandsfrænde. K. erhvervede sig store Fortjenester af den afdødes Minde ved at besørge en Del af hans efterladte Skrifter udgivne i Basel. Da den pædagogiske Professors Løn kun var ringe, udvirkede K.s Venner ved Hoffet, at han fik et aarligt Tilskud af Staten. For øvrigt bestod hans Embedsgjerning i at holde Forelæsninger over de latinske Forfattere. Men samtidig øvede han

en ikke ubetydelig Lægepraxis blandt Adelen i Sjælland og Skaane. Da Prinsesse Anna (I, 286) i Sept. 1589 skulde rejse til Skotland for at ægte Kong Jacob, blev K. medgiven hende som Læge. Da Rejsen imidlertid mislykkedes paa Grund af Uvejr i Nordsøen, vendte K. tilbage til Kjøbenhavn, men kom siden (1591) til at ledsage den skotske Konge og hans Dronning, da de efter Brylluppet i Oslo og Opholdet i Danmark vendte tilbage til Skotland.

Imidlertid var K. 1590 bleven Professor i Mathematik, en Plads, som han dog snart efter ombyttede med Lærestolen i Fysik, der laa bedre for hans Evner og vistnok skulde have beredt Vejen for ham til et medicinsk Professorat, om han havde levet saa længe. Som Fysiker holdt K. Forelæsninger over Aristoteles' Metafysik og senere over en af Platos Dialoger for, som han ytrede, at temperere Aristoteles' Subtiliteter og Spidsfindigheder med Platos Elegants, Værdighed og Majestæt. Det havde været en af K.s Ungdomsplaner atter at bringe Plato til Ære, efter at denne Filosof længe næsten havde været fortrængt fra Universiteternes Høresale af Aristoteles. Med Undtagelse af en Forelæsning over Platos «Parmenides» foreligger der dog intet Bevis for, at det er lykkedes ham at realisere denne Plan. Overhovedet kunne vi ikke paavise, at K.s akademiske Virksomhed ganske har svaret til de Forventninger, man maatte nære om samme efter den glimrende Prøve, han havde givet paa Smag og Lærdom ved Doktorpromotionen i Montpellier. En vis tiltalende Klarhed møder os dog i de akademiske Theses, hvortil hans Forfattervirksomhed for største Delen indskrænkede sig, efter at han var bleven Professor. Det maa heller ikke glemmes, at han døde i sine bedste Aar, 8. Juni 1600, kun 47 Aar gammel, uden at være naaet til Lærestolen i Medicin, hvortil han især synes at have egnet sig. Med den selvstændige Granskers utrættelige Iver havde han kastet sig over kemiske Experimenter, der skulle have haft en skadelig Indflydelse paa hans Sundhed. I Medicinen tilhørte han nærmest den Paracelsiske Skole, men var dog for selvstændig til at gaa i nogen enkelt Mesters Ledebaand, hvorfor han søgte at forbinde den Galeniske Methode med Paracelsus'. Han omtales som en af Ramismens betydeligste Repræsentanter ved Kjøbenhavns Universitet. Ved dette beklædte han 1595—96 Rektorværdigheden, og fra 1595 til sin Død var han tillige vor Frue Kirkes akademiske Værge. Med sine Kolleger stod han ikke altid paa den bedste Fod, og det er aabenbart, at han har haft et noget irritabelt Sind; dog roses han af

en samtidig Læge som en saare trofast og oprigtig Ven. — 1586 havde han ægtet Elline, Datter af Morten Olufsen, Handelsmand i Kjøbenhavn. Hun blev efter K.s Død gift med Professor Hans Jensen Alanus (I, 165).

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 508 ff.

H. F. Rørdam.

Krag, Arent, 1670—1718, Officer, født 18. April 1670, Søn af nedennævnte Oberst Mogens K. († 1676) i dennes 2. Ægteskab, blev 1686 Kadet ved Marineregimentet og 1689 Fændrik, men forlod 2 Aar efter Danmark for at gaa i fransk Krigstjeneste ved Regimentet Royal Danois. Ved Hjemkomsten 1698 blev han Kapitajn ved oplandske, 1699 Major ved throndhjemsk, 1703 Oberstlieutenant ved vesterlenske Regiment og 1710 Oberst, hvorhos det blev overdraget ham af udtjente, nationale Soldater at organisere og kommandere de saakaldte Landdragoner søndensjælds; de vare uberedne og anvendtes navnlig til Besætningstropper. K. betegnes ved denne Tid af Løvendal som en dygtig og vel instrueret Officer, men med nogen Tilbøjelighed til Flasken. Han havde 10. Jan. 1702 ægtet Kirstine Elisabeth Tonsberg (f. 20. Avg. 1680), Datter af den rige Kjøbmand Sti Andersen i Skien, men mistede hende allerede 19. Juni 1709. K. blev 1710 Chef for smaalenske Regiment og fik, da man 1715 forberedte sig paa Indfald fra Sverige, Befaling over en af de «Kantoner», som Grænsforsvaret deltes i, først over Basmos, siden over Frederikshald og Frederiksstads. Ogsaa i disse Aar har K. aabenbart nydt ikke ringe Anseelse, om end hans Navn ikke er knyttet til nogen større Bedrift. Han døde 16. Juli 1718 efter nogen Tids Sygeleje, vistnok i sin Gaard paa Moss.

H. W. Harbou.

Krag, Christian Daniel, 1801—74, Forfatter, var født i Kjøbenhavn. Faderen var Trompeter ved Hestgarden, men døde 1805, og Moderen, som var Opvarningskone ved Almindeligt Hospital, satte da først Sønnen i Pleje forskjellige Steder og fik ham 1811 ind paa det kongl. Opfostringshus, hvorfra han afgik 1816. Hans Hu stod til at blive Læge, men af Mangel paa pekuniær Støtte maatte han opgive at studere, kom i Bogbinderlære, siden i Skomagerlære, blev Svend 1822, derefter Kobbertrykker i Kjøbenhavn. Han havde imidlertid ved i sin Ungdom stadig at færdes paa Hospitalet faaet saa meget Kjendskab til Kirurgien, at han i Krigsaarene 1849—50 gjorde Tjeneste som Lægeassistent ved forskjellige

Lasarettet. Han var gift med Vilhelmine f. Sundberg (der overlevede ham), og han døde i Roskilde 1. Febr. 1874. — K. begyndte allerede som ganske ungt Menneske at skrive — hovedsagelig Ridder- og Røverromaner i Johannes Wildts Stil — og har udgivet en anseelig Række Bind, som endnu for en Menneskealder siden hørte til de yndede Skrifter i tarvelige Lejebiblioteker.

C. D. Krag, Albert ell. Moderhævneren (1857), Indledn. Dags-Telegrafens 1874, Nr. 35. Erlew, Forf. Lex. *Sophus Bauditz.*

Krag, Christian Peter Seidelin, f. 1839, Præst, er Son af Præsten Christian Ernst K. og Marie Margrethe Vilhelmine f. Seidelin. Han blev født 13. Avg. 1839 i Sønder Broby, blev Student fra Odense 1858 og theologisk Kandidat 1864. Allerede som Kateket ved Johanneskirken i Kjobenhavn (1868—73) udøvede han ved R. Frimodts Side en ikke ringe Virksomhed i «Indre Missions» Spor, og det var derfor naturligt, at han, da Jacobskirken paa Østerbro, hvis Tilvejebringelse navnlig skyldes Frimodt, var opført, blev kaldt tilbage fra Jyllands Hede, hvor han havde været Præst i 5 Aar (i Vildbjærg), og blev den nye Kirkes første Sognepræst (1878). Paa Østerbro har K., baade ved sin energiske Forkyndelse og ved sine Evner som Organisator, fremkaldt et betydeligt kristeligt Liv og en virksom Menighedsbevidsthed. Da Sognet voxer stærkt i Folketal, har han skaffet det den ene Præst efter den anden og arbejder nu paa at skaffe det flere Kirker; at han har sin Menighed med sig, modtog han et smukt Bevis paa, da han paa sin og sin Hustrus, Jenny Sofie f. Petersens, Sølvbryllupsdag 28. Okt. 1894 fik overrakt den betydelige Gave af 43000 Kr. som Hjælp til en Kirke. — K. er Forfatter til «Frimodt som Præst og Kristen» (1880), men har ellers kun ladet enkelte Prædikener og Taler trykke; af og til har han i Bladartikler taget Ordet om sociale Spørgsmaal.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 285.

V. Schousboe.

Krag, Dorothea, 1675—1754, Datter af ndfr. anførte Oberst Mogens K. († 1676), var født 27. Sept. 1675, ægtede 1694 Generaladmiral Jens Baron Juel (VIII, 572), blev Enke 1700 og giftede sig 25. Maj 1701 med Christian Gyldenløve til Gisselfeld (VI, 335), efter hvis Død 1703 hun paa 8 Aar beholdt det ham 1685 overdragne danske Postvæsen. I Modsætning til sin Mand, der rigtignok ikke havde haft synderlig Lejlighed til at tage sig af denne Institution, ofrede hun den megen Opmærksomhed, ikke just af Interesse for

Postbesørgelsen og Postgangen, som der med Føje jævnlig klagedes over, men af Hensyn til Indtægterne, som hun, hvis Paaklædning i et enkelt Aar — og det endda et Sørgeaar — omtrent opslugte Indkomsten af Gisselfeld Gods, altid havde Brug for. Overlod hun end den egentlige Administration til en Direktør, saa greb hun dog stærkt ind i Forretningerne, naar det drejede sig om hendes Fordeel. Nødig afstod hun derfor Postvæsenet 1711, da Tiden var omme, jaagtet hun fik en aarlig Pension af 4000 Rdl., som efter Kongens Bestemmelse 1723 gik over paa hendes ældste Søn, Chr. Danneskjold-Samsøe; det var en ringe Sum i Forhold til de o. 25000 Rdl., som Postvæsenet aarlig havde indbragt hende. I Henhold til Gyldenloves Testamente vedblev «hendes høje Naade» at residere paa Gisselfeld, selv efter at hun 1715 havde giftet sig med Kammerherre H. A. Ahlefeldt (I, 148), og da han var lige saa ødsel som hun, var Godset ved hendes Død, 10. Okt. 1754, i en jammerlig Forfatning og Gyldenløves Børns Formue reduceret betydelig. Hun skildres for øvrigt som en begavet og aandrig Dame, der heller ikke manglede Hjærte for sine undergivne.

Rasmussen, Gisselfeld S. 188 ff. Olsen, Det danske Postvæsen indtil 1711 S. 140 ff. *G. L. Wad.*

Krag, Erik, o. 1620—1672, Gehejmeraad, Søn af Christen K. til Lydumgaard og Ellen Vind. Efter sin Udenlandsrejse, paa hvilken han 1642 studerede i Padua, blev han Sekretær i Kancelliet 1643, hvilken Stilling han med en kort Afbrydelse beklædte til Juni 1653, da han udnævntes til øverste Sekretær og saaledes havde Kancelliets vigtigste Forretninger under sig. 1650 blev han Decanus i Ribe Domkapitel og Provst over Varde Syssel; denne indbringende Post, hvor han skulde føre Kirkeregnskaberne, bestyrede han dog ikke selv, men overlod den til sine Fuldmægtige. Af Len fik han Skivehus 1655—56, derefter Herrisvad Kloster 1656—58 og ved Skaanes Tab Lundenæs. Medens Forhandlingerne om Fred stode paa i Taastrup med Carl Gustav i Febr. 1658, foreslog han Righofmesteren Joachim Gersdorff at søge at vinde Corfits Ulfeldt ved at sende dennes gamle Ven Rigsraaden Oluf Parsberg ud til ham, et Raad, der dog ikke blev fulgt i den Form. Under Kjøbenhavns Belejring deltog han i Mønstringen af Garnisonen og var senere Medlem af Direktionen over Kvæsthuset. Han hørte til dem, som Rigsraadet i Sept. 1660 indstillede til Optagelse i dets Midte, men blev ikke Medlem af det. Paa Stændermødet gik han den af-

gjørende Dag, 13. Okt., som Bud mellem Kongen og Raadet for at opnaa dettes Samtykke til Arveregeringen; i Jan. 1661 overdroges det ham at indhente Adelens Underskrift Landet over paa Arvesouverænitetssakten. Thi vel havde man et Øjeblik ventet, at han ved Statsforandringen skulde faa sin Afsked som øverste Sekretær, men han beholdt dette Embede og benyttedes snart af Regeringen i betroede Ærender, skjønt han antoges at være Uvenner med Kansleren Peder Reedtz. Saaledes førte han 1663 Protokollen ved Forhørene i Blaataarn over den fængslede Leonora Christina og afhørte 1664 den ligeledes fængslede Dr. Otto Sperling; begge vare forbitrede paa ham, Leonora Christina beskylder ham i «Jammersmindet» for at have villet gjengive hendes Udtalelser falsk, og Sperling kalder ham i sin Selvbiografi opblæst og indbildsk. Der er Spor til, at han allerede tidlig har staaet i venskabeligt Forhold til Christoffer Gabel, og da der i Febr. 1669 foregik en stor Udnævnelse af nye Gehejmeraader, imellem hvilke de fleste vare den mægtige Statholders Tilhængere, hørte E. K. til de ophøjede og blev tillige Assessor i Statskollegiet og Højesteret; ved Siden heraf vedblev han at være Medlem af Kancellikollegiet. Ved Vicekansleren Christoffer Parsbergs Død i Avg. 1671 fik han den afdødes Sportler, men ikke selve Embedet og derfor ikke heller Sæde i Gehejmekonseillet; 1671 blev han Danebrogsridder ved Ordenens Indstiftelse. Aaret efter, 22. Juli 1672, døde han pludselig i Kjøbenhavn; hans Lig nedsattes i Trinitatis Kirke.

Af Hannibal Sehested roses han for sin Erfaring og sin store Arbejdsomhed; Sehested anser ham for østerrigsksinde, hvad den ydre Politik angaar, og antyder, at dette skyldes modtagne Velgjerninger, noget, der stemmer med, at han ogsaa som Kancellisekretær havde Ord for Bestikkelighed. Mærkes kan det, at han 1672 i Statskollegiet var stemt for vidtgaaende Indrømmelser til Ikke-Lutheranere for at kunne udvikle Handelen ved at drage dem til Landet. En stor Del af hans Interesser optoges for øvrigt af hans Godskjøb. Vel solgte han sin Fædrenegaard Lydum, men købte bl. a. Bramming, Vardho, Kjærgaard og Endrupholm i Vestjylland, Selsø paa Sjælland. Paa Bramming opførte han en ny Hovedgaard og forøgede Bøndergodset til den; ogsaa ved Kronens Udlæg af dens Jordegods som Vederlag for laante Penge udvidede han sine Ejendomme. Men han forspekulerede sig ved hele sin store Bedrift, var allerede forarmet før sin Død, og hans Enke,

Vibeke Pallesdatter Rosenkrantz, som han havde ægtet 28. Avg. 1653, henlevede sit Liv under meget trykkede Forhold.

O. Nielsen, Skadst Herred S. 118 ff.

J. A. Fridericia.

Krag, Frederik Baron, 1655—1728, Vicestatholder i Norge, var Søn af ovennævnte Gehejmeraad Erik K. og blev født i Flensborg 4. (el. 6.) Marts 1655. Fra 1675 var han nogle Aar som Kavallér attacheret de danske Gesandtskaber i Paris og i Nimwegen, hvor der forhandlede om Fredslutningen. Snart efter Freden blev han Kammerjunker hos Dronningen og senere Cere-
monimester. 1684 fulgte han med Jens Juel til Holland, og da denne vendte hjem det følgende Aar, forblev K. indtil 1688 der som Gesandt. Imidlertid havde han 1683 ægtet Hedevig Eleonore Baronesse Juel, Datter af nævnte Gehejmeraad Jens Baron J., og var i den Anledning bleven gjort til Baron (1684). Men da hans Hustru døde i Barselseng 1685, beholdt K. kun den tomme Titel, uden Baroni. I 1690 ægtede han derpaa Griffenfelds eneste Datter, Charlotte Amalie, og fik med hende Stensballegaard ved Horsens. K. tog sig meget af sin nye Besiddelse, ombyggede Hovedgaarden helt og holdent (1692—94), nedlagde den lille Hovedgaard Værholm og lagde dens Jorder ind under Stensballegaard, byggede Lystgaarden Edelesholm (opkaldt efter hans 3. Hustru) paa Endelave — som han 1695 fik udlagt af Kronen som Vederlag for de Arvemidler, hans Hustru endnu havde til gode —, opførte Kirken paa samme Ø saa godt som fra ny, byggede en Skole i Stensballe By osv. Samtidig steg han hurtig til høje Stillinger, fik Danebrogsordenen 1708, blev Gehejmeraad 1712 og var Stiftsbefalingsmand i Viborg Stift og Amtmand i Halds Amt fra 1695—1713, da han udnævntes til Vicestatholder i Norge, hvilket Embede han beklædte til 1721 under vanskelige Forhold, som han dog ikke var voxen. Hans 2. Hustru var død, 31 Aar gammel, paa Stensballegaard 21. Sept. 1703; efter hendes Død giftede K. sig, for tredje Gang, 1705 med Edele Krag, Datter af Gehejmeraad Niels K.; hun var født 1686, overlevede sin Ægtefælle og døde først 1751. — K. selv døde 24. Sept. 1728 paa Stensballegaard. Efter sin Mands Testamente fik Enken Stensballegaard for sin Livstid; hans 2 ugifte Døtre Charlotte Amalie og Vibeke Cathrine oprettede efter den afdøde Faders Ønske og med kongelig Tilladelse Stensballegaard til et Stamhus for deres Sosterson Jens

Juel Vind til Juellinge, som skulde forene de Kragers Navn og Vaaben med sit.

Hofman, Dsk. Adelsmænd I, 189 ff. Danske Herregaarde III: Stensballegaard.
F. J. Meier.

Krag, Frederik Christian, 1741—1802, Præst, blev født i Kjøbenhavn 30. Jan. 1741. Hans Fader, Svend K., var Højesteretsadvokat. Da Moderen — af den adelige Familie Raben — døde, blev han som 10aarig Dreng sat i Kost hos en Bonde paa Laaland, indtil en Dame, som havde kjendt hans Forældre, fik ham anbragt i Nykjøbing Skole, hvorfra han efter 13 Aars Skolegang endelig blev Student 1766. Attestats fik han 2 Aar efter. Han var derefter Huslærer forskjellige Steder paa Laaland, indtil han 1775 opnaede det ringe Kapellani i Kjettinge; her fra forflyttedes han 1777 til Sognekaldet i Radsted (ved Saxkjøbing). 1799 brændte hans Præstegaard, og Aaret efter resignerede han og flyttede hen i et Enkesæde, han selv havde bygget i Radsted. Her døde han 19. Jan. 1802. Han var gift med Cathrine Marie f. Sigvart († 1817), en laalandsk Forpagterdatter. K. forsøgte sig, men paa den uheldigste Maade, i den bundne Stil. Hans «Prøve af nye skrevne Fabler» (1773) og «Samling af Vers og Poesier» (1781) unddrage sig ved deres Slethed al Kritik; desforuden har han udgivet et Par ubetydelige Lejlighedsskrifter.

Rhode, Saml. i Laalands og Falsters Hist. II, 298 ff. (jvfr. 2. Udg., ved Friis, I, 400 f.). Nyerup, Lit. Lex. Luxdorphiana S. 151. Berlingske Tid. 1799. Nr. 38. 72.
A. Jantzen.

Krag, Jens (Johannes), —1300, Biskop i Roskilde, var tidligere Ærkedegn og afløste 1290 Ingvar Hjort (VII, 470) paa Bispestædet. Han har vistnok deltaget i den Provinssynode, der 1291 holdtes i Roskilde, og hvorved Odensekonciliets Beslutninger af 1245 bleve fornyede: men i den store Strid, der lige efter begyndte mellem Erik Menved og Jens Grand, har J. K. nærmest staaet paa Kongens Side. Han nævnes oftere som Vidne under dennes Breve, og Kong Erik tilbagegav ham ogsaa nogle Skipæn, som af tidligere Konger vare blevne skjænkede til Roskilde Kirke, men i lang Tid havde været den forholdte. Da Isarnus kom som pavelig Nuntius til Danmark, støttede J. K. ham i hans Forsøg paa at forsone de bitre Modstandere, og det opnaaedes bl. a., at det i Bispestaden Kjøbenhavn kom til personlige Forhandlinger med Ærkebispem (1299), uden at disse rigtignok førte til Forlig. Af Byen Kjøbenhavn gjorde J. K.

sig fortjent ved at give Borgerne en udvidet Stadsret 1294. Han havde vist sig velgjørende imod Sorø Kloster og fandt sin Grav her, hvor hans Ligsten endnu er bevaret. Død 1300.

Suhm, Hist. af Danmark XI, 87. 172. 195. 202. 323. 329 ff. 363.

Kr. Erslev.

Krag, Johan, 1786—1827, Skolemand, var en Søn af den 1812 som Toldinspektør i Ribe og Kammerraad afdøde Jacob K. og Elise f. Hillerup. Født i Drammen dimitteredes K. fra Ribe Skole 1802, var i en Række af Aar Lieutenant i Artillerikorpsset og kunde derfor ikke erholde en ham 1812 af Universitetet tildelt Pris for en matematisk Opgave. 1825 blev han Adjunkt i Odense, men døde allerede 16. Jan. 1827. Han var ugift. Foruden et Par Skoleprogrammer har han udgivet en Oversættelse af en Del af Aristophanes' Komedier (1825).

Erslev, Forf. Lex.

S. B. Thrige.

Krag, Kjeld, 1614—73, til Trudsholm, Søn af nedennævnte Niels K. († 1650), fødtes 14. Juli (ell. 15. Juni) 1614 paa Asmild Kloster. Han besøgte Universitetet i Padua (1635) og kom efter afsluttet Uddannelsesrejse 1637 ind i danske Kancelli. Han var tilstede ved Fredsunderhandlingerne i Brømsebro 1645, deltog i Udvekslingen af Ratifikationen og var endelig s. A. Medlem af den Kommission, til hvem Svenskerne overgave Bornholm. 1648 forlod han Kancelliet og blev Landsdommer i Skaane; 1649 blev han tillige Landkommissær i denne Landsdel. I Norge var han forlenet med Lyse Kloster 1647—50, og som Landsdommer havde han Froste Herred og Helnekirke i Forlening 1648—58. Tabet af Skaane berøvede ham hans Stilling og Len. Han deltog i Stændermødet 1660 og fik Sæde i den 1661 nedsatte Lovkommission. Efter længere Tids Svagelighed døde han 20. Juni 1673 i Kjøbenhavn. — 27. Maj 1649 havde han ægtet Sophie Krabbe, Datter af Iver K. (ovfr. S. 391). Hun blev siden gift med Otte Marsvin, der ogsaa kom i Besiddelse af K. K.s Gaard Trudsholm (ved Mariager).

C. F. Bricka.

Krag, Mogens, 1625—76, Officer, født i Viborg 24. Dec. 1625, Søn af nedennævnte Niels K. († 1650), var 1650 Hofjunker hos Frederik III og 1657 Oberstlieutenant og næstkommanderende i Oberst Kjeld Langes Regiment, der hørte til Anders Billes Hær. Om K.s Forhold i dette ulykkelige Felttog, i hvilket han tillige med sin Chef

faldt i Fangenskab, hvorfra han udløstes ved Roskildefreden 1658, vides der intet. Desto mere bemærket gjorde han sig, da Krigen brød ud paa ny, og hans Navn vil stedse være knyttet til den mindeværdige Kreds af tapre og uforsagte Mænd, der førte an under Kjøbenhavns Belejring, og hvem Landet i første Række skylder sin Existens. Han fik strax ved Carl Gustavs Ankomst for Kjøbenhavns Porte med Titel af Oberst Kommandoen over Haandværkssvendene og blev tillige næstkommanderende under Kjeld Lange over Studenterne i Følge disses Ønske, da de 2 Adelsmænd «bedst kjendte de danske Studenters Humør». Da Lange kort efter faldt, blev K. Chef for det nu af Kjøbmandssvendene, Haandværkssvendene og Studenterne sammensatte Korps, i hvilket senere tillige Hoffets Betjente indlemmedes. K. deltog i Gyldenløves berømte Udfald 23. Avg. og ledede selv 5. Sept. et stort Udfald imellem Vester- og Nørreport. Natten mellem 10. og 11. Febr. 1659 førte han Overbefalingen over de Tropper, der vare opstillede paa Slotsholmen indbefattet Løngangen, Voldfrontens venstre Fløj, imod hvilken de svenske Generaler Wawassor og Fersen rettede det første, voldsomme Stormangreb. Senere paa Aaret blev K. sendt til Jylland for at hverde et Regiment og tillige overtage Kommandoen over Frederiksodde. Ved Fredslutningen 1660 kom han dog med sit Regiment til Kjøbenhavn, hvor han deltog i Rigsdagen s. A. 1666 blev han Chef for det nyformerede fynske Regiment Fodfolk. — K., der var Ejer af Herregaarden Kaas, ægtede 1. (29. Juli 1660) Dorthe Jørgensdatter Rosenkrantz († 18. Okt. 1667) og 2. (18. Nov. 1668) Helvig Arentsdaughter v. d. Kuhla († 1676). Han døde 1676.

S. A. Sørensen.

B. Aug.

Krag, Mogens, 1673—1724, Officer, foregaaendes Søn i 2. Ægteskab, var født 17. Marts 1673. Han gik ganske ung i fransk Tjeneste og steg der til Kapitajnlieutenant ved et tysk Regiment; som saadan fik han 1696 Kapitajns Karakter ved den danske Fodgarde, hvor han, da han Aaret efter vendte hjem, fik Kompagni. 1701 drog han med Hjælpetropperne til Nederlandene, deltog der i 7 Aars Felttog og blev oftere anvendt til særlige Hverv, navnlig efter at han 1703 var forfremmet til Oberstlieutenant ved 1. Bataillon af sjællandske Regiment. 1708 blev han forsat til Ungarn som Oberst for et af de i Kejserens Tjeneste staaende danske Regimenter og førte det Aaret efter hjem. Han var siden med i Pommern 1711 (s. A. udnævnt til Brigadér), i Mcklenborg 1712

(saaret ved Gadebusch 20. Dec. og kort efter Interimskommandant i Frederiksort), ved Tønning 1713 (var med at afslutte Kapitulationen i Oldenswort 16. Maj) og ved Wismar 1716. Efter denne Fæstnings Erobring blev K. dens Kommandant og tillige Generalmajor. Han blev hvid Ridder 1721 og byttede i Febr. 1724 sit Regiment med Kommandantskabet i Glückstadt, men døde 21. Avg. s. A. — 30. Dec. 1713 havde han ægtet en pommersk Dame, Anna Dorothea v. Massow (f. 4. Dec. 1690 † 17. Juli 1747). *H. W. Harbou.*

Krag, Niels, 1550—1602, Filolog, Historiker og Diplomat, Broder til ovennævnte Anders K., var født i Ribe. Ligesom Broderen hørte han til sin Tids opvakte Hoveder. 1567 blev han Student og fik ved anbefaling fra Biskop Poul Madsen i Ribe strax Kosten i Helliggejsthus; men da han 1570 i Hidsighed gav en af sine Medalumner et Ørefigen, blev han ved Konsistoriets Dom for bestandig udelukket fra Kosten. Han begav sig nu til Ribe, hvor hans Slægt gav ham Midler til at rejse til Wittenberg. Efter hans Hjemkomst 1572 beskikkede Biskop Hans Laugesen i Ribe ham til Skolemester i Ringkjøbing. Denne Stilling opgav han dog 1574 og drog til Kjøbenhavn. Støttet ved gode anbefalinger opnaaede han ved Kansler Niels Kaas' Hjælp kongelig Understøttelse til en ny Udenlandsrejse. Han drog da atter til Wittenberg, hvor han 1575 med Hæder tog Magistergraden. Aaret efter var han atter i Hjemmet. Nu gjaldt det om at finde en passende Ansættelse. Ved Velynderes Bistand og særlig ved kongl. anbefaling til Universitetet blev han i Febr. 1577 Rektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn. I denne Stilling indlagde han sig flersidige Fortjenester og vandt Navn som en dygtig Skolemand. Men 1582 opgav han Embedet for at drage udenlands som Hovmester for en ung Adelsmand. Aarsagen var vistnok hans uheldige huslige Forhold. 2. Febr. 1578 havde han nemlig ægtet Kjønnen, Datter af en vis Mikkell Skriver; men Kjærligheden synes snart at være kølnet. De økonomiske Forhold vare smaa; en Rektors Løn slog i hine Tider daarlig til for en Families Underhold. K. følte Kræfter i sig til at blive noget mere end en Skolemester i fortrykte Kaar. Nok er det, han besluttede at ryste det hele af sig og atter at gaa paa Rejser. 1582 drog han ud med Peder Rud, og nu færdedes han i flere Aar rundt omkring i Evropa, en Tid lang som Hovmester for en mährisk Adelsmand. Paa sin Rejse erhvervede han, foruden betydelig Sprogkundskab, ogsaa den juridiske Doktorgrad og steg

i Anscelse som en lærd og begavet Mand. Men hjemme saa det trist ud. Hans Hustru og Børn lede Nød; hendes Slægt lagde Beslag paa hans efterladte Ejendele, og da han 1586 en Tid var hjemme, anklagede han Hustruen for Utroskab og opnaaede Skilsmisse. Imidlertid fortsatte han sine Studier, i det han bl. a. vendte sin Opmærksomhed til den klassiske Oldtids Historie, og da han 1589, kort efter Tronskiftet, havde tilegnet den unge Kong Christian et Skrift vedrørende den latinske Synonymik og trængte paa hos Kansler Niels Kaas, der havde bevaret sin Interesse for ham, saa opnaaede han 1. Juli 1589 at blive beskikket til extraordinær Professor i Historie ved Universitetet, en Udnævnelse, der er mærkelig derved, at det var første Gang, at en Lærer i Historien blev ansat ved Københavns Universitet.

Da K.s Stilling et Par Aar efter var bleven forbedret med et Kanonikat i Roskilde, indtraadte han 22. Avg. 1591 i nyt Ægteskab, nemlig med Else Mule, Enke efter den bekjendte M. Iver Bertelsen, Forstander for Ringsted Kloster (II, 173). Ved dette Ægteskab med en anset og begavet Kvinde vandt K.s sociale Stilling betydelig. Tyge Brahe var jævnlig hans Gæst, ligesom K., ofte som ledsager for Tyges berømte Søster Sophie B. (II, 601), ret hyppig aflagde Besøg paa Hven. 1592 blev K. Professor i Græsk og indtraadte saaledes i de faste Universitetslæreres Tal. Ved samme Tid udgav han sit betydningsfulde Skrift om den lacedæmoniske Stat, der længe bevarede hans Navn blandt Europas lærde. Tyge Brahe tilsendte ham i den Anledning et Digt, hvori han forelagde ham det Spørgsmaal, hvorfor han ikke hellere anvendte sine store Evner paa Behandling af Fædrelandets Historie. Det blev et Vink for Fremtiden.

Efter at det allerede 1592 havde været paa Bane at anvende K. i Forhandlinger med fremmede Magter, afgik han i Maj 1593 med Steen Bille i en diplomatisk Sendelse til Skotland. Ved K.s Snildhed og Duelighed lykkedes det fuldstændig at udføre det betroede Hverv, og ved det personlige Mod og den Raskhed, han viste under et Oprør, der truede den skotske Konges og Dronnings Liv, gjorde han sig saa yndet af Kong Jacob, at han 1. Avg. 1593 ophøjede ham i den skotske Adelstand og i et Brev til Christian IV omtalte hans Virksomhed paa den mest anerkjendende Maade. Dette gav da Anledning til, at K. siden jævnlig anvendtes i diplomatiske Hverv baade hjemme og ude, og i Sommeren 1594 bad Dronning Anna af Skotland sin Broder Kong Christian om at

sende K. over til hende, for at han kunde varetage hendes Tarv og hævde hendes Rettigheder over for den skotske Kansler. Dette skete dog ikke, maaske fordi den danske Regering havde bestemt at anvende K.s Evner paa anden Maade. Det var nemlig et længe følt Savn, at man ikke besad nogen Fremstilling af Danmarks Historie siden Saxos Dage. Mænd som Svaning og Vedel havde vel gjort betydelige Samlinger; men ingen af dem havde bragt noget for Lyset, der svarede til Forventningerne og Ønskerne. Da den lærde Skotte Peter Young i Foraaret 1594 havde været i Kjøbenhavn i en Statssendelse, havde han ikke blot talt med K. om Sagen og opmuntret ham til at tage fat paa Fædrelandets Historie, men ogsaa henledet de danske Regeringsmænds Opmærksomhed paa, at K. var den Mand, som vilde være i Stand til at bringe det længe savnede Værk til Veje. Resultatet blev, at det 31. Juli 1594 blev overdraget K. at skrive Danmarks Historie paa Latin, medens den hidtidige Historiograf, Anders Vedel, vel fik et Aars Henstand og det Hverv at skrive Historien paa Dansk, men derefter maatte afgive sine Samlinger og sit Prælatur i Ribe til K. Det var Planen, at denne først skulde skrive Christian III's og Frederik II's Historie for derefter at fortsætte, hvor Saxo slipper, og det er kjendeligt, at han med Iver har søgt at samle det fornødne historiske Materiale, i det han navnlig benyttede Rigsarkivet i større Omfang, end hidtil var sket; men naar det var forudsat, at han i et Tidsrum af 6 Aar kunde føre Sagen til Ende, da blev denne Forventning dog fuldstændig skuffet. Skylden i saa Henseende hviler dog for en stor Del paa Regeringen, som ved hyppig Benyttelse af K. i diplomatiske Sendelser hindrede ham fra med udelt Omhu og Iver at sysle med det ham paalagte historiske Arbejde. I Vinteren 1597—98 var han saaledes i Polen; den paafølgende Vinter tilbragte han i London, hvor han paa den danske Konges Vegne førte lange og trættende Underhandlinger med den engelske Regering om Erstatning for Forurettelser tilføjede danske søfarende af engelske Kapere. 1600 var K. udsendt til Kongressen i Emden, og 1601 var han atter i Polen i Regeringens Ærende. Ved sin Personlighed vidste K., hvor han kom frem, at vække Opmærksomhed; navnlig fortælles der om den Yndest, han vandt hos Dronning Elisabeth i England, der gjerne underholdt sig med ham og fandt Behag i hans skjæmtefulde og smigrende Ord. Uheldigvis vare Dronningens Ministre ikke saa lette at vinde, og K. maatte, trods sin umiskjendelige Dygtighed og Iver som Under-

handler, vende hjem med uforrettet Sag, skjont prydet med en prægtig Guldkjæde, som Dronningen havde foræret ham til Afsked.

Den Tillid, K. nød ved Hoffet i Kjøbenhavn, maatte ogsaa ove Indflydelse paa hans Stilling ved Universitetet. Han var en mægtig Mand, der som saadan maatte æres, og til hvem der paa forskjellig Maade maatte tages Hensyn. 1601 valgtes han til Universitetets Rektor. Den Dag, Værdigheden overdroges ham, mødte Kongen, Hertug Ulrik, Kansleren og en Del Hofembedsmænd for at overvære Akten, og faa Dage efter indviede K. med stor Højtidelighed den nye Kollegiebygning, som Christian IV havde ladet opføre, og han sparede ikke paa Lovtaler over Kongen hverken i det pompose Program, hvormed han indbød til Festen, eller i den virakduftende Tale, hvormed Bygningen indviedes.

Tiden for K.s Rektorat var endnu ikke udløben, da han i Dec. 1601 beskikkedes til Forstander for Sorø Klosters Gods og Skole. Men inden han havde faaet Tid til at sætte sig til rette i denne anselige Stilling, der syntes at love ham Otium til hans historiske Arbejde, døde han 14. Maj 1602. Ved hans Død vare kun de første 16 Aar af Christian III's Historie færdige fra hans Haand. Længe henlaa dette Værk utrykt, indtil H. Gram 1737 foranstaltede en smuk Udgave af det samt andre Bidrag til den nævnte Konges Historie. K.s Historie er skreven paa godt Latin. Sit Blik har han særlig haft rettet paa Danmarks Forhold til Udlandet i det behandlede Tidsrum, medens han i ringere Grad har skjænket de indre Forhold sin Opmærksomhed.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 522 ff.

H. F. Rørdam.

— Som *Filolog* har Niels Krag først gjort sig bekjendt i Litteraturen ved sine «Grammaticæ Latinæ præcepta», som han udgav 1578, medens han var Rektor ved Kjøbenhavns Skole. Hans Hensigt med Udgivelsen af denne Bog var dels den at befri Lærerne for det tidsspildende Arbejde med at diktere Disciplene Forklaringer til de grammatiske Regler, dels den at gjøre det lettere for Disciplene at lære den latinske Grammatik baade derved, at de nu fik en Bog, som de kunde bruge hele Skolen igjennem, og derved, at Stoffet ordnedes paa en overskuelig Maade, og at Reglerne for en stor Del bragtes i Versform, saa at de bedre kunde fæstne sig i Hukommelsen. Men trods Forfatterens gode Hensigter faar man dog ved denne Bog, som helt igjennem er skrevet paa (ikke særlig

godt) Latin i Form af Spørgsmaal og Svar, nærmest kun et Indtryk af, i hvilket Uføre den latinske Grammatik den Gang laa, og hvor forfærdeligt et Fag den maa have været for de stakkels Skoledisciple. 1589 udgav han «*Differentiæ Ciceronis*», som nærmest er et Bidrag til den latinske Synonymik, fuld af mange Besynderligheder. 1582 kom en Bog af en helt anden Art: «*Titi Livii Patavini sententiose dicta*», et Excerpt af Sentenser fra alle Bøger af Livius med et Tilhæng: «*Sententiæ Sallustianæ*»; Bogen er dediceret til Prinserne Christian (IV) og Ulrik, og Forfatteren anbefaler den med, at saadan Læsning leder baade til «*virtus*» og til «*eruditio*», som ere de to fornemste Maal, der maa tilstræbes i Livet, og som det særlig er af Vigtighed for vordende Fyrster at naa. Det betydeligste og eneste virkelig betydelige filologiske Arbejde af K. er dog hans Skrift «*De republica Lacedæmoniorum libri IV*», som han udgav 1593 i Heidelberg, efter at han 1592 var bleven Professor i Græsk ved vort Universitet. Værket er skrevet ganske i Smag med de antikvariske Arbejder, som hans samtidige Meursius udgav; det er en om stor Belæsthed vidnende og med stor Flid foretagen Samling og Sammenstilling af Kildestederne hos Oldtidens Forfattere til en Skildring af det gamle Spartas Institutioner og Sæder, og den derpaa byggede Fremstilling af Æmnet er givet i et let læseligt og ret smukt latinsk Sprog; men det skorter i høj Grad paa Kritik, saa at Værket nu ikke mere har stor Betydning. Det er dog blevet optrykt et Par Gange senere, dels i Gronovius' «*Thesaurus antiqvitarum Græcarum*», dels i en Udgave i Leiden fra 1670.

M. Cl. Gertz.

Krag, Niels, 1574—1650, til Trudsholm, Rigsraad, Søn af Mogens K. og Sophie Juel, blev født 14. Maj 1574 paa Agerkrog, sendtes 14 Aar gammel til en Skole i Lybek og der fra til flere Universiteter i Tyskland, til Leiden og Frankrig. Hjemkommen ansattes han i Kancelliet 1596 og var øverste Sekretær 1603—10. Der betroedes ham i Løbet af denne Tid en Række forskjellige Hverv; saaledes var han 1597 med i Arild Huitfeldts og Christian Barnekows Ambassade til England, 1599, 1604 og 1607 til Herredage i Norge, sendtes 1601—2 med Caspar Paslich til Rusland for at forhandle om Kongens Broder Hertug Hans' Ægteskab og fulgte 1603 Christian IV til hans Hylding i Hamborg. Tillige anvendtes han som Sekretær ved Grænsemøderne med Sverige 1601 og 1603 i Flakkebæk; i Sammenhæng med det første Møde sendtes han

s. A. til Nordlandene til Undersøgelse af Grænseforholdene, og da der 1608 var berammet et Møde i Wismar med svenske Gesandter, hvor Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Lyneborg skulde mægle i Stridighederne, overdroges det N. K. og Joachim Hübner at repræsentere den danske Regering; men da de svenske Gesandter ikke indfandt sig i rette Tid, forlode de danske Wismar uden at oppebie dem. 1610 fratraadte han sin Stilling i Kancelliet og ægtede 16. Sept. s. A. Jytte Styggesdatter Høg. Det følgende Aar fik han under Kalmarkrigen Inspektion over Forsvarsforholdsreglerne i Lundenes, Riberhus og Bygholm Len, forlenedes 1612 med Arnsborg paa Øsel og blev derpaa 1613 Landsdommer i Jylland, til hvilket Embede Viborg St. Hans Klosters Len laa. Under Krigen med Kejseren fik han i Dec. 1627 den betroede Stilling som Generalkrigs- og Zahlkommissarius ved Hæren. Da han 1640 fratraadte sin Landsdommervirksomhed, forlenedes han med Lundegaard paa Mors, hvilket Len han 1649 ombyttede med Aarhusgaard, samtidig med at han i Juni optoges i Rigsraadet. Kun nødig skal han have givet sit Minde dertil; han følte sig gammel og svag, vistnok ogsaa bekymret over Landets Ulykker. 14. Maj 1650 afgik han ved Døden. Hans Enke fulgte ham i Graven 11. Juli 1659.

J. Matthissøn, Ligpræd. ov. N. K. (1651).

J. A. Fridericia.

Krag, Niels, 1653—1713, Gehejmeraad, Søn af ndfr. nævnte Otte K., var ved sin Faders Død kun 13 Aar gammel, hvorfor hans Morbroder Oluf Baron Rosenkrantz tog sig af hans fortsatte Undervisning og Opdragelse, i hvilken Anledning han opsatte en skriftlig Betænkning om, hvilke Studier der forekom ham bedst at «tjene til den Profession, som hans Stand vedkommer», nemlig Statstjenesten, til hvilken K. ogsaa søgte at uddanne sig ved en Udenlandsrejse (1672). 1680 finde vi ham som Kammerjunker, Aaret efter blev han Etatsraad og 1686 Justitsraad, 1693 fik han det hvide Baand og 1696 paa sin Svigerfaders indstændige Begjæring, som Christian V selv siger Gehejmeraads Titel. Svigerfaderen var Niels Juel, hvis ældste Latter Sophie († 5. Okt. 1722) han 8. Febr. 1682 havde ægtet og derved forøget sine Godser Voldbjærg og Løjtved med Totterupholm (nu Rosendal). Ved sin Moders Død (1688) blev han end videre Ejer af Skjoldemose, Flintholm og Egeskov. Det var formodentlig denne hans Egenskab som stor Godsejer, der i Begyndelsen af Frederik IV's Regering skaffede ham Sæde i den Kommission, der skulde udtale sig om Kongens

Forslag til Vornedskabets Ophævelse. Han ses desuden at have fungeret som Deputeret i Politiretten, og 1710 blev han 1. Deputeret for Finanserne, i hvilket Embede han døde 22. Febr. 1713.

Pontoppidan, *Marmora Dan.* II, 278 f.

G. L. Wad.

Krag, Otte, 1611—66, til Egeskov og Voldbjærg, Rigsraad, Søn af den ovfr. nævnte Niels K. († 1650), blev født 29. Avg. 1611 paa Agerkrog. Hans Opdragelse foregik først hjemme, dernæst hos hans Faster og endelig paa Sorø Akademi. 1630 tiltraadte han sin Udenlandsrejse, der med en Afbrydelse 1635 varede til 1638; navnlig synes han at have dyrket Studiet af Retsvidenskaben, dels ved Universitetet i Padua, dels ved Rigsammerretten i Speier. Strax efter sin Hjemkomst blev han Sekretær i danske Kancelli, gik 1639 som Gesandt til Sverige, fulgte 1640 Hannibal Sehested paa hans Ambassade til Spanien og 1643 Just Høg og Gregers Krabbe til Osnabrück. I Jan. 1645 blev han øverste Sekretær og forleenedes 1646 med Halsnø Kloster og Hardanger i Norge, hvilket Len han 1651 ombyttede med Bøvling i Jylland. 19. Okt. 1645 havde han i Odense Bryllup med Anne Rosenkrantz til Skjoldemose, Datter af Holger R. til Glimminge. Han stod sig godt med de forskjellige Stormænd, hvis Indflydelse krydsede hinanden i Christian IV's sidste Dage, saaledes baade med Corfits Ulfeldt og Hannibal Sehested; ogsaa af Kongen var han afholdt og fik hans Portræt til Gave. Ligeledes hos Frederik III var han godt anskreven efter hans Tronbestigelse, fulgte ham paa hans Hyldingsrejser til Norge og Hertugdømmerne og blev i Juni 1653 Medlem af Rigsraadet, hvorved hans Stilling i Kancelliet ophørte. 1655 fik han i Steden for Bøvling det store Riberhus Len, indtil han 1658 blev Lensmand paa Nyborg.

Med Bekymring saa han uden Tvivl Begivenhederne 1651, Hannibal Sehesteds og Corfits Ulfeldts Fald, der kom til at virke rokkende paa Adelens Stilling; thi hans Tankegang var udpræget aristokratisk, og han beklagede Udgivelsen af Ulfeldts Æresforsvar som et for ham overraskende Skridt, der stred imod hans Tro paa Righofmesterens Klogskab. Snart kom ogsaa Krigsbegivenhederne og med dem de overvældende Ulykker og Skuffelser. Fra Juli 1657 hørte K. til det befuldmægtigede Udvalg af Rigsraadet, der som en Slags kollegial Forvaltningsinstitution havde den lidet misundelsesværdige Opgave at sørge for Landets bedste i Almindelighed og navnlig for Finanserne; dog var han ofte fraværende paa Sendelser til Provinserne, baade til Skaane, hvor han i Sept. skulde sætte

Mod i Hæren, og navnlig til Fyn. Her var han da ogsaa tilstede, da Carl Gustav bemægtigede sig Øen; han blev Svenskekongens Fange i Nyborg i de første Dage af Febr. 1658. Dybt bedrovet over Fædrelandets Ulykke og over, hvad der ramte ham personlig, led han dog mest under den voxende Forbitrelse mod Adelen; «intet er mere ganget os til Hjærte», skrev han til Joachim Gersdorff, «end at vi af vore egne ilde skulde eftertales; disse Tider have mange Menneskers hemmelige Tanker aabenbaret». Frigiven efter Roskildefreden sendtes han lige før det nye Fredsbrud til Kronborg for at sørge for Slottets Forsvar. Under selve den anden Krig udfoldede han en betydelig Virksomhed, dels i Kjøbenhavn, dels om Bord paa Flaaden for at skaffe Proviant og Undsætning, særlig til Nakskov, og sendtes flere Gange til Kurfyrsten af Brandenburg paa Halvøen for at slutte Overenskomster med ham om Hjælp til Øerne; vigtigst var dog den Ambassade, der i Nov. 1659 betroedes ham og Godske Buchwald. De afgik først til Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg for at søge at faa dem til at støtte Danmark; Bestræbelserne glippede, og de rejste videre til Haag for at modarbejde den svenske Indflydelse og faa Generalstaterne til aktivt at hjælpe til Kjøbenhavns Befrielse. Heller ikke her blev Udbyttet af Anstrængelserne stort, men Ambassaden strakte sig over 3 Fjerdingaar; først i Avg. 1660 kom K. tilbage til Kjøbenhavn.

Da stode nye store Begivenheder for Døren, og K. kom paa det skæbnesvangre Stændermøde til at være en af Hovedrepræsentanterne for Adelens Forsøg paa at fastholde sin tidligere Stilling og for dens Modstand baade mod Konghusets Planer og mod de uprivilegerede Stænders Angreb. Det var ham, der 17. Sept. spurgte de konjungeredes befuldmægtigede, hvad de indbildte sig, om der ikke burde være Forskjel paa en Herremand og en Bonde, og rimeligvis 9. Okt. havde han paa Slotsbroen det bekjendte Sammenstød med Hans Nansen, hvor han truede denne med Blaataarn og fik til Svar Anvisningen paa Stormklokken i Frue Kirkes Taarn. Paa faa gjorde vel ogsaa Statsforandringen et mægtigere Indtryk end paa ham; han indskrænkede sit Hus og bad sine Venner have Taalmodighed, thi dette kunde ikke staa længe. Helt tilsidesat blev han dog ikke af den nye Regering; han aflagde ny Ed som Rigsraad, blev Medlem af Statskollegiet og af den store Lovkommission og benyttedes 1665 til en Sendelse til Gottorp. Men Forskjellen fra tidligere var dog overordentlig stor, Nyborg Amt mistede han 1662, og han regnedes almindelig for en af Hovedmændene i

den mod Enevælden og særlig mod Christoffer Gabel fjendtlige Kreds. 4. Febr. 1666 døde han; hans Enke overlevede ham til 10. Juli 1688.

O. K. var ikke noget betydeligt Talent og indsaa fremfor alt ikke, at Tiden krævede en stor Imødekommenhed fra Adels Side; fra hans Bønder klagedes ogsaa over hans Haardhed. Ikke desto mindre er der i flere Henseender noget ret sympathetisk over hans Personlighed; han havde ved Siden af Sans for Malerier litterære Interesser, skaffede sig Oplysninger vedrørende nordisk Historie og besad et ikke ringe Bibliothek. Selv benyttede han ogsaa Pennen, forfattede en statsretlig Kommentar til Frederik III's Haandfæstning, der indeholdt en Retfærdiggjørelse af dennes Baand paa Kongemagten, og skrev en Række Dagbøger af ikke uvigtigt Indhold.

M. Henrichsen, Ligpræd. ov. O. K. (1668). Universitetsprogr. (1666). Danske Saml. 2. R. II, 62 ff. Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 634 b (Dagbog 1658).

J. A. Fridericia.

Krag, Palle, 1657—1723, Officer, Søn af Gehejmeraad Erik K. (s. ovfr.), blev født 6. Juli 1657. Efter meget ung at være bleven Kammerjunker og Premierlieutenant i Livregimentet (Fodgarden) fulgte han sin Frænde og Chef, Generallieutenant Niels Rosenkrantz, da denne 29. Juni 1676 som første Mand satte Foden paa Skaanes Grund; 2. Juli blev han saaret for Helsingborg; 4. Dec. udmærkede han sig særlig ved Lund; 26. Juni 1677 saaredes han atter ved den mislykkede Storm paa Malmø. Efter Freden blev han staaende i Livregimentet, indtil han 1682 med Oberstlieutenants Rang traadte over i Drabantgarden. Da denne 1685 udvidedes til 6 Kompagnier, fik K. et af disse og blev Oberst, men endnu s. A. kontramanderedes denne Udvidelse, og K. kom paa Ventepenge. Han rejste nu til Ungarn for at overvære Krigen mellem de kejserlige og Tyrkerne. Ved hans Hjemkomst 1687 var det bestemt, at der i Steden for de spredte Garnisonskompagnier i det søndenfjældske Norge skulde oprettes et hvervet Regiment, og K. blev saa stillet i Spidsen for dette, men vendte 1690 tilbage til Danmark for at tage Kommandoen over Prins Frederiks (fra 1699 Prins Christians) Regiment. Under Felttoget i Hertugdømmerne 1700 blev K., der bl. a. med stor Bravour anførte Stormkolonnen ved Frederiksstads Indtagelse 13. April, udnævnt til Brigadér, 1703 til Generalmajor, hvornæst han fratraadte Regimentet, 1709 til hvid Ridder, 1710 til Generallieutenant. De følgende Aar deltog han i Felttogene i Nord-

tyskland og udmærkede sig navnlig ved Gadebusch 20. Dec. 1712 ved de Anstrængelser, han gjorde for at afværge Nederlaget. Da Stenbock derefter truede Danmark, fik K. Kommandoen i Fredericia. Faren var dog snart overstaaet, og K. tog saa endnu 1713 af Helbredshensyn sin Afsked af Krigstjenesten, hvorefter han udnævntes til Gehejmeraad og Stiftamtmand over Viborg Stift. I denne Stilling virkede han i 10 Aar indtil sin Død, 20. Juli 1723 paa Katholm. — Ogsaa som Godsejer var K. knyttet til Jylland. Han havde 1689 kjøbt Katholm og var s. A. kommen i Besiddelse af Mejlgaard, Østergaard m. m. ved Ægteskab (8. Okt.) med Fru Helle Trolle (f. 10. Juli 1657 † 26. Okt. 1722), Datter af Norges Statholder Niels T. og Enke efter Iver Juul Baron Høg († 1683). Hun fik, da hendes eneste Søn, Niels Trolle Baron Høg, døde (1700), usus fructus af Baroniet Høgholm i sin Levetid. Hun havde intet godt Lov som Godsbesidderinde.

H. W. Harbou.

Krag, Rasmus, 1677—1755, Søofficer, nævnes første Gang 1698, da han som Lærling var paa Togt til Lissabon med Fregatten «Hvide Falk». 1699 ses han at have været i fremmed Tjeneste; han blev Aaret efter Underlieutenant, 1703 Premierlieutenant, 1709 Kapitajnlieutenant, 1710 Kapitajn, 1713 Kommandørkapitajn, 1735 Schoutbynacht og 1736 Viceadmiral; 1746 afgik han med Pension. 1704 gjorde han Tjeneste i Orlogsskibet «Prins Carl» i en Eskadre, som førte Frederik IV til Norge. 1708 rejste han udenlands, hvor han væsentligst lagde sig efter Skibskonstruktion, men ogsaa gjorde Tjeneste paa den engelske Kanalflaade. Efter sin Hjemkomst var han 1710—12 Chef for forskellige Orlogsskibe, men blev 1713 flere Gange forbigaaet ved Avancement til Kommandørkapitajn. I Slaget paa Kjøge Bugt 1710 førte han Orlogsskibet «Nældebladet». 1715 deltog han i Slaget ved Jasmund under Admiral Raben og sendtes af denne til Kongen med Efterretning om Kampens Udfald, stærkt anbefalet af ham. 1720 begyndte man at anvende ham ved Skibskonstruktionen, i det han da sendtes til Marstrand for at istandsætte og klargjøre de der tagne Priser; senere konstruerede han en Del Orlogsskibe, om hvis Egenskaber Meningen dog vare delte. Efter Judichærs Fald 1727 forestod han i et Par Aar Skibsbyggeriet paa Holmen; Skibsbygmesteren beskyldte ham imidlertid for Uefterrettelighed, og en Kommission med den bekjendte, senere Fabrikmester, Benstrup som Medlem nedsattes for at bedømme hans Forhold; Resultatet blev, at man i Begyndelsen af 1729 fratog K.

Tilsynet med Skibsbyggeriet og overdrog det til Benstrup. 1726 blev K. Formand i en Assuranceret for at dømme i Stridigheder mellem det da oprettede Assurancekompagni og de assurerende. 1734 deltog K. som Medlem af en Undersøgelseskommission i den Dom, der fældede hans Medbejler Benstrup som Fabrikmester. 1743 var han Chef for en Eskadre paa Kjøbenhavns Red, men afløstes i denne Post af Danneskjold. Han døde 6. Okt. 1755. *C. With.*

Krag, Rasmus, 1763—1838, Officer, blev født paa Gaarden Oje i Surendalen i Thronhjems Stift 9. Avg. 1763 og var Søn af Major ved 2. thronhjemske Infanteriregiment Hans Hagerup K. (f. 1714 † 1787) og Dorothea f. Schnitler († 1789). Efter at have været Elev paa den matematiske Skole i Christiania, hvor han i 1780 erholdt Udnævnelse til Kommandersergent ved førnævnte Regiment, indtraadte han paa Artilleriinstituttet i Kjøbenhavn og blev Bombarder af Artillerikorpset. 11. Febr. 1784 udnævntes han til Dessinator og karakt. Sekondlieutenant i Ingeniørkorpset og ansattes ved Fæstnings- og BygningsTjenesten i Norge, dels i Christiania, dels i Frederiksværn og Lavrvik. I 1793 gik han i udenlandsk Krigstjeneste, først i kort Tid ved de østerrigske Tropper, som under Prinsen af Koburg belejrede Valenciennes, og ved den preussiske Hær, hvornæst han endnu samme Aar gik i nederlandsk Tjeneste og ansattes som Volontær à la suite ved Prinsen af Oraniens Generalstab samt senere som Ingeniør og Aide-Generalkvartermester, i hvilke Egenskaber han deltog i Felttogene 1793—95 og bl. a. var med i Affærene ved Menin og Maubeuge 1793, Cambrai og Landrecies, Gosselies, Jumet og Fleurus, Kanalen mellem Mecheln og Löwen 1794 osv. Under sit Ophold i Udlandet fik han 1794 Karakter som Premierlieutenant af Ingeniørkorpset, og efter Fredslutningen i 1795 mellem Frankrig og Nederlandene tog han over disse Lande og Tyskland tilbage til Kjøbenhavn og gjenindtraadte i Tjenesten. 1795 udnævntes han til karakt. Kapitajn af Infanteriet og 1796 til virkelig Premierlieutenant af Ingeniørkorpset. Fra 1797—1801 fungerede han som Ingeniør ved Nyborg og Korsør Fæstninger, og han udnævntes i 1798 til Generalkvartermester-Lieutenant. Da Stridighederne med England udbrød i Foråret 1801, ansattes han som Adjudant hos den kommanderende General i Fyn, hvilken Stilling han med forskellige Afbrydelser beholdt til Begyndelsen af 1808. Han var tillige Ingeniør ved Nyborg Fæstning 1801—4 og anlagde i førstnævnte Aar Knudshoved

Batteri. I 1803 udnævntes han til virkelig Ingeniørkapitajn, fungerede s. A. som Generalkvartermester-Lieutenant ved Troppesamlingen i Rensborg, i 1804 i kort Tid som Ingeniør ved Glückstadt Fæstning og i 1805—6 paa ny som Generalkvartermester-Lieutenant ved Tropperne i Holsten. 1807 fik han Karakter som Major af Infanteriet, og han blev i Begyndelsen af 1808 Generalkvartermester-Lieutenant ved den nyoprettede Generalkvartermesterstab med Karakter som Oberstlieutenant af Infanteriet. Han overtog 1809 Stillingen som Kommandør for det danske Ingeniørdetachment, senere kaldt den danske Ingeniørbrigade — Ingeniørkorpset var den Gang delt i et dansk, et norsk og et holstensk Detachment (Brigade). Som saadan blev han 1809 Medlem af Kjøbenhavns Vandkommission og 1811 højstkommanderende for Kjøbenhavns Brandkorps i Ildebrandstilfælde, hvilken sidste Stilling han beholdt indtil 1834. Han udnævntes 1810 til karakt. Oberst af Infanteriet og 1816 til Oberstlieutenant af Ingeniørkorpset. 4. Sept. 1818 blev han kaldet til Chef for dette, i hvilken Stilling, som han beklædte til sin Død, han 1821 forfremmedes til Generalmajor og 1836 til karakt. Generallieutenant af Infanteriet.

Under hans Ledelse af Ingeniørkorpset forefaldt en for dettes Virksomhed i et længere Aaremaal vigtig Begivenhed. I 1832 paa lagdes det ham nemlig, for at skaffe Korpset forøget Virkekreds ved efterhaanden at overdrage det flere tekniske Bestillinger, at udarbejde en Plan til Korpsets Overtagelse af det under Rentekammeret sorterende Vejkorps, af Vejvæsenet i Hertugdømmerne, af Havne- og Fyrinspektørembedet og af Inspektørembedet ved den slesvig-holstenske Kanal samt af Feltingeniørvæsenet, der tidligere havde været underlagt Artillerikorpset. De vidtløftige Forhandlinger om denne Sag førte imidlertid kun til, at Vejkorpset fra 1. Jan. 1834 indlemmedes i Ingeniørkorpset, hvorved der tilførtes dette den for Korpsets Virksomhed og Officerernes Uddannelse saa betydningsfulde Vejtjeneste, som forblev knyttet til det i 34 Aar, i det den først i 1868 overgik til den civile Bestyrelse. — K. erholdt Kommandørkorset af Danebrogsordenen i 1826 og Storkorset i 1829. Ramt af et pludseligt Sygdomstilfælde faldt han 3. Jan. 1838 ved Frederiksholms Kanal i Kjøbenhavn om i den forbipasserende Prins af Glücksborgs (Kong Christian IX) Arme og bragtes til Garderkasernen, hvor han kort efter udaandede. — K. ægtede 29. Sept. 1799 Frederikke Georgine f. Sehested (f. 1. Avg. 1773 † 16. Febr.

1834), Datter af Oberstlieutenant Anders S. til Karsholm og Broholm (f. 1720 † 1799) og Wibecke Maria f. v. Pulz (f. 1729 † 1810).

Norsk milit. Tidsskr. XLV, 586 ff. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Kragballe, Christian Maltz, f. 1824, Præst, er en Søn af Prokurator Frederik Lemvig K. og Conradine Vilhelmine Louise f. Nissen. Han blev født i Vejle 27. Avg. 1824 og 1843 privat dimitteret til Universitetet af Sognepræst, Dr. J. Müller i Vejby. 1848 tog han theologisk Attestats, og derpaa blev han Lærer ved forskellige Skoler, højt skattet for det Liv og den Anskuelighed, med hvilken han kunde fortælle Børn Bibelhistorie. Efter at have udgivet Oversættelser af forskellige engelske og tyske Andagtsbøger begyndte han 1855 Udgivelsen af Tidsskriftet «Kirkelig Samler» (sluttet 1862), i hvilket Grundtvig skrev de mærkelige Afhandlinger, der senere ere samlede i hans «Den kristelige Børnelærdom». Nogle Ytringer af K. selv, i hvilke Biskop Martensen saa «forvirret og vildledende Tale i Retning af det donatistiske Sværmeri», var den nærmeste Anledning til Martensens og Grundtvigs Strid om Alterbogsdaaben (1856), og de førte til, at Martensen nægtede at ordinere K., som skulde have været Kapellan hos P. Rordam. Senere (1872) ordinerede han dog K. til dansk Huspræst paa Lieutenant Rosenmüllers Gods Tyllinge i Sverige, og der virkede K., indtil han 1888 blev kaldet til Sognepræst for Assens og Klakring i Aarhus Stift. 1895 har han taget sin Afsked fra dette Embede. 1852 havde han ægtet sit Næstsoskendebarn Elise Christiane Emilie Balsløv († 1895), Datter af Justitsraad, Kontorchef C. V. B.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 649. Martensen, Af mit Levnet III, 63 f. H. Brun, Biskop N. F. S. Grundtvigs Levnetsløb II, 121 f.

Fr. Nielsen.

Krage, Eskil, —1325—, var rimeligvis Søn eller Sønesøn af en Eskil K., der allerede 1254 nævnes som Vidne under Kjøbenhavns Stadsret og 1275 var bispelig Foged paa Kjøbenhavns Hus. E. K. selv traadte i Hertug Christoffers Tjeneste og var hans Foged i Sønderhalland, da det sidste Brud skete mellem Hertugen og hans Broder Kong Erik Menved. Allerede 1316 faldt E. K. fra Halland ind i Skaane og indtog den kongelige Grænseborg Ørkellynge; Aaret efter foretog han et nyt Indfald, men i 1318 lykkedes det Kongens Drost Niels Olufsen (Bild, s. II, 196) at trænge ind i Halland, hvor han indtog baade Laholm og Falkenberg; dog lod

han E. K. drage frit bort, og denne har formodentlig nu sluttet sig til Hertug Christoffer, der havde søgt Tilflugt i Sverige. Da Hertugen besteg Tronen, kom E. K. til at indtage en fremragende Plads blandt hans Raader, og ved det Forlig, der i 1325 blev sluttet med Marsken Ludvig Albertsen om Hammershus, nævnes han umiddelbart efter de store Rigsembedsmænd. Han fulgte ikke sin Konge i Landflygtighed 1326; men da Christoffer atter vendte tilbage til Danmark, stillede E. K. sig strax paa hans Side og hjalp ham bl. a. i en saa mislig Sag som Fængslingen af Biskop Tyge af Børglum (1329). Lige til Christoffers Dødsaar (1332) nævnes han blandt Kongens Raader, og han levede endnu 1337. Han ejede Valø og synes at være Fader til Valdemar Atterdags tro Mand Bo Falk (V, 49). *Kr. Erslev.*

Krage, Niels, 1543, s. Crage (IV, 97).

Kragelund (Kraglund), Peder Jensen, 1602—81, Biskop, er født 21. Dec. 1602 i Bergen, hvor Faderen, Jens K., var Kjøbmand. 1623 blev han Student fra Bergens Skole. 1628 blev han Sognepræst i Faarevejle og Slotspræst paa Dragsholm, hvor Christian IV og Frederik III undertiden hørte hans Prædiken og yndede ham paa Grund af hans «livlige og redelige Væsen». Han tog 1635 Magistergraden, blev 1650 Biskop i Ribe og 1653 Dr. theol. Krigsaarene 1657—60 lagde et tungt Tryk paa ham. Ribe By blev besat først af Svenskerne og senere af Brandenborgere og Polakker, og begge Gange maatte den udrede en betydelig Brandskat. K. maatte gjøre store Udlæg, paa samme Tid som han mistede største Delen af sine Indtægter, der bestode af Tiender, som ikke bleve indbetalte, saa længe Krigen stod paa. 1659, da Ribe var overfyldt af Flygtninger, der søgte ind fra Landet, begyndte en pestlignende Sygdom pludselig at udbrede sig i Byen og naaede ogsaa til Bispegaarden. Iblant de døde nævnes K.s Søn Mag. Knud K., Præst i Vejle, der havde søgt Tilflugt hos Faderen. 1660 mødte K. paa Rigsdagen i Kjøbenhavn, hvor han skal have arbejdet ihærdig for Arveregeringens Indførelse. 1661 fik han ligesom Landets øvrige Bisper Befaling til at afgive Erklæring om de Forbedringer, der burde foretages i Kirkeordinansen og de andre Kirkelove i Anledning af Regeringsforandringen. Den religiøse Ufordrageligheds Aand, der rørte sig hos hans Samtid, fremtræder i en meget skarp Form i hans Erklæring. Enhver, der afviger fra den augsburgske Bekjendelse, vil han have udvist af Landet. K. var en nidkjær Em-

bedsmand, der visiterede flittig i sit udstrakte Stift indtil 3 Maaneder før sin Død, der indfaldt 13. Sept. 1681. — Han har udgivet 2 ubetydelige Andagtsskrifter og 2 Ligprædikener. Han ægtede 1. (1628) Bodil Nielsdatter († 1634) og 2. (1634) Lene Thomasdatter († 1697), der havde været i Huset hos Professor, senere Biskop, Jesper Brochmand, som gjorde deres Bryllup.

Giessing, Jubel-Lærere I, 296 ff. Kinch, Ribe Bys Hist. og Beskr. II, 443 ff.
S. M. Gjellerup.

Kragengelt, Genete, † 1567, s. Cragengelt (IV, 99).

Kragh, jvfr. Krag.

Kragh, Boline Margaretha, 1810—39, Skuespillerinde. Som saa mange andre af Balletbørnene ved det kongl. Theater havde den lille Boline Abrahamsen, en Datter af Kontrollør A., medvirket i Skuespillet — hun findes første Gang paa Plakaten 30. Jan. 1816 som Betty i «Ludlams Hule» —, og hun var ikke fyldt 13 Aar, da hun, som var født 8. Febr. 1810 i Kjøbenhavn, havde, hvad der kan kaldes hendes egentlige Debut, 4. Nov. 1822 som Adonia i «Salomons Dom». Hun vakte i denne Barnealder stor Opsigt ved sin smukke Sang, og hun skuffede ikke de Forventninger, man satte til hende. Gradvis gik hun fremad fra de mindre Sangpartier til de større, og efterhaanden fik hun et betydeligt Repertoire i Vaudevillen og Syngestykket. Hun blev Publikums Yndling og ikke med urette, thi hun var i Besiddelse af alle Egenskaber til at gjøre Lykke. I det smukke Ansigt funkede et Par sjælden livfulde Øjne, hun havde en usædvanlig sirlig Figur, og over hendes hele Væsen var der udbredt et tiltalende Skjær af Tække og Ynde; hertil kom Sangstemmen, der, ihvorvel ikke stor i Omfang, var overordentlig behagelig, og i hvilken hun med sin fine Smag og sit dramatiske Foredrag forstod at lægge en Varme og Inderlighed, der henrev alle. Dog ikke blot i Syngestykket og Vaudevillen vandt hun Triumfer; hun vidste ogsaa i Skuespillet at hævde sin Plads, hvad Roller som Esperance i «Østergade og Vestergade» og Peblo i «Don Juan af Østerrig» bedst visc. Derfor var det ogsaa et stort Tab for Theatret, da hun døde allerede 24. Maj 1839 efter at være optraadt sidste Gang 29. Jan. s. A. som Brigitte i «Den sorte Domino». Blandt hendes Roller kan man fremhæve: Zerline i «Fra Diavolo», Cherubin og Susanne i «Figaros Bryllup», Terezina i «Elskovsdrikken», Ninka i «Brama og Bajaderen», Nicette i «Klerkevænget», Emmy Robsard i «Festen paa Kenilworth», Peki

i «Prinsen af Kina», Mariane i «Capriciosa», Bettly i «Schweitzerhytten», Rose i «Den lille Rødhætte», Zerline i «Don Juan» og Madelaine i «Postillonen i Lonjumeau». — Hun ægtede 1833 Skuespiller *Christian Kragh*, f. 5. Okt. 1803 † 5. Nov. 1884. Han debuterede paa det kongl. Theater 12. Dec. 1828 som Vilhelm i «Axel og Valborg» og havde under Dr. Ryges Instruktion tilegnet sig mange af dennes Manerer, fra hvilke han i sine tragiske Roller aldrig helt kunde frigjøre sig, hvorimod han i komiske Partier ofte var af stor drastisk Virkning. Skjønt han stadig stod i anden Række, var han dog Theatret en paalidelig Støtte, og hans Repertoire omfatter ikke mindre end henved 350 Roller. K. optraadte sidste Gang 7. Nov. 1867 som Marquis de Torcy i «Et Glas Vand».

Overskou, Den danske Skueplads IV og V.

Edgar Collin.

Kragh, Peter, 1794—1883, Missionær og Præst, var en Søn af Gaardejer Michael K. i Gimming, nær ved Randers, og Kirstine Pedersdatter. Han blev født 20. Nov. 1794. 1813 blev han Student fra Randers Skole, 1817 theologisk Kandidat. 1818 rejste han som Missionær til Egedesminde i Grønland, og der virkede han indtil 1828, i det han foruden Egedesminde navnlig betjente et Annex i Diskobugten og (1825) paa ny optog den i 40 Aar nedlagte Mission i Upernivik. 1829 blev han Præst i Gjerlev og Enslev, ikke langt fra hans Fødeegn; 1838 blev han forflyttet til Lentrup og Hjerting i Ribe Stift. 1847 var han bleven udnævnt til Sognepræst for Kjettinge og Bregninge paa Laaland, men ved kongl. Resolution fik han Tilladelse til at blive i sit tidligere Embede. 1850 blev han kaldet til Præst i Øsby i Haderslev Provsti, og indtil 1881 vedblev han at virke der. Efter sin Afskedigelse boede han i Øsby, og der døde han 25. Marts 1883.

Efter Hjemkomsten fra Grønland udgav K. flere Traktater og en Prædikensamling paa Grønlandsk, og 1829 udkom der fra hans Haand en grønlandsk Oversættelse af de smaa Profeter og af Daniel. Denne blev (1832 og 1836) efterfulgt af en Oversættelse af flere af de historiske Bøger, og han skal ogsaa have oversat den største Del af det gamle Testaments øvrige Skrifter, saaledes at hans Arbejde kunde supplere N. G. Wolfs. Men hans senere Oversættelser ere ikke blevne trykte. Derimod udkom der 1876 et Udtog af den Dagbog, han havde ført under sin Missionsvirksomhed. 1819 blev han i Grønland gift med Ane Marie Lidemark († 1836), en Kjøbmandsdatter fra Jacobshavn. Kort efter hendes Død

ægtede han Maren Koch, en Søster til den bekjendte Patriot P. C. K. (ovfr. S. 314).

Erslew, Forf. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 318. *Fy. Nielsen.*

Kragh, Poul Hannibal, 1820—90, Skolemand, er født 24. Marts 1820 i Sest ved Kolding, hvor hans Fader, Mads K., da var Præst. Hans Moder var Ursula Christiane f. Storch. Han blev 1837 Student fra Ribe, hvor han maa have haft H. J. Hansen (VI, 624) til Lærer, og tog i 1842 theologisk Embedsexamen. Fra 1843 til sin Død, 27. Febr. 1890, var han Lærer ved Odense Kathedralskole, fra 1844 som Adjunkt, fra 1854 som Overlærer. En særlig Adkomst til sidstnævnte Stilling havde han skaffet sig ved i 1851 at underkaste sig en Magisterkonferens i sine Skolefag, Mathematik, Fysik og Astronomi. Hans klare, paa grundig Indsigt byggede Undervisning og hans hele Forhold som Lærer paaskjønnes af de mange, han underviste i de 46 Aar, og under de Forandringer, som Kravene efterhaanden undergik, vedblev han til det sidste at være en af Landets dygtigste Matematiklærere. 1867—86 var han Medlem af Odense Byraad. 1852 ægtede han Elen Brohm (f. 1826 † 1874), Datter af Overlærer B. ved Kathedralskolen.

Odense Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1890.

H. G. Zeuthen.

Helaine Cathrine Blise

Krahe, Christopher, 1642—88, Præst, blev født i Leipzig af borgerlige Forældre og studerede ved Universitetet der. 1665 kom han som Magister til Kjøbenhavn og lod sig indskrive ved denne Bys Universitet; men allerede i Slutningen af s. A. blev han ordineret af Ærkebiskop Svane for at gaa som Legationspræst til Wien hos den danske Gesandt. Da han imidlertid indlod sig paa — imod den ham givne Instrux — at forrette evangelisk Gudstjeneste med Sakramentets Uddeling ude i Byen, blev han ved Nattetid fængslet, ført til Schlesien og under Dødsstraf forbudt igjen at vende tilbage til Wien. Efter adskillige Æventyr lykkedes det ham at naa Kjøbenhavn. Han blev derefter af Kongen 1668 beskikket til Rektor i Meldorf, ægtede Provst i Haderslev, Mag. Bonaventura Rehefelds Datter Cathrine Magdalene og blev kort Tid efter adjungeret sin Svigerfader i Haderslev; 1673 blev han hans Eftermand som Provst i Haderslev. Han døde 2. Avg. 1688. K. havde samlet et meget stort Bibliothek; men hans egne trykte Arbejder ere kun faa, et Par akademiske Afhandlinger og Ligprædikener.

Rhode, Haderslev Amts Beskriv. S. 188 f. Moller, Cimbria lit. II. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. P. W. Becker, Hist. Afhandl. II, 7 f. *A. Jantzen.*

Kraiberg, Niels Nicolai Hansen, 1814—88, Skolemand, er født i Aarhus 22. Okt. 1814 og Søn af Skibsfører Hans Christian K. og Kirstine f. Andersen. Som ganske ung blev han Lærer ved en Privatskole, derpaa Huslærer og kom 1832 paa Lyngby Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1833. I de følgende 2 Aar var han Privatlærer i sin Fødeby, især i Sprog, oprettede her 1835 et Institut for Drengene og blev 1847 Tredjelærer og 1863 Overlærer ved Borgerdrengeskolen i Aarhus. Fra denne Stilling søgte han Afsked 1883 og døde 12. Dec. 1888 i Christiania, hvor en Datter af ham var gift. — K. var en af Hovedmændene for den Reformbevægelse blandt Folkeskolens Lærere, der begyndte i Slutningen af Frederik VI's Tid, og som søgte at vinde Stænderne, Regeringen og Almenheden for en Forbedring af Skolens og Lærernes Stilling. I Utrættelighed og Iver overgik K. sine Medarbejdere Bering i Viby (II, 120) og Carlsen i Slagelse (III, 379). I Aarhus oprettede han en af de første danske Lærerforeninger, udgav for denne et «Konferensblad» 1841—43 og skrev senere en Mængde Artikler i Aviser og Skoleblade, altid slagfærdig til at træde i Skranken for Lærernes Tarv. Helst optraadte K. dog paa Møder, da han besad en ikke ringe Veltalenhed, saaledes paa det 1. almindelige danske Lætermøde i Randers 1846 og paa de 3 store Møder i Aarhus, Kjøbenhavn og Odense 1850—52. I mange Aar stod han i Spidsen for Lærer- og Skolemøderne i Aarhus og fremsatte 1863 først Tanken om de nordiske Skolemøder, der virkeligjordes fra 1870. I Bestyrelsen for «Danmarks Lærerforening» havde han Sæde 1879—83. Ogsaa paa det politiske Omraade deltog K. tidlig i Frihedsbevægelsen, og 1858—61 var han Folketingsmand for Randers Amts 4. Valgkreds. 1856 foretog han en større pædagogisk Rejse til England. I Aarhus benyttede man hans store Arbejdskraft paa forskellige Omraader. Han var Byraadsmedlem og virksom for en Mængde filantropiske og sociale Formaal. Med rette staar der paa den Bavgasten, som Landsmænd satte paa hans Grav: «Han var den danske Folkeskoles og dens Lærerstands dygtige, ihærdige og varme Talsmand». K. ægtede 24. Okt. 1837 Ane Carine Bang (f. 16. Nov. 1816), Datter af Skræddermester B. i Aarhus.

Erslew, Forf. Lex. Danmarks Lærerforenings Medlemsblad 1883, Nr. 10.

Joakim Larsen.

Krakewitz (Krakowitz), Joachim, 1609—42, Præst og Professor, var af adelig Slægt og født 18. Juli 1609 i Greifswald, hvor hans

Fader, Barthold K., var Professor ved Universitetet og Superintendent i Forpommern; Moderen hed Margrethe Jeger. Efter i nogle Aar at have været Professor i Ethik og Historie i sin Fødeby var han vistnok nogle Maaneder i 1639 Lektor ved Kapitlet i Roskilde, indtil han s. A. blev Lektor i Logik i Sorø og tysk Præst der i Byen; han tog sig med Iver af Ungdommens og de mere uvidende Menighedsmedlemmers Undervisning i den kristelige Børnelærdom. 1641 blev han Professor i Theologi i Sorø, men hans Virksomhed her i Landet blev for kort til, at han kunde udrette noget af varig Betydning, i det han døde allerede 9. Febr. 1642, efterladende en Enke, Marie, Datter af hans medicinske Kollega Joachim Burser (III, 262). Var Forfatter til 13 moralske Dissertationer og en theologisk Afhandling for Professoratet i Sorø.

Tanber, Sorøe Academies Forfatn. S. 38. Ny kirkehist. Saml. III, 173. 208 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. *Vilh. Bang.*

Kramer, jvfr. Cramer.

Kramer, Nicolaus, 1780—1844, Skolemand, blev født 3. Dec. 1780 i Tyrstrup ved Christiansfeld, hvor hans Fader var Landmand og Missionær i Brødremenigheden. Han blev dimitteret fra Haderslev lærde Skole og studerede i Kiel, tog derefter theolog. Embedsexamen og blev Huslærer. Gift med en adelig Dame nedsatte han sig som Privatlærer i Rensborg, hvor han 1818 blev 2. Lærer ved den lærde Skole, 1830 sammes Rektor. Efter at have mistet sin Hustru og sine Børn førte han et stille Liv og virkede samvittighedsfuldt for sin Skole. 1838 blev han udnævnt til Professor, 1839 til Æresdoktor i Kiel. Med Undtagelse af et Par Skoleprogrammer har han intet udgivet. Han døde 1. Dec. 1844.

Falck, Archiv f. Gesch. der Herzogth. Schlesw., Holst. u. Lauenb. V, 112 ff. 185 ff. *S. B. Thrige.*

Kramp, Johannes Lasenius, 1808—76, Haandværkerlærer, er født 5. Maj 1808 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Frantz Sørensen K., var Snedkermester; Moderen var Anne Christine f. Schiwe. Efter at være konfirmeret kom han i Lære hos sin Fader, og efter at være bleven Svend tog han 1831 Borgerskab som Snedkermester. Samtidig med at han oplærtes i Snedkerhaandværket, tog han alle Præmierne i de Massmannske Skoler, gennemgik Kunstakademiets Bygningsklasser og erhvervede sig i det hele gode boglige Kundskaber. Havde han fulgt sin Lyst, var han bleven Student, nu

nøjedes han med at tage den for at blive Officer i Borgervæbningen nødvendige Examen. Men den unge Borgerlieutenant var en usædvanlig Snedkermester. Han skrev Sange, udgav en Digtsamling (1834) og var aktivt Medlem i et Par dramatiske Selskaber. Det varede imidlertid ikke længe, før hans Livlighed fik bestemte Maal. Han vilde arbejde for Haandværksstandens theoretiske Uddannelse, og han tog fat inden for sit eget Lav. 1837 stiftede han «Foreningen af Snedkere til Kundskabernes Fremme i Professionens Theori» (senere kaldet «Snedkernes Tegneforening»), som han med et kort Mellemlum var Formand for til 1844. Aaret før havde han oprettet det tekniske Selskab, der 1. Nov. 1843 aabnede den almindelige Haandværkerlærestanstalt det tekniske Institut, og her fik K. sin Gjerning for Livet. Han ophørte med at være Snedker og blev som Inspektør det nævnte Instituts Leder. Der er imidlertid endnu en Forening, der skylder K.s Initiativ sin Oprettelse. K. ønskede at støtte Haandværkerne paa anden Maade end ved at bibringe dem Kundskaber, han vilde samle dem til enig Optræden i deres fælles Interesser og da navnlig i Kampen for den gamle, nedarvede Lavsinstitution, der burde bevares. Og allerede 1840 havde han da stiftet «Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn», i hvilken der oprindelig kun kunde optages Haandværkere, og som skulde være en konservativ Modvægt mod den i 1838 stiftede, friere Industriforening. Haandværkerforeningen, som hvis stadige Sekretær K. udfoldede en ikke ringe Virksomhed, trak dog som bekjendt det korteste Straa, den hindrede ikke Næringsloven af 1857, der fastslog almindelig Næringsfrihed. K.s store Værk er og bliver det tekniske Institut, og ved dettes Jubilæum i 1868 hyldedes han derfor varmt, og det saa meget mere, som han ogsaa havde været virksom for de tekniske Skoler i Provinserne, i hvilken Anledning han allerede 1850 var bleven Æresmedlem af Borger- og Haandværkerforeningen i Kjøge. Ogsaa den i de Massmannske Søndagsskoler udrettede Gjerning stod han nær. 1849—55 var han Direktør ved dem, 1855—75 deres Sekretær og fra 1875 paa ny Direktør. Paa den tekniske Undervisnings Omraade kom der imidlertid nye Strømninger op, og da en af Industriforeningen foranlediget Komité, i hvilken K. for øvrigt havde Sæde, førte til, at «det tekniske Selskabs Skole» som en stor, statsunderstøttet Centralskole for Kjøbenhavn afløste det tekniske Institut, var K.s Gjerning afsluttet. Han afgik med Pension 1. Okt. 1876 og døde allerede d. 30. s. M. En Kreds af Mænd, der repræsenterede Haandværkerforeningen og det tekniske

Selskab rejste et Minde paa hans Grav og stiftede et Legat, der bærer hans Navn. Da han 1847 tog sin Afsked fra det borgerlige Infanteri, fik han Titel af Krigsraad. — 20. Juli 1833 havde han ægtet Christiane Magdalene Frølich (f. 24. Jan. 1809), hvis Fader var Forpagter af Hovedgaarden Egemark ved Kalundborg.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XVIII, 55 f. A. Bauer, Snedkernes Tegneforening. Samme, Haandværkerforeningen i Kbhvn. C. Nyrop, Bidr. t. dansk Haandværkerundervisnings Hist. *C. Nyrop.*

Kranold, Rudolph Heinrich Carl Conrad, 1819—89, Departementschef, Theaterchef, en Søn af Institutbestyrer i Itzeho, Cand. theol. Wilhelm Heinrich Otto Emanuel K. og Louise Wilhelmine f. Dreessen, fødtes 25. Nov. 1819 i Itzeho, blev 1838 dimitteret fra Ratzburg Kathedralskole til Universitetet i Kiel, tog sammesteds juridisk Examen 1842, blev 1843 ansat som Volontær i Rentekammeret, udnævntes 1847 til Fuldmægtig i det under Kammeret sorterende slesvig-holsten-lauenborgske Revisionskontor, blev 1849 Bureauchef under den blandede Bestyrelseskommission for Hertugdømmet Slesvig, overgik 1850 til den tilsvarende Stilling i den da, med Tillisch som overordentlig Regeringskommisær, udelukkende i den danske Konges Navn oprettede civile Styrelse af Slesvig og fungerede tillige fra samme Tid som Chef for denne Styrelses 2. Departement. Oprettelsen af Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig 1851 forandrede foreløbig ikke hans Embedsforhold, i det han først 1852 blev definitivt udnævnt til Departementschef i det nævnte Ministerium. 1862 blev han Generaldecisor for det slesvigske Regnskabsvæsen, men afskedigedes fra denne Stilling i Anledning af Fredslutningen 1864. Desuden var han 1856—63 Medlem af Rigsraadet, og under den slesvigske Stænderforsamlings Moder i 1855, 1860 og 1863 fungerede han som kongl. Kommissarius.

1864 blev han, den tysk fødte og tysk opdragne, om end fuldt ud loyale, Mand, konstitueret som Chef for det kongl. Theater og Kapel, en Udnævnelse, der, navnlig i hint tunge Aar, ganske naturlig hos mange maatte vække stor Indignation. I de 2 Aar, han beklædte denne Stilling, skete der dog næppe noget ved Theatret, som kunde siges at krænke den nationale Følelse, og i økonomisk Henseende maatte hans Administration, under hvilken han — som i sin hele øvrige Embedsvirksomhed — lagde saa vel Forretningsdygtighed og Energi som Humanitet for Dagen, betegnes som forholdsvis vellykket. Kravene paa Sparsommelighed fra The-

aterbestyrelsens Side kom dog netop da (1866) saa stærkt til Orde i Rigsdagen og godkjendtes i et saadant Omfang af Kultusministeren, at han fandt det rigtigst at trække sig tilbage. Han levede nu som Privatmand, indtil han fra Begyndelsen af Aaret 1870 overtog Embedet som Amtsforvalter i Odense, hvilket han beklædte til sin Død, 8. Febr. 1889. Han var 1852 bleven Justitsraad, senere s. A. Etatsraad, 1866 Konferensraad og 1878 Kommandør af 2. Grad af Danebrog. 19. Dec. 1851 ægtede han Anne Marie Christiansen (f. 19. Juli 1825 † 16. Jan. 1885), en Datter af Agent Andreas C. i Flensborg.

G. Kringelbach.

Kranold, Wilhelm Heinrich August, 1818—50, Officer, er født i Itzeho 12. Jan. 1818 og Broder til foregaaende. K.s Lyst fra Barndommen af var at blive Soldat, og da der ikke kunde blive Raad til at holde ham paa Akademiet, lod han sig, 15 Aar gammel, hverve ved Livregiment lette Dragoner, hvor han hurtig avancerede til Korporal. 1836 fik han Tilladelse til i Kjøbenhavn at forberede sig til den militære Højskole, tog 1838 en fortræffelig Adgangsprøve og blev efter at have underkastet sig Generalstabs-examen udnævnt til Premierlieutenant à la suite i Artilleriet med Anciennitet fra 1844. Ved Krigens Udbrud 1848 blev K. strax ansat som Adjudant, først ved Avantgarden, senere ved 3. Brigade under Olaf Rye, der ikke noksom kan fremhæve saa vel hans administrative Dygtighed som glimrende Mod. Han forfremmedes s. A. til Kapitajn og blev Adjoint i Generalstaben. I Felttoget 1849 beklædte han med fortrinlig Duelighed Stabschefsposten ved forskellige Brigader af Korpset i Sundeved og paa Als, og i 1850 drog han ligeledes i Felten som Brigadestabschef, da ansat ved 2. Brigade under Baggesen. Slagdagen ved Isted (25. Juli) satte dog hurtig en Grænse for den fremragende unge Krigers Livsbane. Han blev truffen af en Kugle i Brystet, da han under Brigadens Marche mod Langsø sprængte tilbage til Undersøgelse af Forholdene ved Øvre Stolk, hvorfra en heftig Skydning fra Fjendens nu begyndende Overfald lod sig høre. — 14 Dage før sin Død havde K. ægtet Albertine Julie Darre, Datter af Major Hans Christian D. (f. 1790 † 1845) og Emilie Charlotte f. Juncker (f. 1794 † 1827).

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1515 ff.

S. A. Sørensen.

Krarup, Christian Johan Lodberg, 1765—1820, Præst og Seminarieforstander, Søn af Præsten Niels Bygom K. († 1799) og

Christine Sophie f. Lodberg, er født i Vinkel i Viborg Stift 25. Juni 1765. Han dimitteredes fra Aarhus Skole 1784, tog theologisk Attestats 1787 og blev s. A. Sognepræst for Navr og Sir Menigheder i Ribe Stift, hvorfra han 1794 forflyttedes til Borris og Faster ved Ringkjøbing. Efter hans Forslag oprettedes 1806 Seminariet i Borris, det første i Jylland. Han blev 1812 Amtsprovst for Bølling, Hammerum, Hind og Nørre Herreder i Ringkjøbing Amt. 1815 fik han Bevilling paa at oprette et Skolebogtrykkeri i Borris. Han tog 1819 sin Afsked som Præst, men vedblev at være Seminarieforsender og Amtsprovst til sin Død, 3. Okt. 1820. Han ægtede 1788 Christine Fabricius (f. 1768 † 1822), Datter af Præsten C. F. i Lejrskov. — K. har udgivet en Del pædagogiske og landøkonomiske Skrifter; men hans Navn er især knyttet til hans Seminarium. Dette blev oprettet med meget smaa Midler; den Bygning, der opførtes til det, kostede kun 400 Rdl., og det dreves med stor Sparsommelighed; saaledes tilvejebragtes det nødvendige Brændsel, ved at Seminaristerne selv skare Tørven i Præstegaardens Mose. Men K. var en god Økonom, og det lykkedes ham at samle en anelig Bogsamling og andre Midler til Undervisningen saa vel som at skaffe dygtige Lærere. Ogsaa i andre Henseender stod Seminariet i stor Anseelse, og det tillige med Vesterborg gjaldt for de bedste af de saakaldte Præstegaardsseminarier.

Erslew, Forf. Lex. J. Larsen, Bidrag til den danske Folkeskoles Hist. S. 228 ff.

L. Koch.

Krarrup, Christian Nielsen, 1768—1833, Præst, Broder til ovfr. anførte C. J. L. K., er født i Vinkel Præstegaard 5. Jan. 1768. Han dimitteredes fra Aarhus Skole 1784, tog theologisk Attestats 1789 og blev resid. Kapellan i Skanderborg 1794, Sognepræst til Aale og Tørring i Aarhus Stift 1798, forflyttet til Vivild og Vejlbj i samme Stift 1805 og Konsistorialassessor 1811. Han døde 20. Juni 1833. Grunden til, at han fremfor de fleste andre Præster hædredes 1809 med Danebrogens Ridderkors, var, at han havde vundet Kongens Gunst ved at virke for Dyrkning af Krap, Hør og andre Handelsplanter. Han fik derfor Understøttelse til at rejse rundt i Landet og virke for denne Sag, og det var et Forslag af ham om Oprettelsen af et Industrimusæum, der gav Anledning til, at der paa Lyngby Seminarium indførtes Undervisning i at dyrke Handelsplanter. Men K. havde ikke Broderens praktiske Natur; han var i høj Grad distrahit og ubehjælpelig, hvad der ogsaa viser sig i de

Skrifter, han lod trykke. Saaledes bar et Tidsskrift, han 1819 begyndte at udgive, Titelen: «Ergane, Pallas med Ceres og Eusebia. Om Fremglidninger til Kyndigheds Gavn af Grund og Tid forhøjet, i Fædreland, ved gudsindet Opmærksomhed i at øjne, nytte, nyde Skaberens og Forsynets Tilbude, til Dels især siden Gud tillod Fjendevold 1807». — Han ægtede 1795 Kirstine Thomsen (f. 1767 † 1854), en Landmandsdatter.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Krarp, Frederik Christian, f. 1852, Præst og theologisk Forfatter, er født i Løgumkloster 31. Marts 1852; hans Forældre vare Præsten Niels Peter K. og Jensine f. Skierbeck. Han blev Student fra Aalborg 1870 og theologisk Kandidat 1878. Efter at have været Alumnus paa Borchs Kollegium og efter i Aarene 1881—83 at have foretaget en videnskabelig Udenlandsrejse, blev han 1884 Sognepræst i Mariager, hvorfra han 1893 forflyttedes til Sorø. 1885 tog han den theologiske Licentiatgrad for Afhandlingen «Om Forholdet mellem det guddommelige og menneskelige i Christi Person». Senere har han forfattet «Om Undergavens Stilling i den kristne Kirke» (1888), der fremkaldte et Modskrift af A. Schack; som Gjensvar paa dette skrev han (1889): «Hvori er Underkraften begrundet?» S. A. holdt han Forelæsninger paa Universitetet over Moralfilosofi og har 1894 udgivet «Grundrids af den kristelige Ethik». K. er oprindelig paavirket af Grundtvig og især af S. Kierkegaard; senere er han ved Studiet af Schleiermacher og Kant og som Discipel af A. Ritschl bleven ført ind paa en selvstændig Prøvelse af det kirkelige Læresystem. Skjønt han kjendelig gaar ud over de som orthodoxe afstukne Grænser, er hans Standpunkt dog ingenlunde Rationalismens; det kunde maaske nærmest betegnes som en kristelig Positivisme. I sit sidste Skrift vil han begrunde Moralens nødvendige kristelige Karakter i Modsætning til den moderne humane Ethik. 1. Juli 1885 ægtede han Marie Mohr, Datter af Groserer i Kjøbenhavn Henrik T. M.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 348. Universitetsprogram til Reformationsfesten 1885 S. 184.

V. Schousboe.

Krarp, Janus Balthazar, f. 1829, Landøkonom. Han er født i Nykjøbing paa Mors 22. Juli 1829 og Søn af Stiftsprovst Jens K. og Arnoldine Christine f. Wormslev. Efter den praktiske Uddannelse kom han paa Landvæsensinstituttet paa Haraldslund, blev senere

(1851—55) Lærer der, og da Instituttet det sidste Aar flyttedes til Skaarupgaard (ved Aarhus), overtog han dets Ledelse. Han bestyrede Skolen, der senere forlagdes til Davgaard (ved Vejle), til 1874, da den ophævedes. Af Landbrugsundervisningen har K. indlagt sig betydelig Fortjeneste. Han har maaske fremfor nogen anden bygget Broen mellem den Tid, da Landbrugslærens Grundlag var den empiriske Viden, og Nutiden, da Landbrugsundervisningen hviler paa Naturvidenskabernes Grund. Ogsaa ved sine Foredrag i Landboforeningerne og ved sine Artikler i Landbrugspressen (navnlig om Sædskiftet, Sommerstaldfodringen og Udviklingen af vort Kvæg) har han bidraget til Landbostandens Oplysning. — Da K. 1874 havde solgt Davgaard, købte han en Gaard i Ørnstrup ved Horsens, paa hvilken han boede indtil 1892. Saa flyttede han til Assens, hvor hans Tid har været optaget af at udarbejde et stort Værk om «Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden», hvoraf 1. Del udkom i 1895. — 31. Juli 1856 ægtede K. Sofie Elisabeth Caroline Krag, Datter af Sognepræst Mouritz G. K.

Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm.

§ *H. Hertel.*

Krarp, Janus Frederik, f. 1841, Historiker. F. K., Søn af nedennævnte Provst Ove Thomas Nicolai K., er født 6. Marts 1841 i Ulvborg. Han blev Student fra Odense 1859 og tog 1866 Magisterkonferens i Historie. 1863 blev han Stipendiar i Gehejmearkivet, 1870 Assistent og 1882 Registratør, fra hvilken Stilling han 1889 ved Rigsarkivets Oprettelse afskedigedes med Ventepenge. Med offentlig Understøttelse gjorde han 1871—72 og 1877 kortere Rejser til Belgien, Holland, England og Sydtyskland, og 1876 udgav han et lille Skrift om det engelske Arkivvæsen i Anledning af C. F. Wegeners Jubilæum. K. forestod Redaktionen af det 1878 udgivne Register til «*Scriptores rerum Danicarum*». Foruden en Del Anmeldelser i «*Hist. Tidsskrift*» har han leveret mange Bidrag i «*Personalhist. Tidsskrift*», af hvilket han var Redaktør 1880—82, og i flere andre Tidsskrifter. Blandt disse maa særlig omtales en Afhandling om Zeniernes Rejser i «*Geogr. Tidsskrift*» II. 1870—77 var han Medlem af den danske historiske Forenings Bestyrelse.

O. Nielsen.

Krarp, Jens Henrik, 1735—91, Præst, blev født 19. Febr. 1735 paa Hovedgaarden Dejbjærglund (ved Ringkjøbing), som hans Fader, Christian K. († 1769), ejede; Moderen hed Constance f. By-

gum († 1766). Han gik i Ribe Skole, hvor han nød Undervisning af den udmærkede Rektor Chr. Falster, af hvem han ogsaa 1751 dimitteredes. 1756 tog han Attestats. Derefter laa han i 5 Aar paa Borchs Kollegium. 1765 blev han Præst paa Avernakø og forflyttedes 1768 til St. Jørgens og Sørup Sognekald ved Svendborg, i hvilket Embede han døde 24. Juni 1791. Han var en kundskabsrig Mand paa mange Omraader og interesserede sig levende for landøkonomiske Spørgsmaal. Ved Siden deraf havde han ogsaa udbredt Læsning i alt, hvad der angik Fædrelandets Statistik og Personalhistorie; og adskillige Forfattere have høstet Gavn af de Esterrætninger, K. meddelte dem til deres Arbejder. For det genealogisk-heraldiske Selskab var han en flittig Korrespondent og indsendte til det «en utrolig Mængde brugbare Anmærkninger». Han blev gift 1766 med Sophie Hansen, Datter af Forvalter H. paa Egeskov. Hun indgik 2. Ægteskab med Præsten Christen Barfoed i St. Jørgens og døde 1806.

Nyerup, Lit. Lex. Lærde Esterr. 1791, S. 431. Krarup, Stamtavle ov. den krarupske Familie, 2. Udg. (1871). *A. Jantzen.*

Krarup, Nicolai Christian Möhl, 1831—75, Ingeniør, var Søn af nedennævnte Skolebestyrer Niels Bygom K. og fødtes 28. Juli 1831 i Kjøbenhavn. Efter at have taget Landmaalerexamen blev C. K. i 1855 polyteknisk Kandidat. Han arbejdede et Aars Tid ved Anlægget af Korsørbanen og var derefter ansat ved Telegrafvæsenet (indtil 1865 i Vejle og derefter til 1870 i Kjøbenhavn). K. har imidlertid sin væsentligste Betydning som Ingeniør for Opvarmnings- og Ventilationsanlæg, i det han her hjemme var den første, der udførte saadanne Anlæg med rationel og videnskabelig Begrundelse. Det var nærmest en Tilfældighed, der bragte ham ind paa Studier i nævnte Retning, i det man under hans Ophold i Vejle stillede ham den Opgave at befri Byens Klublokale for Tobaksrøg og senere at konstruere Ventilationsovne for Byens Friskole. Efter en Rejse til Frankrig, hvor han studerede Ventilationsanlæg under den paa dette Omraade bekjendte Tekniker General Morin, vandt han Videnskabernes Selskabs Præmie i 1868 for sin udmærkede Besvarelse af en Prisopgave om Ventilation af Privatbygninger, og herefter blev der af forskjellige offentlige Myndigheder givet ham saa mange Hverv angaaende Opvarmnings- og Ventilationsanlæg, at han opgav sit Embede og ganske helligede sig denne Gren af Ingeniørvæsenet. Af de Arbejder, han har ud-

fort, fortjene særlig at nævnes hans Undersøgelser over Kommunehospitalets Ventilation (udg. 1869) og Projekteringen og Udførelsen af Varme- og Ventilationsapparaterne i flere københavnske Skoler, St. Knuds Kirke i Odense, Folketingssalen paa Christiansborg Slot, det nye kongl. Theater og den norske Stortingsbygning, Arbejder, som i flere Tilfælde vare særlig vanskelige, fordi de skulde indordnes i gamle Bygninger.

Des værre endte Døden tidlig (29. Marts 1875) hans udmærkede, banebrydende Arbejde, der har lagt Grunden til den betydelige Virksomhed, som senere er udfoldet her hjemme i samme Fag, og som for en stor Del har bygget paa hans Forsøg og paa de af ham fremdragne Principper, saaledes at vort Land er kommet til at indtage en høj Plads paa Opvarmnings- og Ventilationsteknikkens Omraade. — I 1874 blev K. udnævnt til Professor. 28. April 1871 ægtede han sit Næstsøskendebarn Sophie Magdalene Krarup (f. 1. Avg. 1841), Datter af Provst Enoch Chr. K.

Illustr. Tid. XVII.

Ch. Ambt.

Krarup, Niels Bygom, 1792—1842, Skolemand, blev født 29. Avg. 1792 i Navr, Ribe Stift, hvor hans Fader, ovennævnte Chr. Joh. Lodberg K., var Præst. Dimitteret 1812 fra Aarhus Skole studerede han først Theologi, men kastede sig snart med Iver over filologiske Studier og vandt allerede 1816 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Dionysius Halicarnassensis' Kilder. 1816 blev han Lærer i Latin i Borgerdydskolen paa Christianshavn med Udsigt til at blive Skolens Inspektør. K. laa den Gang paa Røngens og deltog paa mange Maader i Datidens litterære Undersøgelser og Fejder: han var en af «Tylvten», som udfordrede Baggesen til en Disputats paa Latin, og stod især i et nært Forhold til Poul Møller. 1821—24 foretog han en videnskabelig Rejse til Tyskland, Italien og Frankrig, paa hvilken han erhvervede sig den filosofiske Doktorgrad i Jena. Efter sin Hjemkomst indtraadte han i sin gamle Plads som Borgerdydskolens «første Lærer», men var samtidig Inspektør paa Borchs Kollegium, hvor han skrev et Par grammatiske og kritiske Afhandlinger («De natura et usu imperativi», 1825, og «Observationes in libros Ciceronis de republica», 1826—27) samt i Nyerups «Magasin for Rejseiagttagelser» gav Meddelelser om sin Udenlandsrejse. 1828 blev han Borgerdydskolens Bestyrer og bragte som saadan Skolen i stor Anseelse. Det var hans Maal «at bringe Skolen i Flor», og den regelmæssige, af-

maalte, noget pedantiske og tørre Mand, som i Skolen holdt paa den strængeste Orden, fandt sig i, at nogle af hans Lærere med den udmærkede Matematiklærer og Skoleinspektør Svenningsen i Spidsen uden for Skolen førte et meget ubundet og uregelmæssigt Privatliv. Ogsaa hos K. selv var der en Modsætning imellem hans Forkjærlighed for den gamle Dannelse med Latin som Hovedfag og en vis Tilbøjelighed til at indføre nye Ideer i Undervisningen. Han lod saaledes Drengene i Undervisningstimerne fordele som Lærere og Elever, medens han selv gik omkring i Klassen og lyttede til «den indbyrdes Undervisning», om hvilken han i Aarene 1824—27 havde ført en levende Brevvexling med Major Abrahamson. Efter at K. var bleven Skolebestyrer, gik han ganske op i denne Gjerning og skrev kun pædagogiske Programmer. Det sidste handlede om «Oprettelse af Elysier eller Asyler for formuende Folks Børn» (1842).

K. ægtede 1829 Christiane Amalie Møhl (f. 21. Jan. 1803 † 6. Maj 1876), Datter af Kammerraad Hans Christian M. Ved sin Død, 10. Dec. 1842, efterlod K. Sønnerne Nic. Chr. Møhl K. (s. ovfr.) og *Hans Acton K.* (f. 14. Sept. 1836). Denne blev Cand. philol. og oprettede i Vejle en Privatskole, som efterhaanden udviklede sig til en fuldstændig Latin- og Realskole; 1894 blev han udnævnt til Professor.

Erslew, Forf. Lex. Helms, Borgerdydskolen p. Krshavn 1787—1837. Birkedal, Personl. Oplevelser I, 25 ff. *S. B. Thrigt.*

Krarup, Niels Bygom Christian, 1802—65, Landøkonom, Søn af ovennævnte Præst Christian Nielsen K. († 1833), blev født i Aale Præstegaard ved Horsens 12. Jan. 1802. Efter at have taget Artium 1822 studerede han et Par Aar Theologi, var fra 1825—35 Lærer ved Seminariet i Lyngby og Forpagter af Lyngby Præstegaard. Det sidste Aar forpagtede han Frijsendal under Frijsenborg, og her oprettede han 1837 den første Landbrugsskole i Danmark. Der var alt tidligere gjort forgjæves Forsøg paa at oprette Landbrugsskoler, saaledes i Aarhundredets Begyndelse paa Næsgaard paa Falster og 1830 paa Morupgaard ved Sorø. Først for K. lykkedes Forsøget, hvortil i væsentlig Grad bidrog det Tilskud af 700 Rdl., som Landhusholdningsselskabet ydede Skolen i dens første 3 Aar. 1840 flyttedes Skolen til Haraldslund ved Aarhus, hvor den fortsattes i 15 Aar. Det var ingen egentlig Bondeskole, og de fleste Elever synes at have været Sønner af Embedsmænd og andre uden

for Landbruget; dens Kursus var beregnet paa 2—3 Aar, Sommeren var viet de praktiske Arbejder, Vinteren den theoretiske Undervisning. Til 1855 ledede K. selv Skolen, hvortil han syntes ypperlig egnet. Han var en kundskabsrig Mand med lyst Hoved og livlig Aand, der forstod at gjøre Undervisningen tiltrækkende for de unge; dertil var han en dygtig Praktiker, der ved Mergling og Grøftegravning, Jordplanering og gennemført Brakning — Løftestængerne for Datidens Landmænd — drev Haraldslund saaledes, at Gaarden ogsaa i praktisk Henseende blev et godt Lærested.

K. er ikke blot den, der gennemførte Tanken om en Fagskole for unge Landmænd, han er ogsaa Skaberen af vore almindelige Landmandsforsamlinger. Det var nemlig paa hans Opfordring, at Randers Amts Husholdningsselskab 23. Maj 1845 udsendte Indbydelse til «de danske Landmænds Forsamling», der skulde afholdes sammen med «en landøkonomisk Basar» i Randers. K. valgtes til Præsident for denne den første danske Landmandsforsamling og til Vicepræsident for den 3. Forsamling i Aarhus 1847. — Ogsaa ad litterær Vej virkede K. for Landbruget. Han var 1834—37 Medredaktør af «Ugeblad for den danske Bonde» og udgav 1844—46 de 2 første Aargange af «Landøkonomisk Maanedsskrift». I «Tidsskrift for Landøkonomi», 1844 og 1847, har han gjort Rede for Skolen paa Haraldslund. — K., der 1850—55 var Landstingsmand, og som 1827 havde ægtet Henriette Manniche, Datter af Konsistorialraad Joh. Gottfr. M., døde 26. Febr. 1865 i Kjøbenhavn. 1841 var han bleven Landvæsenskommissær.

Barfod, Rigsdags-Kal. Erslew, Forf. Lex. Petersen, Blade af Landbrugets Hist. i Aarhus Amt S. 42. Landbrugs-Ordbog III. Tuxen, Unge Landmænds Uddannelse S. 14 ff.

H. Hertel.

Krarup, Ove Thomas Nicolai, 1799—1862, Præst og Landøkonom. Han er Broder til ovfr. nævnte Niels Bygom Chr. K. og fødtes 19. Dec. 1799 i Aale Præstegaard ved Horsens. Han blev Student fra Aarhus 1818 og theolog. Kandidat 1823, blev 1825 Præst til Navr og Sir i Ribe Stift, forflyttedes 1837 til Ulvborg og Raasted i samme Stift (blev Provst 1845) og 1852 til Flødstrup paa Fyn, hvor han var Præst til sin Død, 19. Juni 1862. Han ægtede 6. Juni 1826 Susanne Mathilde Tang (f. 1805), Datter af Kammerraad Niels Kiær T. til Nørre Vosborg. — K. var en dygtig og nidkjer Præst, men det er dog som Landøkonom, at hans Navn vil mindes. Datidens Præster vare jo saa godt som alle tillige Landmænd, og K. tog

sig med levende Interesse af denne Del af sin Gjerning. I Halds Beskrivelse af Ringkjøbing Amt nævnes han som en dygtig ung Landmand, og i en ret vid Omkreds var han Foregangsmanden i landøkonomisk Henseende. Det var dog først paa Fyn, at hans agronomiske Virksomhed fik videre Felt. Grundig havde han sat sig ind i det engelske Agerbrug, og ivrig arbejdede han for at gjøre vort Landbrug delagtigt i de engelske Fremskridt. Han begyndte med at dyrke Rodfrugter i større Udstrækning, han indsaa Betydningen af Kvægets rigelige Ernæring og den deraf følgende større Gødningsanvendelse, anstillede systematiske Forsøg med Kunstgødning og virkede ivrig for dens Anvendelse osv. Den intensive Maade, paa hvilken han drev Flødstrup Præstegaards Jordbrug, vakte betydelig Interesse, om den end, efter Indførelsen (1858) af kunstig Vanding efter engelsk Mønster, blev for kostbar. Man valfartede fra alle Egne af Landet til Flødstrup for at blive bekendt med Fremskridtene der, hvilke K. selv har beskrevet i «Ugeskrift f. Landmænd». Han skrev en Del, dels i det nævnte Blad, dels i «Ugeblad for den danske Bonde», og 1861 udgav han «Bemærkninger om vort danske Agerbrug» og 1862 «Om Kjøbstædernes Skatteforhold, af en Landmand». Han havde planlagt Udgivelsen af et Landbrugsblad: «Den danske Bonde», da Døden tog ham. — K. nød megen Anseelse blandt Landmændene, hvad der bl. a. gav sig Udslag deri, at Svendborg Amts landøkonomiske Selskab udnævnte ham til Æresmedlem.

Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Landmænd 2. R. IV. Tidsskr. f. Landøk. 3. R. X. Landbrugs-Ordbog III. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm.

H. Hertel.

Krattman, Herman, —1704, katolsk Prædikant og Forfatter, var født i Danmark og havde studeret i Kjøbenhavn, men drog derefter til Udlandet (o. 1666), og her gik han over til Katholicismen. Blivende Sted fandt han i Paris, i det han indtraadte i det derværende Dominikanerkloster. Ludvig XIV gjorde ham til sin Prædikant og gav ham en betydelig Aarpenge, for at han helt kunde ofre sig for Omvendelse af Nordboer, Hollændere og Tyskere, som kom til Paris. Til Støtte for denne sin Virksomhed udarbejdede K. en Katekismus og en Haandbog med Bønner, Bodsalmes m. m. Begge disse Skrifter udkom først paa Tysk (1692), dernæst paa Hollandsk, til sidst ogsaa paa Dansk. Den danske Katekismus blev trykt i Strasburg 1693; den danske Udgave af

«Haandbogen» udkom sammesteds, men, som det fremgaar af en tilfældig Ytring (S. 276), først 1696. Begge Skrifter vidne om alvorlig Religiositet, men ere aldeles uforsonlige over for Protestantismen. K. løste sin Livsopgave med afgjort Held; i hans efterladte Bogsamling fandt man en Fortegnelse over 200 Nordboer, som han havde draget over til Katholicismen. Blandt disse var hans berømte Slægtning Jac. Winsløw, som satte K. meget højt og havde hans Billede paa sin Væg, og i hvis Arme K. døde (1704). De danske i Paris vidste, at Pater K. førte et antaget Navn, men man kunde ikke oplyse, hvad han oprindeligt hed. Imidlertid kan der næppe være Tvivl om, at han er identisk med en vis *Bertel Eriksen* fra Odense, der var Søn af Raadmand Erik Jørgensen og Anne Bertelsdatter Wichmand, en Halvsøster til Winsløws Mormoder. Denne Bertel Eriksen blev immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet 1653, men senere, hedder det, drog han til Udlandet og vendte ikke mere tilbage.

Skand. Lit.-Selsk. Skr. 1815, S. 206 ff.

Hans Olrik.

Kratz, Wulf Hieronymus, 1592—1657, Officer, født i det merseburgske 12. Juli 1592, indtraadte 1626 under Trediveaarskrigen i dansk Tjeneste som Kapitajn og blev 1633 Oberstlieutenant i Falk Lykkes skaanske Regiment til Fods. 1637 naturaliseredes han som dansk Adelsmand i Anledning af sit forestaaende Giftermaal med Sophie Ramel, Datter af Rigsraad Henrik R. og Else Brahe. Ved Kjøb kom han i Besiddelse af Herregaardene Duegge og Sirkjøbing. K. var en duelig og kundskabsrig Officer, der nød megen Anseelse saa vel hos Christian IV som senere hos Frederik III. I Krigen 1643—45 forte han Titel af kongelig Generaladjutant og forrettede i denne Egenskab Tjeneste i den skaanske Hær under Ebbe Ulfeldt. 1646 udnævntes han til Oberst og Chef for det skaanske Regiment, og han blev s. A. af Marsken Anders Bille bragt i Forslag til at indtræde i det «Krigskollegium af gode, i Krigen vel forfarne Mænd», som Marsken den Gang ønskede oprettet. 1651 traadte han sammen med Marsken, 4 Rigsraader og daværende Oberst Axel Urup til Overvejelse af, hvorledes den paa-tænkte Hærreduktion bedst kunde iværksættes, og i Slutningen af 1652, da der var Fare for Krig med Sverige, fik han i Forening med Axel Urup og Niels Krabbe Ordre til at afgive Betænkning om, hvilke Foranstaltninger der kunde træffes for at værges Skaane mod et «hastigt Indfald». I den 1657 begyndende Krig kom K.

ikke aktivt til at deltage; han var alt den Gang svagelig og blev af Kongen kaldet til Raadslagning i Kjøbenhavn. Her døde han 26. Sept. s. A. S. A. Sorensen.

Kratzenstein, Christian Gottlieb, 1723—95, Naturforsker og Læge, fødtes i Wernigerode og døbttes her 2. Febr. 1723; hans Forældre vare Thomas Andreas K., den Gang Lærer ved Over-skolen i Wernigerode, senere Raadmand og Borgmester sammesteds, og Maria Elisabeth f. Mannessen. Efter at have gennemgaaet Skolen og allerede her faaet sin naturvidenskabelige Sans og Kundskab udviklet, navnlig ved Benyttelse af den for Videnskaben interesserede Pietist Grev Christian Ernsts righoldige Bibliothek, dimitteredes han 1742 og drog til Halle, hvis Universitet den Gang var vel egnet til at befæste ham yderligere baade i den Pietisme og den naturvidenskabelige Interesse, hvortil Grunden var lagt i Wernigerode. Begge disse Retninger træde ogsaa frem i den flersidige litterære Produktion, han allerede som ung medicinsk Student med en ganske usædvanlig Energi udfoldede. 1743 publicerede han et «Beweis, dass die Seele ihren Körper baue», ganske i Stahls pietistiske Medicins Aand, fra hvilken han imidlertid snart som andre af hin Tids unge Naturvidenskabsmænd emanciperede sig for derefter at slutte sig til den gennemført rationel-videnskabelige Retning, maaske under Indvirkning af Haller, hvem han havde lært at kjende i Wernigerode. 1744 fremkom af ham en experimental-fysisk Afhandling: «Vom Aufsteigen der Dünste und Dämpfe» (snart efter publiceret ogsaa paa Fransk), en prisbelønnet Besvarelse af en af Akademiet i Bordeaux stillet Opgave. Den unge Student havde her den store Ære at erholde 1. Pris.

Endnu i 1744 offentliggjorde han ogsaa et til selve Lægekunstens Omraade hørende Skrift, «Abhandlung von dem Nutzen der Electricität in der Arzneiwissenschaft», der meddeler Resultater indvundne ved Benyttelse af en af Greven af Stolberg anskaffet Elektriser-maskine og er særlig mærkeligt ved at være det første egentlig lægevidenskabelige Skrift om den nyopdagede Naturkrafts Anvendelse i Lægekunsten; paa Basis af en i Stahliansk Aand formuleret hypothetisk Doktrin om Elektrifikationens Virkemaade proklamerer han den nye Kurmethodes storartede Resultater med en Sangvinitet, der i det hele er karakteristisk for ham, men som for øvrigt laa i Tiden. I en senere Afhandling om Elektrifikationen, og efter at han selv havde gjort forskjellige Erfaringer, udtalte han sig dog mere

kritisk derom. Til Erhvervelse af den filosofiske Magistergrad (1746) behandlede han videre Elektricitetens hele Theori i en latinsk Afhandling, hvori han forkaster den da af Franklin opstillede unitariske Doktrin og antyder en Hypothese om den Dualisme, som senere vandt Gyldighed.

Ved denne usædvanlige Forsker- og Forfatterenergi erhvervede han sig saa megen Anseelse, at han omtrent samtidig med sin medicinske Doktorpromotion i 1746 udnævntes til Professor i Fysik ved Halles Universitet, altsaa kun 23 Aar gammel; 1748 optoges han som Medlem af det kejserlig Leopoldinske Akademi under Navnet Dædalus III og modtog s. A. en Kaldelse til St. Petersborg som Professor i Mekanik ved det derværende Akademi. Her satte K. navnlig sin Kraft ind paa Løsningen af navtiske Problemer; i en akademisk Festtale 1751 fremhæver han selv de forskjellige Opdagelser, han til bedste for Navigationen har gjort, nemlig et forbedret Instrument til Bestemmelse af Polhøjden, Forbedringer ved Kompasset og ved Kronometeret. For at prøve sine Instrumenter gjorde han paa den russiske Regerings Foranstaltning 1752 en længere Sørejse fra Arkangel om Norge til St. Petersborg, i det han tillige udførte Gradmaalinger og andre astronomiske Observationer i det nordlige Rusland. Paa Tilbagevejen til St. Petersborg kom han i Sommeren 1752 til Kjøbenhavn, og rimeligvis skete ved denne Lejlighed de første indledende Skridt til Indkaldelse af den unge tyske Videnskabsmand, der havde vist lovende Evner i den Retning, som man den Gang overalt og ganske særlig ogsaa i de danske Regeringskredse begyndte at sætte en overordentlig Pris paa, Naturvidenskabernes udstrakte praktiske Anvendelse til bedste for Land og Befolkning. Ved Reskript af 25. Maj 1753 udnævntes K. til Professor i Experimentalfysik og tillige til Professor medicinae designatus ved Kjøbenhavns Universitet med en extraordinær Lønning af 600 Rdl. Den sidste Udnævnelse fik han vel nærmest kun for derved at kunne efter Senium naa et Ordinariat i det medicinske Fakultet, hvorved Kongens Kasse kunde fritages for Udgifter til hans Lønning; i den gjældende Fundats var der nemlig ikke normeret noget selvstændigt Professorat i Fysik. Virke skulde han derimod ikke just for Lægevidenskabens, men for de fundamentale Naturvidenskabers Fremme, og han skuffede i saa Henseende ikke Forventningerne.

Ankomsten til Kjøbenhavn i Sept. 1753 begyndte han allerede i Okt. sine Forelæsninger. Ved den imponerende Arbejdskraft og

Utrættelighed, som K. i sin paafølgende lange Funktionstid stadig udviklede som Universitetslærer, staar han, navnlig for den tidligere Del af dette Tidsrum, i en lys Modsætning til de allerfleste af sine danske Kolleger og til hele den Aand, der den Gang var herskende ved Universitetet. Han nøjedes ikke med de obligate 4 Timers ugentlige Forelæsninger, men holdt i mange Aar i Gjennemsnit endog 4 Timer naturvidenskabelige Forelæsninger *daglig*, ja paa sine gamle Dage endnu 2 Timer daglig, indtil han som Senior fritoges for at holde Forelæsninger (1792).

Han begrænsede sig saaledes paa ingen Maade til sit Hovedfag, Experimentalfysikken, men han dyrkede dog fremdeles denne med ganske særlig Forkjærlighed. Ikke blot gav han regelmæssig fysiske Kollegier for de studerende, men holdt ogsaa private Demonstrationer over Experimentalfysik, hvilke han forstod at gjøre underholdende ved ægte gammeltysk Gemytlighed, Lune og Spøg, og som bleve stærkt besøgte, navnlig af den fornemme Verden. Hans Forelæsninger over Experimentalfysik udkom i forskjellige Udgaver baade paa Tysk, Latin og Dansk (1. Udg. 1758). I Forbindelse med den egentlige Fysik vedblev han i Kjøbenhavn ivrig at dyrke astronomiske og meteorologiske Studier og publicerede paa alle disse Omraader talrige Afhandlinger, navnlig i Videnskabernes Selskabs Skrifter; strax efter sin Ankomst til Kjøbenhavn i 1753 var han bleven Medlem af Selskabet.

Den hidtil forsømte Kemi laa det ham ligeledes stærkt paa Hjærte at fremme, og til Trods for alle Hindringer holdt han stadig kemisk-farmaceutiske Kollegier forbundne med praktiske Øvelser, i det han selv indrettede sig Laboratorium paa egen Bekostning. Ogsaa Fag, der laa uden for hans pligtmæssige Virkeomraade og ham i det hele fjærnere, tog han sig af med samme Iver, saaledes Naturhistorien, der i større Omfang ikke tidligere var bleven foredraget ved Universitetet, og som han i talrige Semestre docerede efter Linnés System og med Benyttelse af Naturaliesamlinger, hvilke han ligeledes selv bragte til Veje. Han paatog sig ogsaa ufortrødent at skrive Texten til et Pragtværk over Konkylier, som Regenfuss udgav med Understøttelse af den danske Regering (1758). Den noget søgt-humoristiske Text behagede imidlertid ikke Hoffet og blev til Dels kasseret.

Heller ikke den egentlig lægevidenskabelige Undervisning undlod K. ivrig at tage sig af lige fra sin Ansættelse, skjønt han indtil 1763, da han rykkede ind i medicinsk Ordinariat ved Buch-

walds Død, egentlig ingen Forpligtelse havde dertil. Men lige over for den Ladhed og Forsømmelse af Undervisningen, som begge Ordinarii, Buchwald og Friis, gjorde sig skyldige i, kunde den samvittighedsfulde og utrættelige K. ikke andet end tage Affærer, og Prokansleren Pontoppidan siger i en af sine Indberetninger: «De tvende Medici hindres gemenligen ved praxin medicam og slet Helbred, hvorimod Professor K. som Extraordinarius forretter det meste».

I sin mangeaarige Stilling som Consistorialis anvendte han, som det noksom fremgaar af Konsistoriums Arkiv, sin uudtømmelige Energi til at fægte for Videnskabens Ret og bekæmpe al Slendrian og smaalig Egoisme fra sine Kollegers Side. Trods al Modstand satte han ved sin Ubøjelighed, der i øvrigt let kunde udarte til doktrinær Halsstarrighed, efterhaanden adskilligt igjennem, om end hans vigtigste Bestræbelser til Naturvidenskabernes Fremme, saaledes navnlig under Forhandlingerne forud for Fundatsen af 1788, væsentlig strandede. Indførelsen af en reguleret offentlig medicinsk Examen i 1769 skyldtes ham. I den stadige Kamp mellem det medicinske Fakultet og det anatomisk-kirurgiske Theater, senere det kirurgiske Akademi, støttede han trofast sit Fakultet.

I sin hele Aandsdisposition var K. hovedsagelig Theoretikeren, og de fleste af hans talrige Afhandlinger beskæftige sig fornemmelig med Videnskabens theoretiske Side. Han er i sine Skrifter ikke sparsom med Theorier og Hypoteser, ofte noget løst udkastede, men ogsaa af og til genialt antydende og foregribende Videnskabens senere Udvikling. Imidlertid var han tillige i høj Grad gennemtrængt af sin Tids Iver for Naturvidenskabernes frugtbringende Anvendelse i det praktiske Liv og viser sig stadig at være optagen af saadanne Bestræbelser. Havde han i St. Petersborg været optagen af Navigationen i de store Have, saa var senere i Kjøbenhavn Luftsejladsen et af de Problemer, hvis frugtbringende Løsning han stadig kredsede om. Sine astronomiske og meteorologiske Forskninger, hvilke i øvrigt en Tid lang særlig samlede sig om Maanens Indflydelse paa Atmosfæren, søgte han ufortrødent at gjøre nyttige i Vejrforudsigelser, om han end ikke gjorde sig skyldig i saadanne dristige Spaadomme som den, Baggesen spøgende har refereret om en Orkan med Jordskjælv, der en vis Dag skulde ødelægge Kjøbenhavn — Rygtet herom blev udspreedt i Hovedstaden, som det synes ved en Misforstaaelse af K.s Udtalelser paa en Forelæsning. Sine kemiske Indsigter var han ivrig for at be-

nytte i Industriens Tjeneste, og med stor Varme og Sangvinitet støttede han sin tidligere hallensiske Studiekammerat J. G. Erichsens (IV, 533) højst uheldige Projekter om Salpetertilvirkning i det store i Norge og Danmark. For de gamle alkymistiske Guldmagerkunster viste han ogsaa en vis sangvinsk Sympathi og kom af denne Grund i en vidtløftig Polemik med den tyske Kemiker Wigleb, der lod K. høre ilde for hans Lettroenhed. Ligeledes søgte han at anvende sine kemiske Kundskaber til Sundhedsplejens Fremme; han advarede saaledes i Dagspressen mod Brugen af slet fortinnede Kobberkar, hvorved han kom i Krig med Kjøbenhavns Kobbersmeddelav, der ikke uden en vis Virkning svarede ham med en Satire over de «theoretiserende Reformatorer, der ved at subtilisere kan finde Døden udi alle Ting». For Hygiejnen var K. overhovedet meget virksom; særlig ivrig agiterede han mod Ligenes Begravelse ved Kirkerne og havde en væsentlig Andel i Kirkegaardenes Oprettelse uden for Byen.

Ogsaa paa Sygebehandlingens Omraade gjorde han sig gjældende, om end egentlig Lægepraxis maatte ligge ham noget fjærnt. Sine Elektricitetskure i Halle gjenoptog han i Kjøbenhavn, i øvrigt efter et bestemt kongeligt Mandat, og hans akademiske Tiltrædelsesprogram handler om denne Kurmethode, som han kan gjøre sig til af at have indført i selve Lægevidenskaben, men hvis videre praktiske Udøvelse han dog snart overlod til Jensenius og Hofdrejeren Spengler. I flere senere akademiske Afhandlinger behandler han therapeutiske Spørgsmaal, saaledes føre hans ihærdige Undersøgelser over Centrifugalkraften — hvilke han først var kommen ind paa ved Betragtning af de russiske Gynger — ham til at fremsætte det ejendommelige Forslag at anvende denne Kraft til at drive Blodet hos syge bort fra Hovedet; heraf venter han sig udmærkede Resultater. Hans Velvilje bragte ham ogsaa til at tage syge Studenter i Kur; saaledes ses han at have haft en Kontrovers med Konsistorium angaaende en fattig, sindssyg Student, som han behandlede, og hvis Sygdom han efter Datidens endnu gængse naive Opfattelse antog for betinget i et af et løsagtigt Fruentimmer indgivet Filtrum. De ledende Consistoriales vare saa fremskredne i Opfattelse, at de ikke vilde godkjende denne hans Antagelse.

Det kunde nu ikke være andet, end at hans bestandige Reformiver, hans Trang til at gribe ind i alle Forhold, hans store Paastaaelighed maatte afføde talrige Konflikter, først og fremmest

med hans akademiske Kolleger. Hans specifik tyske Personlighed, hans Mangel paa Evne til at kunne tilegne sig det danske Sprog maatte ogsaa, navnlig i Aarhundredets senere Decennier, vække Anstød. Hans akademiske Virksomhed vandt heller ikke altid Bifald. Nogle fandt saaledes hans fysiske Experimenter for taskenspilleragtige og droge hans videnskabelige Grundighed i Tvivl. Da han, følgende sin Tids aandelige Bevægelse, fra Pietismen efterhaanden gik over til en mere rationalistisk Grundanskuelse og i Kraft deraf ivrig kæmpede mod Overtro og for de naturvidenskabelige Synspunkters Gyldighed, vakte han hist og her Forargelse hos de orthodoxe; den bekjendte Litterat Thura benyttede denne Anledning til at overfalde K. i sin «Patriotiske Sandsiger». Stemningen over for ham ved hans Død synes ganske vist ogsaa at have været paafaldende kølig, og Frankenau — den eneste, der egentlig hædrede ham — siger i sit smukke Mindedigt, at «ubegrædt, uhædret fór han heden». Men nogen Animositet af alvorlig Betydning synes dog ingen Sinde at have rørt sig mod ham. Han blev ved sin Ankomst modtagen som en videnskabelig Kraft, man trængte til, og af hvem man lovede sig meget, og man vedblev at respektere ham for hans mangesidige Kundskaber, hans utrættelige Flid og Arbejdsevne. Hans livlige, pudserlige Foredragsform gav ham dertil en vis Popularitet som akademisk Lærer.

I Virkeligheden sluttede han sig ogsaa oprigtig til sit nye Hjem, ligesom han indgik Ægteskab med en dansk Dame, Anna Margarethe Hagen, Datter af den ansete københavnske Apotheker Bernhard H. Efter hendes Død 1783 ægtede han paa sine gamle Dage (1784) en Dame fra Hamborg, Anna Maria Thuun; dette Ægteskab blev ulykkeligt, og i sine sidste Aar levede han skilt fra hende, hvem han for øvrigt i Følge kongelig Bevilling fik sikret en god Pension ved at overdrage sin betydelige Samling af fysiske Apparater og Bøger til Universitetet; hans Alder ved Ægteskabets Indgaaelse hindrede ham i at sørge for Enkepension paa normal Maade. De kostbare Apparater gik rigtignok til Grunde ved Ildebranden 1795, da hans Professorresidens i Studiestræde brændte, men ved hans Død, der indtraf kun en Maaned efter Branden, 7. Juli 1795, tilstodes dog Pensionen, da han tillige havde testamenteret den betydelige Sum af 12000 Rdl., som han væsentlig havde erhvervet sig ved sine private Kollegier, til det fysiske Studiums Fremme ved Universitetet, saaledes at Renterne efter Enkens Død dels skulde anvendes til Anskaffelse af Apparater, dels til

Forbedring af vedkommende Professors Løn. Ikke blot gennem sit lange Liv, men ogsaa i sin Død blev K. saaledes sin videnskabelige Hovedinteresse og Hovedopgave ubrødelig tro.

Zeitschr. des Harzvereins f. Gesch. u. Alterthumskunde XIV (1881). Allg. Deutsche Biographie XVII. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 397 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., V, 1, 31 f. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. II, 1, 294 ff. Panum, Bidrag til vort medicinske Fakultets Hist. Gosch, Bemærkn. til Prof. Panum (1881). Panum, Monografi ov. K. (efterladt Manusk.). J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50 S. 255 ff.

Jul. Petersen.

Kratzenstein-Stub, s. Stub.

Krause (Kravse), s. Krafse.

Krauthoff, Christoph, —1650—, Syndikus, var født i Rostock, blev Lic. jur. og tog paa Grund af Krigsurolighederne Bolig i Holsten. Her var han først i nogle Aar Raad hos Hertuginde Marie af Slesvig og Holsten, ernærede sig derpaa som Advokat og blev 1639 antaget af det slesvig-holstenske Ridderskab som Syndikus. Snart bragte denne Stilling ham i alvorlige Konflikter; thi paa dette Tidspunkt havde Spændingen mellem Ridderskabet og de regerende Fyrster naaet et Højdepunkt. Adelen klagede over Paalæg af Licenter og Toldafgifter, men navnlig over de lærde Raaders Overgreb og over sin Tilsidesættelse for ikke-indfødte adelige. Forskjellige private Processer bragte K. i Strid med Landkansleren Heinrich v. Hatten, men især fremtraadte den af Kongen til Amtmand i Haderslev udsete Ditlev Reventlow hurtig som hans farligste Modstander. Da var det, at han paa Landdagen i Kiel i Jan. 1642 paa Ridderskabets Vegne affattede et af 14 Medlemmer af det undertegnet Indlæg, kaldet «*Remonstratio et salvatio juris privilegiorum*», som i Skarphed langt overgik Stændernes tidligere Klageskrifter og fortrinsvis var rettet mod Overdragelse af Amter til fremmede. Følgerne bleve skæbnesvangre for K. Fortrinsvis var Hertug Frederik af Gottorp ophidset over Indlæggets Tone; 28. Jan. befalede han Borgmestre og Raad i Kiel, hvor K. boede, at arrestere ham. 2 Dage efter blev han af Soldater ført i Lænker til Gottorp, kastet i et haardt Fængsel og underkastet et strængt Forhør, under hvilket han nægtede at give nærmere Oplysninger om Indlæggets Tilblivelse. Imidlertid gjorde Ridderskabet Afbigt, men bad dog om K.s Frigivelse. Denne paafulgte ogsaa 4. Febr., efter at han havde lovet ikke at bruge sin Stilling til noget haardt Landdagsskrift. Han vedblev at bo i Kiel, var endnu en Tid

Ridderskabets Raadgiver, men i Marts 1643 nedlagde han sit Syndikat og flyttede efter et Ophold i Lybek med Kone og Børn til Rostock, hvor han blev Stadens Syndikus. Imidlertid udnævnte Christian IV i Febr. 1644 ham mærkelig nok til sin Raad «von Haus aus», hvilket foranledigede ham til at opgive sin Stilling som rostocksk Embedsmand; men snart blev Kongen misfornøjet med ham, hvad K. tilskrev Ditlev Reventlows Indflydelse, og i Sept. 1646 kasseredes hans Bestalling som Raad. Han udgav i den Anledning 1648 og 1651 2 Forsvarsskrifter med skarpe Beskyldninger mod Kongens og Hertugens Raader; det sidste blev paa Hertugens Foranledning offentlig brændt i Slesvig By, og den kongelige Raad Keimar Dorn udgav et Æresforsvar imod ham. Hans senere Skæbne er ubekjendt.

Krauthoff, Abdruck der an d. Kön. Maj. zu Dennemarck abgefertigten Schutz-Schrift (1648). Samme, Abgenötigter gründlicher Beweis (1651). Møller, Cimbria lit. II, 434 f. Ipsen, Die alten Landtage d. Herzogth. Schleswig-Holstein S. 236 ff.

J. A. Fridericia.

Kreber, Christoph Daniel, 1755—1840, Officer, Møntsamler, var Søn af ndfr. nævnte Generallieutenant Joh. Dan. K. og blev født i Kjøbenhavn 1. Okt. 1755. Fra Vuggen bestemt til Militærtjenesten blev han allerede 1767 Sekondlieutenant ved Kongens Regiment og gjorde senere Tjeneste ved forskjellige andre Regimenter; 1779 fik han Premierlieutenants Karakter, blev 1782 virkelig Premierlieutenant, fik Kapitajns Karakter 1789, blev Stabskapitajn 1790, Kompagnichef 1793, Major 1801, Bataillonskommandør 1807, Oberstlieutenant 1808, Kommandør for Kongens Regiment 1810, Oberst 1812, s. A. Kammerherre, 1826 Kommandør af Danebrog. Da han i sit 73. Aar 1828 søgte sin Afsked, hvilken han fik med Titel af Generalmajor, forenede alle Regimentets Officerer sig om at lade præge en Medaille til hans Ære med hans Portræt og Navn og med Indskriften: «Hædret af Kongen, elsket af undergivne». Efter at være traadt tilbage fra Militærtjenesten anvendte K. sit Otium til at anlægge en meget betydelig og værdifuld Samling af Mønter og Medailler, især danske og norske, over hvilken J. B. Sorterup efter K.s Anmodning har forfattet en fortrinlig Beskrivelse. K. døde 5. Dec. 1840.

Sorterup, Fortegn. ov. Generalmajor v. Krebers Mynt- og Medaille-Samling (1841).

P. Brock.

Kreber, Johan Daniel, 1719—90, Officer, var Søn af Kapitajn ved holstenske Infanteriregiment Daniel K. og Cathrine Doro-

thea f. Freiers. Han var født 13. Okt. 1719, blev 1739 Fændrik ved holstenske Regiment, 1741 forsat til Fodgarden, 1742 Sekondlieutenant, 1747 Premierlieutenant og 1758 Kapitajn. Som saadan havde han Majors Rang og fik denne Titel, da han 1761 blev Kommandør for en af de Batailloner, der under Troppesamlingen i Holsten dannedes af de fra de norske Nationalregimenter nedsendte Grenaderkompagnier. 1763 blev K. Kommandør for slesvigholstenske Nationalbataillon, 1764 Premiermajor ved Kronprinsens Regiment, 1765 Oberstlieutenant. S. A. fik K. atter Kommandoen over en kombineret Grenaderbataillon, denne Gang sammensat af 5 danske Kompagnier, der sendtes til Norge for at dæmpe de i Anledning af «Extraskatten» blandt Bergenegnens Bønder udbrudte Uroligheder. «Strilekrigen», som den kaldtes, løb dog af uden Blodsudgydelse, men selve Hvervet er et Vidnesbyrd om, at K. var anset for en baade energisk og besindig Officer. 1767 blev K. forsat til danske Livregiment, og ved Gardernes Omordning s. A. blev han Kommandør for Fodgardebataillon, 1769 derimod Chef for delmenhorstske Regiment og 1777 Generalmajor. 1788 fungerede han som Brigadekommandør ved den paa Sjælland sammendragne Hær. 1789 opløstes delmenhorstske Regiment og blev stukket ind i Arveprins Frederiks, for hvilket K. saa blev Chef, i det han tillige udnævntes til Generallieutenant og Inspektør over Linjeinfanteriet i Danmark. Han døde i Kjøbenhavn 24. Marts 1790. K. havde 1751 ægtet Benedicte Eleonore Gedde (f. 9. Maj 1726 † 17. Marts 1783), Datter af Generalmajor Samuel Christoph G. (V, 586).

H. W. Harbou.

Krebs, Anna Margrethe, 1818—91, Forfatterinde, er født i Christianssted paa St. Croix 24. Juli 1818 og er Datter af Prokurator Gerhard Fred. Borch (en Broder til Fr. Paludan-Müllers Hustru; f. 18. Juni 1782 † 28. Dec. 1852) og Cathrine f. Baronesse de Bretton. Sin Ungdom tilbragte hun afvexlende i Vestindien og Danmark, og 26. Marts 1846 ægtede hun nedenstaaende Fr. Chr. Krebs. Hun døde 6. Jan. 1891. Hun har skrevet «To Familiers Historie» (1873), «Ad en Omvej» (1876) og «Tre Fortællinger» (1879). I «Skitser og Fortællinger af danske Forfattere» (1870—72), som hun redigerede sammen med sin Mand, for begges Vedkommende anonymt, og ligeledes andensteds har hun under Mærket A. M. offentliggjort flere mindre Fortællinger.

Nic. Bøgh.

Krebs, Conrad Peter Julius, 1809—80, Skolemand, var en Søn af Major og Landinspektør Peter Ludvig K. og Manon f. Linde. K. blev født 2. Juli 1809 i Kjøbenhavn; men ved Faderens Forflyttelse til Jylland blev han sat i Horsens lærde Skole, hvorfra han blev dimitteret 1826. Aaret i Forvejen var hans Fader død, og K. maatte erhverve sig sit Udkomme ved Undervisning. Han blev snart en anset Lærer og blev fra 1834 knyttet til Metropolitanskolen, først som Inspector, derpaa 1837 som Timelærer, 1846 som Adjunkt, 1858 som Overlærer. Ved sin livlige Undervisning, elskværdige Personlighed og Interesse for Disciplene vandt han disses Hengivenhed, og da han 1871 entledigedes som Inspector og 1872 aabnede en Forberedelsesskole, havde han den Glæde at se sine gamle Elevers Sønner strømme til denne. 1877 blev han entlediget som Lærer ved Metropolitanskolen og kunde nu ganske vie sin Virksomhed til sin egen Skole, men døde 13. Nov. 1880. Som Lærer i Latin og Hebraisk har K. udgivet et Par Skolebøger. Som Sekretær i det søsterlige Velgjørenhedsselskab udgav han Aarskriftet «Søsterlig Velgjørenhed» 1845—50, og han var fra 1848—58 Medudgiver af «Borgervennen». — K. var gift 1. med Mathilde Sophie f. Marcussen (f. 1819 † 1841), Datter af Kapitajn M. i Kjøbenhavn, 2. med Helene Augusta Elisabeth f. Castberg (f. 1825), Datter af Sognepræst Peter Harboe C. i Sandefjord i Norge.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen. Illustr. Tid., Nov. 1880. Hostrup, Erindringer fra min Barndom og Ungdom S. 63 ff.

S. B. Thrige.

Krebs, Frederik Christian, 1814—81, Læge og Socialøkonom, var en Søn af Amtsforvalter i Ringsted, Kammerraad Peter Axel Christian K. og Elisabeth Caroline f. Hadsteen og fødtes i Kjøbenhavn 15. Okt. 1814. Dimitteret fra Herlufsholm 1834 tog han Lægeexamen 1841. I de følgende Aar fungerede han dels som Skibslæge i Søetatens Tjeneste, dels som Kandidat paa Frederiks Hospital, praktiserede en kort Tid paa Christianshavn og udnævntes 1847 til Distriktslæge paa Læsø, 1855 til samme Stilling i Skjelskor, hvor han som Embedslæge førte Kampen mod den forholdsvis betydelige Koleraepidemi 1857. 1871 blev han Stiftsfysikus for Fyn og beklædte dette Embede til sin Død.

Naar han saaledes i den allerstørste Del af sin Virketid var civil Embedslæge, saa svarede dette godt til hans Evner, Anlæg og Tilbøjelighed, og næppe har nogen paa mere fyldestgørende og samvittighedsfuld Maade varetaget sine vidtstrakte Embedspligter

end han. Hans energiske Aands Hovedinteresse samlede sig allerede tidlig ikke saa meget om Lægens sædvanlige praktiske Gjer-ning som om organisatoriske og administrative Spørgsmaal i Forbindelse med Lægevidenskab og særlig med Hygiejne. Fra disse kom han efterhaanden videre ind paa de store social-reformatoriske Problemer og derved paa mere omfattende filanthropiske og national-økonomiske Undersøgelser. I hans hele realistiske Grundstandpunkt, i øvrigt nærmest under engelsk Paavirkning, hans Antipathi mod al vidtstvævende Doktrinarisme gjenfindes dog Lægens Syn. Forskjellige af de litterære og praktiske Bestræbelser, han udfoldede i social-reformatorisk Henseende (s. i øvrigt ndfr.) have ogsaa tydelig nok deres bestemte Udgangspunkt fra Lægen, saaledes naar han ivrede mod den herskende klassisk-formalistiske Retning i Latinskolerne og i det hele mod Disciplenes aandelige Overbebyrdelse og — efter engelsk Forbillede — vilde have Børnenes Legeme plejet og udviklet i Skolerne. Som Læge kom han ogsaa tidlig ind paa det for Arbejderbefolkningen saa vigtige, i Halvtredserne opdukkende Sygekassespørgsmaal, var utrættelig i at klare og retlede sine Kollegers Opfattelse paa dette Punkt og virkede ligeledes praktisk for Sagen ved i sin Virkekreds at organisere og lede Understøttelsesforeninger efter det af ham altid fastholdte Selvhjælpsprincip. Som Medlem af Byraadene i Skjelskør og Odense var han i mange Aar meget virksom, særlig for hygiejniske Forholds og det offentlige Fattigvæsens Forbedring.

Paa en i 1863 med offentlig Understøttelse foretagen Rejse til England og Belgien fik han Lejlighed til at gjøre yderligere sociale Studier, hvilke bestandig mere lagde Beslag paa hans Interesse. Sin store Arbejdskraft, sin varme og rene Overbevisnings Styrke satte han ind paa disse menneskekjærlige Bestræbelser, men vandt ikke meget Terræn derfor, da han, yderlig selvstændig og oppositionel af Karakter, stillede sig meget skarpt mod den herskende liberale Tidsaand; i sin Iver for en fast Organisation af Samfundet plæderede han saaledes reaktionært for en Tilbagevenden til den gamle Lavsordning og i det hele for en udstrakt Anvendelse af Tvang. Særlig stærkt kom hans polemiske Natur og Bitterhed lige over for de herskende Strømninger til Orde, da han i sin Ildfuldhed en Tid lod sig føre ind i den aktive Politik og som Redaktør af «Berlingske Tidende» under Ministeriet Bluhme (1864—65) med overordentlig Lidenskab angreb det national-liberale Parti.

Snart trak han sig dog igjen tilbage til Arbejde for sin egent-

lige Livsopgave og vandt ogsaa, efterhaanden som en forandret socialpolitisk Grundopfattelse begyndte at gjøre sig gjældende, mere Anerkjendelse som sociologisk Avtoritet. 1867—68 udgav han Maanedsskriftet «Samfundet», 1869 blev han Medlem af Kommissionen til Fattigvæsenets Ordning, 1875 af den store Kommission til Undersøgelse af Arbejderforholdene i Danmark. I disse Tillidsposter, ligesom samtidig litterært, arbejdede han fremdeles med uformindsket Energi, om end ikke med meget Held, for sine uforandrede Synspunkters Fremme. En betydelig Kraft satte han ogsaa ind paa en Sag, der laa ham særlig nær som Embedslæge, paa en Reform af vort Medicinalvæsen, hvilken det imidlertid ikke lykkedes ham at faa gennemført. 1879 var han Medstifter af Selskabet for Sundhedsplejens Fremme i Danmark. S. A. udnævntes han ved Universitetets Jubelfest til Æresdoktor i Medicinen som en Anerkjendelse af sine et langt Liv igjennem utrættelig fortsatte theoretiske og praktiske Bestræbelser. Men en bitter Følelse af, at disse dog ikke vare lykkedes for ham, og at i ethvert Tilfælde de umiddelbare praktiske Resultater deraf vare ringe, virkede bestandig mere nedstemmende paa hans altid noget mørke Grundsyn; legemlig Svagelighed stødte end yderligere til, hans Kræfter aftog, og hans hidtil saa store Arbejdskraft formindskedes. Hans Død indtraf 14. Maj 1881. — 1846 indgik han Ægteskab med Anna Margrethe Borch (s. ovfr. S. 473).

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 4. R. III, 393. Berlingske Tid. 1881, Nr. 112. Levnedsbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer S. 90 ff.

Jul. Petersen.

— F. C. Krebs som *socialøkonomisk Forfatter*. I den sidste Snes Aar af sit Liv har K. udfoldet en frugtbar Forfattervirksomhed. Han medbragte til denne et varmt Hjerte for alle lidende i Samfundet, en god Iagttagelsesevne, der under hans Gjerning som Læge skaffede ham et grundigt Kjendskab til den danske Landbefolkning, og en omfattende Læsning, navnlig vel af engelske Forfattere, som han da ogsaa med Forkjærlighed dvælede ved engelske Forhold. Hans Sprog var livligt og interessevækkende, selv naar hans Embedsgjerning kun levnede ham knap Tid til at file paa Fremstillingen, og man mærker bestandig bag det skrevne en kraftig og alvorlig Personlighed, der ikke er bange for at sige sin Mening, og som snarere er tilbøjelig til at gaa mod Strømmen end med den. Hans Blik paa Forholdene er ofte mørkt og staar i en kjendelig Mod-

sætning til den Optimisme, som er Særkjende for mange af hans samtidige.

I Valget af Æmnerne hersker der en ikke ubetydelig Afvexling. Han har skrevet om Skole- og Examensforhold (jvfr. saaledes Afhandlingen «Examenssystemet» i Tidsskriftet «Samfundet» 1868 og den interessante Skildring af Skolemanden H. B. Melchior i «For Idé og Virkelighed» 1873). Til Falbe Hansens og Scharlings «Danmarks Statistik» paabegyndte han Afsnittet om «Medicinalvæsen og Sundhedspleje», som Døden hindrede ham i at fuldende. Han har skrevet (under Mærket «Spectator») om «Vore vestindiske Øer» (1862). Men hans Hovedinteresse var dog de sociale Forhold, hvad enten han belyser disse i en populær Virkelighedsskildring som «Den danske Bonde i vore Dage» («For Idé og Virkelighed» 1870), eller han gaar ind paa en nærmere Kritik af den danske socialøkonomiske Lovgivning: Næringsloven, Landbolovene og Toldpolitikken, eller han underkaster den offentlige og private Godgjorenhed en skarp Kritik (jvfr. f. Ex. «For Idé og Virkelighed» 1869: «Den sentimentale Humanitet»). I en Række større og mindre Skrifter, udgivne 1859—63 under Mærket E., udvikler han sine Tanker om Danmarks økonomiske Lovgivning, saaledes: «Forpagtning, Livsfæste og Selvejendom» (1860), «Om Udstykning og Sammenlægning af Jord» (1862) og «Fra 1840 til 1860. Om Danmarks Næringsbrug» (1863). Paa en Tid, da Landbefolkningen havde været og endnu var i en stærk Væxt, fremstiller han Farerne ved en stærk Udstykning af Jorden og kræver som Modvægt derimod Frihed til Sammenlægning af Jord; han optræder imod den da almindelige Opfattelse af Fordelene ved Selvejendom og hævder, at Næringsloven af 1857 ved sine radikale Bestemmelser var til Skade for Haandværket.

Disse Tanker komme nu igjen under hans paafølgende Virksomhed. «Nationaløkonomisk Tidsskrift» indeholder fra 1873 en Række Artikler fra hans Haand (om Markarbejdernes Kaar, Udstykning af Jord osv.). Efter at han i Sommeren 1869 i «For Idé og Virkelighed» havde peget paa den Arbejderbevægelse, der nærmede sig Danmark, og opfordret til kraftigt Arbejde for at lindre Samfundslidelserne, skrev han i 1872: «Individualisme og Socialisme», hvori han betegnede Socialismen i dens nuværende Skikkelse som en «Ytring af Foreningstrangen» og udtalte, at en kraftig Lovgivning i Forening med et kraftigt Associationsvæsen vilde fælde baade Individualismen i Samfundet og Socialismen. I 1876 udgav han

endelig «Det gamle og det nye Samfund eller Lavstvang og Næringsfrihed». 1. Del: «Lavstvangen i Frankrig», er en forkortet Gjengivelse af et Værk af den franske Forfatter Levasseur, medens han i 2. Del: «Næringsfrihed, dens Følger og dens Krav», belyser Forholdene i Danmark.

I den 1875 nedsatte Arbejderkommission med dens vidt forenede Opgaver fik K. Lejlighed til at fremsætte nærmere formulerede Forslag. Hans Navn møder man hyppig i Betænkningen, i Regelen i Mindretallet. Han udtaler sig iblandt andet for tvungne Mester- og Svendeforeninger, for Oprettelsen af Arbejdsretter og for tvungen Syge- og Alderdomsforsørgelse. *H. Westergaard.*

Krebs, Heinrich Johannes, 1742—1804, Officer og Matematiker, er født 16. Maj 1742 i Faretoft i Tønder Amt, hvor Faderen, Cai Diderik K., var Præst. Moderen hed Anna Christina f. Riese. Efter først af sin Fader at være forberedt til det theologiske Studium tilbragte han Aarene 1760—64 ved Gymnasiet i Altona, hvor han bl. a. studerede Matematik. Derefter studerede han et Aar i Göttingen Matematik under Kästner samt militære og civile Bygningsfag. 1766 kom han til Kjøbenhavn, hvor han 1767 blev Sekondlieutenant, 1773 Premierlieutenant, 1787 Kapitajn i Artillerikorpsset. I 1776 fik han Titel af Professor, 1790 sattes han à la suite i Korpsset, 1792 optoges han som Medlem i Videnskabernes Selskab, 1798 blev han karakt. Major, og 18. Maj 1804 døde han.

I 1768, altsaa kort efter sin Ankomst til Kjøbenhavn, blev han antagen til Lærer i ren og anvendt Matematik ved den udvidede Undervisning for Artillerikadetterne, som vel var begyndt nogle Aar tidligere, men ved hans og Sekondlieutenant Mechlenburgs samtidige Ansættelse hævede sig til en større Betydning. Da i 1772 dette Artillerikadetinstitut ved v. Huths energiske Bestræbelser (VIII, 183) fik kongelig Stadfæstelse, beholdt K. sin Lærerstilling, i hvilken han forblev indtil 1803. Denne Virksomhed, hvori han gjorde god Fyldest, fik en mere vidtrækkende Betydning derved, at der da næppe andensteds i Landet gaves en saa vel sammenhængende Undervisning i Mathematikken fra dens første Begyndelse op til de vigtigste Egenskaber ved Keglesnittene. Kun blev det allerede den Gang beklaget, at denne Undervisning dels paa Grund af K.s egen tyske Uddannelse, dels paa Grund af Militærvæsenets tyske Tilsnit gaves paa Tysk til ikke ringe Besvær for mange af Kadetterne. De for den Tid gode og fuldstændige

Lærebøger, som K. efterhaanden udgav til Brug ved denne Undervisning, og som erstattede de tarveligere Bøger, han tidligere havde maattet anvende og supplere ved Diktat, ere derfor ogsaa tyske. De ere: «Anfangsgründe der reinen Mathematik», I. Arithmetik (1777), II. Geometri (1778, 2. Udg. 1792—94), «Anfangsgründe der höheren Geometrie» (o: en kort Lære om Keglesnit) (1799) og «Anfangsgründe der Mechanik» I (Statik) (1802). De 2 sidste bleve dog samtidig udgivne paa Dansk af Mourier og af K.s Søn C. F. W. K. (der i sin Ungdom dyrkede Mathematikken og senere blev Digeinspektør i Slesvig). K. har ogsaa udgivet nogle krigsvidenskabelige Afhandlinger. — 1773 ægtede han Christiane Sophie Bracht († 1818).

Nyerup, Lit. Lex. Slægter af Navnet Krebs I, 37 f. Abrahamson, Gesch. der kön. Artillerieschule. S. A. Christensen, Mathematikens Udvikling i Danm. og Norge i det 18. Aarh. *H. G. Zeuthen.*

Krebs, Johanne Louise, 1813—79, Forfatterinde, Datter af Stamhusbesidder, Kammerherre, Oberstlieutenant Henning Wichfeld til Engestofte (f. 28. Marts 1767 † 21. Juli 1846) og Anna Henriette Marie f. Braës (f. 27. Jan. 1778 † 6. Nov. 1853), er født paa Engestofte 21. Juni 1813 og ægtede 29. Nov. 1844 Hans Peter Thostrup Krebs (f. 1. April 1814 † 11. Febr. 1895), som havde været Huslærer i hendes Fædrenehjem, da var resid. Kapellan i Brandstrup og senere blev Sognepræst i Koldby (1855) og i Nørre Aaby (1872). Hun døde 4. Jan. 1879. Hun har bl. a. forfattet «I Mørkningen, Fortællinger for Ungdommen» (1864), «Pennetegninger fra forskjellige Tidsaldere» (1866) og «Kontrasterne», en Fortælling (1866); hun har desuden ofte under Mærket J. L. K. i «Laaland-Falsters Stiftstidende» skrevet Feuilletoner og Afhandlinger om forskjellige Themaer, navnlig om Opdragelse.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 20.

Nic. Bøgh.

Krebs, Samuel Andreas, 1767—1818, Officer, Søn af Pastor Ditlev Peter K. (f. 1732 † 1788) og Birgitte Marie f. Lützen, er født i Galmsbøl i Sønderjylland 10. Marts 1767. Han var oprindelig bestemt for den studerende Vej, men da han ikke følte Lyst dertil og tidlig røbede betydelige Anlæg for Mathematik, blev han anbragt i Huset hos sin Farbroder Professor H. J. K. i Kjøbenhavn (s. ovfr.) for af ham at blive forberedt til Officersexamen. 1780 indtraadte han paa Artilleriinstituttet i Kjøbenhavn, fik Udnævnelse 1785 til Stykunker og det følgende Aar i Følge Binzers Ønske Ansættelse som

Sekondlieutenant ved holstenske Jægerkorps. Med dette kom han under Krigen 1788 til Norge og blev her forsat til det da lige oprettede norske Jægerkorps. Ved Korpset, hvor han s. A. blev Premierlieutenant, 1791 Kapitajn, 1806 Major, var han i en lang Aarrække Forstander for Undervisningsskolen og indlagde sig som saadan megen Fortjeneste. I Krigen 1808 førte han under Oberst Staffeldts Fraværelse i længere Tid Kommandoen over Korpset og fremhævedes gjentagne Gange af Christian August for sin Tapperhed og Konduite som Fører, saaledes i Træfningerne ved Høland, Rødnæs og Berby. Han var ogsaa en af de første Officerer, der hædredes med Ridderkorset af den nye Dannebrogssorden. 1810 blev K. ansat som Interimskommandant paa Kongsvinger og s. A. forsat som tjenstgjørende Major til akershusiske Skarpskyttekorps, hvor han det følgende Aar forfremmedes til Oberstlieutenant. I denne Egenskab førte han i 1814 under Kampen for Norges Selvstændighed med fortrinlig Dygtighed et af alle Vaabenarter sammensat Kommando, og de smukke Sejre, han i Spidsen for dette tilkæmpede sig over Svenskerne 1. og 5. Avg., skaffede ham senere, da erkjendtlige Nordmænd rejste ham et Mindesmærke, Tilnavnet «Helten fra Lier og Matrand».

K., der under sin lange Tjeneste i den norske Hær og ved sit Giftermaal med Else Thyholm Gude († 1847), Datter af Kjøbmand Just G. i Moss, var bleven knyttet fast til Norge, forblev her efter dets Adskillelse fra Danmark. 1815 udnævntes han til Oberst, 1816 til Adjudant hos Carl XIII, 1818 til Chef for 1. akershusiske Brigade. Han døde 28. Marts 1818.

Personalhist. Tidsskr. IV. Meddel. fra Krigsarkiverne III. Ødegaard, Norske Jægerkorps's Hist. Schitler, Blade af Norges Krigshist. S. A. Sørensen.

Krejdal, Augustus, 1790—1829, matematisk Filosof, fødtes 30. Maj 1790 paa St. Thomas, hvor hans norsk fødte Fader, Augustus K., der var død 4 Maaneder tidligere, havde været dansk Præst. Hans Moder, Helene Dorothea f. v. Aphelen, ægtede senere Missionarius ordinatus sammesteds Thorkild Lund, og med dem kom K. i sit 7. Aar til Fyn, hvor Stiffaderen først blev Præst i Odense, senere i Tommerup. K. var meget svag som Barn og blev aldrig stærk. I 1802 kom han i Odense Skole, hvor han sluttede et inderligt Venskab med Rask og især med N. M. Petersen, der senere ægtede hans Halvsøster. Det Fag, der — ved Siden af Musikken — optog K.s Kjærlighed og Tid, var Mathematikken, hvori han havde

Bjørn (II, 360) og Degen (IV, 225) til Lærere, og han naaede saa vidt i den og dens Anvendelser, at det vakte Opsigt ved Artium 1811 og 2. Examen, ligesom han 1814 vandt Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Opgave i den matematiske Fysik. I øvrigt havde han da anvendt sine Studenteraar til at studere Filosofi under Treschow og hørt theologiske Forelæsninger. 1813 og 1814 udgav han nogle Smaaskrifter: «Naturens System underkastet Analysis» og «Den transcendente Dynamik», hvori den Hovedtanke, hvis Bearbejdelse dernæst ganske optog ham, gjøres gjældende, nemlig at alt kan underkastes matematisk Analyse. I Følge Kontradiktionsprincippet gives der nemlig kun én Grundkvalitet. Forskjellighederne maa altsaa bero paa Kvantitetsforskjelligheder og kunne underkastes Beregning. Overgangen fra den objektive Natur til subjektive Fornemmelser lod han vel gaa gennem Reduktionstabeller, der f. Ex. angive den Tone eller Farve, som syarer til et vist Svingningstal, men hvor højt han vilde føre sit System, ses af en Sammenstilling af det kristne Kjærlighedsbud og Ligevægtens Stabilitet. Disse filosofiske Tanker, der vare underbyggede med omfattende Kjendskab til de bedste matematiske Forfattere, navnlig Lagrange og Laplace, skaffede ham i 1814 et Tilbud om Ansættelse som Lektor i Filosofi ved Universitetet i Christiania; men den Kjærlighed, hvormed han hang ved sit Hjem, bragte ham til at afslaa Tilbudet. Mindre Anerkjendelse vandt han paa et andet Omraade, i det en matematisk Doktorafhandling, som han indgav efter i 1814 at have faaet Fritagelse for en forudgaaende Magisterkonferens, blev forkastet. Matematikkens begejstrede og fantasirige Forkæmper har vel ikke forbundet Udvikling af egentlig matematisk Arbejdsdygtighed med sine højtflyvende Planer og Studier. Efter denne Skuffelse søgte han ud som Lærer i Provinserne, først til Slagelse 1816, dernæst til Odense, hvor han blev Adjunkt 1817 i Matematik og Hebraisk, hvilket sidste Fag bragte ham til ogsaa at lægge sig efter Arabisk. Her gjenvandt han sin Rolighed og arbejdede videre paa sin store Tanke, til Dels igjennem Studiet af de mange forskjellige Videnskaber, hvorpaa Matematikken skulde finde Anvendelse. Det lykkedes ham da ogsaa før sin Død at fuldende det Værk, «Pananalysis» (først udkommet 1833), der skulde rumme en fuldstændig Oversigt over denne Tankes Gjennemførelse. Man indser dog let, at en saadan almindelig Løsning fra oven af en saa kolossal Opgave kun naas ved vilkaarlige, ofte urigtige Forudsætninger om Fagvidenskaberne

og lige saa vilkaarlige Tillempninger af de matematiske Begreber, som maa forfærde de forskjellige Fagmænd, og at den maa afvige meget fra den betydningsfulde delvise Løsning, som efter den Tid er opnaaet ved Opdagelsen af Enheden af fysisk Energi. Paa et andet Omraade kunde K. maaske selv have naaet en saadan, hvis Døden ikke havde hindret ham i at udarbejde en matematisk Musiktheori. Paa dette Omraade besad han nemlig særlige Forudsætninger, og der fra havde han vistnok hentet Planerne til Gennemførelsen af sine Tanker paa andre Omraader. En «Lærebog i Elementararithmetikken» (1827), som han har udgivet, viser, trods enkelte vilkaarlige Forudsætninger, at han som Lærer vidste at udtrykke sig bestemt. Hans store Godmodighed lagde ham derimod Hindringer i Vejen i denne Gjerning, men den hang sammen med hans fromme og kjærlighedsfulde Sind. Han døde ugift 28. April 1829.

N. M. Petersens Fortale til K.s Pananalysis. Erslew, Forf. Lex.

H. G. Zeuthen.

Krenchel, Valdemar, 1844—85, Læge, var en Søn af Kommandørkapitajn, Havnekapitajn Henrik Emil K. og Oline Clausine f. Hornemann og fødtes i Kjøbenhavn 18. Marts 1844. Han dimitteredes 1862 fra Metropolitanskolen og tog Lægeexamen 1868. Umiddelbart derefter blev han Assistent ved Edm. Hansen Gruts Øjenklinik og fungerede samtidig som klinisk Assistent ved Fødselsstiftelsen og som Kandidat ved Frederiks Hospital. 1872—74 studerede han Ofthalmologi i Udlandet, navnlig hos Donders i Utrecht, og sluttede sig nøje til denne geniale Mand og i det hele til den hollandske ofthalmologiske Skole. Ved sin Hjemkomst blev han atter Assistent ved Gruts Klinik, tog 1876 Doktorgraden for en ofthalmologisk Afhandling og holdt derefter som Privatdocent Forelæsninger over Øjets Undersøgelse. 1877 blev han optagen som Medbestyrer af Gruts Klinik. Baade hans Doktordisputats og andre ofthalmologiske Arbejder af ham, navnlig omhandlende Farvesans, Lyssans og Synsstyrke, vare af fremragende og til Dels banebrydende Betydning, og den logiske Klarhed, den fine Aand og det hele overlegne videnskabelige Syn, der udmærkede ham, gave ogsaa hans Docentvirksomhed dens fængslende Præg. 1882 blev han Medlem af en Kommission til Udarbejdelse af et Regulativ for Synsprøvers Anvendelse ved Søværnet, og paa hans Forslag indførtes de Synsprøver, der senere have været benyttede.

En tiltagende Svagelighed, der allerede 19. Marts 1885 medførte Døden, hemmede imidlertid den fulde Udfoldelse af hans fremragende videnskabelige Evner. — 1875 ægtede han Sophie Martine Simony, Datter af Justitsminister, Stiftamtmand Carl Frederik S.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Bibl. f. Læger 6. R. XV, 524 ff.

Jul. Petersen.

Kretzmer, Andrea Marie, † 1889, s. Krætzmer.

Kreutz, Cornelius, † 1727, s. Cruys (IV, 118).

Kreyer, Lorens, 1633—1704, Handelsmand, er født 5. Avg. 1633, blev 1659 Medlem af Kræmmerkompagniet i Kjøbenhavn og giftede sig s. A. med Cathrine Selche. Han var en af de betydeligste Kjøbmænd i Kjøbenhavn i Christian V's Tid, havde adskillige Skibe i Soen, oprettede 1674 et Sæbesyderi, 1677 et Tobaksspinderi, 1682 en Oljemølle. 1672 var han en af Stadens 32 Mænd, hvis 1. Formand han blev 1702, men han frasagde sig denne Stilling s. A. 1680—86 var han Oldermann i Kræmmerkompagniet. Han var ogsaa Stadskapitajn, og 1694 udvalgte han af Kongen til en af de 4 Dommere ved Skydeselskabet. Han synes især at have drevet Groshandel med Vine og Kramvarer og døde 21. Febr. 1704 som en efter den Tids Maalestok meget velhavende Mand. I sit andet Ægteskab med Anna Margrethe f. v. Essen havde han en Datter, der blev gift med Abraham Lehn, og en Søn Lorens, der blev Assessor i Højesteret.

Personalthist. Tidsskr. 2. R. III, 9. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. V, 170.

O. Nielsen.

Krieger, Andreas Frederik, 1817—93, Jurist, Politiker, Minister. Søn af nedennævnte Kommandørkapitajn Johannes K. fødtes han 4. Okt. 1817 i Kolbjørnsvik ved Arendal under Moderens Besøg hos sin derværende Slægt, medens Faderen var paa Togt i Vestindien, hvor han døde (1818) uden at have set sin Søn. Moderen rejste snart efter til Kjøbenhavn, hvor Sønnen opdroges; 16 Aar gammel dimitteredes han fra den kjøbenhavnske Borgerdydskole med Udmærkelse, og 4 Aar efter tog han juridisk Examen med Egregie, (den eneste Gang, hvor denne Karakter er opnaaet af en Jurist.) Efter 1839 at have vundet Universitetets Guldmedaille erhvervede han 1841 Licentiatgraden paa Grundlag af en statsretlig Afhandling, nemlig om Provinsialstændernes Competence, et Thema, der laa ham saa meget nærmere, som han 1840 havde været Proto-

kolfører i Roskilde og i Viborg. Derpaa fulgte en længere Udenlandsrejse paa næsten 2 Aar (1841—43). En kort Tid var han ansat i Kancelliet, hvor han 1838 blev Volontær og 1843 Kancellist, men han var prædestineret til Universitetet, blev 1844 Lektor, 1845 overordentlig og 1847 ordentlig Professor i det juridiske Fakultet. Meget tidlig droges han ind i Tidens aandelige og politiske Rørelser, i hvilke han snart kom til at spille en fremragende Rolle. Han tilhørte med Liv og Sjæl den frisindede og nationale Retning, var Medstifter af Studentersamfundet (1840), førte under det skandinaviske Studentermøde 1845 Forsædet ved den store Banket i Christiansborg Ridehus, ved hvilken Orla Lehmann og Monrad holdt deres berømte Taler, deltog i det skandinaviske Selskabs Bestræbelser for at udbrede gjensidig Kundskab til de nordiske Landes Forhold, var Medstifter af Nordisk Litteratursamfund (1847) og var i det hele rastløst virksom for at fremme Tidens store Tanker. Ganske særlig helligede han sig til den Opgave at hævde Slesvigs statsretlige Stilling som et af al tysk Overhøjhed uafhængigt dansk Kronland og at værges om det danske Sprog og den danske Nationalitetsfølelse i Sønderjylland. Den betydningsfulde Samling «Antislesvig-holstenske Fragmenter» (1848—51), som imødegik de af de tyske lærde knæsatte slesvig-holstenske Paastande og fra forskjellige Sider belyste Hertugdømmets statsretlige Forhold, skyldtes hans Initiativ, utrættelige Energi og allerede den Gang fremtrædende sjældne Evne til at samle de dygtigste Kræfter til fælles Arbejde.

Da 1848 brød frem, fik Københavns Kommunalbestyrelse en politisk Betydning som Hovedstadens og hele Landets naturlige Organ i kritiske Øjeblikke. K. tog Borgerskab som københavnsk Grundejer i Jan. og valgtes til Borgerrepræsentant i Febr., saa at han var medvirkende ved Forsamlingens Optræden i Martsdagene. Han var Medlem af det kommunale Raad indtil 1855, i de 2 sidste Aar som dets Viceformand. Kjøgekredsen (Københavns Amts 4.) valgte ham i Okt. 1848 til den grundlovgivende Rigsforsamling. Kort efter Samlingens Aabning foreslog han, at det, da Forholdene ikke havde tilladt at udskrive Valg i Slesvig, skulde tages under Overvejelse i de ved Lodtrækning dannede Afdelinger, om ikke Forfatningsspørgsmaalet burde udsættes, indtil Slesvigs Stilling var anerkjendt, og indtil slesvigske Repræsentanter kunde deltage; han søgte at vise, at en saadan Fremgangsmaade baade vilde være den klogeste og den hensynsfuldeste imod Slesvigerne, og at det for Kongerigets Befolkning maatte være en tilstrækkelig Betryggelse,

naar Rigsforsamlingen vedblev at bestaa, og naar det fastsloges, at ingen Lov kunde udfærdiges og ingen Skat paalægges uden dens Minde. Det sunde og patriotiske i Tanken ses nu bedre end den Gang, hvor Sindene vare i stærk Bevægelse, Utaalmodigheden stor og Frygten for en mulig Reaktion vistnok ikke mindre; Forslaget forkastedes med overvældende Flertal. Det gjentoges senere af A. S. Ørsted, men fik da kun nogle faa Stemmer. K., som havde taget ledende Del i Fastsættelsen af Forsamlingens Forretningsorden og i de politiske Debatter, som førtes før og efter Martsministeriets Afgang, blev i Dec. 1848, men først ved 3. Valg, Medlem af det 17 Mands Udvalg, som efter den foreløbige Behandling i Afdelingerne skulde tage Grundlovsudkastet under nærmere Behandling. Dets Arbejder fremmedes med stor Energi under V. Bjerrings Forsæde, men fra 9. Febr. 1849, da K. med 10 Stemmer valgtes til Ordfører, var det ham, paa hvis Skuldre Hovedparten af Byrden blev lagt. Hans Opgave blev det at samle alle Afstemningerne, at bringe dem i Orden og Sammenhæng og at motivere, uden at medtage noget overflødigt og uden at overspringe noget væsentligt, den Affattelse af Grundloven, som Flertallet indstillede til Vedtagelse. Dette Kæmpearbejde blev, medens Grundlovsudvalget fortsatte sine daglige Møder, udført paa 13 Dage, og sjælden er en saa vidtrækkende Kreds af de mest betydningsfulde statsretlig-politiske Spørgsmaal bleven behandlet med saa overlegen Dygtighed og en saa koncis Klarhed som i den 50 Spalter store Betænkning. Ordføreren lagde de samme Egenskaber i fuldt Maal for Dagen under den udførlige Behandling i Salen, der begyndte 26. Febr. og varede i 3 Maaneder. Datiden var kun lidet fortrolig med de mange vanskelige Spørgsmaal, som kunne fremkomme ved Ordningen af et konstitutionelt Forfatningsliv, men desto stærkere vare de Følelser og Stemninger, som krævede dem besvarede alene efter Øjeblikkets Strømninger. Det var et stort Held for Forfatningssagen, at der midt i den politiske Dilettantisme, som den Gang var Regelen, fandtes til at overtage Ordførerhvervet en Mand, som besad en omfattende Kundskab paa dette Omraade, særlig Fortrolighed med Englands og Norges politiske Liv. Og hans Ordførerskab udmærkede sig tillige ved en høj Grad af Korthed, Klarhed og en altid rede Slagfærdighed, der uden at lade sig forlede til polemiske Vidtløftigheder altid holdt Sagen og det foreliggende Spørgsmaal skarpt for Øje. — Ved de første ordinære Valg i Dec. 1849 gjenvalgtes K. i sin tidligere Kreds til Folketinget og havde i de

følgende 3 Aar en væsentlig Indflydelse paa de gennemførte vigtige Love. Ved næste Valg, Avg. 1852, faldt han for Bondevennen P. Hansen af Snoldelev-Hastrup, og samme Skæbne havde han 2 Maaneder senere ved et Suppleringsvalg i Mariager lige over for Lærer D. E. Rugaard. K. søgte ikke senere at faa Sæde i Folketinget.

Den levende Interesse, hvormed K. omfattede Slesvig, og som var bleven yderligere styrket ved hans Deltagelse i den mislykkede Notabelforsamling (1851), førte ham til ogsaa i sin Lærervirksomhed ved Universitetet at omfatte den slesvigske Retsvidenskab og at bevirke Ansættelsen af en særlig Docent i denne. Efter Minister- og Systemskiftet i 1854 overtog han 1855 en Stilling som Departementschef i det slesvigske Ministerium, som den Gang forestodes af H. I. A. Raasløff, og blev saaledes Kollega af sin Ven Regenburg. Snart kaldtes han dog her fra, i det han i Okt. 1856 blev Indenrigsminister i Andræs Regering. Som saadan gennemførte han forskjellige vigtige Love, saaledes Næringsloven af 29. Dec. 1857 og Loven om den jyske Tværbane, det første Jærnbaneanlæg i Jylland. At den egentlige Hovedaare for Jærnbaneltrafikken i Jylland maatte gaa fra Nord til Syd, var ikke noget Øjeblik skjult for K., men det var efter hans Opfattelse af de økonomiske Interesser og af Politikens Krav af den største Vigtighed, at der forud for denne, som pegede ned imod Hamborg og Tyskland, var tilvejebragt en Linje, som aabnede Vejen for en direkte Forbindelse med England, og en saadan, mente han, maatte kunne etableres fra Struer. Da Hall havde afløst Andræ som Konseilspræsident, gik K. (Avg. 1858) over til Finansministeriet, men overgav i Maj 1859 dette til C. E. Fenger og vendte tilbage til sin tidligere Plads; i Dec. s. A. afgik hele Ministeriet Hall, væsentlig paa Grund af Forhold ved Hoffet (Grevinde Danner og Berling), som K. for sit Vedkommende gjorde til Kabinetsspørgsmaal, og som kort efter ogsaa de øvrige Ministre fandt at burde tage paa samme Maade, og da Kabinettet rekonstrueredes i Febr. 1860, ønskede K. ikke at gjenindtage sin Stilling, men udnævntes til Assessor i Højesteret (extraordinær Assessor var han bleven 1856). Af Rigsraadet, som den Gang kun bestod af ét Kammer, var han bleven Medlem 1857. Ved Siden af sin parlamentariske Virksomhed overtog han i Aarenes Løb en Række af vanskelige Hverv som Formand for store Kommissioner: om Orlogsværftets Reorganisation (i hvilken han søgte at indføre den engelske Praxis at gjengive alle Vidneforklaringer steno-

grafisk), om Forsvarsvæsenets Ordning, om det kongl. Theaters Stilling, om offentlige Bygninger og om Banegaardsforholdene i Kjøbenhavn; den maaske vigtigste af dem alle, Proceskommissionen, vil blive omtalt ndfr. Han besad en sjælden Evne til at lede saadanne Forhandlinger, til at fremdrage de Sider af enhver Sag, hvorpaa det kom an, til at anspore Arbejdslysten og indgyde Interesse for Opgaverne, samtidig med at han ikke sparede sig selv, og hans sikre Hukommelse var til enhver Tid Herre over det store Kundskabsforraad, hvormed han sad inde.

Som Medlem af Rigsraadet var K. selvskreven til Ordfører for det Forslag til en Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig, som Ministeriet Hall fremlagde i Sept. 1863, og som senere blev til Forfatningen af 18. Nov. Man har fremhævet, og ikke uden Føje, at Ordføreren indskrænkede sig til at behandle de konstitutionelle Spørgsmaal, som Udkastet frembød, og ikke, eller dog kun i ringe Grad, indlod sig paa at undersøge, om det var et rigtigt og klogt politisk Skridt under de givne Forhold i Evropa saaledes ved en legal Akt at udsondre Holsten af Fællesskabet og for saa vidt nøjere at sammenknytte Kongeriget og det danske Hertugdømme; Ansvarer herfor lagde han over paa Regeringen, og det var først i sit sidste Foredrag, at han brød med sin Tvivl og anbefalede Vedtagelsen med de siden saa ofte citerede Ord: «*Fortissima consilia sæpe tutissima*». Baade hos os selv og i Udlandet er den Paastand ofte fremført, at det var denne Forfatning, som nedkaldte alle Ulykkerne over Danmark og førte til Slesvigs Tab. Det er dog noksom godtgjort, at selv om den gav Preussen et velkomment Paaskud, saa har den dog i det hele og store hverken gjort til eller fra, og at Frederik VII's Død under alle Omstændigheder, hvorledes end den danske Regering havde stillet sig, vilde være bleven benyttet til Danmarks Sønderlemmelse, fordi det lige fra 1861 havde været Preussens bevidste Maal at bemægtige sig Holsten og saa meget af Slesvig som muligt. Ved Konferencen i London, som først aabnedes efter Dybbøls Fald 18. April, var K. en af de danske delegerede (sammen med Udenrigsminister Quaade og Gesandten i London, Torben Bille). K. nærrede ingen Illusioner om en fransk eller engelsk Intervention til vor Fordel, og han erkjendte med Sorg, at der efter Ruslands hele Holdning heller ikke kunde regnes paa aktiv Bistand fra Sverige-Norge. Derimod har han vistnok, støttende sig til Udtalelser fra Monrads Regering her hjemme, gjort sig Illusioner om den militære Modstandsevne, hvoraf

Landet endnu var i Besiddelse, navnlig om Muligheden af at forhindre Erobringen af Als. Disse Illusioner maa dog ikke bedømmes efter de Stenningsudbrud, som han i stærkt bevægede Øjeblikke gav Luft i fortrolige Breve til en Ven, i ingen Henseende bestemte for Offentlighedens Øje. At han troede paa Alses Uindtagelighed, er imidlertid givet, men det gjorde den Gang Nationens store Flerhed, og Erobringen af Øen, Preussernes eneste virkelige Bedrift i Krigen mod Danmark, nedslog derfor ogsaa det danske Folks sidste Haab. At der paa Konferencen burde modtages en Deling af Slesvig, naar Linjen kun ikke gik saa nordlig, at den lemlæstede den danske Nationalitet, stod dog ogsaa K. klart, men Situationen var i saa Henseende yderst vanskelig, da Preussen ikke vilde udtale sig bestemt, og da England under Lord Russells famlende Ledelse stadig gled bort fra sine egne Forslag. Paa det afgjørende Tidspunkt, 20. Juni, stode K. og hans Kolleger noget vaklende, men praktisk fik dette ingen Betydning, thi samme Dag var Afgjørelsen truffen i Statsraadet i Kjøbenhavn, som havde besluttet at fastholde som sit Ultimatum Russells Forslag af 28. Maj, hvilket han selv havde forladt, og at forkaste det Voldgiftsforslag, som de allierede tyske Magter ikke havde modtaget. 22. Juni var Konferencen sprængt, og 29. Juni faldt Als.

K., som 1863 var bleven valgt for Kjøbenhavn til Rigsdagens Landsting, blev i de efter Krigen følgende Aar i stedse højere Grad dette Tings Leder, en naturlig Følge af den omfattende Indsigt og overlegne parlamentariske Dygtighed, hvormed han helligede sig til hine Aars vigtige Lovgivningsvirksomhed. Da Grev Frijs i Maj 1870 aftraadte, og Kongen kaldte Grev Holstein-Holsteinborg, henvendte denne sig derfor først til K., der gjorde sin Indtræden afhængig af Halls Medvirkning og selv overtog Justitsministeriet. Faa Maaneder efter udbrød den tysk-franske Krig, som her hjemme hilstes med Begejstring og store Forventninger om Oprejsning for Tabene i 1864. Danmark blev bragt i en yderst farlig Stilling, da Kejser Napoleon sendte Hertugen af Cadore her til med Tilbud eller Fordring om en Alliance; K. var blandt dem, som tydeligst saa Faren, og han bidrog sit til at forhindre enhver Uforsigtighed, som kunde stille Danmark i et tvetydigt Lys lige over for Preussen og Tyskland. — En af de Sager, som K. i denne sin Ministerstilling omfattede med særlig Interesse, var Ordningen af Islands Forfatningsforhold; hans Kjærlighed til den gamle Sag og dens mærkelige Folk mødtes her med den statsretlige Jurists faglige

Sans. Men det blev dog ikke ham, der kom til at føre denne Sag igjennem, det tilfaldt Klein, til hvem han overgav Justitsministeriet, da i 1872 Fengers Afgang foranledigede ham til paa ny at overtage Finansportefeullen (Juli). Han overtog fra Fenger og gennemførte 1873 den skandinaviske Møntenhed. Salget af Marmor-kirkens Ruin paadrog ham en Anklage for Rigsretten, som dog 13. Juni 1877 fuldt frikjendte ham. Stillingen baade inden for selve Ministeriet og lige over for Tingene havde sine store Vanskeligheder. Særlig var Forholdet mellem K. og Haffner, der fra Ministeriet Frijs var gaaet over i Holsteins Kabinet som Krigs- og Marineminister, meget spændt; det kom til et voldsomt Udbrud, da Haffner under en Forhandling i hans private Hjem om en af ham paatænkt Værneskat blev saa heftig over nogle Indvendinger fra K., at han endte med at vise denne Døren. Vanskeligheden løstes ved, at Haffner selv erkjendte at have forløbet sig og udraadte af Ministeriet (Dec. 1872), hvor han og K. ikke længere kunde sidde sammen. Folketinget førte paa Grundlag af «det forenede Venstres» Program af 1870 en lidenskabelig Opposition imod Ministeriet, og denne fik 1873, efter de bekjendte Adresser, sit Udslag i Nægtelsen af Finanslovens Overgang til 2. Behandling. K. holdt under Debatten herom en beundringsværdig Tale, lige saa grundig i sit Indhold som fuldendt i sin Form, hvori han forklarede Parlamentarismens sande Væsen, udtalte, at den ikke havde Hjemmel i Grundloven og overhovedet ikke kunde skabes ved en Lovparagraf, men kun ved Tradition og en Praxis, der fremfor alt havde Taalmodighedens og Maadeholdets Præg, ikke ved saadanne voldsomme Handlinger som en Finanslovnægtelse, et tveægget Sværd, som først og fremmest vilde saare den, der brugte det. Skjønt Landstinget i den konstitutionelle Strid afgjort stod paa Ministeriets Side, manglede der den personlige Tillid til Kabinettet, som under saa spændte Forhold maatte kræves, og det var af denne Grund, at Ministeriet Holstein, væsentligst efter K.s Tilskyndelse, indgav sin Demission i Juni 1874. Hans indflydelsesrige Stilling i Landstinget havde dog ikke lidt noget Skaar, og under de skarpe Konflikter, som indtraadte 1877, Aaret for det første Estrupske Provisorium, kom de vægtigste Indlæg fra hans Side; navnlig maa fremhæves hans Tale i 1877 om Rigsdagens Ret og Pligt lige over for Finansloven og om de 2 Tings gjensidige Stilling. I Aarene efter 1880 blev dette anderledes; K. kunde ikke altid følge eller billige Ministeriet paa dets Veje, og dette førte til en Misstemning, snart

efter til et Brud, i det Professor Matzen som Landstingets Højres Ordfører opsagde den tidligere Leder Huldskab og Troskab. Det laa ikke for K., som desuden alt den Gang folte Alderens Svagheder og bl. a. af denne Grund havde afslaaet Stillingen som Justitiarius i Højesteret, som tilbødes ham 1880 efter Mouriers Død, at optage nogen Kamp paa et saadant Grundlag; han trak sig mere og mere tilbage, og 1890 frabad han sig et Gjenvalg, som selv uden hans Abdikation næppe vilde være faldet paa ham.

Det karakteristiske Hovedtræk hos K. var hans uudslukkelige Trang til Viden og Kundskabserhvervelse, hans «umættelige Tilagnelseslyst». Der var næppe noget af de højere aandelige Omraader, Politikens, Videnskabens, Litteraturens og Kunstens, uden at han var fortrolig med det, havde tilegnet sig den ældre og yngre Forsknings Resultater og var trængt igjennem til Enkeltheder, som ellers kun Specialisten kjender. Om hans juridiske Kundskabsfylde, der ikke indskrænkede sig til Danmark og de 2 nordiske Broderlande, men omfattede hele den evropæiske Ret, tilhører det Skildringen af K. som Jurist at tale. Men ved Siden heraf var han nøje fortrolig med den historiske Videnskab (1857—70 var han Medlem af og Formand i den danske historiske Forenings Bestyrelse), med Filosofien, med enhver Gren af den højere Tænkning. Han var en utrættelig Læser, og da hans Syn blev saa svagt, at det nægtede ham sin Tjeneste, lod han sig forelæse alt, hvad der faldt ind under hans omfattende Interessesfære. Intet var tabt af, hvad han saaledes tilegnede sig, hans utrolige Hukommelse beherskede altid det umaadelige Stof. Han var Bogsamler, og hans Bibliothek fyldte Hylderne i mange Værelser af hans stille Villa i Rosenvænget, skjønt han Gang efter Gang sendte store Gaver til Universitetsbibliotheket og til Bogsamlingen i Reykjavik. Ogsaa hans personlige Forbindelser havde en stor Udstrækning, det var ham en Glæde at knytte og bevare Forbindelse med unge begavede Mænd og at hjælpe dem fremad, han stod i venskabeligt Forhold til mange fremtrædende Personligheder i andre Lande, først og fremmest i Sverige og Norge, hvis indre Tilstande og Personalia han kjendte trods nogen svensk eller norsk. Han var en varm Skandinav og saa i en nær Forbindelse mellem de 3 Riger et Middel til gjensidig Styrkelse, men han forvildede sig ikke ind i dynastiske Kombinationer, hans Ønsker gik ikke videre end til en saa vidt muligt solidarisk ydre Politik og en gradvis Tilnærmelse i Retsudvikling og indre Forhold. I denne Retning arbejdede han

med alle sine Kræfter, og det er træffende sagt om ham, at han i Tidens Løb blev et personligt «Forbindelsesled mellem Folkene», som næppe kan erstattes. Hans Hjem søgtes i vid Udstrækning af Gjæster fra Broderlandene, som altid vare sikre paa her at finde den hjærteligste Modtagelse. I det store Selskabsliv deltog han ikke mere, end hans sociale Stilling nødvendig krævede; han var ugift, en gammel Tante bestyrede indtil kort Tid før hans Dod hans Hus. Fylde fik hans private Liv først, da han efter J. L. Heibergs Død kom i nærmere Forbindelse med Fru Heiberg og helligede hende et trofast Venskab, hvilket hun har sat et smukt Æreminde i sine Livserindringer. (Han forestod Udgivelsen af Heibergs Skrifter i 22 Bind, 1861—62.) Hendes Død 1890 var det sidste haarde Slag, som traf ham; det politiske Livs Skuffelser og Sorger havde ældet ham før Tiden, nu blev han en fuldstændig ensom Mand, og hans tidligere stærke Helbred svækkedes, hans legemlige som hans aandelige Kræfter aftog. Til sidst blev en Operation paatrængende nødvendig, men 27. Sept. 1893 døde han i den Vogn, som skulde bringe ham til Hospitalet.

Det er et virksomt og for Fædrelandet betydningsfuldt Liv, som her er skildret. Naar K. med sin store Kundskabsfylde, sin sjældne parlamentariske Evne, sin strænge Pligtsfølelse og sin uegenlyttige Fædrelandskjærlighed ikke har grebet stærkere ind i Begivenhederne, naar han f. Ex. ikke har været Chef for nogen Regering, saa ligger dette i hans Begavelses ejendommelige Art. Han var mere receptiv end skabende, netop hans omfattende Indsigt og Skarpsindighed lode ham ved enhver Ting se, ikke blot Grundene for, men ogsaa dem imod og gjorde ham vaklende, ængstelig, hvor mindre klart skuende dristig grebe til, fordi de kun saa den ene Side. Han veg tilbage for Ansvaret, vilde hellere pege paa det rette og lade andre udføre det end selv gribe Roret. Denne Ængstelighed, som laa i hans Natur, tog til med Aarene og gjorde sig især stærkt gjældende i Slutningen af hans politiske Liv, da han uden Kamp lod sig fortrænge fra en Stilling, som en kraftigere Vilje kunde have hævdet og forsvaret, og som en ærgjerrig Mand ikke vilde have ladet sig berøve. Om hans sjældne Evner, hans Karakters Renhed og hans inderlige Kjærlighed til Fædrelandet, dets Sprog og alt dets aandelige Eje har der kun været én Mening hos Venner og Modstandere.

K. fik 1855 Titel af Etatsraad, blev 1857 Kommandør og 1873 Storkors af Danebrog. Lunds Universitet kreerede ham 1868 til

Dr. jur., Upsala Universitet 1877 til Dr. phil. Han valgtes 1885 til Medlem af Kongl. Vetenskaps Societeten i Upsala og 1891 til Medlem af Videnskabernes Selskab i Christiania.

Erslew, Forf. Lex. Smaaskrifter tilegnede A. F. Krieger S. 379 ff. Fru Heibergs Erindringer IV, 218 ff. Nord. Tidsskrift 1893, S. 573 ff. Kal. Danmark 1894, S. 58 ff. Hist. Tidsskr. 6. R. V, 121 ff. C. St. A. Bille.

— Allerede 1844 aabnedes Universitetsvejen for A. F. Krieger ved hans Udnævnelse til Lektor. Hans overordentlige Belæsthed, hurtige Hoved og store Arbejdskraft tildroge sig almindelig Opmærksomhed, og der knyttedes store Forventninger til ham som Universitetslærer. Disse opfyldte han kun til Dels; hans Betydning for den danske *Retsvidenskab* kom til at ligge paa andre Punkter. At K. ikke som Universitetslærer kom til at udøve nogen betydelig Indflydelse paa de juridiske studerende, laa dels deraf, at han vel samlede et stort, maaske alt for stort, Materiale til Brug ved sine Forelæsninger, men ikke havde den fornødne Taalmodighed til at bearbejde det paa en for de studerende egnet Maade, dels i den ydre Omstændighed, at han af Princip ikke vilde diktere sine Forelæsninger, men holde dem som frie Foredrag, hvilket havde til Følge, at de studerende — under den daværende Mangel paa trykte Haand- og Lærebøger — foretrak at benytte de andre Professorers Forelæsninger, som i alt Fald delvis dikteredes og af den Grund bedre egnede sig til at læse efter. Dertil kom, at K. allerede før 1848 og naturligvis endnu mere senere stærkt optoges af den vaagnende politiske Interesse. Hans Forelæsninger ved Universitetet drejede sig for øvrigt ikke om statsretlige Æmner, men især om Privatrettens almindelige Del, hvilket Fag han gav et overordentlig stort Omfang ved sit «Grundlag for Forelæsninger over den danske Privatrets almindelige Del» (1849—50), der var en uhyre Materialsamling, ordnet under Paragrafoverskrifter væsentlig efter Savignys System, samt om Kriminalprocessen, hvortil han ogsaa havde samlet meget, og desuden om enkelte mindre Fag, f. Ex. Næringsret, Vexelret o. desl. Samtidig var den slesvigske Sag Gjenstand for hans levende Interesse, og paa den anvendte han betydelig Tid og Kræfter. I sit ovennævnte «Grundlag» søgte han at vække de studerendes Interesse for disse Spørgsmaal ved at optage og aftrykke de vigtigste Aktstykker i Striden. Da efter Oprørets Underkuelse den danske Konges Myndighed blev gjenoprettet i Slesvig, stillede K. strax sin store Arbejdskraft i denne Sags Tjeneste derved, at han i 1853 paatog sig at være Docent i

slesvigske Ret. Indseende Vigtigheden af at drage den slesvigske Rets Studium fra Kiel til Kjøbenhavn var han meget ivrig herfor, og i utrolig kort Tid udarbejdede han danske Lærebøger over vigtige Dele af den slesvigske Ret («Den slesvigske Formueret» og «Den slesvigske Familie- og Arveret», begge udkomne i 1855).

Uagtet det anførte har K. haft en stor Betydning for Retsvidenskaben her i Landet, og det kan med Sandhed siges, at uden ham vilde man have savnet meget, som ved hans direkte eller indirekte Paavirkning er kommet frem. Han har virket inciterende og opmuntrende paa næsten alle de yngre Videnskabsdyrkere fra hans Tid, bistaaet dem med Raad og Daad og befrugtet deres Tænkning ved at meddele dem af sin Videns store Forraad. Men hans egentlige Hovedfortjeneste er den Virksomhed, han udfoldede for Lovgivningens Udvikling og de Forberedelser hertil, ved hvilke Videnskabens Hjælp paakaldes. Navnlig bør her nævnes den store Proceskommission, som i Tiden fra 1868—77 udarbejdede Forslag til en fuldstændig og vidtgaaende Reform af baade den civile og den kriminelle Retspleje i Overensstemmelse med Grundlovens Krav, for hvilken Kommission K. var Formand. I denne sin Egenskab vidste han ikke blot at lede Forhandlingerne med overordentlig Klarhed og Indsigt, men ydede ogsaa under Debatten de værdifuldeste Bidrag til Opgavens Løsning ved sit store Kjendskab til fremmed Ret og sit udmærkede Blik for, hvad der var det væsentlige i et Æmnes Behandling.

I denne Forbindelse bør ogsaa nævnes K.s store Betydning for baade det videnskabelige og det legislative Samarbejde mellem de 3 nordiske Riger i Henseende til Retsvæsenet. Længe førend nogen anden dansk Mand fulgte han opmærksomt Retsvidenskabens Udvikling i Sverige og Norge og havde stadig personlige Forbindelser med de betydeligste Jurister i disse Lande. Uden K.s Hjælp og Medvirkning vare de nordiske Juristmøder ikke komne i Stand, og det skyldes hans Energi, at en «Nordisk Retsencyklopædi» er udkommen (1878 ff.) og paa et enkelt Parti nær bleven færdig. Skjønt ikke selv deltagende i de Kommissioner, bestaaende af delegerede fra alle de 3 Lande, som have udarbejdet Vexelloven, Firmaloven og Søloven, har K. ikke desto mindre haft en stor Andel i, at dette Samarbejde er kommet i Stand, i det han ved sine Opmuntringer og sine Forbindelser i Sverige og Norge har bidraget til at vække Interesse for Sagen paa højere og højeste Steder og til at fjerne Betænkeligheder og Hindringer, der maaske ellers havde kvalt den.

Endelig bør det anføres, at han deltog i Udgivelsen af Chr. Paulsens, J. E. Larsens og F. C. Bornemanns Skrifter. *J. Nellemann.*

Krieger, Anthonius, 1776—1847, Søofficer. K., der er født 19. Marts 1776, var Søn af nedennævnte Viceadmiral Joh. Corn. K. († 1797). Han blev Maanedslieutenant i Marinen allerede 1794 og avancerede s. A. til Sekondlieutenant, blev Premierlieutenant 1800, Kapitajnlieutenant 1808, Kapitajn 1815, Kommandørkapitajn 1826, Kommandør 1834; 1840 tillagdes der ham Kontreadmirals Karakter, 2 Aar senere forfremmedes han til virkelig Kontreadmiral. Efter en Udenlandsrejse 1803 var han 1804—8 ansat i Tønning som Chef for en Del Kanonfartøjer, der først blokerede Elben, senere — under Krigen mod Englænderne — fra Ejderen opererede mod de engelske Krydsere. 1809 var han som Chef for den fra Englænderne erobrede Brig «the Tickler» i hans Faders Eskadre i Øresund, 1810 Chef for Kanonflotillen ved Præstø, 1811 næstkommanderende paa Fæstningen Christiansø, hvor han tillige førte de der stationerede Kanonfartøjer. 1812 førte han Briggen «Laaland» i Norge og deltog med denne i den blodige Kamp i Lyngør 6. Juli, hvor Fregatten «Najaden» blev ødelagt; for at ikke hans Skib skulde erobres, satte han det paa Grund og tændte Ild i det; Englænderne slukkede dog denne, men maatte atter forlade det, da det tilbageerobredes af Kapitajnlieutenant Rask. K. overtog derefter atter Kommandoen over Briggen i Norge, men vendte efter Landets Adskillelse fra Danmark tilbage til Kjøbenhavn. 1816—18 var han uden for Nummer, 1821 Chef for Kadetskibet, 1822 og 23 Meddommer for Søkadetterne, 1836 Chef for Linjeskibet «Skjold» paa Togt i Nord- og Østersøen. 1841 indtraadte han som Medlem af Konstruktions- og Reguleringskommissionen; forinden var han bleven ansat i Bestyrelsen for Søetatens Drengeskole. K., der døde 25. Avg. 1847, blev 1809 gift med Elisabeth Dorothea Prætorius (f. 2. Nov. 1779 † 14. Jan. 1861). *C. With.*

Krieger, Emil François, 1819—92, Søofficer, Søn af foran-
nævnte Kontreadmiral Anthonius K., er født 5. Juli 1819. Han tog Afgangsexamen fra Søkadetakademiet med Udmærkelse (Æressabelen), blev Sekondlieutenant 1839, Premierlieutenant 1848, Kapitajnlieutenant 1859, Orlogskapitajn 1868 (s. A. Kommandør) og Kontreadmiral 1880. 1884 afgik han efter opnaaet Aldersgrænse. Blandt K.s mange Togter som subaltern Officer kan nævnes, at han 1840—41 var med

Fregatten «Bellona» i Sydamerika, 1845—47 med Briggen «Mercurius» paa Island og derefter i Guinea og Vestindien. I Krigen 1848—50 sejlede han først med Postdamperen «Skirner», der gjorde Tjeneste ved Søtransporterne, senere paa Blokade med Korvetten «Galathea», i 1850 næstkommanderende paa Hjuldampskibet «Geiser» paa Expedition mod de slesvig-holstenske Kanonbaade ved Vesterhavsøerne. 1853 var K. næstkommanderende paa Batteriet Trekroner, 1855—58 Vagerinspektør paa Østkysten; 1859 førte han en mindre Eskadre i Troppettransport, 1861 Chef for en Division Kanonbaade, 1863—64 Chef for Krydseren «Fylla» i Vestindien; efter Skibets Hjemkomst indlemmedes det i Østersøeskadren. Efter Krigen blev K., der forinden var bleven Kammerjunker, Ekvipage- og Takkelmester samt Medlem af en Taktikkommission. 1867—68 var han paa ny i Vestindien, denne Gang som Chef for Korvetten «Dagmar». Korvetten var ogsaa i Rio Janeiro for at indkræve Brasiliens Kontingent for Sundtoldens Afløsning, en Mission, der dog fuldstændig mislykkedes. Da Søkadetakademiet 1869 nedlagdes, og Søofficersskolen i dets Sted oprettedes, blev K. dennes første Chef, men fratraadte dog kort efter for at overtage Stillingen som Chef for Orlogsværftet, hvilket han vedblev at være til sin Afgang fra Tjenesten; samtidig havde han dog nogle Udkommandoer: 1876 Chef for Fregatten «Jylland», der overførte Kongen til og fra Rusland, 1882 Chef for Øvelseseskadren. I Kommissionen til Udarbejdelse af Forslag til Søværnets Ordning var K. Medlem. Efter sin Afgang beskæftigede han sig med forskellige filantropiske Sysler; han har bl. a. indlagt sig Fortjeneste ved sit Arbejde for Oprettelse af Lægevagtstationer. — K., der var en vel begavet Natur og en flink Sømand, udmærkede sig navnlig ved en exemplarisk Nøjagtighed i Tjenestesager; han blev 1869 Kammerherre, 1884 hvid Ridder og døde Juleaften 1892. K. blev 1850 gift med Sarah Tomine Marie Fanny Africana Knudsen (f. 22. Maj 1830), Datter af Generalkonsul A. P. K.

Tidsskr. f. Søvæsen 1893.

C. With.

Krieger, Johan Cornelius, 1683—1755, Bygmester, blev 1711 Gartner ved Orangerihuset i Rosenborg og 1721 tillige ved samme Slots Lyst- og Køkkenhave, en Stilling, han beklædte til 1749. Han havde med Flid lagt sig efter Arkitekturen, blev tidlig for kongl. Regning benyttet som Bygmester og blev i 1722 kongl. Bygningsinspektør og 1725 Overlandbygmester. Ved Opførelsen af Fredens-

borg, som 1720—21 byggedes af Marcantonio Pelli, førte K., efter Generalbygmester Ernst, Overtilsynet; han anlagde Slottets Have og Park og byggede Fredensborg Slotskirke (1725) samt Marskalshusene og andre «Dependensbygninger». 1723 havde han opført en Pavillon ved (det gamle) Amalienborg, 1724 foretog han en delvis Ombygning af Vallø og var samtidig virksom paa Kjøbenhavns Slot, Odense Slot, Frydenlund o. a. St. 1725 byggede han «Christianshavns nye Bro», ledede 1728 de vidtløftige Udbedringsarbejder paa Kronborg og anlagde s. A. en Agatslibemølle ved Arresø. 1737 opførte han det nye Orangeri ved Rosenborg. I sine sidste Leveaar byggede han det nuværende Moltkeske Palais paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade. Trods denne sin betydelige Virksomhed fordunkledes og fortrængtes han dog længe før sin Død af Thurah og Eigtved og sank efterhaanden i dyb Glemsel. 1749 var han bleven Justitsraad. Han døde i Kjøbenhavn 21. Sept. 1755. Han havde 8. Marts 1712 ægtet Anna Matthisen (f. 1692 † 1760), Datter af Klokker Søren M. († 1740) og Maren Nielsdatter Banner († 1719); ved hende blev han Stamfader til den vidt udbredte Kriegerske Slægt. — I 1729 udgav K. «Berechnungen u. Deseins auf 3 differente, grundgemauerte Gebäude» osv., efter hvilke han og Kong Frederik IV forment, at de ved Byens Brand 1728 ødelagte Bygninger passende kunde gjenopføres.

Meier, Fredensborg.

F. J. Meier.

Krieger, Johan Cornelius, 1725—97, Søofficer, Søn af ovennævnte Justitsraad Joh. Corn. K. († 1755), er født 1725, blev Sekondlieutenant i Marinen 1743, Premierlieutenant 1749, Kapitajnlieutenant 1754, Kapitajn 1758, Kommandørkapitajn 1767, Kommandør 1775, Kontreadmiral 1781, Viceadmiral 1790. Strax efter sin Udnævnelse til Officer gik han i fransk Orlogstjeneste og forblev der i 2 Aar. Kort efter sin Hjemkomst udsendtes han med Kapitajn S. Hooglant til Middelhavet paa en Expedition, der skulde slutte Fred med Roverstaterne. Ved denne Lejlighed var det, at Fregatten «Falster» sprang i Luften paa Saffias Red (1753). Da en foreløbig Afslutning var opnaaet 1752, sendtes K. hjem over Land som Kurér med Melding om Udfaldet. 1754 ansattes han som Chef for et Fartøj, der skulde forhindre den om sig gribende Smughandel mellem Ærø og Fyn. 1759 var han Chef for Fregatten «Vildmanden» i Admiral Fontenays Eskadre, hvorfra han detachededes til Christiansø, hvor Fæstningsværkerne og Havnen bleve

udbedrede, og Kommandoforholdene ordnedes. Efter nogle Chefs-togter med Fregatter 1760 og 61 sendtes han 1762 med Fregatten «Christiansborg» til de russiske Østersøkyster for at udspejde, hvilke Troppetransporter her gik for sig. 1767 gjorde han et Togt til Marokko som Chef for Fregatten «Havfruen», 3 Aar senere deltog han som Linjeskibschef i Admiral F. C. Kaas' uheldige Togt til Algier, 1773 overførte han med et Linjeskib Statholderen Prins Carl til Norge, 1779—81 var han atter Linjeskibschef i de udrustede Eskadrer, 1782 Medlem af Reguleringskommissionen, 1788 Chef for en mindre Eskadre, der opererede sammen med en russisk Styrke under Admiral v. Dessen, 1794 atter Chef for en Eskadre (paa 8 Skibe), der sammen med en svensk Styrke under Grev Wachtmeister var udrustet til Neutralitetens Beskyttelse.

K., der var en højt anset Officer, adledes 1797, men døde 17. Maj s. A.; han var Ridder af Dannebrog. 1750 blev han gift med Sophie Magdalene Arff (f. 1733 † 1816), Datter af Kommandør N. D. A. (f. 1695 † 1758). At hans gode Evner og Sømandsduelighed ikke kom bedre til deres Ret, end Tilfældet var, skyldtes vel nærmest den for Marinen forholdsvis uvirksomme Fredsperiode, hvorunder han levede.

C. With.

Krieger, Johan Cornelius, 1756—1824, Søofficer, Son af ovennævnte Viceadmiral Joh. Corn. K. († 1797), er født 7. Juli 1756 og bestemt tidlig til Søen; allerede 7 Aar gammel gjorde han sit første Togt som Volontær, Aaret efter blev han Kadet og deltog som saadan i Admiral F. C. Kaas' uheldige Togt til Algier 1770 om Bord i Linjeskibet «Sophie Magdalene», kommanderet af hans Fader. Det paafølgende Aar udnævntes han til Sekondlieutenant, men forblev i Middelhavet indtil 1772. Efter nogle Togter i Eskadre og til Island avancerede K. 1776 til Premierlieutenant; 2 Aar senere sendtes han tillige med 7 andre Officerer til Frankrig for der at gjøre Tjeneste paa Flaaden og forblev der indtil 1781. I de mange blodige og højst lærerige Søkampe, som i disse Aar udfægtedes i de vestindiske Farvande mellem Admiralerne d'Estaing, de Guichen og de Grasse paa fransk Side mod Graves, Hood og Rodney paa engelsk Side, tog K. virksom Del; han udmærkede sig ved flere Lejligheder, blev saaret, dekoreret med Ordenen «pour le merite», fik Tilbud om en aarlig Pension af den franske Regering og hjemsendtes endelig med en overordentlig rosende Skrivelse fra hans Chef, Marquis Chabert. Kort forinden sin Hjemrejse

forfremmedes han til Kapitajnlieutenant. 1781—83 førte K. Skib for det vestindiske Handelsselskab; i Slutningen af denne Periode udnævntes han til Generaladjutant. Under de over for Sverige spændte Forhold 1784, 88 og 89 var han udkommanderet i de Eskadrer, der opererede sammen med russiske Eskadrer, en Tid lang var han ansat til Tjeneste som Konsulent hos den russiske Admiral. 1789 blev han Kapitajn. 1791—98 gjorde K. Tjeneste som Ekvipagemester paa Nyholm, men havde dog ved Siden heraf adskillige Udkommandoer. I Efteraaret 1798 gik han som Chef for Fregatten «Najaden» til Middelhavet for under St. A. Billes Overkommando at beskytte de danske Handelsskibe dels mod Røverstaterne, dels mod engelske Visitationer. Fra dette Hverv, der var lige saa anstrængende, som det udfordrede baade Mod og Takt, skilte han sig med fremragende Dygtighed. 1800, da Forholdet til England havde naaet en betænkelig spændt Karakter, hjemkaldtes samtlige i Middelhavet stationerede Skibe, for hvilke K. da overtog Kommandoen; i Slutningen af April 1801 kom han i god Behold med sin Styrke til Norge. 1801—3 opholdt han sig i Norge som Medlem af en Defensionskommission og havde derefter indtil 1807 nogle kortvarige Kommandoer i vore egne Farvande. Kommandørkapitajn blev han 1800.

Ved Englændernes Overfald paa Kjøbenhavn 1807 skyndte man sig at give K. Befalingen over den bevægelige Sødefension; ved hans utrættelige Aktivitet og Mod lykkedes det ogsaa at forpurre den engelske Flaades Angreb fra Søsiden, hvorimod han naturligvis ikke kunde forhindre Fjendens Bombardement af Hovedstaden fra Landbatterierne. 1808 fik han Overkommandoen over Kanonbaadsforsvaret i Øresund og langs Sjællands Østkyst; s. A. forfremmedes han til Kommandør. Den ham underlagte Styrke, der i Sommerens Løb voxede til 33 Rokanonfartøjer, benyttede han med udmærket Duelighed; i Juni erobrede han saaledes en engelsk Orlogsbrig samt en Del svenske Koffardiskibe, i Okt. s. A. fordrev han med sine Baade det blokerende engelske Linjeskib «Africa», der endogsaa paa et hængende Haar nær var blevet erobret. K., der 1812 avancerede til Kontreadmiral, vedblev under hele Krigen til 1813 at lede dette Kanonbaadsforsvar og traadte herunder paa Slutningen i personligt Forhold til Frederik VI, der lærte at skatte ham saa meget, at han endogsaa i Krigens sidste Afsnit betroede ham at indlede Forhandlinger om Vaabenstilstand med den engelske øverstkommanderende, Admiral Hope. Dette Forsøg mislykkedes

dog for ham; senere var han med Kongen i Fyn som øverstbefalende over Søforsvaret, medens Fredsforhandlingerne førtes i Kiel.

I Maj 1814 overtog K. det ansvarsfulde Embede som Holmens Overekvipagemester (Chef), efter at Admiral Kierulff var gaaet af. Det viste sig snart, at hans administrative Evner vare lige saa udmærkede som hans Kriger- og Sømandsanlæg. Med utrættelig Iver arbejdede han efterhaanden den nye Flaade frem, afskaffede mange Misbrug, forbedrede de meniges Forhold og gjorde sig af disse særdeles afholdt. Med sin faste Karakter, sin Takt og Tjenstiver lykkedes det ham virkelig at fremkalde en ny og bedre Aand paa Orlogsværfterne, saa at baade over- og underordnede med Lyst og Frejdighed gave sig i Kast med den smukke Opgave at gjenoprejse den faldne Marine. 1821 havde han den Sorg uventet at miste sin Søn Hilmar K. i Vestindien; dette Stød gav hans Helbred et Knæk, som aldrig forvandedes; han døde 9. Juli 1824. — K. var 1808 bleven Kammerherre, 1815 blev han hvid Ridder. Han var gift 3 Gange: 1. (1787) med Sophie Wilhelmine Caroline f. Bornemann (f. 1767 † 1792), Datter af Generalavditør Vilh. B. (II, 542), 2. (1794) med Dorothea Sara Marie f. Meincke (f. 1777 † 1809), Datter af Justitsraad L. A. M., 3. (1811) med Anna Cathrine f. Falbe (f. 1770 † 1843), Datter af Etatsraad J. C. F.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Arch. f. Søvæsen XIII (1841).

C. With.

Krieger, Johan Wilhelm Cornelius, 1788—1857, Søofficer, Søn af ovennævnte Viceadmiral Joh. Corn. K. († 1824), er født 17. April 1788, blev Sekondlieutenant i Marinen 1805, Premierlieutenant 1809, Kapitajnlieutenant 1816, Kapitajn 1825, Kommandørkapitajn 1839, Kommandør 1842. 1807 var han om Bord i Vagtskibet i Sundet, Fregatten «Frederiksværn», som forgjæves søgte at undfly Englænderne og efter en kort Kamp 14. Avg. ved Vingø maatte overgive sig. Aaret efter deltog han om Bord i Linjeskibet «Prins Christian Frederik» i den bekjendte Kamp ved Sjællands Odde 22. Marts, hvilken Kamp endte med Linjeskibets Ødelæggelse. 1811 ansattes han som Chef for de ved Korsør stationerede Kanonbaade. 1812—13 gjorde K. Tjeneste paa Scheldeflaaden under Admiral J. van Dockum. 1814 rejste han med Frederik VI's Suite til Wien og var der under Kongressen. 1818—21 var han uden for Nummer og førte i den Tid et Koffardiskib paa Vestindien, senere, efter nogle Vagtskibsposter, 1823—24 Chef for Briggen «St. Jan» i

Vestindien samt 1833 Chef for Korvetten «Galathea» i Middelhavet, hvorfra han hjemførte en Del af Thorvaldsens Arbejder. 1842 udnævntes K. til Kammerherre og blev omtrent samtidig Deputeret i den jyske Stænderforsamling. I Krigen 1848—50 tog han ikke aktiv Del, men var 1850 Medlem af General-Krigsretten, der ned-sattes til Bedømmelse af Ekernførdeaffæren. Aaret efter søgte han sin Afsked og fik da Karakter af Kontreadmiral. Sine sidste Aar henlevede han paa sin Ejendom Vosnæsgaard ved Aarhus, som han havde kjøbt 1835, og hvor han døde 7. Marts 1857. — K. blev 1811 gift med Anne Sophie Rawert (f. 22. April 1788 † 15. Juli 1863), Datter af Generalkrigskommissær J. H. R. og Anna Marie f. Krieger.

Tidsskr. f. Søvæsen II (1857).

C. With.

Krieger, Johannes, 1773—1818, Søofficer, Søn af ovennævnte Viceadmiral Joh. Corn. K. († 1797), er født 4. Maj 1773, blev Sekond-lieutenant i Marinen 1789, Premierlieutenant 1796, Kapitajnlieutenant 1804, Kapitajn 1809, Kommandørkapitajn 1817. 1791—92 deltog han i Kapitajn P. Løvenørns Expedition med Fregatten «Gerner» til Ma-rokko; senere var han en Tid lang i Norge, hvorfra han 1799 hjemførte Tropper. 1800—1 Chef for Vagtskibet paa Elben, 1808 Chef for en Stykpram paa Københavns Red, det paafølgende Aar Chef for Briggen «Samsø», først paa Københavns Red, senere detacheret til Store Bælt. 1810 afsendtes han med samme Skib til Eskadren i Norge, hvor han i Maj sammen med Briggen «Alsen» bestod en hæderlig Kamp med en stor engelsk Fregat, som han bragte til at flygte. I Juli s. A. havde han under sin Kommando et Detachement Brigger, hvormed han erobrede en overordentlig værdifuld Handelsflaade paa 48 Skibe. 1811 var K. Chef for Kanonbaadsflotillen i Store Bælt, hvor han var i idelig Virksomhed mod de engelske Konvoier. Ved Udgangen af dette Aar traadte han uden for Nummer indtil 1815. 1817 førte han som Chef Fregatten «Minerva» til Vestindien, men døde paa Togtet 12. Maj 1818. — K. blev 1810 gift med Anna Elisa Finne (f. 1791 † 1863). Deres Søn Andr. Fred. K. er nævnt ovfr.

C. With.

Krieger, Lorentz Angel, 1797—1838, Stiftamtmand, en Søn af ovennævnte Kontreadmiral Joh. Corn. K. († 1824), fødtes i Kø-benhavn 10. Maj 1797, blev privat dimitteret 1814, juridisk Kandidat 1819, s. A. Kammerjunker, 1820 Avditor, 1826 karakt. Overavditor,

1829 Amtmand i Islands søndre Amt og konstit. Stiftamtmand over Island, 1831 fast ansat i sidstnævnte Stilling, 1834 Medlem af Kommissionen til at undersøge den islandske Handelslovgivning, s. A. Medlem af Østifternes Stænderforsamling for Island, 1836 Stiftamtmand i Aalborg Stift og Amtmand over Aalborg Amt, men vedblev at styre sine Embeder paa Island i Vinteren 1836—37, blev snart efter Overtagelsen af sit nye Embede syg og døde allerede 4. Maj 1838 i Aalborg som ugift. Det vidnes om ham, at han ved sin Dygtighed, sit Retsind og sin elskelige Personlighed erhvervede sig almindelig Agtelse og Hengivenhed.

Tauber og Nielsen, Embedsmænd i Aalborg S. 76. *G. Kringelbach.*

Kringelbach, Georg Nicolai, f. 1839, Arkivembedsmand. K., Søn af daværende Gjæstgiver Mads Jensen K. (f. 26. Juli 1802 † 26. Sept. 1875) og Caroline Amalie f. Østberg (f. 27. Maj 1812 † 26. Marts 1873), er født 29. Jan. 1839 i Roskilde Kro (Herstedvester Sogn), blev Student fra Roskilde 1857 og juridisk Kandidat 1864, var 1865—75 knyttet til «Dagbladet» og skrev samtidig politiske Korrespondancer til forskjellige danske og norske Blade, blev 1869 Assistent og 1883 Fuldmægtig i Kongerigets Arkiv, hvor han 1885 blev Kontorchef (siden 1889 Arkivar i Rigsarkivets 2. Afdeling). K. er en dygtig Arkivmand, hvis nøje Kjendskab til sit Arkiv ogsaa direkte er kommet den historiske Forskning til Gavn, dels ved mindre Bidrag til Tidsskrifter og Ugeblade, dels og fornemmelig ved hans Deltagelse i Rigsarkivets litterære Virksomhed, i det han har udgivet «Den civile Centraladministration 1848—93» (1894), ligesom han har haft en væsentlig Andel i det forudgaaende Skrift: «Den civile Centraladministrations Embedsetat 1660—1848» (1891). — K. ægtede 16. Maj 1872 Olga Caroline Vilhelmine Sødring (f. 8. Juli 1851), Datter af Klasselotterikollektor Hans Thomas S. og Caroline Augusta Vilhelmine Josepha f. Gierlew. *C. F. Bricka.*

Kristensen, jvfr. Christensen.

Kristensen, Evald Tang, f. 1843, Folkemindesamler. Af vestjysk Bondeslægt, Degnesøn, født 24. Jan. 1843 i Nørre Bjert; mistede 3 Aar gammel sin Fader; Moderen blev gift igjen med en Lærer 2 Aar efter. Drengen kom til at voxe op i de store Hedeegne omkring Viborg med en lidet forstaaende Stiffader og en Moder, der tyngedes af det daglige Slid. Han vogtede Faar og levede med sine egne Tanker; var tidlig udviklet, og Præsten læste Sprog

med ham; men hans Stiffader kunde ikke udrede Midler til Studering, og K. kom paa Lyngby Seminarium. Det varede dog flere Aar, før han fandt sin Livsopgave: først da han kom ud paa Heden, i Hammerum Herred, som Lærer og Kirkesanger i Gjellerup (1866—76). Det var i Julen 1867, Aaret efter at han baade havde holdt Bryllup og begravet sin Hustru, at hans Moder viste ham til en gammel Kone, der kunde synge Viser; han skrev dem op, og i kort Tid dukkede en helt ny poetisk Verden op for ham; han vandrede i sene Aftentimer gennem Lyng og Sne til enlige Smaahuse, hvor gamle Mænd og Kvinder lærte ham den Viseskat, der havde været deres Barndoms og Ungdoms Glæde. Endnu s. A. (1868) begyndte K. at udgive de indsamlede Viser i Smaahæfter; men denne Udgivelsesmaade ombyttedes snart under Sv. Grundtvigs Medvirking med en mere ordnet Udgivelse som «Jyske Folkeminder, især fra Hammerum Herred» 1. Bind; og alt imedens udstraktes K.s Aftenvandringer til de omliggende Sogne. Endelig, da en Rejseunderstøttelse (privat 1871, fra Staten 1873 og 74) havde sat ham i Stand til at gennemvandre Heden paa Kryds og tværs, udkom endnu et Bind Folkeviser, snart efterfulgte af 2 Sagnsamlinger og et Bind Æventyr. De følgende 8 Aar, hvor han var Lærer i Faarup ved Viborg, gik sørgelig tabte for Indsamlingen, da han ingen Understøttelse kunde opnaa.

Efter Sv. Grundtvigs Død følte han sig som den, hvem Om-sorgen for de danske Folkeminder nærmest tilkom, og stiftede 1883 «Dansk Samfund til Indsamling af Folkeminder», der hurtig fik Udbredelse, især i Bonde- og Højskolekredse, og reddede meget fra Glemsel, men efterhaanden sygnede hen. For dette Samfund udgav han Tidsskriftet «Skattegraveren» (6 Bd., 1884—89, med «Efterslæt», 1890) og et Bind «Folkeæventyr». Samtidig fik han Statens Understøttelse og gennemvandrede nu hele Nørrejylland; en Del af det indsamlede er udgivet i «Jyske Folkeminder» 6.—12. Bind. Det mere omfattende Forhold satte ham nye Maal. Han trak sig 1888 med offentlig Forfatterunderstøttelse tilbage fra Skolegjerningen (sidst i Brandstrup ved Viborg) og tog fat paa fuldstændig Udgivelse af alle hidtil utrykte Folkeminder. Saaledes fremkom «Danske Ordsprog» (1890), «Det jyske Almueliv» (1891—94), «Danske Sagn» (1892 ff.).

K.s Bogflid er omfattende: 26 større Bind Folkeminder og nogle mindre Samlinger, desuden stedshistoriske Skrifter og «St. Blichers Liv og Gjerning» (1882) samt tallose Bidrag til Almanakker

og Blade. K.s Livsopgave er den trofaste Meddelelse af Overlevering; og i Evne til at fastholde Almuens Tanker og Ordlag overgaar han alle andre Optegnere. Blandt hans Skrifter staa de første Bind af «Jyske Folkeminder» højest, i hvert Fald i litterær Henseende; i flere af de senere Arbejder har han haft Vanskelighed ved at beherske det omfattende Stof. K.s selvstændige Skildringer af Folkelivet ere faa; men Stykkerne om Visesang og Bindestuer (i «Jyske Folkeminder» I og XI) ere noget af det smukkeste og mest forstaaende, der er skrevet om den danske Almue.

Illustr. Tid. 14. Avg. 1892. Husvennen 11. Dec. 1887. Danmark, Folkeblad, 1885, Nr. 40 f. Kristensen, Holmsland S. 58 ff. *Axel Olrik.*

Kristensen, Kristen, 1777—1849, Litterat, er født 29. Marts 1777 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Jacob Christensen, var Brændevinsbrænder. Han blev Student 1795 og studerede Filologi, men da det pædagogiske Seminarium oprettedes, forlod han Studeringerne og var fra 1799 Boghandler i nogle Aar. Siden levede han for en Del af litterære Arbejder og oversatte Romaner, men udgav ogsaa «Kjøbenhavns nye Lejrkrans» (1807), «Krigstildragelser og Anekdoter i Anledning af Englændernes Overfald» (1808), «Optegnelser om det kjøbenhavnske borgerlige Artillerikorps» (1811), ved hvilket Korps han 1817 blev Kapitajn og 1826 Major. Mest bekjendt er han som Udgiver af «Politivennen» (1816—42), der en Tid vistnok var det mest læste Blad i Kjøbenhavn. K. døde 17. Jan. 1849. Han ægtede 17. Maj 1800 Sophie Helene Achilla Beeken († 11. Nov. 1843), Søster til Hofboghandler J. L. B. (II, 32).

Selmer, Nekrolog. Saml. I, 489 f. Erslew, Forf. Lex. *O. Nielsen.*

Krock, Henrik, 1671—1738, Maler, var Søn af Kjøbmand Valentin K. i Flensborg og blev født der 21. Juli 1671. Han blev sat i Lære i Husum hos Johannes Aierschettel, en den Gang berømt Kontrafejer (f. o. 1640 † 1702, Søn af den i 1655 fra Nürnberg til Husum indvandrede Christoph A., har bl. a. gjort Altertavlen i Bov Kirke), og kom 1688 til Kjøbenhavn, hvor han havde det smaat nok, informerede «udi Ridsekunsten» og studerede senere under Hofmaler Peder Andersen paa Frederiksborg. I 1693 naaede han til Italien, hvor han opholdt sig længere Tid. Senere gjæstede han dette Land gjentagne Gange. I 1701 var han hjemme i Kjøbenhavn igjen og maa allerede da have haft et godt Lov paa sig som Kunstner, da han s. A. tillige med flere af den Tids bekjendteste Kunstnere her underskriver en Ansøgning til Frederik IV om at

se i Naade til et af dem stiftet «Kunstnersocietet», den første spæde og ydmyge Begyndelse til et Kunstakademi i Danmark. Efter dernæst at have malet et Par allegoriske og mythologiske Billeder til Frederiksberg drog han igjen, for tredje og sidste Gang, til Italien og arbejdede et Par Aar hos Carlo Maratta. I 1705 var han igjen i Danmark, og her var der netop Brug for en Hurtigmaler som K. til de mange Slotte og Paladser, der skulde forsynes med Plafondmalerier og Dørstykker og «Ovidische Historien» (mythologiske Billeder) osv. Det lader sig ikke gjøre her at give en Fortegnelse over den svimlende lange Række af K.s Værker: til Frederiksberg og Fredensborg, til Hørsholm og Rosenborg, til Kjøbenhavns Slot og Palaiset bag Børsen, til Frydenlund og Selsø, til Petri og Nicolai og Helliggejstes og den i 1794 nedbrændte Slotskirke osv.; en stor Del af disse hans Billeder, deriblandt det famøse «Dommedag» (1721), er gaaet til Grunde, da Christiansborg (1794) og Frederiksborg brændte, og det er nu navnlig paa Fredensborg og Frederiksberg, man maa studere K.s Plafondbilleder. De vise os da K. som slet og ret Rutinemaler; baade Billedernes Idé, Komposition, Anordningen i Rummet, Tegningen, Forkortningerne, Karnationen, Luftperspektivet lade meget tilbage at ønske, og hans alt dominerende dybe blaagrønne Farver gjøre ham kjendelig blandt tusende andre. Men naar en Kunstner saaledes som K. i Løbet af en halv eller hel Snes Aar skal levere halvhundrede kæmpestore Plafondmalerier med 3 eller 400 Figurer i naturlig Størrelse, kan man naturligvis hverken vente eller forlange andet end Hastværksarbejde. — Portrætter slap K. kun slet fra (der nævnes kun et eller et Par af ham), og naar han malede Billeder af kongelige eller fyrstelige Personer, maatte Nic. Wichmann, en anset Kontrafejer († 1729), male disse Figurers Hoveder. — K. blev en velhavende Mand og førte et anseligt Hus. 1722 blev han Kancelliraad. Da ovennævnte Kunstnersocietet maatte flytte fra sit hidtil hafte Lokale i det Ahlefeldtske Hus paa Kongens Torv, optog K. det i sit Atelier i det gamle Posthus bag Børsen, ledede og styrede det og forsynede det med Undervisningsmateriale. Han døde i Kjøbenhavn 18. Nov. 1738. — K. havde 1707 ægtet Helle Cathrine Rafn, f. Robring (f. 1678 † 1718), derefter 17. Nov. 1722 Elisabeth Vilhelmine Magdalene v. Cummen († 1723) og endelig 26. April 1724 Armgott Sophie Kofod (f. 1693 † 1773).

Danske Mag. III. Thiele, Kunstakademiet og Heststatuen S. 10 ff. Kbhvns Skilderi 1807, Sp. 121. Weilbach, Konstnerlex. Meier, Fredensborg. *F. J. Meier.*

Krog, jvfr. Krogh og Krohg.

Krog, Andreas Christian, 1748—97, Præst, fødtes i Meldalen 1748 (døbt 12. Maj). Faderen af samme Navn (f. 1705 † 8. Marts 1777) var Sorenskriver i Ørkedalen, Moderen, Maren f. Lohmann, overlevede sin Mand. Han deponerede fra Throndhjems Skole 1766, tog Attestats 1771, blev 1774 resid. Kapellan til Nørre Sogn i Viborg, 1779 Sognepræst til Drangedal og 1787 til Gran, hvor han — i flere Aar Provst — døde 12. Juli 1797. Han var en virksom og dygtig Mand, skrev i Viborg Efterretninger om Staden (1779) og udgav 3 Prædikener, der tyde paa en rettroende Prædikant af den gamle Skole. Da han kom til Drangedal, indlagde han sig Fortjeneste af Bygden ved at forbedre sin Præstegaard, indføre engelske Faar, dyrke Lin osv. og vejlede Bønderne til et bedre Jordbrug. Han blev ogsaa belønnet med Landhusholdningsselskabets store Sølvmedaille og mindre Guldmedaille. Baade som praktisk Mand og som Præst vandt han Menighedens Kjærlighed og et godt Vidnesbyrd af sine foresatte. Gift 1. med Frederikke Christiane f. Hempel (f. 1756 † 18. April 1782), Datter af kongl. Hoftrompeter Johan Ernst H. og Cathrine f. Spandberg, 2. (23. Juni 1783) med Else Marie Poppe, f. Rogstad (f. 1755 † 7. Juni 1828), Datter af Thore Thorkilsen R., Kjøbmand paa Kongsberg, og Cathrine Marie Nielsdatter f. Gersvold og Enke efter resid. Kapellan til Kongsberg Matth. P.

D. Thrap.

Krog, Arnold Emil, f. 1856, Kunstner. Han er født 18. Marts 1856 paa Frederiksværk, hvor Faderen, Hans Jacob K., var Inspektør ved de derværende Fabrikker; Moderen var Jenny f. Meyer. Fra 1867—72 gik han i Efterslægtsselskabets Skole, kom saa i Murerlære og forberedtes samtidig hos Arkitekt C. V. Nielsen til Kunstakademiet, som han besøgte fra 1874. Efter en Tid at have arbejdet hos Arkitekt L. Fenger arbejdede han 1878—81 under Meldahl og Heinr. Hansen paa Frederiksborg Slot. 1880 fik han Afgangsbevis fra Akademiet som Arkitekt. Da han i Somrene 1877—78 deltog i Opmaalingen af Kronborg, gjorde han for øvrigt ogsaa Studier efter Naturen som Maler. Det var i det hele ikke Arkitekturen som saadan, der ejede hans Kjærlighed, men alt, hvad der virkede dekorativt skjønt, hvor han saa traf det i Kunsten eller Naturen, og det var Studier i denne Retning, der sysselsatte ham, da han 1881—82 paa en Rejse navnlig gjæstede Italien. Da den kongl. Porcellænsfabrik 1884 søgte en kunstnerisk Leder, var han

derfor Manden, og hvad han formaaede, saas paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1888 og Paris 1889. K.s Navn blev, navnlig ved den sidste, vidt bekjendt. Franske Kunstdommere bedømte ham rigtig, naar de berømmede hans japansk paavirkede, fortrinlige keramiske Arbejder, der søgte til den hjemlige Natur som første Kilde og saa bort fra Fortidens Stilarter. 1891 blev han Meddirektør ved den kongl. Porcellænsfabrik, og 1892 fik han Titel af Professor. K. er dog ikke udelukkende Keramiker, han har ogsaa leveret gode Tegninger til Møbler, Bogbind og Arbejder i ædle Metaller. En Del af hans Arbejder ere afbildede i «Tidsskrift f. Kunstindustri». — 8. Sept. 1882 ægtede han Euphemia Henningsen (f. 15. Dec. 1853), Søster til Kunstnerne Frants og Erik H. (VII, 351 f.). *C. Nyrop.*

Krog, Jens, 1830—77, Præst, Søn af Skibsfører Hans K. og Christiane Margrethe f. Christiansen, er født i Nordborg paa Als 16. Juli 1830. Han blev 1848 Student fra Odense og 1854 theolog. Kandidat. Efter et Par Aar at have informeret i Kjøbenhavn samt foretaget en Udenlandsrejse blev han 1856 Adjunkt i Flensborg. Aaret efter ægtede han Louise Vilhelmine Jacobsen (f. 1835), Datter af Galanterihandler Vilh. Carl J. i Kjøbenhavn. 1859 blev han Diaconus i Grumtofte i Angel, 1863 Sognepræst i Store og Lille Solt, fra hvilket Embede han fordreves 1864. S. A. blev han Hjælpepræst ved St. Johanneskirken i Kjøbenhavn, hvor han vikarierede for Sognepræsten Frimodt, da denne 1866 og 67 for sit Helbreds Skyld maatte rejse udenlands. Derved fik han Andel i Ledelsen af den kjøbenhavnske indre Mission og bidrog sit til, at den slog ind paa det praktiske Spor, som den siden har fulgt. 1868 blev han Sognepræst for Kjærteminde og Drigstrup, hvor hans Ansættelse foranledigede, at der oprettedes en Valgmenighed med L. C. Hagen (VI, 472) som Præst. 1873 blev han Medlem af det danske Missionselskabs Bestyrelse. Efter 2 Aars Svagelighed døde han 7. Dec. 1877. Han efterlod sig et godt Navn som en mere end almindelig dygtig og nidkær Præst.

W. Hjort, Jens Krog (Odense 1880).

L. Koch.

Krog, Peder, 1654—1731, Biskop, født i Aarhus 8. April 1654. Faderen, M. Niels K., en Nordmand (f. 31. Dec. 1615 † 12. Avg. 1685), var Hører, siden Rektor og til sidst Sogepæst i Vejlbj (Aarhus Stift); Moderen Cæcilie Blichfeldt († 1661). Han deponerede 1670, besøgte derpaa udenlandske Universiteter og blev 1675 i

Wittenberg Magister, lagde sig efter de østerlandske Sprog, Mathematik, Astronomi, drog 1677 til Magdeburg og opholdt sig et Aar hos Christian Scriver, hvorpaa han kom hjem 1678. Han blev Viceprovst paa Kommunitetet og holdt Forelæsninger over de orientalske Sprog, til han 1679 blev Rektor i Kjøge, hvorfra han leverede en Disputats: «De miraculo solis stantis in Gibeone». Det ses her, at han var vel hjemme i det syriske og arabiske Sprog. Allerede 1681 blev han af Sophie Amalie Moth, der en Tid antoges for en Slægtning af hans Hustru, hvad dog ikke er bevist, kaldet til Provst paa Samsø og Sognepræst til Besser og Onsbjærg. S. A. ægtede han Anna Dorothea Bremer, en Borgmesterdatter fra Kiel († 1746, begr. 9. Marts, ⁸⁶/₉₁ Aar gammel). Her fra blev han 1. Dec. 1688 kaldet til Biskop i Throndhjem, blev strax efter Dr. theol. og 1690 Justitsraad.

Fra nu af — hedder det — bleve Had, Møje, Forfølgelse hans Lod, og det kan være rimeligt nok under de herskende Forhold i Throndhjem. Han blev visselig ikke vel modtagen, da begge Throndhjems Sognepræster havde ønsket Bispestolen, men han satte haardt mod haardt og søgte at ramme dem begge, hvor han kunde. Det gik imidlertid ud over ham selv, og han kom til kort i sine Processer med dem. Dette blev Begyndelsen til den Række af Processer, hvori K. levede — i alt 13. Ogsaa uden for Domstolene fik han Strid, da et stort Foretagende sattes i Gang inden hans Stift, og det blev betroet en Mand, der var lige saa stridbar som han.

Interessen for Finmarken var vaagnet i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Snart efter sin Ansættelse fik K. Befaling at visitere Finmarken hvert 3. Aar, og han efterkom sin Konges Vilje og gjorde den haarde Rejse 1696, 1700 og 1705. Han vandt Interesse for Finnerne, og hjemkommen fra den sidste Rejse sendte han et indtrængende Andragende om Løn til nogle Lærere, der kunde blive Præsterne til Hjælp. Dette slog an hos Frederik IV, hvis Missionsinteresse var vaagnet, men Resultatet blev et andet, end Biskoppen havde tænkt. Allerede i Jan. 1706 blev det besluttet at sende Student Poul Resen til Finmarken for at undersøge Forholdene, uden at Biskoppen fik det mindste dermed at bestille. Dette krænkede ham, og han glemte det aldrig. Under Krigen maatte de videre Forhandlinger stilles i Bero indtil 1714, da Missionskollegiet blev oprettet. Omsorgen for Finnerne blev nu overdraget Thomas v. Westen, og da denne i sin Gjerning var stillet

uafhængig af Biskoppen, blev der megen Strid mellem dem. Værst blev det, da v. Westen fik udvirket et Reskript af 8. Marts 1720, der lagde alle Kirkeindtægter i Nordlandene til Missionen, naar Kirkerne vare afleverede i færdig Stand. Dette var umuligt i den korte Tid, der var stillet Biskoppen til Raadighed. Der blev sat en Undersøgelse i Gang, og der fandtes store Mangler i Kirke-regnskaberne, hvilket blev lagt Biskoppen til Last. Hans Indtægter bleve sekvestrerede, og han maatte tilbringe 2 pinefulde Aar i Kjøbenhavn, hvor dog hans Skæbne til sidst vakte Medlidenhed, saa han fik drage hjem i Avg. 1729. Siden levede han nogenlunde i Fred, holdt Jubilæum og Guldbryllup 6. Maj 1731 og døde 24. Maj s. A.

Biskop K. var utvivlsomt en lærd og dygtig Mand. Hans Karakter havde sine Skyggesider, men man tør næppe her med fuld Tillid følge Hammond i hans Missionshistorie. De nyeste Undersøgelser have godtgjort, at Fortællingen om hans nedrige Adfærd mod Griffenfeld er uhjemlet. Som det lykkedes K. at blive en mægtig Prælat, lykkedes det ham ogsaa at samle Rigdom; men han fik føle dens Forgængelighed. 12. Juni 1699 brændte hans Bispegaard. Han købte Aaret efter Gaarden Bakke og byggede sig her et godt Hus. 1718 blev dette af militære Hensyn stukket i Brand. Ved den første Brand tabtes hans Bibliothek og Manuskripter. For den sidste skal han ingen Erstatning have faaet, maaske fordi hans Gjæld ved Kirkeregnskaberne befandtes større end hans Fordring paa Staten.

Daae, Thronhjems Stifts geistl. Hist. S. 219 ff. Theol. Tidsskr., Ny R. VIII, 372 ff.

D. Thrap.

Krog, Troels Christian, 1722—1806, Præst, født 26. Juni 1722 paa Lindaas, hvor Faderen, Christen K., nedennævnte Thomas G. Kroghs Farbroder (f. 13. Maj 1674 † 11. Avg. 1731), var resid. Kapellan. Moderen, Abel Margrethe f. Masson, døde 1778. Han kom efter at være privat undervist hos 2 af Bergens Stifts Præster 1737 i Bergens Skole, hvorfra han blev dimitteret 1743. Efter Examen philos. vendte han 1744 tilbage til Norge som Huslærer hos Præsten Matthias Stabel paa Nærstrand, der havde taget ham til sig, da han blev faderløs. 1747 vendte han tilbage til Kjøbenhavn og tog Attestats 1748. S. A. blev han personel Kapellan til Nærstrand, hvorfra han 1757 blev befordret til Sognepræst i Skudesnæs. Han havde Vidsnesbyrd som en begavet og opbyggelig Præst, men fik

i sin nye Stilling snart Modstandere ved sin Iver for Skolevæsenet. Da Amtmand A. W. Scheel 1777 havde stiftet et Landhusholdnings-selskab for Stavanger Amt, paatog K. sig at levere en Beskrivelse over Karmsunds Provsti, og hans Manuskript blev siden benyttet af Biskop P. Hansen, der her fra hentede nogle Sagn og Skildringer af Almuens overtroiske Skikke. I en Aarrække var han Provst. De sidste 18 Aar af hans Embedstid faldt ham tunge, da det rige Sildefiske ophørte 1784. Han tog Afsked 5. Febr. 1802 og døde 10. April 1806. 7. Juli 1758 blev han gift med Helene Sophie Meyer (f. 1735, † i Skonevik 26. Juli 1809), Datter af Hans Edvardsen M., Sognepræst til Manger, og Antonette Augusta f. From. Han siger, at han «blev til hende ved Forsynets Førelse vejledet, skjønt ikke tilforn set hende». Da han blev viet af den ivrige Herrnhuter Jens Rennord, kan dette maaske betyde, at han har faaet hende ved Lodkastning.

Fallesen, Theol. Maanedsskr. f. Religionslærere, Juli 1808. P. Hansen, Archiv f. Skolevæsenet osv. I, 259 ff. D. Thrap.

Krog-Meyer, s. Meyer.

Krogenos, s. Krognos.

Krogh, jvfr. Krog og Krohg.

v. Krogh, Adam Gottlob, 1768—1839, Officer, Toldembedsmand. K. er en Søn af nedennævnte Generallicutenant Caspar Herman v. K. († 1802) og blev født i Norge 16. Maj 1768. Han blev, 12 Aar gammel, sendt til Kjøbenhavn til Uddannelse paa Søakademiet. Det viste sig imidlertid, at han ikke kunde taale Søen, og 1786 fik han efter Ansøgning Ansættelse som Fændrik i falsterske Infanteriregiment, hvorfra han 1787 overgik ~~som Sekond-~~ ~~lieutenant~~ til Kronprinsens Regiment og der fra 1788 til Livgarden til Fods. 1790 blev han Kammerjunker og tjenstgjørende Kammerpage hos Kronprinsen. Ved Christiansborg Slots Brand 1794 var han i Funktion som Inspektionsofficer og fik under sine Bestræbelser for at hindre Ildens Udbredelse til Kancellibygningerne sit Bryst saa beskadiget af et brændende Stykke Tømmer, at han 1796 maatte ansøge om Afsked. Han fik nu civil Ansættelse som Kæmmerér ved Øresunds Toldkammer og udnævntes samtidig til Kammerherre. 1801, da Toldkammeret paa Grund af Englændernes Komme foreløbig maatte standse sin Virksomhed, meldte K. sig i Kjøbenhavn for at deltage i Landets Forsvar og organiserede et

/ som Sekondlieutenant

frivilligt Korps af Forstbetjente og Herregaardsskytter. 1807, under Kjøbenhavns Belejring, samlede de fleste af disse Mænd sig paa ny under hans Kommando, og i Spidsen for denne lille Kjærnetrop, der senere paa Aaret fik Navn af «sjællandske ridende Jægerkorps», gjorde han sig bemærket ved fremtrædende Mod og Konduite og førte, som det hedder, «Korpset mod Fjenden med en saadan Berømmelse, at det var Mønster for andre». Til Belønning for sit Forhold blev K. s. A. paa ny optaget i Hæren som Major af Kavalleriet; 1814 ved Korpsets Ophævelse blev han Oberstlieutenant, og 1816 fik han Afskedspatent som Oberst.

I sin civile Gjerning, hvortil han efter Fredslutningen i Kiel udelukkende helligede sig, var han den nidkjære og duelige Forretningsmand, hvis store Erfaring og indgaaende Kjendskab til det «vanskelige og meget delikate Øresundsfag» omtales, og 1833 fik han da ogsaa det særdeles indbringende Embede som Direktør for Øresunds Toldkammer. Alt i Forvejen (1828) var han bleven udnævnt til Kommandør af Danebrog, og 1836 hædredes han med Ordenens Storkors. K. var gift med sin Kusine Magdalene f. v. Krogh (f. 13. Juni 1775 † 19. ~~Febr.~~^{Jan.} 1847), Datter af nedennævnte Gehejmekonferensraad Frederik Ferdinand v. K. († 1829). Han døde 17. ~~Dec.~~^{Jan.} 1839.

Personalhist. Tidsskr. IV. Meddel. fra Krigsark. III. S. A. Sørensen.

v. Krogh, Arnoldus Christian, o. 1737—1814, Officer, [Søn ^{1738,} af Oberst og Chef for 2. vesterlenske Regiment Christopher v. K. († 1752) og Maria f. de Fine, indtraadte 1749 som Underofficer ved Faderens Regiment og blev her 1753 Sekondlieutenant, 1756 Premierlieutenant, 1769 Kapitajnlieutenant, 1773 Kapitajn, 1786 Major, 1790 Bataillonskommandør, 1797 Oberstlieutenant og 1803 Oberst. Forinden sin Forfremmelse til Kapitajnlieutenant var han betegnet «som en meget habil Officer, der fører god Konduite og med stor Flid applicerer sig paa Kongens Tjeneste». 1806 blev han Chef for 2. akershusiske Regiment. Han førte dette med stor Dygtighed under Krigen 1808 og forfremmedes s. A. til Generalmajor og Brigadechef i Følge Indstilling af Christian August under udtrykkelig Fremhævelse for «militært Talent og berømmeligt Forhold». 1810 stillede han à la suite i Hæren. — K. var gift med Elisabeth Christine f. Nyrøp († 20. Jan. 1799). Han ejede Gaarden Christiansminde i Undal Præstegjæld, som han satte i ypperlig Stand. Han døde i Christiania og blev begravet 5. Maj 1814.

Anker, Biogr. Data om norske Generalpersoner.

S. A. Sørensen.

v. Krogh, Carl Christian, f. 1832, Forfatter. K. er født i Svendborg 17. ~~Sept.~~^{April} 1832 og Søn af Kammerherre, Major Gregers Christian Frederik v. K. (f. 17. April 1791 † 29. Marts 1851) og Isidore Severine Maria Magdalene f. v. Heinen (f. 15. Sept. 1798 † 10. Nov. 1848). 1846 blev han Landkadet, 1851 Sekondlieutenant ved 1. Jægerkorps, 1853 forsat til Livgarden til Hest og 1863 Premierlieutenant. Efter Hestgardens Opløsning overgik han i 1866 til Husarregimentet og i 1867 fra dette til 4. Dragonregiment. I 1871 blev han Ritmester ved 5. Dragonregiment. I 1876 traadte han ud af Militæretaten og har siden den Tid levet som Privatmand. 1889 blev han udnævnt til Kammerherre. — K. har beskæftiget sig en Del med historiske Undersøgelser og udgav i 1886 «Meddelelser om den kongl. Livgarde til Hest». End videre har han i en Række af Aar foretaget talrige Rejser i og uden for Evropa og har skildret en af disse i «Et Ophold i Orienten i Vinteren 1887—88» (1889). I 1895 er han bleven Formand i Dansk Turistforening. — Gift 6. Okt. 1877 med Susan Curtois Howard (f. 8. Febr. 1846), Datter af Adderley H. Esq. A. Leigh-Smith.

v. Krogh, Caspar Herman, 1725—1802, Officer, ældste Søn af nedennævnte Generallieutenant Georg Frederik v. K. († 1768), er født 1. Dec. 1725 og indtraadte 1743 som Fændrik i 1. akershusiske nationale Infanteriregiment. K. var lille og uanselig af Væxt, men han havde god Forstand, var flittig og paapasselig i Tjenesten, og dette i Forbindelse med Forældrenes Stilling og Familieforbindelser sikrede ham hurtigt Avancement. 1747 blev han Premierlieutenant, 1750 Kapitajn i 1. Dragonregiment, 1756 Generaladjutant hos Frederik V. I Sommeren 1758 gjorde han et Felttog med som Volontær i den franske Hær. Efter Hjemkomsten giftede K. sig 26. Maj 1759 med Christiane Ulrikka Lerche, Dame af Ordenen l'union parfaite (f. 1. Nov. 1730 † 21. Avg. 1803), en Datter af Kontreadmiral og Overlods Christian L. (f. 1712 † 1793) og Hilleborg Levine f. Komtesse Holck. Nogle Dage i Forvejen havde han faaet Kammerherrenøglen. 1766 blev han udnævnt til Oberst og Chef for nordensfjældske Dragonregiment, 1769 til hvid Ridder, 1774 til Generalmajor, 1785 til Chef for akershusiske Dragonregiment, 1787 til Generallieutenant af Kavalleriet. Han udtraadte 1794 af Tjenesten med Ventepenge og døde 10. Marts 1802 paa sin Gaard Mørk i Ejdsvold *Græstegjæld.*

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personahist. II, 239.

S. A. Sørensen.

Landsfjældske

v. Krogh, Ferdinand Christian Herman, 1815—91, Landfoged, historisk-genealogisk Forfatter, Søn af nedenstaaende Amtmand Godske Hans Ernst v. K., var født 19. Juli 1815 paa Favervraagaard ved Christiansfeld, studerede i Kiel og München og tog 1841 juridisk Examen i Kiel. 1846 blev han udnævnt til Toldforvalter i Nordborg, 1851 til Landfoged i Stapelholm og var tillige i nogle Aar Præsident i Frederiksstad. Ved Valgene til Rigsraadet efter Novemberforfatningen i 1863 var han dansk Kandidat, men faldt med 2 Stemmers Mindretal, og da Monrad ved Nytaarstid dannede et nyt Ministerium, tilbød han K. Portefeullen som Minister for Hertugdømmet Slesvig, hvilket Tilbud K. afslog. Efter Danevirkes Rømning maatte han i Febr. 1864 forlade sit Embede, fik efter Fredslutningen sin Afsked og udnævntes til Kammerherre. Han syslede nu lige til sin Død med forskellige litterære Æmner, udgav «Den kunstige Østersavl og dens Indførelse i Danmark» (1870), «Christian I's Romerrejse» (1872), «Erinnerungen aus Griechenland» (1874), «Cai Lykke, et Tidsbillede fra Kong Frederik III's Tid» (1878), «Historiske Minder» (1882) og var Hertug Carl af Glücksborg behjælpelig ved Ordningen af hans Mellemværende med den preussiske Regering i Anledning af den pløenske Successionstraktat af 1756, i hvilken Anledning han udgav «Der ploensche Successionsvertrag, ein Beitrag zur Geschichte des holstein-sonderburgischen Hauses» (Berlin 1874) og «Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg» (Berlin 1877). Hans Hovedværk er dog hans 3 Haandbøger over den danske Adel: «Den højere danske Adel» (1866), «De danske Majorater» (1868) og «Dansk Adelskalender» (1878). Medens den sidstnævnte ikke kan siges fri for ret væsentlige Fejl og Mangler, saa at Kritikken har haft meget at udsætte paa den, yde de 2 førstnævnte mange værdifulde, ikke tidligere trykte Bidrag til den danske Lenshistorie i de sidste 200 Aar. K. samlede i en Aarrække ikke alene i danske Arkiver, men ogsaa i Slesvig, Kiel og Oldenburg et betydeligt Materiale til et større Værk om Huset Holsten-Gottorp, men naaede kun at faa mindre Dele færdige. Hans Arvinger have afhændet hans Samlinger til Storhertugen af Oldenburg. K., som 1882 blev Kommandør af 2. Grad af Danebrog, døde 19. Juni 1891 ugift i Minden*(i Hannover)*. H. R. Hiort-Lorenzen.

v. Krogh, Frederik Ferdinand, 1737—1829, Forstmand, Søn af nedennævnte Generallicutenant Georg Frederik v. K. († 1768),

blev født 2. Sept. 1737 ^{i Throndhjem.} paa ~~Gaarden Tangvold~~ i Norge. Han var først kongelig Kammerpage, Rejsestaldmester og Staldmester, men lagde sig siden efter Forst- og Jagtvæsenet og blev 1773 Jægermester i Nordslesvig; 1768 blev han Kammerherre, 1787²² Hofjægermester, 1790 Gehejmeraad, 1808 Gehejmekonferensraad, 1777 Ridder af Dannebrog. — K., der styrede sit Distrikt i 48 Aar og døde i Haderslev 12. Marts 1829, har foruden et Par Artikler i Niemanns «Waldberichte» skrevet en god lille «Undervisning for Forstbetjenerne» (1800); i Fortalen gjør han en Undskyldning for Stilens mange Germanismer med Henviſning til, at man i Nordslesvig ikke «taler eller skriver det danske Sprog i nogen Fuldkommenhed». — K. var 2 Gange gift: 1. (1773) med Rosina Elisabeth f. Frankenberg-Proschlitz (f. 1751 † 1798), Datter af Major Hans F.; 2. (1802 eller 1803) med Marie f. Komtesse Holck-Winterfeldt (f. 1764 † 1828), Datter af Amtmand G. F. Greve H.-W. (VII, 558).

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personahist. II, 245.

A. Oppermann.

L. Juliane

v. Krogh, Frederik Ferdinand, 1780—1844, Forstmand, Søn af ovennævnte F. F. v. K., blev født 23. Maj 1780 paa Gram i Slesvig. Han tog efter at have været Fændrik Forstexamen og Landmaalerexamen, blev 1806 Overforster i det 1. slesvigske Jægermesterdistrikt, 1821 Faderens Eftermand som Jægermester i Nordslesvig, 1834 Overforstmester for hele Monarkiet. K. blev 1802 Kammerjunker, 1809 Forstmester, 1810 Hofjægermester, 1815 Kammerherre, 1836 Gehejmekonferensraad, 1840 Storkors af Dannebrog. Alle rede som Jægermester har han ført Tilsyn med forskjellige Skove i Kongeriget, og som Overforstmester synes han nærmest at have været en Slags Konsulent for Rentekammeret uden selvstændig administrativ Myndighed. — 1803 ægtede K. Johanne Sophia v. Warnstedt (f. 31. Okt. 1781 † 5. Febr. 1867), Datter af Jægermester F. C. v. W. til Løjtmark. Han døde 26. Dec. 1844 paa Wedellsborg, hvis Besidder var hans Svingerſøn.

Tidsskr. f. Skovvæsen 1894, B, S. 97. A. Oppermann, Bidr. t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886.

A. Oppermann.

Krogh, Georg Anton, 1734—97, Vejingeniør, yngre Broder af nedennævnte N. F. Krogh, blev født 1. Nov. 1734 paa Niteberg, hvilken Gaard han senere overtog. K. blev 1757 Sekondlieutenant ved 1. søndentjældske Dragonregiment, Premierlieutenant 1758 og Kapitajn 1763. 1761—63 tjenstgjorde han i Holsten. 1770

erholdt han Oberstlieutenants Karakter. I 1767 blev han for 2 Aar konstitueret som Vejmaster søndenfjælds og fik senere Bestalling som Generalvejmaster. Han virkede i dette Embede med samme Nidkærhed som Broderen i det nordenfjældske, indtil han 1786 traadte af med Pension. Efter denne Tid levede han paa Niteberg indtil sin Død, 12. Avg. 1797. K. indlagde sig som Generalvejmaster meget store Fortjenester, og det er i en ikke ringe Udstrækning at tilskrive ham, at det søndenfjældske Norge i hin Tid efterhaanden blev forsynet med mere hensigtsmæssige Veje end de, som tidligere havde været i Brug. Han er for saa vidt en værdig Forløber for Peder Anker (I, 278) og dannet med ham og sin Broder det Triumvirat, hvilket Æren for at have skabt det norske Vejnet tilkommer. I flere Henseender arbejdede han under lettere Vilkaar end Broderen; i Samtiden regnedes han ogsaa for at have et lettere og skarpere Hoved end denne. — K. ægtede 29. Jan. 1776 Maren Hofgaard (f. 1751 † 1821), Datter af Kjøbmand Jens H. i Bragernæs.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. II, 255. (Norsk) Hist. Tidsskr. IV, 250 ff. 262 ff. *Yngvar Nielsen.*

v. Krogh, Georg Frederik, 1687—1768, Officer, var født paa Flahammer i Lyster 29. Jan. 1687. Hans Fader († 1721) bar samme Navn og var da Kapitajn ved bergenusiske Regiment, hvis Chef han siden blev; Moderen hed Birgitte Munthe. Sønnen blev 1708 Sekondlieutenant og 1710 Premierlieutenant ved det hvervede norske Infanteriregiment, fulgte med den Del af dette, som 1713 sendtes til Danmark for at tage Del i Krigen i Sønderjylland og Nordtyskland og gjorde under denne Tjeneste som Generaladjutant hos sin Regimentschef, Generalmajor F. C. Cicignon (III, 590). 1716 blev han Kapitajn og kom 1720 til ~~det kort forud oprettede hvervede~~ *samtide* norske Dragonregiment (C. H. Poulsens), 1724 blev han Major og Chef for Thronhjems Garnisonskompagni, 1731 Oberstlieutenant, 1740 Oberst og Chef for 1. vesterlenske Regiment, 1752 Generalmajor, 1753 Kommandant paa Frederikssten, 1758 kommanderende General nordenfjælds, med hvilken Post 1764 Kommandantskabet i Thronhjem forenedes. 1759 var han udnævnt til Generallieutenant, 1760 til hvid Ridder, 1765 tog han Afsked og døde 29. April 1768 paa Øje i Melhus Præstegjæld. — Gift 1725 med Hedevig Augusta Brüggemann (f. 1707 † 1740), Datter af Oberst Godske Hans B. til

fra Dragoner til
Infanteri om-
dannede

Ulriksholm. Deres her i Landet værende Efterkommere have 1873 faaet Anerkjendelse som dansk Adel.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalthist. II, 238.

H. W. Harbou.

v. Krogh, Georg Frederik, 1732—1818, Officer, født i Throndhjem 7. Okt. 1732, Søn af ovennævnte Generallieutenant Georg Frederik v. K. († 1768), indtraadte 1749 som Fændrik i 1. vesterlenske Infanteriregiment og blev 1750 forsat her fra til Grenaderkorpset i Kjøbenhavn, hvor han 1752 blev Sekondlieutenant og Hofjunker. Det følgende Aar vendte han tilbage til vesterlenske Regiment som Kapitajn og Kompagnichef, og Begyndelsen var dermed gjort til hans hurtige Avancement. For en Del skyldtes dette Frændskab og Hofgunst, men K. var ogsaa selv sin egen Lykkes Smed. Han havde fortrinlige Evner og Anlæg for Tjenesten og var fra sine første Fændriksdage besjælet af en glødende Interesse for at lære denne at kjende i stort som i smaat. Dette førte til, at han ved Syvaarskrigens Udbrud søgte og fik Ansættelse i den preussiske Hær som Volontær. Han havde det Held at gjøre sig bemærket af Frederik den store og fik Tilladelse til at gjøre hele Felttoget 1757 med i hans Generalstab. Under Retræten efter Slaget ved Kollin, i hvilket K. blev saaret, red han ved Siden af Kongen, da denne, i øvrigt kun ledsaget af faa Ryttere, med Sabelen i Haanden maatte bane sig Vej gennem de ham forfølgende og omringende Pandurer. Efter sin Helbredelse fik han Ansættelse i Feltmarskal Keiths Korps. Han synes at være vendt tilbage til Fædrelandet i Efteraaret 1758, deltog i den store Troppe-samling i Holsten s. A. og blev udnævnt til Generaladjutant hos Frederik V. 1760 forfremmedes K., kun 28 Aar gammel, til Oberst og Chef for 1. throndhjemsk Infanteriregiment, og i Spidsen for denne Afdeling indfandt han sig 1762 i Meklenborg, da Hæren der under Saint-Germain skulde optage Kampen mod Russerne. 1768 blev K. Kammerherre, 1772 Generalmajor af Infanteriet og kommanderende General nordenfjælds, 1774 hvid Ridder, 1781 Generallieutenant.

Regeringsskiftet 1784 frembragte ingen Forandring i den Gunst, K. hidtil havde nydt hos de styrende. Tvært imod fordoblede Kronprinsen, der under det korte norske Felttog 1788 personlig havde lært K. at kjende og at skatte hans ædle Karakter, Hædersbevisningerne og lod ham s. A. udnævne til Kommandant i Throndhjem, 1793 til General af Infanteriet, 1801 til Ridder af Elefanten.

Han hørte til de Generaler, hvem Frederik VI baade som Kronprins og Konge betroede sig til og spurgte til Raads saa vel om Hærororganisation som om Taktik og Politik, og endnu i sit 80. Aar førte K. en levende Brevvexling med Kongen. Ved dette Tidspunkt var han dog alt bleven noget aflægs, og det var vel nærmest Sønnen, Oberst Georg Frederik v. K. (s. ndfr.), der var Adjudant hos ham, som bestyrede den nordenfjældske Generalkommando eller, som det nu hed, 2. Divisions Distrikt. I Jan. 1814 afskedigedes han med fuld Gage og øvrige Indtægter, men forblev staaende i Hærens Detail. Efter Norges Adskillelse hædrede den svenske Regering ham med Serafimerordenen (1815), og det følgende Aar blev han optaget som Æresmedlem af det kongl. Krigsvidenskabs-Akademi.

K. ejede flere Gaarde og var den første, der avlede Kartofler i Norge. Han var 2 Gange gift: 1. (11. Dec. 1760) med Elisabeth f. Schøller (f. 4. Sept. 1744 † 28. Sept. 1763), Datter af den rige Kammerherre Sti Tønsberg S. i Throndhjem (f. 1700 † 1769) og Cæcilie Christine f. Frølich (f. 1720 † 1786); 2. (26. Marts 1765) med Margrethe f. Lerche (f. 1. Jan. 1734³ † 19. Jan. 1807), Søster til hans ovfr. nævnte Broder Casp. Herm. v. K.s Hustru. Han døde i Throndhjem 3. Avg. 1818.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. II, 227 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Meddel. fra Krigsark. I—V.
S. A. Sørensen.

v. Krogh, Georg Frederik, 1777—1826, Officer, en Søn af ovennævnte General Georg Fred. v. K. († 1818) i andet Ægteskab og født i Throndhjem 8. Avg. 1777. Efter et Par Aar at have været Underofficer blev han 1790 Fændrik ved 1. throndhjemiske Infanteriregiment, 1800 Kammerjunkere, 1801 Premierlieutenant (ved Grenaderkompagnierne) og 1802 Generaladjutant-Lieutenant hos den kommanderende General nordenfjælds. 1808 var han bleven Kapitajn og Divisionsadjutant i Generalstaben og kommanderede som saadan de norske Tropper ved Indfaldet i Jæmteland 1809. Paa Grund af sin her udviste Dygtighed blev han 1810 ~~Major~~ og *Ridder af* ~~Overadjutant~~ 1815 udnævntes han til Oberstlieutenant og Generaladjutant-Lieutenant i Armeen og blev ved Arméreduktionen stillet surnumerær fra Begyndelsen af 1818. 1821 udnævntes han til Oberst i Armeen. Han afgik ved Døden 26. Okt. 1826 og havde 2 Gange været gift: 1. ^{5. Febr.} 1801 med Henriette f. Schönheyder (f. 1781 † 1809), Datter af Biskop i Throndhjem Johan Christian S. og Charlotte Reinholdine f. Jessen; 2. (8. Avg. 1811) med Birgitte Johanne f.

Dtg. 1812 blev han Major.

Vibe (f. 7. Dec. 1785 † 28. Nov. 1875), Datter af Generalkrigskommissær Ditlev V. og Canuta Pauline f. Nordahl. Han var efter Faderen bleven Ejer af Gaardene Leren og Baklandet i Hlade Sogn ved Throndhjem, hvor han drev et rationelt Landbrug og anlagde forskellige industrielle Indretninger, der imidlertid under de ugunstige Tidsforhold ikke lønnede sig, men ruinerede sin Ejer. I Landhusholdningsselskabets Skrifter (Ny Saml. I og III) har han leveret et Par instruktive landøkonomiske Afhandlinger.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

v. Krogh, Gerhard Christoph, 1785—1860, Officer, født paa Gaarden Aastrup i Sønderjylland 10. Okt. 1785, Søn af ovennævnte Gehejmekonferensraad Frederik Ferdinand v. K. († 1829), fik ved sin formaaende Slægts og gennem Faderens Ven General Huths Indflydelse allerede i sit 5. Aar Fændriks, i sit 10. Aar Sekondlieutenants Udnævnelse i Kronprinsens Regiment til Fods, hvor han 1801 meldte sig til virkelig Tjeneste, 1803 blev Premierlieutenant, 1807 Kapitajn. 6. Febr. 1813 giftede K. sig med Siegfride Victorine Komtesse Knuth (f. 1790 † 1866), Datter af Gehejmekonferensraad Adam Christopher Greve K. til Lilliendal (f. 1756 † 1844) og Sophie Magdalene f. Komtesse Moltke (f. 1765 † 1829). 1814 indtraadte han, ¹⁸⁰⁹ udnævnt til Kammerjunkere, i Hofstjeneste som Kavaller hos Dronning Marie Sophie Frederikke, og i denne Stilling forblev K., der 1815 ved Frederik VI's Kroning havde faaet Titel af Underfører ved Drabantkorpset og 1826 var bleven Kammerherre, indtil 1842. Han stod dog samtidig uafbrudt i Nummer ved Regimentet (1808 Kongens Regiment, 1839 Kronens Regiment, 1842 5. Linjeinfanteribataillon) og forfremmedes her 1821 til Major, 1833 til Oberstlieutenant, 1840 til Oberst. Ved Gjennemførelsen af den nye Hærordning 1842 var K., fra regnet en Antydning af, at hans økonomiske Sans kun var ringe, helt igjennem rosende omtalt af Myndighederne og fremhævet som en flink, determineret Officer, meget skikket til en højere Post, og Christian VIII stillede ham nu Valget, enten at opgive sin Hofstilling eller at udtræde af Militæretaten. Han valgte det første og blev derpaa ansat som Chef for 5. Bataillon. 1845 hædredes han med Kommandørkorset af Danebrog, og 1847 forfremmedes han til Generalmajor og beholdt som saadan Kommandoen over 1. Infanteribrigade.

Ved Krigens Udbrud i 1848 stod den 62aarige K. endnu i fuld legemlig Kraft, var vel Hærens skønneste Soldat. Hans høje,

ranke Skikkelse, fine og udtryksfulde Ansigtstræk, anstandsfulde og værdige Holdning dannede i Forening med hans aabne, frimodige og mod alle hensynsfulde Væsen et harmonisk Hele, der imponerede og fortryllede Omgivelserne. Nogen grundig Soldaterdannelse havde han, som bemærket, ikke faaet, hverken i videnskabelig Retning eller som praktisk Troppfører, men han havde et sundt og klart Omdømme, forstod med Lethed at opfatte og sætte sig ind i det væsentlige af en Sag og frygtede paa intet Punkt for at tage Ansvar. Det var derfor naturligt, at der maatte blive Tale om at vælge K. til Overanfører for Felthæren, det nørrejyske Armékorps, navnlig hvis man ikke vilde sætte en af hans faa Formænd, den ansete General Høegh-Guldberg (VI, 285), i Spidsen for Korpset. En Ordre til K. om at overtage Overbefalingen skal ogsaa være udstedt, men under den mærkelige Forvirring, der i denne Sag herskede i det nydannede Krigsministerium, atter tilbagetaget. Det skulde være en Indrømmelse, som Krigsminister Tscherning vilde gjøre Folkestemningen, der nærrede Mistro til K., fordi nære Slægtninge af ham beklædte høje Stillinger i Hertugdømmerne. Som bekjendt blev Resultatet, at Oberst Hedemann (VII, 191), en af Hærens yngre Afdelingschefer, blev Overgeneral, medens K. maatte blive tilbage i Kjøbenhavn. Paa sine gjentagne, bestemt fremsatte Begjæringer om Anvendelse i Felthæren banede han sig dog Vej til denne, og i Juni Maaned blev han udnævnt til Chef for 5. Infanteribrigade. Den følgende Maaned, ved Hedemanns Afgang, blev han Overgeneral. Under Vaabenstilstanden, der indtraadte efter Konventionen i Malmø i Avg. 1848, blev i Okt. den nørrejyske Generalkommando overdraget ham med Stabskvarter i Fredericia. Hans Ophold her og Interesse for at skaffe Hæren Støttepunkter ved Lille Bælt førte til, at Befæstningsarbejder ved Fredericia, denne helt forsømte, næsten til en aaben By reducerede Fæstning, bleve paabegyndte med Iver og Kraft.

Da Felttoget i 1849 aabnedes 3. April, stod K. paa ny i Spidsen for Hæren med Oberstlieutenant Læssøe som Stabschef. Stærke Brydninger vare imidlertid tilstede mellem Overkommandoen og Krigsministeren, General Hansen (VI, 598). I Følge en af Læssøe i Febr. udarbejdet Felttogsplan skulde Hovedhæren rykke frem i Sundeved, medens Krigsministeren vilde have Hovedangrebet udført ved en Landgang i Frederiksort eller Kiel. Den franske General Fabvier, som Ministeren havde faaet indkaldt, havde en 3. Plan, hvorefter Hæren væsentlig skulde indskrænke sig til Defensiven.

Efter skarpe Meningsudvexlinger gik dog Overkommandoens Tanke i Hovedsagen igjennem, men just som Hæren havde sat sig i Marche, indfandt Ministeren, ledsaget af Fabvier, sig i Hovedkvarteret og lod Udførelsen af Operationerne til Dels stille i Bero. Nye Rivninger vare da uundgaaelige, og Ministeren greb nu den Lejlighed, som den i Ekernførde Fjord lige indtraadte Katastrofe, hvori, som det senere viste sig, Overkommandoen var aldeles sagesløs, frembød, til at forlange K. og hans Stabschef fjærnede, hvilket skete 12. April.

Ved Felttogets Aabning i Sønderjylland i 1850 overtog K. for 3. Gang Overbefalingen, denne Gang med Oberst Flensborg som Stabschef. 23. Juli var Hæren efter flere Dagsmarcher i stærk Varme naaet frem 1 Mils Vej sønden for Flensborg og skulde den følgende Dag ved et koncentrisk Angreb af dens Hovedmasse, de 2 paa Mysunde- og Slesvigvejen staaende Divisioner Schleppegrell og Moltke, bryde igjennem den af General Willisen kommanderede Insurgentthær, hvis Reserver formodedes at staa mellem Langsø og Arnholt Sø, medens en mindre Styrke, Brigaden Schepelern, omgik Fjendens venstre Flanke. I sidste Øjeblik undergik denne dristige Plan dog nogen Ændring, foranlediget ved, at Hærens højeste Chefer, der om Aftenen vare samlede i Hovedkvarteret i Bilskov Kro, enstemmig udtalte, at hvis Tropperne i ét Træk skulde bringes frem til den fjendtlige Hovedstilling, vilde de være for anstrængte til at kunne gaa løs paa denne med den tilbørlige Elan. Til denne Udtalelse ansaa K. sig forpligtet at tage Hensyn, og saaledes hidførtes Indledningskampen ved Stenderup og Helligbæk. Selve Hovedkampen ved Isted 25. Juli, det største Slag i aaben Mark, der er udkæmpet i Norden, blev som bekjendt gennemført af Afdelingerne med glimrende Bravour, ledet af K. med koldblodig Fasthed og Bestemthed. De talrige, tidlig paa Formiddagen fra forskjellige Steder indløbende Jobsposter — vanskelige at kontrollere paa Grund af en tæt over Kamppladsen hvilende Regntaage —, navnlig om Ulykken, der skulde være overgaaet Schleppegrells Division ved Stolk, foranledigede vel, at man ved Tilbagekaldelse af Schepelerns Brigade gav Afkald paa en Del af Sejerens Frugt, men berøvede intet Øjeblik Overkommandoen dens Ro og Fatning eller gjorde den vaklende med Hensyn til Udførelsen af Hovedtanken: et energisk Gjennembrud af den fjendtlige Slaglinje. Krigsministeren, der umiddelbart efter Sejeren gav Møde ved Hæren, som han fandt i den fortrinligste Forfatning, anerkjendte K.s store

Fortjenester i Indstilling til Kongen af 11. Avg. om hans Udnævnelse til Generallieutenant, og kort efter hædrede Frederik VII selv K. med Storkorset af Danebrog, ligesom der senere (1858) tilstodes ham en Nationalbelønning af 15000 Rdl. K. vilde efter en kort Rast ved Danevirke have fulgt den slagne Willisen over Ejderen, men det blev forbudt ham af politiske Hensyn. Da Tilladelsen til at betræde holstensk Grund i Sept. Maaned blev given, ansaa han Tidspunktet for uheldigt og blev staaende i Danevirkestillingen med Hovedhæren. Denne kom under Resten af Felttoget ikke mere i nogen alvorlig Kamp med Fjenden, men dens Floje, under Krabbe ved Mysunde og Helgesen ved Frederiksstad, kastede som bekjendt ny Glans over de danske Vaaben og Sejerherren ved Isted.

Ved Krigens Ophør i Febr. 1851 overtog K. Posten som kommanderende General i Sønderjylland, saa længe Belejringstilstanden i Hertugdømmets sydlige Del vedvarede. I Okt. 1852 blev han kommanderende General i Holsten og Lauenborg. Han beklædte disse vanskelige Stillinger med Klogskab og Takt og vandt ogsaa her alle ved sin elskværdige, fordomsfrie Personlighed. 1856 rantes han af et Slagtilfælde. Hans Liv blev vel reddet, men en partiel Lamhed paafulgte, og da Haabet om at blive fuldstændig tjenstdygtig maatte opgives, afgik han, foreløbig stillet til Disposition, endelig fra Generalkommandoen i Juni 1857. K. tog nu Ophold i Kjøbenhavn, og her døde han 12. April 1860. Hans Lig blev med stor Højtidelighed bisat i Holmens Kapel og jordedes senere paa Flensborg Kirkegaard blandt hans faldne Kampfæller.

Tidsskr. f. Krigsvæsen 1860. Illustr. Tid. I, 247. Milit. Tidsskr. 1895, S. 318 ff. Vort Forsvar 6. Juli 1890. *S. A. Sørensen.*

v. Krogh, Godske Hans, 1726—1808, Stiftamtmand, en Søn af ovennævnte Generallieutenant Georg Frederik v. K. († 1768), fødtes 11. Nov. 1726, kom 1740 til Hoffet som Page, blev 1753 Kammerjunker og 1760 Kammerherre. I Følge Ch. D. Biehl var han en af Deltagerne i Kong Frederik V's hyppige Drikkelag, og det fortælles, at Kongen ved en saadan Lejlighed i Beruselse kom til at saare hans ene Øje saa betydelig, at han mistede Synet paa det, hvilket atter havde til Følge, at han blev fjærnet fra Hoffet, fordi Kongen ikke kunde udholde stadig at mindes om sit Uheld. I ethvert Fald blev han 1764 Stiftamtmand over Laaland-Falsters Stift m. v., men overdrog 1782 med kongl. Tilladelse sit Embede til Baron Krag-Juel-Vind mod en aarlig Afgift af 1000 Rdl., saa længe han levede.

Han var Ejer af Søholt paa Laaland, men boede i sin sidste Levetid i Nærheden af Haderslev og døde 28. April 1808. I Aaret 1768 havde han faaet Ordenen l'union parfaite, og 1769 var han bleven Ridder af Danebrog. Han blev 19. ^{Juni 1768}~~Juli 1768~~ gift med Sophie Lützow (f. 1745 † 1782), en Datter af Generalmajor Christian Frederik L. til Søholt og Anna Sophie f. Holstefn. *G. Kringelbach.*

v. Krogh, Godske Hans Ernst, 1778—1852, Amtmand, Søn af ovennævnte Gehejmekonferensraad Frederik Ferdinand v. K. († 1829) og dennes første Hustru, var født 1. Jan. 1778 paa Gram og kom 1791 paa Kadetakademiet. Fra Kornet ved holstenske Rytterregiment og kongl. Page med Fændriks Anciennitet fra 1796 og Sekondlieutenants Karakter fra 1799 udnævntes han 1803 til virkelig Sekondlieutenant og blev Aaret efter som Premierlieutenant forsat til det slesvigske Landeværn. 1808 kom han med Ritmesters Karakter til den ridende Afdeling af jyske Jægerkorps, men maatte allerede Aaret efter forlade Militærtjenesten paa Grund af svag Hørelse. Fra 1811—15 var han 2. Ordonnator for den danske Armé og blev 1816 Overvejnspektør for Hertugdømmet Slesvig. Han købte Gaardene Tapsore og Barsbøl i Haderslev Amt, hvilke han atter solgte, inden han 1826 udnævntes til Amtmand over Husum, Svabsted og Bredsted Amter, Overstaller i Ejdersted og Overdiggreve. 2 Aar i Forvejen havde han overtaget Administrationen af de stærkt forgjældede Godser Gram og Nybøl, som han ved en dygtig Bestyrelse bevarede for Besidderen. 1832 var han en af de «oplyste Mænd», som Kongen kaldte til Kjøbenhavn for at drøfte Stænderforfatningen. K., som 1803 var bleven Kammerjunker og 1826 Kammerherre, blev af Christian VIII, hos hvem han stod i høj personlig Gunst, 1840 udnævnt til Kommandør, 1842 til Storkors af Danebrog. Strax ved Oprørets Udbrud tog han sin Afsked og flyttede til Haderslev, hvor han døde 3. Sept. 1852. Han ægtede 5. Okt. 1810 Agnes Cecilie Wilhelmine v. Warnstedt (f. 15. Avg. 1788 paa Løjtmark, † 12. Febr. 1829 paa Husum Slot), Datter af Gehejmerraad, Kammerherre, Jægermester Friedrich Carl v. W.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Krogh, Jens Andreas, 1740—83, Præst, fødtes i Bergen 7. Nov. 1740 som Søn af nedennævnte Provst Thom. Georg K., deponerede efter privat Undervisning 1755 og tog Attestats 1762, blev 1766 personel Kapellan hos Hans Strøm paa Volden og over-

tog 1768 som adjungeret og succederende Sognepræst Faderens Kald Daviken, blev 1773 Magister og 1774 virkelig Sognepræst og Provst over Nordfjord. 1780 forflyttedes han til Nykirkens Sognekald i Bergen, hvor han døde 6. April 1783. Han var en vel begavet og kundskabsrig Mand, havde hos Hans Strøm lagt sig efter Naturvidenskaberne og bragt det vidt i enkelte Grene heraf, navnlig Zoologi, som han til fulde beviser i sin Beskrivelse over Nordfjord, der først blev trykt 40 Aar efter hans Død («Topograf.-statist. Samlinger, udg. af Selskabet f. Norges Vel» II). I enkelte Stykker — Nordlyset, Fiskestimenes Vandringer — ere hans Gætninger vilde, men ellers staar hans Arbejde højt blandt den Tids Bygdebeskrivelser, og han citeres endnu af Videnskabsmænd. 1771, da Bornekopperne efter 20 Aars Fravær atter optraadte i Nordfjord, lærte han sig til at vaccinere og overvandt heldigen Bøndernes Fordomme, saa mangfoldige Mennesker ved ham bleve reddede. Da han maatte pensionere sin Fader, levede han i Daviken i trykkede Kaar, og hans Tid i Bergen blev for kort til, at han kunde faa rettet paa Sagerne. Ellers maa Forholdene her paa den Tid have været tiltalende for hans livlige Aand, og han var en ivrig Deltager i den herskende Selskabelighed. P. A. Heiberg, der var hans Huslærer, og i hvis Arme han døde, roser ham som en begavet Taler, om han end med de andre Præster i Staden ikke kunde nævnes ved Siden af J. N. Brun. Efter hans Død toge Bergens Borgere sig kjærligen af hans Børn. Gift 2. Maj 1769 med Birgitte Margrethe Heiberg (f. 14. Nov. 1744 † 8. April 1798), Datter af Gabriel H., Sognepræst til Nykirken (f. 1708 † 1768), og Cecilie Cathrine f. Widing (f. 1713 † 1780).

P. A. Heiberg, Tre Aar i Bergen (Drammen 1829) S. 5 ff. Bergens Adressekontors Efterretninger 1772, Nr. 21. *D. Thrap.*

Krogh, Matthias Bonsach, 1754—1828, Biskop, født 4. Okt. 1754 paa Vadsø. Faderen, Troels K. (f. 26. Juli 1715 † 17. Dec. 1803), var Underbetjent ved den kongelige Handel, siden Foged i Lofoten, Moderen Else Marie f. Bonsach. Han blev privat undervist og dimitteret 1768, havde liden Lyst til Theologien, men maatte dog til med den, kom ind paa rationaliserende Afveje, men blev ved Balle ført til sundere Anskuelser. Efter mange Gjenvordigheder fik han theologisk Examen 1778. 1781 blev han Sognepræst til Lenvik, levede her i megen Fattigdom til 1789, da han fik Vaagens betydelige Kald og blev Provst over Lofoten. Her fra

blev han 1793 kaldet ned til Kjøbenhavn — som det antoges — for at bistaa ved Oprettelsen af en egen Bispestol for Nordlandene, hvilket dog blev udsat, til Thronhjems Bispestol blev ledig. Dette skete 1803, og K., der imidlertid 1798 var forflyttet til Ørlandet, blev 6. Jan. 1804 den første Biskop over Nordlandene. Paa Vejen der op 1805 led han for 3. Gang Skibbrud og fik kun med Nød og næppe reddet sin Familie. Som Biskop maatte han overtage Missionskassen, der skaffede ham megen Møje under de paafølgende Trængselsaar, da Restancerne bleve mange. Sine Visitatser begyndte han strax, og hans Beretninger, der til Dels ere trykte i «Kollegialtidenden», ere af megen Interesse, men Krigsfaren i 1807—14 tvang ham snart til at sidde hjemme paa Alstadhov og dele den store Nød, som i disse Aar blev den nordlandske Befolknings Lod. Regeringen vilde fri ham fra den ved (1811) at tilbyde ham Christianssands Bispestol, men han vilde ikke forlade sine Nordlændinger. 1814 var han en ivrig Patriot, men kunde ikke dele den almindelige Begejstring for Christian Frederik. Efter 4. Nov. gav han sig til Taals og skrev en Afhandling om, hvad godt der kunde haabes af den nye Forening. Senere slog hans Stemning om, som det synes, under Paavirkning af P. A. Heiberg. 1815—16 repræsenterede han Nordland paa det 1. ordentlige Storting. 1822 fik han oprettet det første Stiftsseminarium i Norge, og han havde den Glæde at se det i Virksomhed før sin Død, 2. Sept. 1828.

K. var fra Universitetet bekjendt som et meget lyst Hoved. Hvad han har skrevet — mest Brochurer og mindre Afhandlinger —, synes at betegne ham som en af de Rationalister, der vilde virke gennem Folelsen. I Kirken bevægede han sig med stor Værdighed, talte let og frit, udenfor kunde han lige til sin Alderdom vise sig som den, der ikke havde glemt sin Ungdoms Munterhed. I sin Afhandling om Universitetet, der vandt 2. Præmie 1811, har han mest Øje for Videnskabernes Anvendelse paa det praktiske Liv. Selv var han tidlig hjemme i Naturvidenskaberne, navnlig i Botanik. Han var en Kæmpeskikkelse og ualmindelig smuk. Sin Barnetro gjenvandt han paa det sidste, og den Gravskrift med Gravsang, han skrev for sin Jordefærd, er gribende. — K. blev gift 2. Jan. 1781 med Nicoline Antoniette Møllerup (f. 3. Juni 1759 † 1838), Datter af Sognepræst til Askevold Lars M. og Sophie f. Buchhof.

Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. II, 259 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Krogh, Thomas Georg, 1714—85, Præst, ovenstaaende Biskop Matth. Bonsach K.s Farbroder, født 10. Maj 1714 paa Ørskog (Søndmøre), Søn af personel Kapellan Jens K. (f. 17. Okt. 1685, † som Sognepræst til Rollag 11. April 1752) og hans første Hustru, Cathrine Magdalene f. Scheen. Han blev undervist i Bergen af Ole Camstrup (III, 351) og deponerede 1730. Efter 1735 at have taget theologisk Examen blev han 1736 personel Kapellan paa Harham og flyttede 1739 i samme Stilling til Korskirken i Bergen. 1741 blev han Sognepræst i Daviken, 1765 Provst i Nordfjords Provsti. 1768 resignerede han paa Grund af svækket Helbred. Han flyttede til Bergen, og da hans Helbred bedredes, søgte han Embede paa ny. 1771—74 bestyrede han Korskirkens Sognekald for Biskop N. C. Friis (V, 444), og da denne havde taget Afsked, søgte Menigheden om at faa K. til Præst, men Nordahl Brun blev udnævnt. 1777 blev han Sognepræst til Vik og kort efter Provst i Sogns Provsti. Her virkede han til sin Død, 22. Febr. 1785. Han var et godt Hoved og anlagt paa litterær Syssel, var den første, som (1740) oversatte Holbergs latinske Selvbiografi, men i et yderst uheldigt Sprog. Siden skrev han adskillige Smaating: om Spedalskheden, Agerbrug osv., og arbejdede paa en Beskrivelse over Nordfjord, som ikke blev trykt. Skjønt han altid optraadte som en rettroende Prædikant, blev han dog en af de første i Norge, der leverede et rationaliserende Skrift, «Alle Menneskers endelige Oprejsning ved Christum» (1771). Hans friere Anskuelse gjorde dog intet Skaar i det gode Omdømme, hans Biskopper og Menigheder havde om ham. Han var gift 1. med Anna Hegelund, f. Stub, Datter af Lars S., Sorenskriver i Nordfjord, 2. med Mette Marie f. Hoff, Datter af Lieutenant Knud H. og Karen f. Smith, 3. (1777) med Anna Dorothea Ravn, f. Tuchsén (f. i Bergen 16. Maj 1732, † 28. Okt. 1802), en Kjøbmandsdatter og Enke efter Skibsfører Jonas R.

N. M. Petersen. Den dsk. Lit. Hist. IV, 369; V, 160. Luthersk Ugeskr. 1877, II, 114 f. *D. Thrap.*

Krogk, Henrik, † 1738, s. Krock (ovfr. S. 503).

Krognos, Holger Gregersen, —1382, hørte til en rig Adelslægt i Skaane og ejede Vidskøfle. Allerede i Valdemar Atterdags Tid opnaaede han Ridderværdigheden, og ved Kongens Død hørte han til de mest fremragende Mænd i Skaane; han var blandt dem, der tilraadete Jyderne at vælge Oluf til Konge, og nævnes baade i denne Konges Haandfæstning og i den store Reces, der 1377

udgik fra Danehoffet i Nyborg. 1381 var han en af Hovedmændene for at afslutte en Særfred mellem Skaane og Kong Albrecht i Sverige, hvad der næppe har været ganske efter Dronning Margrethes Hjærte. I denne Traktat nævnes H. G. umiddelbart efter Skaanes Gjældkjær, den mægtige Tuve Galen (V, 544); Aaret efter blev denne imidlertid afsat, og Dronningens Tropper indtog hans Borg Tustropsø. Ved den Lejlighed blev Hr. H. dræbt, og det er da ikke helt grebet ud af Luften, naar adelige Slægtbogssagn lade ham blive ombragt paa Dronningens Foranstaltning, «fordi han var hende alt for mægtig»; en Udpyntning er det derimod vel nok, naar det hedder, at H. G. myrdedes af en Mand, som Margrethe lige forud havde adlet med det underlige Navn Sankepil, og som hun 8 Dage efter lod henrette.

Erslev, Dronn. Margrethe S. 86 f. 327.

Kr. Erslev.

Krognos, Mourits Olsen, —1550, Søn af nedennævnte Oluf Stigsen K., arvede stort Jordegods efter sine rige Forældre, bl. a. efter Faderen Krapperup, Bollerup og Part i Klogerup i Skaane og efter Moderen Bregentved og Aagaard, hvortil han selv erhvervede Markie og Halvparten af Clausholm, hvilken sidste han fik ved sit Ægteskab med Hr. Mogens Gjoes Datter Elline (VI, 63). M. O. var 1525 Hofsinde og nævnes da nærværende ved Forliget med Hr. Søren Norby i Lejren for Landskrone. Under Krigen havde hans skaanske Besiddelser lidt meget, men han fik Erstatning i en stor Del af den henrettede Niels Brahes (II, 596) beslaglagte Jordegods. 1526 blev han desuden forlenet med Lykaa, hvorpaa han 1532 fik Livsbrev efter Aaret forinden at have faaet Slottet i Pant; dog ombyttedes Lykaa 1540 med Skjoldenæs, som han beholdt til sin Død; desuden fik han 1542 Han Herred, men dette Len mistede han et Par Aar efter. Alt 1528 blev M. O. Ridder, men i Rigsraadet fik han mærkelig nok aldrig Sæde. Ligesom den øvrige skaanske Adel maatte han i Begyndelsen af Grevefejden gaa Grev Christoffer til Haande, men frafaldt alt 1534 dennes Sag. I det store Brudefølge, som 1548 ledsagede Prinsesse Anna til Torgau, var M. O. Deltager. Han døde paa Skjoldenæs 24. Nov. 1550 og ligger begravet i Ringsted Kirke, hvor hans Ligsten, den største, som kjendes i Danmark, endnu ses. Enken ægtede Vincents Juel (VIII, 610) og døde 20. Febr. 1563.

Brasch, Gamle Eiene af Bregentved S. 142 ff.

Thiset.

Krognos, Oluf Mouritsen, 1535—73, Rigsraad, Søn af ovennævnte Mourits Olsen K., var født paa Bollerup i Skaane 13. Marts

1535. Efter et fleraarigt Ophold i Udlandet, særlig i Sachsen, blev han ansat ved Hertug Frederiks Hof paa Malmøhus. Det synes, som om der her er blevet gjort indledende Skridt til at forlove ham med Anne Hardenberg, men at den unge Konges Tronbestigelse har hindret den endelige Afgjørelse (jvfr. VII, 93). Han deltog i Ditmarskerkrigen (1559) og senere i den store nordiske Syvaarskrig, dog uden nævneværdige Følger for ham i den ene eller anden Henseende. Han hørte til den rige Højadel, der med Misfornøjelse saa Krigen trække i Langdrag og dermed dens Udgifter og Besvær forøgede, ligesom Tjenesteforholdet til Kongen følte trykkende. Med Glæde hilsede han derfor Freden i Stettin (1570), hvis Afslutning han selv havde overværet som Marskal for Hofsinderne. 1571 forlenedes han med Helsingborg Slot, og det følgende Aar indtraadte han som Medlem af Rigsraadet. Kong Frederik havde imidlertid fejret sit Bryllup med Sophie af Meklenborg, og det tør vel anses som en umiddelbar Følge af denne Begivenhed, at O. M. 11. Jan. 1573 viedes til Anne Hardenberg i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Han indtog nu som Lensmand og Rigsraad en fremragende Stilling; 1571 var han tillige udvalgt til Forstander for Herlufsholm, alt tydede paa en lykkelig og glimrende Fremtid for den endnu i sin fulde Kraft staaende Adelsmand. Da rantes han næppe et halvt Aar efter sit Bryllup, efter at have bivaanet en Begravelse i Voldum Kirke, af en pludselig Sygdom, som efter et kort Sygeleje medførte Døden 25. Juni 1573. Hans sørgende Enke rejste ham det pragtfulde Gravmæle i Ringsted Kirke, som endnu er en af denne Kirkes skønneste Mindestene fra Renæssancetiden. Med ham uddøde Krognos-Slægten. O. M. havde ejet Gaardene Bollerup, Bregentved, Clausholm og Lerbæk.

Bricka, Frederik II's Ungdomskjærlighed S. 107 ff. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved S 157 ff. *Mollerup.*

Krognos, Oluf Stigsen, —o. 1505, Rigsraad, var Søn af Hr. Stig Olufsen til Krapperup og Bollerup og Barbara Brahe og forekommer fra Aar 1469. 1483 var han Ridder og 1492 Rigsraad; fra 1486 og til 1501 nævnes han som Lensmand paa Varberg, og 1505 var han Hovedsmand paa Laholm. O. S. var nøje knyttet til sin Fætter Rigshofmesteren Poul Laxmand. Da Ærkebisp Birger havde sigtet ham for at have været Hovedmanden for visse landsforræderske Forbindelser med de svenske under Krigen i Ditmarsken, maatte

O. S. med 36 Mænds Ed fralægge sig denne Beskyldning, men denne paa ham hvilende Mistanke var dog maaske Hovedaarsag til, at han meget snart efter Drabet paa Righofmesteren trak sig tilbage fra dennes Sag, skjønt han strax havde optaget den dræbtes Born i sit Hus og ført deres Sag for Rigsraadet. Med begge sine Hustruer, Gertrud Knudsdatter Hase og Anne Mouritsdatter Gyldenstjerne til Aagaard og Bregentved, fik O. S. stor Forøgelse af sin efter sine Forældre arvede Rigdom, og bekjendt er det overdaadige Bryllup, som han gjorde mellem sin eneste Datter af 1. Ægteskab og Hr. Tyge Brahe (II, 606). O. S. levede endnu 26. Avg. 1505, men var død 23. Marts 1506. Hans Enke, Anne Mouritsdatter († 1545), ægtede siden den bekjendte Hr. Predbjørn Podebusk.

Brasch, Gamle Eiere af Bregentved S. 41 ff.

Thiset.

Krohg, jvfr. Krogh.

Krohg, Christian, 1777—1828, norsk Jurist og Politiker, var Søn af ovennævnte Generalvejmaster Georg Ant. Krogh († 1797) og blev født paa Gaarden Niteberg paa Romerige 15. Jan. 1777. Han blev, efter i nogle Aar at have nydt Undervisning i den da paa Kongsberg bestaaende Skole, Student med Udmærkelse 1794, hvorpaa han 1797 tog den juridiske Embedsexamen og saa 1800 ansattes som Adjunkt i det juridiske Fakultet, efter Konkurrence med bl. a. A. S. Ørsted. 1803 blev han extraordinær Professor i Lovkyndighed. Men han ønskede snart at træde tilbage fra den akademiske Virksomhed for i Steden at faa en Ansættelse i Norge. 1804 blev han udnævnt til 2. og 1805 til 1. Assessor i Thronhjems Stiftsoverret, med hvilken Post han fra 1810 tillige forbandt Stillingen som Justitiarius i Priseretten. Han nedlagde tillige et betydeligt Arbejde i forskjellige thronhjemske Kommissioner, hvorhos han interesserede sig meget for Videnskabernes Selskab, af hvilket han 1805 blev Medlem, og hvis Præses han var fra 1820. Han boede paa sin Gaard Munkvold tæt ved Thronhjem. I denne Virksomhed trivedes han vel, og han ønskede intet mere end altid at beholde den. I 1812 afslog han en Kaldelse til at indtræde i det juridiske Fakultet ved det nye Universitet i Christiania; det er sandsynligt, at højere vedkommende ikke i Forvejen havde forvisset sig om hans Villighed, da han alligevel 3. Juni 1814 blev udnævnt til Professor. Dette var ganske mod hans Vilje, og da det senere blev ham tilbudt at indtræde i Højesteret, nægtede han ligeledes. Derimod erklærede han sig, efter dertil at være valgt af Rigsfor-

samlingen paa Ejdsvold, villig til at indtræde i Lovkomiteen, og han arbejdede i denne om Sommeren 1814. I Okt. mødte han som en af Søndre Thronhjems Amts Repræsentanter paa det overordentlige Storting og lod sig i Nov. bevæge til at modtage en Plads som Medlem af den nye Regering.

Sammen med Statsminister P. Anker og Statsraad P. Motzfeldt gik han til Stockholm som de første Medlemmer af den norske Statsraadsafdeling. Men heller ikke denne Stilling øvede nogen Tiltrækning paa ham, og snart ønskede han sig tilbage paa en mindre fremskudt Plads og søgte derfor allerede i Jan. 1816 Afsked som Statsraad, hvilken Ansøgning dog først blev indvilget 10. Okt. 1818, da det blev bestemt at indskrænke Regeringsdepartementernes Antal; han udtraadte derefter af Statsraadet fra 1. Jan. 1819. Ved sin Udnævnelse til Statsraad var han udtraadt af Lovkomiteen, af hvilken han siden kun havde været overordentligt Medlem. Nu vendte han tilbage til denne. Det overdroges ham at udarbejde Udkast til en Straffelov og Forslag til en Straffeprocess med en aarlig Løn af 2000 Sp. Dlr., hvorhos han udnævntes til Formand for Lovkomiteen, som foruden ham skulde bestaa af 3 faste Medlemmer. Han fik Tilladelse til at blive boende paa sit kjære Munkvold og skulde nu have for sig en tiltalende Virksomhed, som kunde fylde hans hele Liv. Det var Tanken med denne Komité, der har krævet meget Arbejde og kostet store Summer; at den skulde skaffe en hel ny Lovgivning, der kunde svare til de forandrede Forhold efter 1814. For et saa stort og omfattende Arbejde skulde netop K. synes at være Manden. Hans Syslen dermed blev alligevel en stor Skuffelse, hvortil forskjellige Grunde maa have medvirket.

En af disse og i alt Fald den mest iøjnefaldende var hans Deltagelse i sit Fædrelands politiske Liv. Som 1. Repræsentant for det Amt, i hvilket han var bosat, mødte han paa alle ordentlige og overordentlige Storting fra 1821—28, hvor han regelmæssig valgtes til Præsident. I 1824 var han Formand i Konstitutionskomiteen og var Hovedforfatter af den i sin Tid meget bekjendte Indstilling, hvorved denne fraraadede Antagelsen af samtlige i 1821 fremsatte kongelige Forslag til Forandring af Grundloven. Derved kastedes der i Samtid og Eftertid en stor Glans over hans Navn. Imidlertid blev han bortdragen fra sin egentlige Livsgjerning. Aar gik efter Aar, uden at der saas Frugter af denne. Gjentagne Gange fik han Udsættelse med at aflevere sine Udkast og Materialier, uden at

noget kom fra hans Haand, ikke engang da med Udgangen af Sept. 1828 den yderste Frist var udløben. Regeringen indstillede da paa Nedsættelsen af en særskilt Kommission, der skulde behandle de Lovsager, hvis Udarbejdelse var paalagt K. Inden denne Indstilling var afgjort, bortkaldtes han pludselig og uventet ved Døden 10. Nov. 1828. Hvad der efter hans Død forefandtes af Materialier, havde kun ringe Værd; det var i stor Udstrækning Oversættelser af fremmede Love eller Skrifter. I 1833 rejstes der i Christiania et Mindesmærke over ham, den saakaldte «Krohg-Støtte».

Sammen med 2 andre Medlemmer af de første Storting, Sørenskriver I. Knudssøn og Pastor N. St. Schultz, regnedes K. længe som en af den unge Friheds Heroer, og dette Triumvirat blev stadig fremholdt som de manende Forbilleder for den unge Slægt. K. var ubestridelig i Besiddelse af Lærdom, Smag og Skarpsindighed; han var en retskaffen Mand, som understøttede, hvad der var godt. J. H. Vogt siger om ham: «Han besad en stilistisk Færdighed, der søgte sin Lige. Denne blev af karakterfaste Mænd med stort Held benyttet, og for hvem Støtten, i det mindste lige saa vel, maatte været rejst.» Han bævede tilbage for alt Ansvar og var bange for at udføre noget alene. Ligesom hans selvstændige Forfattervirksomhed kun blev ringe, saa har han ogsaa i det offentlige Liv blot sat sig Spor, hvor han stod sammen med stærkere Naturer, der dreve ham frem. «Havde han» — det er atter J. H. Vogts Ord — «arbejdet i Fællesskab med flere, og det udarbejdede var fremkommet som et Produkt af fælles Bestræbelser, saa at intet Stykke havde uden for Medarbejdernes Kreds, og knapt nok inden denne, ladet sig til Syne, som om det var hans, vilde han have befundet sig vel, og Arbejdet var rimeligvis bleven fuldført.» Denne Dom er visselig vel grundet. Der laa i K.s Karakter en Tilbøjelighed til at trække sig ind i sin Skal, leve et stille, ubemærket Liv, hvori han ikke mærkede Ansvaret ved den offentlige Mands Gjerning. Men til samme Tid ejede han ikke den Modstandskraft, som var fornøden til at unddrage sig de omfattende Hverv, som bleve ham tilbudne i Kraft af den store Tillid, han nød hos sine Landsmænd. Naar han saa bagefter følte Tyngden derved og søgte at komme bort, kunde det let være for sent. Hans Liv viser dette; han var den højtbegavede Mand uden at eje den fornødne Karakterens Styrke og Energi. Samtiden tillagde imidlertid Forfatteren af den bekjendte Indstilling disse Egenskaber. P. Chr.

Holst siger derom: «Noget særdeles politisk Mod udfordredes næppe for at komme til et saadant Resultat, da man forud meget vel vidste, at den almindelige Stemning var imod enhver Forandring i Grundloven.»

K. ægtede 11. Sept. 1800 sit Søkendebarn Stincken Meincke Krohg (f. 1781 † 1841), Datter af nedennævnte Generalvejmaster Nic. Fred. K.

J. H. Vogts Optegnelser om sit Liv 1784—1846 S. 93 f. 116 ff. P. C. Holsts Optegnelser om sit Liv og sin Samtid S. 204 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *Yngvar Nielsen.*

Krohg, Hilmar Meincke, 1776—1851, Amtmand, var Søn af ndfr. nævnte Generalvejmaster Nic. Fred. K. og blev født i Throndhjem 1. Jan. 1776. Fra sin Fødebys Kathedralskole blev han Student 1794, opholdt sig 1795—97 i Norge og tog juridisk Examen 1799. Efter i nogen Tid at have gjort Tjeneste i Kancelliet og som Fr. Moltkes Privatsekretær drog han 1801 med Titel af Kancellisekretær til Norge og levede paa en Ejendom ved Throndhjem, indtil han 1807 udnævntes til Amtmand i Finmarken. 1811 blev han forflyttet til Nordre Bergenhus Amt og s. A. til Romsdals Amt, hvilket han tiltraadte umiddelbart efter sin Fratrædelse af Finmarken. 1811—Jan. 1814 var han konstit. Stiftamtmand i Throndhjems Stift. Som Amtmand i Romsdal tog han Afsked 1840 med Tilkjendegivelse af Kongens «naadigste Tilfredshed med hans lange og tro Tjeneste». 1814 mødte han paa Rigsforsamlingen og valgtes senere til Amtets første Repræsentant ved Stortingene 1814, 1818 (da han ikke kunde møde), 1824 og 1830. 1826 berejste han Finmarken som Formand i den kongl. Kommission, der havde at foreslaa Midler til Amtets Opkomst. Da han tog Afsked, blev der af Molde og Aalesunds Kommuner slaet en Medaille til hans Erindring, Amtsformandskabets Medlemmer subskriberede 1841 til et Legat i samme Øjemed, og de 2 nævnte Kommuner rejste et Mindesmærke paa hans Grav. K. døde paa sin Gaard Nøjsomhed ved Molde 13. Avg. 1851. — Gift 31. Marts 1803 med Cecilia Edel Sophie Stub (f. 1786 † 1864).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Krohg, Nicolai Frederik, 1732—1801, Vejingeniør, var født 10. Maj 1732 paa Gaarden Niteberg i Gjerdrum Præstegjæld, Øvre Romerige, og tilhørte en af Bondestanden udgaaet norsk Militærslægt, hvis Navn (efter en Gaard Krogen) først skreves Krogh, men

fra 1800 Krogh. Han var Søn af Oberstlieutenant Christian Krogh († 1752) og Gyri Thorsdatter. Han gjennemgik den matematiske Skole i Christiania, hvorfra han dimitteredes 1754, og blev 1756 Premierlieutenant ved 1. søndenfjældske Dragonregiment, ved hvilket han 1752 var bleven Fændrik. Fra 1757 gjorde han Tjeneste i Danmark og fra 1759 i flere Aar som Ingeniør ved den norsk-svenske Grænsekommission i det nordenfjældske. 1762 blev han Kapitajn og forsattes 1766 til 2. søndenfjældske Dragonregiment. Han erholdt 1773 Oberstlieutenants og 1788 Obersts Karakter. 1768 blev K. paa 2 Aar konstitueret som Generalvejmaster i Throndhjems og Bergens Stifter, hvilken Ansættelse senere overgik til fast. Først 1788 udskiltes de 2 bergenhussiske Amter, der fik en egen Generalvejmaster, medens K. fremdeles beholdt Romsdals og de 2 throndhjemmske Amter som sin Virkekreds. Han havde 1777 erhvervet Gaarden Munkvold ved Throndhjem, hvor han senere var bosat. Paa denne døde han 1. Maj 1801.

Det er som Generalvejmaster, K. har indlagt sig sine store Fortjenester. Hans Navn er knyttet til den store Nybygning af det norske Vejnet, som er foregaaet i 2. Halvdel af 18. Aarhundrede, og som er ledet af ham, hans Broder G. A. Krogh (ovfr. S. 513) og Peder Anker (I, 278). En romsdalsk Folkevise har besunget N. F. K. som den, der fór op og ned overalt i Landet, selv der, hvor knap en Bjørn kunde gaa, uden at lade sig holde tilbage af de stenede Fjældsider eller af de bundløse Moradser. I 1788 havde han fuldendt Bygningen af Landevejen fra Dovrefjæld til Throndhjem, som da blev befaren af Kronprins Frederik og vandt dennes Bifald. Nutiden kan næppe i alle Tilfælde rigtig vurdere de store Vanskeligheder, som K. havde at overvinde med de begrænsede Midler, der stode til hans Raadighed. Han var ikke sjælden, for at kunne fremme de nødvendige Vejanlæg, nødsaget til at gjøre «betydelige Forskud af egen Kasse eller ved privat Laan, hvilke Forskud først sent, og stundum ej uden Vidtløftighed, erholdtes refunderede. Han anvendte desuden ej lidet af egne Midler til Vejvæsenets Fremme uden derfor at fordrø nogen Godtgjørelse.» I sit vidtløftige Distrikt var han væsentlig henvist til at hjælpe sig med Almuens Pligtarbejde uden at kunne benytte den Adgang, som hans søndenfjældske Kolleger havde til at anvende Soldater. Saa meget mere beundringsværdigt var det, han udførte, i det mange af hans Veje have været benyttede indtil de seneste Aar, og enkelte af dem endnu kunne være i Brug. Det, som han har

planlagt og udført, var den nordenfjældske Del af de store Gjen-nemgangsveje, der forbinde Christiania med Romsdalen, Nordmør og Thrøndelagen, saa vel som det derværende lokale Vejnet. Udførelsen kan i mange Dele efter Nutidens Opfatning være mangelfuld, og navnlig ere hans Veje meget bakkede, i det han savnede Midler til at lægge dem anderledes. Hovedsagen var imidlertid, at der blev bygget et Net af Veje, der afhjalp den for Haanden værende Trang til saadanne og lettede Adkomsten til mangen en Fjælddal, som hidtil havde været afstængt. Han mødte ofte megen Modstand hos Almuen, der følte sig plaget ved det Arbejde, som foranledigedes gennem de nye Vejes Anlæg og Vedligeholdelse. Den var i de fleste Egne træg og uvillig, hvorfor det selv for en Mand med K.s Energi tog adskillig Tid, forinden det lykkedes ham at bryde Bøndernes seje Modstand. — Fra 1773 til sin Død var K. 1. Overdirektør ved Røros Kobberværk. Ligeledes havde han en væsentlig Del i at skaffe Throndhjem den første Vandledning, som blev færdig 1777. K. blev 22. Nov. 1768 gift med Anna Meincke (f. 1743 † 1823).

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalthist. II, 253 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. IV, 250 ff. 262 ff. *Yngvar Nielsen.*

Krohn, August Friedrich, 1781—1856, Officer, født i Neustadt i Holsten, hvor Faderen var Sagfører, 23. Febr. 1781, indtraadte i sit 14. Aar som Frikorporal i oldenborgske Infanteriregiment, hvor han 1801 blev Fændrik, 1803 Sekondlieutenant, 1807 Premierlieutenant, 1811 Kapitajn. 1813 fik K., der fra første Færd havde gjort sig bemærket ved sine mere end almindelig fremtrædende Evner og Anlæg for Tjenesten, og som for sin Tapperhed i Stormen paa Stralsund 1809 var bleven hædret med Ridderkorset, Ansættelse i Auxiliærkorpset som Adjudant hos Frederik af Hessen (V, 336). Han gjorde under Korpsets smukke Felttog fortrinlig Fyldest, paa Skriverstuen som i Marken, udmærkede sig ved flere Lejligheder og vandt i høj Grad sin Chefs Hengivenhed. Det var væsentlig paa hans indstændige Raad i Forening med Stabschefens, at Prinsen efter Slaget ved Sehested imod Frederik VI's Ønske bestemte sig til at forblive i Rensborg med Korpset. 1815, da Prinsen drog til Frankrig, blev K. paa ny ansat i hans Stab. Efter Hjemkomsten stilledes han à la suite i slesvigske Jægerkorps, men forblev hos Prinsen indtil 1825, da han blev ansat som personel Adjudant hos Generalfeltmarskal, Landgrev Carl af Hessen. 1829,

s. A. som han blev Major, overdrog Frederik VI ham tillige Ledelsen af den «indbyrdes Undervisning» i Hertugdømmerne, ved hvilken han i flere Aar havde været virksom, og ved Landgrevens Død 1836 blev han Gouvernør for Dattersønnerne, de yngre Prinser af Glücksborg. 1839 hædredes han, der stedse stod à la suite, med Kommandørkorset; 1840 blev han Oberstlieutenant og 1843 Oberst, en særlig Gunstbevisning, der skyldtes den ham af Generalkommandoen givne Betegnelse, at han «var en af Hærens mest udmærkede Officerer», da ellers ingen efter Hærloven 1842 kunde avancere til denne Grad, før han havde gjort 2 Aars praktisk Tjeneste. Ved Oprørets Udbrud i 1848 forblev han i Hertugdømmerne, udnævntes til Generalmajor og Chef for 1. Insurgentbrigade og førte som ældste Officer Kommandoen i Slaget ved Bov, da Overgeneralen, Prinsen af Noer, først indfandt sig sent paa Dagen. Efter Tilbagetoget til Rensborg udtraadte han af aktiv Tjeneste, men overtog i nogen Tid Ledelsen af Militærdepartementet. Han døde i Ballerupstedt 12. Juni 1856. Han er optraadt som Militærforfatter og har bl. a. skrevet «Grundzüge der Kriegskunst unserer Zeit» i 2 Bind (1824—27).

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *S. A. Sørensen.*

Krohn, Frederik Christopher, 1806—83, Billedhugger og Medaillør, var Son af Major i Artilleriet Johan Jacob K. (f. 27. Juni 1778 † 27. Jan. 1842) og Maren f. Rasmussen eller Nielsen (f. 27. Jan. 1769 † 1. Marts 1855); han blev født paa Møllergaard ved Sorø 4. Avg. 1806 og kom i 1823 til Kjøbenhavn for at uddanne sig til Billedhugger ved Akademiet. Efter at have gennemgaaet Skolerne fik han i 1825 den mindre og Aaret efter den store Sølvmedaille. For en siddende Figur fik han i 1826 en Pengepræmie, men til Konkursen for Guldmedaille (1827 og 1831) vandt han ikke Præmien. Imidlertid havde han begyndt at lægge sig efter Medaillørfaget og meldte sig allerede i 1829 til en Konkurs for Pengepræmien i dette Fag. Da Medaillør Alb. Jacobson nægtede at give ham Undervisning, vendte han sig til H. E. Freund, der nylig var kommen hjem, og under dennes Vejledning gjorde han saa gode Fremskridt, at han i 1832 kunde fremlægge for Akademiet saadanne Prøver, at han fik til Opgave at skære en Medaille over Digteren Wessel som Konkursarbejde for Guldmedaillen, og Skitsen hertil blev antagen i 1833. Samtidig havde K. dog arbejdet som Billedhugger

og udført bl. a. 3 Billedstøtter til Kongens Trappe paa Christiansborg, nogle Relieffer og for egen Regning 17 Buster i halv naturlig Størrelse af Datidens bekendte Mænd, først og fremmest Prins Christian Frederik. I Bronze udførte han en lille Statue af Frederik VI til Hest til et Ur, en anden af samme Konge til Fods og et Par Buster, men de bleve ikke godt ciserede i Paris. Tillige fik han Sysselsættelse som Medaillør, saa at han først 1835 kunde fremlægge sit Konkursarbejde, som enstemmig tilkjendtes den store Guldmedaille. Varmt anbefalet af Akademiet fik K. derpaa kongl. Rejseunderstøttelse som Medaillør for 2½ Aar og i 1838 et Aars Tillæg af Akademiet. Kort før Afrejsen i Maj 1835 ægtede han Sophie Susanne Dorothea Købke (f. 3. Maj 1807), en Søster til Maleren C. S. K., og rejste saa til Berlin for at studere Møntningsteknikken, som han grundig satte sig ind i, der fra til München, hvor hans Hustru mødte ham, og saa til Rom. Han levede et frisk og fornøjeligt Kunstnerliv i Italien, tilfreds i Følelsen af den voxende Indsigt, han vandt i sit særlige Fags Udøvelse, og hædret med en smigrende Opgave, Udførelsen af en Reformationsmedaille, som han trods enkelte Uheld fik færdig i rette Tid (Okt. 1836).

1839 kom K. tilbage til Kjøbenhavn og fik fra 1. Jan. 1841 kongl. Udnævnelse til Medaillør ved Mønterne i Kjøbenhavn og Altona, og i denne Stilling forblev han for Kjøbenhavns Vedkommende til 1. Maj 1873, da han tog sin Afsked, medens P. Petersen 1852—63 havde Ansættelse ved Mønten i Altona. Sin Hustru mistede K. 15. Juli 1853, men 2 Aar efter ægtede han en Kusine til hende, Emilie Købke (f. 1812 † 1880), Datter af Kancelliraad Caspar Behrend K. og Juliane Cæcilie f. Ratz.

Af K.s Arbejder ved Mønten kunne nævnes de under Kongerne Christian VIII og Frederik VII indførte nye Sølvmønter, medens han havde det Uheld, at hans vigtigste Medaillearbejder ikke bleve prægede, saaledes en Medaille i Anledning af den oldenborgske Stammes 400 Aars Jubilæum og Dødsmedaillen over Christian VIII, hvilke begge standsedes paa Grund af den kort efter Kongens Død udbrudte Krig. Hans øvrige Medailler hævede sig, ved Siden af ubestridelige Fortrin i det tekniske, ikke i kunstnerisk Henseende til noget særdeles betydeligt. K. var en ivrig Samler, som navnlig interesserede sig for Kobberstik og Raderinger. Hans Studier over Kunstnerne i dette Fag ere udgivne af Sønnen P. K. K. under Titel: «Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik, Raderinger m. m.» I (1889). K., der med en høj Grad af Livs-

friskhed syslede med sine aandelige Interesser til det sidste og bl. a. ogsaa var en ihærdig og haardfør Fodgænger, døde 13. Sept. 1883 paa Kommunehospitalet.

Weilbach, *Konstnerlex.*

Ph. Weilbach.

Krohn, Johan Jacob, f. 1841, Forfatter og Skolemand. Han er født 9. Avg. 1841 i Kjøbenhavn og Søn af ovfr. nævnte Medaillør Frederik Christopher K. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1860 og Cand. theol. 1867. Fra 1868—73 var han Huslærer paa Bregentved og fra 1877—80 Forstander for det kongl. Theaters Elevskole, hvilken Stilling han opgav for at overtage Bestyrelsen af «Krebs' Skole» i Kjøbenhavn (s. ovfr. S. 474). 3. Nov. 1879 ægtede han Cecilie Margrethe Petersen, Datter af Etatsraad Nic. Wilh. P. i Odense. — 1866 udgav han anonymt «Peters Jul» (3. Opl. 1889) og 1870 under Pseudonymet «Klok» en Samling «Fortællinger og Skitser», der foruden at aabenbare et afgjort poetisk Talent alle vare prægede af en ejendommelig hjemlig Stemning og bares af et egget, stilfærdigt Lune. Lignende Egenskaber viste hans paa det kongl. Theater opførte Arbejder: «Et Svar», dramatisk Situation (1873), og «Efter-sommer», Lystspil i 1 Akt (1877). Efter den Tid har K. kun skrevet for Børn («Spolerius», 1884, «Vor Ven Stæren», 1891, «Fortællinger for Børn», 1894, o. fl.), men paa dette specielle Omraade er han da ogsaa bleven vor ypperste nulevende Forfatter, der som faa forstaar den sjældne Kunst at lempe sin Tanke og Stil efter de smaas Fatteevne uden nogen Sinde at blive søgt. Dette hænger naturlig sammen med hans næsten enestaaende Evne til at omgaas mindre Børn; «Krebs' Skole» (nærmest en Forberedelsesanstalt til den lærde Skole) er under hans Ledelse bleven en Mønsterskole, lige udmærket ved det Maal af Kundskaber, dens Disciple tilegne sig, og ved den Aand, der raader i den.

Sophus Bauditz.

Krohn, Ludolph Johann, 1736—1825, Jurist, er født 21. Juli 1736 i Koldenbüttel i Ejdersted, hvor Faderen, Conrad K. (f. 1680 † 1751), var Præst. Moderen hed Margrethe f. Honnens. Efter at have studeret Jura i Rostock fik han 1760 Bestalling som Advokat i Hertugdømmet Slesvig, men blev allerede 1763 udnævnt til Avditor og gjorde Tjeneste som saadan først ved det sjællandske Ky-rasserregiment, derpaa ved Arveprins Frederiks Infanteriregiment og senere ved Artilleriregimentet indtil 1804, da han tog sin Afsked. I 1780 fik han Bestalling som Overavditor og i 1801, efter at han

i et halvt Aars Tid havde forestaaet Generalavditoriatet under en Vakance, Generalavditørs Karakter. Han blev gift 1. 1776 med Rebekka Hasløw († 1779) og 2. 1781 med Christiane Cornelia Reuter († 1806). Han døde 8. April 1825. — K. havde i mange Aar forberedt til Aflæggelse af Avditørexamen, og da der den Gang ikke endnu fandtes nogen samlet Udgave af de militære Retsbestemmelser, samlede han selv til Brug for sine Manuducender en Oversigt over den militære Lovgivning, som han udgav 1799 under Titel «Forsøg til den danske Krigsret».

Erslew, Forf. Lex.

H. C. Steffensen.

Krohn, Pietro Købke, f. 1840, Musæumsdirektør. K. er født i Kjøbenhavn 23. Jan. 1840 som Søn af ovfr. nævnte Medaillør Frederik Christopher K. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1859, uddannede sig som Maler under Marstrand og Skovgaard, deltog i Krigen 1864 som frivillig Officersaspirant og blev Lieutenant efter Alsaffæren, opholdt sig 1871—78 i Italien og var 1878 ansat ved Verdensudstillingen i Paris. Efter sin Hjemkomst tegnede han en Del Kostumer til det kongl. Theater, fik 1880 Ansættelse som dets Økonomiinspicient og Kostumier og blev 1885 tillige Sceneinstruktør, særlig for Operaen. Som Økonomiinspicient fratraadte han 1893 for som Direktør at lede det danske Kunstindustrimusæum. Han giftede sig 28. Jan. 1881 med Emilie Juliane Bull, Datter af Cand. jur. Carl Ludv. B.

Weilbach, Konstnerlex.

Edgar Collin.

Krohn, Wollert, 1731—89, Handelsmand, tilhørte en fra Meklenborg indvandret Slægt og blev født i Bergen 6. Jan. 1731. Han drev i denne By en stor Handelsvirksomhed og var inden sin Død en af Norges rigeste Mænd. Navnlig ejede han betydelige Jordejendomme i Omegnen af Bergen med Hovedgaarden Sten. P. A. Heiberg opholdt sig en Tid i hans Hus og skulde være bestemt til at ægte hans eneste Datter. Der kom imidlertid et Brud imellem dem, hvilket nødsagede Heiberg til at forlade Huset, efter at han havde maattet undertegne et for ham ydmygende Brev. K. døde som Étatsraad 6. Maj 1789. Var gift 1. med Ingeborg Benedicte f. Danchertsen (f. 4. Febr. 1739 † 19. Avg. 1783) og 2. (16. Nov. 1786) med Wenke Cecilie f. de Besche († 23. Nov. 1805).

Stamtavle ov. Familierne Garmann, Schanche, Krohn og Hopstock (1876) S. 44 f. P. A. Heiberg, Tre Aars Ophold i Bergen (1829). Samme, Fornødne Oplysninger i Anl. af Hr. Krohns Avertissement (1829). *Yngvar Nielsen.*

v. Krohne, Johann Wilhelm Franz Friherre, 1738—87, Æventyrer, var født 13. Maj 1738 som Søn af kurpfalzisk Major Johann Franz Friherre v. K. og Anna Catharina f. Zündt, studerede i Heidelberg Jura og gik senere til Brunsvig, hvor han fungerede som Krigskommissær. 1763 fik han Justitsraads Titel, tog 1764 sin Afsked og drog til Berlin, hvor han, efter at have avskulteret i Kammerretten, s. A. blev Hofmarskal hos Prinsesse Henriette Marie af Preussen. Med Storkorset af den røde Ærn forlod han imidlertid 1768 Berlin og gik til Warschau, hvor han ved et Skrift om Polens økonomiske Opkomst insinuerede sig hos Kong Stanislaus August i den Grad, at denne gjorde ham til Gehejmeraad; men de urolige Forhold tvang ham snart til at forlade Landet for 1770 at begive sig til Danmark, hvor Bernstorff paa anbefaling af en Fyrste af Reuss lovede ham Ansættelse, hvilket dog paa Grund af Ministerens Afskedigelse blev til intet. K. vendte da tilbage til Tyskland og 1774 træffe vi ham som Sachsen-Hildburghausens Minister i den nedersachsiske Kreds. Imidlertid var han i Celle kommen i Berøring med Dronning Caroline Mathilde, hvilket gav Anledning til, at han i et anonymt Skrift forudsagde hendes snarlige Tilbagekomst til Danmark, men efter hendes Død viste han sig i et Par Lejlighedsskrifter som en Ven af det da regerende Parti i Danmark. Derved forklares det, at Arveprins Frederik understøttede ham ved Udgivelsen af et tysk Adelslexikon, hvoraf dog kun udkom 2 Hæfter, hvis Indhold vistnok maa benyttes med Varsomhed. 1777 gjenfindes den urolige Mand i Danmark, hvor han, der 1761 havde ægtet Ulrika Friherreinde v. Plotho fra Grabow ved Magdeburg, men som nu var Enkemand med flere Børn, forlovede sig med Henriette Juliane v. Grambow, Datter af Generallieutenant Volrath Levin v. G. Men hendes Familie med Gehejmeraad V. A. v. d. Lütke i Spidsen ønskede at hindre Giftermaalet, hvad enten den nu ikke yndede K. eller ikke undte ham Frøkenens faa Tusende Rdl., og udvirkede en Kabinetsordre, hvori Kongen ophævede Forlovelsen. Da K. ikke vilde underkaste sig Ordren, der rigtignok led af en grov Formfejl, blev han uden videre arresteret og slap ikke fri, før han 1779 underskrev en Forpligtelse til at forholde sig rolig og ikke forlade Riget eller Ribe Stift, hvor man anviste ham Ophold med en Pension af 400 Rdl. Af Ægteskabet blev der intet trods levende Protest af Frøken Grambow. K. vovede sig et Par Gange til Kjøbenhavn, søgte Tilladelse til at forlade Landet og skal være død i Berlin 1787.

Krohne, Allg. teutsches Adels-Lex. (1774) I, 2, 217 ff. Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 462 ff.

G. L. Wad.

Kroman, Kristian Frederik Vilhelm, f. 1846, Filosof. K., en Søn af Skibsfører Christian K. og Elisabeth Richardine f. Krøyer, er født i Maribo 29. Marts 1846. Han gik i Byens Borgerskole til sit 15. Aar, ønskede egentlig at blive Sømand og gjorde i sit sidste Skoleaar en Tur med Faderen, men blev skræmmet bort derfra og følte sig endnu mindre tiltalt af at forsøge sig et Par Maaneder som Kjøbmandslærling. Han ønskede nu at studere, men maatte gaa den Omvej først at tage Skolelærerexamen, opholdt sig et Aar hos en Skolelærer for at blive forberedt til Seminariet og kom da 1862 paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1865; var derefter et Aars Tid Huslærer paa Laaland, drog saa til Kjøbenhavn for at læse til Artium og blev Student 1869. Det var Naturvidenskaberne, der tidligst havde fængslet ham, men Bekjendskab med S. Kierkegaards Skrifter, som han stiftede under Artiumslæsningen, æsthetiske Interesser og Paavirkning af den filosofiske Debat og Produktion, der da florerede her hjemme, førte ham ind paa det filosofiske Studium, og i Efteraaret 1874 tog han Magisterkonferens i Filosofi med Psykologi som Hovedfag. Men hans Interesse for Naturvidenskaberne havde holdt sig usvækket, og det var dens Aand og Methode, han vedblivende hyldede, som det ogsaa ses af hans Afhandling for den filosofiske Doktorgrad: «Den exakte Videnskabs Indlæg i Problemet om Sjælens Existens» (forsvaret 1877), med dens indtrængende Krav paa, at Filosofien maa se at tilegne sig den naturvidenskabelige Forsknings Exakthed og Besindighed. Han udgav derefter sin lille, klare «Kortfattet Tænke- og Sjælelære», 1882 (senere i forskjellige Udgaver, en større 1888 og en mindre 1889).

Imidlertid havde Videnskabernes Selskab 1880 ønsket «en Undersøgelse af Forholdet mellem det aprioriske i vor Tænkning og det i Erfaringen givne, særlig med Hensyn til de om Materiebegrebet i den nyere Tid indførte Hypoteser» som Besvarelse af dets filosofiske Prisopgave, og denne Opgave, der laa saa fortræffelig for K.s Interesse og Evne, førte til det Værk, i hvilket K. har ydet sit betydelige Bidrag til den danske Filosofis Udvikling: «Vor Naturerkjendelse, Bidrag til Matematikkens og Fysikkens Theori» (1883, senere oversat paa Tysk). I denne Bog, i hvilken K. har givet en paa grundig matematisk og naturvidenskabelig Dannelse støttet Analyse af de Begreber, der ligge til Grund for vor Naturerkjendelse, viste han sig som en fortrinlig Analytiker og konstaterede videre sin Evne til at give sine skarpsindige Undersøgelser i et

overordentlig simpelt, klart og let Sprog. Vor Erkjendelses Principper opfatter han som Postulater, Begyndelsespaastande, der grunde i Selvopholdelsesdriften, og holder strængt paa Erfaringen, men indrømmer aabne Spørgsmaal og uløste Gaader og er vel i Livsanskuelse særlig paavirket af H. Lotze. Et andet Værk af K., der vakte Røre og Opsigt, og et tiltalende Udtryk for den tidligere Seminarieelevs varme Interesse for Opdragelsen er den livlig og frisk skrevne Bog: «Om Maal og Midler for den højere Skoleundervisning» (1886). I en paa fysiologisk og psykologisk Grundlag bygget Fremstilling af Undervisningens Maal, Midler og Plan giver han her en analytisk skarp Fremstilling af de forskellige Lærefags pædagogiske Betydning med Eftertryk paa Mathematikken og Naturvidenskaberne og tager Ordet for en almindennende borgerlig Højskole, der, i Modsætning til Latinskolen, arbejder med de Dannelsesmidler, som den moderne Kultur efterhaanden selv har skabt. Det er den samme pædagogiske Interesse, der har givet sig Udslag i K.s Iver for Gymnastik, Sløjd og Sport, en virksom Sans for Menneskets legemlige Side, der ogsaa førte Soens tidligere unge Elsker, nu omskabt til Fysiker og Filosof, til at fordybe sig i «Kapsejladens Logik, Bidrag til Løsning af Maaleproblemet» (1893). Desuden har K. udgivet nogle, særlig naturvidenskabelige, populære Afhandlinger og forskellige Oversættelser (af Skrifter af K. Elze og H. Taine).

Efter som Kandidat og Doktor at have levet som filosofisk Manuduktør blev K. 1883 Docent og 1884 Professor i Filosofi ved Universitetet (hvormed han tillige fra 1884 kom til at forbinde Stillingen som Docent i Pædagogik), s. A. Medlem af Videnskabernes Selskab, 1886 Kultusministeriets pædagogiske Konsulent og Medlem af Examenskommissionen for Skolelærer- og Lærerindeexamen. 1877 ægtede han Marie Louise Bruun, Datter af Justitsraad, Justermester Ernst B. (III, 166).

Universitetsprogram til Reformationensfesten 1877.

Cl. Wilkens.

v. **Kronhelm, Andreas Schwesinger**, 1640—95, Præst, blev født 26. Jan. 1640 i Koburg i Franken. Familienavnet var Schwesinger. Han studerede Theologi, blev Magister og beholdt den theologiske Doktorgrad ved Universitetet i Rinteln. 1663 blev han Diaconus i Dannenberg i Brunsvig-Lyneborg, men rykkede allerede Aaret efter op som Superintendent sammesteds. 1670 blev han for sig og Descendenter adlet af Kejser Leopold med Navnet v. Kron-

helm. 1672 kom han til Kjøbenhavn som Hofprædikant og Konfessionarius hos Enkedronning Sophie Amalie. Denne Stilling beklædte han til 1678, da han udnævntes til Sognepræst i Krempe i Holsten. 1686 blev han tillige Provst i Grevskabet Rantzau. Lidende af Vattersot rejste han 1695 til Hamborg for at søge Lægehjælp, men døde 25. Maj s. A. i denne By. K. var 2 Gange gift: 1. (1665) med Emerentia Dorothea Leidenfrost († 1678 i Kjøbenhavn); 2. (1678) med Anna Sophie Walter († 1679 i sit 22. Aar), Datter af Generalmajor Hans W. i ~~Krempe~~.

Archiv f. Staats- und Kirchengesch. der Herzogth. IV, 81 f. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 727. Moller, Cimbria lit. II, 879. A. Jantzen.

Krossing, Niels Brock, 1795—1854, Officer og Lithograf, er født 9. Febr. 1795 paa Christianshavn og Søn af Grosserer Jørgen Christian K. og Marie f. Søgaard. Han blev Kadet 1806, Stykjunker 1809, Sekondlieutenant 1810, Premierlieutenant 1818, Kapitajn 1828, Batterichef 1838 og Major 1844, tog sin Afsked i Jan. 1848 og fungerede under Krigen som Pladskommandant, først i Middelfart (1849) og derpaa i Kolding (1850). Han har som Militær udgivet et Par mindre Lærebøger, men hans Navn er væsentligst knyttet til det kongl. Stentrykkeri, der efter Forslag af daværende Kapitajn J. N. B. Abrahamson (I, 64) oprettedes 1820, derved at Staten købte Musikhandler C. C. Loses Stentrykkeri. Den her i Landet unge lithografiske Kunst gik herved væsentlig over paa militære Hænder. Abrahamson blev Trykkeriets Direktør, K. dets Inspektør, og Officerer ansattes som Tegnere, Underofficerer som Trykkere. Det bestod til 1843 og lededes i den Tid væsentlig af K., der livlig interesserede sig for det. 1822—23 foretog han med kongl. Understøttelse en Rejse til Tyskland og Frankrig navnlig for at blive bekendt med Kridtmaneren, 1827 skrev han i Ursins «Magasin for Kunstnere og Haandværkere» en Udsigt over «Stentrykkerikunsten», og 1831 udkom 1. Hæfte af en Række stentrykte Gjengivelser af Malerier fra Billedgallerierne paa Slottene Christiansborg, Fredensborg og Frederiksborg, Trykkeriets største og væsentligste Arbejde. 1827 havde K. sammen med Kunstkammerforvalter J. C. Spengler og Professor J. L. Lund faaet Eneret til Udgivelsen. Disse Blade tegnedes selvfølgelig af Kunstnere, og det maa i det hele erindres, at K. selv væsentlig aldrig optraadte som Tegner; et Par Blade i Kridtmaner, der fulgte med hans Afhandling i Ursins «Magasin», bærer dog Mærket B. K. Han døde 6. Juli 1854 i Fredensborg.

— 14. Sept. 1824 havde han ægtet Maria Anna Sophie Hammel (f. 4. Juni 1793), Datter af Pladsmajor Andreas H. i München og Eva f. Schreiner.

Erslew, Forf. Lex. Weilbach, Konstnerlex. Skand. Bogtr. Tid. 1871.

C. Nyrop.

Krossing, Nikolaj Ulrik, 1798—1872, Forfatter og Skolemand. K., som er født 13. Juni 1798 paa Christianshavn, er Broder til foregaaende. 1816 blev han Student fra Frederiksborg Skole, men tog aldrig nogen Embedsexamen. Allerede 1819 blev han Kantor ved Citadelskirken, en Stilling, han beklædte til sin Død, og for Resten virkede han som Lærer i Dansk ved forskellige Skoler, navnlig ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvor han ansattes 1828, samme Dag, som den anerkjendt dygtige Skolemand N. B. Krarup overtog Skolens Bestyrelse. K., der blev Student i en Periode, da de litterære Interesser vare saa almindelig fremtrædende, nærede en levende Beundring for den Oehlenschlägerske Digtning og for Skuespilkunsten; han vandt i Aarene 1821 og 23 Accessit for Besvarelsen af Universitetets æsthetiske Prisopgaver, skrev selv i Aarenes Løb en Række smukke Digte — blandt hvilke særlig fædrelandshistoriske som «Tymme Sjællandsfar» og «Thomas Kingo» endnu i vore Dage hævde deres Plads i mange Anthologier — og udgav (foruden flere andre Skolebøger) en meget benyttet «Poetisk Læsebog» i 2 Bind (af 1. Del udkom 6. Udg. 1858, af 2. Del 4. Udg. 1867). K.s Hovedvirksomhed var og blev imidlertid hans Undervisning i Modersmaalet, altid kun i de lavere Klasser og hovedsagelig i den nævnte Borgerdydskole, for hvis Skyld han 1840 opgav alle andre Informationer. I næsten 44 Aar virkede han ved denne Skole under 3 forskellige Bestyrere (Krarup, M. Hammerich og J. Helms), og den yngste af disse giver K. det Lov, at hans Gjerning blev «udført til det sidste med aldrig bristende Taalmodighed, aldrig sagtnende Utrættelighed og aldrig kølnet Kjærlighed til Børnene». Og som K. selv var en stor Børneven, var han i ualmindelig Grad afholdt af sine Elever, hvem han først og fremmest forstod at indprente Kjærlighed til Modersmaalet. Generation efter Generation nød godt af den beskedne Mands vækkende Undervisning. Han døde ugift 5. Febr. 1872.

Erslew, Forf. Lex. Indbydelsesskr. til Aarsprøven i Borgerdydskolen p. Chrshvn. 1854, S. 72. Fædrelandet 1872, Nr. 31. Helms, Borgerdydskolen p. Chrshvn. 1787—1837 S. 68 f.

Sophus Bauditz.

Krossing, Peter Casper, 1793—1838, Komponist, var Broder til de 2 foregaaende og fødtes paa Christianshavn 21. Avg. 1793. Fra Barndommen af viste han stor musikalsk Sans, men blev dog bestemt til Studeringerne og var omtrent naaet til at skulle tage Examen artium, da alligevel Kjærligheden til Musikken sejrede, og han opgav den studerende Vej. Kunzen blev hans Lærer i Musik, og under dennes Ledelse uddannede han sig til en grundig Musiker. 1816 blev han ansat som Organist ved Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn. 1820—27 var han tillige ansat som Syngemester ved det kongl. Theater. Ved flere større Skoler, som Metropolitan-skolen og Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, virkede han som Lærer i Sang, og samtidig var han kjendt og benyttet som en dygtig Lærer i Musiktheori. Sin væsentligste Betydning har K. haft som Komponist. Af hans ret talrige Arbejder kunne nævnes en Instrumentalsats, komp. 1811, en Høstsalm og en Høstkantate, udførte ved en Kirkekoncert i Slagelse 1814, 2 Reformationskantater, komp. 1817, Kantaten «Tonekunsten», udført ved en af de af M. Foght og G. Gerson arrangerede saakaldte «Amatørkoncerter» 1818, end videre en stor Mængde andre Kantater, Jubilæums-, Sørge- og Festkantater, komponerede ved forskellige Lejligheder, deriblandt «Kunzens Minde», Korene ved Holbergs Jubelfest 1822 (Text af Oehlschläger), en Symfoni, en Klaverkvintet, «Sangvinitas og Melancholia», en Duet, samt flere Sange. Kun lidet af dette er udkommet; i 1815 udgav han 15 Sange af Ingemann, og enkelte andre Sange af ham ere udgivne i Berggreens «Sange til Skolebrug». Hans Arbejder røbe den grundige og strænge Theoretiker; men netop derved fremkommer der ofte noget tørt i dem. Dog var ogsaa det milde og bløde hans Kompositioner egent og skattedes af hans samtidige, saaledes som hans Ven B. Borgen smukt mindedes i et Digt ved hans Død. Af Ting, som i sin Tid vare særlig yndede, kunne nævnes Ingemanns «Liden Harpepigens Klage», en smuk, følelsesfuld Melodi, og Oehlschlägers «Hjemve». K. døde 1. Sept. 1838, ugift.

Erslew, Forf. Lex. Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Kruck, Jørgen, 1598—1659, Professor, var født 1. Sept. 1598 i Eisenach; hans Forældre vare Qvirinius K. og Elisabeth Dursel. Efter at have studeret ved forskellige Universiteter, bl. a. i Wien, hvor han blev kejserlig Comes Palatinus, var han 1626—34 Rektor i Ultz i Lyneborg, tog derefter den medicinske Doktorgrad i Ro-

stock og gik 1638 til Danmark. 1641 blev han Professor medicinæ et physices ved Sorø Akademi, hvor han døde 3. Dec. 1659. Efter sine egne Udtalelser var han en udmærket og heldig Læge. Hans Skrifter ere ubetydelige. Gift med Christence Marie Heinemark (f. 22. Nov. 1633 † 4. Jan. 1687), Datter af Tolder ved Øresund Jonas H.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Wendelboe, Mindesmærker i Sorø Academies Kirke S. 34 f. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 359 f.

G. L. Wad.

Kruckow, Christence Axelsdatter, —1621, Datter af Axel Nielsen K. til Aarslevgaard, kom som ung i Huset hos Fru Berte Friis paa det kun faa Mil fra hendes Fædrenegaard fjærnede Nakkebølle. Da Fru Berte var død 1582, og Enkemanden, Eiler Brockenhuus (III, 105), 2 Aar efter var bleven gift paa ny, forlod Jomfru C. Gaarden, om strax eller noget senere, vides ikke. Den nye Frue paa Nakkebølle, Anne Bille, fødte efterhaanden en Mængde Børn, der imidlertid alle enten vare dødfødte eller døde lige efter Fødselen, og da man efter 12 Aars Forløb gav sig til at efterspore, om dette ikke skulde skyldes Trolddomskunster, fandt man hurtig de formentlig skyldige, et Par Kvinder, som kom til at lide Døden paa Baalet (1596). Som den, der stod bag ved disse Kvinder, nævnedes imidlertid ingen anden end C. K., som beskyldtes for, allerede inden Brylluppet havde fundet Sted, at have truffet Forberedelser til at volde den unge Frue Skade; men mod Beskyldningerne protesterede hun og hendes Slægt, og en formelig Anklage mod hende rejstes ikke. Senere træffes hun i Aalborg, hvor hun 1615 sammen med en Søster stiftede et lille Legat for en Student fra Byens Latinskole. Snart efter dukkede der imidlertid slemme Rygter op om hende, i det man atter troede hende i virksom Forbindelse med den onde for at skade sine Medmennesker. Nu rørtes der op i den 25 Aar gamle Sag, og denne Gang rantes hun af Lovens fulde Straf, da Herredagen 9. Juni 1621 dømte hende til at have sin adelige Stand forbrudt og til at miste Livet. Ikke mange Dage efter faldt den aldrende Kvindes Hoved for Bøddelens Sværd. Inden sin Død havde hun testamenteret Penge til fattige Studenter, «den halshuggede Jomfrus Legat», som endnu existerer.

C. K.s Skæbne er et sørgeligt Vidnesbyrd om svundne Tiders Vildfarelser. Hvad sandt der ligger paa Bunden af Beskyldningerne, er det vanskeligt, ja vel umuligt nu at danne sig en Forestilling

om; men saa vist som hun blev et Offer for Overtroen og derved har Krav paa vor fulde Medynk, saa vist er det ogsaa, at det lidet, man kjender til hende gennem de ganske vist farvede Fremstillinger, ikke egner sig til at vække Sympathi for hende. Hun synes at have været en udannet Kvinde med en mærkelig Tilbøjelighed til at søge simpelt og tvivlsomt Selskab.

Nye Danske Mag. I, 378 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 523. 527 ff. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. 2. R. III, 225 ff. *C. F. Bricka.*

Krum, Jacob Daniel, 1850—87, Balletkomponist og Danser. Allerede i Syvaarsalderen kom K., der var født i Kjøbenhavn 2. Jan. 1850 som Søn af Statistformand ved det kongl. Theater Johanachim Daniel K. og Anna Margrethe f. Heidemann, paa det kongl. Theaters Balletskole, hvor Bournonville og Brodersen vare hans Lærere. Som Danser udmærkede han sig ved Kraft, Smidighed og Elegance, og skjønt han ikke var fremragende som Mimiker, kom han dog til at indtage en smuk Plads dels som Solodanser, dels som Balletkomponist. Hans Arbejder i sidstnævnte Retning ere «Bacchusfesten», 1877, «I Karnevalstiden», 1878, og «Spillemanden», 1885. Han endte sit Liv 22. Marts 1887. Han ægtede 17. Avg. 1875 Skuespillerinden *Johanne Elisabeth Schmidt*, Datter af Skuespiller ved Kasino Christian Theodor S. og Thora Augusta Rebekka f. Sønderskou. Hun debuterede 17. Okt. 1869 paa det kongl. Theater som Julie Helmer i «Pøtrættet», men tog snart sin Afsked for senere at faa en større Virksomhed ved Kasino og Folketheatret. Efter sin Mands Død ægtede hun 16. Avg. 1890 Skuespiller, Cand. phil. Hans Riber Hunderup (f. 25. Marts 1857), der 1879 havde debuteret paa Kasino. *Edgar Collin.*

Krum, Jens Jacob, † 1847, s. Keyser (ovfr. S. 135).

Krummedige (Krummendiek), Albert, —1489, Biskop i Lybek, var af en holstensk Adelsslægt, som i det 15. Aarhundrede igjennem forskellige dygtige Medlemmer af Slægten fik Borgerret i Danmark. A. K. havde været Kong Christian I's tyske Kansler for Hertugdømmerne, i flere Aar havde han opholdt sig i Rom som Notar i den pavelige Rota, og det var ved Kongens Bistand, at han 1466 kaldtes til Biskop i Lybek. Som Biskop var han en pragtlysten, overdaadig Mand, der efterlod sit Stift betyngt med Gjæld. En Del af denne mente han at have paadraget sig ved de store Omkostninger, han havde paa forskellige Gesandt-

skabsrejser for Kong Christian, saaledes 1466 til Preussen og Burgund, 1467 i Nederlandene, 1469 i England og fremfor alt i Aaret 1477, da han i Forening med Erik Ottesen Rosenkrantz afsluttede Ægteskabskontrakten i Dresden mellem Tronfølgeren, Hans, og Prinsesse Christine af Sachsen. Hvorvidt han opnaaede fuld Dækning for sine Udlæg af den altid pengeforlegne Konge, er vel tvivlsomt; dog kvitterede han 1480 til Dronning Dorothea for Udbetaling af 1000 Mark paa Kongens Vegne. Han var for øvrigt Kongerne Christian og Hans en god Støtte i alle Forhold, der vedrørte Hertugdømmerne, særlig lige over for de holstenske Kreditorer og for Ditmarskerne, med hvem vi stadig finde ham i Forhandlinger paa Kongens Vegne. Han var ikke uden kunstnerisk og litterær Interesse, smykkede Domkirken i Lybek med et pragtfuldt, endnu bevaret Kors over Koret og lod trykke forskellige Bøger, saaledes et Missale ved Matthæus Brandis i Lybek, ligesom han lod forfatte en lille Krønike om Bisperne i Lybek og Oldenburg. Han døde 27. Okt. 1489.

Meibom, Script. rer. Germanicar. II, 403 ff. Moller, Cimbria lit. I.

Mollerup.

Krummedige, Erik, — 143⁹, Hofmester, var en Søn af Segebod K., der ved sit Giftermaal med Cæcilie Pedersdatter Skram havde erhvervet Hovedgaarden Rundtoft i Angel. Denne Gaard gik over til E. K., og da han havde ægtet, som det synes, en Datter af Drosten Johan v. Thienen, tilskjødede denne ham 1397 meget Gods i samme Egn. Hans Godsrigdom og anselige Slægt bragte ham snart frem i første Række blandt den schaumburgske Fyrsteæts Tilhængere; Ridderslaget fik han i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, maaske under et af Hærtogene imod Ditmarskerne, og da Hertug Gerhard var falden i Kampen imod disse (1404), indtog E. K. den første Plads blandt Formynderne for hans Enke og Børn og kaldes Drost i Sønderjylland.

Fra dette Øjeblik af er E. K.s Historie en Menneskealder igjennem uopløselig forbundet med Sønderjyllands og kan her kun antydes i sine Hovedtræk. Vistnok under Paavirkning af ham, der som Medejer af Løgismose i Fyn ogsaa var knyttet til Danmark, valgte Enkehertuginde det Parti i Dronning Margrethe at søge en Støtte imod sin Mands efterlevende Broder, Grev Henrik, der havde forladt sit Bispedømme Osnabrück og krævede sin Part af Holsten og Slesvig, og da Hertuginde havde pantsat Tønder Slot

med dets store Underliggende til Dronningen, overdrog denne det som Len til E. K.; ogsaa paa anden Vis spores det, at han har staaet i Gunst hos den danske Dronning. Snart kom dog det Øjeblik, da Enkehertuginde og hendes Raadgivere mærkede, at Margrethe trak Nettet stedse fastere sammen om dem; de brøde saa igjennem og E. K. forrest af alle. Fra dansk Side klagede man over, at han begik Fredsbrud, og fra 1410 var det aaben Kamp, om end stadig afbrudt af Forlig; midt under et saadant erobrede E. K. Byen Flensborg ved et natligt Overfald (1411). Endnu i Danehofsdømmen 1413 nævnes han som Hertuginde Elisabeths fornemste Raadgiver og Modstander af den danske Konge.

Kort efter skiftede imidlertid E. K. Parti, og sammen med ham gik en hel Række af holstenske Slesvigere over til Kong Erik; de have vel anset videre Modstand for haabløs og i Tide villet slutte sig til Sejerherren; mulig har ogsaa personlig Antipathi imod Grevebiskoppen Henrik spillet en Rolle herved. E. K. selv fik strax den største Indflydelse i den danske Konges Raad; han nævnes senere undertiden med Titelen Hofmester (*magister curiæ*), og han fremtræder atter og atter som den, der er Eriks mest betroede Mand. Ved alle de følgende Aars talrige Forhandlinger med Holstenerne og Hansestæderne er det som Regel ham, der fører Ordet; til ham er det, man henvender sig, naar man vil have sat noget igjennem hos Kongen, og fremfor alt i Eriks sønderjyske Politik har han sikkert været den ledende Aand. Det har jo for ham ogsaa været en Kamp for hans hele Velfærd; i Hertugdømmet havde han sine egne Godser, og disse laa endda saa langt imod Syd, at de vare højst udsatte under den hele Strid. En Tid kunde E. K. triumfere; Kong Eriks Politik syntes at lykkes, og det danske Herredømme naaede over næsten hele Sønderjylland; Staden Slesvig blev erobret, og da den ved et Forlig foreløbig overgaves til Hansestædernes Varetægt, betroede disse den til E. K. (1417). Senere gik det anderledes; Skridt for Skridt trængte Holstenerne atter frem, og Kampen endte som bekjendt med, at de gjenhvervede omtrent hele Sønderjylland. Afgjørende var det især, at de 1431 erobrede Byen Flensborg; selv forsøgte E. K., der ellers mere synes at have været Diplomat end Krieger, nu at undsætte den ved Flensborg anlagte Borg med en Flaade, men det mislykkedes, og den maatte overgive sig; i samme Aar faldt ogsaa hans egen Gaard Rundtoft i Modstandernes Hænder og blev jævnet med Jorden.

Saaledes havde E. K. mistet sit oprindelige Hjem. I Danmark havde han dog fundet et nyt; som Kongens Lensmand sad han inde med det rige Aalholm Len paa Laaland, og alt tyder paa, at den tyskfødte Adelsmand nu var ganske indlevet med det danske Aristokrati. Hans sidste Leveaar vise i det mindste, at han følte sig mere som det danske Riges Raad end som Kong Eriks personlige Tilhænger. Med ham i Spidsen søgte Rigsraadet at mægle mellem Kongen og Svenskerne; paa Mødet i Kalmar 1436 var det ham, der i Forening med en lybsk Borgmester fældede en Voldgiftskjendelse, der langt fra var efter Kongens Hjærte, og 2 Aar efter sendtes han til et Møde i samme By, hvor han da var med til at vedtage en ny Unionstraktat, hvis Aand helt igjennem er aristokratisk. Dette er sidste Gang, at E. K. nævnes, og han ~~maa vistnok være død i dette Aar,~~ saaledes at han ikke har oplevet at se Eriks Afsættelse eller det danske Rigsraads Forbund med den Hertug Adolf, som han saa længe havde bekæmpet. Hans talrige Børn forbleve i Danmark.

Kr. Erslev.

[14. Sept. 1439,

Krummedige, Erik, —1541, til Alnerup (i Skaane), Rigsraad, var Søn af Hr. Claus K. og Else Pedersdatter Thott, tjente i sin Ungdom Christian II og havde i Pant af Kronen Hønborg ved Lille Bælt. Som Lensmand her havde han Kongen til Gjæst, medens denne i 1523 vaklede frem og tilbage, inden han kunde beslutte sig til at opgive Jylland. Først efter at dette var sket, opsagde E. K. 20. Marts 1523 Kongen sin Huldskab i et mærkeligt Brev, hvori Frygten for Sigbrit og den Harme, han følte over den Medfart, der truede hans Svoger Otte Krumpen fra Kongen, skinne stærkt igjennem. Under Søren Norbys Bondeopstand i Skaane var han en af Hovedførerne mod denne. Han forlenedes nu ogsaa med Vester Herred og Varde Kjøbstad og viste sig ved forskellige Lejligheder som en myndig og stræng Lensmand. Han synes tidlig at have sluttet sig til Lutherdommen. Rigsraad blev han 1532 eller 1533 og sluttede sig under Grevens Fejde ligesom den øvrige jyske Adel til Christian III's Parti. Han var en af Hovedførerne i Slaget ved Øxnebjerg 11. Juni 1535. Kort efter kom han i Besiddelse af en Del konfiskeret Borgergods i Assens og i Svendborg, blev forlenet med St. Hans Kloster i Odense og førte en Tid lang Befalingen i Fyn, stræng og haard som sædvanlig. 1540 blev han som Lensmand paa Næsbyhoved ved Odense tillige Stiftslensmand i Fyn og viste stor Iver i Ordningen af de nye

Forhold, som Reformationen medførte, men døde allerede i Nov. 1541, endnu i sin kraftigste Alder. — Han var gift med Sidsel Timmesdatter Rosenkrantz (af Hevringholm-Linjen); hun døde først 28. Nov. 1557 paa Hønborg og skildres som en kraftig, men tillige gudhengiven og godgjørende Kvinde.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. III, 157 ff.

A. Heise.

Krummedige, Hartvig, —o. 1476, norsk Rigsraad og Hofmester, var en Søn af ovennævnte Hr. Erik K. († o. 1438) og kan næppe være født senere end Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, da han skal have deltaget i den holstenske Fejde, hvorunder han blev fangen af frisiske Bønder, men undkom. I 1430-Aarene maa han være kommen til Norge som Lensmand paa Lister, hvor han var saa afholdt, at Almuen i 1443 ansøgte om at faa ham igjen. Hans næste Len synes at have været Hardanger, og 1445 fik han efter Hr. Sigurd Jonsen Akershus, hvormed Skidensyssel i alle Fald i nogen Tid var forenet. Ridder maa han være bleven ved Kong Christoffers Kroning 1442, kort efter er han Rigsraad og fra 1453 Norges Riges Hofmester (Drost). 1447—48 havde han en Strid med Biskop Jens af Oslo (VIII, 395) angaaende Hovedtienden for sig og sin Hustru, der dog var endt, før den farligere Uenighed med Ærkebiskop Aslak Bolt begyndte under Kong Christian I's Valg til Konge, hvortil H. K. væsentlig bidrog, og hvorunder han og Biskop Jens vare det norske Rigsraads Repræsentanter i Danmark. Under det svenske Indfald i Norge 1449 synes han at have været belejret paa Akershus, og muligens var det ogsaa ved denne Tid, han lod den svensksindede Hr. Erik Sæmundsen dræbe, hvilket vistnok var Ophavet til Slægthadet mellem Roseslægten og Krummedigerne, der fortsattes i den følgende Generation. Under Krigsbegivenhederne i 1453 besatte han Hammer og fordrev Biskop Gunnar, der tilhørte det svensksindede Parti, men som dog atter kom i Besiddelse af sin Bispestol. Derimod kjendes ikke Sammenhængen med den Forseelse, hvorfor han paa Herredagen i Skara i Jan. 1458 maatte opgive alle sine Pante- og Lensbreve til Kong Christian, da denne forligte ham med Norges Indbyggere undtagen Hr. Alf Knudsen (Tre Roser), der endnu i 1461 var uvillig til at slutte Forlig. I 1460-Aarene var H. K. i alle Fald atter Lensherre paa Akershus, som han synes at have beholdt til henimod sin Død o. 1476. I 1461 stiftede han et Alter i Oslo Domkirke og skjænkede senere Gods til Hovedø Kloster for sit

og sin Frues Gravsted der. Han var gift 1. med Cathrine Marquvardsdatter Busk af Brunlag, med hvem han fik denne Gaard, 2. med Karen Andersdatter Hack af Mogenstrup, 3. med Anne Henriksdatter. Af hans Børn opnaede kun nedennævnte Hr. Henrik K. den voxne Alder.

Nye Danske Mag. VI. Daae, Christiern I's norske Hist. 1448—58.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Krummedige, Henrik, o. 1464—1530, norsk og dansk Rigsraad, var Søn af ovennævnte Hartvig K. i hans andet Ægteskab og vistnok født i Norge. Allerede 1484 ell. 85 blev han Ridder, fik 1487 Akershus Slot og 1489 det endnu vigtigere Baahus i Forening. Samtidig nævnes han som norsk Rigsraad. Han kom nu til at indtage en lignende Stilling i Norge som Faderen, arvede dennes Strid med Familien Tre Roser og var ligesom denne godskjær og havesyg, men en kraftig og energisk Mand, en Blanding af en Løve og en Ræv, har man sagt, med udstrakt Jordegods baade i Norge (Brunlag) og i Danmark, hvilket han stadig forøgede ved Kjøb eller ved Retstrætter. Omtrent 1493 ægtede han den unge Anne Rud, Datter af Rigsraad Jørgen R. til Vedby og Kirstine Rosenkrantz. Da Krigen med Sverige udbrød 1497, fik H. K. en udsat Stilling paa Baahus. Fra Maj til Sept. belejrede han i Forening med sin personlige Fjende Knud Alfsen (Tre Roser) Elfsborg Fæstning og blev tillige Befalingsmand her indtil 1498. Knud Alfsen var imidlertid bleven Lensmand paa Akershus, men kom i Strid med den norske Almue, der dræbte hans Fogeder og paa anden Maade fortrædagede ham, uden at han fandt den ventede Støtte hos H. K., der i det hele stod sig godt med Almuen. Kong Hans viste stadig H. K. sin Gunst; 1498 forlenedes denne paa sin og Hustrus Livstid med Vigen, Nummedal, Mandal, Tune Skibrede, Raabyggelaget m. m. Misfornøjet nærmede Knud Alfsen sig derimod Sverige og gjorde her fra 1501 et Indfald i Vigen, men blev fordreven af H. K. 1502 kom han imidlertid tilbage og rejste en hel Opstand i Norge; H. K. belejredes paa Baahus, men undsattes af den unge Prins Christian (II) og blev derved i Stand til at gjøre et Tog mod Knud Alfsen, indtog Tønsberg og belejrede Akershus, medens han havde overladt Befalingen over Baahus til sin modige Hustru og dennes Fader. Knud Alfsen blev nødt til under Lejde at give sig om Bord paa sin Dødsjendes Skib i Oslo Havn, men her blussede Striden op, og til Trods for

Lejdet bleve Knud Alfsen og flere af hans Medfølgere nedhuggede (18. Avg. 1502). Vel blev der afsagt en Retskjendelse om, at Knud Alfsen selv havde brudt Lejdet, men ingen synes at have villet tro herpaa, og en Plet var sat paa H. K.s Ære. Han havde fremkaldt stor Forbitrelse mod sig, og Opstanden udbrød atter med fornyet Heflighed, saa at H. K. endog kom i en farlig Stilling paa Baahus. Under disse Forhold overdrog Kong Hans Befalingen paa Baahus til H. K.s Svoger Otte Rud og forflyttede ham til Holbæk, Svigerfaderens tidligere Forlening.

H. K. følte dybt det krænkende i, at han skulde forlade Baahus, under hvis Forsvar han havde mistet sin ene Haand, og Norge, for hvis Forbindelse med Danmark han havde gjort saa meget. Som Lensmand paa Holbæk (1503—8) og dansk Rigsraad forekommer han hyppig; desuden benyttede han sin roligere Stilling til store Godskjøb, saaledes Poul Laxmands tidligere Ejendom Valden i Halland, som han købte af Kongen. 1507—18 var han Lensmand paa Laholm og udmærkede sig atter i Krigen mod Sverige ved Indfald i Grænselandene og paa anden Maade. Under Søkrigene mod Lybek udnævnte Kongen ham 1510 til sin øverste Kapitajn og Hovedsmand for alle de andre Søkapitajner. Faa Dage efter Udnævnelsen tilføjede H. K. (17. ell. 18. Avg.) Lybekkerne et føleligt Nederlag ved Nakskov. I de følgende Aar opholdt han sig i Regelen paa Laholm som Grænsevagt mod Sverige; o. 1511 erhvervede han sig ved Kjøb Ellinge i Skaane og kom, dog først efter endeløse Retstrætter med Torben Oxe og andre, i Besiddelse af Niels Hacks (VI, 443) Ejendom Mogenstrup ved Malmø.

I Begyndelsen af Christian II's Regering mærker man mindre til H. K.; men da Krigen med Sverige atter udbrød (1517), forlenedes han (30. Nov.) med Hovedfæstningen Varberg med det tilliggende Nørrehalland; men da han i Aaret 1519 under et svensk Indfald ikke havde hindret Landets Udplyndring, eller at Bønderne paa egen Haand temmelig egenmægtig havde søgt Særfred med Fjenden, svættedes han af sin Fjende, den myrdede Knud Alfsens Søn Carl Knudsen, der indtog en høj Stilling som Hærfører paa Christian II's Side. Saaledes blandedes Ætstriden og de politiske Forhold stadig. Da tog Christian II pludselig (Juni 1519) Varberg fra H. K. og gav det til en tysk Befalingsmand, ja fratog ham endogsaa alle hans norske Len. Det var en egenmægtig Strængthed for en ringere Forseelses Skyld mod en Mand, der i en lang Aarrække havde indlagt sig saa store Fortjenester baade i Krig og i

Fred, og at berøve ham, der ikke kunde beskyldes for Forræderi, de Len, han og hans Hustru havde Livsbrev paa, maa endogsaa kaldes et Brud paa Kongens Haandfæstning. Fra nu af var H. K. Kongens Fjende; noget synderlig godt Forhold havde der vel næppe nogen Sinde kunnet være mellem to saa egenraadige Naturer. Paa Falderebet søgte Kongen, der i disse Aar ogsaa havde taget haardt paa H. K.s Svigersøn, Eske Bille (II, 225), en Udsoning; H. K. fik (Marts 1523) atter Brev paa alle sine norske Len; 31. Marts maatte han derpaa, ligesom andre skaanske Adelsmænd, sværge Kongen fornyet Trokabsed, men 7. April opsagde han Kongen Huldskab og Trokab og sluttede sig til Frederik I.

Fra Avg. til Nov. 1523 sendtes H. K. derpaa til det søndenfjældske Norge for at bringe Landet under Kong Frederiks Regimente. Med fremragende Dygtighed løste H. K. den vanskelige Opgave, mest ved klog Benyttelse af de opløste Forhold og ikke mindst ved at støtte Almuen over for de daværende Lensmænds rovgriske Fogeder. Men han vakte hos det norske Selvstændighedsparti et glødende Had mod sig. Dette Parti fik uventet et Hoved i Kong Frederiks egen Statholder nordenfjælds, den højt begavede, men rænkefulde danske Stormand Vincents Lunge, der havde indgiftet sig i Rømernes fra Fortiden af mod H. K. fjendske Æt. Egenmægtig fratog det norske Rigsraad atter H. K. alle hans norske Len, udstødte ham selv af Rigsraadet og landsforviste ham. Der rejstes de voldsomste Beskyldninger for Højforræderi mod H. K. for hans Færd i Fortiden; men samtidig med at den selvstændige norske Haandfæstning, der var Vinc. Lunges Værk, i Dec. 1524 vedtoges paa Riberhus, fralagde H. K. sig ved 2 Tylvters Ed de fremførte Beskyldninger. Af Kong Frederik fik han Løfte om atter at faa sine Len; men Kong Frederik sad paa Gottorp, Vincents Lunge i Bergen, og først efter at denne 1528 var styrtet, kom H. K. atter i Besiddelse af Lenene. I Mellemtiden havde han under Kampene mod Søren Norby 1525 og 26 haft Stillingen som Arkelimester (Fører for Artilleriet). 1529 havde han derpaa den Glæde at se sin Svigersøn, Eske Bille, afløse Vinc. Lunge som Statholder paa Bergenhus. Selv ledsagede han i dette Aar den unge Prins Christian (III) til Norge, hvor denne under H. K.s Ledelse skulde søge at bringe nogen Orden i de opløste Forhold.

Dette blev det sidste større Hverv, der betroedes H. K. I Begyndelsen af April 1530 døde han paa Mogenstrup, en interessant Type paa en ældre Tids Adelsmænd, ofte stolt og egenraadig

i sin Færd, begjærlig efter Gods og Rigdom, men ufortrøden paa Færde lige til det sidste baade i Rigets og sine egne Sager, saa vel i Krig som i Fred. Hans mærkelige Hustru, Anne Rud, der havde været ham en trofast Støtte i onde som i gode Dage, overlevede ham indtil Juni 1533. Deres store Godser, baade i Danmark og i Norge, tilfaldt deres eneste Barn, *Sophie K.*, f. o. 1500, o. 1513 trolovet og o. 1516 ell. 17 gift med Eske Bille. Hun indtog som dennes trofaste Hustru under Skæbnens mange Omskiftelser en lignende Stilling som Moderen og gjør Indtrykket af at have været en sjælden ædel og dygtig Kvinde, der synes at have arvet Forældrenes gode Egenskaber († i Maj 1539).

Danske Mag. 3. R. II. Vedel Simonsen, De danske Ruder II. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II. Mollerup, Bille-Ættens Hist. I. *A. Heise.*

Krumpen, Otte, —1569, Rigsmarsk, var en Søn af Jørgen K. til Skjotterup og Anne Rosenkrantz og Broder til nedennævnte Biskop Stygge K. Om hans Ungdomsliv vides intet. Den Stilling, han senere indtog, og især den Tillid, Kong Christian II viste ham ved at sætte ham i Spidsen for den store Hær, som 1520 erobrede Sverige, tyde hen paa, at han har været en forsøgt Krigsmand; og da hans Navn ikke tidligere nævnes i Tidens Krigsbegivenheder, maa man antage, at han i Udlandet har erhvervet sig Anseelse som Hærfører. Han nævnes første Gang 1514, da han bar Kronen ved Kongens Kroning, det følgende Aar sendtes han med Ærkebiskop Erik Valkendorf til Brüssel for at hente Kong Christians unge Brud, og 1517 blev han Lensmand paa Aalholm Slot — tidligere havde han kun haft en lille Forlening paa Mors. Da var det, at Kongen 1520 udsaa ham til Overanfører for Hæren paa Toget imod Sverige. Ved hans Side stod Nordmanden Carl Knudsen af Slægten Tre Roser, men det er dog særlig O. K., til hvis Navn det berømte Tog er knyttet. Efter Sejeren over Sten Sture ved Bogsund (19. Jan.) rykkede han uhindret frem mod Stockholm. I Slaget ved Upsala (6. April) blev han saaret ved 2 Pileskud, men han kunde dog efter Stockholms Overgivelse og den paafølgende Kroning modtage Ridderslaget af Kongens Haand. Det fortælles om ham som om saa mange af de i Felttoget deltagende danske Adelsmænd, at han højt og lydelig misbilligede det stockholmske Blodbad og, da Kongen ikke vilde bevilge ham Orlov, formaaede Diderik Slagheck til at overvinde Kongens Modstand. Imidlertid gjorde det intet Skaar i Kongens Gunst for ham, thi 1521 blev han Hoveds-

mand paa Hovedfæstningen Helsingborg, hvor han afløste Tyge Krabbe (ovfr. S. 405). I denne Stilling gjorde han endnu en Gang Kong Christian fortrinlig Nytte, da han i Forening med Ærkebiskop Johan Veze 1522 afværgede Lybekkernes Forsøg paa at gjøre Landgang i Skaane ved Fiskerlejet Raa. Kort efter blev han forflyttet til det store, indbringende Len Tranekjær med Langeland, hvormed han forbandt et lille Len, Meltoftegaard paa Laaland.

Under Oprøret mod Christian II maatte han, som de fleste østdanske adelige, indtage en meget forsigtig Holdning. At hans Sympathi har været for Oprørerne, turde være sandsynligt; vel sendte han Kongen det Brev, som Rigsraaderne i Jylland havde ladet ham tilflyde med Opfordring til at slutte sig til Opstanden, men der var dog Tale om at berøve ham Lenet, og hans Svoger Erik Krummedige mente endog, at der var Fare for hans Hals. Efter Kongens Bortrejse tog han strax sit Parti, og han hørte til den Kreds af Stormænd, som 1523 blev optaget i Rigsraadet.

Under Frederik I, ved hvis Kroning han bar Sværdet, indtager han en fremragende og indflydelsesrig Stilling. Det er øjensynligt, at han har været en saa vel i Stats- som Krigssager vel forfaren Mand, og at hans Kjendskab til udenrigske Forhold ikke har været ringe, thi han benyttedes særlig i ret vanskelige diplomatiske Anliggender med Udlandet. 1524 underhandlede han med Lybekkerne, 1525 kommanderede han Expeditionen til Gulland, da Søren Norby maatte udlevere Visborg, og han forstod ved denne Løjlighed mesterlig at sætte baade den snilde Søren og de lige saa snilde Lybekkere til Dørs. 1529 ledsagede han Hertug Christian til Norge som Fører for de medfølgende Tropper.

O. K. tilhørte ved Slægtskabsforbindelser det gammelkatholske Parti. Paa Herredagen i Kjøbenhavn 1533 finde vi derfor hans Navn under alle de vigtige Beslutninger imod Reformationen og dens Mænd, hvorved Partiet kundgjorde sin Sejer. Det betroedes ham i Forening med Utenhof at gaa som Sendebud til Nederlandene. Her afsluttedes en Traktat i Gent 9. Sept., som O. K. forelagde Rigsraadet paa Mødet i Odense i Nov. og fik ratificeret. Den sammenknyttede Rigets og Hertugdømmernes fælles Interesser med Nederlandene i disses Krig med Lybek. Kort efter udbrød Grevens Fejde; i denne spillede O. K., i Modsætning til hans tidligere dygtige og fortjenstfulde Optræden, en saare ynkelig Rolle. Uden Modstand overgav han det faste Tranekjær Slot til Grev Christoffers Udsendinger, der endog kom uden Skyts, og paadrog

sig i den Anledning en vistnok ufortjent Beskyldning for Hengivenhed imod sin gamle Herre, Christian II. Han fik Aalholm i Forlening og sluttede sig til Greven. Men da den store Adelsjagt begyndte, rantes ogsaa han. Paa en Ridetur uden for Aalholm overfaldtes han i Landsbyen Kallø og førtes fangen til Nykjøbing Slot. Hans Ejendomme bleve plyndrede, og han har selv opgivet sit Tab ved denne Lejlighed til 12400 Gylden, 3: 34000 Tdr. Korn. Da Wullenwever i Marts 1535 drog tilbage fra Danmark til Lybek, medførte han O. K. og Niels Lunge; de førtes senere til Slottet Lübtz i Meklenborg, hvor efterhaanden en stor Del af de fangne danske Rigsraader kom til at gjøre dem Selskab. Efter Kjøbenhavns Overgivelse 1536 udleveredes alle Fangerne til Christian III, men O. K. hørte til dem, der kun bleve løsladte imod deres Slægtninges Kavtion og først fik Tilgivelse, efter at — som det hedder — Fruer og Jomfruer havde bedet for dem hos Kongen. Han mistede foreløbig sit Sæde i Rigsraadet og sine Forleninger, og først efter at den almindelige Udsoning mellem Kongen og den danske Adel havde fundet Sted, blev han atter taget til Naade. 1541 fik han en lille Forlening paa Laaland, 1542 optoges han i Rigsraadet, og 1544 forlenedes han med Hald Slot, til hvilket senere lagdes Medelsom og Sønderlyng Herreder. Nu tager man atter hans prøvede Dygtighed i Brug: 1554 bliver han Rigets Marsk, og vi træffe ham som Kongens Repræsentant paa Bryllupstoget til Meissen 1548, ved Bryllupsfesten i Meklenborg 1554, hvor han og Holger Rosenkrantz forlode Festen, da Bryllupsdansen skulde begynde, fordi den polske Gesandt i Steden for Hr. O. førte Bruden, og endelig 1557 som Sendebud i Lifland, hvor Kongen dog ankede over, at hans Evner ikke havde svaret til det vigtige Hverv.

Ved Frederik II's Kroning 1559 bar han Sværdet, men han stod ikke i Yndest hos Kongen. Det fortælles endog, at denne havde villet stikke ham ihjel med sin Kaarde, og saa meget er sikkert, at da han 1563 led af den Sygdom, som Cornelius Hamsfort kaldte for Melancholia, udtalte denne Læge, at Hans Majestæts Unaade var en medvirkende Grund til den gamle Krigsmands Sygdom. I Syvaarskrigen viste det sig, at han var saa svækket, at han ikke kunde udføre sit Embeds Pligter. Vel var han ufortrøden til at give Møde ved de politiske Underhandlinger i Rostock og Stralsund 1564 og 1567, men da Kongen 1564 befalede ham at overtage Kommandoen over Hæren efter Grev Günther af Schwarz-

burg (VI, 412), undskyldte han sig, og da Kongen atter 1567 i de strængeste Ord foreholdt ham, at det var hans Pligt at tage Ansørselen over Expeditionen til Norge, undslog han sig atter og maatte derfor s. A. fratræde sin Post, i hvilken han efterfulgtes af Frands Brockenhuus. Han døde 2 Aar efter, 29. Juni 1569, i en høj Alder — o. 85 Aar gammel —, en Alder, der forklarer hans Ulyst til at gaa i Felten, men tillige er en Anklage imod hans Forbliven i et Embede, der i saa høj Grad krævede Førlighed og Aandsfriskhed. At han var en dygtig Feltherre, kan vel ikke betvivles, lige saa lidt som at han var en kraftig og energisk Karakter. Men han er dog i mange Hensender en Type paa den talrige Klasse af Adelsmænd fra Grevefejds Tid, for hvem Hensynet til egen Magt og Fordel bortvejrede alle andre Hensyn. Dertil en haard og stræng Herre mod sine Bønder, fra hvem der stadig førtes Klager over hans Overgreb.

O. K. ejede Trudsholm i Jylland og Højbygaard i Fyn. Foruden de ovenfor nævnte Forleninger kan endnu nævnes Spøttrup, som han havde fra 1559 til sin Død. Han var først gift med Drude Krummedige, der døde 1555, og siden med den rige Anne Lykke, Anders Billes Enke, der ligesom sine Søstre udmærkede sig ved Trættekjærhed og Gjerrighed. I Mariager Kirke blev han begravet; hans Ligsten, hvorpaa han og begge hans Hustruer ere afbildede, bevarer endnu. Han havde ingen Børn, og han blev den sidste Mand af sin Slægt. *Møllerup.*

Krumpen, Stygge, —1551, Biskop i Børglum, var en Broder til ovennævnte Otte K. Som kongl. Sekretær under Christian II havde han navnlig med Sagerne i Vendsyssel at gjøre. 1519 blev han af sin Morbroder Bisp Niels Stygge (Rosenkrantz) i Børglum taget til Koadjutor og var fra nu af Stiftets egentlige Styrrer. Han hævdede med Kraft Bispedømmets Rettigheder; Provsten for Børglum Kloster, Dr. Antonius Fürstenberg (V, 498), fik han fordreven paa Grund af Uredelighed og det rige Provsti overdraget til sin gamle Morbroder, men kom derved i Strid med Paven. Christian II's Lensmand paa Aalborghus, den berygtede Hans Tolder (I, 576), kom han ligeledes i Strid med og ansaa tillige Christian II's Vragret for et Indgreb i Bispedømmets Rettigheder. Han deltog derfor (1523) i Opstanden mod denne Konge som en af Hovedmændene. Samme Aar hævdede han med Kraft Børglum Bispedømmes gamle kirkelige Rettigheder paa Øen Læsø mod Viborg Kapitel, og da

Reformationen udbrod, sendtes hans Kansler til Tyskland for at søge at bevæge Dr. Eck eller andre berømte katholske Theologer til at komme til Danmark. Selv udstedte han 1532 nogle Statutter for Børglum Bispesæde, der fremkaldte stor Forbitrelse og Haan hos Protestanterne. Man kan saaledes næppe frakjende ham en vis Handlekraft; men han var en bundverdslig Natur, for hvem Bispedømmets Indtægter og egen Fordel vare det væsentligste Motiv. For at slippe for ubejlejlige Vidner i sin Nærhed fik han 1525 Ventebrev paa Provstiet i Børglum efter sin Morbroders Død og tiltraadte det ogsaa 1533. Stiftets Klostre forstod han paa forskjellig Vis at faa i sin Magt; men for at forøge sine Indtægter behandlede han især Nonneklostrene, Hundslund, Ø o. fl., paa den skammeligste Maade, lagde Besætning i Klostrene, selv i Nonnernes Soverum, for at gjøre dem kjede af Opholdet osv. Ligeledes lod han flere af Stiftets Kirker besørge ved sine egne Kapellaner for at forøge sine Indtægter, tilvendte sig Annexgaardene og lignende. Desuden vakte hans Forhold til hans Frænke Elsebet Gyldenstjerne, som han levede sammen med paa Børglum og ikke vilde udlevere trods alle hendes Husbonds, Bonde Dues, baade private og retslige Forsøg paa at faa hende tilbage, almindelig Forargelse.

1529 ledsagede S. K. Prins Christian (III) til Norge; ellers har han foruden Deltagelsen i de talrige Rigsraadmøder og Herredage næppe haft betydeligere Hverv i Frederik I's Tid. Fra Norge af søgte Christian II at bevæge ham saa vel som flere andre Stormænd til at falde fra Frederik I, men han svarede: «Brændt Barn ræddes Ilden, eller som Æsopus siger: Du tænker paa dit døde Barn, jeg paa min brudne Pande.» — Af al Magt søgte han at undgaa at faa Christian III til Konge, men nødtes ligesom de andre jyske Biskopper til at indvillige i hans Valg i Ry Kirke (Juli 1534). Da Skipper Clement kort efter kom til Vendsyssel, gik S. K.s Bispesgaarde, Sejlstrup, Vørgaard og Birkelse op i Luer, Børglum rige Provsti forlenedes til en af Skipperens Tilhængere; baade Bispen og Fru Elsebet forsvandt; han var krøben i et Musehul, sagde man spottende; senere beskyldtes han for at have søgt Skjul i «Peder Ridemands Bagerovn». Da Christian III i Marts 1535 var bleven hyldet i Viborg, regnede en Mængde Stævninger ned over den forhadte og voldsomme Biskop; Retskjendelserne gik ham som oftest imod. Harmfuld viste Biskoppen Trods, brugte endogsaa Ukvemsord mod Kongen og beskyldtes ogsaa for at ophidse Almuen i Vendsyssel mod de kongelige Lensmænd. Han beskyldes

ogsaa for paa denne Tid at have sat sig i Forbindelse med Christian III's Fjender, ligesom han ogsaa stadig skal have staaet i Forbindelse med Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen i Norge. Det nærmere kjendes dog ikke; men ved Biskoppernes Fald 1536 overdroges det Erik Banner og Peder Ebbesen Galt at indtage de biskoppelige Gaarde i Vendsyssel. Biskoppen selv holdtes i Fangenskab lige til 1542, da han 24. Juni i Odense maatte indgaa en stræng Forpligtelse til at være Kongen huld og tro, hvorfor hans Broder Otte K. og flere andre Adelsmænd maatte gaa i Borgen. Strængheden synes at have sin Grund i Kongens Forbitrelse over Biskoppens egenraadige og voldsomme Færd ogsaa efter Valget i Ry Kirke. I Klageskriftet fra 1536 er der næst efter Biskop Joachim Rønnoy ingen, der faar saa drøj en Straffeprædiken som S. K. I Jan. 1543 forlenedes han dernæst paa Livstid med Asmild Kloster mod at underholde Nonnerne. Han havde stadig en Del Retstrætter, men spillede ellers ingen Rolle mere og døde paa Asmild 21. Jan. 1551. Han jordedes i Familiens Begravelse i Mariager Klosterkirke, hvor hans Mumie kunde ses indtil nyere Tider, da Graven er bleven tilmuret.

Ny kirkehist. Saml. IV, 465 ff. 733 ff.

A. Heise.

Krumsee (Crumsee), Hans Ernst, —1678, Officer, stammede vel fra Krummensee i Holsten og var allerede i Frederik III's Tid traadt i dansk Krigstjeneste. Ved Tronskiftet 1670 var han Kapitajn ved sjællandske nationale Infanteriregiment, med hvilket han ogsaa deltog i de første 2 Aars Felttog af den skaanske Fejde. Da de danske i Okt. 1676 havde erobret Carlshamn i Bleking, udnævntes K. til Kommandant i denne lille Fæstning, der nu blev et af «Snaphanernes» vigtigste Tilflugtssteder. Det var derfor Svenskerne om at gjøre at tage den tilbage. Et natligt Angreb i Febr. 1677 afslog K. dog med stor Tapperhed og Dygtighed, men Fjenden kom snart igjen, denne Gang med stor Overmagt og anført af den berømte Johan Gyllenstierna. Efter at 2 Fregatter, der laa i Havnen, havde faaet Tid til at ise sig ud i aaben Sø, saa K. sig 8. Marts tvungen til at overgive Fæstningen mod fri Afmarche for Besætningen. Under mange Gjenvordigheder og med stort Tab af Mandskab maatte K. lægge Vejen over Stockholm, Gefle, Røros og Christiania, blev ved Hjemkomsten stillet for en Krigsret, men frikjendt med Glans. Aaret efter deltog han i en Expedition, som Niels Juel landsatte ved Landør for at undsætte Christiansstad, men

som blev kastet tilbage med stort Tab 21. Juli 1678. Blandt de faldne var den tapre K.

Norsk milit. Tidsskr. XXV, 495. Milit. Repert. 2. R. IV, 432 f.

H. W. Harbou.

Kruse (v. Krus), Alexander, 1727—99, russisk Admiral, var efter flere samtidige Kilder dansk af Fødsel og nævnes af Baden (Christian VII's Reg.-Aarbog) som Bornholmer. Han fødtes 26. (?14.) Okt. 1727 og tjente i den engelske Flaade, da han 1753 blev ansat som Underlieutenant i den russiske. Efter allerede i 1769 at være avanceret til Kapitajn af 1. Rang, udførte han sin Hovedbedrift i Slaget ved Tschesme 1770, hvor han som Flagkapitajn førte Skibet «Eustafia» ind i den tætteste Ild og bordede det tyrkiske Admiralskib. Under et frygteligt Haandgemæng sprang begge Skibe i Luften. Admiralerne Orlof og Spiridof fik lige Tid til at forlade det russiske; selv gik K. derimod i Luften med dette og o. 660 Mands Besætning. Dog reddede han sig paa en Vragstump. 1780 førte han som Kontreadmiral en af de for at opretholde den væbnede Nevtralitet udrustede russiske Eskadrer i Nordsøen. I 1790 førte han den kronstadtske Flaade paa 17 Linjeskibe og 4 Fregatter, hvormed han i Juni i et 2 Dages Slag ved Krasnaja Gorka tvang Svenskerne med en noget overlegen Flaade under Hertug Carl af Sødermanland til at trække sig tilbage til Viborghugten. K. belønnedes bl. a. med 15 Haker Land i Lifland. Ogsaa i den store Sejer ved Viborg deltog han, hvorefter han end videre s. A. blev udnævnt til Admiral. 5. Maj 1799 døde han i Kronstadt, og Kejseren viste Enken den sjældne Gunst at lade hende beholde hele hans Gage, 7000 Rubler, i Pension. — I sit Fødeland er K. saa godt som ukjendt, men den russiske Marinehistoriker, Admiral Veselago nævner i første Række blandt hin Periodes fortjente Sø-officerer «Engelskmanden» Krus.

Almind. Flaadeliste II (St. Petersb. 1885). F. Veselago, Den russiske Flaades Hist. I (St. Petersb. 1893). Det kejs. russiske hist. Selskabs Magasin LX (St. Petersb. 1887). (Alle 3 Skrifter p. Russ.) *G. L. Grove.*

Kruse, Edvard (Evert), 1629—95, Generaltolddirektør, fødtes 10. Sept. 1629 i den lille By Penzance i Cornwall. I sine unge Aar kom han til Danmark med Faderen, Cornelius K., der tjente i vor Flaade som Kapitajn. Moderen hed Sara Duncam. K. deltog i Krigen mod Sverige 1658—60 som Kornet, men opgav snart den militære Løbebane og blev 1662 udnævnt til Tolder i Lavrvik

og Sandefjord, hvormed han siden forbandt Stillingen som Overraadmand i Tønsberg. 1663 ægtede han Susanne Robbins († 1668), en Datter af kongl. Skibsbygger Jacob R. Fra nævnte Stilling var han en Tid afsat, men blev 1670 gjenindsat af Kongen, da han ved Højesteret var bleven frifundet for Generaltoldforvalterens Tiltale. 1672 fik K., efter s. A. at have været sendt til Skotland for at reklamere opbragte Skibe, Tilladelse til at bytte Embede med Tolderen i Helsingør, og 1674 ægtede han Anna Sophie Winterberg († 20. Jan. 1689), Datter af kongl. Mundskjænk Henrik W. Derved bragtes K. i større Nærhed af Kongen, der ofte benyttede den forretningsdygtige Embedsmand og betroede ham flere vigtige og indbringende Stillinger. I 1677 overdroges det ham at indrullere Baadsmænd i Sjælland og omliggende Øer, i 1680 blev han kongl. Køkkeninspektør, 1682 sluttede han Kontrakt om at levere Hofspisningen. I 1690 overdroges Oppebørselen og Forvaltningen af Konsumtionen (undtagen af Salt, Vin og Tobak) i Kjøbenhavn til K. S. A. fik han Privilegium paa at bygge 6 Hestemøller i Kjøbenhavn, medens Forbudet mod at benytte Haandkværne samtidig indskærpedes. 1691 fik han Direktionen over Konsumtionsoppebørselen af Vin, Salt og Tobak, først i Kjøbenhavn, saa i det øvrige Danmark, og 1692 fik han Direktionen af Oppebørselen af Tolden (m. fl. Afgifter) for hele Danmark. Samtidig steg han i Rangen ved at udnævnes til Assessor i Kammerkollegiet 1682, til Kammerraad 1690, til Justitsraad 1692. 1691 holdt K. sit 3. Bryllup (som Dronningen bærede med sin Nærværelse), med Karen de Hemmer (f. 2. Avg. 1627 † 20. Jan. 1694, en Datter af Borgmester i Aalborg Christopher de H.), der var Enke først efter Borgmester Jesper Hansen i Ribe, siden efter Landkommissær Thomas Friis. K. afgik ved Døden 9. Okt. 1695.

Universitetsprogram. M. Henrichsøn, Liig-Prædikener IV, 249 ff.

G. L. Grove.

Kruse, Enevold, 1554—1621, Statholder i Norge, Søn af Tyge K. til Vingegaard og Berete Munk, ikke at forvexle med sine mange, mere og mindre samtidige Frænder af samme Navn: E. K. Christoffersen til Vingegaard, E. K. Enevoldsen til Vingegaard, E. K. Pedersen til Balle, E. K. Christoffersen til Tulsted og E. K. Lauridsen. Han blev født paa Svendstrup 28. Okt. 1554 og opdroges først hos Otte Krumpen, senere i 7 Aar paa Herlufsholm. Efter at have været udenlands i nogle Aar — han studerede 1576 ved

Universitetet i Helmstedt — indtraadte han 1578 som Sekretær i Kancelliet, men blev 1582 Rentemester og beklædte saa denne vigtige Stilling lige til 1608, da han fik Sæde i Rigsraadet og kaldtes til Statholder i Norge. Som saadan førte han Overbefalingen over de norske Stridskræfter under Krigen med Sverige og gjorde sig ogsaa paa anden Maade fortjent af Landet; bl. a. gav han 1000 Dlr. til Frederiksstads Skole. Som Rentemester havde han først været lønnet med et Kanonikat i Oslo, men 1585 forlenedes han med Provstiet i Viborg, som han fratraadte 1611. Af større Len havde han: 1592—97 Han Herred, 1597—1600 Aastrup i Vendsyssel, 1600—6 Dueholm og 1605—8 Sejlstrup. Som Statholder i Norge var han tillige Hovedsmand paa Akershus og forlenedes desuden 1610 med Tune og Aabygge Skibreder. 1618 fratraadte han Statholderskabet og sine norske Len og erholdt i Steden Tranekjær Slot i Forlening. Han døde 8. Marts 1621 paa sin Gaard Aastrup i Sjælland, som han havde tilgiftet sig med sin Hustru, Else Jørgensdatter Marsvin (f. 5. Juni 1575 † 25. Okt. 1632, gift 15. Febr. 1596 paa Koldinghus). Foruden denne Gaard ejede E. K. Part i Svendstrup samt Ryomgaard, Stenalt og Hjermislevgaard, hvilken sidste Gaard han fik som Gave af den gamle Fru Mette Mortensdatter.

H. P. Resen, Ligpræd. ov. E. K.

Thiset.

Kruse, Gabriel, —1647, til Tulsted og Hjulebjærg, en Søn af Christoffer K. til Tulsted, var i 20 Aar (1610—30) knyttet til Marinen. 1610 var han Lieutenant, men allerede s. A. blev han Kapitajn. Under Kalmarkrigen var han virksom, i dens første Aar (1611) bl. a. ved Angrebet paa den svenske Flaade i Elfsborg Havn og 1612 som Fører for en Afdeling paa 9 mindre Skibe, hvormed han forhindrede den lybske Flaade fra at løbe ud. Af hans mange Udkommandoer i de følgende Aar kan nævnes, at han 1615 sendtes med nogle Skibe op til Farvandene nord for Norge for at sætte en Stopper for ulovligt Fiskeri der, at han 1622 var Chef for et af de Skibe, hvormed Christian IV gjæstede Bergen, og at han 1624 overførte Kongen til Gulland og Bornholm. 1627—29 deltog han i Krigen, dels som Flaadechef, dels i mere underordnet Stilling, i Begyndelsen paa Elben, siden i Østersøen. Da Krigen med Hamborg udbrød 1630, sendtes han som Admiral til Elben, og senere paa Sommeren var han Viceadmiral-General paa Hovedflaaden. Dermed ophørte hans Virksomhed til Søs, men ogsaa paa Landjorden havde han imidlertid haft forskellige Hverv. Hans

Forleninger vare Stavangers Len (1616—21), Gladsaxe (1620—21), Landskrone (1621—27), Roskildegaard (1627—32) og Mariager Kloster (1632—34). 1622—23 førte han under Lensmandens Fraværelse Befalingen paa Gulland, 1624—25 deltog han i Undersøgelser om Krongodsets og Kronbøndernes Tilstand i Skaane og paa Bornholm, og 1626 vare han og Otte Skeel Kommissærer i Stade. 1641 blev han Landkommissær i Skaane, og 1647 døde han.

Han ægtede 1. 1613 Agnete (Eriksdatter) Thott († 1640), Enke efter Laurids Grubbe til Røgle, og 2. 1642 Karen (Hansdatter) Lykke. Han skrev sig til Fædrenegaarden Tulsted (i Jylland) og til Hjulebjærg (i Halland), hvilken sidste Gaard han fik Part i ved sit første Giftermaal. Han ejede desuden de skaanske Gaarde Engeltofte (kjøbt o. 1629) og Snellerød og en Gaard i Kjobenhavn. 1643 fik han Tilladelse til at sælge sin eller rettere sine Børns Part af Hjulebjærg til Fordel for disse, men deraf blev der intet, og den snart efter udbrydende Krig tilføjede ham som de fleste af hans skaanske Standsfæller store Pengetab. Enken solgte 1663 Hjulebjærg og døde 2 Aar efter i Laholm.

Danske Mag. 4. R. V, 280 ff. Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 177 ff. Ljunggren, Skånska Herregårdar V: Engeltofta. P. v Möller, Halländska Herregårdar S. 62 f. *C. F. Bricka.*

Kruse, Jens William, 1775—1823, Skuespiller. K., der var Søn af tarvelige Forældre, Haarskærer Johan Gottfred K. og Inger Marie f. Svane, fødtes i Kjøbenhavn 1775 (døbt 19. Juni). 22 Aar gammel debuterede han paa det kongl. Theater 25. April 1797 som Smedden Bastian i Syngestykket «De forliebte Haandværksfolk», vandt heri som i sine andre Debutroller — Arv i «Den honnette Ambition» og Morten i «Landsbypigen» — Bifald og naaede hurtig frem til en Plads jævnsides Tidens betydeligste Skuespillere, men alkens Udskejelser undergravede hans Helbred, og allerede inden det 40. Aar begyndte Hukommelsen at svigte ham; med Udgangen af 1820—21 afskedigedes han — hans sidste Optræden fandt Sted 10. Maj 1821 som Poeten i «Barselstuen» —, og 16. Febr. 1823 døde han paa Frederiks Hospital i stor Fattigdom; hans Efterladenskaber vurderedes af Skifteretten til 4 Rdl. — K. var en ejendommelig sammensat Kunstner; han var et ganske udannet Menneske, uden aandelig Kultur, plump i sin Optræden, grov i sin Tale, tilsyneladende ganske uden Agtelse for sig selv, sit Menneskeværd og sin Kunstneranseelse, men bag denne raa Skal fandtes saa

stærk en Personlighed, saa ægte en Følelse og saa dyb en Tro, at han paa Scenen formaaede trods sine ubehagelige, næsten uædle Ansigtstræk at begejstre ved en mandig Varme og at imponere ved en myndig Værdighed. Han havde en ganske særegen Evne til at fremstille gejstlige Personer; hans klangfulde Basstemme virkede i disse Roller uden Gran af salvelsesfuld Prædiketone med en helt naturlig Vælde, og han forstod paa denne Baggrund at fremstille Oldingealderens ærværdige Ro (Erland i «Axel og Valborg») som de yngre Aars begjærlige Herskertrang (Biskop Popo i «Palnatoke»), og hans Galleri af gejstlige Figurer strakte sig fra den gudhengivne Eneboer (Silvestro i «Correggio») til den verdenskloge Prælat (Don Ignatio i «Den unge Zigeunerinde»). K. besad ogsaa en komisk Aare og fremstillede med bredt Lune dumme Tjenere og naragtige Gamlinger, ligesom han, takket være hans smukke Sangstemme, fik et betydeligt Repertoire i Syngestykkerne. Han udpenslede ikke sine Figurer, men han malede med den brede Pensel i kraftige, djærve Træk. — K. ægtede 10. Jan. 1804 Lovisa Augusta Phraust, der overlevede ham.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Overskou, Den danske Skueplads III og IV. P. Hansen, Den danske Skueplads I og II. *Arthur Aumont.*

Kruse, Johan Hinrich Jes, 1805—59, sønderjysk Patriot, Søn af Grynmoeller og Markopsynsmand i Ekernførde Asmus Hinrich K. (f. 20. Okt. 1769 † 2. Marts 1845) og Christine Sophie Dorothea f. Møller (f. 1773 † 23. Marts 1845), var født 5. Nov. 1805 i Ekernførde og nedsatte sig 1833 som Karetmager i Flensborg, hvor han 1841 blev Oldemand i St. Knuds-Gildet, hvilket han atter bragte til Ære og Værdighed, saa at det ved Aarhundredets Midte var en Hovedstøtte for Byens loyale Borgerskab. Under Oprøret blev han slæbt til Rensborg, flygtede fra Fængselet og gjennemgik i 2 Aar alle de Trængsler, Oprøret bragte over saa mange slesvigske Familier. Under Felttoget 1850 var han Sergent ved Artilleriet, udmærkede sig i Slaget ved Isted og blev samme Efteraar Værkmester ved Flensborg Arbejds- og Straffeanstalt. 1854 blev han Medlem af Skolekommissionen for Flensborg danske Borgerskole, senere Skolens Kasserer og Regnskabsfører og virkede med utrættelig Iver for Skolens Fremgang og for Opførelsen af nye Skolebygninger med det Maal for Øje at befæste Troskaben og udbrede Danskheden i Flensborg. K., hvis djærve Væsen tiltalte Frederik VII, hos hvem han havde Frisprog, døde 21. Avg. 1859. Han var 2

Gange gift: 1. (1834) med Johanne Sophie Caroline f. Becker (f. 1. Maj 1813 † 7. Marts 1840), 2. (1841) med Søsteren Anna Magdalene Christine (f. 8. Dec. 1815 † 13. Jan. 1874), Døtre af Karetmager Carsten B. i Ekernførde. — Af hans Børn have *Carl Johan Heinrich K.* (f. 1. Marts 1840), Murmester i Kjøbenhavn, og *Marie Caroline K.* (f. 19. Febr. 1842), Skolebestyrerinde sammesteds, gjort sig bekjendte.

Illustr. Tid. I, 399. Slesv. Prov. Esterr. I, 292. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Kruse, Johan Michael, 1763—1836, Bjærgmand, var født i Stavanger 30. Maj 1763 som Søn af den 1776 som Apotheker og Postmester i Arendal afdøde Casper K. Han kom 1778 til Kongsberg, hvor han s. A. tog Examen ved Bergseminariet efter allerede det foregaaende Aar at have opnaaet en Ansættelse ved Sølvværket. 1789—90 foretog han Rejser til Færøerne, Skotland og Tyskland og blev 1792 Hyttemester ved Sølvværket. 1795 blev han Schichtmester og 1824 Møntmester. Død ugift paa Kongsberg 18. Nov. 1836.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 962.

Yngvar Nielsen.

Kruse, Jørgen, —1668, til Hjermeslevgaard og Ryomgaard, Søn af ovennævnte Enevold (Tygesen) K., maa ikke forvexles med den samtidige Jørgen Christoffersen K. til Kjærsgaard, der 1661 som den danske Adels Senior modtog Adelsens nye Privilegier af Kong Frederik III's Haand. 1620—26 tjente J. K. som Sekretær i Kancelliet og fik 1625 Ventebrev paa et Kannikedømme i Aarhus Domkirke. Senere var han 1652—56 Landkommissær i Jylland og gjorde i de paafølgende bevægede Aar paa forskjellig Maade Tjeneste; 1657 beskikkedes han nemlig til Proviantkommissær i Frederiksodde, 1658 skulde han som Kommissær for Aarhus Stift ledsage den svenske Hær ud af Riget, og 1659 udnævntes han til den ene af de 2 Indkvarterings- og Kontributionskommissærer i Thy. I det hele lagde Kongen og Regeringen ofte Beslag paa ham, ligesom han ved forskjellige Lejligheder nævnes blandt Adelsens Tillidsmænd; men desuagtet betroedes der ham mærkelig nok aldrig noget egentligt Len. J. K. døde i 1668 (inden 19. Maj); han havde alt 17. Avg. 1657 mistet sin Hustru, Beate Joachimsdatter Bülow (f. 16. Juni 1606), hvem han havde ægtet 17. Sept. 1626. *Thiset.*

Kruse, Lars Andersen, 1828—94, Fisker, fødtes paa Skagen 5. Juni 1828. Han vandt sine Medborgeres Beundring og Hoj-

agtelse ved sit urokkelige Mod og sin opofrende Menneskekjærlighed. Fra sin tidlige Ungdom deltog han i de talrige Redningsforsøg paa den farlige Kyst, og henimod 200 Mennesker skyldte for en Del ham deres Frelse. Et af de bekjendteste af disse Redningsforetagender fandt Sted 27. Dec. 1862, da den svenske Brig «Daphne» strandede paa Skagens Nordside, og da L. K., som sædvanlig med egen Baad og under den mest overhængende Livsfare, frelste Besætningen, efter at Redningsbaaden var kængret, og 8 Mand af dens Besætning vare druknede. Fra Nytaar 1863 var han ansat i Redningsvæsenets Tjeneste og Formand paa Skagens Redningsbaad. S. A. belønnes han med Danebrogsmændenes Hæderstegn, men da det oplystes, at han som Barn og ungt Menneske var bleven straffet for et Par ubetydelige Lovovertrædelser, fik han i Steden Medaillen for druknedes Redning, hvad han tog sig meget nær. 1874 fik han Fortjenstmedaillen i Sølv og 1882 endelig Danebrogs Sølvkors. Ogsaa fra England, Frankrig, Tyskland og Sverige havde han Medailler og Hædersdiplomer. 1880 skjænkedes ham af danske Mænd og Kvinder et Sølvkrus med Inskriptionen: «Ydmyg i Ordet, stolt i sin Daad, kristen i Gjerning, Mand i sin Baad». Han druknede 9. Marts 1894 ud for Skagens Nordstrand under Forsøget paa at lande under en stærk Snestorm. — Gift med Enken efter Iver Andreasen, en af de ved Redningen af «Daphnes» Besætning forulykkede Fiskere.

Illustr. Tid. XXXV, Nr. 25. H. Drachmann, L. K. (1879). *Jonas Collin.*

[Han begravdes 2. Juni 1609.] **Kruse, Laurids,** —1609, Broder til ovennævnte Enevold K., var Lensmand over Vardøhus og Finmarken 1581—87, paa Island 1588—91, atter paa Vardøhus 1596—97 og paa Bergenhus 1596—1606 samt endelig paa Dueholm Kloster fra 1606 til sin Død, der synes at være indtruffet mellem 3. Febr. og 20. Juli 1609. [Medens han var Lensmand i Norge, sendtes han 2 Gange (1586 og 1598) som Sendebud til Grænsemøder med Russerne, og 1599 modtog han paa Bergenhus Besøg af Kong Christian IV under dennes Nordlandsrejse. Samtidig med denne L. K., der ejede Svendstrup i Onsild Herred og døde ugift, levede hans 2 Fætttere af samme Navn, L. K. Pedersen til Balle, der var Admiral paa Holmen, og L. K. Enevoldsen til Møgelgaard, der en Tid var Lensmand paa Bakke Kloster i Norge. *Thiset.*

Kruse, Laurids, 1778—1839, Forfatter. K., en Søn af Kommandørkapitajn Poul Casparsen K. († 1809) og Mette Benzon f.

de Thurah († 1807), er født 6. Sept. 1778 i Kjøbenhavn. 1794 blev han Student, men tog ingen Embedsexamen. Han blev tidlig stærkt optaget af skjønlitterære Interesser og fik allerede 20 Aar gammel et Skuespil, «Emigranterne», opført paa det kongl. Theater. I Aarenes Løb kom der fra hans flittige Pen ikke faa dramatiske Arbejder: Syngespil og Operaer (som «Den logerende», «Aandsproven», «Alma»), Lystspil («Arlechinos Bryllup», «Serenaden»), Dramer, Sørgespil og Tragedier (som «Gyrithe, fædrelandsk Skuespil», «Enken», «Ezzelino, Tyran til Padua»). Hans «Niels Lembak, Skuespil med Arietter i 1 Akt» (1804) er en Slags Forløber for Vaudevillen. 12 af hans Arbejder bleve opførte paa det kongl. Theater, men oplevede kun nogle faa Opførelser. «Ezzelino» blev spillet et Par Gange paa Hoftheatret i Wien. Hans vigtigste dramatiske Arbejder ere samlede i «Dramatiske Værker» I—IV (1818—20).

Størst Opsigt vakte han ved sine Fortællinger og Romaner. I 1801 udgav han «Æsthetiske Forsøg» I—II, der bl. a. indeholde Fortællingen «Morderen med koldt Overlæg og dog en Mand, der fortjener Agtelse; et psykologisk Forsøg». Dette Arbejde viser allerede Arten af K.s Forfatterbegavelse. Det røber en Forkjærlighed for at sysle med indviklede psykologiske Problemer og en vis Behændighed i at tumle med dem, men blotter ogsaa hans Svaghed: en stærk Tilbøjelighed for det «pirrende». Dette Træk kommer ogsaa tydelig frem i Arbejder som «Fortællinger, til Dels efter Kriminalakter» I—II (1822—23) o. a. Da med W. Scott den historiske Roman var kommen paa Moden, skrev han ogsaa flere Arbejder i den Retning: «Sieben Jahre, ein Beitrag zu d. geheimen Hofgeschichte eines nordischen Reichs» I—IV (1824), «Jugendgeschichte des Herrn de Morbière, ein Gemälde aus den letzten Jahren der Regierung Ludwigs XV» I—III (1825—26). Desuden har han oversat mange Skrifter, baade paa Dansk og paa Tysk. Intet af hans Arbejder har vundet sig en varig Plads i Litteraturen.

Efter et Par Udenlandsrejser, i 1801 og 1812—17, forlod han i 1820 for Alvor Danmark og levede saa mest i Hamborg, senere i Paris, hvor han døde 19. Febr. 1839. I 1812 havde han faaet Titel af Professor.

Erslew, Forf. Lex.

F. Ronning.

Kruse, Magnus, † 1751, s. Crusius (IV, 118).

Kruse, Mogens, 1629—1678, Officer, Søn af Otte K. til Balle og Sophie Staverskov, fik Undervisning paa Sorø Akademi og immatrikuleredes 1646 ved Universitetet i Leiden. 1650 foretog han, da Hofjunker, paa ny en Rejse til Udlandet, sandsynligvis for at uddanne sig i Krigsvæsenet. S. A. havde hans Moder, Enke 2. Gang efter Laurids Ebbesen til Tulstrup, kjøbt Spøttrup, og af denne Gaard kom K. o. 1653 i Besiddelse. Et Par Aar efter blev han ansat som Lieutenant ved et Kompagni jyske Sogneryttere, og 1657 blev han Ritmester for Kompagniet. Senere paa Aaret fik K. Udnævnelse som Generaladjutant til Hest. I øvrigt forlyder der intet om hans Deltagelse i Krigen i dette og det følgende Aar, men 1659 blev det overdraget ham som Oberst at oprette et nørrejysk Rytterregiment, og med dette stødte han til Landgangshæren, der samledes i Kiel under Hans Schack, og som i Forening med Ebersteins aldeles tilintetgjorde den svenske Hær paa Fyn 14. Nov. i det glimrende Slag ved Nyborg. 1661 opløstes Regimentet; K. fik sin Afsked og vendte hjem til Spøttrup. Den tidligere velstaaende Mand var imidlertid som saa mange andre af hans Standsfæller bleven forarmet ved Krigen, og 1665 maatte han gjøre Opbud. De Aaret efter stedfindende Rustninger kom ham nu til Pas; han meldte sig paa ny til Krigstjeneste og blev ansat som Chef for det saakaldte viborgske Kompagni af den jyske Rostjeneste. 1670 stillede han ved den nye Ordning i Spidsen for Rostjenesten over hele Landet, og han beklædte denne Post indtil Udbruddet af den skaanske Krig, da det nationale Rytteri deltes i det jyske og det sjællandske Regiment. K. fik Anførselen over det første og viste sig ved alle Lejligheder under Krigen som en raadsnar og kyndig Soldat. Særlig udmærkede han sig i Slaget ved Lund 4. Dec. 1676, hvor hans Regiment under den store Rytter-attake ved Galgebakken greb ind i Kampen med Kraft og Tapperhed for at fravryste Fjenden Sejeren og var det sidste, der forlod denne Del af Valpladsen. — K. var 2 Gange gift: 1. (1653) med Else Iversdatter Vind, 2. med Helvig Iversdatter Krabbe († 1714).

S. A. Sorensen.

Kruse, Otto Friedrich, —1880, Døvstummelærer, fødtes i Altona og optoges som Elev i Døvstummeinstitutet i Slesvig. Senere kaldtes han til Lærer ved et lignende Institut i Bremen og ansattes 1834 i samme Egenskab ved den slesvigske Anstalt, hvor han virkede til 1871. Med Statsunderstøttelse foretog han 1852—53 en

Rejse til Nabolandenes Døvstummeinstitutter og udgav et større Skrift: «Ueber Taubstumme, Taubstummenbildung u. Taubstummenanstalten» (1853), der vandt fortjent Anerkjendelse. Hans senere Forfattervirksomhed om samme Æmne skaffede ham adskillige Hæders tegn, og 1878 modtog han Doktordiplomet fra det nationale Døvstummeinstitut i Washington. Han døde i Altona 11. Marts 1880.

O. F. Kruse, Bilder aus dem Leben eines Taubstummen (Altona 1877). Paulsen, Das Taubstummen-Institut zu Schleswig 1843—60. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *P. Lauridsen.*

Kruse, Peder, —1418, blev Ærkebiskop af Lund 1410, uden at det kan oplyses, hvad Stilling han tidligere har beklædt. Heller ikke om hans Styrelse som Ærkebiskop vides der noget af Interesse. 1417 skal han have agtet sig over til Slesvig By, som da belejredes af Erik af Pommerns Tropper, for her at holde en højtidelig Messe; maaske skulde derved Slesvigs kirkelige Afhængighed af Lund indskærpes. Det Skib, der medførte hans Bispehue, Stav og øvrige Insignier samt en Mængde andre store Kostbarheder, blev imidlertid ved Munden af Slien erobret af nogle holstenske Kapere og ført til Kiel (4. Avg.). Aaret efter døde Ærkebispem.

Kr. Erslev.

Kruse, Philip, † 1676, s. Cruse (IV, 117).

Kruse, Stephan Dietrich, 1765—1813, Søofficer, født 10. Dec. 1765, Broder til ovennævnte Professor Laurids K., blev Sekondlieutenant i Marinen 1789, Premierlieutenant 1795, Kapitajnlieutenant 1801 og Kapitajn 1808. Allerede som Kadet kom han i Krigen, i det han 1788 førte en Galej i den af Admiral J. Arenfeldt kommanderede Kanonbaadsflotille, der understøttede Armeens Indfald fra Norge i Sverige. 1791 ses han at have faaet Arrest paa Holmen for urigtig Regnskabsafreggelse over Proviant. 1795—98 kommanderede han forskjellige mindre Orlogsfartøjer ved den glückstadtiske Ekvipage paa Elben; 1801 var han Chef for et Linjeskib oplagt til Krigsbrug i Christianssand, men kom ikke i Virksomhed; Aaret efter førte han Fregatten «Najaden» paa et kort Togt; 1802—5 Chef for Vagtskibet i Store Bælt. 1807—10 var han ansat ved Kanonbaadsforsvaret paa Kjøbenhavns Red; han deltog her hæderlig i de Kampe, der 1807 førtes mod Englændernes lille Eskadre, der forgjæves søgte at bombardere Hovedstaden fra Søsiden. I Nov. 1810 ansattes han som Chef for den ved Glückstadt stationerede Styrke, hvor han gjentagne Gange med stor Tapperhed forsvarede

sig mod Englændernes Angreb med overlegne Kræfter. Da Fæstningen Glückstadt i Slutningen af 1813 blev angreben af de allierede, deltog K. ogsaa i Forsvaret, men faldt her 27. Dec. — 1800 blev K. gift med Jomfru Schoetz. *C. With.*

Kruse, Ulrik Christian, 1666—1727, Officer, Søn af Oberst Mogens K. (s. ovfr.), var født 18. ~~Nov.~~ ^{Aug.} 1666 i ^{Thisted} 19 Aar gammel blev han menig i Drabantgarden med Fændriks Rang og 2 Aar efter Sekondlieutenant ved jyske Infanteriregiment. Da der 1692 sendtes et dansk Hjælpekorps i kejserlig Tjeneste, traadte K. over i det til Korpset hørende Dragonregiment, som han i 6 Aar fulgte under Felttogene i Ungarn og Polen. Efter Hjemkomsten fik K., der 1695 var forfremmet til Kapitajn, 1699 Kompagni ved de nationale Dragoner i Norge, blev her 1701 Major, 1704 Oberstlieutenant, 1710 Oberst og s. A. Chef for Regimentet (det senere 1. søndenfjældske), med hvilket han 1711 tog Del i Indfaldet i Baahus Len. Under Grænsebevogtningen i Vinteren 1715—16 stod han først ved Næs under Vingers Kanton, men fik senere i Steden for Arent Krag (ovfr. S. 426) Overkommandoen i Basmos Kanton, øst for Øjeren. Her var det, at han havde den navnkundige Kamp ved Høland 9. Marts 1716. Natten forud havde Oberstlieutenant U. F. Brüggemann (III, 188), Føreren for den K. underlagte Fodfolksstyrke, ladet sig overraske af Carl XII, der selv førte sin Avantgarde. K. sendte, saa snart han havde faaet Nys om Fjendens Fremrykning, Ordre ud til sine lovlige vidt dislocerede Kompagnier om at samle sig, men hans Kamplyst var for stor til at afvente Ordrens Udførelse. Med o. 200 Dragoner kastede han sig ved Daggry over den 3dobbelte overlegne Fjende, og Følgen blev, at hans Angreb blev afslaaet og han selv, blødende af flere Saar, afskaaren og tagen til Fange, i Steden for at han, om han var optraadt med sin samlede Styrke, havde haft gode Chancer for at bemægtige sig selve Carl XII's Person. Kampen havde dog gjort den Nytte, at den fik Fjenden til at gaa forsigtigere frem, og at der derved vandtes Tid for de norske Tropper. Den 50aarige K. havde derhos vist en saa glimrende personlig Tapperhed og Vaabensfærdighed, at Kong Carl behandlede sin Fange med den mest udmærkede Agtelse, hvormed flere Anekdoter bære Vidne. Men ogsaa hos sin egen Konge vandt K., der snart blev udvexlet, den Paaskjønnelse, hans heltemodige Færd fortjente. Endnu s. A. forfremmedes han til Brigadér, og ikke nok hermed. Vel blev der indledet krigsretlig Undersøgelse

imod K. saa vel som mod de øvrige i Affæren deltagende Officerer, og K. blev for sin noget mangelfulde Ordning af Sikringstjenesten og sin ovenfor omtalte Ubetænksomhed idømt en Bøde. Men Kongen eftergav ham denne og forfremmede ham endog atter i Dec. 1717, til Generalmajor. Efter Fredslutningen fik K. 1720 tillige med 3 andre Generalmajorer Inspektionen over den norske Militæretat; 1721 blev han hvid Ridder og 1722 Kommandant i Frederikstad. Her døde han 17. Avg. 1727. — Gift 1707 med sit Næstsøskendebarn Christine Marie Krabbe († 1736), Datter af Ritmester Mogens Eriksen K. og Sophie Orning. Hun flyttede efter Mandens Død fra Norge og købte Lindersvold ved Præsto. Deres eneste overlevende Datter blev gift med Statsminister Otto Greve Thott til Gavno.

Moe, Aktstykker til den norske Krigshist. III. Illustr. Nyhedsblad 1860, Nr. 30. Personahist. Tidsskr. 3. R. IV. *H. W. Harbou.*

Kruse, Vibeke, —1648, Christian IV's Frille, var af lav Byrd, men naar en Englænder, som 1632 gjæstede det danske Hof, beretter, at hendes Fader var Kohyrde, er dette vel næppe at tage bogstavelig. Hendes Herkomst synes at have været tysk. Hun kom i Tjeneste hos Christian IV's Hustru Kirstine Munk, men 1629 blev hun sammen med den meste øvrige kvindelige Betjening jaget bort af sin Frue, vistnok fordi denne frygtede for, at de skulde røbe hendes Kjærlighedsforstaaelse med «Rhingreven». Fru Kirstines Moder, Ellen Marsvin, der var bekymret for Følgerne af Datterens Letfærdighed, søgte med beregnende Kløgt at tilvejebringe en Forbindelse mellem hendes bedragne Svigersøn og V. K. Hun tog strax den unge Pige i Huset til sig, og da Kongen ganske kort efter paa Grund af forestaaende Krigsoperationer opholdt sig i Svendborg, indbød hun ham til et Besøg paa hendes Gaard Kjærstrup paa Taasinge. Der traf han da paa ny V. K., og der indledes et Kjærlighedsforhold mellem de to, et Forhold, som hans Svigermoder gjerne vilde have blandet sig beskyttende ind i, hvad Kongen dog afviste. Om dette Forhold, der bestod i henved 19 Aar, indtil Døden opløste det, vides ikke stort. «Fru» V., som hun kaldtes, fødte 1630 Sønnen Ulrik Christian Gyldenløve (VI, 340) og 1633 Datteren Elisabeth Sophie. Hun førte en stille Tilværelse, men har sikkert udøvet en ikke ringe Indflydelse paa Christian IV. Ham fulgte hun ofte paa hans Rejser, var med ham baade i Holsten og i Norge, ja da han 1644 lod Skibet «Trefoldighed» udruste

til sit forestaaende Søtogt, lod han indrette et Rum der til hende ved Siden af sin Kahyt; men hun var dog i hvert Fald ikke med i Slaget paa Kolberger-Heide, thi da sad hun hjemme paa Rosenborg, det Sted, hvor hun hyppigst opholdt sig. 1631 tillagdes der hende et aarligt Deputat paa 500 Rdl., 1632 forhojet til 600 Rdl. Kongen skjænkede hende 1633 Godset Bramstedt i Holsten og senere en Gaard i Kjøbenhavn og en Have uden for Byen samt maaske ogsaa en Gaard i Glückstadt. I endnu højere Grad betænktes Sønnen, der vistnok maa betegnes som Kongens Yndlingssøn.

Medens Fru Ellens Rænkespil hverken havde afvendt den truende Katastrofe fra Datteren eller sikret hende selv en gunstig Stilling, havde det snarere skabt Datteren en farlig Modstanderinde i Frillen. At Kirstine Munk og hendes Børn hadede denne, var ikke mere end naturligt; uden at agte paa Kongens højtidelige Forsikringer og de faktiske Forhold beskyldte de hende for at have fortrængt Fru Kirstine fra Kongens Side, og næppe havde Døden lukket hans Øjne paa Rosenborg (28. Febr. 1648), før Fru V. fik at mærke, at det var «Svigersønnerne», der nu havde Magten. Skjønt hun laa dødssyg — hun havde i længere Tid været svagelig —, blev hun tillige med Datteren øjeblikkelig paa en haanende Maade fjærnet fra Slottet, hvor hendes høje Herre laa Lig, og Rigsraadet opfordredes til efter en kort Proces uden Vidner — af Hensyn til den afdøde Konges Ære — at fælde Dom over V. K. for hendes Bagvaskelser af Kirstine Munk, i det man truede med ellers selv at ville tage sig til Rette; men dette Andragende afvistes dog af Rigsraadet, som erklærede, at Sagen maatte gaa sin lovlige Gang. Imidlertid endte V. K.s Sygdom med Døden (i Slutningen af April 1648), men end ikke da ophørte den lidenskabelige Forfølgelse, i det man som en sidste Hævn lod hendes Lig ved Nattetid føre ud af Byen paa en simpel Vogn og begrave paa en lille Kirkegaard. I Juni s. A. havde Datteren Bryllup med Claus Ahlefeldt (I, 127).

B. Smith, Grevinde Ulfeldts Hist. I.

C. F. Bricka.

Kruse, Mandrup Pedersen, 1760—1846, Præst, blev født paa Christianshavn 14. Dec. 1760 og var Søn af Tobaksspinder Peder Pedersen K. og Johanne Christensdatter. Han blev Student fra Roskilde 1777 og maatte nu henleve yderlig trange Aar, saa at han først naacde at faa Attestats 1786. Imidlertid havde han ved sin poetiske Aare skaffet sig adskillige Venner og udmærkede sig

tillige som Fremstiller af værdige Fædres Roller i et privat dramatisk Selskab; men dette sidste kunde nær være blevet ham en alvorlig Anstødssten med Hensyn til præstelig Ansættelse. Dog opnaaede han 1787, særlig ved Enkedronning Juliane Maries Yndest, at blive kaldet til Sognepræst i Højelse paa Vallo Gods, og dette Embede beklædte han derefter i 58 Aar lige til sin Død, 14. April 1846. Han blev Herredsprovst 1804, fik Rang med Amtsprovster 1815 og blev Konsistorialraad 1832. K. havde i vide Kredse et højt agtet Navn og var en Mand af udmærket Liv og Kraft med megen videnskabelig Sans. Som Lejlighedstaler indtog han i sin Tid en fremragende Plads (mange af hans Taler ere trykte) og deltog oftere gjennem Tidsskrifterne i de kirkelige Debatter. Hans Sange, saa vel af alvorligere som lettere Art, vandt ogsaa almindeligt Bifald. Strax efter at han var bleven Præst, ægtede han Inger Ørslev († 1847), Datter af Lærredshandler i Kjøbenhavn Abraham Ø.

Barfod, Danmarks Gejstlighed I, 194. Mynster, Medd. om mit Levnet S. 17 f. N. E. Tuxen, Ped. Mandrup Tuxen (1883) S. 21 f. Erslew, Forf. Lex.

A. Jantzen.

Krück, Friedrich Carl, 1745—1816, Kansler, Søn af Pastor Jacob Christian K. (f. 24. Jan. 1719 i Bordelum, † 14. Nov. 1784 som Hovedpræst i Preetz) og Sophia Hedevig f. Frisch (f. 29. Sept. 1710 † 1751), var født 16. Dec. 1745 i Leezen i Segeberg Amt, hvor Faderen da var Præst. Han kom 1761 paa Gymnasiet i Altona, studerede fra 1763 i Göttingen og tog 1767 juridisk Examen med Udmærkelse i Glückstadt, var et Aar Advokat i Preetz, et Aar Sekretær hos Landfoged v. Eggers i Meldorf og blev i Dec. 1768 2. Sekretær i Landbokommissionen for Slesvig og Holsten, 1772 Enesekretær og Medlem af Kommissionen og udnævntes 1774 tillige til overtalligt Medlem af Overretten i Slesvig. Aaret efter kom han til Kjøbenhavn som 1. Expeditionssekretær i tyske Kancelli, blev 30. Dec. 1776 Deputeret og fik 1780 Korrespondancen om det tyske Riges Sager i Departementet for de udenlandske Affærer. 1789 udnævntes han til Konferensraad, 1795 til Overprokurør for Slesvig og Medlem af Overbankdirektionen, 1796 til Medlem af Kanalkommissionen. De af ham som Overprokurør udstedte Anordninger udmærke sig ved Orden, Klarhed og Knaphed i Stilen, og han synes i de Aar i det hele at have været taget paa Raad med ogsaa i vigtige kongerigske Lovgivningssager. Det skyldes saaledes vistnok hans Forslag, at Trykkefrihedsloven af 27. Sept. 1799 kom til at indeholde en Bestemmelse om, at den, der en Gang var

straffet for en Presseforseelse, skulde næste Gang foruden med Straf tillige rammes med fremtidig Censur. K., der var en fint dannet Mand, skrev 1800 i Kjøbenhavn «Eumenia, ein philosophisches Glaubensbekenntniss als Selbstgespräch». 31. Dec. 1801 blev han udnævnt til Kansler i Slesvig, 1803 til hvid Ridder, 1811 til Gehejmekonferensraad, og 1815 kreerede Kiels Universitet ham til Dr. phil. hon. Han ægtede 1772 Cordula Christine Christiane Sessler († 7. April 1818) og døde 22. Maj 1816 i Giessen paa en Baderejse til Wiesbaden.

Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1829, I, 35. Lübke u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex., Nachtrag. Holm, Den offentl. Mening 1784—99 S. 174.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Krygell, Johan Adam, f. 1835, Komponist. K. er født 18. Sept. 1835 i Næstved, hvor hans Fader, Johan Ernst K., var Musiker ved Lansenererne. Denne døde alt 1837, og Moderen, Karen Marie f. Thornam, der selv var meget musikalsk, men ikke havde Raad til at lade Sønnen uddanne sine musikalske Evner, satte ham i Malerlære. Dog lærte han lidt Violin, og i en Række Aar delte han sin Tid mellem Haandværket og Musikken, i det han om Sommeren brugte Penselen og om Vinteren Violinbuen ved Baller og Koncerter. Men da han efter at være bleven Svend af en svær Sygdom blev tvungen til at opgive Professionen, slog han sig helt paa Musikken. Han havde allerede, skjønt uden theoretisk Uddannelse, komponeret adskilligt, mest Dansemusik; nu lagde han sig efter Orgel og kunde 2 Aar efter optræde som Koncertspiller paa dette Instrument. Da derfor i 1863 Pladsen som Organist ved Herlufsholm blev ledig, skaffede Skolens daværende musikelskende Rektor Listov ham denne Stilling. Imidlertid søgte han videre Uddannelse i sin Kunst. I 1867—68 besøgte han Kjøbenhavns Musikkonservatorium, og i 1874 rejste han udenlands for det Anckerske Legat. I 1880 blev han ansat som Organist ved Matthæuskirken i Kjøbenhavn. I 1889 opnaede han, efter Aaret i Forvejen at have fejret sit Organistjubilæum, aarlig Komponist-gage. I 1893 blev han efter Udgivelsen af «Moll og Dur» udnævnt til Professor. Han ægtede 29. Okt. 1875 Christina Ulrika Pihl, Datter af fhv. svensk Proprietær P. — K. er i Besiddelse af et meget frugtbart Talent og har skrevet et stort Antal Kompositioner af næsten alle Arter, saaledes større og mindre Sager for Klaver og Violin, bl. a. 3 Violinkoncerter, end videre 5 Kvartetter og 1

Sextet for Strygeinstrumenter, en Række Orkesterværker, deriblandt 3 Symfonier, 6 Suitter og 6 Ouverturer, fremdeles Sange for en og flere Stemmer, nogle Kantater, et Oratorium, en Messe og et Requiem m. m. for Soli, Kor, Orkester og Orgel samt en uopført Opera, «Kong Saul», navnlig dog en Mængde større og mindre Arbejder for Orgel, deriblandt «Moll og Dur», 24 Fugaer gennem alle Tonarter, der maa betegnes som hans Hovedværk. Største Delen af disse Arbejder er opført ved Koncerter, dels i Kjøbenhavn, dels i Provinsbyer (han har selv givet mange), nogle tillige i Udlandet, Berlin, Leipzig, Dresden og Wien, hvorimod kun et forholdsvis mindre Antal er trykt.

Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Krüger, Hans Andreasen, 1816—81, Politiker, Søn af Kromand og Gaardejer i Bevtost Andreas K. (f. 29. April 1790 † 9. Maj 1823) og Ellen f. Andersen (f. 1. Juni 1794, † 26. Juli 1877 efter 2. Gang at have ægtet Georg Christian Brandt, f. 19. Dec. 1796, † 1. Maj 1841 som Kromand i Bevtost), var født 6. April 1816 i Bevtost Kro. I sin Barndom nød han god Undervisning ved Huslærer, søgte senere praktisk Uddannelse i Sydslesvig og paa Østerbygaard, bestyrede i nogle Aar Magstrup Kro og overtog 1841 Fædre- gaarden, paa hvis Opkomst han satte al sin Energi ind. Et Dampbrænderi med Kvægfedning ydede Gødning, og Hederne vege efterhaanden for Kornmarker. Hans Anseelse som en djærv og dygtig Bonde var allerede rodfæstet, da han i Jan. 1846 valgtes til Kredsformand i den slesvigske Forening for Bevtost, Agerskov og Toftlund Sogne og 30. Jan. 1847 til Stænderdeputeret for 1. slesvigske Valgdistrikt. Et Navn vandt han med ét Slag, da han paa de slesvigske og holstenske Stænders Fællesmøde i Rensborg 18. Marts 1848 fremsatte en skarp Protest imod Beslutningen om Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund, «thi langt over Halvdelen af Slesvigs Indbyggere er dansk og dansksindet og vil ikke ind i det tyske Forbund, men vil fremdeles blive ved og knyttes fastere til Kongeriget Danmark». Dette var hans «Program», for hvilket han virkede Resten af sit Liv. Efter sin Hjemkomst opfordrede han sammen med Laurids Skau og Nis Lorenzen i en Proklamation af 23. Marts sine Landsmænd til at slutte sig sammen med Kongerigets Beboere, og han fremsatte paa et stort Folkemøde i Agerskov 29. Marts Forslag om et nordslesvigsk Forsvarsforbund, som dog hurtig blev opgivet, da Folkevæbningstanken viste sig upraktisk.

Under hele den paafølgende Treaarskrig var han den meste Tid fraværende fra sit Hjem og gjorde den danske Hær store Tjenester ved at skaffe dens Førere Tidender om Fjendens Foretagender; navnlig med Oberst Læssøe sluttede han et varmt Venskab under Ryes Tilbagetog 1849.

1851 var han Medlem af Notabelforsamlingen i Flensborg, sad i alle de følgende Samlinger i Stænderne i Flensborg, valgt i 1. Kreds, ligesom han var Medlem af Rigsraadet og mødte i alle dets Samlinger til 1863. Medens han i Stænderne trofast stod ved det danske Partis anerkjendte Fører Laurids Skaus Side i Kampen mod det slesvig-holstenske Flertal, gik han i Rigsraadet til Dels sine egne Veje. 1856 stillede han et Forslag om Eftergivelse af Afgiften for Møllctvangens Ophævelse i Slesvig, hvilket vedtoges, og da Regeringen lod Sagen ligge, gjentog han 1858 i Forening med L. Skau Forslaget, som denne Gang ikke kom videre end i Udvalg. I Samlingen 1859 anbefalede han Anlæg af en Telegraflinje fra Ribe til Tønder, Digeanlæg fra Højer nord paa forbi Ribe og Nedsættelse af en Kommission til at undersøge de slesvigske Skoleforhold. Men i den følgende Samling, i hvilken han fik gennemført sit Forslag om en ikke ubetydelig Refusion fra Monarkiets Fælleskasse til Landsdelenes særlige Kasser, kunde K., der allerede tidlig var en udpræget Tilhænger af grundlovmæssig Frihed og i Stænderne 1854, da Regeringens Fællesforfatningsudkast var forelagt, havde udtalt en levende Beklagelse over, at Slesvigs Forfatning ikke var afpasset efter Kongerigets, ligesom han i Stænderne foreslog, at Klassevalgene til Stænderne skulde afløses af almindelig Valgret paa Grundlag af Folketallet, ikke længer styre sin Utaalmodighed efter Slesvigs Sammenslutning med Kongeriget til et politisk Hele. Allerede 5. og 20. Febr. 1862 kritiserede han skarpt Regeringens Forfatningsudkast og udtalte sig stærkt imod den saakaldte «slesvigske Selvstændighed», og i Mødet 4. April fremsatte han, da Rigsraadets Udvalg paa Grund af den vanskelige diplomatiske Situation ikke afgav Betænkning over Forfatningsudkastet, et Forslag til «Grundlov for Danmarks Riges Fællesanliggender», men blev af Hall afvist med en maaske unødigt Skarphed, saaledes at der uden Forhandling nægtedes Forslaget Overgang til 2. Behandling. I den overordentlige Samling i Foraaret 1863 gjentog K. sit Forslag, men efter en lang Forhandling, under hvilken han ikke alene nød fuld Anerkjendelse fra alle Sider, men ogsaa opnaaede Løfte af Hall om, at Forslaget skulde blive fremmet, naar Tiden

var moden, tog han sit Forslag tilbage (21. Maj). Da saa Regeringen i Efteraarssamlingen i Okt. forelagde sit Udkast til en fælles Forfatning for Kongeriget og Slesvig, blev K. Medlem af Forfatningsudvalget, men hans vidtgaaende demokratiske Ændringsforslag om Valgret og Valgbarhed, om aarlige Samlinger, om Forbud mod ministerielle Embedsmænds Udnævnelse til Medlemmer af Rigsraadet m. m. forkastedes alle. Ved Valgene til det nye Rigsraad valgtes han 29. Marts 1864 til Landstingsmand for 11. (vestjyske) Kreds, men kunde paa Grund af Krigen ikke give Møde i Rigsraadet; Østerrigerne holdt ham fængslet ved Hovedkvarteret i Kolding og toge senere hans Æresord paa, at han ikke vilde forlade sit Hjem.

Her levede han nu i Ro i nogle Aar i travl Syslen med sin Møllebedrift (han havde 1854 kjøbt Bevtøft Vandmølle af Staten og bygget en Vejmølle i Nustrup) og sit Landbrug, især med betydelige Engvandingsanlæg efter egen Methode langs Bevtøft Aa, hvorom han senere udgav et lille Skrift, og da der omsider 1867 skulde foretages Valg til den nordtyske Rigsdag, havde han i Førstningen stærke Betænkeligheder ved at lade sig vælge, men gav omsider efter for Folkestemningen og valgtes 12. Febr. 1867 med 15744 Stemmer mod 2576. I Rigsdagen i Berlin stillede han 18. Marts i Forening med Ahlmann til den nordtyske Forfatning Ændringsforslag om, «at de Distrikter i Hertugdømmet Slesvig, hvis Befolkning der var tilsikret en traktatmæssig Ret til fri Afstemning om deres Statsforbindelse, ikke hørte med til Forbundets Omraade». Forslaget blev naturligvis forkastet, men kort efter indledede Bismarck Underhandlinger med den danske Regering om Udførelsen af Artikel 5 i Prager-Freden. Efter den nordtyske Rigsdags Opløsning gjenvalgtes K. 31. Avg. s. A. med 13841 Stemmer mod 1932. Ogsaa i den preussiske Landdag var K. Repræsentant for 1. Kreds, første Gang valgt 7. Nov. 1867 med 174 Stemmer mod 32, men da han og Ahlmann erklærede, at de ikke vilde aflægge Ed paa den preussiske Forfatning uden under Forbehold af Nordslesvigernes frie Afstemningsret, vedtog Kammeret i Dec., at de havde forbrudt deres Mandat. De gjenvalgtes 1. Okt. 1868 (K. med 170 Stemmer mod 54), og da Kammeret nægtede at suspendere deres Edsaflæggelse, indtil Afstemningen i Nordslesvig havde fundet Sted, nedlagde de i Nov. s. A. deres Mandater. Atter gjenvalgte 15. Sept. 1869 (K. med 173 Stemmer mod 32) gjorde de deres Edsaflæggelse afhængig af Kammerets Opfattelse af Preussens Forpligtelse efter

Artikel 5, og da Kammeret i Okt. nægtede at udtale sig derom, forlode de Berlin.

Ved den fransk-tyske Krigs Udbrud i Juli 1870 blev K. tillige med 4 andre Nordslesvigere bortslæbt og holdt fangen til ind i Nov. paa Fortet Lötzen ved den russiske Grænse. Kort forinden havde han udgivet «Diplomatisk og parlamentarisk Udvikling af det nordslesvigske Spørgsmaal, en Memoire til det tyske Folk». Til den tyske Rigsdag valgtes han 3. Marts 1871 med 12593 Stemmer, 10. Jan. 1874 med 11931, 10. Jan. 1877 med 10695 og 30. Juli 1878 med 9991 St. Han mødte i disse Aar i alle Samlingerne i Berlin og hævdede ved enhver Lejlighed, hyppig gjennem Ændringsforslag, Nordslesvigernes Ret til fri Afstemning. For sin Person vandt han megen Sympathi hos Rigsdagens Medlemmer, fornemmelig hos Centrum, Elsasserne og Polakkerne, men ikke for sin Sag, og da han 1877 stillede Forslag om at træffe Forberedelser til en Afstemning i Nordslesvig, kom det 19. April til en lang Forhandling, som endte med, at den tidligere danske Forbundsgesandt, Statssekretær B. Bülow (III, 275) bebudede den Ophævelse af Artikel 5, som paafulgte Aaret efter. I den samme Aarrække gjenvalgtes han den ene Gang efter den anden til Landdagen (16. Nov. 1870 med 189 Stemmer mod 26, 27. Okt. 1871 med 185 St. mod 23, 4. Jan. 1872 med 168 St. mod 21, 4. Nov. 1873 med 188 St. mod 32, 27. Marts 1876 med 178 St. mod 37, 7. Nov. 1879 med 157 St. mod 53), men kom aldrig til at deltage i Forhandlingerne i dette Kammer, da han lige til det sidste nægtede at aflægge Forfatningseden.

I de sidste Aar af hans Liv var hans Helbred svagt, men sin faste, gudhengivne Tro paa de danske Slesvigeres retfærdige Sag og dens endelige Sejer bevarede han til sin Dødsdag, 27. Avg. 1881. Over hans Grav paa Bevtøft Kirkegaard, i Ribe og i Skibelund Krat er der rejst Mindesmærker for ham, og hans Navn er indhugget i Skamlingsbankestøtten. Han blev 26. Juli 1840 ægteviet i Gram Kirke til Bolette Christine Thomsen (f. 28. Avg. 1821), Datter af Gaardejer i Skodborg Thomas T.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 277. Illustr. Tid. Nr. 1146. Højskolebladet 1887, S. 482. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Krüger (Crüger), Simon, 1687—1760, Kirurg. Hans Forældre vare Skolholder Johann Krøger og Helvig Andersdatter. Hans Fødselsdag og Fødested ere ubekjendte. Som en ung Barberkirurg af lovende Evner fik han ikke alene Lejlighed til at uddanne sig

paa den sædvanlige Svendefart, men knyttedes ogsaa tidlig som Discipel og Amanuensis til den forholdsvis kundskabsrige og mellem Doctores optagne forhenværende Amtsmester Johannes de Buchwald (III, 225); 1712 ansattes han som Marinekirurg under Jens Bings Overmedikat, 1715 som Kirurg ved Krigshospitalet paa Ladegaarden, og 1720 opnaaede han at blive Regimentskirurg ved Drabantgarden og kongl. Livkirurg. Tillige udfoldede han nu en betydelig Manuduktørvirksomhed for Barbersvendene og udgav i den Anledning en kort anatomisk Ledetraad: «Generaltabellen von den Gebeinen des menschlichen Körpers» (1721, Fol.). Sammen med Livkirurrikatet betroedes der ham Posten som kongl. Kammertjener med en Gage af 400 Rdl., men dermed var hans Held foreløbig forbi. Han indvikledes i de daværende Hofintriger mod Dronning Anna Sophie og maatte i Sommeren 1728 pludselig opgive sin Stilling og forlade Landet. Ledsaget af en ung Søn, han havde i sit 1714 indgaaede Ægteskab med Margrethe f. Schmidt, og som ogsaa var bestemt for Kirurgien, rejste han til Paris, hvor Anatomi og Kirurgi netop den Gang toge et glimrende Opsving, og hvor han særlig nød godt af sin berømte Landsmand Winsløws Vejledning. Efter Kong Frederik IV's Død kom K. 1731 tilbage til Kjøbenhavn og dokumenterede derefter sine udvidede Kundskaber og Erfaringer ved, assisteret af sin Søn, at holde anatomiske og kirurgiske Øvelser for Barbererne. Han blev Huslæge hos Hofprædikant Bluhme, kom vistnok derved i Forbindelse med A. Hojer ligesom ogsaa med J. L. Holstein og havde som et af Ofrene for Anna Sophies Uvilje gunstige Betingelser for at komme i Gunst hos den nye Konge.

Den Plan, som K. sikkert allerede tidlig havde undfanget om at reformere den hidtil meget tarvelige danske Barberkirurgi, navnlig ved Oprettelse af en selvstændig kongelig Lærestalt under hans Ledelse og nærmest efter fransk Mønster, søgte han nu af al Kraft at realisere. 1732 kunde han efter kongelig Befaling forelægge udførlige Promemorier desangaaende for Regeringen, og skjønt han mødte Modstand saa vel hos Rivaler, der omgikkes med lignende Planer, som hos det medicinske Fakultet og de privilegerede Amtsmestre, naaede han ved Energi og Snarraadighed sit Maal i 1736; ved den 30. April s. A. emanerede kongl. Anordning indrettedes ikke alene en saadan Lærestalt (Theatrum anatomico-chirurgicum), men han stilledes i Spidsen derfor som en Generaldirektør, der «alene skulde governere alle Sager, som angaa Kirurgien i Kongens Riger og Lande» — altsaa med en ganske overordentlig

Magtfuldkommenhed ligesom ogsaa med en anselig aarlig Gage af 800 Rdl. Endnu samme Foraar havde han sin Anstalt fuldt færdig i en Gaard paa Kjøbmagergade i rummelige Lokaler, der i den følgende Tid ogsaa fik en smuk ydre Udstyrelse.

Lige over for dette imponerende fait accompli nedlagde hans Fjender dog ikke Vaabnene, og han fik i den følgende Tid mange Kampe at bestaa. Navnlig blev hans hele Magtstilling stærkt truet, da hans tro Beskytter A. Hojer i 1739 var død, og der i 1740 ved en kongl. Forordning var grundet en ny Medicinalavtoritet med et Myndighedsomraade, der skulde omfatte hele Medicinalvæsenet, nemlig det anselige Collegium medicum, hvis egentlige Medlemmer vare Kirurgernes fødte Fjender Fakultetsprofessorerne og Livmedici, medens K. kun skulde knyttes dertil som Assessor. I den heftige Kamp, han i de følgende Aar maatte føre, gik han dog ogsaa sluttelig af med Sejeren; navnlig lykkedes det ham fuldstændig at forhindre Fremkomsten af den Medicinalanordning, som Kollegiet havde det Mandat at udarbejde, og som særlig skulde indskrænke hans Magt. I snild Taktik, i Kraft og hensynsløs Ubøjelighed viste han sig at være sine fornemme Modstandere langt overlegen, og sine farligste Modstandere, Amtsbarbererne, forstod han at afvæbne og forsone ved nogle Indrømmelser, hvorved deres vundne Privilegier væsentlig bevaredes. Da han 1746 nød den Udmærkelse at blive udnævnt til Justitsraad og derved kom op i Rang med Universitetsprofessorerne, vare hans Trængselsaar afsluttede og hans souveræne Magt over alt, hvad der angik Kirurgien, i Hovedsagen opretholdt.

Sin Virksomhed i Læreanstalten, som han strax 1736 havde paabegyndt med Bistand af sin nævnte Søn og fortsat i Kamp-aarene, kunde han nu uforstyrret tage sig af til Ophjælpning af den danske Barberkirurgi og særlig til Uddannelse af dygtige Militærlæger. Han havde erhvervet sig solide Kundskaber og praktisk Færdighed i Anatomi og Kirurgi og var for saa vidt sin Lærer-opgave voxen, om han end var blottet for virkelig videnskabelig Dannelse og overhovedet var alt andet end lærd. Som Forfatter er han kun optraadt med Publikationen af de nævnte General-tabeller og en lille Katalog over Samlingerne i Læreanstalten. Sønnen synes at have været en udmærket og af Disciplene skattet Lærer ligesom ogsaa, i Modsætning til Faderen, en fordringsløs, for sin stille Gjerning levende Personlighed. Men han døde i en tidlig Alder, og derefter traadte forskellige Mangler ved Lære-

anstalten tydelig frem, skjønt K. i øvrigt havde det Held baade i sin tidligere og sin senere Virksomhedsperiode at have Disciple, der gjorde Anstalten Ære. Ikke blot forsømtes i høj Grad den K. fjærntliggende, vigtige medicinske Side i Undervisningen — han forstod med Omgaaelse af et Reskripts Paalydende at holde Fakultetets Medlemmer borte fra sine Examinere —, men ogsaa den anatomisk-kirurgiske Undervisning, hvortil han begrænsede sig, blev efter kompetente Vidnesbyrd efterhaanden temmelig utilfredsstillende, saa at de af Anstalten fremgaaede Kirurger i det hele næppe vare meget dygtige eller kundskabsrige. K. synes navnlig at have interesseret sig for Afholdelse af Examinere, hvor han kunde vise sig i sin Magt-udfoldelse.

Det er overhovedet ikke som egentlig kirurgisk Reformator, men derimod som kirurgisk Magthaver, som praktisk dygtig Administrator og Organisator, at han i sin indflydelsesrige og fremskudte Stilling har sat sig de tydeligste Spor og ogsaa erhvervet sig Fortjeneste, om end hans Stridbarhed nok kunde vise mindre heldige Virkninger. Med sine Mangler betegnede hans Læreanstalt utvivlsomt et virkeligt Fremskridt i Uddannelsen af Barberkirurger, og i Oprettelsen af en anden ikke mindre i lægevidenskabelig end i filantropisk Henseende vigtig Institution, det kongl. Frederiks Hospital, havde han megen Del og viste sig utrættelig virksom baade som Medlem af Kommissionen for Hospitalets Indretning og senere som tilforordnet i Direktionen. At han i denne sin Egenkab i øvrigt stadig var sig selv lig og ikke var nogen mild eller hensynsfuld tilsynshavende, foreligger der Vidnesbyrd om, blandt andet i hans Optræden mod Hospitalets Overmedikus Jensenius. Naar han mod de øvrige Kommissionsmedlemmers Vilje trumfede sin Protegé Amtsmesteren Spierling igjennem som Hospitalets Overkirurg, var dette vistnok et af de mindre heldige Resultater af den ubøjelige Kraft og Halsstarrighed, der aabenbart var et særlig fremtrædende Karaktermærke for denne i det hele mærkelige Mand, i hvis Portræt i det kirurgiske Akademi disse Karakteregenskaber ogsaa tydelig nok komme til Syne.

Han døde pludselig 26. April 1760. Ingen af hans Børn overlevede ham, men derimod Hustruen, der døde 22. Marts 1763.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 345 f. Buntzen, Chirurgien i Danmark i Midten af forrige Aarhundrede. G. Norrie, Georg Heuermann. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50.

Jul. Petersen.

Krüsicke, Paul Georg, 1641—1723, Digter, blev født 10. Okt. 1641 i Slesvig By, hvor Faderen, Joachim K., den Gang var By-skriver. (Flere saa vel ældre som nyere Forfattere angive dog Grabow i Pommern som hans Fødested.) Faderen blev allerede i Sønnens tidligste Barndom oftere forflyttet, og K. modtog derfor Undervisning paa adskillige Steder i Brandenburg og Meklenborg. 1666 kom han til Jena og studerede Lovkyndighed. Efter mangfoldig Omflakken i Tyskland bosatte han sig 1675 i Hamborg, først som Privatlærer, fra 1679 som Lærer ved Gymnasiet (Johanneum); blev 1684 Subrektor, 1699 Konrektor. S. A. fik han Magistergraden i Wittenberg. Med Gymnasiets Rektor Dassow havde han en Række Stridigheder. 1719 afskedigedes han paa Grund af Alder og Svagelighed og døde i Hamborg 9. April 1723. K. har et betydeligt Navn inden for den tyske Kunstdigtning. Han var Poëta laureatus og Medlem af det Zesenske Digterselskab. Som Verse-mager i Latin og Græsk og med umaadelig Færdighed i at lege med Formerne søger han sin Lige. At skrive et Digt paa 142 Vers, i hvilke hvert Ord begynder med Bogstavet S, var Smaating for ham.

Allg. Deutsche Biographie XVII. Moller, Cimbria lit. II. *A. Jantsen.*

Krætzmer, Andrea Marie, 1812—89, Danserinde. Den lille Andrea Møller udmærkede sig allerede som Balletbarn ved Opvakt-hed og gode Anlæg og tildrog sig første Gang Publikums Opmærk-somhed, da hun sammen med sin jævnaldrende ved Balletten Johanne Luise Pätges 23. Jan. 1824 udførte Hovedpartierne i Ga-leottis Ballet «Bjærgbøndernes Børn og Spejlet». Hendes egentlige Virksomhed begynder med Theatersæsonen 1829—30, da Aug. Bour-nonville debuterede som Balletmester, og i de første Aar fejrer han næppe en eneste Triumf, uden at hun har sin berettigede Part i den. Hun begynder 1. Sept. 1829 som Therese i «Gratiernes Hyl-ding» og spiller allerede 20 Dage senere Titelrollen i «Søvngænger-sken», der med ét Slag gjør hende til Ballettens Primadonna (ud-nævnt til Solodanserinde 1830). Den danske Ballet har haft mange Kræfter, der i koreografisk Kunstfærdighed ragede langt op over A. K. — 1829 havde hun ægtet Kapelmusikus (Oboist) Chr. Fred. Krætzmer —, men yderst faa have kunnet maale sig med hende som mimisk Kunstnerinde. I saa Henseende understøttedes hendes medfødte Evner af et udmærket Udvortes: en smuk, ikke alt for høj Figur og ualmindelig ædle Ansigtstræk, over hvilke der var udbredt et ganske eget Skjær af Renhed og Uskyld, hvortil kom

en ganske usædvanlig Ynde og Elegance i hver Bevægelse. Med rette blev hun derfor Publikums Afgud. Hun skyldte Bournonvilles Instruktion meget, men til Gjengjæld stod den unge Balletmester i stor Gjæld til hende for den Maade, hvorpaa hun løste de Opgaver, han stillede hende. Hendes Kunstnerbane syntes saa lys, men skulde des værre alt for tidlig afbrydes, og var hun maaske selv ikke helt uden Skyld deri, for man paa den anden Side ganske sikkert frem imod hende med en utilladelig Haardhed og Vilkaarlighed. Forpint i 1831 dels af Familiesorger og dels af Sygdom bad hun Theaterchefen, Kammerherre Holstein, om Fritagelse for at gjøre Tjeneste, hvad Holstein ansaa for en Chikane, hvorfor han dikterede hende Straf i Blaataarn. I 31 Dage sad Kunstnerinden arresteret i den samme Fangecele, hvori man senere gav Morderen Ole Kollerød Plads, indtil et Alvorsord fra Frederik VI bragte hende paa fri Fod. Denne hensynsløse Medfart var Aarsagen til, at den berygtede Blaataarnsstraf for Theaterpersonalet blev afskaffet. Kort efter at være kommen ud af Fængselet fejrede A. K. en af sine smukkeste Triumfer, som Margarethe i Balletten «Faust», og alt gik nogenlunde godt, indtil hun sidst i 1834 paa ny kom i Kollision med Theatrets Styrelse. Hun bad om Udsættelse med nogle Balletprøver, og under Paavirkning af Bournonville afskedigede da Holstein hende 28. Marts 1835 af Theatrets Tjeneste uden Pension. Hun betraadte Bræderne sidste Gang 17. Nov. 1834 som Therese i «Søvngængersken», og hermed var hendes Karriere afsluttet, thi at hun i Sept. og Okt. 1845 fik Lov til som Gjæst at udføre sine 2 Glansroller i «Søvngængersken» og «Faust», førte ikke til noget nyt Engagement af den fejrede Kunstnerinde. Hendes vigtigste Balletroller ere foruden de allerede nævnte: 1829 Lise i «Soldat og Bonde», 1830 Virginie i «Paul og Virginie», 1831 Zefyr i «Zefyr og Flora», Lise i «Victors Bryllup», 1832 Grevinde Vittoria i «Karnevalet i Venedig», 1833 Louison i «Veteranen», Baronessen i «Fanden er løs», Giulietta i «Romeo og Giulietta», Zoloë i «Brama og Bajaderen». Hun døde i Kjøbenhavn 25. Jan. 1889.

Edgar Collin.

Kronike, Niels Svendsen, † 166*, s. Chronich (III, 585).

Krøpelin, Hans, —1440, en tysk Adelsmand, der stammede fra Pommern eller Meklenborg, kom i Dronning Margrethes Tid til Danmark og nævnes 1407 som Dronningens Skjænk; han ægtede ogsaa en dansk Dame, Niels Krags Datter Cathrine. I Erik af

Pommerns første Aar var han Lensmand paa Baahus og Elfsborg, og 142¹⁹ fik han den overordentlig vigtige Stilling som Foged paa Stockholm Slot med det store Len, der hørte derunder. Dette Embede sad han inde med i en lang Aarrække, og modsat Kongens andre udenlandske Fogeder forstod han at gjøre sig vel lidt af Svenskerne. Den svenske Rimkrønne priser ham højt: «De Bønder monne Hans takke; med Uret lod han dem ej beskatte; han gjorde dem Naade, hvor han maa; hvor han hørte nogen trætte, gjærne skilte han dem ad med rette; det lønne ham Gud». Han fik ogsaa Sæde i Rigens Raad; mærkelig nok opnaede han derimod aldrig Ridderslaget. Da det svenske Oprør udbrød, kom H. K. i en vanskelig Stilling; han kunde ikke svigte sin Konge, og dog maatte han indrømme, at der var megen Grund til Misfornøjelse med Eriks Styrelse. 1434 nægtede han at overgive Stockholm Slot til Engelbrecht Engelbrechtsson og afsluttede i Steden en foreløbig Stilstand med denne; i de følgende begivenhedsrige Aar optraadte han atter og atter som Mægler mellem Kongen og Svenskerne, og det synes næsten, som om Erik har miskjendt hans ærlige Hensigter derved, siden han 1435 maatte fratæde som Lensmand paa Stockholm. I Steden fik han dog Aabo Len i Finland, som han beholdt til sin Død, 1440.

Styffe, Bidrag t. Skand. Hist. II, S. xciv. cf. cv, cviii f. cxi.

Kr. Erslev.

Krøyer, Hans Ernst, 1798—1879, Komponist, blev født i Kjøbenhavn 31. Jan. 1798. Hans Forældre vare Bogholder og Kasserer ved Pram- og Stenførerinteressentskabet Bernt Anker K. og Johanne Margrethe f. Schrøder. I 1815 dimitteredes han fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og tog Aaret efter den filologisk-filosofiske Examen. Begavet med et fint musikalsk Talent og en betydelig Humor tog han livlig Del i Datidens Studenter- og Musikliv. Da Smagen for Mandskvartetsang var bleven vakt i Kjøbenhavn ved det tyske «Qvintchordiums» Besøg i 1819, og der efter dettes Forbillede dannede sig flere «Qvartchordier», blev K. Medlem af en saadan Studenterkvartet, for hvilken han skrev sin morsomme «De første Prygl, vi i Skolen fik». Det var ogsaa ham, der skrev Melodien til Chr. Winthers «Her under Nathimlens rolige Skygge», som blev sunget ved det Gilde i Regensgaarden 5. Juni 1820, der gav Stødet til Studenterforeningens Stiftelse; K. var selv en af Stifterne. I Foreningens første Visebog af 1821 findes begge de nævnte

Sange og ligeledes K.s «Muser har Glæden, Druen kjær» m. fl. a. Til samme Tid hører ogsaa hans berømteste Sang, den endnu af alle sungne «Der er et yndigt Land» af Oehlenschläger. Han opgav nu ganske Studeringerne for helt at leve for Musikken og søgte sit Underhold som Lærer i Klaverspil og Sang, indtil han i 1844 blev Hofkantor ved Christiansborg Slotskirke, hvilken Stilling han beholdt til sin Død. Hans Kompositionstrang ophørte imidlertid des værre snart, vistnok for en Del paa Grund af en beklagelig Mangel paa Energi og Arbejdslyst i Forening med en noget overdreven Selvkritik. Den noble og fintfølende, men lidt sæere Mand levede et stille, ensomt Liv og omgikkes kun faa fortrolige Venner, der elskede ham og hans Muses Børn, som han imidlertid var for beskedent til at ville overgive til Offentligheden. Paa de faa Sange nær er derfor alt fra hans Haand nu tabt eller glemt; han har dog skrevet andet, saaledes Danse, der efter en yngre samtids (Fru Sødrings) Dom i ejendommelig Ynde skulle have haft ikke lidt til fælles med Chopins. I sine senere Aar var han meget sygelig, opgav nu endogsaa Klaverspillet og adspredte sig mest med Læsning; Sygdommen nedbrød hans Humør, men sit klare Hoved og sit for Nød og Fattigdom varmtfølende Hjærte beholdt han til det sidste. Han døde ugift 24. Marts 1879.

Erslew, Forf. Lex. Schytte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Krøyer, Henrik Nikolai, 1799—1870, Zoolog, er født 22. Marts 1799 i Kjøbenhavn og Broder til ovennævnte Komponist H. E. K. 8 Aar gammel blev K. sat i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, hvis Ledelse kort Tid efter overtoges af den bekjendte Rektor M. Nielsen. Denne Mands levende Interesse for Oldtidens Kulturhistorie og Sprog paavirkede K. og satte Spor i hans senere Liv. Da K. var 14 Aar, døde hans Moder, og da Faderen faa Aar derefter rejste til Vestindien, tog den gamle Læge Etatsraad F. L. Bang sig af Sønnen. 1816 blev K. dimitteret til Universitetet og tog Aaret efter den filologisk-filosofiske Examen, hvorefter han begyndte at studere Medicin. Efter et Par Aars Forløb opgav han Lægevidenskaben og tog fat paa historiske og filologiske Studier. Han følte sig stærkt fængslet af Studenterlivet, og det skyldes navnlig ham i Forening med Chr. Winther, der var hans Kontubernal paa Regensen, og Broderen Hans Ernst, at Studenterforeningen oprettedes (1820). — Da det græske Folk 1821 havde rejst sig for at afkaste det tyrkiske Aag, blev K. grebet af Begejstring for de

undertryktes Sag, og hans ædle Natur, der hadede enhver Forurettelse, oprørtes over de af Tyrkerne udøvede Grusomheder. Han besluttede at stille sig i de for Friheden kæmpendes Rækker, og lidt ud paa Sommeren drog han afsted, understøttet ved tarvelige Bidrag fra Studenterne. I Rostock traf han efter Aftale en Landsmand, Studenten Joh. Henrik Stabell, hvis Sekundant han nogle Aar tidligere havde været ved en Duel, og som ligeledes agtede sig til Grækenland. De tiltraadte nu i Forening den lange, besværlige Rejse, der for en stor Del foretoges til Fods. Over Leipzig og München gik Rejsen under alle Haande Savn til Bern, hvor K. blev syg. Langt om længe naaede de til Marseille, hvor en Mængde Filhellenere af alle Nationer var samlet, for største Delen raa og vilde Æventyrere. Trods den yderste Sparsommelighed slap K.s faa Pengemidler op her under det lange, ufrivillige Ophold, og han led formelig Nød, indtil han uventet modtog 140 Specier fra Studenterforeningen i Kjøbenhavn. Endelig indskibede Filhellenernes stærkt fortyndede Friskare sig i Jan. 1822 paa et lille fransk Fartøj, og efter en farefuld Sørejse naaede den 11 Dage senere til Navarino. Den Modgang, K. hidtil havde lidt, var dog for intet at regne mod den Skuffelse, der ventede ham i Grækenland. I Steden for et Heltefolk, der kæmpede en ædel Kamp for sit Lands Frihed, traf han en uvidende, demoraliseret Nation, hvis Krigsførelse var en Blanding af Fejhed og Grusomhed. I Marts s. A. forlode K. og adskillige andre Filhellenere Grækenland, og efter langvarige, nødtvungne Ophold undervejs naaede han først hjem i Sept. 1823, endnu fattigere, end da han drog ud.

Han tog atter fat paa sine filologiske Studier og skaffede sig de nødvendige Subsistensmidler ved at manuducere en Fætter til Studenterexamen. I Begyndelsen af 1827 modtog K. Tilbud om en Adjunktplads ved Stavangers Latinskole, og fra Opholdet i denne By daterer hans levende Interesse for Zoologien sig. Mod Slutningen af sit Ophold her blev han angrebet af en langvarig og farlig Nervefeber, under hvilken han blev kjærlig plejet af en ganske ung Pige, Birtha Cecilia Gjæsdal, som fulgte med ham til Kjøbenhavn og senere (1833) blev hans Hustru. Kort efter sin Hjemkomst i 1830 blev K. ansat som Lærer i Naturhistorie ved Landkadetakademiet (1831—32), og da der ikke fandtes nogen brugbar Lærebog i dette Fag, blev det paalagt ham at udarbejde en saadan («Grundtræk til Vejledning ved naturhistorisk Undervisning», 1833). Som Lærer i Metropolitanskolen (1831—34) og i Borgerdydskolen i

Kjøbenhavn udgav han «Naturhistorisk Lærebog for de første Begyndere» (1834), der i de følgende 30 Aar udkom i 8 Oplag og — som K. senere smilende bemærkede — havde indbragt ham mere end alle hans videnskabelige Arbejder tilsammen.

Med Sommeren 1834 begynder en ny Epoke i K.s videnskabelige Liv, betegnet ved de Undersøgelser, som han i dette og det følgende Aar, ledsaget af sin unge Hustru, paa Rentekammerets Foranstaltning foretog langs Danmarks Kyster for at gjøre sig bekendt med Fiskeriernes Tilstand. Fra denne Tid skriver sig hans Bekjendtskab med Konferensraad Jonas Collin, som senere gjennem hele sit Liv blev ham en virksom Støtte og trofast Ven. Allerede 1833 havde K. udkastet Planer til et stort Værk over Danmarks Fiskerier, men i sin Helhed blev dette aldrig publiceret. Hans i 1837 udgivne Arbejde «De danske Østersbanker» er en Del af det paatænkte Værk, og det samme gjælder om hans berømte Arbejde «Danmarks Fiske», der udgjør 3 tykke Bind og udkom i 1838—53. Af den økonomiske og statistiske Afdeling ere senere nogle Brudstykker udgivne i «Tidsskrift for Fiskeri», medens andre, til Dels ufuldførte, findes i Manuskript. 1837 erholdt K. Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for sin Afhandling «Grønlands Amfipoder» (udk. 1838), og s. A. begyndte han Udgivelsen af «Naturhistorisk Tidsskrift», der hurtig samlede alle Datidens danske Naturforskere om sig og inden kort Tid vandt Ry overalt i Naturvidenskabernes Verden. I Forening med Eschricht, Schouw og Collin stiftede K. paa samme Tid «Naturhistorisk Forening». — Da den franske Regjering i Foraaret 1838 udrustede Korvetten «la Recherche» til en videnskabelig Expedition, der blandt andet skulde undersøge Spitzbergen, fik K. Tilbud om at deltage i denne Rejse og stødte til Expeditionen i Throndhjem. Til det store Pragtværk, hvori det videnskabelige Udbytte skulde nedlægges, leverede K. en Del Tavler over Fiske og Krebsdyr, men Texten udkom aldrig. I Efteraaret 1839 vendte han hjem til Danmark, blev i 1840 Medlem af Videnskabernes Selskab og rejste s. A. med Fregatten «Bellona» til Sydamerika. 1842 blev han Æresdoktor ved Universitetet i Rostock. S. A. blev han ansat som Assistent og kort efter som Inspektør ved det kongl. naturhistoriske Musæum. 1845 blev det overdraget ham at docere Zoologi ved Veterinærskolen, for hvis Elever han allerede 1838 havde udgivet «Grundtræk af Zoologien».

Efter den ældre Reinhardts Død 1845 indgav K. 2 Ansøgninger om at blive hans Efterfølger ved Universitetet og ved det kongl.

naturhistoriske Musæum. Han stod den Gang i høj Anseelse baade i sit Fædreland og i Udlandet, han havde, foruden de ovfr. nævnte Arbejder, udgivet en Mængde fortrinlige Afhandlinger, navnlig over Krustaceerne, og lagt Grundvolden for denne Dyreklasses senere videnskabelige Behandling, og det var ham derfor en bitter Skuffelse, da han blev tilsidesat for den 14 Aar yngre Lektor ved Sorø Akademi Steenstrup, som den Gang kun havde skrevet 2 Arbejder, og for Mineralogen Pingel, der blev ansat som Musæets Overinspektør. Fra dette Tidspunkt af blev K.s Liv en næsten uafbrudt Kjæde af Modgang. I 1848 indtraadte Steenstrup og Forchhammer som Meddirektører af Musæet, og da Pingel døde 1852, inddrog man Overinspektoratet. K.s ubøjelige Energi og medfødte Humor holdt ham dog endnu oppe, og med uformindsket Iver fortsatte han sine videnskabelige Undersøgelser. Men Striden blev haardere og haardere, og den førtes med en sjælden Hensynsløshed fra begge Sider, hvad enten den drejede sig om rent videnskabelige Spørgsmaal eller om administrative Forhold. K. fandt en kraftig og intelligent Forbundsfælle i J. C. Schiødte, medens Steenstrup, Forchhammer og den yngre Reinhardt i Forening førte Kampen imod ham. Senere sluttede Lægen R. Bergh sig til K., medens C. F. Lütken deltog i Striden paa Steenstrups Side. I 1849 blev Statsunderstøttelsen til «Naturhist. Tidsskrift» inddraget, og dermed ophørte foreløbig dets Udgivelse, indtil Schiødte i 1861 stillede sig i Spidsen for dets Fortsættelse. I den mellemliggende Tid publicerede K. de fleste af sine Arbejder i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter. Men hans Arbejdskraft var allerede stærkt svækket, hans Helbred nedbrudt. Efter en Rejse til de vestevropæiske og newfoundlandske Kyster i 1853—54 var han saa svag, at der næredes Frygt for hans Liv. Hans Sygdom udviklede sig til en smertefuld Rygmarvslidelse, der mod Slutningen af hans Liv næsten lammede ham. Men i al denne Elendighed fornægtede hans stærke Aand sig ikke. Hans Kjærlighed til Videnskaben holdt ham oppe, og han arbejdede tidlig og silde, om end langsomt og med Besvær. Ved sin overlegne litterære Dannelse, sit skarpe, ofte grovkornede Vid forstod han at holde sine Modstandere Stangen under de Fejder, der fulgte ham til hans Død. I 1869 nødtes K. af Helbredshensyn til at søge sin Afsked. En stor Del af hans ældre og yngre Venner traadte sammen for at tilvejebringe et synligt Minde om hans Fortjenester af Zoologien. Planen fandt varm Tilslutning hos de fleste danske Naturforskere, og i Sverige

og Norge kappedes de mest ansete Zoologer om at bidrage til dens Udførelse. Det blev bestemt, at en Medaille af betydelig Størrelse og med hans Portræt skulde overrækkes ham, men han oplevede ikke dens Fuldførelse. 14. Febr. 1870 døde han. — 1853 havde han faaet Titel af Professor.

Foruden de Skrifter, som ovfr. ere nævnte, har K. publiceret en betydelig Række Afhandlinger, til Dels af større Omfang. I «Naturhist. Tidsskrift» bl. a.: «Ichthyologiske Bidrag» (1836—47), «Om Snyltekrebsene, især med Hensyn til den danske Favna» (1836—38), «Om Pyknogonidernes Forvandlinger» (1840), «Bidrag til Kundskab om Pyknogoniderne eller Søspindlerne» (1844), «Karcinologiske Bidrag» (1844—49), «Bidrag til Kundskab om Snyltekrebsene» (1863—64); blandt hans Arbejder i Videnskabernes Selskabs Skrifter maa nævnes: «Monografisk Fremstilling af Slægten Hippolytes nordiske Arter» (1842) og «Forsøg til en monografisk Fremstilling af Krebsdyrslægten Sergestes» (1859).

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XI, Nr. 544. Erindringer af H. K.s Liv 1821—38 (1870). Gosch, Danmarks zoolog. Lit.

Jonas Collin.

Krøyer, Peter Severin, f. 1851, Maler. K., hvis Fader er ovennævnte Zoolog H. N. K., er født i Stavanger 27. Juli 1851. Som lille Dreng kom han til Kjøbenhavn og lagde tidlig afgjort Talent for Dagen, saa det allerede i hans 10. Aar kunde betros ham at udføre Tegningerne til et Værk over Snyltekrebsene; lidt senere kom han, efter i nogen Tid at have modtaget Vejledning af F. F. Helsted, ind paa Teknisk Institut, hvorfra han, 13 Aar gammel, dimitteredes til Kunstakademiet; dettes Skoler gennemgik han i Løbet af 6 Aar og debuterede i 1871 paa Charlottenborg med et Portræt af Maleren Frands Schwartz. 2 Aar senere kom hans udmærkede Portræt af Blomstermaler Ottesen, fremkaldt ved Bestilling fra Udstillingskomiteen, samt en Karton, som skaffede Kunstneren den mindre Guldmedaille og et Stipendium. Saa rejste han til Hornbæk og anlagde der sine første større Figurmalerier, «Smedjen i Hornbæk» og «Fiskerne ved Stokken», der begge sammen med et Par Portrætter og det fine Friluftsbillede «En Fisker stamper Orm» udstilledes i 1875. Disse Billeder vakte megen Opmærksomhed saa vel ved kraftig Karakteristik af Figurerne som ved deres solide Gjennemførelse; det samme var Tilfældet med, hvad K. udstillede i de nærmest følgende Aar, Ting som «Morgen ved Hornbæk», «Hornbækfiskere paa Sildefangst» og «Børn ved

Stranden». I Foraaret 1877 drog han ud paa en 4 Aars Rejse, der blev af afgjørende Betydning for hans Udvikling. Gjennem Holland og Belgien, hvor han ivrig studerede i Gallerierne, gik han til Paris, paa hvis Salon han fandt meget, der vakte hans Beundring og æggede hans Selvkritik; det blev ham klart, at han endnu vilde kunne lære meget i Retning af malerisk Foredrag, i det hele af Teknik, og han lod sig da indskrive som Elev i Bonnats Atelier. Under denne fremragende Lærer arbejdede han omtrent 3 Fjerdingaar og begav sig saa (i Febr. 1878) til Spanien; i Madrids Kunstsamlinger fandt han en ny Læremester i den vældige Velasquez, af hvis «Los borrachos» (Drikkebrødrene) han malede en Kopi, der vidnede om den dybeste Indtrængen i den store Spaniers Aand og Udtryksmaade. Fra Madrid rejste han til Granada, i hvis Zigeunerbefolkning han fandt ypperlige Modeller; blandt andet malede han der det store «Søndagmorgen uden for en Ghitanobolig», som paa Udstillingen 1879 blev solgt til Nationalgalleriet. Den følgende Vinter tilbragte han atter i Paris, malede sin «Daphnis og Cloë», et glimrende Vidnesbyrd om det Herredømme, han nu havde vundet over den nøgne Model, og tegnede paa ny under Bonnat; Sommeren tilbragte han sammen med dygtige franske Kunstnere i forskellige Smaabyer, særlig i Concarneau, hvor han malede Billedet af «Et Sardineri», der saa vel paa Parisersalonen som paa Charlottenborgudstillingen 1881 vakte almindelig Beundring, ikke mindst ved den glimrende Redegjørelse for Rummet.

Rejsens næste Maal var Italien. I Rom tilbragte K. Vinteren 1878—79 for derpaa at tage Ophold i den lille By Sora i Kampagnen; der fuldendtes 2 af hans Hovedværker, «Markarbejdere i Abruzzerne» og «Italienske Landsbyhattemagere»; for det sidstnævnte fik han en Medaille paa Salonen 1881; i Hjemmet forargedes adskillige over den realistiske Skildring af den forkomne Haandværker og hans stakkels Dreng, men Ankerne overdøvedes dog snart af Beundringen for den eminente Klarhed og Kraft i Redegjørelsen for Situation og Karakterer, for Stemningens Styrke og for den glimrende Dygtighed, hvormed alt her var malet. Efter et nyt Ophold i Rom, hvor den imponerende «Messalina», der nu findes i Gøteborgmusæet, blev til, rejste han hjem; det var i 1881.

I de følgende Aar levede K., med Afbrydelse af nogle Rejser til Frankrig og Italien, i Fædrelandet, dels i Kjøbenhavn, dels i forskellige Fiskerbyer; sit sædvanlige Sommerophold har han haft i Skagen. Bestandig har han arbejdet med overordentlig Energi

og udfoldet en meget omfattende Produktivitet; her kunne kun enkelte af hans betydeligste Værker nævnes. I 1882 malede han det prægtige Hirschsprungske Familiebillede, i 1883 det store Skagensbillede, der kom til Nationalgalleriet; Aaret derpaa kom hans første Maleri med «Badende Børn», i 1885 «Burmeister og Wains Jærnstøberi», 1886 «Musik i Atelieret», et monumentalt Mesterværk med kostelige Portrætfigurer i glimrende Komposition (Musæet i Christiania), og i 1895 «Børsbilledet» med dets mange udmærkede Portrætter af kjøbenhavnske Handelsherrer i livfuld Gruppering. Mærkeligst i hele K.s Produktion er maaske dog det store Billede, i hvilket han paa Bestilling af Brygger Carl Jacobsen samlede Portrætterne af Komitémedlemmerne for den franske Udstilling i Kjøbenhavn 1888. Men ved Siden heraf maa mindes om de mange ypperlige Malerier, han har udført af Fiskerbefolkningen paa Skagen og af de Kunstnere, der om Sommeren færdes deroppe, samt om Rækken af hans kostelige Enkeltpotrætter (Meldahl, Fr. Sørensen, Tietgen, Phister og mange andre); nogle Portrætbuster, han har udstillet (Drachmann, M. Ancher o. fl.), udmærke sig ved levende og karakteristisk Opfattelse og megen Friskhed i Behandlingen.

Allerede i en ung Alder stod K. i sit Fædreland almindelig anerkjendt som en af dettes mest fremragende Malere; ogsaa i Udlandet har han vundet betydeligt Ry og mange Æresbevisninger; paa de store Udstillinger er der gjentagne Gange tilkjendt ham Medailler, hans Arbejder ere blevne indlemmede i ansete Gallerier — Pinakotheket i München købte saaledes i 1892 et af hans Skagensbilleder —, og hans Selvportræt har faaet Plads i Pittigalleriet i Florents. Gjennem hele hans Virksomhed spores en stærk og uafbrudt Udvikling; han, der alt fra første Færd viste sig i Besiddelse af skarp psykologisk Sans og ualmindelig Evne til at give sine med stor Energi opfattede Naturindtryk Form, har i Aarenes Løb holdt disse sine Evner i stadig Væxt, er bleven altid klarere, altid stærkere i Følelsen, samtidig med at han har uddannet sig til en lige saa sikker Kompositør og Tegner som rig og djærv Kolorist. I rent teknisk Henseende staar han vel højere end nogen anden dansk Maler i ældre eller nyere Tid.

K. ægtede i 1889 Marie Triepcke, Datter af Væveridirektør T. og Minna f. Kindler.

S. Müller, Nyere dansk Malerkunst.

Sigurd Müller.

v. d. Kuhla, Arent, 1599—1658, af en gammel bremisk Slægt, var Søn af Benedict v. d. K. til Kuhla og Hedevig v. Issendorf

og blev født paa sin Fædrenegaard 2. Febr. 1599. 1611 kom han som Edelknabe til det oldenborgske Hof (til 1615), blev derpaa Page hos Fyrsten af Anhalt og tjente siden fra 1618—21 Ærkebispens af Bremen, Hertug Johan Frederik, først som Edelknabe og siden som Hofjunker. Efter en længere Rejse i de tyske Lande, Italien og Frankrig traadte han 1625 atter i sin sidste Herres Tjeneste, nu som Staldmester, men forlod denne Stilling 2 Aar efter for at overtage en Plads som Kammerjunker hos den danske Prins Frederik (senere Frederik III), med hvem han derefter berejste Holland og Frankrig. 1632 udnævnte Kong Christian IV A. v. d. K. til sin Staldmester, og denne Stilling beklædte han til Kongens Død. Desuden brugtes han til flere udenlandske Sendelser, og 1645 beordredes han som Marskal til Grænsemødet med de svenske. Han havde forskellige Forleninger: Vesteraalen og Lofoten i Norge 1638—42, Dalum i Fyn 1642—45 og Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup fra 1645, de 2 sidste til 1648, men Kronborg til sin Død, som indtraf sammesteds 14. Febr. 1658. Kongen havde 1643—47 betroet ham Tilsynet med Ulrik Chr. Gyldenløves Gaarde Ulriks-holm, Trellerup og Østergaard. A. v. d. K., som 2. Okt. 1642 havde ægtet Anne Iversdatter Vind (f. 1622, levede endnu 1674), blev 1643 naturaliseret som dansk Adelsmand, men Slægten uddøde her i Landet alt med hans Sønnedatter. Han ejede Løjtved i Fyn, som han 1652 havde købt af Fru Karen Krabbe.

J. D. Barsker, Ligpræd. ov. A. v. d. K.

Thiset.

Kuhlau, Daniel Frederik Rudolph, 1786—1832, Komponist. Frederik K. blev født 11. Sept. 1786 i Ueßen i Hannover, hvor hans Fader, Johan Carl K., var Hoboist ved et hannoveransk Linjeregiment og i øvrigt ernærede sig ved Musikundervisning; Moderen var Charlotte Dorothea f. Seger. Det var et temmelig fattigt Hjem, i hvilket K. opvoxede mellem mange Søsken, og han fik kun en tarvelig Opdragelse i sin Barndom; Faderen gav ham selv lidt Undervisning i Musik, uden at der dog var taget nogen Bestemmelse om, at han skulde uddannes til Musiker. Et Tilfælde afgjorde hans Skæbne, i det han i en Alder af o. 9¹/₂ Aar paa en mørk Aften paa Gaden i Lüneburg, hvortil hans Forældre den Gang vare flyttede, faldt med en Flaske, der knustes og sloges ind i hans Hoved. Under et langt og smertefuldt Sygeleje, der endte med, at han mistede sit højre Øje, fandt man paa, for at adspredde Barnet, at anbringe et Klaver tværs over hans Seng, og

under den idelige Beskæftigelse med dette Instrument, der snart blev hans kjæreste Adspredelse, bleve Forældrene opmærksomme paa hans vaagnende musikalske Evner. Saa snart han derfor var bleven rask, søgte man at skaffe ham en bedre Undervisning i Musik, og en Organist Ahrenbostel blev hans Lærer i Klaverspil. Ogsaa hans Kompositionsevner røbede sig i denne unge Alder, i det han hos en fløjteelskende Urtekræmmer tjente sig Rosiner og Mandler ved at skrive nogle Smaastykker for Fløjte, som han bragte ham under Foregivende af, at de vare fundne hjemme hos Faderen; Fløjten blev alle hans Dage den Hjælper, som maatte træde til, naar det kneb med Indtægterne.

Efter nogle Aars Forløb, i hvilke han synes at have besøgt en Skole i Brunsvig og samtidig der at have givet en Præsts Børn Undervisning i Musik, kom han 1800 eller 1801 til Hamborg, hvor han fik den musiklærde Kantor og Musikdirektør C. F. G. Schwenke til Lærer. Under dennes strænge, men dygtige Ledelse tilegnede K. sig den grundige theoretiske Uddannelse, hvorom alle hans Kompositioner bære Vidnesbyrd. Schwenke, der satte megen Pris paa sin begavede Elev, underviste ham gratis, men i øvrigt maatte K. ved Musikundervisning selv sørge for sit Underhold; samtidig uddannede han sig ogsaa praktisk paa flere Instrumenter, Fløjte, Violin og Violoncel, men især dog paa Klaver, paa hvilket Instrument han opnaaede en sjælden Færdighed. Den livsglade unge Mand blev snart en søgt Deltager i private og offentlige Musikunderholdninger, han komponerede for Sang, Klaver, Fløjte og Strygeinstrumenter, senere (bl. a. i Vinteren 1808—9) optraadte han offentlig som Solospiller paa Klaveret, og i Maj 1810 udkom hans Opus 1—3, 3 Rondoer for Pianoforte, i Leipzig.

Da grebe ydre Omstændigheder for anden Gang afgjørende ind i hans Skæbne. I Slutningen af 1810 blev Hamborg fransk, og en Dag erfarede K., at han stod paa Listerne over dem, der skulde udskrives til Soldat. Han flygtede da og ankom under et paataget Navn til Kjøbenhavn, hvor han i den første Tid holdt sig skjult af Frygt for Eftersøgelse, men snart efter optraadte offentlig under sit rette Navn og gav en Koncert paa det kongl. Theater 23. Jan. 1811. Denne første Koncert fulgtes af flere, paa hvilke han høstede almindelig Beundring ved sit mesterlige Spil; inden Aarets Udgang var han tilsagt til at spille for Dronningen, og adskillige ansete musikelskende Huse aabnede sig for ham, saaledes Konferensraad Bruns, hvis Datter Adelaide B. han dedicerede 6 «Canzoni» (1813),

og Løvenskiolds paa Løvenborg. Med Weyse traadte han snart i Berøring og dedicerede denne sin Klaverkoncert i C-Dur, den Komposition, hvormed han havde introduceret sig hos det købensnavnske Publikum ved sin første Koncert. I 1813 fik han Titel af Kammermusikus.

Oehlenschläger har Æren af at have opdaget K.s sjældne Begavelse som Operakomponist. Han opsøgte den unge fremmede Musiker, drog ham til sig og overdrog ham at komponere Musikken til «Røverborgen». Dette Syngespil, som for en Del er komponeret under et Sommerophold paa Løvenborg i 1813, opførtes første Gang 26. Maj 1814 og kan med rette siges at have aabnet en ny Æra for Musikken i Danmark. Den Luftning af Romantik, som aander over denne Komposition med dens karakteristiske og betagende Melodier, dens brogede, livlige Kolorit, dens om Cherubini minde harmoniske og kromatiske Ejendommeligheder og den glimrende rige Instrumentation, var noget nyt paa den danske Scene, som den Gang under Kunzens Ledelse endnu stod paa et i musikalsk Henseende helt gammeldags, næsten formozartsk Standpunkt. «Røverborgen» vakte derfor megen Opsigt og gjorde stor Lykke hos Publikum; men i de musikalske Kredse, hvor Kunzen og Schall regerede, stødte den paa Modstand, og Kunzen udtalte sig temmelig skarpt imod K.s moderne Musik og Efterligningen af Cherubini, hvem K. i høj Grad beundrede og upaatvivlelig ogsaa var paavirket af. Disse Angreb fra en Mand, hvis Gunst han tidligere havde besiddet, men som nu vendte sig imod ham, gjengjældte K. paa en ejendommelig, om just ikke ædel, Maade ved et Par musikalske Kanoner, «O du Nase aller Nasen» og «Ach, Musik von Cherubini», i hvilke han railleerede over Kunzens Udseende og over hans Musik. Den musikalske Kanon var den Gang i Mode, og K. var en Mester i at skrive disse kontrapunktiske Kunststykker, hvorved han forstod at opnaa en meget komisk Virkning. Allerede medens han levede i Hamborg, havde han moret sig hermed, og det vedblev lige til hans Livs Ende at være hans Fornøjelse at skrive Kanoner og Kanongaader. I en Aarrække forsynede han «Allgemeine musikalische Zeitung» med saadanne, og i den udenlandske musikalske Verden var han almindelig kjendt som den store Gaadekanonbygger; da Beethoven første Gang saa K., udbrød han: «Ah, der grosse Kanonier!»

Baggesen var den næste danske Digter, der forsynede K. med en Operatext, i det det blev denne overdraget at skrive Musikken

til «Trylleharpen», som opførtes første Gang 30. Jan. 1817. Denne Komposition fik han dog kun liden Glæde af, i det de bekjendte Theaterspektakler, som udbrøde ved Stykkets anden Opførelse paa Grund af Baggesens formentlige Plagiat, foranledigede dets Henlæggelse; i 1819 fremtoges det paa ny, men gjorde ikke Lykke og gik kun én Gang. Kun Ouverturen er udkommen, og et enkelt Musiknummer er indlagt i «Kjøbmanden i Venedig»; ellers er dette Arbejde, der næppe heller hører til K.s bedste, blevet overgivet til Forglemmelsen.

Da K. i 1810 udvandrede til Kjøbenhavn, var det ikke hans Tanke at blive her, og endnu i 1812 betegner han sit Ophold i Danmark som foreløbigt. Men efter at han i 1813 var bleven karakteriseret som kongl. Kammermusikus og s. A. var bleven naturaliseret som dansk Undersaat, synes han at have gjort sig fortrolig med den Tanke at skifte Fædreland. De første Aar af hans Ophold her vare imidlertid i pekuniær Henseende en meget vanskelig Tid for ham. For at leve maatte han give Musikundervisning; men dette hadede han, og saa snart han kunde det, ophørte han dermed og var senere aldrig til at bevæge til at paatage sig nogen Information. Kun i Musiktheori og Komposition vedblev han at give Undervisning, og Antallet af yngre Komponister og Musikere, som have søgt Vejledning hos ham, er ikke ringe; til de bekjendteste høre Fröhlich, Gebauer og til Dels Løvenskjold. Hans Uvilje imod Information staar i Forbindelse med hans Ulyst til fast Beskæftigelse. I 1816—17 var han under Kunzens Sygdom midlertidig ansat som Syngemester ved Theatret; men da Kunzen døde, og Schall blev dennes Efterfølger som Kapelmester, opgav han denne Stilling, til Dels vel ogsaa for ikke at staa under Schall, hvem han som Musiker havde meget ringe Respekt for.

I 1814 vare hans økonomiske Vanskeligheder blevne yderligere forøgede, i det hans gamle Forældre vare flyttede til ham tillige med hans yngste Søster; denne skulde føre Hus for ham, som hun hidtil havde gjort det for Forældrene, men hverken hun eller han vare praktiske eller økonomiske. Komposition af let afsættelige mindre Sager blev da den Indtægtskilde, hvortil han væsentlig var henvist, og her var det da først og fremmest Fløjten og dernæst Klaveret, som bleve Hjælpen i Nøden. Fløjten var den Tids udprægede Modeinstrument, og alt, hvad han kunde skrive for dette Instrument, fandt villig Modtagelse hos Forlæggerne og rivende Afsætning. Han har da ogsaa skrevet en Mængde Fløjtemusik.

lige fra Soloer for 1 Fløjte til Kvartetter for 4; meget af dette har kun været Øjeblikkets Børn, der for længst ere glemte, men de større Kompositioner, bl. a. hans koncerterende Duos for 2 Fløjter, have blivende Værd og vidne om et sjælden indgaaende Kjendskab til Fløjtens Behandling og Ydeevne. Intet Under derfor, at han i Udlandet gjaldt for «le grand maître de flûte», ligesom han fejlagtig er bleven gjort til Fløjtist i det kongl. Kapel; Sandheden er, at han ikke kunde spille sine egne Fløjtekompositioner, men, naar han havde skrevet noget, gjerne gik ud til Fløjtisten P. C. Bruun paa Falkonergaarden for at konferere med ham om sit Arbejde. Kompositioner for Klaveret frembøde allerede større Vanskeligheder. Smaasager, som Variationer over bekjendte Melodier o. desl., anbragtes let, men større Kompositioner fandt ikke saa stor Imødekommenhed hos Forlæggerne. Dog foreligger der ogsaa en meget stor Mængde Kompositioner for dette K.s egentlige Instrument, Rondoer, Sonatiner, lettere og vanskeligere Sonater, som vidne om hans udtømmelige Opfindsomhed og store Kjendskab til Instrumentets Teknik. Skjønt meget heraf for længst er glemt, har dog en betydelig Del af disse Kompositioner holdt sig i Live, dels ved deres musikalske Værdi, dels ved den store instruktive Brugbarhed, der har gjort dem til saa mange Tusender unge Klaver-elevs første Repertoire. — Selv i saadanne mindre Kompositioner træder K.s grundige musikalske Lærdom ofte frem, saaledes i de omtalte koncerterende Fløjteduetter. At Komponisten imidlertid ofte maatte føle Trang til at arbejde i større Former, er selvfølgelig; men for ham, som paa Grund af Forholdenes Magt først og fremmest maatte se paa, hvad han kunde faa udgivet, tilbød der sig ikke saa hyppig Lejlighed til at tilfredsstille denne Trang. Han har skrevet 4 Klaverkvartetter, 3 Kvintetter for Fløjte og Strygeinstrumenter m. m.; flere af disse Kompositioner falde dog i en senere Periode af hans Liv. Naar Weyse sagde: «Han skriver sig Hæder og Ære fra!» saa kunde ganske vist en saadan Produktivitet indeholde en Fare for Komponisten; men det er netop et Vidnesbyrd om hans skabende Kraft, at den ikke syntes at svække hans Produktionsevne for den store Komposition. Han arbejdede ogsaa med en overordentlig Lethed; saaledes ere de 4 Sonatiner, Op. 88, netop nogle af de mest yndede, skrevne paa en Lørdag Eftermiddag og den paafølgende Søndag Morgen, medens han samtidig var beskæftiget med Kompositionen af «Hugo og Adelheid».

I 1818 tillagdes der K. den ved Harpenisten Juncks Død ledigblevne Gage af 300 Rdl. som kongl. Kammermusikus. Dermed fulgte den Forpligtelse foruden efter Tilsigelse at spille Klaver i de kongelige Gemakker tillige at skrive Lejlighedsmusik til Hoffets Brug eller, naar dette ikke befaledes, Musik for Theatret. Der sendtes ham snart efter en Text til et Syngespil, «Elisa» af Boye, som blev opført 1. April 1820. Musikken manglede maaske noget af «Røverborgens» Friskhed, hvad der vel nærmest havde sin Aarsag i den udramatiske Text; men i det hele er den fortræffelig og paa sine Steder af stor Skjønhed. Ouverturen hører til K.s bedste Arbejder. Men den slette Text gjorde, at Publikum ingen Interesse kunde faa for Stykket, og det henlagdes efter faa Opførelser. Disse gjentagne uforskyldte Uheld med hans dramatiske Arbejder vare maaske medvirkende til, at K. i 1821 foretog en større Udenlandsrejse; men i øvrigt var Rejselyst en fremtrædende Tilbøjelighed hos ham. Allerede som ganske ungt Menneske havde han i 1804 fra Hamborg gjort en Kunstrejse med en jævnaldrende Ven til Bremen, og paa en anden Rejse havde han gjæstet Berlin. Fra Kjøbenhavn havde han i 1815 sammen med Valdhornisten Schuncke foretaget en Kunstrejse til Stockholm, hvor han gjorde megen Lykke; han blev senere Medlem af det kongl. musikalske Akademi i Stockholm. I 1816 var han i Hamborg, Gøteborg, hvor han havde personlige Forbindelser, besøgte han gjentagne Gange. I 1821 gik Turen til Tyskland, hvor han over Leipzig tog til Schweits og der fra til Wien, Rejsens egentlige Maal. Her blev han i længere Tid, men havde den Skuffelse ikke at træffe den af ham højt beundrede Beethoven, da denne var bortrejt. Paa en senere Rejse i 1825 traf han ham og blev meget venlig modtagen af den just ikke altid tilgængelige store Mester. Paa denne Tid var Musiklivet i Tyskland meget rigt; Webers «Jægerbruden» gik sin epokegjørende Gang over de tyske Scener, og Rossini fejrede med sin bedaarende Melodiøsitet i «Barberen i Sevilla» og flere andre Operaer en Række af Triumfer. Allerede i 1819 havde Siboni bragt Rossini frem i Danmark, men saa vel K. som Weyse havde stillet sig kritisk over for den italienske Musik. Ikke desto mindre kan der ikke være Tvivl om, at K. er bleven paavirket af denne Musiks Ynde, og Operaen «Lulu» bærer Vidnesbyrd derom.

Dette sit Hovedværk skrev K. efter sin Hjemkomst i 1822 til en i det hele god Text af Güntelberg, og Stykkets ejendommelige, æventyrlig-fantastiske Æmne var netop egnet til at tiltale K., medens

Weyse, hvem det først havde været tilbudt, havde afslaaet at komponere det. Med denne Opera, som opførtes første Gang 29. Okt. 1824, fejrede K. en smuk Triumf. Det Rygte havde udbredt sig, at «Lulu» var en «Rossinade», og at K., der hidtil ligesom Weyse havde været en Bærer for den klassiske Musik og bekæmpet den italienske Smag, var gaaet over til Fjenden. Det skulde straffes, og en Udpibning forberedtes til den anden Opførelse (den første var en Festforestilling i Anledning af Dronningens Fødselsdag); da K. gik til Theatret, søgte en Billetsjover at lokke ham til at købe en Billet med den Oplysning, at der skulde pibes. Men der blev intet af Udpibningen. Stykket med sin Rigdom af vekslede Melodier og en Glans i Instrumentationen, som overgik alt, hvad K. tidligere havde præsteret, betog fuldstændig Publikum. Men alligevel var det uomtvisteligt, at der var foregaaet en Forandring med Komponisten: der var kommet en rigere melodios Fylde, en varmere, blødere Kolorit, en mere syngende Karakter over hans Musik. Dog var dette ikke nogen Efterligning efter Rossini; det var den italienske Operas store Stil, men Indholdet var K.s eget med Mozart, hans første og sidste Kjærlighed, som Idealet. Dette Stykke, hvori Jfr. Zrza havde en af sine bedste Glansroller, holdt sig i længere Tid paa Scenen, men henlagdes efter hendes Bortgang.

Efter atter at have gjæstet Tyskland i 1825 skrev K. i de paafølgende 3 Aar 3 dramatiske Kompositioner, «William Shakspeare» af Boye, opført 28. Marts 1826, «Hugo og Adelheid», ligeledes af Boye, opført 29. Okt. 1827, og «Elverhøj» af Heiberg, opført 6. Nov. 1828. «William Shakspeare» var af Forfatteren tiltænkt Schall, men blev af Theaterbestyrelsen givet til K. Musikken skulde kun være understøttende; men alligevel fik K. Lejlighed til i Ouverturen til dette Stykke at udføre et stort Kunstværk, i hvilket kontrapunktisk Lærdom paa en genial Maade er forenet med en sjælden Friskhed og ungdommelig Kjækhed. Dette Stykke har holdt sig længe paa Scenen, hvorimod han havde samme uforskyldte Uheld som tidligere med «Hugo og Adelheid». Texten havde først været tilbudt Weyse, som imidlertid ikke vilde have noget med den at gjøre; K. mente at kunne gjøre noget ud af enkelte Steder og paatog sig Arbejdet, men skjønt hans Komposition udmærker sig ved stor Ildfuldhed og ved nogle komiske Scener af megen Virkning, formaade han ikke at frelse den fra den Dødsdom, som Publikum fældede over Texten. Derimod blev «Elverhøj» baade ved sin fortrinlige, poetiske Text og ved K.s herlige Musik med

de lige saa smagfuldt som kunstnerisk skjønt indflettede Folkemelodier til et Stykke, som altid har holdt sig paa Scenen og endnu den Dag i Dag udøver den samme Tiltrækning paa sit Publikum som for 2 Menneskealdre siden. Overturen er pragtfuld, og om end nogle mene, at «William Shakspeare»-Overturen er K.s i kunstnerisk Henseende mest fuldendte, er der ingen Tvivl om, at «Elverhøj»-Overturen er hans populæreste, ja vel den populæreste af alle danske Overturer. Ved dette Værk, der ved et mærkeligt Træf er blevet hans Op. 100, fremtraadte K. som national Komponist. Som almindelig beundret Improvisator paa Klaver havde K. udviklet en Evne til under idelig Varieren og kromatisk Modulering at lade en enkelt, simpel og skjøn Melodieklinge igjennem som Grundlaget i sit Spil. Af saadanne simple Melodier interesserede han sig særlig for Folkesangene; allerede paa sin Sverigesrejse i 1815 havde han i Stockholm spillet en Fantasi over svenske Folkemelodier, og iblandt hans mindre Kompositioner findes adskillige Variationer over nordiske og fremmede National- og Folkesange. Da han tog fat paa «Elverhøj», var Vejen ham allerede anvist af Digteren, og han besad selv i rigt Maal Midlerne til at følge denne Vej; derfor blev «Elverhøj» til det, det er, et nationalt dansk Skuespil, maaske det skønneste, vi besidde, hvor Ord og Toner smelte saa uforlignelig sammen.

Efter denne lykkelige Sejer gjorde K., som 1828 havde faaet Professortitelen, igjen en lille Rejse i 1829 til Tyskland, hvor han bl. a. hos den leipzigske Musikhandler Böhme hørte sin nylig komponerede Kvartet for 4 Fløjter udføre; det var ved denne Lejlighed, at den første Fløjtist begyndte at konversere K. om tekniske Finesser og blev meget forbavset ved at erfare, at K. ikke var Fløjteblæser. Efter hans Hjemkomst blev «Ravnen» af Andersen tilbudt ham at komponere, men advaret af tidligere Uheld undslog han sig derfor, og «Ravnen» overdroges da J. P. E. Hartmann. Derimod komponerede han Musikken til Oehlenschlägers «Trillingbrødrene fra Damask», som opførtes 2. Sept. 1830. Her slog han atter ind paa den store Operastil, men Stoffet var for spinkelt til at kunne bære denne, og da Texten tilmed var temmelig udramatisk, kunde Stykket trods K.s livlige og melodiose Musik ikke vinde Publikums Gunst og maatte henlægges. I 1839 blev en Del af Musikken tillige med udvalgte Numre af K.s andre Syngespil anvendt ved Opførelsen af «Aladdin».

K. var alt andet end Selskabsmand. I Konferensraad Bruns

Sale, hvor han i sine første Aar kom meget og akkompagnerede Datteren Idas Sang, følte han sig aldrig ret til Pas; en Tid lang havde han endog Opholdet der, men en skøn Dag deserterede han uden Varsel. Ved Hove maa han upaatvivlelig ofte være kommen galt afsted som den Gang, da Dronningen med egne Hænder bød ham en Kop The, og han bad om en Snaps i Steden. Fra de fine Kredse, som i Begyndelsen havde aabnet sig for ham, trak han sig derfor tidlig tilbage, og kun med enkelte, som den Løvenskioldske Familie, vedblev han at staa i Forbindelse. Ogsaa Prins Christian (senere Christian VIII) besøgte han af og til, naar han kunde være fri for Etikettetvang. Derimod følte han sig hjemme i musikelskende borgerlige Kredse, som hos Professor Høegh-Guldberg, Etatsraad Nathanson, Grosserer Trier, Grosserer Gerson, Vinhandler Waagepetersen o. fl. Weyse stod han ikke paa nogen fortrolig Fod med, dertil vare de saa vel i deres Kunst som i deres Personer for store Kontraster; men de højagtede gjensidig hinanden, om end Weyse ikke altid beherskede sin Satire, og der kunde komme nogen Bitterhed frem i Ytringer af ham, som denne: «Instrumentere forstaar jeg ikke, det kan jo kun K» — paa dette Punkt var K. upaatvivlelig Weyse overlegen. I de fortrolige Kredse, hvor han følte sig hjemme, var han munter, og alle holdt af ham; han glædede da ofte de tilstedeværende med sine geniale Improvisationer. Lige over for Damer var han derimod kejtet og undselig, hvad der vel var Grunden til, at den ellers ikke saa lidt af Kvinder beundrede Mand forblev ugift. O. 1826 flyttede han til Lyngby, hvad vel navnlig hans Kjærlighed til Naturen har bevæget ham til; fra da af blev hans Liv mere ensomt, og i hans senere Aar kom der noget indesluttet over ham. Musikken var hans første og bedste, dog elskede han ogsaa Digtekunsten og læste gjerne tyske og danske Digtere. Det danske Sprog forstod han fuldkommen, men han talte helst Tysk; alle bekjendte Ytringer af ham, som ere opbevarede, ere paa Tysk. I 1830 døde først hans Fader og derpaa hans Moder, hvad der, navnlig for den sidstes Vedkommende, smertede ham dybt. Han var da selv svagelig, led af en ondartet Hoste og Gigtsmerter. I Febr. 1831 nedbrændte det Hus, han boede i, hvorved alle hans Manuskripter gik tabt, deriblandt en Generalbasskole, han i flere Aar havde arbejdet paa. Det pekuniære Tab, han led, erstattedes ham af hans Venner; Weyse foranstaltede en Koncert for ham, og Prins Christian tilbød ham Bolig paa Slottet, hvad han dog afslog; men Tabet af sine

Arbejder tog han sig meget nær. Han blev endog alvorlig syg og maatte indlægge sig paa Frederiks Hospital. Efter at være udkreven der fra tilbragte han endnu Sommeren i Lyngby og flyttede derpaa om Efteraaret til Kjøbenhavn. Han syntes atter at skulle leve op; allerede tænkte han paa en ny Rejse til den næste Sommer, og han tog med stor Iver fat paa et Arbejde, som Kunstvennen Waagepetersen havde glædet ham med at bestille hos ham, nemlig 6 Strygekvarterer. Men han fik kun én af disse færdig, den eneste, han har skrevet. Efter 14 Dages Sygdom døde han 12. Marts 1832. Han blev foreløbig bisat i St. Petri Kirkes Kapel under en gribende Sørgemusik af Weyse. Hans Bortgang hædredes med Mindefester af det kongl. Theater og flere Foreninger, bl. a. ogsaa af Studenterforeningen med en Kantate af Weyse; K. havde stedse vist Studenterverdenen Sympathi og dediceret Studenterforeningen en Samling Mandskvarterer; endnu udgjøre Kuhlauske Kvarterer nogle af Perlerne i Studentersangforeningens Repertoire. Først i 1833 stedtes han til Jorden, efter at et Monument var blevet tilvejebragt ved en Indsamling, som Weyse m. fl. var traadt i Spidsen for.

Flere af K.s Slægt vare Musikere. Hans ~~ynge~~^{Fætter} Broder Søren Kjerulf K. var Violoncellist i det kongl. Kapel. En ældre Broder var Musiker i Kalkutta, og dennes Søn Georg Frederik K., der fra sit 12. Aar blev opdragen i sin Farbroders Hus, blev en dygtig Pianist.

C. Thrane, Danske Komponister. Klaverudtog af «Will. Shakespeare» ved Samf. t. Udg. af dansk Musik (1873). *G. St. Bricka.*

Kunckel, Johann, 1630—1703, Kemiker, var født i Hütten ved Rensborg. Af hans egne Meddelelser fremgaar, at ogsaa Faderen var Kemiker, nemlig hos Hertug Frederik III af Gottorp. I sin Ungdom lagde K. sig efter Farmaci, besøgte ogsaa ivrig Glasværker og studerede Metallernes Kemi med alkemistisk Formaal. Næsten hele sit Liv var han ansat hos forskjellige fyrstelige Personer som Medhjælper ved deres alkemistiske Forsøg, saaledes fra 1659 hos Hertugerne Frands Carl og Julius Henrik af Lauenborg, derpaa hos Kurfyrst Johan Georg II af Sachsen. Kun en kort Tid, 1677—79, holdt han Forelæsninger om Experimentalkemi i Wittenberg, hvorpaa han modtog Ansættelse i Berlin hos Kurfyrst Frederik Vilhelm, her dog ikke alene som Medhjælper ved Forsøg i Guld-mageri, men tillige paa Grund af sine grundige Kundskaber i Glas-

fabrikation. Hans Held med flere vigtige Opfindelser i denne Retning gjorde ham til en velhavende Mand, men skaffede ham ogsaa Misundere, som endog, efter Kurfyrstens Død, synes at have forarsaget den Ildebrand, som ødelagde hans Laboratorium og Glas-hytte. Han forlod nu Berlin og købte sig en Herregaard, men allerede 1688 fulgte han en Indbydelse fra Carl XI til Stockholm, hvor han 1693 blev adlet med Navnet *v. Lowenstern*, og hvor han forblev næsten til sin Død, der indtraf 1703 paa hans Gods i Liffand.

Af Opdagelser, som skyldes K., kan særlig fremhæves Fremstillingen af Fosfor (der vel var kjendt tidligere, men holdtes hemmelig), af Opalglas, Aventurin- og Rubinglas; men en Mængde andre Iagttagelser af K. viser, at hans store Ry som Experimentator var vel fortjent. Derimod ere Theori og Ræsonnement hans svage Side, og uagtet han selv paa flere Punkter blottede Alkemisternes Bedragerier, troede han selv fast paa Metalforvandling, om han end med den Ærlighed, der er saa karakteristisk for ham, tilstaar, at det aldrig er lykkedes ham selv at løse det store Problem. Men hans Bestræbelser i denne Retning var det vel, som foranledigede Academia Leopoldino-Carolina naturæ curiosorum til at optage ham som Medlem under Navnet «Hermes III». Hans vigtigste Skrifter ere: «Nützliche Observationes od. Anmerkungen von den fixen u. flüchtigen Salzen» (Nürnb. 1676), «Chymische Anmerkungen» (Wittenb. 1677), «Ars vitraria experimentalis» (Frankf. u. Lpz. 1679), og især den indholdsrige og for Metallernes ældre Historie vigtige «Laboratorium chymicum», som K. allerede tidlig paabegyndte, men først fuldendte i Stockholm, og som først blev udgivet 1716, altsaa længe efter hans Død. Hans Skrifter ere i Originaludgaverne af-fattede paa Tysk; det er kun Titlerne, som af og til ere latinske.

Møller, Cimbria lit. I. Allg. Deutsche Biographie XVII. Gmelin, Geschichte d. Chemie II. Kopp, Beiträge z. Gesch. d. Chemie III.

S. M. Jørgensen.

Kuntze, Niels, —1568, Borgmester i Malmø, tjente allerede i Frederik I's Tid som Kriger og blev under Malmøs Belejring 1536 af Marsken Tyge Krabbe paa Slagmarken slaaet til Ridder for udvist Tapperhed; men, tilføjes der, da han i en senere Træfning viste sig fej, tog Marsken atter denne Værdighed fra ham. Hans adelige Vaaben, en hvid Haand med en rød Rose i blaat Felt, fandtes dog endnu 1842 i St. Petri Kirke i Malmø. Senere blev han ved Giftermaal med en Borgerdatter Husejer og Borger i

Malmö, men kom (o. 1538) i Strid med Malmøs myndige Reformator, Claus Mortensen (Tøndebinder), Jørgen Kocks fuldtro Tilhænger, der søgte at faa ham skilt baade fra Hustru, Hus og Hjem, hvilket dog mislykkedes ved Kong Christian III's Hjælp. N. K. steg i den følgende Tid i Rigdom og Anseelse, fik forskjellige Forleninger af Kongen og var i det mindste fra 1551 lige til sin Død 1568 Borgmester.

Danske Mag. 4. R. VI, 336 ff.

A. Heise.

Kunzen, Frederik Ludvig Æmilus, 1761—1817, Kapelmester og Komponist, hørte til en Musikerslægt, som oprindelig stammede fra Omegnen af Leipzig. Saa vel Bedstefaderen, Johan Paul K., som Faderen, Adolph Carl K., vare ansete Musikere, den første en fortræffelig Komponist og Orgelspiller, den sidste især udmærket som Klavervirtuos. Æ. K. fødtes 24. Sept. 1761 i Lybek, hvor hans Fader var Organist. Han begyndte allerede som Barn at komponere, men Faderen syntes ikke om, at han skulde være Musiker, og K. beklagede i senere Aar, at han ikke i Hjemmet havde faaet nogen egentlig Undervisning. Efter sin Faders Død kom han 1781 til Kiel for at studere ved Universitetet der. Det juridiske Studium formaaede dog ikke at svække hans Interesse for Musikken. Han fik en Ven i en af Professorerne, Musikenthusiasten C. F. Cramer, der knyttede ham til sig som Medarbejder ved forskjellige musikalske Fordragender og var den, som først henledte Offentlighedens Opmærksomhed paa ham ved at omtale ham i sit Tidsskrift, «Magazin der Musik». I Cramers Hus kom K. i Berøring med daværende Kapelmester ved Hoftheatret i Rheinsberg J. A. P. Schulz, et Bekjendtskab, som fik afgjørende Indflydelse paa hele hans følgende Løbebane. Schulz omtaler, at han i 1784 hos Cramer ofte havde Lejlighed til at beundre K.s Færdighed paa Klaveret, hurtige Node-læsning, brillante og smagfulde Fantaseren, hans grundige Indsigt i Kompositionen, som han havde erhvervet sig ved egen Flid, hans mange forskjellige Slags Udarbejdelser, med ét Ord: hans store Geni. K. var netop, efter at have fuldført Kompositionen af en Samling «Geistliche Lieder» af Cramers Fader, den tidligere Hofpræst i Kjøbenhavn J. A. C., i Færd med at komponere Musik til Klopstocks «Hermann u. die Fürsten», og Schulz fandt navnlig i dette Arbejde saa umiskjendelige Beviser paa kunstnerisk Begavelse, at han raadede K. til at opgive Universitetsstudiet og udelukkende hellige sig til Musikken. K. bestemte sig da til at blive Musiker

og til at forsøge sin Lykke i Kjobenhavn, hvor han ankom ved Paasketid 1785.

Blandt de Mænd, der her toge sig af den unge fremmede og indførte ham i de ledende musikalske og litterære Kredse, var Musikvennen og Filanthropen Bärens, Rahbek, hvem K. tidligere var truffen sammen med i Kiel, og Skuespilleren Rosing. Hans første danske Arbejde var Musikken til Rahbeks Sørgeskantate over Grev O. Thott, der blev udført paa Universitetet 17. Nov. 1785. Ikke længe efter udgav han en Samling «Viser og lyriske Sange» (1786), hvortil Rahbek havde valgt Texterne blandt Storms, Thaarups, Prams, Baggesens, Ribers og andre af Tidens mest yndede Digteres Poesier. I det hele gjorde han sig hurtig bekjendt ved en livlig og alsidig musikalsk Virksomhed. Han gav Undervisning i Sang og Klaverspil, optraadte som Klavervirtuos i «det harmoniske Selskab» og fik allerede 1786 opført et Par større Lejlighedskompositioner i denne fine Koncertforening, ligesom han det følgende Aar dirigerede de aristokratiske Koncerter i det Schimmelmansske Palais, ved hvilke Schulz' «Athalie» blev udført. Fra en noget tidligere Tid var en «malerisk og rig» Musik til Ewalds «Fiskerne» i tysk Bearbejdelse af Sander. Efter at der ved Nytaarstid 1789 var udkommet en Samling Musikstykker af ham under Titel «Zerstreute Compositionen für Gesang u. Clavier», hvoriblandt især en interessant Behandling af Bürgers «Lenore» tiltrækker sig Opmærksomheden, debuterede han 31. Marts s. A. paa en glimrende Maade som dramatisk Komponist med Operaen «Holger Danske» (af Baggesen), der vakte overordentligt Bifald, men fremkaldte den bekjendte litterære Fejde, som havde til Følge, at K.s geniale Musik blev skrinlagt for bestandig efter nogle faa Opførelser.

K. havde for at opnaa en fast lønnet Stilling søgt en Plads i Kapellet som Akkompagnatør, men fik den ikke. Efter det nye Nederlag, som «Holgerfejden» beredte ham, blev han led og kjed af at være her. Schulz, der i 1787 var kommen til Kjøbenhavn som Kapelmester, gav ham da det Raad at tage til Berlin, og med Anbefalinger til Kapelmester Reichardt rejste han saa ogsaa der til mod Slutningen af 1789 og hostede en Del Bifald baade som Klaverspiller og Komponist, men uden at der aabnede sig Udsigt for ham til at bane sig en Vej, hvorfor han i Efteraaret 1791, da der tilbød sig en Stilling som Musikdirektør ved det nye Theater i Frankfurt a. M., modtog denne og endelig fik Lejlighed til at prøve sine Evner som Leder af en større musikalsk Virksomhed. I Frank-

furt forelskede han sig i Sangerinden Johanna Margaretha Antonetta Zuccarini, der blev hans Hustru. Det var her, han skrev sit friskeste og mest populære Syngestykke, «Vinhøsten», som gjorde megen Lykke og efterhaanden blev spillet rundt om i Tyskland. Han var dog ikke selv helt tilfreds med denne Musik, som han «af Lokal-aarsager» havde behandlet temmelig let, «for den store Hobs Gane», og omarbejdede den senere for den danske Skueplads. Da hans jaarige Engagement i Frankfurt var udløbet, blev han ansat ved Theatret i Prag, hvor hans Ophold dog blev endnu kortvarigere. Schulz maatte nemlig i 1795 nedlægge sit Embede paa Grund af Sygelighed, og da Kongen overlod til ham selv at vælge sin Efterfølger, foreslog han K., der saaledes atter kom til Danmark for at blive her Resten af sit Liv.

De Aar, K. tilbragte i Tyskland, kunde det se ud, som hans tidligere saa frodige Talent stod noget i Stampe, men i Virkeligheden undergik det paa denne Tid, især paavirket af Mozarts Geni, en betydningsfuld Udvikling. Ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn var han en fuldt færdig Kunstner, der stod paa Højdepunktet af sin Tids musikalske Viden og tekniske Uddannelse og var opfyldt af Kraft og Lyst til at virke i sin nye Stilling. Lykken, som før havde svigtet, begunstigede ham nu. Syngestykkerne «Hemmeligheden», «Vinhøsten» i dets omarbejdede Skikkelse (begge fra 1796), «Dragedukken» (1797), Operaen «Erik Ejegod» (1798) vare lutter Sejre. Fra disse frugtbare Aar ere ogsaa Oratoriet «Opstandelsen» (1796) og den ypperlige Musik til Baggesens Hymne «Skabningens Halleluja» (1797) foruden andre, mindre betydelige Værker.

Under K.s første Ophold i Kjøbenhavn opstod der et inderligt og fortroligt Venskabsforhold mellem ham og Baggesen. «Holger Danske» udarbejdede de i Fællesskab, medens de laa paa Landet om Sommeren, K. i Lyngby, Baggesen i Ordrup. Digteren havde den Gang fattet Planen til en Trias af musikalske Dramer, i hvilke han vilde forsøge at udføre den tyske Æsthetiker Sulzers Ideer om, hvorledes en Opera burde være, med Benyttelse af et klassisk, et romantisk og et historisk Æmne. Efter «Holger Danske» skrev han «Erik Ejegod», som oprindeligt var bestemt for Schulz, men paa Grund af dennes Sygdom gik i Arv til K. «Arions Lyre» eller «Trylleharpen» skulde egentlig have været det første Led i Rækken, men voldte Digteren Vanskeligheder, saa at kun Planen, den 1. Akt og nogle Brudstykker af det øvrige forelaa, da Baggesen i 1789 begyndte sit urolige Rejseliv, og der blev i lang Tid ikke

tænkt synderlig paa dette Stykke, som det var en Aftale, at K. skulde komponere. Denne, der efter Opførelsen af «Erik Ejegod» var utaalmodig efter at frembringe en ny Komposition for Scenen og tillige nærede det Ønske at faa et modnere Værk end sin «Fest der Winzer» opført i Tyskland, fik nu det uheldige Indfald at anvende Baggesens paabegyndte Arbejde til en tysk Operatext og lod de manglende Partier udarbejde af en Omgangsven ved Navn Kleiber, der var ansat i Rentekammeret og gav sig af med at skrive tyske Vers. Det var Meningen, at Stykket, der, overført til den skotske Sagntid, fik Navnet «Ossians Harfe», og angaaende hvis Tilblivelsesmaade K. for at bevare sin Medarbejders Anonymitet iagttog en vis Hemmelighedsfuldhed, skulde oversættes eller omarbejdes paa Dansk med Benyttelse af K.s til de tyske Ord komponerede Musik, og Thaarup paatog sig dette Arbejde, men traadte tilbage, da Baggesen lovede at fuldføre sin «Trylleharpe» til K.s Musik. Dette lykkedes ham dog ikke, og Resultatet var, at K. og Baggesen, der atter rejste til Udlandet, for lang Tid bleve Uvenner. Imidlertid kom «Ossians Harfe», uden at Baggesen fik noget at vide derom, paa Scenen baade i Wien og Hamborg. Musikken var smuk, men Texten elendig, hvorfor Stykket faldt ynkelig igjennem. En Del af sit Arbejde, som han selv satte megen Pris paa, fik K. senere Anvendelse for i Syngestykket «Kjærlighed paa Landet» (1810), en Art «Pasticcio», hvori ogsaa blev optaget enkelte Numre af et Par ældre Arbejder fra hans berlinske Periode, «Der dreifache Liebhaber» og «Die böse Frau».

Intet af K.s Syngespil eller andre sceniske Værker efter «Erik Ejegod» opnaaede en lignende Succes som dette og hans foregaaende Arbejder, men han vedblev ikke desto mindre ufortrødent at skrive for Theatret; vi nævne eksempelvis Syngestykkerne «Naturens Røst» (1799), «Min Bedstemoder» (1800) og «Hjemkomsten» (1802), Musikken til Sanders lyriske Skuespil «Eropolis» (1803), til Dramet «Hussiterne» af Kotzebue (1806) og det fædrelandske Skuespil «Gyrithe» (1807) samt Syngestykket «Husarerne paa Frieri» (1813). Medens der af hans ældre Værker for Scenen udkom Klaverudtog, der rigtignok kun give et blegt og ufuldstændigt Billede af Originalerne, blev der af hans senere Arbejder kun trykt enkelte Brudstykker, ved hvis Valg han formedelst Tidernes Ugunst saa sig nødt til at foretrække det lette og fattelige for vanskelige Ting af større Betydenhed. Af hans talrige Kantater o. l., hvoriblandt foruden de tidligere anførte maa fremhæves Thaarups

«Jubelhymne» (1801) og Høegh-Guldbergs «Erobreren og Fredsfyrsten» (1802), er kun «Skabningens Halleluja» i sin Helhed bleven kjendt i videre Kredse.

K. var en intelligent og myndig Kapelmester, der forstod at hævde Orkestrets Ry, paa samme Tid som hans nøje Fortrolighed med Sangens Kunst kom Theatret til fortrinlig Nytte. Som Komponist udmærkede han sig især i det musikalske Lystspil, hvis Personer han havde et godt Greb paa at karakterisere, og hvor han ret fandt Lejlighed til at udfolde den ædle Følsomhed og det smagfulde Lune, der hørte til hans Talents bedste Egenskaber. Hans Stil var flydende og let, rig paa Melodi, der dog ikke er fri for Trivialiteter og undertiden skæmmes af alt for haandgribelige Reminiscenser; Sprogbehandlingen er som oftest mønsterværdig.

I 1809 udnævntes K. til Professor, og han nød senere den Ære sammen med Cherubini og Spontini at blive optaget som udenlandsk Medlem af det kongl. svenske musikalske Akademi. Trods disse Udmærkelser blev hans Sind mere og mere bittert. Han led af Hypokondri og var yderst pirrelig. «Hans Ulykke var», skriver en af hans Venner om ham, «at han følte alt for dybt, hvad der forekom ham urigtigt, uskjønt, uædelt, og at han da ytrede sine Følelser og Tanker med alt for megen Bitterhed.» Men han var ogsaa Gjenstand for andres saarende Udtalelser. Man begyndte at finde ham gammeldags, uforstaaende over for det nye, uretfærdig mod de yngre og gav sin Misfornøjelse Luft paa en alt andet end fin og skaansom Maade. Kuhlau offentliggjorde endog nogle Kanoner, i hvilke han ikke blot gjorde Nar ad K.s Musik, men ogsaa ad hans Næse. K. var derfor ikke uden Grund forbitret paa Kuhlau, hvem han tidligere havde støttet, og hans Vrede vendte sig tillige mod Baggesen, da denne overdrog Kuhlau at komponere sit langt om længe fuldførte Operadigt «Trylleharpen». Kort forinden Stykket skulde opføres, udgav P. Hjort sit famøse Skrift, hvori han beskyldte Baggesen for at have plagieret Texten til «Ossians Harfe» (s. VII, 473), og det kom i den Anledning til en Forklaring mellem Baggesen og K., der begge vare syge og i høj Grad nervøst ophidsede. Det pinlige og bevægede Optrin mellem de to fordums Venner endte med en Forsoning, men K. døde samme Aften, 28. Jan. 1817, ramt af et Slagtilfælde. Hans Hustru, som han efterlod tillige med 2 Sønner, levede endnu mange Aar. Hun afgik ved Døden 6. Okt. 1842.

Gerber, Lex. og Neues Lex. der Tonkünstler. Reichardt, Musikal. Monatschrift 1792, S. 23. Allg. mus. Zeitung II, 268; XVII, 65; XIX, 185. Høst,

Søndagsblad 1817, Nr. 2. Baggesen, Trylleharpens Hist. (1818). Thrane, Danske Komponister S. 97 ff. Erslew, Forf. Lex. Tidsskr. f. Musik 1859. Klaverudtog af «Gyrithe» ved Samf. t. Udg. af dansk Musik. Musikforeningens Festskrift II.

V. C. Ravn.

Kupferschmidt, s. Cypreus.

Kuss, Christian, 1769—1853, historisk Forfatter, fødtes i Sonderborg 30. Okt. 1769, studerede Theologi ved Universitetet i Kiel og tog Embedsexamen paa Gottorp 1793. Efter i nogle Aar at have forestaaet en Privatskole i Lyksborg udnævntes han 1800 til Kateket i Reinbeck og 1809 til Diakon i Kellinghusen, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1839. — 1817, 48 Aar gammel, begyndte han at skrive, men udfoldede derefter en rastløs Forfattervirksomhed. Først udgav han et Par Naturbeskrivelser over Slesvig og Holsten og senere «Jahrbuch denkwürdiger Naturereignisse in den Herzogthümern» I—II (1825—26); men det er dog navnlig ved hans talrige Afhandlinger, der fra 1820 til op i Fyrretyverne offentliggjordes i forskellige holstenske Tidsskrifter, at han har indlagt sig videnskabelig Fortjeneste. Han interesserede sig særlig for anthropogeografiske Spørgsmaal, for Menneskets Forhold til Jordbunden, for dennes Omdannelse under Kulturpaavirkningen, for tidligere Tiders Kolonisationsbestræbelser og for Grænseegnes Historie, Udvikling og ethnografiske Ændringer. Til disse Undersøgelser medbragte han kritisk Sans, et sundt Judicium, en talentfuld Udnyttelse af tit meget tarvelige Kilder og en Ædruelighed, der virker dobbelt velgjørende midt i Datidens tendentiøse Historieskrivning. Afhandlinger som «Beiträge zur physischen Geschichte Eiderstedts» («Staatsbürg. Mag.» III) og «Ueber den District zwischen Eider u. Schlei» («N. Staatsbürg. Mag.» III) ere Mønsteropsatser for sin Tid. 1833 udnævntes han til Æresdoktor ved Universitetet i Kiel, men af Eftertiden er han næppe bleven paaskjønnet eller benyttet efter Fortjeneste. Han døde i Segeberg 18. Dec. 1853.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XVII.
P. Lauridsen.

Küchler, Albert, 1803—86, Historie- og Genremaler, var født i Kjøbenhavn 2. Maj 1803 og Søn af Snedkermester Christian K. Han begyndte med at lære Snedkerhaandværket hos sin Fader, men kom dog allerede som Dreng paa Kunstakademiet og rykkede gradvis Skolerne igjennem, saa han 1821 kunde vinde den mindre og Aaret efter den store Sølvmedaille. Rimeligvis fra 1821 begyndte

han at male hos Eckersberg og blev ved med det indtil Udenlandsrejsen. Paa Udstillingen 1823 saas hans første Billeder, «Parti ved Rundetaarn» og et Portræt, som efter en samtidig Anmelders Mening var «ganske i den nederlandske Smag og vidnede om meget Talent». S. A. vandt han en Pengepræmie, men ikke den mindre Guldmedaille, som han konkurrerede til; dog fik han som en Opmuntring Lov at udstille sit Arbejde, «Engelen, som aabenbarer sig for Gideon». Ved den næste Konkurs var Opgaven «Tobias med Engelen», og denne Gang vandt han Præmien.

I disse Aar, hvor Historiemaleriets Palme endnu syntes at vinke ham, malede han næsten udelukkende alvorlige Æmner, som «Skirner, der løser Gesturs Gaader» efter Oehlenschläger, «Ossian og Ninathoma» efter Ossian, et Par Billeder efter Gessners Idyller og lignende, uden at det lader til, at disse Billeder vandt synderlig Opmærksomhed. Kun Høyen optegnede de Æmner af Nordens Mythologi og Historie, der fremkom fra danske Kunstnere, som om han deri saa Tegn til den gryende Morgen for national Kunst. Ved Siden deraf kunde der gives de unge Kunstnere ret ejendommelige Opgaver, som naar K. og Rørbye til Vinhandler Waagepetersen malede 2 Døre, der skulde bruges som Skilte. Først ved Udstillingen 1828 kom et Billede frem, som bragte hans Kunstnernavn i alles Munde. Han fik Kammeraterne til at sidde for sig og har derved bevaret i fuld Naturlighed, som et levende Stykke Kunsthistorie, 2 unge Kunstnerskikkelser, hvoraf navnlig den ene, ved sin tidlige Død, efterlod et ubodeligt Savn. Billedet forestiller en ung Amagerpige, som kommer ind i den lille Malerstue for at sælge Frugt. Maleren foran Staffeliet er Vilh. Bendz, den anden, som spøgende holder den forskrækkede Pige tilbage, er Chr. Holm. Hvor meget J. L. Heiberg senere («Perseus» 1838) fra et stærkt doktrinært Synspunkt kunde fordømme den Slags Billeder, der forestillede Træk af Kunstnernes eget Liv, var dog dette og lignende Billeder Forløberne for den Række Livsbilleder, hvori den danske Kunst under det ikke videre træffende Navn «Genrebilleder» har udfoldet sin rigeste Ejendommelighed med en Frødighed, som kun Landskabsmaleriet kappes med dem om. Medens dette Billede er blevet en af den kongl. Malerisamlings smaa Perler, vandt K. i endnu højere Grad Kjøbenhavnernes Opmærksomhed ved sit næste Billede, nemlig «Scene paa Nørrefælle», hvor Borgere, efter deres krigerske Øvelser, indtage et Maaltid i Græsset; med rigt Lune ser man hele Datidens Liv gjengivet; den ene af de yngre Mænd

skræmmer en ung Pige ved at lægge an med Bøssen, den anden klinker lystig med Fatter, hvem den røde Kjøles Snæverhed hindrer i ret at nyde sin Magelighed, osv. (udst. 1830). Billedet havde moret saa meget, at «Portefeullen» 10 Aar efter fandt Anledning til at gengive det blandt sine «artistiske Bilag».

Uagtet Kunstnerens Vej her syntes at ligge aaben, havde han dog ikke opgivet den akademiske Bane; efter et forgjæves Forsøg i 1827 vandt han 1829 den store Guldmedaille for Opgaven «Jesus helbreder de syge». Det store Rejsestipendium var ikke ledigt, en varm anbefaling til Fonden ad usus publicos hjalp ikke, men da han dels ved Salg, dels ved en Bestilling fra Datidens Mæcen, Konferensraad Holten, var i Stand til «at soutenere sig udenlands», rejste K. i Maj 1830 til München, hvor han snart efter fik det glædelige Budskab, at Stipendiet var bevilget ham fra 1. Jan. 1831; i Følge med Landskabsmaler Petzholdt og Billedhugger Jahn gik Rejsen (til Fods) til Italien. Fra Rom hjemsendte han først et Par Arbejder i den herskende Retning, «Christus i Urtegaarden», den ovenfor nævnte Bestilling, og «Josef tyder sine Drømme», et af hans største, men ikke mest fremragende Billeder; dog blev det købt til den kongl. Malerisamling (1833), ligesom det ogsaa tilfredsstillende Datidens Smag baade i og uden for Kunstnerkredsen.

I Førstningen nød den glade Kjøbenhavnner i sine gamle Kammeraters Kreds ret det nye Liv i Rom, og i Følge med Blunck var han med overalt, hvor der var noget at se, paa Korsoen, i Theatre, vel ogsaa i Kirker og Musæer; under hans Vinduer i «Capo le case» bevægede det romerske Almueliv sig i al sin sorgløse Larm, og det varede ikke længe, før han var optaget af at gengive det. Det vil sikkert aldrig til fulde kunde opklares, hvad der er foregaaet i den unge Kunstners Liv; naar man spørger: «où est la femme?» saa kjendes Svaret ikke; men hans Billeder fortælle, at Ynglingens muntre Lune i disse Aar efterhaanden viger for en blød, halv religiøs, halv sentimental Stemning, som maa have været Forløber for den stærke aandelige Strømning, som til sidst førte ham over i Katholicismen og Munkelivet. Selv om hans gamle Skjælmeri endnu kruser sig om hans Læbe, naar han indfører Børn i sine Billeder, f. Ex. Abbatebilledet i Thorvaldsens Musæum, fremdrager han mere og mere alvorlige Træk; ikke alene maler han «Correggios Død» i et Billede, som Medaillør Christensen finder «fuldt af Følelse og ypperlig malt», men ogsaa hans Billeder af det daglige Liv bære Præget af dulgte Længsler eller skjulte

Savn. «En Abbate lærer sine Søstre at læse», «En ung Pige lærer to andre at bede Rosenkransen», «En ung Pige, som ifører sig sin Søndagspynt for at gaa i Kirke», «En ung Pige pyntes som Brud» afspejle disse Stemninger. At domme efter det sidste (udst. 1835), som nu er i den kongl. Malerisamling, er Farven bleven lysere og klarere, men har tabt noget af sin Dybde, Formernes Runding træder mindre frem, men Følelsens Inderlighed, det fine Sammenspil mellem Personerne, den smukke Fordeling i Rummet gjøre dem til værdige Minder om, hvad dansk Kunst den Gang var.

Bekjendtskab med Tyskeren Overbeck udviklede denne aandelige Bevægelse hos K. Han sætter denne Nazarener over Horace Vernet, efter at han, som han i 1834 skriver til J. L. Lund, «har lært at kjende noget højere i Kunsten end blot et magisk Spil af Farver og en beundringsværdig Praktik». Han forlader nu efterhaanden det daglige Livs Æmner, maler «Maries Bebudelse» til Esbønderup Kirke paa Sjælland og «Christi Opstandelse» 2 Gange til 2 Klostre i Schlesien. I 1844 gik han nemlig, efter lang Betænkning, over til Katholicismen og blev i 1851 viet til Franciskanermunk under Navn af Fra Pietro. Han skulde tilbringe sine Prøveaar i Schlesien, men det nordlige Klima var ham for strængt, og i 1855 fik han Tilladelse til at vende tilbage til Rom, hvor han fik Bolig i Klosteret Bonaventura paa Kejserpaladsernes Ruiner. Han fik vel Atelier der, men han malede kun en Del mindre betydelige Billeder i katholsk Aand for Klosterets Regning, og dette skal til sine Tider have stillet store Krav til hans Flid. I Fædrelandet saa man efter den Tid kun nogle fortrinlig udførte Kopier efter Perugino og Rafael, malede til Grosserer Puggaard. Først i sine Oldingear fik han nogen Lettelse i de strænge Klosterregler, indtil han ved disses Ophævelse 1866 fik en uventet og ikke ubetinget behagelig Frihed, i det han fra den Tid kun havde en lille Pension fra den italienske Regering og et Tilskud fra Hjemmet at leve af, men hans tilvante nøjsomme Liv frelste ham fra Nød. Han vedblev at føle sig som dansk, havde bevaret sit danske Sprog, endog i dets kjøbenhavnske Ejendommelighed, og det synes, som om hans gamle Lune var vendt tilbage i hans Tale, om end ikke i hans Kunst.

Thorvaldsen holdt meget af K., og da han i 1838 var kommen tilbage til Fædrelandet, var et af hans første Skridt at fremstille de Billeder af K., som han ejede, for Akademiet, og han anmeldte dem som indsendte af K. for paa dem at agreeeres. 1838 blev han enstemmig agreeeret, og Aaret efter fik han Udstillingsmedaillen for

et Billede, som nu er i Thorvaldsens Musæum, «Familieliv i Albano». Indbydelsen til at komme hjem og gjøre Medlemsstykke fulgte han ikke, men efter at Akademiet var omordnet, blev han dog 1877 Medlem af dette. Han døde i Rom 16. Febr. 1886 og ligger jordet fjærnt fra de mange Landsmænd, som hvile ved Cestiuspyramidens Fod, paa en lille katholsk Kirkegaard, hvor der er rejst en Mindesten over ham med hans Portræt i Omrids.

Weilbach, *Konstnerlex.* Museum 1892, II, 261 ff.

Ph. Weilbach.

Kyhl, Henrik Larsen, 1793—1866, Urmager, er født 8. Avg. 1793 i Søsum ved Frederikssund, hvor Faderen, Lars K., der stammede fra Holsten, var en begavet Jordbruger og Hjulmand; Moderen var Maren Jensdatter. K., der var den næstældste af 10 Sønner, kom i Urmagerlære i Kjøbenhavn, og her etablerede han sig 1818. Sit mekaniske Talent viste han i nogle Forbedringer ved Uret, bl. a. opfandt han et originalt Kileindgribningssystem, men han havde ogsaa Interesser i andre Retninger. 1827 konstruerede han den Gadelygte, der benyttedes i Kjøbenhavn til 1857, og i 1835 en mekanisk Blindramme. Blandt sine Kolleger var han saa vel anset, at han fra 1832—38 var Oldemand for Kjøbenhavns Urmagerlav, men ogsaa uden for denne snævrere Kreds fik han Betydning. 1838 blev han en af Kjøbenhavns 32 Mænd, d. v. s. Borgerrepræsentant, hvad han var til 1859, og 1840 valgt til Stændersuppleant deltog han 1844 og 1846 i Stændersamlingerne i Roskilde. Han tilhørte Tidens frisindede Retning, var 1835 Medstifter af Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug og i 1838 af Industriforeningen, i hvilken han var en virksom Repræsentant lige til 1863. Ogsaa for Stiftelsen af Tivoli (1843) interesserede han sig, og han var i flere Aar (til 1857) Formand for dets Bestyrelse. I 1840 blev han Medlem af Komiteen til Undersøgelse af Kjøbenhavns Lavsvæsen. I sine sidste Aar syslede han meget med magnetiske og andre fysiske Forsøg. Han døde 12. Febr. 1866. — 26. Febr. 1817 ægtede han Sophie Dorothea Grosskopf (f. 3. Dec. 1792 † 18. Dec. 1861), Datter af Tøjmagermester Christian Philip G. og Anna Dorothea f. Schønning.

Erslew, *Forf. Lex.* C. Nyrop, *Industriforeningen i Kbhvn. Industriforens Tidsskr.* 1888, S. 227 ff.

C. Nyrop.

Kyhl, Peter Larsen, 1797—1847, Guldsmed, er født 28. Marts 1797 i Søsum og Broder til foregaaende. Efter at have været i Guldsmeddelære etablerede han sig 1821 som Guldsmed i Kjøben-

havn og gjorde sig her bekjendt ved en smuk Opfindelse. Med en dybtfølt Sans for Naturen, som han kaldte den bedste Tegnemester, samlede han smukke Exemplarer af Blade, Fjer og andre Naturgjenstande, hvad der førte til, at han 1834 paa Charlottenborg udstillede nogle saakaldte Naturselvtryk, d. v. s. Aftryk i Metalplader af de originale Naturgjenstande, tagne paa en af ham opfunden Maade. Opfindelsen blev anbefalet af baade Kunstakademiet og Videnskabernes Selskab, ligesom den blev støttet af den Reiersenske Fond, men for ham førte den ikke til noget praktisk Resultat. En Subskriptionsindbydelse paa en Samling Aftryk skaffede ingen Af sætning, og han synes kun selv at have gjort nogle faa Gjenstande (Skeer) dekorerede med «oppressede naturlige Blade». Han døde 27. Jan. 1847. — 30. Jan. 1821 havde han ægtet Ane Magdalene Elisabeth Schmidt (f. 19. Maj 1797 † 19. Jan. 1849), Datter af Pensionist i Soetaten Johan Tobias S.

Beretn. fra den fotogr. Foren. VI (1890—91), S. 389. 484 ff. F. R. Friis, Bidr. t. dsk. Kunsthist. S. 115 ff. C. Nyrop, Dansk Guldsmedekunst S. 111.

C. Nyrop.

Kyhn, Frands, —o. 1721, Præst og Poet. Om denne Lejlighedsrimers Ungdom vides kun, at han 1670 blev Student fra Slangstrup, og at han 1677 og 1684 skrev et Par Opbyggelsesskrifter: «En Kristen aldrig vel tilfreds med det timelige Gods alene» og «En Kristen altid vel tilfreds med sin Gud». 1682 tog han Magistergraden, studerede 1687 i Leiden og blev Aaret efter Præst i Blidstrup paa Sjællands Nordkyst. Paa Grund af Kaldets Ringhed ønskede han at forene Degneembedet dermed og indgav derom en af de den Gang saa moderne rimede Ansøgninger:

Stormægtigste Monark, al Nordens Liv og Ære!
 Det synes underligt, at Præsten Degn vil være;
 men Verden er forkert, det Gud og hver Mand ser, —
 lad Præsten blive Degn, saa tigger han ej mer!

1701 udgav han «Den poetiske Esther», en Omskrivning af Esthers Bog i Alexandrinere med oplysende Noter, og kom i den Anledning i en versificeret Polemik med Sorterup, der i sin «Cacoëthes carminificum» havde kritiseret ham og andre af Tidens Rimere. Hans øvrige Lejlighedsvers ere letløbende, men trivielle og ofte plumpe i de Dages sædvanlige Stil; i Anledning af den store nordiske Krig polemiserede han mod Svenskerne, især Professor Riddermarck i Lund. I Samtiden havde han Ry som et vittigt Hoved og en vældig Jægger, men var ellers en slet Person. 1695 skal hans

Hustru, der synes at have været en Bondepige, endog have anklaget ham for Ægteskabsbrud og for ved sin Haardhed at have taget Livet af sine Børn, og K. skal da først være rømt til Skaane og siden, efter Konens Død, have svoret sig fri. Heraf forklares Sagnet om, at han i sin egen latinske Gravskrift skulde have erklæret sig uværdig til at stedes til Hvile inden for Kirkens Mure; andre forstaa dog Ordene som en hygiejnisk Protest mod de den Gang almindelige Begravelser i selve Kirken.

Nyerup og Rahbek, Den danske Digtekunsts Hist. IV, 63. Pontoppidan, Annales eccles. Dan. IV, 702. Danske Saml. IV, 80 f. Wrangel, Carolinska tidehvarfvets kom. diktning S. 15. *J. Paludan.*

Kyhn, Peter Vilhelm Carl, f. 1819, Landskabsmaler. K. er Søn af Opsigtsbetjent ved den grønlandske Handel Carl Gottlieb K. og Sara Marie f. Hendriksen og blev født i Kjøbenhavn 30. Marts 1819. Da hans Fader ikke vilde tillade ham at blive Kunstner, blev han sat paa et Handelskontor og senere, som et Kompromis mellem Faderen og ham, i Lære hos Kobberstikker G. Hoffmann, hos hvem han maatte udføre Vignetter og lign. til Handelsbrug; men uden Tvivl har den Øvelse, han fik i at bruge de til Fagct hørende Redskaber, senere været ham til virkelig Nytte, da han begyndte at udføre Raderinger. Tillige fik han nu Lejlighed til at besøge Akademiet, hvis Skoler han gennemgik, og hvor han 1843 vandt den mindre Sølvmedaille for en tegnet Modelfigur. Det var dog Landskabsmaler, han vilde være, og efter at have famlet sig frem paa egen Haand kunde han allerede 1843 udstille sit første Landskab, «Et bornholmsk Strandparti», som blev kjøbt til den kongl. Malerisamling og senere udlaant til Aarhus Musæum. I flere Aar besøgte han Bornholm, men fandt snart Vej til andre Egne. Ved den Neuhausenske Konkurs i 1845 vandt han Præmien for «Landskab, hvori Foraaret karakteriseres». Efter et Par Aars flittig Virksomhed begyndte han at søge Rejseunderstøttelse; en saadan blev tilstaaet ham i 1848, men paa Grund af Tidens Uroligheder fik han Lov at udsætte sin Rejse, saa at han først kom afsted om Foraaret 1850. Aaret efter fornyedes Stipendiet, saa at han kunde tilbringe 2 Aar i Udlandet, navnlig i Italien og Frankrig.

Det var dog kun, medens han var i Udlandet, og strax efter Hjemkomsten, at K. malede Billeder efter sydlandske Motiver, som heller ikke have afsat noget iøjnefaldende Spor i hans Kunstudvikling. Han vendte hurtig tilbage til umiddelbare Studier efter Na-

turen, og de Billeder, som Høyen, med klart Blik for, hvad der boede i Kunstneren, efterhaanden fik indkjøbt af K., vise en rask Fremgang. Medens det store Billede «Vinteraften i en Skov» (udst. 1854) væsentlig virker ved sin smukt udtalte Aften- og Vinterstemning, viser Kunstneren allerede Aaret efter i et mindre Vinterstykke, «Kystparti ved Taarbæk», hvor langt alvorligere han nu forstaar at gaa Naturen paa Klingen. Hans Sans for Landskabets Modelling, for at stille enhver Gjenstand paa sin rette Plads, træder mere og mere frem, maaske paa Bekostning af Farvevirkningens Blødhed. Men «Udsigt over det flade Land ved Bjærgelide» (1858) hævder ved sin hele originale Behandling, den sikre Modelling og det vidtstrakte Indblik i den store, flade Egn en anselig Plads i det danske Landskabsmaleri. Det var et af den Slags Billeder, som ikke enhver kunde gjøre ham efter, og man slap for at se Motivet komme igjen fra anden Haand. Men faa Aar efter fik K. ligesom pludselig et helt andet Syn paa sin Kunst. Han søgte mere og mere at male sit Billede ude i selve den frie Natur og har lige siden 1863 med fremtrædende Forkjærlighed dvælet ved den sildige Sommeraftens ejendommelige Skjønhed i Norden. I «Kølig Sommeraften» (1863) og «Sildig Sommeraften ved Himmelbjærgen» (1874) finder man en malerisk Fylde, en Varme i Stemningen, en Blødhed i Farvevirkingen, som han endnu 20 Aar derefter bevarer og udvikler i en saa fremtrædende Grad, at den unge Kunstnerverden tilegner sig ham i denne hans «seconde jeunesse» og regner ham for en af sine. I disse Billeder bliver K. mere og mere en Fortolker af Himmelbjærgegnens Skjønhed, men paa sin egen Vis; det er ikke saa meget Hedens melankolske Vildhed, der tiltrækker ham, som det milde, mere med Sjælland beslægtede Præg i de lavere Egne ved Silkeborgsøernes Kyster, snart med Aftenslumringens farverigt veksende dæmpede Skjær, snart i Sommermiddagens lysende Fylde af Frodighed og Kraft. Som hædret Veteran nøjes han ikke med at skue tilbage paa et rigt Kunstnerlivs Virksomhed, men søger hvert Aar tilbage til sit andet Hjem i Jylland for at bringe nye Billeder med, der ikke bære Præg af, at Kunstneren har udstillet i mere end et halvt Aarhundrede. K. har ogsaa været en øvet «peintre-graveur», om end hans Raderinger i malerisk Virkning og Stemningsfylde ikke have naaet hans Billeder. K. blev 11. Sept. 1853 gift med Poulina Petrine Leisner, som døde 27. Juli 1894. Han blev Medlem af Kunstakademiet 1870, udtraadte i 1882, men blev i 1887 erklæret for Medlem af Akademiets Plenarforsamling. En

haabefuld Søn, *Svend Carl K.*, f. 22. Nov. 1862, udstillede Landskaber og Interiører fra 1884—89, men døde allerede 3. Dec. 1890.
Weilbach, *Konstnerlex.* *Ph. Weilbach.*

Kühnel, Arnold Magdalus Andreas, 1821—77, Seminarieforstander og Præst, er født i Nyborg 27. Dec. 1821 og Søn af August Gottlieb K., senere Kancelliraad, By- og Raadstueskriver i Randers, og Johanne Magdalene f. Meyer. Han blev Student fra Randers Skole 1840, Cand. theol. 1845, konstit. Adjunkt ved Odense Kathedralskole 1847 og fast ansat sammesteds 1848. I 1851 blev han Kollaborator ved Flensborg Latin- og Realskole og 1856 Forstander og Førstelærer ved Seminariet i Tønder, hvis Omordning han forestod, saa at det kunde gjenåbnes Nytaar 1858 som dansk Seminarium. 1864 blev han afsat af Tyskerne, privatiserede derpaa 3 Aar i Kjøbenhavn og havde Udsigt til at blive C. Withs Efterfølger som Overskoledirektør; men da dette Embede nedlagdes 1866, søgte han gejstlig Ansættelse og blev 1867 Sognepræst i Krstrup og Hornbæk. 3 Aar efter blev han Forstander ved Lyngby Seminarium og tillige Sognepræst for Lyngby og Albøge; men ved Seminariets Nedlæggelse 1874 kom han atter ud af pædagogisk Virksomhed. 1876 befordredes han til Sognepræst i Sengeløse og døde her 1. Avg. 1877. Titulær Professor var han bleven 1859. Baade efter Anlæg og Tilbøjelighed var K. fornemmelig Skolemand. Han forenede alsidige Kundskaber med klar Tænkning, hvorfor hans Undervisning var grundig og modnende. For Seminarieeleverne havde han megen Interesse og forstod at vinde dem ved sit livlige og hjærtelige Væsen. Uheldige ydre Omstændigheder hindrede ham i at faa den Betydning for Skolen, som hans Begavelse og Interesser syntes at have bestemt ham til. K. ægtede 24. Avg. 1847 Ane Elisabeth Blichert (f. 28. Marts 1816), Datter af Kjøbmand Hans B. i Randers.

Elvius, *Danmarks Præstehist.* 1869—84 S. 434.

Joakim Larsen.

Kyilling, Peder Lauridsen, o. 1640—1696, Botaniker, fødtes i Assens og var Søn af Raadmand Laurids K. († 1662). Han blev Student 1660, tog theolog. Examen 1666 og blev nogle Aar efter kaldet til Præst; men Kaldsbrevet blev af ukjendte Grunde strax efter kasseret, hvilket blev Aarsag til, at han fra dette Tidspunkt kastede sig med stor Alvor og Iver over botaniske Studier, hvilke han derefter ofrede al sin Tid lige til sin Død. Han har af en saa kompetent Dommer som Botanikeren J. W. Hornemann faaet

det Vidnesbyrd, at «denne udmærkede Mand var uden Tvivl den grundigste, den ivrigste og den mest erfarne af Botanikerne i Danmark indtil Rottbølls Tidsalder». I 1680 fik han frit Ophold paa Valkendorfs Kollegium paa de Vilkaar, at han skulde istandsætte og pleje Haven, senere med den Tilføjelse, at han «skulde føre de studerende i Marken om Sommeren», og ved særlig Tilladelse forblev han her i 16 Aar, lige til sin Død. I 1682 skaffede hans Velynder Gehejmeraad Moth ham Bestalling som kongelig Botanicus med en aarlig Gage af 300 Rdl., hvad der for den Tid var en ret betydelig Sum. — Hans mest bekjendte Arbejde er «Viridarium Danicum», som udkom 1688, og som indeholder en alfabetisk ordnet Fortegnelse over alle da kjendte danske Planter med Stedsangivelser fra forskjellige Egne af Landet, dog fortrinsvis fra Øerne. Blandt dem, som meddelte ham Planter, nævnes i Fortalen af mere bekjendte Mænd Henr. Gerner og Peder Syv. Skriftet er senere (1757) blevet bragt i systematisk Orden af J. T. Holm og kritisk behandlet (1859) af M. T. Lange; for de fra Slesvig angivne Arter har Fischer-Benzon 1889 givet en kritisk Undersøgelse. K. arbejdede selv paa en ny forøget Udgave, som dog aldrig udkom; det hedder, at den berømte tyske Botaniker Haller havde i sit Bibliothek det Manuskript, som af K. var bestemt til Trykning. Et andet, mindre Skrift af K. udkom 1684 under Navnet «Gyldenlund», indeholdende en Fortegnelse over 404 af K. i Gyldenlund (nuværende Charlottenlund) iagttagne Planter; det er den første danske Specialflora og har ved sin Nøjagtighed og Fuldstændighed særlig Interesse ved at give Lejlighed til en Sammenligning mellem Floraens daværende og nuværende S sammensætning.

K. blev af sin Samtid betragtet som en sær Person, «en morsom Knart», som det hedder i en skjæmtsom Gravskrift over ham. Hertil bidroge væsentligst hans vedvarende Studenterlevned, hans enlige Stand, stille Levemaade og Lyst til at sysle i Haven og strejfe omkring i Marken. K. manglede ikke Avindsmænd, og han har selv beklaget sig over, at en misundelig Haand har, da hans «Viridarium» var under Pressen, faaet udtaget Bogstavet n, saa at der staar «Urtekonstens Mester» i Steden for «Urtekonstens Mester» i det af Henrik Gerner forfattede Indledningsdigt, som efter Datidens Skik er anbragt foran i Bogen. C. F. Rottbøll opkaldte en Planteslægt til Ære for ham.

O. Wolff, Journal f. Politik osv. 1825, II, 193 ff. Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. II, 191 ff. Naturhist. Tidsskr. I, 559 ff. E. Rostrup.

Kynghorn, Alexander, † o. 1529, s. Kinghorn (ovfr. S. 170).

Kyrning, Jacob Nielsen, —1361, Ærkebiskop, var Søn af en skaansk Ridder, Niels K. († 1354), der førte samme Vaaben, et firdelt Skjold, som Thott-Slægten, og hans første Hustru, Christine. Han blev Kannik i Lund, studerede derpaa i Paris (o. 1344) og blev 1355 valgt til Ærkebiskop. Medens han derefter var i Avignon for at faa Valget bekræftet af Paven, blev der af den daværende Gjældkjær i Skaane, Hertug Bengt Algotsson, lagt Beslag paa Ærkebispestolens Gods. I Efteraaret 1356 fortrængtes Hertugen imidlertid fra Magten af Kong Magnus' Søn Erik, Ærkebispnen sluttede sig da til denne, men synes efter Forliget i Jönköping mellem Magnus og hans Søn (28. April 1357) igjen at have trukket sig noget tilbage. Om han derved har vakt Kongesønnens Mistro, eller der i øvrigt er kommet dem noget imellem, vides ikke; men Natten mellem 4. og 5. Febr. 1358, næppe en Maaned efter at have erklæret Kong Valdemar Krig, overrumplede Erik J. K. i Aahus og tog ham og hans Folk til Fange. Ærkebispnen kom dog kort efter igjen i Frihed, men paadrog sig snart andre og større Ydmygelser. 1360 beskikkede Paven 2 midlertidige Bestyrere af Ærkebispeembedet — som Grund angaves J. K.s hyppige Fraværelser og den store Gjæld, Lunds Stift i hans Tid var kommet i —, ligesom der udgik en pavelig Skrivelse til den ene af disse Bestyrere om at stævne Ærkebispnen i Anledning af hans voldelige Fremfærd mod Domprovsten Niels Axelsen til at møde for Kurien. Faa Maaneder efter, at disse pavelige Befalinger kunne antages at være komne til J. K.s Kundskab, døde han 23. Jan. 1361 paa Hammershus. *C. Weeke.*

Kähler, Herman August, f. 1846, Lervarefabrikant. K. er født 6. Marts 1846 i Næstved, hvor hans Fader, Joachim Christian Herman K. († 1884), var Pottemager og Kakkelovnsfabrikant; Moderen var Mariane Sophie f. Capmann. Han lærte i Faderens Forretning, gik i Teknisk Skole i Næstved og Kjøbenhavn og nød endelig Undervisning i Bissens Atelier i Vinteren 1864—65; derefter rejste han i Tyskland og Schweits 1865—67. Hjemkommen til Næstved arbejdede han i Faderens Forretning, som han overtog 1872, og ved Siden af Kakkelovne, Kaminer og Bygningsornamenter lagde han sig efter Tilvirkningen af dekorative Fade og Vaser, Flisemaleri o. lign. Og denne kunstindustrielle Virksomhed lykkedes, hvad der anerkjendtes paa forskjellige Udstillinger, f. Ex. i Kjøben-

havn 1888, Paris 1889 og Chicago 1893, ligesom det kan oplyses, at en Række Industrimusæer rundt om i Europa har købt Gjenstande hos ham til deres Samlinger. Men han har ogsaa vidst at skaffe sig den fornødne kunstneriske Assistance: Maleren og Billedhuggeren K. Hansen Reistrup er fast knyttet til hans Virksomhed, og f. Ex. i Chicago udstillede han et stort Flisemaleri, «Ægirs Døtre», efter Tegning af Lorens Frølich. — 1. Juni 1873 ægtede han Jansine Elisabeth Christine Berg (f. 7. Febr. 1848), Datter af Stolemagermester i Kjøbenhavn Christoffer B. og Oline Marie f. Wibro.

Tidsskr. f. Kunstindustri 1888, S. 131 f.

C. Nyrop.

Kærup, Jacob, 1682—1751, Biskop, fødtes 13. Sept. 1682 i Nakskov, hvor Faderen, Peder K., var Kjøbmand og Raadmand. Moderen, Margrethe Jacobsdatter, var en Præstedatter. Han kom tidlig i Kjøbenhavns Skole, hvorfra han blev Student 1701. Efter nogen Tid at have været Huslærer fik han 1707 Borchs Kollegium og blev samtidig Amanuensis hos Biskop Bornemann og siden hos hans Eftermand, Worm. 1711, samme Aar, som han tog theolog. Examen, blev han i Kjøbenhavn resid. Kapellan til Holmens Kirke og 1728 Sognepræst efter 1712 at være kreeret til Magister. «Uden Attraa og Ansøgning» blev han 27. April 1733 udnævnt til Biskop i Christianssand. Det var en uheldig Tid for dette Stift, og det var godt, at det i K. fik en meget dygtig Biskop. Skolen var i daarlig Tilstand, og Kirkerne vare blevne brøstfældige, da de ved Salg vare komne i private Mænds Hænder. Aaret efter K.s Ankomst brændte to Tredjedele af Stiftsstaden. Hans forfaldne Bispe-residens blev staaende, Kirken og Skolen gik tabt. Han arbejdede med Iver paa at faa dem op igjen og havde den Glæde at indvie Skolen ved Reformationsjubilæet 1736 og Kirken 2 Aar senere. For Hospitalet fik han en ny Ordning, og hvad der i hine Dage maatte regnes ham til stor Fortjeneste, var Oprettelsen af en Enkekasse for Stiftets Gejstlighed, hvis Fundats blev stadfæstet 1736. Vanskeligheder havde han ved at faa afskaffet den herskende Skik, at fornemme Folk fik holde Altergang for sig selv. Det bragte ham i megen Strid og Ubehagelighed, som han dog med sit sagtmødige Væsen kunde bære. Tungere var det for ham at se al den Elen-dighed i Stiftet, der blev fremkaldt ved de 2 Misvæxtaar 1740 og 41, netop medens Konfirmationsordningen og den dermed sammenhængende Almueskole traadte ud i Livet. Det havde set ilde ud,

om han ikke havde været den ualmindelig flittige, arbejdsomme og nøjagtige Mand, han var. Som en aarvaagen og alvorlig Tilsynsmand var han sine Præsters Støtte og uforfærdede Talsmand. En af de mere fremragende iblandt dem (Mich. Tyrholm) udtaler hans Ros i høje Toner og priser ham for «Troens Nidkjerhed, grundig Lærdom, gudeligt Levned, retsindigt Væsen, sagtmodig Vandring, utrættelig Flittighed». I Litteraturen er han ikke traadt frem uden med et Mindedigt over U. F. Gyldenløve, der ikke røber poetisk Anlæg. Gift 9. Maj 1712 med Helene Cathrine f. Brinck (f. 28. Maj 1693 † 5. Maj 1761), Datter af Præsten Iver B. (III, 59) og Enke efter Præsten Hans Hagerup († 1711). K. døde 29. Avg. 1751.

Faye, Christianssands Biske- og Stiftshist. S. 312 ff.

D. Thrap.

Købke, Christen Schiellerup, 1810—48, Maler, blev født 26. Maj 1810 i Kjøbenhavn og var Søn af Bagermester Peter Berend K. (f. 1771 † 1843) og Cecilie Margrethe f. Petersen (f. 1778 † 1867). Han fik sin første Undervisning i Hjemmet, men en Gigtfeber, som i hans 11. Aar fængslede ham til et langvarigt Sygelcje, fik, som det synes, afgjørende Betydning for hans Livsbane. De Tegninger, han syslede med under Rekonvalescensen, bevægede Forældrene til efter Helbredelsen at sende ham til Kunstakademiet, hvor han allerede i Jan. 1822 fik Adgang til den første Tegneklasse og et Aars Tid efter til Lorentzens Malerstue, hvor han øvede sig i Maling ved at kopiere flere Portrætter. I 1827 blev han først Elev af Modelskolen, og Aaret efter, da hans Lærer døde, fik han Plads i Eckersbergs Malerstue. Allerede i 1827 begyndte han at male, i det Familiens yngre Medlemmer maatte sidde for ham; i 1828 kom Turen til «Mormoder», et Portræt, som allerede viste betydelig større Sikkerhed i Tegningen, om ogsaa Malemaaden minder om Lorentzen. Imidlertid gik den akademiske Undervisning sin Gang, i 1831 vandt han den mindre, i 1832 den store Sølvmedaille. Et Sommerophold i Aarhus gav ham Lyst til ogsaa at tegne og male efter den frie Natur, om end hans fleste Arbejder endnu ere Portrætter. Kunstforeningen købte et Par af hans første Billeder, «Parti af Aarhus Domkirke» (1831), som nu er havnet i den kongl. Malerisamling, og «Antiksalen paa Charlottenborg». Allerede i 1830 havde han malet et landskabeligt Parti ved Citadellet med en gammel Matros i Forgrunden, siddende som Cigarsælger ved et lille Bord. I 1833 malede han som Studie et Portræt af den samme gamle Sømand, udmærket ved den fine Modelling i de tyndt

paalagte Farver og den klare Farvetone i Karnationen. Dette fortrinlige Ungdomsarbejde blev kjøbt efter Kunstnerens Død til den kongl. Malerisamling, altsaa ikke, som almindeligt i den Tid, for at give en lovende Kunstner en Opmuntring, men, selv efter at Løbet var fuldendt, i Erkjendelsen af, hvor højt Kunstneren allerede stod i dette Værk.

Saa tidlig som i 1831 havde han begyndt at radere, bl. a. et Parti af Aarhus Domkirke, der blev udgivet af Kunstforeningen. I 1836 udførte han den gamle Sømands Brystbillede, der ogsaa som Radering hører til hans bedste Arbejder, Aaret efter en større, smuk Radering af Frederiksborg Slot. I de samme Aar malede han «Frederiksborg Slot, set fra Jægerbakken ved Solnedgang» (udst. 1836) og «En Sommormorgen ved Østerbro» (udst. 1837), der nu tilhører den kongl. Malerisamling. En Sammenligning med hans italienske Billeder viser bedst, hvor sandt han havde forstaaet at opfatte den nordiske Sols blege Skjønhed, selv inden han havde lært Sydens Glød at kjende. Den omhyggelige Gjengivelse af alle Enkeltheder giver tillige dette Billede en betydelig historisk Interesse. I Slutningen af 1837 ægtede han en Frænke, Susanna Cecilie Købke (f. 1810 † 1849), Datter af Kancelliraad, Kontorchef Caspar Berend K. (f. 1764 † 1826) og Juliane Dorothea f. Ratz (f. 1776 † 1860). Kort efter malede han et smukt Portræt af sin unge Hustru. Imidlertid havde han faaet en varm anbefaling af Akademiet til Fonden ad usus publicos, hvorefter han i 1838 fik Løfte paa Rejsestipendium det følgende Aar; han fik ogsaa 1839 et Stipendium paa 600 Rdl. aarlig i 2 Aar. Men allerede i Avg. 1838 havde han, ledsaget af Hilker, forladt Kjøbenhavn, uden at tage sin Hustru med, og naaede hen ad Nytaar Rom, hvor han traf sin Svoger F. C. Krohn og mange andre danske Kunstnere. I muntert Samliv med Kunstfæller gik Vinteren under Studier af Roms Kunstskatte, og først da han den følgende Sommer, i Følge med Const. Hansen, gjorde Udflugter til Neapel, Sorent og Capri, begyndte han at male Studier i det frie. Den syditalienske Naturs hele Fylde og rige Farveskjønhed gik her saaledes op for ham, at han kunde gjengive Indtrykket frisk og levende efter Hjemkomsten.

I 1840 var han hjemme igjen, men først da han havde et udført Billede færdigt, «Parti af Capris Sydside, stærk Søgang» (udst. 1842), foreviste han dette for Akademiet og blev agreeret 1842. Til Medlemsstykke skulde han male «Et Parti af den italienske Kyst ved Middelhavet». I Steden for at male dette fuldførte han

et stort Maleri, «Kystparti ved Capri, Morgen» (udst. 1844), hvilket blev købt til den kongl. Malerisamling. Dette Billede karakteriserer vistnok fyldigst K. i hans sidste Periode. Det udmærker sig ved en Dybde og Glans i Farven, en mere storslaaet malerisk Helhed, end hans tidligere Billeder havde, selv om man ved Sammenligning med de i Italien udførte Studier kan savne noget af det umiddelbare Indtryk i Gjengivelsen af Enkeltheder. Endnu et Billede over et italiensk Motiv, «En Pergola» (udst. 1845), gjorde megen Lykke. Saa vel disse Arbejder som Udførelsen af en Del Dekorationer i Thorvaldsens Musæum havde sinket ham i at arbejde paa Medlemsstykket. Hans Hustrus Sygdom og Familiesorg hemmede maaske ogsaa hans Arbejdskraft. Først i Okt. 1846 blev «Parti af Marina piccola paa Capri» forevist i Akademiet og forkastet, om end med et ringe Overtal. Til Trods for at han endnu fuldførte nogle Portrætter, gjorde denne Begivenhed saa stærkt Indtryk paa ham, at hans Kraft var brudt. En Forkølelse gik over til Lungebetændelse, og 7. Febr. 1848 døde han efter faa Dages egentlig Sygdom.

E. Hannover, C. K. (1893). Selmer, Nekrolog. Saml. I, 341 ff.

Ph. Weilbach.

Købke, Christian, f. 1830, Justitiarius. K., en Søn af Kammerraad, Godsforvalter ved Boller-Møgelkjær Gods Andreas Ludvig Bernth K. og Kirstine Cathrine f. Storm, fødtes 29. April 1830 paa Gaarden Svanholm i Nærheden af Horsens, blev 1848 Student fra Sorø, 1856 juridisk Kandidat, s. A. Kancellist i Kultusministeriet og 1860 Fuldmægtig sammesteds; men allerede forinden (Dec. 1859) var han bleven konstitueret som Assessor i Landsoverretten i Viborg og fungerede i de følgende 3—4 Aar næsten uafbrudt som saadan, indtil han 1863 efter indtrængende Anbefaling fra Rettens daværende Justitiarius blev udnævnt til fast Assessor ved Retten, uagtet han var den yngste blandt Ansøgerne. 1881 blev han Rettens Justitiarius og beklæder denne Stilling endnu. Desuden har han i en lang Aarrække været Medlem af Direktionen for Viborg Bys og Omegns Sparekasse. 1892 blev han Kommandør af 2. Grad af Danebrog.

G. Kringelbach.

Købke, Johan Peter, f. 1824, Officer. K. er Søn af Oberstlieutenant af Ingeniørkorpset Niels Christian K. (f. 1793 † 1849) og Mette Marie f. Bruun (f. 1798 † 1888) og blev født 5. Okt. 1824 i Fredericia. I 1838 sendtes han til Kjøbenhavn for i Mariboës Realskole at forberedes til den kongl. militære Hojskole, paa hvilken

han indtraadte i 1842, i det han samtidig udnævntes til Sekondlieutenant à la suite i Artilleriet uden Anciennitet. I 1844 tillagdes der ham Sekondlieutenants Anciennitet af 1. Nov. 1842. Da Undervisningen paa Højskolen suspenderedes 1845, afgik han til Ingeniørtropperne, men han gjenindtraadte paa Skolen i 1846 og forlod den først ved Krigens Udbrud i 1848, i det han samtidig udnævntes til Premierlieutenant i Ingeniørkorpset. Efter en kort Tid at have været ansat ved Fæstnings- og Bygningstjenesten i Kjøbenhavn afgik han i April 1848 til Feltingeniørdetachmentet og deltog i Fægtningerne i Sundeved 28. Maj, hvor han fungerede som Adjudant hos Oberst Schleppegrell, og ved Hoptrup Natten mellem 6. og 7. Juni. Ved Slutningen af Felttoget 1848 modtog han tillige med flere andre ved Kongerevuen paa Lerbæk Mark ved Vejle Ridderkorset af Kongens Haand. I Vinteren 1848—49 var han ansat ved Generalkommandoen i Nørrejylland, hvorfra han i Felttoget 1849 overgik til Armeens Overkommando som Adjudant, i hvilken Egenskab han deltog i Fægtningen ved Adsbøl 3. April. Senere ansattes han ved Feltingeniørdetachmentet og førte ved Udfaldet fra Fredericia 6. Juli Sapøerne ved Avantgarden. Imellem Krigsaarene 1849 og 1850 forblev han i Fredericia Fæstning, men afgik sidstnævnte Aar paa ny til Feltingeniørdetachmentet og deltog i Slaget ved Isted 25. Juli, efter at han kort forinden var bleven Kapitajn af 2. Klasse.

Da Feltingeniørdetachmentet opløstes i Foraaret 1851, stilledes K. til Raadighed for Ingeniørkorpset ved Udarbejdelsen af Forslag til Kjøbenhavns Befæstning mod Land- og Søsiden, men han beordredes forinden sammen med Kapitajn Ernst paa en 8 Maaneders Rejse til Udlandet for at uddanne sig i den permanente Fortifikation. I 1853 udnævntes han til Kapitajn af 1. Klasse, blev s. A. Adjudant og ved Stabschefspladsens Oprettelse i 1861 Stabschef ved Ingeniørkorpset. Ved Siden af denne Gjerning fungerede han i 1853—55 som interimistisk Lærer i Vandbygning ved den kongl. militære Højskole, og han var i 1863—67 Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn; som saadan tog han virksom Del i de langvarige Forhandlinger om Ordningen af Hovedstadens Havneforhold og om Knippelsbros Ombygning; i 1865 udkom der en Piece fra hans Haand om dette sidste Æmne. I 1866—67 stod han til Raadighed for Ingeniørkorpset og blev sidstnævnte Aar først fungerende Direktor for Kommandoen i Krigsministeriet og dernæst Chef for Armeens Intendantur, hvorfor han udtraadte af Nummer samt sattes à la suite

i Ingeniørkorpset. Ved den nye Hærlovs Ikrafttræden i 1867 udnævntes han til Oberst uden for Nummer i Ingeniørkorpset og Chef for Hærens Forplejningskorps og Aaret efter til Generalintendant. Disse Virksomheder røgtede han, efter at han i 1889 paa Grund af Alder havde erholdt Afsked som Oberst med Generalmajors Karakter, indtil 31. Dec. 1894, da han afskedligedes af Krigstjenesten og samtidig dekoreredes med Danebrogsordenens Storkors. Han var i 1869 bleven Kommandør af 2. og i 1878 Kommandør af 1. Grad.

I over et kvart Aarhundrede har han saaledes staaet i Spidsen for Hærens Forplejningsvæsen, og han har i dette lange Tidsrum med den samme Energi og usvækkede Interesse arbejdet paa dets Udvikling og søgt at holde det paa Højde med det bedste i Udlandet. Hans ihærdige Bestræbelser for gjennem en Revision af Loven af 1868 om Forplejningskorpsets Ordning at opnaa et forbedret Personel for dette strandede paa den indre politiske Strid. Medens han beklædte Stillingen som Generalintendant, deltog han ogsaa paa anden Maade i det offentlige Liv, især inden for Hæren. Det skyldtes saaledes for en væsentlig Del hans Initiativ og ivrige Arbejde for Sagen, at Officersforeningen i Kjøbenhavn blev stiftet i 1880—81, og han har siden 1876 været Formand for det krigsvidenskabelige Selskab. End videre er han Formand for den efter Christiansborg Slots Brand i 1884 dannede Komité for «Nationalbidrag til Kongeborgen» og Formand for «Foreningen for Lægevagtstationer i Kjøbenhavn». — K. ægtede 1. Maj 1851 sit Søskenbarn Kirstine Marie Bruun (f. 6. Okt. 1828), Datter af Klædefabrikant Johannes Iver B. (III, 170).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Køedt, Andreas Peschcke, f. 1845, Handelsmand og Forfatter. K. er født i Flensborg 22. Sept. 1845 og er Søn af Skibsfører Matthias Matthiessen K. og Anna Marie f. Peschcke. Efter at have arbejdet først paa Handelskontorer i Flensborg og Manchester og senere som rejsende stiftede han 1875 sammen med en Skolekammerat, P. A. Paulsen, Firmaet Paulsen, Køedt & Co. i Manchester og nogle Maaneder efter sammen med Paulsen og N. Hilligsøe Firmaet Hilligsøe, Køedt & Co. i Kjøbenhavn. Firmaerne drive en betydelig Manufakturhandel en gros og en detail («Messen») og have i de senere Aar anlagt en Gardinfabrik og et Dampvæveri.

Under særlig Paavirkning af sine Indtryk i England nærrede K. tidlig en levende Interesse for offentlige Forhold, navnlig for handelspolitiske Spørgsmaal. Som første Resultat af sine Studier i denne Retning udgav han 1887 et Skrift, «Tolden og Tiderne», hvori han dels tager Ordet for absolut Frihandel, dels anbefaler Oprettelsen af en Frihavn. Sine Anskuelse har han senere med stor Udholdenhed forfægtet i en Række Smaaskrifter og Bladartikler og som Taler paa adskillige Agitationsmøder. Hans Skrifers Fortrin og Fejl hænge nøje sammen med det agitatoriske Formaal. De ere skrevne med Talent, og Formen er livlig, frisk og klar, men de ere ensidige i deres Løsning af Problemerne, og Forfatteren kommer ofte for let over Vanskeligheder, der frembyde sig ved en mere alsidig Fordybelse i Spørgsmaalene. 1887 var K. Medstifter af «Toldreformforeningen», hvis Formandsplads han indtog fra Stiftelsen til 1891. I øvrigt har hans nationaløkonomiske Interesse ikke indskrænket sig til Toldspørgsmaalene. 1893 udgav han et populært Skrift, «Guld og Sølv», hvori der er nedlagt et betydeligt Studium, og som deler hans øvrige Arbejders stilistiske Fortrin. — I April 1895 valgtes han af Slagelsekredsen ind i Folketinget, hvor han har sluttet sig til Venstre. K. er gift med Elisabeth Ellen f. Duval, Datter af Portrætmaler D. i Manchester. *E. Meyer.*

Köhler, Vilhelm Eduard David, f. 1839, Murmester. Han er født 10. Okt. 1839 i Hørsholm, hvor hans Fader, Murmester Frants Georg K., havde en efter Datidens Forhold stor Virksomhed; Moderen var Marie f. Malmgreen. Efter at være oplært hos Faderen, i Teknisk Institut og hos Arkitekt N. S. Nebelong arbejdede han 1858—61 i flere af Tysklands større Byer, samtidig med at han gik paa Vinterkursus i Bygningsskolen i Holzminden (Brunsvig), hvorfra han tog Afgangsexamen. 1863 etablerede han sig i Hørsholm og Aaret efter i Kjøbenhavn, 1864—82 i Kompagni med sin yngre Broder *Julius Georg K.* († 1894), og det er en Mængde store Bygninger, hvis Opførelse har været betroet ham. Exempelvis kunne mærkes det kongl. Theater, St. Pouls og St. Matthæus' Kirkerne, Kommuneskolerne i Randersgade, paa Jagtvejen og ved Kapelvejen, den kongl. Porcellænsfabrik, Kunstindustrimusæet osv. Desuden grundlagde han 1871 sammen med sin ovennævnte Broder Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, der 1873 gik over til et Aktieselskab, hvis Direktør han stadig siden har været; som Filial af det anlagde han 1891 Hillerød Teglværk. Han er Medlem af Kjøbenhavns Murer-

lavs Bestyrelse, er Repræsentant i Københavns Forstæders Brandforsikring, Formand for Repræsentantskabet i Kreditforeningen for Haandværkere og industridrivende i København og for Teglværksforeningen af 1893. — 4. Nov. 1863 ægtede han Hansine Sibbern (f. 10. Jan. 1837), Datter af Snedkermester Vilhelm S. i Fredensborg og Ida f. Vever. C. Nyrop.

Kølle, Claus Anton, 1827—72, Landskabsmaler, var født i Sandby paa Laaland 25. Nov. 1827 og Søn af Skriver paa et Birkekonto C. F. K. Efter at være bleven sat i Malerlære hos Dekorationsmaler C. J. A. Løffler begyndte han at gaa paa Kunstakademiet, blev 1847 Svend og rykkede samtidig op i Dekorationsklassen. Denne gennemgik han og vandt 1851 den mindre Sølvmedaille som Dekorationsmaler for et Theaterloft, men samtidig havde han besøgt Akademiets andre Tegneskoler, blev 1848 Elev af Modelskolen og vandt her 1850 den mindre og 1852 den store Sølvmedaille. Et Forsøg paa 1853 at vinde den mindre Guldmedaille for Opgaven «Barnemordet i Bethlehem» slog fejl, og nu synes han at have tabt Modet og at ville indskrænke sig til at være Dekorationsmaler. Han arbejdede under L. Frølich ved Udsmykningen af Overappellationsrettens Sal i Flensborg og rejste derpaa 1854 med Understøttelse af den Reiersenske Fond til Tyskland. Denne lille Rejse modnede Tanken hos ham om at blive udøvende Kunstner, men endnu vaklede han mellem Landskab og Figurmaleri. Lyst og Evne i sidste Retning savnede han ikke; han udstillede flere Portrætter og Figurbilleder, vandt 1855 den Neuhausenske Præmie for «Et Barneportræt», ja malede endog en Altertavle (1857), «Christus i Emmaus», som Konkursbillede for den Neuhausenske Præmie.

Landskabsmaleriet drog imidlertid mere og mere K. til sig, og hans Talent fremtraadte her i en Fylde, der viste, at Valget havde været rigtigt. «Eftermiddag paa Himmelsbjærg» (1860) blev købt til den kongl. Malerisamling, og s. A. fik han Akademiets mindre Rejsestipendium paa 2 Aar, som han for største Delen tilbragte i Rom og dets Omegn. Hans første Billeder herfra, «Parti af Colossæum», «Romas og Vestas Tempel», minde i Sikkerhed og Finhed om Const. Hansens og Købkes Gjengivelser af lignende Æmner. Senere danner han sig en selvstændigere Opfattelsesmaade, hvori den milde, poetiske Stemning, der hører til K.s Hovedfortrin som Maler, især træder frem. Det smukkeste Exempel paa denne

Retning er vistnok «Parti ved Nemisøen» (udst. 1862, Konsul Hages Saml.). Efter Hjemkomsten vendte han tilbage til Fædrelandets Natur og indsamlede Studier paa mindre Sommerrejser, snart i Fyn, snart paa Møen, snart i Nordsjælland, tiest gjengav han dog Motiver fra Dyrehaven eller Ordrup. Ogsaa her var det den fyldige Stemning, den rene Naturfølelse, den aandfulde Gjengivelse af Landskabets Hovedtræk, som fængslede, om man end undertiden maatte indrømme, at Finheden og Mildheden gik over til Svaghed; selv de stejle Klinter paa Møen bleve under hans Haand til venlige Idyller, kjærtegnede af et blidt og dæmpet Sollys. Efter 1866 sporer man en Forandring. «Parti i Vinderød Skov» adskiller sig ikke alene ved sit særegne Motiv, en Række af Vinden stærkt medtagne Træer paa en hældende Bakke, men ogsaa i Behandlingen; han bliver bestemtere i Modelleringen, klarere i Farven og mindre «fortonet» i Hovedvirkningen. I det mindre Billede «I Skoven om Foraaret» kappes han med Blomstermaleren ved at drage Landskabets Forgrund nærmere til Øjet og gjengive Skovbundens bugnende Blomsterfylde. Dog er det et virkeligt Landskab, hvori Blikket ud over Anemonernes Vrimmel lokkes ind i Dybden af den vaarfriske Skov. Her er kjækkere Træk og en fyldigere Farverigdom, end Kunstneren tidligere vovede sig til. Et udmærket Billede i denne nye Retning er «Rejnsfan ved en Havremark», et Motiv fra Slesvig, som var udstillet i 1870.

I 1867 fulgte K. Baron C. Stampe paa en Rejse til Biarritz, hvorfra han malede et Par nydelige Smaapartier; allerede den Gang led han meget af Gigt og rejste i 1869 til Aachen, hvis Bade han brugte uden tilsyneladende Udbytte. Han følte sig syg, blev endnu mere stille og indesluttet, end han tidligere havde været, men hans Kunst viste ingen Nedgang; i 1871 blev han Medlem af Kunstakademiet, og i 1872 fik han det Anckerske Rejselegat, som han dog ikke kom til at benytte; thi han blev angreben af Lungebetændelse og døde paa Kommunehospitalet 2. Sept. 1872. K. var ugift; han var en stilfærdig Natur, trofast mod sine Venner, mild i sin Dom over andre; i en fortrolig Kreds kunde han dog, naar han blev nødt dertil, udtale sig med Fasthed og Klarhed over kunstneriske Æmner. Hans Retsindighed og Tjenstvillighed vandt ham mange Venner. Hvor yndet han var i Publikum som Kunstner, ses maaske bedst af, at Kunstforeningen alene købte 14 Billeder af ham, medens i det hele kun faa forbleve usolgte i hans Malerstue.

Weilbach, Kunstnerlex.

Ph. Weilbach.

v. Køller-Banner, Georg Ludvig, 1728—1811, Officer, er født i Pommern, til hvis Adelsslægter han hørte, men opdraget i Hessen, hvor Faderen, Joachim Christoph v. K. (f. 1690 † 1732) var Kapitajn. Moderen var født v. Zollen. 13 Aar gammel indtraadte K. selv i hessisk Krigstjeneste og deltog fra 1743—48 i Felttogene i Bajern, Braband og Skotland og fra 1757—60 i Syvaarskrigen. Sidstnævnte Aar fik K., der var avanceret til Major og havde erhvervet sig Ry som en uforfærdet Soldat og intelligent Infanteriofficer, Ansættelse i Danmark som Oberstlieutenant ved falsterske Regiment til Fods, for hvilket Regiment den 15aarige Prins Carl af Hessen lige var bleven Chef. K. skulde være Prinsens militære Raadgiver og i Virkeligheden føre Kommandoen for ham. Det viste sig, at K. var Posten fuldt voxen. Han satte Regimentet i fortrinlig Skik, førte det i Meklenborg til Grev Saint-Germains fuldkomne Tilfredshed og forstod i høj Grad den Kunst at vinde sine undergivne. «Han er respekteret af høj og lav, fra Officer til Musketer», siger Prinsen af Hessen, «og elsket og agtet af enhver for sin vennesæle Færd.» Uden for de militære Kredse lød Dommen over hans Optræden imidlertid væsentlig anderledes. Den civile Befolkning synes saaledes nærmest at have betragtet ham som en brøsig og anmassende Jacob v. Thybo, for hvis anselige Skikkelse og vel bekjendte Legemsstyrke det dog var raadeligst at gaa af Vejen, og hvor fejlagtigt dette Syn end i Hovedsagen var, kan det ikke nægtes, at der i K.s Tale og Vandel ved Siden af megen Takt og Beherskethed forekommer Spor af Raahed og Hidsighed, ligesom det ogsaa nok er troligt, at han med Overmod kunde se ned paa Borgerne, med hvem han saa vel i Hovedstaden som senere i Rensborg af og til havde ret skarpe Sammenstød.

Imidlertid havde Prins Carl kastet sig over Artillerividenskaben, hvori General Huth var bleven hans Læremester, og 1766 blev K., udnævnt til Oberst, Kommandør og det følgende Aar Chef for falsterske Regiment, som han efterhaanden ved sin Kyndighed og levende Interesse for Tjenesten gjorde til en Mønsterafdeling. 1769 var K. Gjæst ved et preussisk Hærkorps under dets Exercertid i Pommern for at studere Udviklingen af Frederik den stores Infanteritaktik. Næst Tjenesten var Theatret K.s Passion. Han var en sikker Mand i sin Loge i Skuespilhuset eller i den italienske Opera og holdt nok af, naar et Stykke skulde opføres, at være den, der gav Tonen an. Ikke mindre kjendt var han bag Theatrets Kulisser, og herfra stammer vel det intime Forhold, han bl. a. stod i til

Jfr. Morell (VI, 42), «Pernilles» senere saa berømte Fremstillerinde. I den store Skandale i det kongl. Theater 25. Nov. 1771 under Opførelsen af Bredals «Den dramatiske Journal» (III, 34) var K. som bekjendt Hovedmanden og afgav Stof for Ewald til Persiflagen «Bürgerschreck» i «De brutale Klappere».

Med Politik eller Hofintriger synes K. indtil Udgangen af 1771 ikke at have befattet sig. Han har næppe været blind for den i Hovedstaden tiltagende Gjæring og Forbitrelse mod Struensee og maaske nok været vidende om Grev Rantzau-Aschebergs og Æventyreren Beringskjolds famlende Forsøg paa ved Enkedronning Juliane Maries Hjælp at styrte Magthaveren, men der foreligger intet om, at han har indladt sig med dem. Da kaldte et Tilfælde ham frem i de misfornøjedes forreste Række. En af hans Officerer, Sekondlieutenant U. A. v. Kardorff, havde været overhørig mod et af Kommandantskabet ved Juleaftensoptøjerne udstedt Forbud, og Struensee tog heraf Anledning til en af de første Dage i 1772 at dekretere, at Lieutenanten skulde kasseres foran Fronten af falsterske Regiment. Det var forgjæves, at K. bønfaaldt Ministeren om at mindske denne Vilkaarlighed og forskaane Regimentet for en saadan Skamplet. Harmfuld herover synes K. nu at have stillet sig og sit Regiment til Enkedronningens Raadighed, og 13. Jan. i en Raadslagning mellem de sammensvorne blev det i hvert Fald bestemt, at der efter Maskeballet Natten mellem 16. og 17. Jan., da falsterske Regiment havde Vagt paa Christiansborg Slot, skulde gjøres Ende paa Struensees Herredømme. Sjællandske Dragonregiment under Generalmajor Eickstedt (IV, 457) havde at overholde Roligheden i Byen. K., hvem Enkedronningen ved egenhændig Billet af 15. Jan. yderligere ansporede til paa Kongehusets Vegne at tage Hævn over Struensee, og som øjensynlig trods sin inferiøre Stilling havde faaet Hovedledelsen, traf sine Forberedelser til Planens Gjennemførelse med stor Omsigt og Koldblodighed. Under Ballet sad han og spillede Skak med en af sine Officerer, som om intet forestod. Alle Hovedpersonerne: Struensee, Brandt, General Gähler og Frue, den ældre Struensee og Livlæge Berger bleve arresterede af K. personlig eller af falsterske Regiments Officerer, og for Caroline Mathildes Vedkommende gjælder til Dels det samme, i det Dronningens Arrestation vel formelt var overdraget til Grev Rantzau, men denne upaalidelige Værkfælle var selv sat under Bevogtning af 2 af K.s Officerer. Uden at vække mindste Forstyrrelse i Hovedstaden var den hele «Revolution» i Løbet af

et Par Timer tilendebragt, og nye Mænd traadte i Spidsen for Regeringen.

Store Gunstbevisninger bleve nu K. til Del. Samme Dag, som Begivenheden fandt Sted, blev han Generallieutenant af Infanteriet og Storkors af Danebrog; 22. Jan. fik han Udnævnelse til Overgeneraladjutant, til Deputeret i Generalitetskollegiet og til Chef for Infanteridepartementet, alt med Bibehold af sin Stilling og Lønning som Regimentschef; 30. Jan. nævnes han som dansk Adelsmand under Navn af *Koller-Banner*. Samtiden saa i dette opsigtvækkende Dobbelt navn billedlig antydning, at det var K., der havde slaact Slaget og været Mærkesmanden 17. Jan., og det er troligt nok, at Guldberg, fra hvem Ideen vel er udgaaet, har villet udtrykke dette. I Nobilisationspatentet af 13. Febr. siges der, at Kongen for K.s «besynderlige Troskab og Nidkjerhed» har tilladt ham som et «sært kongeligt Naadeskjendetegn» at forene med sit eget Vaabenskjold den «ældgamle danske Bannerske Families Skjold, Hjælm og Vaaben». Til K.-B.s Interesser for Theatret blev der ogsaa taget Hensyn, i det han i Maj stillede i Spidsen for en Kommission, som skulde sætte det kongl. Theater paa en bedre Fod. Han skal imidlertid have taget Ordet for «platte Anskuelser» og kunde ikke i Kommissionen vinde Indgang for sine Reformer. Ogsaa paa K.-B.s egentlige Virkefelt var hans Rolle mærkelig hastig udspillet. I Begyndelsen af Nov. meddeltes det ham, at Kongen havde fundet for godt at «anbefale» Prinsen af Bevern, der var Gouvernor i Rensborg m. m., at opholde sig i Kjøbenhavn Vinteren over, og at K.-B. derfor havde midlertidig at overtage dennes Forretninger. Selvfølgelig var dette en Art Forvisning; Prinsen af Bevern vendte ikke mere tilbage, K.-B. maatte udtræde af Kollegiet og afstaa Infanteridepartementet, og i Foraaret 1773 fulgte hans Udnævnelse til Kommandant i Rensborg. Det er endnu ikke fuldt opklaret, hvad der var den egentlige Grund til hans Fald. Efter nogle skal han have fornærmet Prinsen af Hessen, efter andre trak han det korteste Straa lige over for Generalerne Eickstedt og Huth. Vist er det, at hans Fjærnelse ikke skete med Enkedronningens og Arveprins Frederiks gode Vilje. «List, Misundelse og Avind», skriver Arveprinsen med tydelig Henpegen paa K.-B., «har forbundet sig mod en af dem, vi den lykkelige 17. Jan. har haft de stærkeste og største Tjenester af.» Ved deres Hjælp holdt K.-B. sig ogsaa i nogen Tid oven Vande, og 1774 var efter Omstændighederne et godt Aar for ham. Han fik Tilladelse til at se til sit Regiment,

der modtog ham med Begejstring, blev i Anledning af Arveprinsens Formæling 21. Okt. udnævnt til Gouvernør i Rensborg og til Infanteriinspektør m. m. i Hertugdømmerne og fik af Kongen overrakt en kostbar Ring, hvori der var indgravet Ordet «Merito». Men samtidig fratraadte han Kommandoen over falsterske Regiment, og i Kabinetsordrer fra Begyndelsen af 1775 hed det under Fremhævelse af hans «berømmelige» Tjeneste, at Kongen havde «overtalt sig til» at afskedige ham fra hans Gouvernement og øvrige Poster i Hertugdømmerne. Han skulde dog beholde sin Lønning og have Tilladelse til som Overgeneraladjutant paa det «honorableste» at besøge fremmede Armeer, «ja at bivaane Felttog». Han foretog strax en saadan Udenlandsrejse, hvorfra han vendte hjem 1776. Han gjæstede dette og det følgende Aar flere Gange Enkedronningen, hvem han synes at have forelagt Planer til en ny Regeringsordning, men hans Spil var nu tabt, og 30. April fik han endelig Afsked som General af Infanteriet.

K.-B. ejede i Fællesskab med en Neveu Godset Moratz i Pommern, hvor han havde flere Besiddelser; han skrev sig til Gørke og Dobberphul. Efter sin Afsked tog han dog ikke Bolig der, men i Altona, hvor han døde 30. April 1811. De blodige Minder om Struensee og Brandt skulle i de senere Aar have pint den gamle Mand, og der menes, at hans Død var en Følge af et Selvmordsforsøg paa Aarsdagen for Grevernes Henrettelse (28. April).

Manthey. Ridderes Levnetsløb. Høst, Politik og Historie I, 305. N. Staatsbürg. Mag. I, 625. Hist. Tidsskr. 3. R. VI; 4. R. II. Museum 1891, II, 5. 12 ff.

S. A. Sørensen.

Kölpin, Alexander, 1731—1801, Kirurg, fødtes 7. Juli 1731 i Uetersen og var en Søn af Rektor ved Klosterets Skole Friedrich Christopher K. og Catharina Margaretha f. Evers. Efter at have frekventeret Skolen anbragtes han 1746 i Lære hos en Kirurg i sin Fødeby, gik 1749 til Hamborg for at udvide sine kirurgiske Studier og kom 1752 til Kjøbenhavn, hvor han uddannede sig videre i de lægevidenskabelige Discipliner og blev indøvet i Praxis af Wohlert og C. J. Berger. Denne sidste satte ikke megen Pris paa sin Elev, medens derimod Wohlert blev hans tro Velynder. 1755 bestod han Afgangsprøven ved Theatrum anatomico-chirurgicum og udnævntes det følgende Aar til Regimentskirurg ved det jyske Infanteriregiment i Rensborg, i hvilken Egenskab han gjorde Tjeneste ved den i Anledning af Forviklingerne med Rusland i Holsten opstillede Armé. Ved dennes Opløsning kom han i Slutningen af 1762 til-

bage til Kjøbenhavn, underkastede sig 1763 den foreskrevne medicinske Tillægsexamen for at faa Ret til medicinsk Praxis og arbejdede derefter paa at erholde fornøden Tilladelse til at tage den medicinske Doktorgrad, nærmest for at kunne blive Provinsialmedikus. Han udarbejdede ogsaa en latinsk Dissertation til dette Brug, men videre naaede han ikke, i det han endnu samme Aar modtog et kongeligt Rejsestipendium og foretog en længere Studierejse, der gik over Hannover og Strasburg til Paris, hvor han uddannede sig i de forskjellige theoretiske og praktiske Discipliner hos de herværende ansete Lærere. Derefter var han 3 Maaneder i Rouen for hos den berømte Operatør le Cat at uddanne sig særlig i Stenoperationer. Efter et Ophold i London, hvor han studerede hos John Hunter, rejste han over Holland tilbage og naaede Danmark i Begyndelsen af 1766; s. A. udnævntes han til Overkirurg ved Frederiks Hospital.

Som Overkirurg fik han rig Lejlighed til at vise sine erhvervede Kundskaber og Færdigheder og vandt en ikke ringe Anseelse, ikke blot som Praktiker og Operatør, men ogsaa som videnskabelig Kirurg; paa Hospitalet indledede han en ny Æra ved at holde regelmæssige Foredrag over Kirurgi og Operationslære. 1768, da hans Velynder Wohlert trak sig tilbage fra Stillingen som Hofkirurg, beholdt K. ogsaa denne Post. 1774 blev han virkeligt Medlem af Collegium medicum med Votum decisivum ogsaa i medicinske Spørgsmaal; Justitsraadstitelen beholdt han s. A. 1775 optoges han som Æresmedlem i det medicinske Selskab, og s. A. blev han Medlem af Frederiks Hospitals Direktion, hvorefter han 1776 fratraadte Overkirurgposten. I den følgende Tid virkede han i en udstrakt kirurgisk og medicinsk Privatpraxis, men samtidig satte han sine Kræfter ind paa en ret omfattende Forfattervirksomhed paa Latin og i det hele i lærd Retning. Han publicerede ikke blot forskjellige Tidsskriftsafhandlinger, navnlig Gjengivelser af sine Hospitalsforelæsninger, i det medicinske Selskabs «Acta», men ogsaa selvstændige Skrifter, saaledes sin for Doktorgraden bestemte lille Afhandling og et Skrift indeholdende Betragtninger («Meletemata») over Læsioner i Hovedet og deres Behandling. Nogen væsentlig videnskabelig Betydning kunde disse Skrifter dog ikke hævde sig, om de end vise faglig Indsigt og litterær Sans. De fremkom i øvrigt tydelig nok som et Led i en ivrig, ærgjerrig Bestræbelse for at staa som den første kirurgiske Avtoritet og navnlig i den Kamp, det trak op til, at kunne vinde Overtaget over den yngre, op-

dukkende kirurgiske Kapacitet, den til det medicinske Fakultet knyttede H. Callisen (III, 343).

I denne blodige Krig, der aabenlyst og skjult i en Aarrække førtes mellem de to skarpt adskilte Klasser Læger om Kirurgiens Fremtidsstilling i Danmark, var K. Kirurgernes egentlige Hovedanfører. Han bar ogsaa til sidst Sejeren hjem, i det han ved sin Indflydelse ved Hoffet fik de fra Universitetet og særlig fra Callisen udgaaede Planer og Forslag kuldcastede og 1785 havde den Triumf at se det kirurgiske Akademi fremstaa som en af Universitetsmedicinen og af Collegium medicum fuldstændig uafhængig, anselig Institution, der skulde lede baade den kirurgiske Undervisning og hele det forventede kirurgiske videnskabelige Liv i Danmark. Den svage Hennings (VII, 349) skulde vel som vedblivende Generaldirektør være Akademiets første Professor, men K. blev som Hofkirurg den anden og havde, kraftig støttet af sin tro Ven, den ikke mindre energiske Livkirurg Bodendick (II, 456), i Virkeligheden hele Styrelsen af Akademiets Forretninger i sin Haand, ligesom han ogsaa ved Indvielsen af Akademiets monumentale nye Bygning i 1787 med Pomp holdt den latinske Festtale.

Det viste sig imidlertid at være lettere for K. at vinde den fremskudte og indflydelsesrige Avtoritetsstilling end i Længden at hævde den. Da han i sin forsængelige Bestræbelse for at omgive Akademiet med en vis blændende videnskabelig Godtkjøbsnimbus efter det af den østerrigske Generalkirurg Brambilla og dennes Læreanstalt «Josephinum» givne Exempel vilde have Akademiet tilstaaet Ret til at uddele «summos honores», d: at kreere Doctores chirurgiæ, led han endnu i 1787, trods fortsat Støtte i Hofkredsen, et afgjørende Nederlag ved det medicinske Fakultets og navnlig ved Kratzensteins seje Modstand. Forskjellige graverende Mangler og Skavanker i Akademiets Ledelse kom snart til Syne, og selv K.s tidligere haandgangne Mænd Riegels og Kirurgen Martini faldt fra og begyndte at vende deres skarpe litterære Vaaben mod ham. Riegels haaner ham endog paa et meget ømt Punkt, nemlig for hans Festtales fejlfulde Latin; at skrive elegant Latin var netop for ham, Ikke-Studenten, hans særlige Ærgjerrighed, og han havde ogsaa af andre Kritikere faaet Ros i saa Henseende. Hans uheldige Øreoperation paa den gamle, højt ansete Livlæge v. Berger (II, 106), hvilken medførte dennes Død (1791), svækkede end yderligere hans Avtoritet, skjønt han søgte at forsvare sig mod de nærgaaende Angreb, der af denne Grund rettedes mod ham, ved at

udgive en udførlig Beretning om Tilfældet og heri søge at bevise Operationens Skyldfrihed. S. A. nød han ganske vist den Oprejsning at blive udnævnt til udenlandsk Medlem af Videnskabernes Akademi i Stockholm (hvis Skrifter for 1793 indeholde en lille Afhandling af ham), men s. A. maatte han finde sig i den Tort, at hans farlige Rival Callisen i Følge kongl. Befaling tiltraadte Akademiet med Sæde efter Generaldirektøren og derved med Designation til at succedere denne. Da Hennings 1794 døde, trak K. sig «for Alder og Helbreds Skyld» tilbage fra Akademiets Forelæsninger og Examiner, og da han ikke kunde faa opfyldt sin temmelig urimelige Fordring om, at Callisen skulde cedere ham Sæde og Underskrift, søgte og fik han sin Afsked. Den danske Kirurgi har næppe Grund til at beklage, at det i denne mangeaarige, haardnakkede Kamp dog til sidst blev K., som trak det korteste Straa.

Derefter førte K., der var ugift, et stille, tilbagetrukkent Liv med sin gamle Husholderske og en Plejedatter. Sommeren tilbragte han paa sit lille Landsted i Utterslev, dyrkede sin Have og tog sig paa forskjellig Maade af Landsbyens Beboere. De litterære Interesser, han utvivlsomt havde, vedblev han at pleje; 1799 traadte han endog paa ny frem som anselig latinsk Forfatter, i det han udgav nogle kirurgiske Afhandlinger, derimellem et nyt Optryk af sine «Meletemata». Efter nogle Ugers Sygdom døde han 20. Jan. 1801. Sin smukke og omfattende Bogsamling testamenterede han til det kirurgiske Akademi (hvorfra den senere gik over til Universitetsbibliotheket) og skjænkede end videre dertil en lille Kapital, hvis Renter skulde anvendes til bedste for Bogsamlingen eller for dens Bibliothekar. Til Skolen i Uetersen og Pigeskolen ved St. Petri Kirke i Kjøbenhavn legerede han ligeledes en Kapital.

A. Kölpin, Leben u. Character des Justizraths A. K. (Kop. 1810). Worm, Lex. ov. lærde Mænd III. Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. S. 350 f. Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 626 f. *Jul. Petersen.*

Kønechen, Jesper Baltzersen, 1629—1715, religiøs Sværmer, var født 9. Avg. 1629 i Kjøbenhavn. Han kaldes jævnlig J. Kiim. Da hans Fader døde 1645 og efterlod sin Familie i stor Armod, tog Biskop Jesper Brochmand sig af J. K. og hjalp ham til at blive Student. Siden var han i en Række Aar Huslærer i forskjellige ansete Huse. Selv studerede han flittig og erhvervede sig navnlig et meget grundigt Kjendskab til Bibelen; tillige optraadte han som dansk og latinsk Poet. Under Paavirkning af Niels Svendsen

Chronich (III, 585) og andre separatistisksindede Personer og ved Læsning af tyske Skrifter, der gik i samme Retning, udvikledes hos ham et religiøst Sværmeri, der havde en kvækersk Karakter, i det han fordømte Krigstjeneste og optraadte mod Kristnes Udøvelse af verdslig Øvrighedsmagt. Da alle Forsøg paa at bringe ham paa andre Tanker strandede, blev han 1663 i Følge kongl. Befaling indstævnet for det akademiske Konsistorium, som dømte ham til Relegation in perpetuum og indstillede ham til Kongens Naade eller Unaade. I Følge kongl. Befaling blev han efter nogen Tids Fangenskab frigiven mod Forpligtelse til at rømme Kongens Riger og Lande. Han drog nu først til Skaane og siden til Holland, hvor han ernærede sig ved Børneundervisning og Korrektørarbejde. Ogsaa her optraadte han som Indehaver af et universelt Apostelkald til at forene alle Kristne til en fælles Bekjendelse og til at stifte Fred mellem Folkene og bringe det nye Testaments Kristendom tilbage til Jorden. 1677 gjorde han et Forsøg paa at vende tilbage til Kjøbenhavn; men da det atter kom til Sammenstød mellem ham og Præsterne, fik han paa ny Tilhold om at rømme Landet. Han drog nu til Lybek, hvor han giftede sig med en Kjøbmandsdatter, Lucia Pasche, og ernærede sig som Avktionsholder. Men hans urolige Aand fandt ikke Hvile. Han laa i bestandig Strid med Præsterne, og der blev holdt Kollokvier og Forhandlinger med ham i det uendelige. Endelig døde han i en høj Alder 26. Sept. 1715. Sine Særmeninger har han fremsat i en Række Smaaskrifter i det danske, latinske, hollandske og tyske Sprog.

Ny kirkehist. Saml. III, 225 ff.

H. F. Rørdam.

König, Johan Gerhard, 1728—85, Botaniker, blev født 29. Nov. 1728 i Ungernhof i polsk Lifland. Hans Forældre vare Gerhard K. og Anna Alexandrina f. Wilde. Han har ført et temmelig omflakkende Liv; efter at have været i Apothekerlære i Riga kom han 1748 til Danmark og arbejdede i nogle Aar paa Apotheker i Sorø og Viborg, derefter i St. Petersborg, atter i Sorø i 2 Aar, tog 1757 til Upsala for at studere Medicin og fik her, hos Linné, Smag for botaniske Studier, hvilke han senere fortsatte, især under Rottbølls Vejledning, da han et Par Aar efter blev ansat ved Frederiks Hospitals Apothek i Kjøbenhavn. Paa Oeders Anbefaling rejste han 1764—65 som Botaniker paa Island, hvorfra han sendte mange Planter, som bleve afbildede i «Flora Danica», og han publicerede en «Flora Islandica», der senere optoges i Olafsens

og Povelsens «Rejse igjennem Island» (1772). I 1767 tog han medicinsk Examen og ansattes s. A. som Medikus ved den danske Mission i Trankebar. Her blev han ved sin Flid og Dygtighed meget nyttig for Botanikken; han skrev en Række botaniske Artikler baade i danske, svenske og tyske Tidsskrifter, beskrev en stor Mængde indiske Planter og fik med rette Prædikat af Indiens første Botaniker. I Roxbourghs store Billedværk over Indiens Flora har Patrick Russell i en længere Fortale givet en sympathetisk Skildring af K. som den, der har ydet saa væsentlige Bidrag til dette Værk, der for en stor Del er grundet paa de mange Manuskripter og Herbarier, som han testamenterede til Joseph Banks, der dirigerede nævnte Værk. K. var i adskillige Aar i Nabobben af Arcots Tjeneste som Læge og Naturalist, da hans Indtægter ikke vare tilstrækkelige, og han blev herved sat i Stand til at foretage mange botaniske Rejser, saaledes i 1779 til Bagindien. I 1773 blev han fraværende Dr. med. ved Københavns Universitet. 1781 blev han Medlem af det danske Videnskabernes Selskab. Linné hædrede ham ved at benævne en lille fin Plante, som K. fandt paa Island, *Koenigia*. K. var gift 1. med Mariane f. Mørch, 2. med en dansk Præsteenke i Ostindien. Han døde i Trankebar 26. Juni 1785.

Wildenow, Lærebog i Botanik (1794) S. 357. W. Roxbourgh, *Plants of Caromandel I* (1795). Worm, *Lex. ov. lærde Mænd*. *Naturhist. Tidsskr. I*, 572. Hundrup, *Doctores* S. 180. *E. Rostrup.*

Königsfeldt, Johannes Peter Frederik, 1812—76, historisk Forfatter, fødtes i København 18. Marts 1812; hans Fader var kongl. Fuldmægtig Isaach K. Han dimitteredes til Universitetet fra Metropolitanskolen 1829 og tog theologisk Embedsexamen 1839, hvorpaa han s. A. udnævntes til Adjunkt ved Frederiksborg lærde Skole, ved hvilken han allerede i flere Aar havde virket som Lærer i Historie og Geografi. Højere end til denne Stilling naaede K., der uagtet al sin Flid og Interesse for Undervisning ikke ret havde Gaver som Lærer, til sin store Skuffelse aldrig, om han end 1857 fik tildelt Titelen Overlærer. 1873 tog han Afsked og flyttede til København. — K. besad et afgjort Talent for genealogisk og kronologisk Forfattervirksomhed, og han har i denne Retning indlagt sig megen Fortjeneste. Fremmost mellem hans Arbejder maa nævnes «Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter» (1856); det var 2., betydelig udvidede Udgave af hans 1833 udgivne «Genealogiske Tabeller». Meget Flid, omhyggelig

Nøjagtighed og skjøn som Kritik udmærke K.s Værk, der har gjort stor Nytte ved den historiske Granskning. Foruden nogle andre genealogiske Tabeller, hvoraf de over den oldenborgske Stamme (1840) bør fremhæves, forfattede K. kronologiske Arbejder og Fortegnelser, saaledes «Dansk Kronologi» og «De katholske og evangeliske Biskopper i Danmark» i «Historiske Aarbøger» II—III (1848—51), «Kronologisk Oversigt over de mærkeligste Begivenheder i vort Fædrelands Historie 1848—60» (1861), «Frederik VII's Regeringsaarbog» (1863), «Dagbog over Begivenhederne siden Tronskiftet 1863» (1865). K. var historisk Medarbejder ved Traps «Beskrivelse af Danmark» og Medudgiver af 2. Udgave af «Nordisk Konversationslexikon». En Del Smaaafhandlinger samlede han i «Historisk Kalender» (1865). Regeringen tilstod ham fra 1859 et mindre Beløb aarlig til hans litterære Virksomhed, og fra 1874 fik han et Honorar for paa Universitetet at give theologiske studerende Undervisning i Hebraisk. K. døde 16. Febr. 1876. Han blev 1841 gift med Christiane Vilhelmine Krogh (f. 30. Juni 1818), en Datter af Forpagter K. paa Egholm. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Königsmann, Andreas Ludwig, 1679—1728, Præst, blev født i Slesvig By 12. Febr. 1679; hans Fader, Andreas K., var Skrædder, og Sønnen blev fra sit 12. Aar oplært i Faderens Haandværk; men da Provst G. H. Burchard fra Heiligenhafen 1694 paa et Besøg i Slesvig, hvor han tidligere havde været Rektor, blev opmærksom paa den opvakte Dreng, tilbød han at tage ham hjem med sig og lade ham studere. Tilbudet blev med Glæde modtaget af de fattige Forældre. Efter at være undervist af Provsten blev han Student i Kiel 1699. Nogle Aar efter rejste han udenlands og tog 1706 Magistergraden i Frankfurt a. d. Oder. Efter Hjemkomsten til Kiel begyndte han at holde filosofiske Forelæsninger og søgte særlig at bekæmpe Spinoza. 1713 blev han Lærer ved Gymnasiet i Osna-brück, 1716 Præst i Dänischhagen ved Kiel; der fra kom han 1725 til Kjøbenhavn som tysk Præst ved Garnisonskirken. Den tidligere Universitetslærer, der gennem mange Aar havde været optaget af dialektiske Subtiliteter, har næppe været paa sin Plads som Præst for Soldaterne, der snart kunde finde noget at more sig over hos den upraktiske Mand. Han døde i Kjøbenhavn 4. Juli 1728. Talrige filosofiske Afhandlinger og nogle Ligprædikener foreligge trykte fra hans Haand.

J. Langemack, Monumentum pietatis A. L. Königsmanni (Kiliæ 1725). A. L.

Königsmann, Verthädigung der wahren Religion (Lüb. 1749). Moller, Cimbr. lit. I. Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Personahist. Tidsskr. 3. R. II, 87.

A. Jantzen.

Königsmann, Bernhard Ludwig, 1748—1835, Rektor, blev født i Schenefeld, Rensborg Amt, 7. April 1748, blev 1784 Konrektor og 1796 Rektor ved den lærde Skole i Flensborg. Efter at være entlediget 1824 døde han 24. April 1835. K. har udgivet en Række af Programmer, bl. a. «Geschichte der Flensburger Stadtschule» (1800—7), «De geographia Aristotelis» (1803—5) og «De ætate carminis epici, quod sub Orphei nomine circumfertur» (1810).

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

S. B. Thrige.

v. Königstein, Johann Ludwig Pincier Friherre, 1660—1730, Statsmand. Som ældste Søn af gottorpsk Hofraad, Dr. jur. Ludwig Pincier, der tilhørte en gammel, anset hessisk Slægt, og Christine Hudemann fødtes K. 1. Avg. 1660 i Lybek. Fra den lærde Skole i sin Fødeby blev han dimitteret til Universitetet i Kiel og fuldendte derefter sine Studier ved flere fremmede akademiske Højskoler, særlig i Leiden. Hjemkommen fra sine Udenlandsrejser udnævntes han til Hofmester for den 15aarige Hertug Frederik IV af Gottorp og fulgte denne Aaret efter paa store Rejser gennem Evropa. Under sit daglige Samvær med den unge Fyrste vandt han ganske dennes Gunst, og der ventede ham saaledes i Hjemmet en glimrende Embedsbane. 1690 udnævntes han til Hofraad og 1693 til Kancelliraad. Da Hertugen havde tiltraadt Regeringen, blev han i Jan. 1695 Gehejmeraad og senere Amtmand i Tønder samt Generalkrigskommissær. Fra svensk Side modtog han flere Æresbevisninger og blev, efter allerede 1691 at være ophøjet i dette Lands Adelstand, 1698 Baron under Navnet *Königstein*. 1700 undertegnede han Freden i Traventhal og styrede sammen med sin Svoger Wedderkop som Formynder for Hertug Carl Frederik den gottorpske Politik, indtil Gørtz tilrev sig Magten. Efter at denne 1709 havde styrtet Wedderkop og ladet ham fængsle, gav K., hvem samme Skæbne ventede, sig i den danske Konges Beskyttelse. K. udnævntes 22. Avg. 1710 til dansk Gehejmeraad, senere til hvid Ridder og Amtmand over Aabenraa og Løgumkloster (1714). I Aaret 1723 trak han sig tilbage til Lybek, hvor han 5. Okt. 1730 afgik ved Døden. Hans Godser Ø og Dollerød, der 1710 vare blevne konfiskerede, tilbagegaves ham, da disse kom under dansk Herre-

dømme. K. var gift med Anna Catharine f. Bartels, Datter af Dr. med. B. i Hamborg og Enke efter gottorpsk Hofraad Jacob v. Massau.

Møller, Cimbria lit. Anrep, Svenska Adels ättar-taflor III, 181. Schlegel o. Klingspor, Ointroducerad Adel S. 214. Pincier, Lübeckische Geschlechter (Mskr. i Land- u. Stadtamt i Lybek). *Louis Bobé.*

Køning, Mourits Pedersen, 1637—72, Biskop, var født i Juni 1637 i Krogstad ved Moss, men baade hans Fader, Tolderen Peder Jørgensen K., og hans Moder, Anne Frandsdatter, vare af Fødsel danske. Han og en yngre Broder bleve 1651 satte i Viborg Skole, der i de Dage var i Ry som en af de bedste i Landet; 1656 blev han Student der fra, og i Dec. 1658, altsaa midt under Krigen, i hvilken han ogsaa vides at have deltaget i Hovedstadens Forsvar, tog han theolog. Attestats med Berømmelse. Efter Fredslutningen rejste han i 3 Aar udenlands og lagde sig ved tyske og engelske Universiteter især efter den cartesianske Filosofi, som da var kommen i Mode i Udlandet. 1663 tog han Magistergraden, og om et lille Skrift, han s. A. udgav, er det med fuld Føje sagt, at det «hører til dem, som det nu ikke er let at faa nogen fornuftig Mening ud af». Allerede da stod han i høj Gunst hos Kongen, der var stolt over her i Landet at have faaet en Repræsentant for den nyere Filosofi; maaske som Belønning for en (utrykt) Logik paa Dansk, som K. 1666 havde overleveret Kongen, oprettede denne s. A. et nyt Embede ved Universitetet som «Adjunctus theologiæ», i hvilket K. blev ansat; næste Aar blev han Professor. Men den kongelige Yndest gav sig 1668 et endnu stærkere Udslag, i det Kongen, efter selv at have overhørt ham, udnævnte ham til Dr. theol., det første Tilfælde af en Dr. theol. «bullatus». Endnu samme Aar beskikkedes K., der aldrig havde været Præst, til Biskop over Aalborg Stift; han satte sig med Flid ind i de ham hidtil ukjendte Forretninger, og de Monita, han udstedte paa Landemoderne, vidne om Nidkjerhed og Alvor; at han helt gik op i sin Embedsgjerning, synes at fremgaa af, at han som Biskop ganske opgav Forfattervirksomheden, der aldrig havde været betydelig og ikke har sat blivende Spor, skjønt han optraadte som Banebryder her hjemme for en ny filosofisk Retning. Kun faa Aar virkede han som Biskop, i det han døde allerede 2. Maj 1672, ikke 35 Aar gammel. Han var gift 1. (24. Juli 1667) med Anne Mortensdatter († o. 1670), Datter af Biskop Morten Madsen i Aarhus († 1643);

2. (26. Okt. 1671) med Margrethe Pedersdatter Brøndsdorf, Enke efter Peder Madsen i Thisted, Ridefoged over Ørum Amt. Ikke uden Grund er der sagt om M. K., at «man kan ikke nægte, at det er et ret mærkeligt Levnedsløb, betegnende for Enevældens første Tid».

Kirkehist. Saml. 4. R. I, 346 ff. Hist. Aarbøger III, 148. Pontoppidan, *Annales eccles. Dan.* IV, 197 f. *Vilh. Bang.*

Koppen, Adolph Ludvig, 1804—73, historisk og geografisk Forfatter, fødtes i Kjøbenhavn 14. Febr. 1804 som Søn af Mægler G. L. K.; efter Sigende kom han til Verden paa en Kanetur, hvad K. selv fandt symbolsk for hans Livs omflakkende Karakter. Efter at have været Skriver i Toldkammeret og Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn drog han til München, hvor han levede af Informationer. Da han 1834 besøgte Grækenland, blev han af Kong Otto ansat som Lærer ved det militære Akademi paa Ægina, senere i Piræus, men da Folket under Urolighederne 1843 forlangte de tyske Embedsmænds Afsættelse, mistede K. sin Post. Han foretog en Rejse til Syrien og Palæstina (beskrevet i Schouws «Dansk Ugeskrift» 2. R. VIII), drog derpaa til Kjøbenhavn og, da her ingen Virksomhed fandtes for ham, til Nordamerika, hvor han paa Indbydelse af det historiske Selskab i Philadelphia holdt Forelæsninger over det gamle og nye Athen og Attica. Disse Forelæsninger gjentog han ved lærde Institutter og Universiteter i Boston, Washington og andensteds; ligeledes holdt han Forelæsninger over Middelalderens Historie og udgav en historisk Geografi, «The world in the middle ages» (2 Bind med Atlas, New-York 1854), der vidner om megen og forskjelligartet Læsning. K. ansattes som Lærer i Historie og tysk Litteratur ved Franklin and Marshall College, Pennsylvania. Samtidig med at græske Udsendinger tilbøde Prins Vilhelm (Georg I) Grækenlands Trone, kom K. atter tilstede i Kjøbenhavn (1863); han blev Lærer i Græsk for Kong Georg og fik en Stilling som Privatsekretær hos Grev Sponneck, senere hos Kongen; derpaa blev han dennes Bibliothekar. Han døde i Athen 1873. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Kørber, Joachim, —1670, Officer, sandsynligvis en Thüringer af Fødsel, kom under Trediveaarskrigen i dansk Tjeneste og var 1645 Ritmester i Ærkebiskoppen af Bremens Hær. 1657 var han Oberstlieutenant i Fr. Buchwalds Ryttere og blev fanget i Træfningen ved Fuhlsbüttel, men var udløst af Fangenskab i Begyndelsen af

1658, da han fik Ordre til at samle Resten af Buchwalds Ryttere og føre dem til Kjøbenhavn. I Juni Maaned udnævnte Frederik III ham til Oberst og Kommandant paa Nakskov Fæstning, og da Fredsbruddet nogle Uger efter indtraadte, blev K. i Virkeligheden Overbefalingsmand paa Laaland og omliggende Øer. Han førte denne Kommando med ualmindelig Dygtighed og gjorde særlig 1659 sit Navn berømt ved det haardnakkede Forsvar af Nakskov. I Slutningen af Aaret fik han Ordre til med Løbeplass paa Langeland at hverve et Rytterregiment. Ved Hærreduktionen 1661 stilledes han foreløbig til Raadighed, og til Løn for hans gode Tjeneste blev der overladt ham, Hustru og Søn for Livstid Kronens Indtægter af Byen Nørreballe Dirnæs i Sønderjylland. 1670 var K. paa ny indtraadt i aktiv Tjeneste som Rytterchef, men døde 10. Marts s. A.

Geneal. og biogr. Archiv S. 129 ff.

S. A. Sorensen.

v. Korbitz, Johan Christoph, 1612—82, Rigsmarskal, stammede fra en sachsisk Adelslægt. Hans Forældre vare Hofmarskal Hans Caspar v. K. til Schmiedeberg og Maria v. Loss til Piltitz, og han blev født i Meissen 13. Avg. 1612. Efter at have studeret i Wittenberg tog han en Tid under Trediveaarskrigen Tjeneste under den bekjendte General Hans Georg v. Arnim, men forlod denne for 1634 at blive Hofjunker hos Christian IV's Søn den udvalgte Prins Christian efter dennes Bryllup med den sachsiske Prinsesse Magdalena Sibylla. Hos denne blev han strax efter Kammerjunker, og efter med Orlov at have foretaget et Par Rejser til Frankrig og England i Aarene 1637—38 blev han 1639 Prins Christians Hofmarskal og 1646 tillige hans Raad. I denne Egenskab sendtes han flere Gange 1646 og 1647 til Christian IV, navnlig for at fremstille Prinsens uheldige Pengeforhold. Han fulgte sin Herre paa hans sidste Rejse til Tyskland, hvor denne døde i Juni 1647, og blev derefter af hans Enke antagen til hendes Gehejmerraad og Hofmarskal. Hans Tanke var allerede nu blivende at slaa sig ned i Danmark; efter sin Trolovelse med Fru Kirstine Lützow til Hellestrupgaard paa Fyn modtog han i Juni 1649 Naturalisation som dansk Adelsmand; hans Bryllup fandt Sted 7. Okt. s. A., og da Magdalena Sibylla 1652 ægtede Hertug Frederik Vilhelm af Sachsen-Altenburg, opgav han sit Embede hos hende.

I de følgende Aar benyttedes han flere Gange af Frederik III til Sendelser til tyske Fyrster og forlenedes 1655 med Ide og Marker

Skibreder i Norge. Først 1657 knyttedes han dog definitivt til danske Embeder; i Febr. s. A. blev han Generalkommissær over den paa Grund af Krigstilberedelserne samlede Hær, og i Jan. 1658 udnævntes han til Hofmarskal hos selve Kongen og forlevedes derpaa s. A. med Kjøbenhavns Len. Hans Virksomhed udvidedes hurtig. Under Kjøbenhavns Belejring lagdes mange Forretninger i Hænderne paa ham, navnlig med Hensyn til Indkvartering, Proviantering og Mønstring af Garnisonen, og i Avg. 1659 blev han Medlem af Krigsraadet og stod som saadan i en udstrakt Brevvexling med de højstkommanderende Officerer, særlig med Hans Schack under Toget til Fyn. Alt dette i Forening med hans personlige Yndest hos Kongen gjorde ham selvskreven til at blive en af de fornemste Mænd efter Statsforandringen. 22. Nov. 1660 blev han Rigsraad, Rigsmarskal, Assessor i Højesteret, Stats- og Krigskollegiet; 1661 fulgte han Prins Christian til Norge, da han skulde modtage Stændernes Ed til Arvekongen, s. A. blev han Medlem af en Kommission til at overveje en Plan for Kancelliets Indretning, og 1663 blev han Ridder af Elefanten ved Prinsesse Anna Sophies Trolovelse med Kurprinsen af Sachsen. Skjønt han næppe har hørt til de fremmede, som mest udfordrede den gamle danske Adel, saa denne dog skjævt til hans store Forfremmelse, og dens Misfornøjelse fik et Udslag, da han ved den 1662 kundgjorte Rangforordning var sat foran de gamle Rigsraader; Kongen bøjede sig ogsaa derfor og foretog en delvis Forandring efter Adels Ønske. Ellers rokkedes dog ikke hans Stilling; 1664 fik han Roskilde Amt, 1666 blev han Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift, i 1667 fik Christoffer Gabel ham en Tid sat i Spidsen for det tyske Kancelli under Kansleren Theodor Lentens sidste Sygdom og efter hans Død; s. A. repræsenterede han Prins Christian i Kassel, da hans Ægteskab skulde sluttes med Prinsesse Charlotte Amalie, og 1669 sendtes han paa Kongens Vegne til Hertugen af Gottorp.

Tronskiftet formindskede ikke hans Indflydelse, forøgede den snarere. I Maj 1670 blev han Medlem af det nyoprettede Gehejmeraad, og det næste Aar fik han atter Forsædet i de kollegiale Forhandlinger i det tyske Kancelli. Han knyttede sig nøje til Griffenfeld, hvem han synes at have været oprigtig hengiven, og anvendtes under hans Styrelse meget baade i udenrigske og indenrigske Sager. I den første Henseende kan mærkes hans gjentagne Forhandlinger med nederlandske Gesandter, især ved det med Generalstaterne i Maj 1673 afsluttede Forbund; selv var han ogsaa

stemt for en Tilslutning til denne Magt, naar den ledsagedes af Traktater med Kejseren og Spanien. Hvad de indenlandske Forhold angaar, var det især Militærvæsenet, han fik at gjøre med. 1673 blev han Medlem af den vigtige Kommission, der skulde drøfte Søetatens Ordning, og som kom til at stille gennemgribende Forslag med Hensyn til Flaadens Budget og Bestyrelse, og 1674 søjedes til hans mange andre Stillinger Embedet som en af de 3 Generalkommissærer, der skulde forestaa Hærens Regnskabs- og Forplejningsvæsen. Paa visse Punkter i alt Fald havde han stærkt konservative Anskuelse, saaledes var han 1671 i Statskollegiet en Modstander af at tilstaa Religionsfrihed til fremmede; det følgende Aar vilde han dog gaa ind paa Samvittighedsfrihed til dem. I det han stadig bevarede sit Embede som Hofmarskal, hørte han til Kongens nærmeste Omgivelser; han fulgte ham saaledes baade til Rensborg i Forsommeren 1675, den Gang da de Forhandlinger med Hertugen af Gottorp stode paa, som førte til dennes Underkastelse, og paa hans anden Rejse s. A. til Hertugdømmerne, hvormed Krigen mod Sverige indleddedes; ligeledes var han 1676 ved Kongens Side i Begyndelsen af Krigstoget til Skaane. I Mellemtiden var Griffenfeld bleven styrtet; men heller ikke denne Begivenhed paavirkede K.s Stilling. Sammen med Grev Frederik Ahlefeldt var han med til at forsegle Rigskanslerens Papirer i hans Hjem umiddelbart efter hans Arrestation, og vel blev han efter Ahlefeldts Udnævnelse til Kansler afskediget fra sin Stilling i tyske Kancelli, men fik omtrent samtidig sammen med Holger Vind Inspektionen over Kongens Skatkammer, en Virksomhed, han dog kort efter søgte sin Afsked fra. Alderen begyndte i det hele at tynde ham, og da det 1677 besluttedes ogsaa at lægge Holmens og Søetatens Forvaltning ind under Hærens Generalkommissariat, fratraadte han ogsaa denne Stilling. Men Kongens Naade imod ham var uforandret; han benyttedes endnu i Kommissioner, og han stilledes 1678 i Spidsen for Kronprins Frederiks Hofstat; paa forskellige Rejser til Tyskland og Hertugdømmerne ledsagede han ogsaa Kongen i de følgende Aar; derimod kom han sjælden i Gehejmeraadet. 20. Avg. 1682 døde han. Han var uden Tvivl en Mand af administrativ Dygtighed og af udpræget Loyalitet over for Kongehuset; hans Ydre gjør efter hans Billede et vist fornemt Indtryk, der næppe har udelukket personlig Elskværdighed; men for øvrigt vide vi kun lidet om hans Ejendommeligheder, naar man da ikke vil lægge Vægt paa en onskabsfuld gammel

Optegnelse, der lyder saaledes: «K. faar nok af Kongen, han ejer intet, thi han æder det op». — Hans Enke døde 16. Okt. 1693.

Danske Saml. 2. R. VI, 116 ff. 279 ff. Universitetsprogram over J. C. K. (1682). A. D. Jørgensen, Peter Schumacher Griffenfeld I, 413 o. fl. St.

J. A. Fridericia.

v. Korbitz, Johan Christoph, —1726, Overkrigssekretær. Da Johan Caspar v. K., hertugelig sachsisk Gehejmeraad og Arveskjænk i Grevskabet Henneberg, efter sin Broder Rigsmarskallen (s. ovfr.) havde arvet Hellerup, drog han til Danmark, hvor han blev Etatsraad og døde 1691. I sit 2. Ægteskab, med Sophie Elisabeth Thoss v. Erlebach, var han bl. a. Fader til J. C. v. K., som blev Herre til Hellerup og efter tidligere at have været i fremmed Tjeneste 1700 blev Major ved Rodsteens nyhvervede Dragonregiment, som han fulgte til Sachsen og Italien. Allerede 1702 tog han Afsked, men fik 1708 Oberstlieutenants Karakter og traadte 1710 atter i aktiv Tjeneste ved 1. sjællandske Rytterregiment. 1712 blev han Oberst, 1717 Chef for 1. fynske Rytterregiment, 1723 Generalmajor. Han maa have været vel set og vel anset hos Frederik IV, thi da C. C. Gabel (V, 508) i Okt. 1725 faldt i Unaade, valgte Kongen K. til hans Efterfølger som Overkrigssekretær for Hær og Flaade. Kun et Aars Tid efter, Juleaften 1726, «ramtes han af en brat Død for Kongens Øjne i allerhøjstsammes Kabinet, just som han refererede for Monarken». Som rimeligt er, har K.s korte Virksomhed i Spidsen for Forsvarsstyrelsen ikke sat dybe Spor, men gjør i øvrigt heller ikke Indtryk af, at han har været nogen betydelig Mand. 1700 havde han ægtet Charlotte Sophie v. Harstall (f. i Jan. 1680), Datter af Overstaldmester Chr. Ulr. v. H. (VII, 109). Hun medbragte Berritsgaard paa Laaland, men maatte sælge denne Gaard 1728 og Hellerup 1739. Siden levede hun i meget smaa Kaar paa Ferritslevgaard i Rolfsted Sogn paa Fyn, hvor hun døde i Avg. 1760.

H. W. Harbou.

Køster, Hans Kristian Ørsted, 1836—71, Præst, var en Søn af nedennævnte Apotheker S. L. K. Han blev født i Randers 14. Okt. 1836 og 1853 dimitteret fra denne Bys lærde Skole. 1856 var han med paa Studentertoget til Upsala, og ved den Lejlighed modtog han, som han selv sagde, et dybt Indtryk af, at Livet er mere end Bøgerne. I Studenteraarene færdedes han meget i en Kreds af Studenter og Kandidater, der var paavirket af Grundtvig; mange af disse mødte han daglig som Lærer ved Velgjørenheds-

selskabets Drengeskole paa Østergade. Da han 1858 havde taget theologisk Attestats, blev han først Huslærer hos V. Birkedal, senere Lærer ved Sødinge Højskole, som styredes af J. Schiørring, og ordineret Medhjælper hos Sognepræst Plesner i Vedersø. 1862 blev han Kapellan hos Grundtvig, og «Hælvten Barn og Hælvten Olding», som han var, passede han godt til denne Stilling. Han var en trofast og kjærlig Sjæl, der gav sig helt hen til Grundtvig og stod ham bi ikke alene i Kirken, men ogsaa ved Udgivelsen af hans litterære Arbejder. Selv er han optraadt i Litteraturen som Forfatter af forskellige Afhandlinger i «Dansk Kirketidende» og andre Ugeblade, og hans Tillæg til P. O. Boisens Sangbog («Et Hundrede danske Sange», 1865) havde i sin Tid stor Udbredelse. 1863 ægtede han Camilla Frederikke Olsen, Datter af Professor, Rektor F. C. O. i Viborg. Han døde 8. Marts 1871.

Til Minde om Povel Dons, et efterladt Arbejde af K. Køster (1875). Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 635. *Fr. Nielsen.*

Køster, Schack Lüneberg, 1801—76, Apotheker og Bankdirektør, er født 5. Okt. 1801 i Aarhus, hvor Faderen, Jacob Jonas K., var Apotheker; Moderen var Margrethe Kirstine f. Selmer. 1812 kom han i Aarhus Latinskole, fra hvilken han 1819 dimitteredes til Universitetet. Aaret efter tog han 2. Examen, arbejdede saa i Faderens Apothek og tog 1823 farmaceutisk Examen, holdt 1824 fysiske og kemiske Foredrag i flere jyske Byer for Selskabet til Naturlærens Fremme, vandt 1828 Universitetets Guldmedaille for dets naturvidenskabelige Opgave og fik s. A. Bevilling til at anlægge et kemisk Laboratorium og drive en Drogueri- og Materialhandel i Randers, hvor han 1831 fik Ret til at anlægge et Apothek. Han tog sig varmt af den kommunale Udvikling i den By, han nu var knyttet til, blev 1838 Borgerrepræsentant og strax Forsamlingens Formand og var borgerlig Raadmand fra 1847—58, deltog 1852 i Oprettelsen af de jyske Kjøbstæders Kreditforening, i hvilken han var Direktør til 1854. S. A. deltog han i Stiftelsen af Randers Diskontobank, for hvilken han var Direktør fra 1858—71. Sit Apothek overdrog han 1867 til en Søn og efter dennes Død til en Svigersøn. Efter den store Tillid, han nød, er det naturligt, at han ogsaa fik politiske Tillidshverv. 1841 blev han Stænderdeputeret og mødte i Viborg 1844—48, han blev kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og var endelig Landstingsmand 1849—53 og i 1855. Han fik Titel af Kancelliraad 1858, af Justits-

raad 1866. Han døde 14. Maj 1876. — 26. Nov. 1831 ægtede han Henriette Petrine Winkel (f. 1. Okt. 1804 † 11. Maj 1865), Datter af Kjøbmand i Aalborg Søren W. og Nicolette Brodera f. Deichmann.

Erslew, Forf. Lex. Barfod, Rigsdagskal.

C. Nyrop.

v. **Kötschau, Friedrich Emanuel**, 1666—1736, Gehejmeraad, fødtes 7. Juli 1666 som Søn af anhaltsk Gehejmeraad Hans Bernhard v. K. og Anna Christine v. Volgstädt. Efter at have tilbagelagt sine Studier i Udlandet udnævntes han til anhaltsk Kammerjunker og støttede Faderen i dennes Embede som Overinspektør over Grevskabet Mansfeld. Næppe fyldt 30 Aar kom K. til Danmark og ansattes 1697 som Kammerjunker hos Dronningen. Efter at denne var bleven Enke, udnævntes han til Hofmarskal. 1708 fik han det hvide Baand og forfremmedes 1710 til Overhofmarskal, hvilket Embede han beklædte til Enkedronningens Død 1714. Ved Erobringen af Vestpommern 1715 udnævntes han til Overlanddrost med Bolig i Stralsund, i hvilken Stilling han forblev til 1721. Han trak sig derefter tilbage til Bremen som Privatmand og levede her for sine Havesysler til Frederik IV's Død. Ved Hoffet paa Vemmetofte stod han i høj Gunst og blev vel nærmest herigjennem i Nov. 1730 paa ny ansat i dansk Tjeneste som Landdrost i Delmenhorst og Aaret efter udnævnt til Gehejmeraad. K. døde 16. Okt. 1736. Han blev 2 Gange gift: 1. (1705) med Kammerfrøken Anna Emilie v. Dalwig fra Schaumburg († 1725), den samme, paa hvem Cathrine Justine Rosenkrantz af Skinsyge over hendes Forhold til K. udøvede det bekjendte Giftattentat (1699), og 2. (1725) med Catharine Christine v. Plessen.

Brasch, Vemmetoftes Hist. II. König, Gencal. Adelshist. III, 718.

Louis Bobé.

